T.C.

E G E Ü N İ V E R S İ T E S İ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

YAŞLANMA SÜRECİNİN BİYOPOLİTİKASI: ALTERNATİF MEDYA VE ANA AKIM MEDYADA YAŞLANMA TEMSİLLERİ

Doktora Tezi

Gülten ARSLANTÜRK

Genel Gazetecilik Anabilim Dalı

İZMİR

2019

T.C.

E G E Ü N İ V E R S İ T E S İ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

YAŞLANMA SÜRECİNİN BİYOPOLİTİKASI: ALTERNATİF MEDYA VE ANA AKIM MEDYADA YAŞLANMA TEMSİLLERİ

Doktora Tezi

Gülten ARSLANTÜRK

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gülgün ERDOĞAN TOSUN

Genel Gazetecilik Anabilim Dalı

Genel Gazetecilik Doktora Programı

ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum "Yaşlanma Sürecinin Biyopolitikası: Alternatif Medya ve Ana Akım Medyada Yaşlanma Temsilleri" adlı doktora tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Gülten Arslantürk

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : **Gülten ARSLANTÜRK**

Numarası : **92110005696**

Anabilim Dalı : **Genel Gazetecilik Anabilim Dalı**

Tez Başlığı (Türkçe) : **Yaşlanma Sürecinin Biyopolitikası: Alternatif Medya ve Ana Akım Medyada Yaşlanma Temsilleri**

Tez Başlığı (İngilizce) : **The Biopolitics of Aging: The Presentation of Aging in Alternative And Mainstream Media**

Tez Savunma Tarihi : **17.09.2019**

Tez Başlığı Değişikliği Varsa Yeni Başlık:

JÜRİ ÜYELERİ

Jüri Başkanı
Unvan, Adı, Soyadı : Prof.Dr. Cengiz Erdoğan Tosun
Karar : O Başarılı O Başarısız O Düzeltme
İmza : .....

Jüri Üyesi (Tez İzleme Komitesi Üyesi)
Unvan, Adı, Soyadı : Prof.Dr. Serkan AKSALI
Karar : O Başarılı O Başarısız O Düzeltme
İmza : .....

Jüri Üyesi (Tez İzleme Komitesi Üyesi)
Unvan, Adı, Soyadı : Prof.Dr. Ahmet Talmaçlar
Karar : O Başarılı O Başarısız O Düzeltme
İmza : .....

Jüri Üyesi
Unvan, Adı, Soyadı : Doç.Dr. Burak Doğu
Karar : O Başarılı O Başarısız O Düzeltme
İmza : .....

Jüri Üyesi
Unvan, Adı, Soyadı : Doç.Dr. Hasan Tolga Doç.
Karar : O Başarılı O Başarısız O Düzeltme
İmza : .....

TEZ HAKKINDA JÜRİNİN GENEL GÖRÜŞÜ

(Jüri Başkanı Tarafından Doldurulacaktır)

Tez savunması sonucunda öğrenci tarafından hazırlanan çalışma;
Oybirliğiyle O
Oy çokluğuyla O

Başarılıdır	Düzeltilmelidir	Başarısızdır
✓		

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **i**

TABLOLAR DİZİNİ ..... **vi**

KELİME BULUTU DİZİNİ ..... **vii**

KISALTMALAR LİSTESİ ..... **viii**

ÖNSÖZ ..... **ix**

ÖZET ..... **x**

ABSTRACT ..... **xi**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ KISIM: TEORİK ARKA PLAN

1.BÖLÜM: YAŞLANMANIN SOSYOLOJİSİ VE BİYOPOLİTİĞİ **8**

A- Bir Süreç Olarak Yaşlanma 9

1. Yaşlanmaya Tarihsel Bir Bakış 15

2. Yaşlanma Sürecini Bilimselleştirmek: Geriatri ve Gerontoloji Bilimlerinin Ortaya Çıkışı 27

3. Yaşlanmanın Sosyo-Kültürel İnşası 39

4. Yaş Ayrımcılığı 47

B- Sosyal Teori'de Yaşlanma **54**

1. Yaşlanmaya Fonksiyonalist Yaklaşımlar 58

1.1. Rol Teorisi 60

1.2.Yaşamdan Geri Çekilme (Disengagement) Teorisi 61

1.3. Aktivite Teorisi 64

1.4. Süreklilik Teorisi 66

2.Yaşlanmaya Ekonomi Politik Yaklaşımlar 69

2.1 Tüketim Toplumu ve Yaşlanma 73

3. Yaşlanmaya Feminist Yaklaşımlar 78

4. Yaşlanmada Modernist Kuramlara İtirazlar 81

C- Yaşlanmanın Biyopolitik Çerçevesi 84

1. Yaşlanmaya Yönelik Biyomedikal Paradigma 86

2. Yaşlanma Tertibatı 96

2.1. Bir 'İstisna Hali' Olarak Yaşlanma Süreci 110

2.2. Yaşlanma Sürecinin Kırılganlığı 112

2.3. Yaşlanan Öznenin Direniş Odağı Oluşturma Potansiyeli 115

2.4. Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma Süreci 121

2. BÖLÜM: DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE YAŞLANMA SÜRECİNİN SOSYO-POLİTİK GÖRÜNÜMÜ 126

A- Dünyada Yaşlanma Sürecinin Sosyo-Politik Görünümü 126

1. Yaşlanan Dünya ve Demografik Yaşlanma 128

2. Yaşlanan Dünyada Sosyal Politika 139

2.1. Sosyal Politika Kavramının Tarihsel Seyri 142

2.2. Risk Toplumunun Dönüşünü: Refah Rejimlerinden Neoliberal Politikalara ... 153

2.3. Yaşlanmanın Sorunsallaştırılma Alanı Olarak Sosyal Politika ve Emeklilik Sistemleri 159

2.4. Refah Rejimlerine Dünyadan Örnekler 164

B- Türkiye'de Yaşlanma Sürecinin Sosyo-Politik Görünümü 167

1. Türkiye'de Sosyal Politikalar 167

1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Sosyal Politikalar 169

1.2. Tek Parti Döneminde Sosyal Politikalar 170

1.3. Türkiye'de Kentleşme ve Sosyal Politikanın İlksel Nüveleri 172
1.4. Türkiye'de Refah Rejimi Uygulamaları 174
1.5. Türkiye'de Geleneksel Refah Rejiminin Değişimi 178
1.6. AKP Dönemi Sosyal Politikaları 181
2. Türkiye'de Yaşlanma Sürecine Yönelik Sosyal Politikalar 189

İKİNCİ KISIM: ARAŞTIRMANIN SUNUMU

3. BÖLÜM: ALTERNATİF MEDYA VE ANA AKIM MEDYADA YAŞLANMA TEMSİLLERİ 198
1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 201
2. ARAŞTIRMANIN AMACI 202
3. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ 204
4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI 219
5. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ 220
5.1. BETİMSEL ANALİZ 221
5.1.1. Hürriyet Gazetesi Haber Kategorilerinin Betimsel Analizi 222
5.1.1.1. Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma 223
5.1.1.2. Nüfusun Biyopolitikası 225
5.1.1.3. Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci 229
5.1.1.4. Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi 231
5.1.1.5. Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması 235
5.1.1.6. Yaşlanmanın Cinsiyeti 240
5.1.1.7. Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma 242
5.1.1.8. Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma 244

5.1.2. Bianet.org'un Haber Kategorilerinin Betimsel Analizi 248
5.1.2.1. Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma 248
5.1.2.2. Nüfusun Biyopolitikası..... 251
5.1.2.3. Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci 254
5.1.2.4. Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi..... 257
5.1.2.5. Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması 258
5.1.2.6. Yaşlanmanın Cinsiyeti 260
5.1.2.7. Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma 263
5.2 ELEŞTİREL ANALİZ 264
5.2.1. Hürriyet Gazetesi Haber Kategorilerinin Eleştirel Analizi..... 264
5.2.1.1. Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma 264
5.2.1.2. Nüfusun Biyopolitikası..... 268
5.2.1.3. Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci 276
5.2.1.4. Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi..... 284
5.2.1.5. Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması 290
5.2.1.6. Yaşlanmanın Cinsiyeti 293
5.2.1.7. Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma 296
5.2.1.8. Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma..... 300
5.2.2. Bianet.org Haber Kategorilerinin Eleştirel Analizi 302
5.2.2.1. Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma 303
5.2.2.2. Nüfusun Biyopolitikası..... 309
5.2.2.3. Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci 312
5.2.2.4. Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi..... 315
5.2.2.5. Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması 317

5.2.2.6. Yaşlanmanın Cinsiyeti 322

5.2.2.7. Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma 327

SONUÇ 332

KAYNAKÇA 355

EKLER 366

TEŞEKKÜR 427

ÖZGEÇMİŞ 429

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1- Gerontoloji Alanındaki İlk Çalışmalar..... 57

Tablo 2 – 1950-2050 Yılları Arası Ortalama Ömür Beklentisi..... 133

Tablo 3- 2000, 2015, 2030 ve 2050 Yılları Arasında 'Yaşlı' Nüfusun Dünya Gelişmişlik Düzeylerine Göre Dağılımı..... 134

Tablo 4- 2000-2050 Yılları Arası Dünya Nüfus Dağılımı..... 135

Tablo 5- 1950 – 2015 Dünya Yaşlı Bağımlılık Oranı..... 136

Tablo 6- Hürriyet Gazetesi ve Bianet.org Haber Sitesinin Yaşlanma Konulu Haberlerinin Yıllara Göre Dağılım Grafiği..... 208

Tablo 7- Hürriyet Gazetesi ve Bianet.org Haber Sitesinin Yaşlanma Konulu Haber Kategorileri..... 213

Tablo 8- Hürriyet Gazetesi Yıllara Göre Haber Kategorileri..... 215

Tablo 9- Bianet.org Yıllara Göre Haber Kategorileri..... 217

KELİME BULUTU DİZİNİ

Kelime Bulutu 1- Hürriyet Gazetesi ‘Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma’ 225

Kelime Bulutu 2- Hürriyet Gazetesi ‘Nüfusun Biyopolitikası’ 228

Kelime Bulutu 3- Hürriyet Gazetesi ‘Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci’ 230

Kelime Bulutu 4- Hürriyet Gazetesi ‘Tithonus’un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi’ 234

Kelime Bulutu 5- Hürriyet Gazetesi ‘Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması’ 238

Kelime Bulutu 6- Hürriyet Gazetesi ‘Yaşlanmanın Cinsiyeti’ 241

Kelime Bulutu 7- Hürriyet Gazetesi ‘Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma’ 244

Kelime Bulutu 8- Hürriyet Gazetesi ‘Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma’.... 247

Kelime Bulutu 9- Bianet.org ‘Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma’ 250

Kelime Bulutu 10 - Bianet.org ‘Nüfusun Biyopolitikası’ 253

Kelime Bulutu 11- Bianet.org ‘Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci’ . 256

Kelime Bulutu 12- Bianet.org ‘Tithonus’un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi’.... 257

Kelime Bulutu 13- Bianet.org ‘Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması’ 259

Kelime Bulutu 14- Bianet.org ‘Yaşlanmanın Cinsiyeti’ 262

Kelime Bulutu 15- Bianet.org ‘Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma’ 264

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AB: Avrupa Birliği

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

BAĞ-KUR: Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigosrtalar Kurumu

BİA: Bağımsız İletişim Ağı

BM: Birleşmiş Milletler

DİSK: Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

GSMH: Gayri Safi Millî Hâsıla

GSS: Genel Sağlık Sigortası

DYP: Doğru Yol Partisi

ILO: Dünya Çalışma Örgütü

IMF: Uluslararası Para Fonu

İŞKUR: Türkiye İş Kurumu

SDP: Sağlıkta Dönüşüm Programı

SHÇEK: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

SHP: Sosyaldemokrat Halkçı Parti

SSGSSK: Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu

SSK: Sosyal Sigortalar Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

WHO: Dünya Sağlık Örgütü

ÖNSÖZ

Yaşamım boyunca zamanla hep bir derdim olmuştur. Bu nedenle yaşamın sunduğu birçok durağı keşfetme süremin zaman aldığını söyleyebilirim. Beklenen süreden daha geç bir tarihte doğmamla başlayan bu süreç, yaşamın getirdiği tüm yaşlanma pratiklerimde de görünür olmuştur. Bu tezin yazılma hikâyesi de benzer bir *'olgunlaşma'* sürecine ihtiyaç duymuştur ve zamanın döngüselliğinde bu tez kendi zamanını yaratmıştır.

Toplumsal yaşamın zamana ilişkin kavrayışının belirli bir kronolojiyi izleme zorunluluğunu getirmesi ve bunun modernliğin bir sonucu olduğu çıkarımına varmam bu tezi yazmak istememdeki itici güç olmuştur. Zira öznelliğin kurulumunda normatif ve performatif değerlerin bilgi – iktidar ilişkileri ve etik ekseninde şekillenmesi yaşlanma deneyimimizi de kırılganlaştırmış ve dolayısıyla da yaşlanma süreci farklı pratiklerle sorunsallaştırılmıştır. Bu kadim soruya naçizane yanıt arayışım beni bu tezi yazmak konusunda kamçılamış ve elinizdeki metin ortaya çıkmıştır.

Samsun, 2019 Gülten Arslantürk

ÖZET

Yaşlanmaya dair üretilen her söylem, içinde bulunulan toplumsal yapıya dair ipuçları barındırmaktadır. Dolayısıyla yaşlanma süreci bilimsel olarak yaş evrelerine bölünürken, hem normatif hem de performatif bir mücadele alanı olarak tertibatlanmaktadır. Bu bağlamda zaman ve yaşam, hem bireysel düzeyde hem de egemen iktidar pratiklerinin sosyal politikaları özelinde yönetilmesi, organize edilmesi, düzenlenmesi ve planlanması gereken bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönde varolagelen beklenti, yaşlanmaya bir çeşit 'kırılganlık' nosyonu biçilmesine neden olmaktadır. Söz konusu durum, yaşamını sanatsallaştırması gerektiği yönünde donatılan öznelliklerin yaşlanma sürecini 'makul' ve 'arzu edilen' düzeyde geçirme eğilimlerini de arttırmaktadır. Bu çalışma kapsamında bahse konu olan makullük düzeyini belirleyen ölçüt, Fouucaultcu anlamda bilgi-iktidar ilişkileri- etik eksenindeki yönetimsellik bağlamında çerçevelenmektedir.

Bu çalışma kapsamında yaşlanmanın sorunsallaştırılması ana-akım ve alternatif gazetecilik pratikleri örneğinde gözlemlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Hürriyet Gazetesi ve bianet.org haber sitesi araştırmanın örneklemi olarak seçilmiştir. 2002-2017 yılları arasında 'yaşlanma' anahtar kelimesi ile yapılan tarama sonucunda elde edilen haberler üzerinde Foucaultcu bir söylem analizi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilerden yola çıkılarak yaşlanmaya ilişkin sekiz (8) kategori tespit edilmiştir. Bunlar 'Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma', 'Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma' , 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma', 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlanması', 'Gençliğin İdealleştirilmesi', 'Nüfusun Biyopolitikası', 'Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci' ve 'Yaşlanmanın Cinsiyeti' şeklindedir. Bu kategoriler özelinde alternatif medyanın 'metruk' bir alan olarak direniş odağı oluşturma potansiyeli incelenmiştir.

ABSTRACT

It is assumed that every discourse that is constructed to explain aging contains clues about the social structure in which it is formed. Therefore it can be said that the aging process is arranged as a normative and as a performative field of struggle between the so-called 'scientifically' divided age stages. In this context, time and the life span are both accepted for the individuals and the sovereign power (the social policies of the ruling practices in particular) to be a process that needs to be managed, organized and planned. Established expectations regarding this issue have caused aging to be regarded as a notion of precarity. This also increases the tendency of subjectivities, equipped with the idea of articulating their life, to spend the aging process at a 'reasonable' and 'desired' level. Within the scope of this study, the criterion that determines the level of 'reasonability' is framed in the context of a Foucauldian perspective on knowledge – power relations and ethics that is covered by the axis of managerialism.

In this study, the problematizing of aging is tried to be observed in the mainstream and alternative journalism practices. Therefore, the Hürriyet newspaper is chosen as a sample for the mainstream media and the news website bianet.org is chosen as an alternative one. As a result of the searching process, a Foucauldian discourse analysis has been carried out on the news written between the years 2002-2017 with the help of the keyword 'aging'. According to this observation, eight categories related to aging have been identified. These are 'Aging as a Field of Experience', 'Aging as a Category of Insolvency', 'Aging as an Immortality Strategy', ' Aging as a Dispositive Disease', 'The Idealization of Youth', 'The Biopolitics of Demography', 'Aging Process as a Subject of Social Policy' and 'The Gender of Aging' . In the context of these categories, the potential of the alternative media- as a desolate arena- in creating a resistantial sphere and discourse is tried to be examined.

GİRİŞ

Her eylem, söylemsel olarak dile geldiğinde, dilin alımlayıcıları için ortak bir anlam alanı yaratmaktadır. Bu bağlamda her eylemin zihinlerde idealleştirilme biçimi ona yönelik yargıları epistemik bir içerik gereğince yeniden üretmemize yaramaktadır. Bu nedenle 'yaşamak' , her öznellik için farklı bir deneyimselliğe işaret ediyor olsa da, aynı toplumsal örgütlenme biçimindeki bilme biçimleri zihinde ve pratikte bir 'aynılığın' yaşanmasını da beraberinde getirmektedir.

Yaşamın eylemselliğine karşılık gelen yaşamak fiili de dilin kendi özdenetimsel yapısı itibariyle bir sınırlandırmayı zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda yaşamak, yaşayanlar için bir iş, bir uğraş haline gelmektedir. Yaşamın bir 'iş' haline gelmesi, onu yaşayan öznellik ile arasına mesafe girmesine neden olmaktadır. Zira bu durumda özne, yaşamından sorumlu olmakta ve yaşam da onu yaşayanın nesnesi olarak konumlanmaktadır. Dolayısıyla etik anlamda kendi yaşamından sorumlu olan öznelliklerin, yaşamlarını organize etme, düzenleme ve en uygun şekilde geçirmeleri yönünde bir misyonları vardır. Bu misyonu yerine getirirken nasıl bir yol izlemeleri gerektiği ise toplumların bilme biçimleri ekseninde şekillenmektedir.

Bir uğraş olarak yaşamak, aynı bir oyunun kurallarına göre oynanmasını gerektirdiği gibi bir hakikat oyununa tabi olmaktadır. Herhangi bir yaş evresine atıfta bulunulmadan gerçekleştirilen bu oyunda, tüm oyunlarda olduğu gibi, önce bir oyun zemini/uzamı, oyuncular, yeri geldiğinde esneyebilen kurallar ve o oyunun sürdürülebilirliğine hizmet eden oyun araç – gereçlerine ihtiyaç vardır. Böylesi bir oyun içerisinde gerektiğinde strateji geliştirmek, manevra yapabilme özgürlüğüne sahip olmak ve ilişkiler ağını yenilemek gibi iktidar ilişkilerini andıran süreçlerin yaşandığı görülmektedir. Bununla birlikte dileyen bedelini ödemek koşuluyla oyunbozanlık ya da mızıkçılık yapabilmektedir. Bir direniş odağı potansiyeli taşıdığı görülebilen böyle durumlarda, kimi zaman oyunun kuralları yeniden konmakta ya da oyunbozan oyun dışında bırakılmaktadır. Mekânsal bir uzaklaştırmadan, tecrite, söylemsel alanda gelişen ayrımcı dile kadar her türlü önlemin alındığı böylesi durumlarda toplum da 'makul' olanlar ve 'makul olmayanlar' olarak ikiye ayrılmaktadır.

Judith Butler'ın kırılganlık kavramı ile açıkladığı bu durum sonucunda 'makul olmayanlar' aynı zamanda 'yaşanmaya değer' olmayanlar olarak görülerek farklı bir tür egemen iktidar pratiğinin gözetimine girmektedir. Dolayısıyla yaşamak, hem bir öznellik meselesi hem de iktidar ilişkilerinin bilme biçimleri ekseninde biçimlenebilen bir tertibatlanma meselesi olarak değerlendirilmektedir.

Yaşam üzerinde kurulan bu ölümcül iktidar ilişkileri, yaşamın en girift alanlarına nüfuz edebilecek düzeyde etkili bir araçtır. En mikro öznellikler arası gündelik ilişkilerden, egemen iktidar ilişkilerine kadar birçok alanda görünür olan bu durumu biyopolitika kavramı ile açıklamak mümkündür. Kavramı ortaya koyan ilk düşünür olan Michel Foucault, biyopolitikayı 'modernliğe girme eşiği' olarak tanımlayarak, 'yaşatmayı' kapitalist işleyişe uygun bir iktidar ilişkileri stratejisi olarak görmektedir. Ancak bu çalışma kapsamında kavram bu gündemin ötesinde tartışılmış ve bu kavramı kullanmayı tercih eden birçok düşünürün alana ilişkin farklı perspektiflerine yer verilmeye dikkat edilmiştir. Böylelikle yaşlanma sürecinin yorumlanmasında birçok farklı yönden bakma imkânı bulunmuştur. Bu bağlamda Foucault, Giorgio Agamben, Butler, Michael Hardt & Antonio Negri ve bu kavramı kullanmayı doğrudan tercih etmese de Foucault monografisinden yararlanmak üzere Gilles Deleuze'un alana ilişkin fikirlerine yer verilmiştir.

Yaşamın olağan seyrinin bir sonucu olarak değerlendirilebilecek yaşlanma süreci de biyopolitika kavramının sürdürülebilirliğini sağlayan yaşamsal etmenlerden biri olarak görülebilmektedir. Böylelikle 'olağan' olduğu varsayılan yaşlanma süreci, bilimsel bir söylem alanının içinde organize olarak ekonomik, siyasi ve medya aracılığıyla dolaşıma sokulan kültürel kodlar ile belirli bir tertibata göre biçimlenmektedir. Bu tertibat gereğince yaşlanma kimi zaman toplumsal örgütlenme pratikleri gereğince 'normal' ve 'olması gereken'in ötesinde konumlandırılarak sorunsallaştırılmakta kimi zaman ise saygınlık ve tecrübe ile ilişkilendirilen bir süreç olarak yüceltilmektedir. Dolayısıyla yaşlanma, zamanın ve toplumların akışkanlığında altı kaygan bir zemin üzerinde akışkan bir kavram olarak yüzergezer bir içerik sunmaktadır. Bu noktada bir sabite odaklanmak, bir 'oluş' olarak yaşlanmanın temel dinamiğinin gözden kaçmasına neden olmaktadır. Bu epistemik kopuşların

belirginleşmesi için toplumsal tahlillerin etraflıca yapılmasına gereksinim duyulmaktadır. Bu nedenle yaşam seyrinde yaşlanma sürecinin nasıl yorumlandığı öncelikli olarak tarihsel bir izlek referans alınarak gerçekleştirilmiştir. Yaşamın kaynağının ne olabileceği üzerine yapılan felsefi tartışmalardan başlayan yaşam sorgusu, tarih boyunca insanların ölümsüzlük ve gençlik arayışının mitoslara yansıması ile devam etmiştir. Bu tarihsel izlek neticesinde insanın bir 'oluş' olarak nasıl dönüştüğünün hep bir merak konusu olduğu sonucuna varılabilmektedir. İtici bir güç olarak merak, daha sonra reklam anlatılarında, haber metinlerinde, tıp söyleminde sıkça yinelenen bir metafor olarak dikkatleri çekmektedir.

Bu veriler ışığında bu çalışmanın amacı, yaşlanma sürecinin ana-akım ve alternatif medya olarak değerlendirilen mecralarda nasıl bir söylemle yer aldığını gözlemleyebilmektir. Böylelikle yaşlanmanın biyopolitikasının görünür olduğu bir alan olarak medya, mercek altına alınmakta ve yaşlanma sürecine yönelik medyada hem ortak olan söylemsel alanlar betimlenmeye çalışılmakta hem de yaşlanma özelinde alternatif bir tartışma platformunun ortaya çıkmasında ne tür dinamiklerin etkili olduğu araştırılmaya çalışılmaktadır.

Ana hatları ile açıklanmaya çalışılan yaşlanmanın biyopolitikası konusu çok geniş bir araştırma alanını kapsamaktadır. Çalışmanın alt başlıklarından da anlaşılacağı üzere yaşlanma üzerine çalışan herhangi bir araştırmacının birçok disiplin ile dirsek temasında bulunması gerektiği görülmektedir. Bu disiplinler içerisinde gerontoloji, sosyoloji, psikoloji, sosyal politika, demografi ve medya alanlarını saymak mümkündür. Bu içeriği doğru bir biçimde yansıtabilmek adına çalışma, 3 ana bölümden oluşmaktadır. Bunlar; 'Yaşlanmanın Sosyolojisi ve Biyopolitiği', ''Dünyada ve Türkiye'de Yaşlanma Sürecinin Sosyo-Politik Görünümü' ve 'Alternatif Medya ve Anaakım Medyada Yaşlanma Temsilleri'nin inceleneceği 'Araştırmanın Sunumu' bölümüdür.

Çalışmanın birinci bölümünde yaşlanmanın nasıl bir süreç olduğuna yönelik sosyolojik bir analiz yapılmaya çalışılmıştır. Yaşlanmaya yönelik fonksiyonalist yaklaşımlardan, eleştirel kuramlara oradan da feminist yaklaşımlara kadar birçok parametreye dikkat çekmeyi amaçlayan birinci bölüm genel itibariyle gerontoloji

biliminin pozitivist içeriğini detaylı olarak vermeyi amaçlamaktadır. Söz konusu bilimin bu şekilde tertibatlanmasında yaşlanmanın bir 'sorun' olduğu fikri etrafında örgütlenmesinden kaynaklanmaktadır. Her yaş evresinin beraberinde getirdiği sorunların olduğunu göz ardı etmeden bu epistemik bağlamın nasıl kurulduğu aşama aşama açıklanmaya çalışılacaktır. Bu çerçevede 'yaş'ın modern toplumlardaki 'normatif' yapısı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Kapitalist bir toplumun işleyişi için gerekli olduğu varsayılan temel öğretilerden olan 'öngörülebilirlik' ve 'hesaplanabilirlik' nosyonlarının yerine gelmesi için toplumdaki her bir öznelliğin çeşitli söylemler aracılığıyla belirli toplumsal rolleri gerçekleştirmeleri beklenmektedir. Bu toplumsal rollerin inşasında ise 'yaş'ın önemli bir etmen olarak işlev gördüğü saptanmıştır. Dolayısıyla kapitalist toplumların işleyişinde her yaş dönemi belirli davranış kalıplarını öngörerek o topluma ilişkin 'normlar'ın oluşmasına neden olmaktadır. Normların kurumsallaşması ile somutlaşan modernitenin, yaşa yönelik yaptırımlarını bu eksende değerlendirmek mümkündür. Her toplumun inşa ettiği hakikat oyunları ekseninde kurguladığı işleyiş mekanizmalarını aktif hale getirenin toplumsal öznelerin sisteme dâhil olma konusundaki gönüllülükleri ile açıklanabilmektedir. Dolayısıyla bireylerin var olan epistemik koşullar içinde tanımlanan toplumsal rol ve normlara uygun davranış pratiklerini geliştirmeleri bir tesadüften öte, yaşamın var olan düzende şablonlaştırılması ile mümkün olmaktadır. Bu şablonlaştırma eğilimine hizmet eden temel dinamik ise, yaşın psikoloji biliminin referansıyla evrelere ayrılmasıdır. Zamanın holistik yapısını bölen bu anlayış temelinde yaş sayısal olarak parçalara ayrılarak bir rakam olmanın ötesinde birçok anlamı içinde barındıran ve sayısallaştırma yoluyla kontrol altına alınan bir süreç olarak tasarlanmaktadır. Nitekim krononojik yaş, sosyal yaş gibi ayrımlar tam da bu eğilimin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu noktada yaş, toplumsal kuralların işletilmesinde aktif bir rol oynamanın yanı sıra 'kendilik kaygısının' oluşturulması ve 'öteki'yi tanımlama noktasında psikolojik bir işlev de görmektedir. Yaş sayesinde birey, kendini yaşam karşısındaki mücadele alanında hem yaşıtları ile hem de kendi geçmişi ile kıyaslama olanağına sahip olarak bir çeşit 'sosyal karşılaştırma' referansı elde etmektedir. Bu özelliği itibariyle yaş, sadece bir rasyonelleştirme aracı değil aynı zamanda performatif bir saha olarak da işlev görmektedir. Dolayısıyla toplumun onayladığı yaşlanma stratejilerini gerçekleştirme

ölçütünde özneler sosyal onay almakta ve 'makul' bir yaşlanma deneyimi elde etme yönünde girişimlerde bulunmaktadırlar. Ancak bu noktada yaşlanma sürecine yüklenen anlamların tüketim toplumu bağlamında nasıl bir nesneler seti ile örülü olduğu önem taşımaktadır. Bu örüntüler, yaşlanma deneyimlerinin 'makul olan' ve 'makul olmayan' olarak ayrımlanmasına neden olabilmektedir. Bu durumda 'normal' ve 'makul' olanın sınırları belirlenirken öncelikli olarak toplumdan 'dışlanan'ların tanımlanması gerekmektedir. Bu çalışma özelinde yaşlanan bireylerin hangi koşullarda 'dışlanacak' olduklarının tespiti biyomedikal paradigmanın yaşlanma söylemine hâkimiyeti ile belirlenirken, bunu nüfusun biyopolitikası alanında ve sosyal politika söylemlerinde görebilmek de mümkündür. Dolayısıyla alanında 'uzman' olarak tanımlanan profesyoneller ordusu 21. yüzyılda toplumda 'makul' olmayanıs tespit etmek ve onu düzenlemek üzerine bir sistem kurmuştur. Bu bağlamda iktidar ilişkilerinin temelde 'dışlanarak içerme' stratejileri geliştirdikleri görülür. Bu stratejiler gereğince ayrımcı ifadeleri meşrulaştıran veya yaşlanan bireyler için tecrit olanaklarını sıklaştıran söylemler, egemen iktidarın 'istisna hali'ni belirleme yetkisine dayandırılmaktadır. Bu bağlamda Butler'ın 'kırılganlık' kavramı ile kimlerin yaş(lan)maya değer olduğu yönünde derinlikli bir analiz yapmak gerekmektedir. Birbiriyle son derece girift olan bu ilişkiler ağı içerisinde yaşlanmanın nasıl 'sorunsallaştırıldığı' bu çalışmanın temel amaçlarından birini oluşturmaktadır.

Bu içerik doğrultusunda önce toplumun dezavantajlısı belirlenir, onun adı konur. Ardından ise o kitleyi topluma kazandırmak için çeşitli stratejiler güdülür. Dolayısıyla toplumun epistemik bağlamını açıklamak üzere kullanılan 'tertibat' kavramı ile geniş bir düşünsel ve kurumsal ağ açıklanmaya çalışılmaktadır. İktidarın mikrofiziğinde karşılık bulan bu durum toplumsal yaşama içkin, toplumsal yaşama nakşedilmiş birçok söylemin yaşlanma sürecine yönelik nasıl ayrıştırıcı bir dil inşa ettiğini tespit etmek amaçlanmaktadır. Bu noktada yaşa ilişkin yapılan şakalardan, iltifatlara gündelik yaşama içkin birçok söylem bu çalışma kapsamında incelenmeye çalışılacaktır.

Oldukça 'masum' görünen bu ayrımcı söylemlerin yanında ulusal ve küresel çapta neoliberal yönetimselliğin nasıl bir özne tasarımı kurduğu da bu çalışmanın içerisinde tartışılan bir diğer konudur. Bu nedenle çalışmanın ikinci bölümü öncelikle

dünyada ve Türkiye'deki nüfus dinamiklerinde yaşanan dönüşümlere ayrılmıştır. Tanrı Janus'un iki yüzü gibi modernliğin kazanımı olarak tanımlanan yaşlanmanın nasıl bir sorun olarak kategorilendirildiğini anlamak açısından bu bölümün önemli olacağı düşünülmüştür. Bununla birlikte ulus-devletlerin refah rejimlerinin bu alandaki stratejilerini gözlemleyebilmek adına sosyal politikaların Türkiye'deki uygulanma biçimlerine ayrıca yer verilmiştir. Böylelikle alan araştırmasını gerçekleştirmek için gerekli olan kuramsal arkaplan kurulmuştur.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise araştırmanın sunumu başlığı yer almaktadır. Alternatif ve ana akım medyada yaşlanmanın nasıl bir söylemsellikle dile getirildiğini tespit etmeyi amaçlayan bu bölümde örneklem olarak Hürriyet Gazetesi ve bianet.org haber sitesi seçilmiştir. 'Yaşlanma' anahtar kelimesi ile yapılan tarama sonucunda Hürriyet Gazetesi'nde 139 haber, bianet.org'da ise 67 haber ile toplamda 206 haber başlığı betimsel analiz bölümünde gözden geçirilmiştir. Gözden geçirilen bu haberlerde yaşlanmaya ilişkin sık tekrarlanan kategorilere rastlanmıştır. Bu kategorilerin gazeteler bazında nasıl bir yaşlanma söylemi ürettiğini derinlemesine analiz etmek maksadıyla 29 haber üzerinde eleştirel analiz gerçekleştirilmiştir. Bu içeriğe uygun olarak tespit edilen haber kategorileri; 'Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma', 'Nüfusun Biyopolitikası', 'Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci', 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi', 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması', 'Yaşlanmanın Cinsiyeti' ,'Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma' ve 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma'dır.

İnsanın kendi yaşamını anlamlandırma çabasında önemli bir rol oynadığı varsayılan yaşlanma süreci, tarihin her döneminde insan zihninde soru işaretleri bırakmıştır. Buna rağmen yaşlanmanın bilimselleştirilme çabası oldukça yeni bir konu olarak değerlendirilebilir. Bu çalışma da hem dünyada hem de Türkiye'de birçok disiplinin güncel tartışma konularından birini oluşturan yaşlanma sürecini medya alanında incelemeyi amaç edinerek alana yönelik boşluğu naçizane doldurma yönünde bir girişim olarak okunabilir. Yaşlanma temsilinin medya alanındaki görünümünü biyopolitik bir çerçeveden inceleyen bu çalışma, bu sınırlandırma itibariyle alanında ilk

olma özelliğini taşımakta ve söz konusu metin, alana ilgi duyan araştırmacılara kaynaklık etmesi umuduyla hazırlanmıştır.

BİRİNCİ KISIM: TEORİK ARKA PLAN

I. BÖLÜM: YAŞLANMANIN SOSYOLOJİSİ VE BİYOPOLİTİĞİ

Yaşam, bireyin var 'oluşu' ile yok 'oluşu' arasındaki sürece tekabül eden bir 'oluş' hali olarak değerlendirilebilir. Ancak yaşama ilişkin geliştirilen söylemlerin yaşamla sınırlı olmadığı da aşikârdır. Zira toplumsal örgütlenme pratikleri, bireyin yaşamını başlangıcından önce olduğu kadar, ölümünden sonra da gerçekleştirilecek ritüellerle sınırlarını çerçeveleyen bir akış sunmaktadır. Bu akış içinde öznelliğini ürettiğine inanılan bireyin, kendi yaşamını organize ederken, toplumun imkân tanıdığı 'özgürlük'ler ölçütünde kimliğini inşa ettiğine inanılmaktadır. Söz konusu özgürlükleri, bireysel seçimlerin sonucu ve tesadüflerin bir tezahürü olarak değerlendirmek mümkünken, aynı özgürlüklerin sınırını belirleyen bir toplumsal bağlamın varlığını da hatırlatmak gerekmektedir. Bu noktada yaşamın öznel bir deneyim olduğu düşünülmesine rağmen, toplumsal bağlamın ürettiği yaşamsal pratiklerden ve stratejilerden bağımsız bir görünümünün olamayacağı da unutulmamalıdır.

Bu durumda yaşama yüklenen anlamlar, doğum ve ölüm gibi insan 'bilinci'nin tahayyül sınırlarının ötesindeki iki kavramın toplumsal epistemeler eksenindeki yorumlanışlarına göre çeşitlenmektedir. Yaşama içkin olan bir süreç olarak tanımlanabilecek yaşlanmayı da bu tartışmalar ekseninde değerlendirmekte fayda vardır. Biyolojik bir canlı olarak insanın kaçınılmaz olarak tecrübe etmekte olduğu bu deneyim, yaşıyor olmanın doğal bir sonucu olmasına rağmen, toplumdaki psikolojik ve sosyolojik faktörler tarafından kuşatılmaktadır. Bu durumda yaşlanma süreci, hakikatin toplumsal bağlamda üretildiği çerçeve ekseninde kimi zaman yüceltilmekte, kimi zaman hakkında mitler, efsaneler üretilmekte, kimi zamansa kimliği temsil eden bedensel göstergelerin birer damgası olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla yaşlanma sadece 'yaşlanma' değil, aynı zamanda yaşam üzerinde kurulan biyopolitik çerçeve ekseninde sorunsallaştırılan ve buna bağlı olarak da politikanın nesnesi olarak görülebilecek bir 'oluş hali' olarak değerlendirilebilir. Bu özelliği ile yaşlanma; üzerine söylemler

üretilen, stratejiler geliştirilen, hakkında çözümler aranan bir konudur. Kısaca yaşlanma düzenlenmesi, bedenen disipline edilmesi ve kontrol altında tutulması gereken bir süreç olarak yönetimselliğin gündemine girmektedir.

A-Bir Süreç Olarak Yaşlanma

Üst başlıkta da değinildiği üzere yaşlanma süreci bir 'oluş hali' olarak değerlendirilmesi mümkün olan bir kavrama işaret etmektedir. Ancak bu 'oluşun' toplumsal konumlandırılma biçiminin psikolojik bir ardalanı olması da kaçınılmazdır. Dolayısıyla bireysel kimlik ya da - terminolojik anlamda bir farklılıkla - öznelliklerin inşasında yaşın önemli bir faktör olduğu çıkarımında bulunulabilmektedir. Dolayısıyla bireyler arasındaki her bir karşılaşma, karşıdaki kişinin yaşına ve yaşa bağlı olarak kimliğine ilişkin ipuçlarını beraberinde getirir. Söz konusu ipucu sayesinde insan, hem karşısındakinin kimliği hem de kendi kimliğine ilişkin fikir sahibi olur. Dolayısıyla yaş, ben ve 'öteki'nin inşasında tanınma mücadelesinin gerçekleştiği araçlardan biri olarak varlık göstermektedir. Çünkü yaş, bireyin akışkan zaman karşısındaki konumlanışını matematiksel verilerle somutlaştıran bir araç niteliği taşımanın yanı sıra toplumda bireyi kurgusal anlamda inşa edilen kohortlar arası hiyeraşik sınıflamanın da 'doğal' bir üyesi haline getirmektedir.

Yaş kriterini merkeze alan karşılaştırmalar ile 'öteki'nin kimliği üzerinden bir 'kendilik kaygısının' inşa edildiği söylenebilmektedir. Bu kaygının ürettiği bir sonuç olarak insanlar, yaşam seyirleri boyunca yaşlarına ilişkin sorular cevaplandırmak zorunda kalacağı durumlarla karşılaşabilmektedirler. Ancak bu cevaba yüklenen anlamlar, tarihsel süreçlere göre çeşitlilik gösteren, içinde yan anlamlar barındıran ve kültürler arası değişiklikler arz eden bir oluş hali olarak değerlendirilebilir [1]. Bu nedenle bireyin yaşına yüklenen anlamlar, toplumsal yapıların kendine özgü dinamiklerine göre şekillenmektedir.

[1] Sibel Kalaycıoğlu, Uğraş Ulaş Tol, Önder Küçükural, ve Kurtuluş Cengiz; **Yaşlılar ve Yaşlı Yakınları Açısından Yaşam Biçimleri Tercihleri,** Türkiye Bilimler Akademisi Raporları**,** Ankara, 2003, s. 9

Örneğin, modernist toplumun örgütlenme biçiminde "yaş"ın, bireyin toplumsal rollerini belirli normlar ekseninde çerçeveleyen bir anlama sahip olduğu düşünülmektedir. Normların kurumsallaşması ile somutlaşan modernitenin, yaşa yönelik yaptırımlarını bu eksende değerlendirmek mümkündür. Her toplumun inşa ettiği hakikat oyunları ekseninde kurguladığı işleyiş mekanizmalarını aktif hale getirenin toplumsal öznelerin sisteme dâhil olma konusundaki gönüllülükleri ile açıklanabilmektedir. Dolayısıyla bireylerin var olan epistemik koşullar içinde tanımlanan toplumsal rol ve normlara uygun davranış pratiklerini geliştirmeleri bir tesadüften öte, yaşamın var olan düzende şablonlaştırılması ile mümkün olmaktadır.

İnsan ömrünün belirli bir 'zaman çizelgesi'ne göre şablonlaştırılması, toplumsal beklentilerin de sınırlarını çizen bir nitelik taşımaktadır. Örneğin, modernist toplumun örgütlenme biçiminde 65 yaşını geçen bir bireyin emekli olması, 'yaşlı' kategorisinde değerlendirilmesine ve 'normal' yaşam seyrinde ilerlediğine dair toplumsal yargıların oluşmasına neden olmaktadır. Toplumun bürokratik işleyiş mekanizmalarının yaş ve yaş evreleri temelinde normatif kurallar belirlemesi *'yaşam seyrinin kurumsallaşmasını'* beraberinde getirmektedir[2] . Söz konusu kurumsallaşmanın toplum ve birey üzerinde ilişkisel bir etkiyi doğurduğu düşünülebilir. Zira bu etki nedeniyle toplum, bireyin yaşam seyrine dair kendini söz sahibi görebilmektedir. Bu konuda toplum, kurumsal organları ile çeşitli yaptırımlarda bulunabildiği gibi, birey üzerinde toplumsal bir baskı da kurabilmektedir. Örneğin askerliğin zorunlu olduğu ülkelerde reşit olduğu kabul edilen erkekler, yaşam seyrinin 'gerektirdiği' sıralamaya göre söz konusu hizmeti yasal olarak gerçekleştirmek zorundadır. Bununla birlikte ataerkil kültürel kodları baskın olan bir toplumda askerliğini 'zamanında' bitirmiş olan bir bireyin de iş sahibi olması ya da evlenmesi beklenmektedir. Söz konusu beklentinin az önceki askerlik örneğinde olduğu gibi yasal bir yaptırımı olmamasına rağmen, birey üzerinde baskı kurduğu şüphesizdir.

Bu durumda söylemsel anlamda düzenli olarak yeniden üretilen 'zamanındalık' başlı başına ideolojik bir rol aktarım sürecini beraberinde getirmektedir. Rol geçişkenlikleri tüm toplumlarda var olmasına rağmen, modernlik süreci ile birlikte bu durum, daha öngörülebilir şablonlar ile tasarlanmıştır. Böylece kronolojik yaşın

[2] Dale Dannefer ve Casey Miklowski; Developments in the Life Course , **The Futures of Old Age,** ed. John A. Vincent, Chris R. Philipson, Murna Downs, Sage Publications, London, (30-41), 2006, s. 35-36

toplumsal yaşamı organize etmede rasyonel bir ölçüt olarak kullanıldığı gözlenmektedir.

> *"Modernlik sürecinde yaşam seyrinin kurumsallaşması, devletin, toplumsal sınıflar gibi yaşın da kaynakların yeniden dağıtılmasında eşitsizliği üreten bir faktör olarak değerlendirilmesinde bir araç görevi görmüştür. Özellikle eğitim ve sosyal koruma alanlarında hükümetin sosyal hizmetlere yönelik harcamalarının, 20. yüzyıl boyunca, özellikle savaş sonrası dönemde, 1950'lerden 1970'lere kadar istikrarlı bir şekilde sürdüğü görülmektedir. Sonuç, daha öngörülebilir, kurumsallaşmış bir çocukluk, çocukların büyüdüğü ve evden ayrıldığı, doğurganlık yıllarının daraldığı ve çalışma hayatının sınırlandığı bir yaşamdır [3] ."*

Söz konusu durum yaşam seyrine bağlı olarak 'deneyimlerin homojenleşmesi'ni beraberinde getirmiştir. Bu noktada yaşam seyrine bağlı olarak geliştirilen yaş normlarının bireyleri belirli kalıplar içine sınırladığı görülmektedir.

Bununla birlikte moderniteyi aşan yaşam pratiklerinde yaşa yönelik normatif kuralların esneyebildiği gözlemlenmektedir [4]. Bu durumda yaşa yönelik şablonlaştırılan çeşitli davranış kalıpları, sınırların dışına çıkabilme imkânı bulmaktadır. Bu noktada söz konusu imkânı bir özgürleşme pratiği olarak yorumlamak yerine dönemin koşullarının zorunlu bir sonucu olarak değerlendirmek gerekmektedir. Zira normlara yönelik yapılan söylemsel düzenlemelerde normların işlevselliğinin yanında günümüzde burjuva ideolojisinin ürettiği tüketim toplumuna hizmet edecek *habitusları* geliştirmek de önem arz etmektedir. Güncel söylemlerle dile getirmek gerekirse 'Yaşından genç görünüyor' gibi ifadeler, bireyin sadece fizyolojik görünümüne yönelik bir iltifat olmanın ötesinde topyekûn bir yaşam tarzının olumlanması anlamında da kullanılmaktadır ve işaret edilen yaşam tarzı çoğunlukla gençlik ile özdeşleştirilen davranış kalıplarının sürekliliğini göstermek için kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu varsayımdan hareketle, yaş evreleri arasındaki norm dağılımlarının günümüzde bulanıklaştığı ileri sürülebilmektedir.

Geleneksel sayılabilecek birçok beklentinin ertelendiği ya da bilakis beklenenden çok daha erken yaş dilimlerinde gerçekleşmesi, günümüzde olası gelecek

---

[3] Chris Gilleard ve Paul Higgs; **Contexts of Ageing - Class Cohort and Community,** Polity Press, Cambridge, 2005, s. 32-33

[4] Bernice L. Neugarten ve Dail A. Neugarten; Age in the Aging Society, **Daedalus Vol 115 (1), The Aging Society (Winter 1986)**, MIT Press, http://www.jstor.org/stable/20025024 (Erişim Tarihi 25.03.2016, (31-49), s. 32-33

senaryolarından sadece biri olarak yorumlanmasına neden olabilmektedir. Yaşamdaki seçenekler çokluğuna dolaylı yoldan işaret eden 'yaşam tarzı' kavramı, tüketim toplumunda yaşam seyrinin 'tercih' edilebilir bir süreç olduğuna yönelik bir izlenim yaratmaktadır.

> *"Kapitalist toplumlarda yaşam tarzlarında sunulan seçeneklerin çokluğu daha az stabil bir yaşam seyrini inşa etmektedir. Artan olasılıklar içinde yaşam seyrinin gidişatının önceden tahmin edilmesi ise giderek zorlaşmaktadır. Bu seçenekler, üniversiteye gidip gitmeme; tam gün, ya da yarı zamanlı çalışma veya hiç çalışmama noktasına kadar uzanabilir. Buna, daha genç veya daha yaşlı iken evlenip evlenmeme ya da hiç evlenmeme de eklenebilir [5]."*

Dolayısıyla normativitenin sıklaşması ve esnekleşmesini modernlik ile postmodernliğin düşünsel temellerini meşrulaştıran koşullar üzerinden değerlendirmek gerekmektedir. Zira neoliberalizmin çalışma koşullarını düzenleme pratiklerinde yaşanan değişiklikler ile yaşam, çok daha güvencesiz ve öngörülemez ve daha esnek bir düzlemde tartışılmaktadır. Bu bağlamda kronolojik yaşı sayısal anlamının ötesine taşıyanın da az önce açıklanmaya çalışılan işlevselliği olduğu vurgulanmalıdır.

Bu noktada sosyal yapının işleyişi içinde yaşın, bireylere toplumsal roller biçerek onların toplumsal mevziler kazanmaları ya da kaybetmelerinde belirleyici bir rol oynadığı düşünülmektedir [6]. Moderniteye içkin toplumsal kurumların, bireyin içinde bulunduğu yaş aralığına göre bireyi yörüngesine aldığı rivayet edilmektedir. Bireyin öznelleşme sürecinde yönetimsellik ekseninde şekillenen rol beklentileri ile bireye ya istendik davranışları empoze edecek yaptırımlar uygulanır ya da birey belirli bir kuruma dâhil olma yönünde arzularla donatılır. Dolayısıyla "Kaç yaşındasınız?" sorusu, basit bir meraktan öte, tüm yaşamı düzenleyen bir kurallar silsilesini beraberinde getirmektedir.

> *"Okula başlamanın asgari yaş aralığı gibi bilişsel ve duygusal olgunluğu gerektiren süreçlerin belirlenmesinde; oy kullanma, alkol tüketme, ehliyet sahibi olma ya da evlenme gibi yetişkin sorumluluklarının üstlenilmesini gerektiren asgari yaşın belirlenmesinde; polis, otobüs şoförü ya da pilot olmak için gerekli olan fiziksel güç ya da tepki hızının ivediliği için azami yaş sınırının belirlenmesinde; seçilme yaşı, çeşitli ruhsat ve lisans*

[5] Gilleard, Higgs; **a.g.e.,** s. 32-33
[6] Leslie A. Morgan ve Suzanne R. Kunkel; **Aging, Society and the Life Course,** Springer Publishing Company -4th Edition,, New York, 2011, s. 4

edinme ya da emekli olma gibi ekonomik üretkenlik süreçlerinin belirlenmesinde; tıbbi ve sosyal hizmetlerin dağıtımında yaş bir ölçüt olarak kullanılmaktadır" [7].

Yukarıda sıralanan özellikler dikkate alındığında, yaş kavramının toplumun statik düzenlenişine rehberlik eden bir nitelik taşıdığını söylemek mümkün görünmektedir. Bu sayede toplumsal yaşamı organize eden kuralların belirli bir çerçeve içine alındığı kabul edilmektedir.

Yaş kavramı ve yaş ile ilişkilendirilen kavramlar, statik bir anlamın yanı sıra dinamik, işleyen bir sürece de işaret etmektedir. Yaşa söz konusu dinamizmi kazandıran ise yaşlanma sürecidir. Bu süreç doğadaki tüm canlı varlıklar için geçerli olan kaçınılmaz ve evrensel bir süreç olarak kabul edilmektedir. Doğanın bir üyesi olan 'insan türü'nün yaşlanması ise kültürlenme oranıyla paralellik arz edecek şekilde değişiklik göstermektedir. Böylece insan türünün özel yaşlanma deneyimi, toplumun diğer üyeleri ile paylaştığı ilişkileri, kültürü ve ortak yaşam deneyimi bağlamında incelenmesi bakımından biricik kabul edilmektedir [8]. Böylece tüm canlılar için biyolojik bir gerçeklik olarak kabul edilen yaşlanma süreci, toplum tarafından üretildiğine inanılan sosyal içeriğine göre anlamlandırılmaya çalışılmaktadır. Burada var olan akademik tartışmalar ekseninde bir parantez açmak yerinde olacaktır. Zira toplumsalın inşasında birey sadece var olan durumun alıcısı olarak konumlanmaz. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde de sıklıkla dile getirilecek olan öznelliğin hem toplum tarafından üretilen hem de doğrudan yaşamı üreten niteliği göz ardı edilmemelidir. Bu çok yönlü durum dikkate alınarak yaşlanmanın sorunsallaştırılma serüvenini okumak daha anlamlı olacaktır.

Yaşlanmanın sorunsallaştırılma pratiklerinin görünür olduğu alanlardan biri olarak gerontolojinin ortaya çıkışı, yaşam sürelerinin uzaması, bebek ölüm oranlarının ve doğum oranlarının çeşitli coğrafyalarda azalması ve dünya yaşlı nüfusunun artması gibi somut gerekçelerin sonucu olarak yorumlanabilir [9] . Bu bağlamda yaşam

[7] Neugarten, Neugarten; **a.g.m.,** s. 37
[8] Dale Dannefer; The Waters We Swim: Everyday Social Processes, Macrostructural Realities and Human Aging, der. K. Warner Shaie, Ronald. P. Adeles, **Social Structures and Aging Individuals,** Springer Publishing Company, New York, 2008, s. 3
[9] Melek Kalkan; Yaşlılık: Tanımı, Sınıflandırması ve Genel Bilgiler, der. Kurtman Ersanlı ve Melek Kalkan**, Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açıdan Yaşlılık,** Pegem Yayınları, Ankara, 2008 (1-20), s. 1

sürelerinde görülen somut değişiklikleri günümüz toplumlarının tıbbi ve teknolojik alandaki gelişmelerden bağımsız okuyabilmek pek de mümkün görünmemektedir. Söz konusu gelişmeler ile toplumların, daha önce kitlesel anlamda 'yaşlılık' dönemini deneyimlemediğinden, ona uygun strateji ve politikalar geliştirmek konusunda tecrübesiz olduğu varsayılmaktadır.

Yaşlanmak, her insan için geçerli olmasına rağmen, kitlesel olarak yaşlılık dönemine erişmek 'istisnai' bir süreç olarak görülmekteydi ve bu nedenle de çoğunlukla kıymetli bir deneyim olarak değerlendirilebilmekteydi. Zira ölümün çocukluk / bebeklik dönemiyle ilişkilendirildiği süreçten, yaşlılıkla ilişkilendirildiği bir sürece giriş yapılmıştır. Bu bağlamda günümüzde 'yaşlanan toplumlar', iki farklı bakışla incelenmektedir. Bunlardan biri toplumların yaşlanmasını modernliğin ve modern tıbbın bir kazanımı olarak görürken, bir diğeri ise, yaşlı nüfusun artışının yeni sorunlara kaynaklık ettiğini söyler.

Böylece ölüm, yaşam sahasından itilerek, dışsallaştırılarak yaşlılık dönemine atfedilen bir olgu olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Modernlik ile birlikte yaşlanma fikrinin yarattığı 'güvencesizlik ortamı'nı aşmak uğruna geliştirilen söylemlerin, bir yandan yaşlanma sürecini sorunsallaştırdığını, bir yandan ise gençliğin idealleştirilmesine hizmet ettiği düşünülmektedir. Ancak tarif edilen bu durumun, tarihsel süreç içinde ya da kültürlerarası bir perspektifle genellenebilir bir olguya işaret etmediği de aşikârdır.

Yaşlanma özelinde üretilen anlam katmanlarının yönetimsellik ve biyopolitika bağlamında incelenmesi, bedenin toplum koşullarına istinaden nasıl düzenlendiği/denetlendiği ve disipline edildiğine dair ipuçları vermektedir. Dolayısıyla bu çalışmada yaşlanma deneyiminin öznellik üretiminde nasıl bir rol oynadığı aktarılmaya çalışılacaktır.

Bu çalışmanın sistematik bir şekilde ilerleyebilmesi için yaşlanmanın kurucu unsuru olan 'yaş kavramı, kültürlerarası bağlamı dikkate alınarak incelenecektir. Ardından yaşın sanat ve edebiyat alanında bir merak unsuru olmaktan çıkıp, felsefi soruşturmaların bir parçası olmasına ve nasıl bir bilim dalına evrildiğine yer verilecektir.

1. Yaşlanmaya Tarihsel Bir Bakış

Yaşlanmanın toplumu, toplumun da yaşlanmayı etkileyen nüveler içerdiği düşünülmektedir. Yaşlanma sürecinin farklı şekillerde algılanmasında belirleyici olan faktörlerin başında toplumların coğrafi özellikleri, sosyo-kültürel, siyasi ve ekonomik koşullar gelmektedir[10]. Bu faktörlerin, toplumdaki ortalama yaşam süreleri ve ilgili toplumun tavan yaşının oluşmasında önemli değişkenler olduğu kabul edilmektedir. Söz konusu değişkenler ile nüfus kompozisyonları ve onların tarif ettiği toplumsal etiketlerin belirginleştiği görülmektedir.

Esasında bahse konu bu bağlam, bu çalışmanın temel kavramlarından birini oluşturan yaşlanma tertibatı kavramının somut göstergeleri olarak da görülebilir. Yaşlanma tertibatı meselesi, yaşamı politikanın merkezine alan kuramcılar arasında doğrudan araştırılan bir konu olmasa da, bu çalışma bağlamında tespit edilen ilişkiselliği ile inceleme alanına dâhil edilmiştir. Öznellik üretimine yönelik yapılan çalışmalarda sıklıkla başvurulan bir kavram olan 'tertibat', bu alanda çalışan birçok kuramcı tarafından dispozitif(lik), diyagram, pozitiflik[11] gibi farklı ifadelerle ve farklı bağlamlarda değerlendirilmiştir. Bu çalışmada kavram karmaşasını önlemek ve metinde kavram birliğine yönelmek adına 'tertibat' kavramı kullanılmıştır. Üretim ilişkilerinde ve kültürel kodlarda yeşeren ve toplumun her bir öznesinin tabi olduğu, ya da bilakis epistemenin imkân verdiği sınırlar ölçüsünde direniş gösterdiği ya da bizzat ürettiği bu oluşumları, soykütüksel bir perspektiften incelemenin konunun detaylandırılması sürecinde elzem veriler sunabilecek nitelikte olduğuna inanılmaktadır. Bu kavramsallaştırma aracılığıyla yaşlanmayı organize eden, düzenleyen, şebekesel ağın dinamiklerinin belirginleşeceği düşünülmektedir. Ancak bu noktada bir parantez açarak şunu belirtmekte fayda vardır. Yaşlanmanın tarihsel izleğini açıklarken maksat

[10] Rana Can; **Tıp Etiği Çerçevesinde Geriatri ve Gerontoloji Alanlarında Umut Yönetimi,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2011, s.12

[11] Foucault, Agamben ve Deleuze kendi çalışmalarında benzer içeriğe sahip olan dispozitif, pozitiflik ve diyagram gibi kavramları farklı şekillerde isimlendirmişlerdir. Bu çalışma kapsamında kavram karmaşasını önlemek ve kavramı Türkçeleştirmek adına metin boyunca 'tertibat' kavramı tercih edilmiştir. Ancak söylemlerine başvurulan araştırmacıların metinlerinden yapılan atıflarda metnin aslına sadık kalmak adına değişiklik yapılmamıştır.

yaşlanmanın nasıl algılandığına yönelik bir köken arama çabası değildir. Bilakis yaşlanmanın dönemin epistemik bağlamları içerisinde nasıl sorunsallaştırıldığı ve koşullar değiştikçe ne tür 'kopuş'larla şekillendiğini gözlemleyebilmektir. Aksi takdirde yaşlanma sürecine yönelik 'şimdi' oluşan söylemlere bir meşruiyet alanı yaratmak gibi bir çaba söz konusu değildir.

Benzer ya da farklı üretim ve tüketim ilişkilerinin yaşandığı episteme[12]lerde, söz konusu toplumsal bağlamın imkân verdiği bilgi-iktidar ilişkilerinin ürettiği söylemsel düzlemlerde yaşlanma, özne için dalgalanımsal bir salınımın görüldüğü bir 'oluş' olarak tanımlanmaktadır. Bu noktada yaşlanmanın; bilgeliğin yanında bunamayı, bakış açısı kazandırmanın yanında bireysel kaygıları, becerinin yanında beceriksizliği getirdiği varsayılmaktadır [13] . Bu çalışmanın amaçlarından biri de yaşlanma sürecini yukarıda sıralanan iyi/kötü diyalektiğinde olduğu gibi olumsal bir ikili karşıtlık üreten anlamın ötesine taşıyarak, yaşlanmanın nasıl sorunsallaştırıldığını dile getirmektir. Dolayısıyla bu başlık altında dile getirilen tüm kuramsal yaklaşımları ve sorunsallaştırma pratiklerini dönemin tertibatı ekseninde yorumlanması gerektiğini hatırlatmakta fayda vardır.

Yaşlanma olgusal bir duruma işaret etmenin ötesinde bir 'oluş'u temsil ettiği için tanımsal anlamda kendi içine 'kapanan', 'son bulan', bir tanımlamadan çok daha fazlasıdır. Bu nedenle yaşlanmanın kavramsallaştırılması çabasını güdüleyen tarihsel koşulları bilmenin, çözümleme yapmak adına faydalı olacağı düşünülmektedir [14]. Eldeki kaynakların sınırlılığı nedeniyle mütevazı bir soykütük çalışması olarak değerlendirilebilecek bu kısım, dönemin yaşlanma tertibatı hakkında ipuçları vermesi

---

[12] Episteme kavramı Foucault'nun *'Bilginin Arkeolojisi 'isimli eserinde, "Bilgikuramsal biçimlere, bilimlere, muhtemelen biçimsel yapılara kavuşmuş sistemlere yer veren söylemsel uygulamaları, belirli bir çağda,birleştirebilen ilişkiler bütünü; bu söylemsel oluşumların her birind, bilgikuramsallaşmaya, bilimselliğe,biçimsel yapılara indirgemeye geçişlerin, kendisine göre kurulduğu ve işlediği biçim; ayn zamanın içine girebilen, birbirlerine bağlanabilen, ya da zamanın içinde dengelenebilen bu eşiklerin dağılımı; birbirine yakın fakat birbirinden ayrı söylemsel uygulamalardan doğdukları ölçüde bilgikuramsal biçimler ya da bilimler arasında varolabilen yanal ilişkilerdir."* Michel Foucault; **Bilginin Arkeolojisi,** Çev. Veli Urhan, Birey Yayıncılık, 1999, s. 245

[13] Robert C. Atchley; **Social Forces and Aging – An Introduction to Social Gerontology,** Wadsworth Publishing Company, California, 1991, s. 64

[14] Michel Foucault; **Özne ve İktidar,** ed. Ferda Keskin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014, s. 59

açısından önem taşımaktadır[15]. 'Yaşlanmanın Biyopolitik Çerçevesi' başlığında daha detaylı olarak incelenecek tertibat kavramı, yaşlanmaya yönelik geliştirilen söylemlerin çeşitliliğini anlamlandırabilmek adına bu başlık altında da irdelenecektir.

Foucault, *'Entelektüelin Siyasi İşlevi'* kitabından derlenen söyleşisinde dispozitif kavramını şu şekilde tanımlar;

> *"Bu terimle açıklığa kavuşturmayı amaçladığım şey, ilk olarak söylemler, kurumlar, mimari biçimler, düzenleyici kararlar, yasalar, idari önlemler, bilimsel sözceler, felsefi, ahlaki ve hayırseverce önermelerden – kısacası, söylenmemiş olduğu kadar söylenmiş her şeyden - oluşan, bütünüyle heterojen bir bütündü (...). Dispozitifin kendisi ise, bu unsurlar arasında kurulabilecek ilişkiler şebekesidir* [16] .

Foucault bu tanımlaması ile toplumu sarmalayan bir 'şebeke'nin olduğunu varsayarak, iktidar ve bilgi arasında birbirini kapsayan stratejik bir faaliyet alanı olduğunu öne sürmektedir. Bu bağlamda hakikatin oyunsallaştırıldığı bir uzam olarak tarihin, tertibatlar aracılığıyla nasıl bir yönetimselliği kurduğu görülebilmektedir. Yaşamsal pratikler dizisini inşa ettiğine inanılan bu tertibatların, dönemin imkân tanıdığı deneyimler vasıtasıyla öznellikler ürettiği ve/veya söz konusu öznelliklerin tertibatları ürettiği varsayılmaktadır.

Ancak tertibat kavramı, Foucault ile sınırlandırılmayacak kadar geniş bir içeriğe sahiptir. Bu nedenle ikinci olarak Agamben'in alana ilişkin yaklaşımına bakmak gerekmektedir. Agamben dispozitif kavramını *'Dispozitif Nedir?/Dost'* başlıklı çalışmasında *'yaşayan varlıkları yakalama, yönlendirme, belirleme, önleme, modelleme, denetleme; bu varlıkların vücut diline, davranışlarına, fikir ve söylemlerine dayanak teşkil etme yetisi olan her şey'* [17] olarak tanımlayarak öznelliğin çoklu yapısını 'egemen iktidar' kavrayışından yola çıkarak vurgulamayı tercih etmiştir. Bu bağlamda tertibatların ve birbirini içerimleyen öznelliklerin, yaşlanma deneyiminin toplumsal

[15] Bu çıkarım Foucault'nun çözümleme yöntemini özetleyen bir tümce niteliği taşıdığından araştırmacı tarafından yaşlanmaya uyarlanmıştır.
[16] Michel Foucault, **Entelektüelin Siyasi İşlevi,** ed. Ferda Keskin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014, s. 118
[17] Giorgio Agamben; **Dispozitif Nedir? Dost,** çev. Ekin Dedeoğlu, Monokl Yayınları, 2012, s. 31

bağlamdaki çeşitliliğini anlamlandırabilmek için önemli bir kavramsal çerçeve sunduğuna inanılmaktadır.

Deleuze ise, *'Foucault'* monografisinde bilgi, iktidar ve öznelliğin birbirinden bağımsız düşünülemeyecek kavramlar olduğunu vurgulayarak, onların 'tarihle birlikte' değiştiklerini dile getirmiştir [18] . Deleuze bunun için Foucault ve Agamben'in aksine dispozitif kavramından farklı olarak 'diyagram' kavramını tercih ederek, diyagramın *'bütün toplumsal alanı kateden bir kartografi, bir harita'* olarak tanımlamaktadır. Hatta diyagramın toplumsal bağlamın çeşitliliğini vurgulamak adına, haritaların üst üste binmesi olarak adlandırarak şu ifadeleri kullanır: '*Eğer birçok diyagramatik fonksiyon ve hatta madde bulunuyorsa, bunun sebebi her diyagramın uzay- zamansal bir çokluk olmasıdır. Ama aynı zamanda da tarihte ne kadar çok sosyal alan varsa bir o kadar da diyagram bulunmasındandır' [19]*. Her diyagramın kendi mücadale alanını ürettiği ve yaratıcı öznenin failliğinin göz önünde bulundurulduğu bu kavramsal anlayış ile birlikte yaşlanmaya yönelik yaklaşımsal farklılıklar, söylemsel pratiklerin süreksizliği dikkate alınarak anlamlandırılabilecektir.

Bu noktada yaşlanmanın tarihsel süreç içinde nasıl değerlendirildiğini incelemek için söz konusu dönemlerin tertibatlarını göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Yaşlanmaya yönelik tarihsel bağlamı çözümlemeye çalışırken iki temel kaynaktan yararlanılmıştır. Bunlardan biri, dönemin edebi eserleri ve filozofların konuya ilişkin fikirleridir. Söz konusu açıklamaların tarihsel bağlamı irdeleyebilmek adına oldukça yönlendirici bir nitelik taşıdığı düşünülmektedir. Alana ilişkin çıkarımlarda bulunmak ve tarihsel süreci analiz edebilmek adına kullanılan diğer bir kaynak ise dönemin demografik verileridir. Bu bağlamda toplumda yaşlı olarak tanımlanan insanların genel nüfusa oranı, çoğu zaman o insanlara atfedilen değerleri belirleyen bir ölçüt olarak da değerlendirilebilmektedir. Bu nedenle bu başlık, açıklanan iki eksende aktarılmaya çalışılacaktır.

Belirli bir tarihsel dönemde yaşamlarını sürdüren yaşlılara yönelik görüşleri, düşünürlerin metinlerinden çözümlemek bir seçenektir. Ancak bu konuda çokça fikir ayrılığının olduğu da görülmektedir. Dolayısıyla belirli bir düşünürün fikrini belirli bir

[18] Gilles Deleuze; **Foucault,** çev. Burcu Yalım, Emre Koyuncu, Norgunk Yayıncılık, 2013, s. 134
[19] Deleuze; "Foucault… **a.g.e",** s. 54-63

dönemin hakim görüşü olduğu iddiasında bulunmak konuyu sınırlandırma riskini de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle aynı dönemde yaşadığı tahmin edilen birçok düşünürün fikrine yer verilmeye çalışılmıştır.

İnsanın yaşlanmaya yönelik soruşturmaları insanlık tarihi kadar eski bir merak unsuruna işaret etmektedir. İnsanın kendini inceleme nesnesi olarak aldığı ve kendiyle ilgili bilgi üretmeye başladığı ilk günden beri yaşlılık ve yaşlanma sürecine ilişkin düşünceler geliştirdiği kabul edilmektedir. Ancak son yüzyıla gelene kadar bu konuya ilişkin merak, çoğunlukla sanat, edebiyat ve felsefe alanlarında görülmüştür.

21. yüzyıldan itibaren ise yaşlanma, bilimsel bir ilgi alanı haline gelerek derinlemesine incelenmeye başlanmıştır [20]. Söz konusu bilimsel bilginin ilerleyişini anlayabilmek adına tarihsel süreçteki değişimleri görmek oldukça anlamlı olacaktır. Ancak böylesi ayrımlarda bulunurken, yaşlanma pratiklerini günümüz yaşlanması ile karşılaştırmamak gerekmektedir. Tarihin dışında ve ötesinde sabit bir algılama noktası olmayan öznenin, söz konusu karşılaştırmayı dikkate almadan çözümleme yapması oldukça zordur. Bu noktada etnosentrik bir bakış açısı geliştirmek konunun anlaşılmasının önünde engel teşkil edici bir nitelik taşımaktadır. Zira avcı-toplayıcı olarak isimlendirilen bir toplumda, üretici işbölümünün merkeze alındığı bir toplumsal örgütlenme biçiminde yaşlıya atfedilen değer, pragmatik açıdan toplum için sakıncalı olarak tanımlanabilmektedir. Bununla birlikte günümüzün yaşlısı da sisteme sağlayabileceği 'olası fayda' ekseninde konumlandırılabilmektedir ya da sisteme yüklediğine inanılan 'yük' ekseninde de sorunsallaştırılabilmektedir. Dolayısıyla toplumların geliştirdikleri tepkileri, ilgili toplumun iyiliği ya da kötülüğü karşıtlığından öte, yapısal özellikleri bağlamında incelemekte yarar vardır.

İlkel toplumlarda, yaşlılık insanların fiziksel yeteneklerine ve yaşamsal aktivitelere devamlılık becerilerine göre farklı yorumlamalara neden olmuştur. Bu dönemde gerçekleştirilen seremonilerde, yaşlılar bu dünya ile 'öbür dünya' arasında köprü görevini gördüğü düşünüldüğünden onurlandırılırlardı. Ancak kamu refahına katkı sağlamadığı düşünülen yaşlılar, bazı toplumlarda 'yaşı geçkin' olarak

[20] Kalkan; **a.g.m.,** s. 2

tanımlanmaktadırlar [21] . Özellikle kültürel birikimin ve geleneklerin sözel yollarla aktarıldığı kabile yaşamında yaşlı bireyler sadece 'yaşlı' olarak değerlendirilmezlerdi. Bu bireylerin aynı zamanda 'kültürün taşıyıcısı' olduğu varsayılırdı. Afrikalı bir atasözünde yaşlının tarihsel ve kültürel birikimini tanımlamak adına ; *'Yaşlı bir insan öldüğünde, bir kütüphane yanar'* ifadesinin kullanılması da bu nedenledir [22]. Kültürün sözel yollarla genç kuşaklara aktarıldığı bu gibi toplumlarda, yaşlanmakta olan bireyin toplumsal hafızayı canlı tutan bir misyon üstlendiği görülmektedir.

Bununla birlikte, benzer toplumsal yapılanma biçimleri içinde, 'yaşlı-yaşlı'ya yönelik olumsuz olarak değerlendirilebilecek yaklaşımların da var olduğu bilinmektedir. Bu bakış açısını tanımlamak adına iki ayrı kavram üzerinde durmakta yarar vardır. Bunlardan biri 'geronticide/senicide' diğeri ise 'ölümü hızlandırma'dır. *Ötekinin eylemleri ya da eylemsizliği neticesinde yaşlı olarak tanımlanan kimsenin, doğrudan zorlama yoluyla ya da sosyal, psikolojik ve ekonomik baskılar nedeniyle ölmesi ya da öldürülmesi anlamına gelen* 'gerontocide/senicide' [23] kavramı Antik Çağ'da yaşlılara yönelik tutum ve davranışları açıklayan bir yönelime işaret etmektedir [24]. Bu noktada, Kızılderili Ojibvalar'ın yaşlılarını törenlerle öldürme gelenekleri 'geronticide'a örnek olarak verilebilir. [25] Ancak unutulmamalıdır ki geronticide o dönemin tüm toplumları için genellenebilir bir durum değildir. Aksine dönemin yaşam deneyimlerine sadece bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Aynı dönemde yaşlanmanın sonlandırılması, ölümü hızlandırma şeklinde de gözlenebilmekteydi. Özellikle Eskimo'larda kıtlık ve bulaşıcı hastalıkların kabileyi olumsuz etkilediği koşullarda yaşı ilerlemiş olan yaşlıların karların arasından çekip gitmeleri son derece olağan karşılanırdı. Diğer hallerde ise Eskimo aileleri taşınarak yaşlılarını arkada bırakmaktaydılar [26] . Dolayısıyla bu dönemde ölümü hızlandırma ya

[21] Nancy R. Hooyman ve Asuman Kiyak; **Social Geronthology – A Multidisciplinary Perspective**, Yedinci Baskı, Pearson Education Inc,, Boston, 2005, s. 46
[22] Georges Minois; **History of Old Age,** Polity Press, Cambridge, 1989, s. 9
[23] Kavramın Türkçe karşılığı olmadığı için İngilizce kavram üzerinden tanımlanmıştır.
[24] Mike Brogden; **Geronticide,** Jessica Kingsley Publishers, Londen & Philedelphia, 2001, s. 155
[25] Kızılderili Ojibwalar'da yaşlılar sağlıklı oldukları süre boyunca sihirli güçlere sahip oldukları düşünülerek toplumda haşyetle karşılanırlardı. İleri yaşa ihtiyarlık eşlik ettiğinde ise, yaşlıların sihirli güçlerini kaybettikleri varsayılarak resmi bir törenle öldürülürlerdi. Ölüm şarkıları ve danslar eşliğinde şarkı söyleyerek ölümü bekleyen bir baba, oğlu tarafından bir balta ile öldürüldü ." Brogden; **a.g.e., s.** 63
[26] Hooyman, Kiyak; **a.g.e.,** s. 46

yaşlının kendi rızası ya da aile meclisinin kararıyla gerçekleştirilen bir ritüel olarak kabul edilmekteydi.

Yazının icadı ile birlikte insanlar, yaşlanmayı yazılı metinlerde de dile getirmeye başlamışlardır. Örneğin ilk yazılı metinlerden biri olarak kabul edilen Sümerlerin Gılgamış Destanı, Kral Gılgamış'ın ölümsüzlük arayışının hikâyesi olarak günümüze ulaşmıştır. Bu ölümsüzlük arayışı, Utanapiştim'in ölümsüzlük yerine gençleşme vaadinde bulunması ile sonuçlanmıştır. İkinci yüzyılın başında yazılan tabletlerde anlatılan efsaneye göre, tam olarak aradığını bulamayan krala, Utanapiştim ebedi gençliği denizlerin dibinde büyüyen bir bitkiden elde edeceğinin sırrını vererek onu bir maceraya sürükler. Her tarafı dikenli olan bu bitkiyi denizlerin dibinden bulup çıkarmak oldukça zor olmuştur. Ancak kral serinlemek için suya girdiğinde bir yılan ebedi gençlik bitkisini yiyerek gençleşmiştir. Çok sinirlenen Kral Gılgamış önce çektiği zahmetlere hayıflanmış, ardından ise kendini geride kalan günlerininin ve yaşarken yaptıklarının kıymetini bilmeye adamıştır [27] . Efsaneye göre, kralın ebedi gençlik arayışı hüsranla bitse de bu arayışın insanlığın tarihi kadar eskiye dayandığı ve hatta günümüzün biyo-teknolojilerinde yaşanan gelişmeler dikkate alındığında hala devam ettiği görülmektedir. Bu mitler aracılığıyla bu uğurda çekilen zahmetlerin 'zamansız' olduğu izlenimi de yaratılmaktadır.

Tarihin ilerleyen dönemlerinde, Antik Yunan ve Klasik Roma kültüründe yaşam süresinin günümüzün koşulları ile karşılaştırıldığında çok daha kısa olduğu tespit edilmiştir. Hatta çeşitli kaynaklarda bir Roma askerinin ortalama ömrünün yirmi iki yıl olduğu rivayet edilmektedir [28] . İnsan ömrünün günümüz standartlarına göre değerlendirildiğinde, bu kadar kısa olduğu bir dönemde dahi insanın ömür, ölüm ve yaşlanma ile ilgili merakının dinmemiş olması oldukça dikkat çekicidir.

Bu dönem ile ilgili bir başka örneği de Yunan mitolojisinden vermek mümkün görünmektedir. Şafak Tanrıçası Eos'un (ya da Aurora) Tithonus isimli bir ölümlüye

---

[27] Muazzez İlmiye Çığ; **Gilgameş – Tarihte İlk Kral Kahraman,** Kaynak Yayınları, s. 36 https://media.turuz.com/users/bey-2016-1/0029-Gilgemish_tarixde_ilk_kiral_qahraman-muezziz_ilmiye_chigh.pdf (Erişim Tarihi: 07.07.2019)

[28] Hoimar von Ditfurth, Volker Arzt; **Querschnitte, Reportagen Aus Der Naturwissenschaft'** den aktaran İsmail Tufan; **Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık – Sosyolojik Yaşlanma,** Aykırı Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 12

aşık olması ile başlayan mit, sevgilisi Tithonus'un bir gün öleceği korkusuna kapılması ve babası Zeus'tan onu ölümsüz yapması talebinde bulunması ve dileğinin gerçekleştirilmesiyle devam eder. Fakat Eos, Tithonus'un ölümsüzlüğüne eşlik edecek ebedi gençlik temennisinde bulunmayı unutur ve Tithonus zamanla yaşlanır. Bu duruma zamanla sinirlenen Aurora onu bir çekirgeye dönüştürür ve kalesinin uzak bir odasında yaşamasına izin verir[29] . Bu örnekten de anlaşılacağı gibi Antik Yunan ve Roma kültüründe yaşlanma fiziksel bir performans düşüklüğüne işaret ettiği ölçüde, tecrit sebebi olarak değerlendirilmiştir.

Aynı dönemin önde gelen düşünürleri yaşlanma ve toplum üzerine çeşitli çıkarımlarda bulunmuşlardır. Tarihsel açıdan bu düşünceleri değerli kılan ise Klasik Batı felsefesinin temellerinin Antik Yunan'da atılmış olması olarak kabul edilmektedir. Bu dönemle birlikte doğaya ilişkin rasyonel ampirik soruşturmalar için yine doğanın kendisinin referans alınması gerektiği düşünülmüştür[30] . Dolayısıyla metafizik yerine herhangi bir bilinmezi açıklamak için doğanın kendisinde ipuçları aranmaya başlanmıştır. Antik Yunan'da doğrudan ya da dolaylı yollardan yürüttükleri fikirler ile yaşlanma sürecini yorumlayan Hipokrat, Platon, Aristo ve Galen gibi düşünürlerin, günümüzde hala yaşlanma sürecine ilişkin referans gösterilen felsefi bir zemin attıklarına inanılmaktadır.

Doğa referans alınarak yaşlanmanın kaynağına ilişkin geliştirilen ilk tartışmalar, Antik Yunan'da M.Ö 400'lerde Hipokrat'ın 'yaşamdan gelen ısı' teorisi ile başlamıştır. Modern tıbbın kurucusu olarak kabul edilen Hipokrat'a göre yaşamın temel kaynağı ısıdır. Ancak bu ısının niteliği her bir bireyin yaşam gücüne göre değişkenlik göstermektedir. Ona göre, her insanın doğuştan gelen bir ısısı vardır ve yaşlanmayla birlikte ısı kayıplarının yaşanması doğal bir sonuçtur. [31]. Bununla birlikte Hipokrat'ı bu çalışma kapsamında önemli kılan, tıbbın günümüz işleyiş pratiğine sunduğu katkıdır. Tıp biliminin bedene yönelik olarak müdahalelerini etik kaygılar ile ilişkilendirerek

[29] Aygül Demirol, Gürkan Bozdağ, Cavit Kart, Timur Gürgan; Yaşlanma Fizyolojisi ve Olası Teoriler, **Türk Geriatri Dergisi,** 2006 ,9(4), (250-255), s. 251

[30] Jason L. Powell ve John Martyn Chamberlain,; **Social Welfare, Aging and Social Theory,** Birinci Baskı, Lexington Books, Maryland, 2012, s. 15

[31] Carl S.Kart ve Jennifer M. Kinney; **The Realities of Aging – An Introduction to Geronthology**, Altıncı Baskı, Pearson Education Comp, MA, 2001, s. 21

açıkladığı ve meslek etiğinin kurumsallaşmasının ilk örneklerinden sayılabilecek 'yemini' söylemsel düzlemde hekimliğin toplum içindeki ayrıcalıklı konumunu yeniden üreten bir perspektif sunmaktadır [32] . Tıbbı, toplumun elit kesimleri tarafından gerçekleştirilmesi gereken bir etkinlik olarak tanımlayan Hipokrat, bu varsayım aracılığıyla hekim-hasta arasında hiyerarşik bir düzeneğin kurulmasının hem nedeni hem de aracı olmuştur. Dolayısıyla tıbbi söylemin bilme biçimlerini organize eden yanı, yaşlanmanın da yaşam ısısının azalması ile ilişkilendirilmesini makul gören epistemik bağlamın yaygınlaşmasına neden olmuştur.

Yaşlanma sürecini bireysel performansa dayandıran diğer bir filozof ise Platon'dur. '*Devlet'* adlı eserinde Platon, gençlik ve yetişkinlik dönemindeki yaşam biçiminin yaşlılık dönemindeki yaşam standardında belirleyici bir rol oynayacağı varsayımında bulunarak, günümüzün aktif yaşlanma ve koruyucu tıp tezlerine ışık tutan bir fikir sunmaktadır [33]. Yaşlanma sürecinin bir çeşit bilgeliği içinde barındırdığını iddia eden Platon'a göre bu sürecin nasıl geçirileceğinin ölçütü geçmiş yaşam deneyimleridir. Bu nedenle zamanın tasarrufu bireye bırakılmıştır.

Aritoteles 'yaşamdan gelen ısı' teorisini yeniden gözden geçirerek şöyle bir çıkarımda bulunmuştur: *"Isı, ateş gibidir ve yanmak için yakıta ihtiyaç duyar "*[34] . Aristo kurduğu bu denklemden yola çıkarak, *'hastalığı erken gelen bir yaşlılık, yaşlılığı ise doğal bir hastalık'* olarak tanımlamıştır [35]. Aristo'nun yaşlılığı bir hastalık olarak tanımlayan yaklaşımına karşılık, yaşlanmayı döllenmeden başlayan bir süreç olarak tanımlayan ilk düşünür olma özelliğini taşıyan Galen'e göre [36] yaşlanma doğal bir süreçtir [37] . Görüldüğü üzere Antik Yunan düşünce geleneğinde yaşlanmanın anlamı açıklanmaya çalışılmış ve bedenin yaşlanması 'sağlık' ile olan ilişkisi bağlamında incelenerek çoğunlukla bir hastalık olarak tertibatlandırılmıştır.

---

[32] Powell, Chamberlain; **a.g.e,** s. 15
[33] Velittin Kalınkara; **Temel Gerontoloji: Yaşlılık Bilimi**, Birinci Basım, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2011, s. 5
[34] Kart, Kinney; **a.g.e.,** s. 21
[35] Suzan Yazıcı; Gerontoloji ve Gelişim Süreci, ed. Nilüfer. Korkmaz, Suzan Yazıcı, **Küreselleşme ve Yaşlılık – Eleştirel Gerontolojiye Giriş**, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2014, (21-39), s. 27
[36] Yazıcı; **a.g.m.,** s. 27
[37] Kalınkara; **a.g.e.,** s. 5

İlerleyen zamanlarda farklı bir bakış açısını Roma Dönemi'nde gözlemlemek mümkün olmuştur. Yaşlılık dönemi, Romalı devlet adamı Cicero'nun '*Yaşlılık ve Dostluk'* adıyla kaleme aldığı kitabında erdem ve bilgi ile ilişkilendirilerek anlatılmıştır. Cicero eserinde, ömür boyu çalışma ile insanların yaşlansalar dahi değerli başarılar elde edebileceklerini tarihten örneklerle açıklamaya çalışmıştır. Yaşlılığın olumsuz olarak atfedilebilecek niteliklerini dört başlık altında toplayan Cicero, daha sonra bu savları çürütmek için tek tek antitezler geliştirir. Bunlar; insanı işlerden uzaklaştırması, bedeni zayıflatması, insanı hemen hemen her zevkten yoksun kılması ve ölüme yakın oluşudur [38] . Cicero, yaşlının toplumu yönlendirici niteliğini betimlemek adına gemicilikten örnek verir:

> *"Yaşlıların işe yaramadığını söyleyenler boş konuşuyorlar; böyle bir savda bulunmakla, denizde dümencinin hiçbir işe yaramadığını söylemiş gibi oluyorlar…' Yaşlılar gençlerin yaptığı işleri yapmazlar, ama çok daha büyük, çok daha iyi işler görürler* [39].

Ortaçağ toplumlarında ise yaşlının konumuna ait çok kısıtlı bir birikimin günümüze ulaştığı rivayet edilmektedir. Yegâne bilinen, insan ömrünün o dönemde Antik Yunan ve Roma İmparatorluğu döneminden dahi daha kısa olduğudur. Bunun başlıca nedeni ise veba ve diğer salgın hastalıkların yaygınlaşmasıdır. Feodal bir toplumsal sistemde 'soylular' daha iyi yaşam standartlarına sahip olmalarından ötürü nispeten daha uzun bir ömür sürerken, nüfusun geneli savaşlar ve hastalıklar nedeniyle genç yaşta yaşamlarını yitirmişlerdir [40]. Dolayısıyla katı sınıfsal ayrımların olduğu Ortaçağ, yaşam sürelerinin niteliğini de belirleyen önemli bir kriter olarak dikkatleri çekmektedir.

Onaltı ve onyedinci yüzyıllarda bedensel güç kaybına uğrayanlar ise, "yaşlı" olarak nitelendirilmiş ve yaşlılık, günümüzde olduğu gibi kronolojik yaş ile olan bağlamının dışında değerlendirilmiştir. Toplum tarafından yaşlı kabul edilen insanlar, diğer insanlarla eşit statüde görülmediğinden eşit haklara da sahip olamamışlardır [41].

---

[38] Cicero; **Yaşlılık ve Dostluk,** çev. Hacı Berat, Arya Yayıncılık, 2011, s.6
[39] Cicero; **a.g.e.,** s.7
[40] Hooyman, Kiyak; **a.g.e.,** s.48
[41] Yazıcı; **a.g.m.,** s. 19-20

Onyedi ve onsekizinci yüzyıllarda ise yaşlanma ve yaşlılık ile ilgili çok sayıda yazılı metnin var olduğu bilinmektedir. Onyedinci yüzyıl başlarında Shakespeare '*Nasıl Hoşunuza Giderse'* isimli komedisinde Jaques karakterinin ağzından insan ömrünün senaryosunun yedi eylem ya da yedi çağdan meydana geldiğini söyleyerek, yaşamın bir bağımlılık ilişkisiyle başlayıp, duyusal becerilerin zayıfladığı bir dönemle son bulduğundan bahseder [42] . Doğum ile ölüm arasında kalan yaşamın dönemselleştirilmesi ise yazara göre toplumsal rol dağılımından kaynaklanmaktadır. Shakespeare bu saptamayı şu ünlü dizeleri ile dile getirir:

> *"Bütün dünya bir sahnedir,*
> *Ve bütün erkekler ve kadınlar yalnızca birer oyuncu:*
> *Çıkışları ve girişleri vardır hepsinin;*
> *Ve bir insan hayatı boyunca birçok rolde oynar,*
> *Bu roller onun yedi çağıdır…*[43]."

Shakespeare'in yaşlanma sürecini yorumlama biçimine benzer bir yaklaşım aynı dönemde yapılmış bir gravürden de görülebilir. *Trap des Ouderdoms* isimli gravürde insan yaşamının gelişim süreci, merdiven metaforu üzerinden anlatılmıştır [44] . Gravürde kullanılan metafor, insanın yaşam basamaklarında yükselmesi ve belirli bir yüksekliğe eriştikten sonra düşüşe geçtiğini anlatmaktadır. Bu gravürü önemli kılan, kimi yaşlanma kuramlarında hala yaşlanma sürecinin bir 'düşüş ideolojisi' olarak tasarlanmasından ileri gelmektedir. Dolayısıyla çağlar boyu belirli bir söylemin aktarımına da tanık olunmaktadır.

Trap des Ouderdoms / Kadın ve Erkeğin Yaşam Döngüsü, Jan Houvens Gravür (Rotterdam,17.yüzyıl, Atlas Van Stolk Müzesi, Rotterdam) (Yazıcı, 2014: 29)

[42] Kart, Kinney; **a.g.e.,** s. 87-88
[43] William Shakespeare; **Size Nasıl Geliyorsa,** İkinci Baskı, çev. B. Bozkurt, Remzi Yayınevi, İstanbul, 1999, sıra 139-143
[44] Yazıcı; **a.g.m.,** s. 29

Aynı yüzyıl içinde Schopenhauer, gençlik döneminde tutkuların mutluluktan çok acı verdiğini, bunun yerine esas huzur ve mutluluğun yaşlılık döneminde olduğunu savunmuştur [45]. Goethe ise yaşlılığı deneyimlerin zirveye çıktığı bir dönem olarak kabul etmektedir [46]. Bu bağlamda aynı yüzyıla tekabül eden farklı yaklaşımların da olduğu görülmektedir.

Çalışmanın buraya kadar olan kısmında filozof ya da düşünürlerin yaşlılıkla ilgili gözleme dayalı fikirleri sıralanmıştır [47]. Yaşlanma sürecinin bu ve benzeri biçimlerde sorgulanabilirliği, daha sonra geliştirilen kuramsal çalışmalara zemin hazırlaması bakımından dikkate değerdir.

Onyedinci yüzyıldan sonra Kıta Avrupa'sında, toplumun siyasi ve ekonomik örgütlenme biçiminde yaşanan değişiklikler silsilesi, yaşlanma sürecine yönelik bakış açılarında değişikliklere neden olmuş ve ilgili alandaki bilimsel çalışmalar hız kazanmıştır Onaltıncı yüzyıl, salgın hastalıklar ve savaşlar nedeniyle insanların ömrünün uzama ihtimaline yönelik beklentilerinin azaldığı bir dönem olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle yaşam süresine tıbbın olanakları el verdiğince dışarıdan müdahale edilip edilemeyeceği, ancak onyedi ve onsekizinci yüzyıllarda gündeme gelmeye başlamıştır [48]. Tıbbın bu alandaki yükselişinin nedeni ise insanın kendi bedeni ve geleceği üzerinde yine kendisinin söz sahibi olabileceğine duyulan inancı körükleyen modernitenin temel öğretilerinden olan rasyonalitenin yükselişi ve bu inancın öncelikli olarak doğa bilimlerinde hissedilmesidir.

Yaşlanma, modernlik öncesinde hep merak edilen ancak bilimsel alanda incelemeye yer verilmeyen bir süreç olarak görülmüştür. Bu bağlamda modernleşmenin düşünsel ve bilimsel alanda yarattığı dönüşümü, feodal toplum yapısından ayrılan yönleriyle değerlendirmek gerekmektedir.

Yaşlanmanın bilimselleştirilmesi geriatri, gerontoloji gibi bilim dallarının ortaya çıkması, Avrupa ve Amerika kıtasında artan nüfusun ve yaşlı nüfusunun artması ile bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu ihtiyaç ise modernliğin yarattığı kentleşmiş, kapitalist

---

[45] Kalkan; **a.g.m.,** s. 2
[46] Kalınkara; **a.g.e.,** s. 7
[47] Canani Kaygusuz; Yaşlılık Kuramları, ed. Kurtman Ersanlı, Melek Kalkan, **Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açıdan Yaşlılık,** Birinci Baskı, Pegem Yayınları, Ankara, 2008, (215-250), s. 217
[48] Tufan; "Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık…. **a.g.e." ,** s. 21

sürece entegre olmuş ülkelerin icat ettiği bir ihtiyaç üzerinden şekillenmiştir. Bu nedenle yaşlanma süreci, çok sayıda kültürde farklı şekillerde değerlendirilmesine rağmen bu çalışmada modernlik, Avrupa'nın düşünsel gelişimini merkeze alan kronolojik sıralama ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Onyedinci yüzyılda Avrupa'da başladığı ve toplumsal yaşamın örgütlenme biçimlerinde köklü değişikliklere neden olduğu varsayılan 'modernlik'e[49] (Giddens, 2012: 9) geçişi belirleyen dört devrimin olduğu kabul edilmektedir. Söz konusu devrimler ile feodal toplumun örgütlenme biçimini meşrulaştıran kurumların yerine Marx'ın deyimiyle 'Katı olan her şeyin buharlaştığı' bir toplumsal örgütlenme biçimi filizlenmiştir[50]. Bu değişim sürecini tetikleyenin, bilimsel, siyasal, kültürel, teknik ve endüstriyel alanda gerçekleştiğine inanılan devrimler olduğu kabul edilmektedir. Pozitivist düşünce, Newton'un yerçekimi kanunu ile başlayıp [51], Bacon'un metinlerinde belirttiği biçimiyle, matbaa, barutlu silah ve pusulanın icadı ile devam etmiştir. Böylece insan aklının üstünlüğünü merkeze alan düşünce yapısının yerleşmesi için gerekli zeminin hazırlandığına inanılmıştır [52]. Teknoloji alanında yaşanan bu gelişmeler, felsefe alanında da yeni tartışmaların doğmasına neden olmuş ve bu durum yeni bir 'insan' ve dolayısıyla felsefi anlamda tartışılan 'özne-nesne' ilişkisini beraberinde getirmiştir.

2. Yaşlanma Sürecini Bilimselleştirmek: Geriatri ve Gerontoloji Bilimlerinin Ortaya Çıkışı

Modernlik ile birlikte, yasaları tanrı tarafından belirlenen ve sorgulanamaz görünen doğanın yerini, mekanik olarak düzenlendiği kabul edilen ve dönüştürülebilir olduğuna inanılan bir doğa kavrayışına geçiş yapılmıştır [53]. Aşkınlık ilkesinin yerini içkinlik ilkesinin aldığı ondokuzuncu yüzyılda, araçsal aklın rasyonaliteye dayanan düşünsel arka planı, insan bilimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Söz konusu

[49] Anthony Giddens; **Modernliğin Sonuçları,** çev. Ersin. Kuşdil, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012, s. 9
[50] Marshall Berman; **Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor-Modernite Deneyimi,** çev. Ümit Altuğ, Bülent Peker, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 27
[51] Abel Jeanniere; **Modernite Nedir? Modernite Versus Postmodernite,** der. Mehmet Küçük, çev. Nilgün Tutal, Say Yayınları, İstanbul, 2011, s. 113
[52] Krishan Kumar; **Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları**, Üçüncü Baskı**,** Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1995, s. 97
[53] Jeanniere; **a.g.e,** s.114

içkinlik ile insan, doğanın yasalarını ve onun işleyiş mekanizmalarını çözme becerisi ile doğayı değiştirebilecek yetkinliğe sahip olduğuna inanmıştır. Bu yetkinlik, bilimsel alandaki gelişmelere hız kazandıran temel ölçüt olmuştur. Doğa bilimlerinde yaşanan bu gelişmenin bir benzeri sosyal bilimlere de entegre edilerek insan, kendi öznel varlığının nesnesi olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

Foucault bu noktada modern bilimlerin nesnesi olan hayat, emek ve dilin insan öznelliğine dâhil edildiğini söyleyerek sosyal bilimlerin modern görünümünü yorumlamıştır.[54]. Dolayısıyla modernlik insanın ne olduğu ile ilgili tanımları yeniden kurma iktidarını göstermenin temelini oluşturmuştur. Gerontolojinin ortaya çıkmasını da bu süreçten bağımsız düşünmek mümkün değildir.

Günümüzde sosyal bilimlerin bir dalı olarak kabul edilen gerontoloji biliminin gelişim sürecine bakıldığında, alana yönelik ilk çalışmaların doğa bilimleri ve tıp biliminin pozitivist perspektifinden yola çıktığı gözlenmiştir. Zira gerontolojinin ve genel anlamda yaşlanma ile ilgili yapılan çalışmaların, insanların yaşam süresinin uzatılması için gerekli olabilecek araçları araştırması ihtiyacından dolayı ortaya çıktığı ileri sürülmektedir [55]. Bu nedenle gerontoloji ilk etapta fonksiyonalist yaklaşımların yönlendiriciliği ile biçimlenmiştir.

Modernleşme sürecinin belirgin özelliklerinden biri de yaşam sürecinin ve kalitesinin dönüştürülebilir olabileceğine yönelik varsayımların ortaya çıkmasıdır. Böylece yaşlanma süreci metafizik öğelerle açıklanmak yerine, bilimsel gözlem ve deneyler ile açıklanmaya başlanmıştır [56]. İnsana içkin olan ve kendinden bağımsız düşünemeyeceği yaşlanma süreci de böylelikle pozitif bir bilimin konusu haline gelmiştir.

Bunun için öncelikle ölümün, söylemsel düzlemden mümkün olduğu kadar uzaklaştırılması gerekmekteydi. Zira toplumsal hafızada taze olan açlık ve veba gibi büyük yıkımlar, çocuk ölümlerinin yanı sıra nüfusun artışını da engelleyen en temel faktörlerden biri olarak Fransız Devrimi öncesine kadar varlığını sürdürmekteydi.

---

[54] Michel Foucault; **Kelimeler ve Şeyler – İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi,** İmge Kitabevi, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 2001, s. 353

[55] Mustafa Koç; Yaşlılık Psikolojisi İle İlgili Yapılan Bilimsel Çalışmaların Tarihi ve Literatürü Üzerine Bir Araştırma, **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2000, (289-308), s. 289 http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/375.pdf

[56] Kart, Kinney; **a.g.e.,** s. 23

XVIII. yüzyılda ekonomik ve tarımsal gelişmenin yanı sıra üretkenlik ve kaynaklardaki artış, yaşama ilişkin bilgileri takip eden, tarım tekniklerinde yaşanan değişiklikler ve yaşam pratiklerinde değişikliklere neden olmuştur. Bu dönemde yaşam üzerinde kurulan göreli bir denetimin, ölümün yakınlığının bazı nedenlerini saf dışı bırakmaya imkân tanıyan bir aracı görevi gördüğüne inanılmıştır. Onsekizinci yüzyılda dünya konjonktüründe görülen bu somut değişiklikler ile birlikte doğa bilimleri ve özelde tıp alanında yaşanan gelişmeler, 'yeni', 'kontrol edilebilir' ve 'düzenlenebilir' bir beden tasarımına imkân tanımıştır. Dolayısıyla bu dönemden itibaren tıp bilimlerinin araçsal aklın tahakkümünde bedeni yönlendirme potansiyeli oldukça dikkat çekicidir.

Söz konusu koşulların gölgesinde yaşlanma sürecinin bilimselleştirilmesi çabalarının hız kazanması kaçınılmaz olmuştur [57]. Christoph Wilhelm Hufeland'ın 1796 yılında kaleme aldığı '*Makrobiyotik veya İnsan Yaşamını Uzatma Sanatı'* adlı eserinde yaşlanma sürecinin kader olmadığı vurgulanarak alternatif bir yaşam biçiminin olanaklı olabileceğine dair inancın yeşermesi olanaklı hale gelmiştir [58] . Bu ve benzeri çalışmalardan yola çıkan Birren ise, yaşlanma konusundaki çalışmaları dönemselleştirme çabası içine girmiş ve bilimsel alanda yapılan yaşlanma çalışmalarını üç ana başlıkta toplamıştır:

1) **Başlangıç Dönemi:** 1835-1918 arası dönem
2) **Sistematik Araştırma Dönemi:** I. ve II Dünya Savaşı arası dönem (1918-1939)
3) **Genişleme Dönemi:** 1939'dan günümüze [59].

Günümüzde 'geriatri' olarak isimlendirilen ve 'yaşlılık tıp bilimi' anlamına gelen bu bilimsel ilgi alanı, yukarıda sözü edilen gelişmelerin ışığında onyedinci yüzyılın sonu onsekizinci yüzyılın başında üzerinde çalışılan bir konu olmaya başlamıştır. Ancak bir bilim dalı olarak isimlendirilmesi, 1909 yılında *'The New York Medical Journal'da* L. Nascher tarafından *'Geriatri'* isimli makalede ilk kez dile

[57] Powell, Chamberlain; **a.g.e,** s. 13-25
[58] Tufan; "Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık….**a.g.e." ,** s.21
[59] Koç; **a.g.m.,** s. 292

getirilmiştir [60]. *Bu bilim dalı, yaşlılığı geciktirmek için alınması gereken önlemleri, kullanılması gereken yöntem ve tıbbi, psikolojik ve sosyal olarak kategorilendirilen araçların tümünü incemektedir* [61] . Alanın bilimsel bilgi olarak belirli bir disiplin adı altında toplanması, ona yönelik üretilecek geçmiş-gelecek tüm söylemlerin belirli bir terminoloji ile tertibatlandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla yaşlanma süreci bir disiplin adlandırması ile denetlenebilir ve düzenlenebilir bir bilgi alanı haline gelmektedir. Bu alana kaynaklık ettiğine inanılan bilim insanlarını ve düşüncelerine değinmek bu nedenle önem taşımaktadır.

Geriatriye kaynaklık eden ilk bilim insanlarından biri, Fransız klinisyen Charcot olarak kabul edilir ve kendisi yaşlılığa bağlı hastalıklar üzerinde çalışmalar yapmıştır. *Belçikalı bir matematikçi olan Quetelet ise bazıları tarafından ilk gerontolog olarak kabul edilir. Kendisi istatistikte normal dağılımı yaşlılık çalışmalarına uyarlamıştır* [62]. Aynı dönemde araştırmalarını sürdüren Francis Galton, (1832-1911) yaşlılık döneminde yaşanan algılama süreçlerinde ve ileri düzeydeki zihinsel süreçlerde meydana gelen değişimleri birbirleri ile olan ilişkileri bağlamında incelemesi bakımından önem taşımaktadır. Bu yönüyle Galton, disiplinler arası dikey kesit araştırmalarının da öncüsü olma niteliğini taşımaktadır [63]. Yaşlılığın konu edildiği ilk sistematik araştırma ise Stanley Hall (1844-1924)'ın 1922 yılında kaleme aldığı '*Yaşamın Son Evresi'* isimli çalışması olarak kabul edilmektedir. Dinsel inanışların ve ölüm korkusunun yaşlanma süreci ile olan ilişkisini inceleyen çalışmasında Hall, önemli sonuçlara varmıştır. Hall'a göre, dinsel ritüellere yönelimin artması, yaşlanma ile doğru orantılı değildir. Yazara göre ölüm korkusu bilakis genç insanın yaşlanma dönemine dair ürettiği bir mittir [64]. Dolayısıyla modern olarak tanımlanan toplumlarda yaşlanmak da ölüm de kronolojik yaş itibariyle 'yaşlı' kategorisinde değerlendirilen bireylerin değil, doğrudan gençlerin bir sorunudur ve bu sorunun olası çözümleri için biyoteknolojilere başvurulmaktadır.

Dolayısıyla modernleşme süreci ile birlikte gelişen teknolojinin, tıp alanında kullanılmaya başlanması, birçok hastalığın çaresi olmanın yanı sıra insan ömrünün

[60] Yazıcı; **a.g.e ,**(21-39), s. 30
[61] Cengiz Akçay; **Yaşlılık Kavramlar ve Kuramlar**, Birinci Baskı, Kriter Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 10
[62] J Birren, V. Klayton; History of Gerontology, **Aging: Scirntific Perspectives and Social Issues'**dan aktaran Yazıcı, **a.g.e.,** s. 30
[63] Koç; **a.g.m,** s. 300
[64] Kart, Kinney; **a.g.e.,** s. 25

uzamasının da anahtarı olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle modernleşme süreci aynı zamanda nüfus artışı ve nüfus kompozisyonlarının yeniden şekillenmesinde etkili bir faktör olarak değerlendirilebilir. Buna bağlı olarak ortalama yaşam süresinin uzaması ile insanların yaşlanma süreci ve yaşlılık hakkındaki farkındalıklarının arttığı da kabul edilmektedir [65]. Söz konusu farkındalık, sosyal bilimlerde yaşanan gelişmeler ile birlikte gerontoloji biliminin ortaya çıkmasında ve interdisipliner bir çalışma alanı olarak faaliyet göstermesinde etkili olmuştur. Dolayısıyla ilk etapta sadece tıbbın söylem üretme iktidarını kullandığı alan, sosyal bilimlerin sahaya girmesi ile paylaşılmıştır.

Kavram olarak gerontoloji, ilk kez Rus biyolog Metchnikoff tarafından 1908 yılında yayınlanan '*The Prolongation of Life'* isimli kitabında kullanılmıştır [66]. Etimolojik olarak Yunanca geros 'yaşlı adam' ve logos 'bilim' kelimelerinin birleşmesiyle oluşan gerontoloji kavramı [67], ilk etapta sadece yaşlanmaya ilişkin bilimsel çalışmalara işaret ederken, günümüzde insan bilimleri, sosyal hizmetler ve sosyal politika gibi birçok alanla desteklenen bir bilim dalı olma özelliğini göstermektedir [68]. Dünya genelinde yaşanan bu değişimin, yaşlanma sürecine bakışta ve yaşlı olarak tanımlanan insanların toplumdaki konumlandırılışlarında da değişikliklere neden olduğu varsayılmaktadır. Bu durum, gerontoloji biliminin sosyoloji ile temas eden alanında çözümlenmeye ve 'anlaşılmaya' çalışılmıştır.

Modernleşme teorisi adı altında birleştirilen bu görüşler de endüstrileşme öncesi toplumlarda yaşamış olan yaşlıların, toplumsal yaşama katkısı dikkate alınarak önemli bir konum işgal ettikleri düşünülmektedir. Modernleşme teorisinin temel tezi, geleneksel tarım toplumlarından, kentleşmeyi zorunlu kılan endüstri toplumlarına geçişte yaşlının toplum içinde avantajlı olabileceği alanlarda mevzi kaybetmesine neden olduğu yönündedir. Geleneksel tarım toplumlarında özellikle aile büyüklerinin üstlendiği işlevlerden olan üretim ve eğitim, modern olarak tanımlanan toplumlarda, alandaki profesyonel kurumlara devredilmiştir. Bu durum ise toplumda yaşlı olarak

[65] Can, **a.g.e.,** s. 12
[66] Christina Victor; **The Social Context of Ageing**, Birinci Baskı, Routledge**,** London, New York, 2005, s. 1
[67] Yazıcı; **a.g.e.,** s. 21
[68] Atchley; **a.g.e.,** s. 3

tanımlanan bireylerin, statü ve rol kaybına uğradığı savını beraberinde getirmiştir [69] . Söz konusu rol dağılımında yaşanan değişiklikleri *'The Role of the Aged in Primitive Society'* isimli makalesinde yayımlayan Simmons (1945), 71 ülkenin dâhil olduğu kültürler arası bir çalışma ile iddiasını desteklemeye çalışmıştır. Yapılan araştırma sonucunda Simmons, tarım toplumlarında yaşayan yaşlıların güç ve iyiliği sembolize eden bir konum işgal etmeleri nedeniyle kıdem hakları olduğundan bahseder. Ancak Simmons, toplumlardaki değişim oranı arttıkça, yaşlıların toplum içindeki avantajlı konumlarını kaybettikleri çıkarımında bulunmuştur [70] . Bahse konu avantaj kaybı, esasında çok yönlü bir sürece işaret etmektedir ve bu konumsal değişikliğin bir kayıp olup olmadığı, konuya bakılan çerçeveye göre biçim değiştirmektedir. Zira insan ömrünün uzaması bir başka açıdan değerlendirildiğinde modernleşmenin bir kazanımı olarak da okunabilir.

Bununla birlikte emeğin yapısal dönüşümü de yaşlanan insanlara yüklenen anlamların değişmesinde etkili olmuştur. Zira geleneksel tarım toplumlarında aile içi hiyerarşide merkezi bir rol üstlenen aile büyükleri olarak yaşlılar, aile mülkiyetinin tekelini elinde bulundurmakta ve ailenin diğer bireyleri ile ekonomik bir bağımlılık ilişkisini sürdürmektedirler. Söz konusu durum, ekonomik bir tanımlama yapmak gerekirse 'emeğin bağımlığını' beraberinde getirmektedir. Çalışma yaşamının aile dışındaki kurumlarda gerçekleştirilmeye başlanması ile birlikte aile büyüklerinin ürettiği iktidar ilişkileri, aile dışına taşınmış ve işçinin çalışacağı yeri seçme özgürlüğünü tanımlamak adına 'emeğin özgürleşmesi' kavramı ikame edilmiştir. Bu bağlamda ücretli işçiliğe geçiş, işgücünün satılabilir bir meta haline gelmesine neden olmuştur. Söz konusu durum ise, yaşlanan bireye yüklenen anlamların ve aile içindeki konumunun değişmesi ile sonuçlanmaktadır [71]. Yaşlanmakta olan bireylerin modernite içinden nasıl okunduğunu anlamlandırabilmek adına bu alanda çalışmalarını sürdüren diğer sosyologların fikirlerine de yer vermek gerekmektedir.

---

[69] Jill Quadagno; **Aging And The Life Course: An Introduction to Social Geronthology,** Birinci Baskı, McGraw-Hill College, New York, 1999, s. 102

[70] Robert C. Atchley; A Continuity Theory of Normal Aging, ed. Jaber Gubrium, James Holstein, **Aging And Everyday Life** , (1. Baskı) içinde (47-62)**,** Blackwell Publishers, Oxford, 2000, s. 47

[71] Ferhunde Özbay; **Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus,** İletişim Yayınları, İstanbul, s. 35

Modernleşme teorisi bağlamında yaşlının toplumsal konumunu açıklayan Cowgill ve Holmes'a göre, toplumda yaşlı olarak tanımlanan insanların modernleşmenin temel karakteristik özellikleri nedeniyle toplumda daha aşağı bir statüde değerlendirilmelerinin dört temel nedeni vardır. Cowgill ve Holmes'a göre bunlar (1) sağlık teknolojileri (2) ekonomik üretim ve dağıtım için gerekli olan bilimsel bilgi (3) kentleşme, (4) okur-yazarlık ve yaygın eğitimdir [72] . Bazı tarihçiler ise, geçmişin fazlaca idealize edilmesi nedeniyle modernleşme teorisini eleştirmişlerdir. Özellikle endüstrileşme öncesinde yaşlıların ailenin gençleri tarafından ötekileştirildiği gerçeğinin göz ardı edildiğinden bahsedilmektedir [73] . Bu noktada gerontolojinin bilimsel bir disiplin olarak ortaya çıkmasında büyük etkisi olan olaylardan birinin, 1930'lu yıllarda yaşanan toplumsal dönüşüm olduğu kabul edilmektedir.

> *"Modern toplumlarda yaşanan demografik dalgalanmalar, artan yaşam beklentisi, yaşlıların genel nüfus içinde artan oranı ve o dönemde yaşanan dünya ekonomik bunalımı yaşlanmanın bir problem olarak tanımlanmasına neden olmuştur* [74] ."

Aynı dönemi inceleyen bir başka araştırmacı olan Thane (2000)'e göre yaşlılığın sorunsallaştırılmasının birbiriyle ilişkilendirilen üç faktör ile bağlantısı vardır. Bunlar; 1930'lu yıllarda siyasi ve ekonomik buhranlarla tetiklenen yoksulluk [75] , yaşlıların istihdam sorunları ve gençlerin kentlere göç etmesi ile yaşlıların kırsal alanlarda yoğunlaşmasıdır [76] . Toplumların içinde bulunduğu koşullar, bilimin seyrinde önemli bir rol oynamaktadır. II. Dünya Savaşı'nın bitimine kadar olan dönemde gerontoloji alanında yaşanan gelişmeler de benzer sebeple askıya alınmıştır. Savaş sonrasında 24 bilim insanı Amerikan Gerontoloji Derneği'ni kurmuş ve alanında aktif faaliyet gösteren '*Journal of Gerontology ve The Gerontologist'* isimli iki dergi yayımlamaya başlamışlardır [77]. Bu süreç göstermektedir ki, her ne kadar Metchnikoff 1908 yılında bilimin adını koysa da, dönemin fiziki koşulları bilimin teorik altyapısını kurmak ya da yaygınlaştırmak için uygun değildi. Bu nedenle barış koşullarının sağlanması ve

[72] Hooyman, Kiyak; **a.g.e., s.** 65
[73] Hooyman, Kiyak; **a.g.e., s.** 51
[74] Kart, Kinney; **a.g.e.,** s. 25
[75] Yazıcı, **a.g.e,** s. 32
[76] Victor, **a.g.e,** s. 13
[77] Kart, Kinney; **a.g.e.,** s. 26

nüfusun görece artmasının, yaşlanmaya yönelik ilgiyi arttırdığı tespitinde bulunmak mümkündür.

Erken dönem yaşlanma çalışmalarında sosyal psikoloji alanında Bernice Neugarten, ardından Birren ve Shaie, sosyoloji alanında Shanas ve Rosow, antropoloji alanında Simmons ve Clarke, ekonomi alanında Kreps ve tarih alanında Fischer ve Achenbaum gibi araştırmacılar, bilimin interdisipliner yüzünü sosyal bilimler alanında yaygınlaştırmak adına önemli çalışmalarda bulunmuşlardır [78] . Gerontolojinin interdisipliner doğası sayesinde yaşlanma süreci, birçok bilim dalının ilgilendiği bir mecra haline gelmiştir. Bununla birlikte, doğa bilimlerinin alana yönelik hâkimiyetinin, sosyal bilim alanında yapılan ilksel çalışmalarda pozitivist bir yaklaşımın benimsenmesine neden olduğunu söylemek de mümkündür. Ancak bu mesele ile ilgili farklı görüşlerin de olduğu bilinmektedir.

Alana yönelik bazı felsefi soruşturmalar, yaşlılığın bilimselleştirilemeyeceğine yönelik iddiaları da barındırmaktadır. Bu noktada yaşlanma sürecinin bir bilimin konusu olup olamayacağı tartışmaya açık hale gelmektedir. Zira ilgili alanın çıkış noktası olarak seçtiği 'Yaşlı kimdir?' sorusu ontolojik anlamının dışında objektif ölçütlerle değerlendirilmesi oldukça zor bir kavram olarak görülebilir. Simone de Beauvoir, bu ontolojik soruna vurgu yaparak yaşlılığın bir bilim içine sokulmasının imkânsızlığından bahseder [79]. De Beauvoir, yaşlılığı *'insanı şaşırtacak kadar normal bir anormallik'* olarak tanımlayarak yaşlılığı hastalıktan ayırır ve bireyin yaşlanma belirtilerini doğrudan kendisinin sezemeyeceğini ima eder. Bu yönüyle yaşlılığı, yaşlanandan çok, bireyin çevresindekilerle kurduğu diyalektiğe bağlar. Dolayısıyla gerontoloji biliminin çıkış noktasını oluşturan yaşlılık ve yaş evrelerinin belirlenmesi gibi temel argümanları, toplumun bilimsellik adı altında meşrulaştırdığı temel kabuller üzerinden şekillendiği söylenebilir.

Bu çıkarımdan anlaşılacağı üzere, gerontoloji bilimine dair geliştirilen her türlü söylemin toplumların öznel yapısına göre şekillendiği görülebilmektedir. Bu nedenle de yaşlanma sürecine dair ortaya atılan bilimsellik ve nesnellik ölçütleri toplumlarda yeşeren iktidar ilişkilerinin ürettiği söylemlerin bir neticesi olarak da okunabilir. Bu

[78] Kart, Kinney; **a.g.e.,** s. 27
[79] Simone de Beauvoir; **Yaşlılık -Son Çağı,** çev. Mehmet Ali Kayabal, Milliyet Yayınları, 1970, s. 65-71

yönüyle yaşlanma süreci ve özelde yaşlılık deneyimi de toplumsal bağlamdan bağımsız olarak düşünülemeyecek bir konudur.

Bu noktada herhangi bir bilim dalının gelişim sürecine dair çözümlemelerde bulunmak, onun içinde yeşerdiği toplum için ne anlam ifade ettiği ile de doğru orantılı görünmektedir. Zira her bilimsel gelişmenin belirli bir ihtiyacın ürünü olarak ortaya çıktığı ve buna uygun Kuhn'un deyimiyle paradigmalar [80] , Foucault'nun perspektifinden ise kopuşları simgeleyen 'epistemeler' geliştirdiği rivayet edilmektedir. Bu nedenle gerontoloji biliminin 20. yüzyılda ortaya çıkması da bir tesadüften öte, dönem koşullarının olgunluğundan kaynaklanmaktadır. Bu noktada dönem koşullarının olgunluğunu temsil eden bir gösterge olarak nüfusun matematiksel verilerinden hareket edilebilmektedir.

> *"Dünya nüfusunun M. Ö birinci yüzyılda 300 milyon, 17. yüzyıl sonlarında ise yaklaşık 550 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Teknolojik, tıbbi, ekonomik ve toplumsal alanlarda büyük atılımların yaşandığı 19. Yüzyılda dünya nüfusundaki büyük patlama ise gözlerden kaçmamaktadır. Bir asır gibi kısa bir süre içinde insan sayısı yüzde yüzlük bir artış göstererek 1,1 milyara ulaşmıştır. 1950 yılında 1,4 milyar, 1989'da 5,2 milyar olan dünya nüfusunun 2000 yılında ulaştığı rakam 6,2 milyardır ve 2025 yılında 8,2 milyar gibi astronomik bir rakama ulaşacağı tahmin edilmektedir [81]."*

Gelecek nüfus projeksiyonuna ilişkin ortaya çıkan bu rakamlar, hızlı bir nüfus artışı olduğunu göstermektedir. İnsan ömrünün uzaması ve bebek ölüm oranlarının düşmesinin bir sonucu olan dünya nüfus artışını, modern tarım ve ziraat alanındaki gelişmelere, tıp alanındaki gelişmeler ile salgın hastalıkların büyük oranda engellenmesine ve temizlik sistemlerinin değişmesine bağlamak mümkündür [82] . Bununla birlikte dünya nüfus dağılımında her zaman 'yaşlı' olarak tanımlanan insanlar olmasına rağmen, modernleşme sürecini takip eden yıllardaki kadar uzayan ömürler ve yaşlı kategorisinde değerlendirilen insan sayısında böylesi bir yoğunluk gözlenmemiştir. Bu durum demografi çalışmalarında *toplumsal yaşlanma* olarak adlandırılmaktadır. Toplumsal yaşlanma akla yaşlıları getirmesine rağmen sadece yaşlılıkla ilgili bir durum

[80] Paradigma kavramı ile ilgili daha detaylı bilgiye sahip olmak için bknz. Thomas S. Kuhn; **Bilimsel Devrimlerin Yapısı,** çev. Nilüfer Kuyaş, Alan Yayıncılık, 1995
[81] Tufan; "Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık…**a.g.e.",** s. 74
[82] Anthony Giddens; **Sosyoloji,** Yayıma Haz. Cemal Güzel, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2012 s. 220

değildir. Zira toplumda 'yaşlı' olarak tanımlanan insanların sayısı ne kadar artsa da, doğurganlık oranının yüksek olduğu bir coğrafyada toplumun yaşlanması olası değildir [83]. Birçok sosyolog ve gerontoloğun tanımladığı biçimiyle ifade etmek gerekirse nüfusun 'grileşmesi'ne neden olan esas koşul, sanayi toplumlarındaki uzun süreli eğilimin bir sonucudur; bu da doğurganlığın ve ölüm oranlarının azaldığı bir coğrafyada, yaşam sürelerinin uzamasıdır [84]. Özellikle doğum kontrolüne yönelik alınabilecek tedbirlere imkân tanıyan teknolojik gelişmeler ve ilaç sektöründe artan çeşitlilik ile aileler, sahip olacakları çocuk sayısında inisiyatif sahibi olabilmişlerdir. Söz konusu farkındalık, özellikle modern olarak tanımlanan toplumlarda doğum oranlarının azalmasına neden olmuştur.

Bununla birlikte yapılan istatistikler göstermektedir ki, toplumsal yaşlanma yalnızca endüstrileşmiş toplumlara ait bir fenomen de değildir. Bilakis bu durum, dünyadaki tüm toplumları farklı biçimlerde etkileyen bir olgu olma yolunda ilerlemektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün 1956 yılında öngördüğü bir saptamaya göre, gelişmiş olarak tanımlanan ülkeler, görece sosyo- ekonomik bir avantajla toplumsal yaşlanmayı deneyimleyecekken, gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkelere kıyasla daha yüksek bir oranla ve daha az donanımla yaşlanacaklardır[85]. Dünya Sağlık Örgütü'nün yakın geleceğe dair öngördüğü bu projeksiyon, toplumların yaşlanma karşısında yeni politikalar üretmelerini de zorunlu kılmaktadır. Zira bu durumda uygulanagelen sosyal politikalar birçok bakımdan ihtiyaçları karşılamayacaktır.

Bu bağlamda ileri yaşlılık ve yaşlı nüfusun genel nüfusa oranında görülen artışlar, modernleşmenin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Ancak madalyonun diğer yüzünde dünyanın yeni görünümüne uygun yapılanmaya ne derece hazır olduğu sorunsalı doğmaktadır [86]. Ekonomisi endüstriye dayanan ve üretici faaliyetlerin yaşlıların elinden daha genç olanların eline geçtiği varsayılan bu yeni düzende yaşlanma sürecinin sorgulanması ve sorunsallaştırılması gerontoloji biliminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yaşlanma sürecinin sorunsallaştırılmasının bir ürünü olarak

[83] İsmail Tufan; **Türkiye'de Yaşlılığın Yapısal Değişimi,** Koç Üniversitesi Yayınları, 2014, s.7
[84] Anthony Giddens; **Sosyoloji,** Yayıma Haz. Cemal Güzel, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2012 s. 220
[85] Sheila Peace, Freya Dittmann-Kohli, Gerben J. Westerhof, John Bond, The Ageing World, ed. Sheila Peace, Freya Dittmann-Kohli, Gerben J. Westerhof, John Bond, **Ageing in Society**, İkinci Basım, California: Sage Publications, California, (68-85), s. 1
[86] Melis Oktuğ Zengin, **Televizyonda Yaşlı Temsilleri ve Yaşçılık,** Kriter Yayınevi, 2015 s.2

değerlendirilebilecek bu bilim dalı, ilgili alana yönelik çözümler sunmak ve tespitlerde bulunmak üzere ortaya çıkmıştır. Yaşlanma, birçok bilim dalının ilgi alanına giren bir mesele olduğundan birçok bilimin kavramlar setinden yararlanmaktadır. Buna rağmen gerontolojinin zayıf noktası, özgün bir teorik bir arka plandan yoksun olmasıdır [87]. Bu nedenle gerontoloji, alana hizmet eden diğer sosyal bilim teorilerinin tüketicisi olarak konumlanmaktadır.

Bu çalışma kapsamında gerontoloji biliminin yaşlanma sürecine yönelik ürettiği hâkim söylemler, bütüncül bir yapı içinde incelenecek olmasına rağmen, çalışmanın sınırlandırılması için gerontolojiye kaynaklık eden biyolojik ve psikolojik temelli yaklaşımlar detaylandırılmayacaktır. Ancak bu disiplinlerin nasıl bir epistemik bağlam ürettiği detaylı olarak incelenmeye çalışılacaktır. Bu nedenle bu çalışma kapsamında yaşlanma süreci özellikle sosyal gerontoloji ve yaşlanma sosyolojisinin kavramları ekseninde tartışılacaktır.

Yaşlanma sosyolojisinin temel inceleme alanı, yaşlanmanın nasıl bir toplumsal kontrol aracı olarak kullanıldığını detaylandırmaktır. Bu bağlamda toplumun üyelerinin davranışlarının informal ve formal yollardan sınırlamasına olanak veren sosyal kontrol mekanizmaları sayesinde yaşlanma pratiklerinin belirli kalıplar içine sokulduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu durum 'yaşlılık' döneminin stereotipleştirilmesine neden olmaktadır [88] . Yaşlanmaya yönelik geliştirilen politikalar, toplumda sosyal kontrol mekanizmalarının formal yönünü oluşturmaktadır. Toplumda yaşlılık dönemine yönelik sosyal kontrolü sağlayan mekanizmalar yaşlanma sürecine ilişkin geliştirilen söylemler aracılığıyla bireylerin, toplumun belirlediği yaşam tarzlarını sürdürmeleri konusunda üretilen rıza olduğu söylenebilir.

Her toplumun kültürel birikimi farklılık gösterdiğinden, 'yaşlılık' dönemine ilişkin üretilen rızanın biçimi ve içeriği de farklılık göstermektedir. Ancak günümüzde özellikle küreselleşme süreci ile birlikte resmi politikalar uluslarüstü bir perspektif kazanarak yaşlanma sürecine ilişkin evrensel yargıların üretilmesinde etkili olabilmektedir. Bu durumda bireyler hem kendi toplumlarının yaşlanma sürecine ilişkin ürettiği söylemlere uygun roller üstlenmekte, hem de evrensel olduğu iddia edilen

[87] Victor; **a.g.e.,** s. 9-10
[88] Aylin Görgün Baran; Yaşlılık Sosyolojisi, ed. Velittin Kalınkara, **Yaşlılık: Disiplinler Arası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler,** Odak Yayınları, Ankara, 2003, s. 38

yaşam tarzlarını normatifleştirebilmektedir. Ancak bu durum ulus-devlet yapılanmaları içinde çelişkili tutumların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Zira toplumların sosyo-kültürel yapıları farklılık gösterebildiği gibi, ekonomik koşulların farklılığı da egemen iktidar pratiklerinin makro düzeyde uygulanmasına neden olabilmektedir. Bu durumda uluslarüstü kurumsal yapıların ürettiği hukuki ve ekonomik çerçevelerin uygulanabilirliği tartışmaya açık hale gelebilmektedir.

Yaşlanma sürecinin ürettiği varsayılan sorunları en aza indirebilmek için günümüzün postmodern toplumlarında üretilen resmi politikalardan birini Dünya Sağlık Örgütü'nün yaptığı çalışmalar ekseninde somutlaştırmak mümkündür. Geçtiğimiz yüzyılda yaşam sürelerinin uzaması hedeflenmekteyken, bu durum günümüzde terk edilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü, "Uluslararası Yaşlılar Yılı" olarak belirlediği 1999 yılında *"yıllara yaşam katın"* sloganını gündeme getirmiştir [89] . 'Yaşlılığın gençleşmesi' söylemini merkeze alan bu yaklaşım ile bireyin yaşlanma sürecine yönelik görüşü, bireyin kendi değerlendirme ölçütlerine bırakılmıştır. Özellikle reklamlarda ve medya aracılığıyla sık sık dile getirilen 'bireylerin hissettiği yaşta' olduğu varsayımı, değişen eğilimlerin bir sonucu olarak yorumlanabilir. WHO söz konusu çıkarımı güçlendiren bir diğer argümanı ise 2017 yılında yaş evrelerini yeniden tanımlayarak gerçekleştirmiştir. Bu güncelleme ile 18-79 yaş aralığındaki bireyler 'orta yaş' kategorisinde değerlendirilmektedirler. Bu sayede 'yaşlı' ve 'genç' tanımları esneyerek, bulanıklaşmaktadır. Söz konusu bulanıklığın, tüketim toplumunun arzu ettiği bireyleri ve ona uygun yaşam tarzlarının geliştirilmesine hizmet eden bir yapısı olduğu söylenebilir.

Bununla birlikte sloganın değişiminde ideolojik bir kelime oyununun oynandığı gözlenebilmektedir. Modernliğin ilksel dönemlerinde 'uzun yaşam' bir kazanım olarak değerlendirildiği için bu sloganda yüceltilen ilk değer yaşam süresi olmuştur. Ancak WHO'nun yeni sloganı ilgiyi 'yaşlanmadan' , 'yaşama' kaydırarak daha önce yüceltilen değerin eksenini kaydırmıştır. Söz konusu değişiklik, bu çalışmanın da temelini oluşturan biyopolitika tartışmalarının merkezi argümanı olarak değerlendirilebilir.

[89] Gökhan Kurt; **Türkiye'de Yaşlılık Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış (Sivas İl Örneği),** Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2008, s. 26

3. Yaşlanmanın Sosyo-kültürel İnşası

İnsan ömrünün doğası itibariyle süreklilik arz ettiği düşünülmektedir. Zira bu süreç söylemsel anlamda bölümlense de birey, büyüdüğünün ya da değiştiğinin bizzat kendisi farkına varmaz. Bu durumda modernliğin getirdiği ritüellerden biri olarak kabul edilebilecek doğum günlerinde de çoğu zaman bireyler, nasıl bir önceki günden farklı bir deneyim yaşamadığını ifade etse de fotoğraflar, hatıralar ve en çok da bireylerin iletişimde bulundukları yakınları, kendilerinin gelişim sürecini ve hangi yaş evresinde olduğunun hatırlatıcısı konumundadır. Bu fark etmeme durumunun bir sebebinin de insanın hayatında yaşlanmaya dair fiziksel, bedensel ya da zihinsel değişimlerin çoğu zaman birden bire gerçekleşmediği gerçeğidir. Bu durum, yaşlanmanın ya da yaş evrelerinin keskin sınırlar ile ayrılamayacağının göstergelerinden biri olarak kabul edilebilir. Bu noktada yaşlanmakta olan birey, ontolojik varlığını geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek arasındaki konumlanışına göre sorgulayabilmektedir.

De Beauvoir bu durumu "Ben, ben olarak kaldığım halde başkası mı oldum?" sorusunu sorarak anlamlandırmaya çalışır[90]. Yaşlanmanın da bu anlamda bir başkalaşma sürecine işaret ettiği söylenebilir. Ancak bu başkalaşma süreci, sabit bir 'ben'i de gerekli kılmaktadır. Theseus'un gemisi [91] örneğinde olduğu gibi bir 'şeyin' tüm parçaları değişse de aynı 'şey' olmayı sürdürüp sürdürmediği önemli bir paradoks olarak hala değerini korumaktadır. Yaşlanma süreci de Theseus'un gemisi paradoksunda olduğu gibi 'ben'in, değişen onca özelliğine rağmen ben olmayı devam ettiren özünü ömür boyu koruyup korumadığının cevabını aramaktadır.

Bireyin kendi değişkenliğini anlamlandıramama süreci olarak da değerlendirilebilecek yaşlanma, yaşın tanımlanamazlığını ya da göreliliğini de beraberinde getirmektedir. Robert Pogue Harrison, *Gençleşme* adlı eserinde, her olgunun *yaşları* olduğundan bahseder. Yazar, tikel bir olgunun tümel bir varoluşu kapsadığını anlatan metninde, varlıkların ancak algılandıkları, istendikleri ya da anlaşıldıkları zaman birer olguya dönüştüklerinden söz ederek, olguların birbirinden bağımsız, ancak birbiriyle kesişen en az iki yaşı bir araya getirdiğini vurgular. Bunlar,

[90] De Beauvoir; **a.g.e.,** s. 68
[91] Daha detaylı bilgi için Theseus paradoksu araştırılabilir.

varlığın yaşı ve o *varlığı anlayanın yaşı*[92] şeklinde açıklanmaktadır. Dolayısıyla kronolojik yaş ve muhtelif bedensel göstergeler, varlığın anlamlandırılması ve sınıflandırılmasında birer araç olarak değerlendirilmektedir. Ancak yüklenen bu anlamların da toplumsal değerlerden bağımsız düşünülemeyeceği aşikârdır. Zira çalışmanın daha önceki bölümlerinde aktarıldığı gibi bu göstergeler kimi zaman olumlanır kimi zamansa olumsuz atıflarla donatılır. Varlığın fenomenolojik anlamda *'yaşlarının'* olması, toplumsal bir içeriğe işaret ediyor olsa da, bireyin kendi varlığının yaşına dair soruşturmaları, başka bir felsefi soruya zemin hazırlamaktadır.

Bu noktada birey zaman içinde bambaşka bir görünüme, zihinsel bir değişim sürecine girse de onu yine 'kendi' yapan bir öz'ün[93] olduğu düşünülmektedir. Bu öz'ün korunmasına neden olan etmenlerden biri ise bellek kavramı ile açıklanabilir. Her bireyi biricik kıldığına inanılan içsel yaşam; geçmiş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zamanın bireydeki tezahürü olarak yorumlanabilir. Bu zamansal birliktelik ise bellek ile açıklanabilir. Bu noktada belleğin, kendine kendini yükleyen bir kartopu olduğu düşünülmektedir. Bergson'a göre bellek yeni bir algıya geçmiş anıları ekler ve sürekli olarak şimdiyi geçmişle bağlayarak onu modifiye eder. Dolayısıyla Bergson'a göre *gerçeklik de, geçmişin şimdi oluşundadır*[94]. Bu noktada yaşlanma süreci tüm canlılar için ortak bir paydaya işaret etse de bu süreğenlik içinde her bir bireyin yaşlanma deneyimi öznel ve biricik bir yapıya işaret etmektedir. Hatta bu durumda birey dahi zaman içinde kendiyle özdeş olma durumunu kaybedebilmektedir. Zira yaşanan her bir 'an' emsalsiz bir geleceğe işaret ediyor olabilir.

İnsanın zaman karşısındaki konumlanışı, yukarıdaki tartışmalardan da anlaşılacağı üzere bir dizi soyutlamalarla bulanıklaşmaktadır. Hatta bu noktada zamanın kendisi dahi dev bir soyutlama olarak tanımlanabilmektedir. Toplumun genel eğilimi ise zamanı somutlaştırmak, onu ölçülebilir kılacak sayısal bir veri haline getirmektir. Bu durumda zamanın sosyal anlamda gerçekliğini inşa edenin yaş olduğunu iddia etmek

---

[92] Robert Pogue Harrison; **Gençleşme- Yaşımızın Kültürel Tarihi,** çev. Merve Pehlivan, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016, s. 22

[93] Ancak bu açıklama "özcü" bir çıkarıma varmak için değil, bellek kavramını açıklamak için kullanılmıştır.

[94] Dinçer Yıldız; **Henri Bergson'un Felsefesi- Kozmik Bir Füg Gibi Gelişen Dünya Görüşü,** Bağlam Yayıncılık, İstanbul, s. 57

mümkün görünmektedir [95]. Zamanı sayısallaştıran, parçalara bölen ve üzerinde bilumum matematiksel kavrayışın oluşmasına vesile olan yaş kavramı vasıtasıyla insan ömrünün kategorilere ayrıldığı görülmektedir. Ancak insan ömrü söz konusu olduğunda ömrü kesitlere bölmek ya da yaş evreleri arasına keskin sınırlar çekmek bir o kadar da zorlaşmaktadır.

> *"Bu durumda insan ömrü bir gökkuşağına benzetilebilir. İçinde kırmızı, turuncu, sarı, yeşil, mavi, çivit mavisi ve mor renklerinden oluşan renk tayfına dikkatli bakıldığında, bu renkler arasındaki sınırın keskin olmadığı, bilakis birbiriyle iç içe geçtiği gözlenmektedir. Renklerin bulanık birlikteliğinde herhangi bir tonun hangi renge dâhil edileceğine dair yaşanan belirsizliğin aynısı, yaşın toplumsal anlamda işaretlenmesinde de yaşanmaktadır [96]."*

Bu anlamda insan ömrü arasında kabaca belirlenen çocukluk, gençlik, yetişkinlik, yaşlılık gibi muhtelif sınıflamalara geçişi belirleyen nesnel ya da tüm toplumlar için genelgeçer bir ölçütten söz edebilmek pek mümkün görünmemektedir.

Bu belirsizliği sorgulayabilmek adına Bergson'un görüşlerinden yararlanmak yerinde olacaktır. Bergson'un zaman ve süre üzerine radikal fikirler geliştirdiği felsefesinde doğrudan yaş kavramına değinen herhangi bir çalışması olmamıştır. Ancak fikirleri ışığında yaşın evrelere ayrılması ve sosyal anlamda bölümlenmesini açıklayacak önemli çıkarımları bulunmaktadır. Zira yukarıda yaşın bir yandan matematikselleştirilmesi ve evrelere ayrılması söz konusuyken, bir yandan da yaş evreleri arasındaki sınırları belirlemek konusunda yaşanan muğlâklığı aşmamın daha açıklayıcı bir yolu görünmemektedir.

Bergson, zaman ve süre kavramı arasındaki farktan yola çıkarak, söz konusu kavramların anlamını yeniden tartışmaya açmıştır. Bergson'a göre zaman, üç farklı özelliğin birleşimi olarak yorumlanabilir. Bunlar *mekânla ilgili olup, zaman aralıklarının sayılması, kronolojik ardı ardına gelişte olayların belirli bir şekilde düzene koyulması ve zamanın homojenliği* olarak açıklanabilir. Zaman bu durumda iki farklı olayın arasındaki ilişkinin ölçülmesinde kullanılan temel ölçüt olarak tanımlanmaktadır [97]. Dolayısıyla yaşa ilişkin rasyonel kavrayışımızı belirleyen de

---

[95] Harrison; **a.g.e.,** s. 19
[96] Ian Stuart Hamilton; **An Introduction to Gerontology,** Cambridge University Press, Cambridge, 2011,s. 96
[97] Arslan Topakkaya; **Felsefe, Din ve Kültür'de Zaman,** Paradigma Yayınları, 2013, s. 225

zamanın bu niteliği olarak değerlendirilebilir. Zamana böylesi bir anlam atfetmek, yaş evrelerinin oluşması ve keskinleşmesinde de aracı bir rol üstlenmektedir. Bununla birlikte Bergson'a göre gündelik yaşamda kullanılagelen zaman kavramı, mahiyet kaybına uğramış ve kendi zıddına dönüşmüş *'süre'* olarak da tanımlanmaktadır.

> Bergson'a göre süre; "*ayrımsız bir sıralanma, bütünü yansıtan kurucu öğelerin birbirlerine karşılıklı nüfuz etmeleri, dayanışmaları ...olarak düşünülebilir. Süre, birbiri içine dalan nitel değişimlerin bir sıralanışıdır. Aralarında kesin sınırlar ve birbirlerini dışlama eğilimi yoktur. Onları birbirinden ayırıp izole eden, düşüncenin soyutlamalarıdır* [98]*."*

Bergson'un süre olarak tanımladığı bu süreçle 'oluş bölünemez' bir nitelik taşımaktadır. Bireyin bilincinin ta kendisi olduğunu iddia ettiği süre kavramının sezgiselliğine vurgu yapan Bergson, bu vesileyle yaşın 'his' ile olan ilişkisini de anlamlandırma konusunda önemli bir çıkarımda bulunmuş olur. Durumların ardışıklığının yaşamın bölünemez sürekliliğine işaret ettiğini vurgulayan Bergson, bu açıklamasını şu sözleri ile destekler:

> *"Bu haydi şöyle diyelim, Bir rulonun (dürümün) açılmasıdır; zira artık yavaş yavaş rulonun sonuna geldiğini hissetmeyen canlı varlık yoktur; ve yaşamak, yaşlanmak demektir. Ama bu, tam da bir ipin yumağa sarılması gibi, sürekli bir dürülmedir, zira geçmişimiz bizi izler, yolu üstünden topladığı, şimdi ise durmaksızın büyür ve bilinç, de hafıza anlamına gelir* [99]*."*

Dolayısıyla bu durum bilinç çokluğunun, bilincin birliğine tekabül ettiğini gösteren önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Bergson, zaman ve süre kavramları arasındaki ayrımı gerekçelendirirken, doğa bilimleri ve sosyal bilimlerin, zamanı ölçülebilir kılan kriterler ile ilerlediğini söylemekten geri durmaz. Dolayısıyla yaş da, bir yandan sezgisel bir nitelik taşırken, bir yandan da toplumsal bir bağlam içinde rasyonelleştirilerek ele alınabilmektedir.

Bergson süre kavramından yola çıkarak oluşun bölünemezliğine vurgu yaparken, zamanın iki olay arasındaki ölçü birimi olarak kullanıldığına değinerek aralarında somut bir tanımlama farkına gider. Bergson'un bu kavramsal ayrıştırmasından yola çıkarak hem yaşın sezgiselliğine hem de toplumsal yaşamdaki rasyonelleşme pratiklerini aynı anda yorumlama kolaylığını sağlayacak felsefi temel oturtulmuş olur.

---

[98] Yıldız; **a.g.e.,** s. 58-59

[99] Henry Bergson; **Metafiziğe Giriş,** çev. Atakan Altınörs, Paradigma Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 45-46

Bu kuramsal perspektiften yola çıkarak, zamanın ölçülebilir niteliğini açıklamak için yaş evrelerinin sosyo-kültürel inşasından bahsetmek yerinde olacaktır. Zira süreklilik arz eden yaşam süresinin, toplumlar tarafından yapay ayrıştırmalarla dönemselleştirildiği görülmektedir. Böylece biyolojik zamanın, sosyal zaman dilimlerine dönüştürüldüğünü söylemek mümkündür [100]. Doğada yaşa yönelik kategorileri belirleyen ya da canlıları buna göre sınıflandıran doğal bir seçilim sürecinden bahsetmek pek mümkün görünmediği gibi insanlarda da yaşın niteliğine yönelik yapılan tüm vurgular, toplumsal bağlamın atfettiği değere göre biçimlenmektedir. Daha önce bedendeki fiziksel göstergelere göre damgalanan yaşlanma süreci, modernlik ile birlikte biraz daha detaylandırılmış ve yaşa rasyonel bir anlam yüklenmiştir.

İnsanın zaman karşısındaki konumlanışını rasyonel temeller üzerine inşa eden modernlik, böylelikle yaş mefhumunu kronolojik yaşı referans alarak kategorilere ayırmış, toplumsal konumların şekillenmesinde ölçülebilir bir kriter haline getirmiştir. Söz konusu sistematikleştirmeyi sağlayanın ise 'yaşın sayısallaştırılması' olduğu düşünülmektedir. Örneğin, söylemsel pratiklerde 'elde bir' olarak kabul edilen 'yaş sayma' işlemi, günümüzün kapitalist toplumlarının bir ürünü olarak tanımlanabilir [101]. Böylelikle insanların toplumsal kurumlar ile olan ilişkisinin düzenlenmesi amaçlanmaktadır. Günümüzde, evlenmek, ehliyet sahibi olmak, okula gitmek, askere gitmek, emekli olmak gibi bilumum stratejik kararların, kronolojik yaş temelinde alındığı gözlemlenmektedir.

Böylelikle yaş, 'zamanın tasarımında' önemli bir ölçüt olarak tanımlanabilmektedir. Zamanın belirli evrelere bölünmesinin ve o evrelerin söylemsel düzlemde etiketlenerek sınıflandırılmasının, insan 'yaşı' nın, bir rakam olmanın ötesinde çok daha fazla simgesel anlamı bünyesinde barındırmasına neden olduğu düşünülmektedir. Pierre Bourdieu'a göre söz konusu simgesel anlamı üreten, yaş evreleri arasındaki ilişkiselliktir.

Bourdieu, gençlik ve yaşlılık gibi kavramların sabit birer toplumsal veri olmaktan öte, bu iki kavramın birbirleriyle olan mücadelelerinin ürünü olduğunu iddia

[100] Neugarten, Neugarten; **a.g.m.,** s. 32
[101] Powell, Chamberlain; **a.g.e.,** s. 7

etmektedir [102]. Dolayısıyla gençlik de yaşlılık gibi tanımı sürekli değişen bir nitelik kazanmaktadır. Her yaş evresinin sınırlarını belirleyen bir başka yaş evresinin varlığı, gençliğin; çocukluk, yetişkinlik, yaşlılık gibi değişkenler üzerinden ayrı ayrı tanımlanmasını gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla her yaş evresinin diğer bir yaş evresinin ürünü olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Kavramlar arasındaki mücadelenin ürettiği tahakküm ilişkilerini toplumsal üretim biçimlerindeki toplumsal organizasyonların tertibatından bağımsız düşünmemek gerekmektedir. Bu çıkarımdan hareketle işbölümünün daha basit ve sosyal değişmenin nispeten yavaş olduğu toplumlarda, sınırlı sayıda yaş evresinden bahsedebilmenin mümkün olduğu söylenebilir. Bununla birlikte işbölümünün karmaşıklaştığı toplumlarda yaş evrelerinin toplumsal kurumların işleyiş mekanizmalarına göre çoğaldığı gözlemlenebilmektedir [103]. Dolayısıyla toplumların örgütlenme biçimleri ve modernlik düzeylerinin yaş evrelerinin sosyal inşasında önemli bir rol oynadıkları görülmektedir.

Bu durumu örneklendirmek adına günümüzdeki yaşlılığa ilişkin oluşturulan yaş evrelerinden bahsedebilmek mümkündür. Yaşam sürelerinin tarihin daha önceki dönemlerine göre uzaması, yaşlılık adı verilen sürenin de isimlendirilmesi konusunda çeşitliliğin doğmasına neden olmuştur. Daha önce yaşlılık dönemi, yekpare bir süreç olarak değerlendirilirken, günümüz toplumlarında yaşlılık döneminin de alt kategorilere ayrıldığı görülmektedir. Kronolojik yaştan hareketle yapılan yapay ayırımla *genç yaşlılık*, 65-74 yaş arası, *orta yaşlılık* 75-84 yaş arası ve *yaşlının yaşlısı* ise 85 ve sonrası için kullanılan bir terminoloji haline gelmiştir [104]. Bu tanımlamaların söylemsel anlamda yarattığı fonksiyonel faydalardan biri de ölümün söylemsel anlamda uzaklaştırılmasıdır. Zira 'yaşlı' olarak tanımlanan birine 'genç' sıfatının yakıştırılmasının, yaşlılıkta gençlik vurgusunu yeniden üreten bir nitelik taşımaktadır. Böylesi bir yaklaşımın yaşlanmakta olan bireye üretim ve tüketim faaliyetlerindeki aktif rolünü sürdürmesi konusunda

[102] Anne Jourdain ve Sidonie Naulin; **Pierre Bourdieu'nün Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları,** İletişim Yayınları, İstanbul 2011, s. 37

[103] Bernice L. Neugarten ve Gunhild O. Hagestad; Age and the Life Course, **Handbook of Aging and the Social Sciences,** ed. Robert Binstock, Ethel Shanas, D. Van Nostrand Company, New York, (35-55), s.37

[104] Quadagno; **a.g.e.,** s. 10

gerekli motivasyonu sağlayacağı düşünülmektedir. Buna rağmen yaşlanmanın ölümü çağrıştırdığına dair genel kanıyı yıkmak ya da değiştirebilmek söylemsel anlamdaki isimlendirmelerden çok daha zordur. Zira bedenin yıpranması gibi somut biyolojik gerçeklikler bu noktada söylemin önüne geçmektedir.

Bununla birlikte yaş evreleri arasındaki ayrımın yapay olması ve sosyal inşa sürecinin bir sonucu olması zamanla söz konusu ayrımlar arası sınırların da bulanıklaşması gündeme gelmektedir. Bu noktada yaş evrelerinin sosyal inşasını gençlik döneminden bir örnekle çeşitlendirmek mümkündür. Zira yaşlanmayı sadece yaşlılık dönemi ile sınırlandırmak, yaşam seyrinin önceki safhalarında yaşanan yaşlanmanın görmezden gelinmesine neden olabilmektedir. Hâlbuki insanın doğduğu andan itibaren yaşlandığı rivayet edilmektedir. Bu nedenle yaş evrelerinden söz ederken gençlik dönemine ait geliştirilen söylemler, çalışmamız açısından en az yaşlılık dönemi kadar önem taşımaktadır.

BM verilerine göre gençlik, insan yaşamının bir evresi, çocukluktan yetişkinliğe geçiş olarak tanımlanmaktadır. Ancak gençliğin yalnızca statik ve biyolojik bir kimlik olarak kavramsallaştırılması, gençliğin yorumlanmasında farklılıklar doğurabilen zaman ve mekân değişkenlerini hesaba katmaması yönüyle eleştirilmektedir. Örneğin 20. yüzyılın kentleşme, sanayileşme, okullaşma gibi süreçler ile birlikte gençliğin çok daha uzun yıllara yayılan bir nitelik kazandığı rivayet edilmektedir [105]. Modernliğin getirdiği toplumsal örgütlenme biçimlerinde görülen bu değişiklikler ile eğitim kurumlarından alınan hizmetlerin süresinin uzaması gençliğe atfedilen birçok değerin de süresinin uzamasına vesile olmuştur.

Bu durumda yaş evrelerinin sosyal inşasını hem kronolojik yaş hem de sosyal yaş temelinde açıklayabilmek mümkündür. Bu vesileyle yaş evreleri arasındaki sınırlar bir yandan keskinleşip, toplumsal kurumların işleyiş mekanizmalarını düzenleyen bir ölçüt olarak kullanılırken, bir yandan da bu evreler arasındaki sınırların toplumsal üretim ve tüketim ilişkileri dâhilinde muğlâklaşabildiği görülmektedir. Her iki yönüyle de yaş evrelerinin toplumun organizasyonunda aktif bir rol oynadığı düşünülmektedir.

[105] Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran, Gülesin Nemutlu; **Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları,** İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 5

Yukarıda günümüz postmodern toplumunu açıklamak için kullanılan örneklerde de görüldüğü üzere yaşam seyri, mikro sınıflandırmalar ile dönemselleştirilerek rasyonelleştirilmeye ve anlamlandırılmaya çalışılmaktadır. Bu durumda holistik bir bütün olan insan ömrü, parçalara bölünerek incelenmeye başlanmıştır. Bu durumun benzer bir tezahürünü yaşın bilimsel arenada incelenmesinde de görmek mümkündür. Bir önceki yaşamsal kesiti sonraki kesitten keskin çizgilerle ayırma eğilimi gösteren sosyal bilimler ve doğa bilimleri de varlığın bütünselliğini profesyonelleşmek adına ayırmaktadır.

Bu noktada modernlik ile birlikte bütünsel bir bilim anlayışından söz etmek pek mümkün değildir. Antik Yunan'da ve diğer tarihsel dönemlerde bir kişinin aynı anda hem matematikçi, hem fizikçi hem de filozof olması şaşılacak bir durum değildi. Ancak günümüzde modernlik, bilimleri parçalara ayırarak anlamın holistik bütününü uzmanlık alanlarına dağıtmıştır. Bu nedenle doğa, bir bütün olarak izlenmek yerine ancak parçaları incelenebilir hale gelmiştir. Post-modernizm ile birlikte bu durum, daha da mikro bölünmeleri beraberinde getirmiştir. Benzer bir durum, yaş ile ilgili olan tartışmalarda da söz konusudur. Bunlardan birincisi, sosyal inşa sürecinin bir sonucu olduğu düşünülen yaş evrelerine yönelik uzmanlaşmalarda kendini göstermektedir. Bir bütün olan ömür, sosyal anlamda parçalanarak incelenmeye başlanmıştır. Bunu sosyoloji ve psikolojinin alt dallarında bizzat gözlemlemek mümkündür. Gerontoloji çalışanların yalnızca yaşlılık dönemine odaklanması, gençlik veya çocukluk dönemi üzerine çalışanların ise yalnızca bu alana odaklanmaları da yaşamı bütünsel bağlamından koparan bir bilimselliğin sonucu olarak yorumlanabilir. Yaşamın bütünselliğini belirli dönemlere ayırmak ya da sadece belirli bir bölümünü sorunsallaştırmak, yaş evrelerine atfedilen olumlu/olumsuz değerlendirme biçimlerini de sistematik bir bilimsellik içine hapsetmektedir. Böylesi bir bölünmenin yaratacağı olası ikili karşıtlıklar da yaş ayrımcılığı konusunun epistemik bağlamını kuran bir özellik taşımaktadır. Bu bağlamda yaş ayrımcılığının öznellikler içine nasıl nakşedildiğini daha iyi görmek adına sıradaki başlık seçilmiştir.

4. Yaş Ayrımcılığı

Çalışmanın önceki bölümlerinde de tartışıldığı üzere yaş, toplumsal olarak inşa edildiği varsayılan bir süreç olarak okunabilmektedir. Bu durumda yapay olarak kurgulandığına inanılan yaş evreleri, toplumun hâkim söylemlerinin bir tezahürü olarak görülebilir. Bu durumun yaş evreleri arasında hiyerarşik bir yapının doğması ile sonuçlanabildiği bilinmektedir. Her yaş evresini çağrıştıran stereotipler üretilerek, bireylerin zihinlerinde ona uygun sınıflandırmaların üretildiği görülebilmektedir. Görünüşte bu durum, insanların çevrelerinde gördüklerini anlamlandırmak için kullandıkları insani bir strateji olarak kabul edilse de, sonuçları bakımından ideolojik oldukları söylenebilir.

Bu noktada, stereotipleri bir çeşit sınıflandırma pratiği olarak değerlendirmek mümkün görünmektedir. Temellendirilmemiş bilgiler bütünü olan stereotipler, *'belirli bir objeye ya da gruba ilişkin bilgi boşluklarını dolduran, böylece onlar hakkında karar vermeyi kolaylaştıran, önceden oluşturulmuş birtakım izlenimler ve atıflar bütünü'* olarak tanımlanabilir [106] . Dolayısıyla bu kavram doğrudan belirli bir gruba dair olumsuz atıflar üretmese de dolaylı yoldan 'öteki'ni homojenleştirmektedir. Belirli bir gruba ait olarak tanımlanan her bireyin benzer özellikler taşıdığına dair bu varsayım, yanıltıcı bir 'tektipliğe' neden olabilmektedir.

Esasında bu durum, bireyin toplumdaki grup aidiyetinin oluşumu ve kimlik oluşum sürecinin bir parçası olarak da değerlendirilebilir. 'Ben'in 'ben olmayan' ile karşılaşmasında ikili bir karşıtlık yaratılmakta ve 'öteki', tüm olumsuzlamaların muhatabı olarak konumlandırılmaktadır. Bu nedenle, 'ben' ve 'öteki'nin oluşum şemalarında önyargı ve ayrımcılığa kayan bir yön de bulunabilmektedir.

Stereotip kavramı, hem iç grup hem de dış grup hakkındaki olumlu - olumsuz tüm yargıları açıklamak için kullanılan bir sınıflandırma kolaylığı olarak açıklanabilirken, önyargılar belirli bir 'dış grup' hakkındaki olumsuz dogmatik tutumlara işaret etmektedir. Bu yönüyle stereotipler, önyargılardan ayrılmaktadır.

[106] Melek Göregenli; Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık, **Ayrımcılık,** ed. Kenan Çayır, Müge Ayan Ceyhan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 23

Ancak her iki kavram da birbirinin oluşumuna hizmet eden bilişsel bir sürece işaret etmektedirler.

Nuri Bilgin, önyargı kavramını şu şekilde açıklamaktadır: *'Önyargı, önceden ifade edilmiş, olgunlaşmamış, kanıtsız, temelsiz bir yargı, tutum veya kanaattir ve bireyden ziyade gruba yöneliktir'* [107]. Toplumda her grubun belirli bir toplumsal grupla ilgili stereotipler üretmesinin ve buna bağlı olarak kimi zaman önyargılar üretmesi, gruplar arası eşitsizliği körükleyen ve meşrulaştıran zemini de yeniden üretmektedir. Söz konusu eşitsizliklerin, toplumda dezavanajlı olarak kabul edilen bireylerin ayrımcılığa uğraması ile sonuçlanabilmektedir. Bu durumda bir tutum olarak kabul edilen önyargılar, ayrımcılık ile davranışsal bir boyuta taşınmaktadır.

Bu bilgiler ışığında yaş evreleri ve kohortların belirli sıfatlarla ilişkilendirilerek yüceltilmesi ya da tam aksine olumsuz atıflarla donatılması, toplumlarda yaş ayrımcılığının ya da bir diğer deyişle yaşçılığın doğmasına neden olabilmektedir. *'Ayrımcılık belirli bir grubu hem uzakta tutmayı hem de ekonomik, politik ve sosyal planda dezavantajlı bir duruma sokmayı içermektedir'* [108]. Bu noktada ayrımcılık çoğu zaman olumsuz bir düşünce olma zemininin çok ötesinde, eyleme geçen bir niteliği bünyesinde barındırmaktadır. Dolayısıyla önyargılardan yola çıkılarak toplumun belirli bir grubundan hoşlanılmaması, grubun hor görülmesi ve hatta nefret söylemlerinin yaygınlaşması, ayrımcılığın bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle de gruplararası ilişkilerde damgalama ya da diğer bir deyişle etiketleme eğilimleri görülebilmektedir.

Damga (stigmat), sözlük tanımı itibariyle *'kızgın demirle ya da kesici bir aletle yapılan bir iz'* olarak tanımlanmaktadır. Tarihin muhtelif zamanlarında insan ya da hayvan bedenlerine yapılan söz konusu müdahale biçimi, çeşitli toplumlarda hala devam eden simgesel bir anlamı içinde barındırmasına rağmen, gündelik yaşamda ayırt etmeye ve ayırmaya yarayan bir kavram olarak kullanılmaktadır. Goffman'a göre günümüzde damga, *itibarsızlaştırmanın* [109] bir aracı olarak kullanılmakta ve bedenin bizzat kendisi bu uğurda sosyal bir temsile dönüşmektedir. Bu noktada beden 'normal'

[107] Nuri Bilgin; **Sosyal Psikoloji,** Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 2011, s. 183
[108] Bilgin; **a.g.e.,** s. 184
[109] Erving Goffman; **Damga- Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar,** Heretik Yayıncılık, çev. Ş. Geniş, L. Ünsaldı, S.N. Ağırnaslı, 2014, s. 28

olanın sınırlarını belirleyen bir nitelik kazanarak kişileri kategorize eden bir gösterge haline gelmektedir. Dolayısıyla toplumun hâkim söylemlerinde olumsuzlanan yaş grupları 'normalin' sınırlarının ötesinde kategorilendirilerek, bedenlerin merkeze alındığı karşılaştırmalar ile ayrımcılığa maruz kalabilmektedirler. Bu durumda bedenin zamanla uğradığı deformasyon ve söylemsel düzlemde kusurlulaştırılması, damganın benliği inşa eden dışsallaştırıcı faktörlerden biri olarak değerlendirilmesine neden olabilmektedir.

Ayrımcılık, toplumda eşitlik ilkesini tesis etmek adına hukuki düzenlemelerle yasa dışı kabul edilen, etik anlamda ise onaylanmayan bir kavrama karşılık gelmesine rağmen, ironik bir biçimde aynı toplumsallık içinde yaygınlığını sürdürmektedir. Üstelik ayrımcılığı, belirli bir toplumsal örgütlenme biçimi ya da toplumsal yapı ile özdeşleştirmek mümkün görünmemektedir. Bu nedenle ayrımcılığın tüm toplumlarda görülebildiği çıkarımında bulunulabilmektedir [110]. Tarihten günümüze toplumların eşitsizliği meşrulaştıran doğasının, söz konusu ayrımcılığın sürekliliğine neden olduğu düşünülmektedir. Zira eşitsizlik, toplumsal gruplar arasında hiyerarşik bir dağılımın oluşmasına neden olmaktadır. Bu durum ise tahakküm ilişkilerinin toplumdaki belirli bir grubun lehine gelişmesine ve her daim toplumun dezavantajlı konumunda olan bireylerin sürekliliğine neden olabilmektedir.

Yaş ayrımcılığı da toplumlardaki hâkim tahakküm ilişkilerinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Yaş evrelerinin toplumlardaki sosyal anlamı, bu bağlamın kurulmasında aracı bir rol görevi görmekte ve bireyler de yaşlanma düzeylerine göre dereceli olarak konumlandırılmaktadır. Toplumda mevzi kazanma ya da kaybetmede birçok faktörden biri olarak değerlendirilebilecek 'yaş' kavramı, kendi içinde 'hiyerarşik' olarak tanımlanabilecek bir sisteme işaret etmektedir. Ancak söz konusu derecelendirmeyi belirleyen toplumların örgütlenme biçimidir. Tarihte yaşlanma sürecine yönelik bakış açılarından bahsedildiği 'Yaşlanmaya Tarihsel Bir Bakış' başlığında sözü edildiği gibi, 'yaş' her toplumda farklı konumlandırılan bir sosyal öğe olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle bazı toplumlarda ayrımcılık baskın olarak 'gençler' üzerine olabilirken, bazılarında ise 'yaşlı' üzerinde olabilir ya da her ikisi de

[110] Melek Göregenli; Ayrımcılığın Meşrulaştırılması, **Ayrımcılık,** ed. Kenan Çayır, Müge Ayan Ceyhan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 62-63

zaman zaman ayrımcı söylem ve davranışlara maruz kalabiliyorlar. Gullette, "*Agewise"* adlı eserinde bu durumu *'kültür tarafından yaşlandırılmak'* [111] kavramı ile açıklamaktadır. Toplumdaki herhangi bir bireyin gerçekleştirdiği herhangi bir eylem karşısında takınılan tavrın, 'yapılan eylem için fazla genç ya da fazla yaşlı' olduğuna dair geliştirilen etik kodlar, bireylerin toplum tarafından yargılanması ile sonuçlanmaktadır.

Yaş ayrımcılığı kavram olarak yeni isimlendirilmiş olmasına rağmen yukarıda da bahsedildiği üzere çok eski tarihlere kadar dayandırılabilecek bir içeriğe sahiptir [112] . İlk olarak Robert Butler'ın, 1969 yılında yayımlanan *"Age-Ism: Another Form of Bigotry"* adlı makalesinde tanımlanan yaşçılık; ırkçılık, cinsiyetçilik gibi bir ayrımcılık türü olarak açıklanmaktadır [113]. Günümüz toplumları üzerinde yaptığı çalışmalardan hareketle Butler, 'yaşlı'ların 'genç'lerden daha farklı olduklarına dair bir önyargı geliştirildiğini iddia etmektedir. Bu bağlamda toplumda yaşlı olarak tanımlanan bireylerin sistematik olarak 'bunak' , 'modası geçmiş', 'zihinsel ve bedensel becerilerde zayıf' olarak stereotipleştirildiğini ve ayrımcılığa maruz kaldıklarını iddia etmektedir [114].

Butler'ın bu iddiası bilimsel alanda karşılık bulmasına rağmen popüler anlamda yaygınlaşması, Maggie Kuhn'un önderliğinde yaş ayrımcılığı ile hukuki anlamda mücadele etmek için kurulmuş aktivist örgüt olan *'Gri Panterler' (Grey Panthers)* ile olmuştur. Kuhn, yıllarca çalıştığı kurumda ilerleyen yaşı nedeniyle emekliliğe zorlanması ile yaş ayrımcılığı konusunda bilinçlendirme çalışmalarının yapılabileceğinden yola çıkarak çalışmalarına başlamıştır [115]. 'Yaşlı' ve 'genç' olarak tanımlanan bireylerin toplumda birbirlerine yabancılaşmalarının, yaş ayrımcılığının kökeninde yattığına inanmaktadır [116]. Dolayısıyla var olan sorunu aşmanın yolunu da yaşamsal tecrübelerin paylaşılması olarak görmektedir.

---

[111] Margaret Morganroth Gullette; **Agewise- Fighting the New Ageism in America,** The University of Chicago Press, Chicago & London, 2004, s. 7
[112] Quadagno; **a.g.e.,** s. 5
[113] Oktuğ Zengin; **a.g.e.,** s.13
[114] Bill Bytheway; Ageism, **The Cambridge Handbook of Age and Ageing,** ed. Malcolm L. Johnson, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, s. 338
[115] Quadagno; **a.g.e.,** s. 4
[116] Bytheway: **a.g.m.,** s. 339

Bu iddiadan yola çıkılarak, yaş ayrımcılığının kendi içinde bir ironi barındırdığı düşünülmektedir. Biyolojik doğası gereği yaşlanmaya mahkûm olan bireyin, ömrü yettiğince toplumun belirlediği yaş evrelerinden geçeceği varsayılmaktadır. Dolayısıyla bireysel ve kurumsal anlamda dile getirilen ayrımcı politikalar, söylemler ve oluşturulan muhtelif stereotipler ya bunu dile getiren birey tarafından 'yaşanmış'tır ya da gelecekte 'tecrübe edilecek'tir. Aynı zaman diliminde doğmuş olan insanların benzer yaşam seyirleri olduğu varsayımını öne süren kohort kavramının [117], söz konusu ayrıştırmayı ortaklık ve farklılık söylemleri üzerinden kurguladığı görülmektedir. Bu nedenle ortak bir geçmiş, günümüz ve geleceği paylaştığı söylenen kohortlar arasında önlenemez bir hiyerarşinin doğması olasıdır. Zamansal bir ortaklığın kurulduğu rivayet edilen kohortlar ile günümüzde 'yaşlı' olarak tanımlanan bireylerin şimdiki gençlere benzemezliği ve gençlerin 'gelecekteki hallerine' benzemeyeceğine dair taşıdıkları 'umut', söz konusu empatinin kurulamamasına ve ayrımcı söylemlerin yaygınlaşmasına neden olmaktadır.

Esasında bu durum, yaş ayrımcılığının psikolojik yönünün ağır bastığını gösteren bir gelecek kaygısına da işaret edebilmektedir. Zira tüketim toplumunun, yaşlanmanın ebedi bir korku unsuru oluşturduğu ve bireylerin yaşamları boyunca kendilerini bu durumdan korumaları gerektiğini empoze ettiğine inanılmaktadır. Yaşlanmanın hegemonik söylemler aracılığıyla bir 'düşüş ideolojisi' olarak aktarıldığını belirten Gullette'e göre, *'yaşlanmak, tüm kötü değişikliklerin sosyal ismi'* [118] olarak genellenmektedir. Dolayısıyla yaşın, bireyin kimliğini inşa sürecinde etkili olduğunu varsayan görüşlere göre bireylerin, yaşının getirdiği normları içselleştirmeleri beklenmektedir. Ancak bu düşüş ideolojisini bireysel ve psikolojik anlamda kabullenmek sözü edildiği kadar kolay değildir. Yaşlanmakta olan birey bir yandan Sisifos'unkine benzer bir çaba ile yaşlanmaya mahkûm olduğu yaşamdan bıkmadan kaçış çizgileri aramakta ve bu arayışın bireyi 'güvenlik' çemberinin içinde tuttuğuna inandırılmaktadır. Söz konusu arayış, bireyin bedeninde somutlaşan müdahalelere dönüşebilmektedir. Bedenin damgalanmasına neden olan muhtelif 'deformasyonların' toplumsal anlamda bireye yüklenen başarısızlığın nesnel nedeni olarak addedilmesi,

[117] Quadagno; **a.g.e,** s. 35
[118] Margaret Morganroth Gullette; **Kültürle Yaşlanmak**, çev. Ilgın Yıldız, Babil Yayınları, İstanbul, 2013 s. 191

bireyin benlik teknolojilerinin üreteceği çareleri aramasına neden olmaktadır. Modern ve alternatif tıbbın imkân verdiği ölçüde yapılan operasyonlar, sağlıklı yaşlanma stratejileri, spor yapma gibi bedeni disipline eden çabalar ve büyüyen anti-aging sektörü ile birey, kendi yaşlanma sürecini 'yavaşlattığına' dair bir yanılsama yaşamaktadır. Bedenin 'onarımı' olarak görülebilecek müdahaleler kısmi anlamda bir kazanım olarak görülmesine rağmen, benlik, *belirli bir defoya sahip olma durumundan, belirli bir defoyu düzeltmiş olma durumuna geçeceğinden* yine de 'normallik' sınırları içinde kalan bir genç bedeninden ayrı olarak değerlendirilecektir [119] . Yaşlanmanın fizyolojik değişikliklerle sınırlı olmayan doğasının göstergeleri ile tanışan bireyler, bir sonraki aşama olarak yaşlanmanın kaçınılmazlığını 'kabullenme'ye yönelmektedirler. Söz konusu kabullenme kimi zaman bireysel, kimi zaman ise sosyalizasyon sürecinde etkin olan araçlar vasıtasıyla bireye hatırlatılmaya başlanmaktadır:

> *"Paul Ricoeur, buna "kişi dışı betimleme" der. Düşüş, çok genç de olsak onu hissettiğimizi söylemeye itildiğimizde bizi bir "engellenemezlik" zincirine sürükler; işlerimizi yapmayı sürdürebileceğimiz, yaşamın sonraki evrelerinden ve uzun yaşamdan keyif alma ihtimalimizi bize unutturur….Erkekler ve kadınlar, düşüş duygularını yapılandıran ve "yaşı" gösteren zincirlerine hapsolmuş bedene bağlayan güçleri suçlamak yerine, kendilerini yol üstünde bırakan "bedene" sinirlenmeyi öğrenirler. Yaşadığınız acı aynı acı bir kez "yaşla bağlantılı" olarak düşünüldüğünde, daha fazla ızdıraba yol açabilir [120]."*

Bytheway bu çıkarımdan hareketle, hem genç olarak tanımlanabilecek bireylerin hem de yaşlı olarak tanımlanabilecek bireylerin 'yaş ayrımcılığına' (ageism) maruz kalmalarına neden olabilecek bir sosyal inşa süreci olduğuna işaret etmektedir. Bytheway, toplumdaki her bir bireyin toplumun baskın beklentilerine nasıl cevap verdiğinin ayrımcılığa maruz kalma boyutunu şekillendirdiğini iddia etmektedir [121]. Bu durum bireylerin, toplum tarafından geliştirilen yaş normlarına sadakatini gösteren bir nitelik taşımakla birlikte, bireyin davranışlarını çerçeveleyen bir sınır da çizmektedir.

Tüketim odaklı postmodern toplumlarda gençlik ve gençliğe atfedilen pozitif değerlerin yaş tabakalaşma sisteminde ayrıcalıklı bir konumunun olduğu düşünülmektedir [122] . Bu nedenle, bu ayrımlar temelinde güç ve kaynakların, yaşlar

---

[119] Goffman; **a.g.e.,** s. 36
[120] Gullette; "Kültürle Yaşlanmak…**a.g.e."** , s. 196
[121] Bytheway: **a.g.m.,** s. 339
[122] Victor; **a.g.e.,** s. 27

arasında eşitsiz dağıtıldığı varsayılmaktadır [123]. Bu kategorilendirmede 'yaşlı' olarak tanımlanan bireyler, toplumun yüceltilen değerlerine dâhil edilmeme / olmama ölçütüne göre ayrımcılığa uğramalarının yanında, 'genç' olarak tanımlanan bireyler de tüketim toplumunun dayattığı yaşam tarzlarını sürdürme konusundaki becerileri ölçütünde sisteme dâhil edilebilmektedirler. Bu durumun, toplumun her bir üyesini baskı altına alacak bir yapılanmaya işaret ettiği düşünülebilir. Bu durumda toplumun her bir bireyi yaş ayrımcılığına maruz kalmamak adına 'gençlik' kalıplarının sınırlarını zorlamaya çalışarak toplumdaki mevzisini sürdürülebilir kılmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla toplumda 'yaşlı' olarak tanımlanan bireyler de ne mutlak olarak toplumsal yaşamdan dışlanmış ne de mutlak olarak ona içerilmişlerdir [124]. Bu durumda var olan sistemin sürekliliğini 'arafta olma hali' karşılayacaktır. Dolayısıyla yaş ayrımcılığının temelinde yer alan toplumlardaki dışlama - dışlanma ilişkisi bireylerin 'gençlik idealini' sürdürme becerisine göre belirlenmektedir.

Bytheway'e göre yaş ayrımcılığı 'bireysel' ve 'kurumsal' yaşçılık olmak üzere iki ayrı biçimde gözlemlenebilmektedir [125]. Ancak yaş ayrımcılığını kurumsal pratiklerde gözlemlemenin, bireysel yaş ayrımcılığını gözlemlemekten çok daha kolay olduğu iddia edilmektedir. Bu iddianın sebebi ise bireysel ayrımcılığın 'örtük bir yaş ayrımcılığı' [126] niteliği taşımasından kaynaklanmaktadır. Bireylerin zihin haritalarında oluşturulan düşünme biçimleri, bilinçli ya da bilinçsiz olarak yaş evrelerinin birbirlerini dışlamaları ile sonuçlanabilmektedir. Söz konusu dışlama pratiği, yaşla ilgili yapılan şakalar ya da lakaplaşma şeklinde masumane olabileceği gibi, iletişim kurmaktan çekinme ya da uzaklaşma şeklinde de gerçekleşebilmektedir [127]. Hatta yukarıda bahsedildiği gibi yaşı ile ilgili oluşturulan normları kabullenmiş bir birey, bu tür söylemleri kendi için dahi kullanabilir. Dolayısıyla yaş ayrımcılığı ya da yaşçı ifadeler toplum içinde ortaya çıkan epistemik bağlam içinde yeşererek öznelliklerin

[123] Andrew Blaikie: **Aging and Popular Culture,** Cambridge University Press, Cambridge, 1999, s. 15
[124] Sibel Kalaycıoğlu: Yaşlılıkla Baş Etme ve Dirençlilik Stratejileri, **Yaşlılık Sosyolojisi,** ed. Haldun Ceylan, s. 159
[125] Bytheway; **a.g.m.,** s. 340-341
[126] Literatürde bu durum, *implicit ageism* olarak tanımlanmaktadır.
[127] John Macnicol; Ageism and Age Discrimination, **Age Discrimination: An Historical and Contemporary Analysis,** ed. John Macnicol, Cambridge University Press, Cambrdige, 2006, s. 8

kurulumunda masumane bir alanı işgal ederek normalleşebilmektedir. Bu noktada ayrımcılığa neden olan yaklaşımları anlamlandırmak oldukça zordur.

Yaş ayrımcılığına yönelik bireysel eylemler yukarıda açıklandığı üzere oldukça örtük bir yapı sergilemektedir. Ancak yaş ayrımcılığının kurumsal boyutu çok daha görünür ve çoğunlukla kamusal alanın meşruiyet sınırları içinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla söz konusu uygulamaların ayrımcı bir dil içerdiği vurgusunda bulunmak çok daha zordur.

İşe alınma ya da işten çıkarılma gibi istihdam alanlarının belirlenmesinde, zam, mesleki eğitim gibi bireysel yatırımlara yönelik kurumsal kararların alınmasında, sosyal güvenlik sistemi ve sosyal politikaların tertibatlandırılma biçimlerinde mütemadiyen yaş ayrımcılığı görülmektedir [128]. Sağlık ve eğitim sektörünün yanı sıra medya içerikleri de ayrımcı ifadelere yer veren kurumlar arasında sayılabilmektedir. Hatta bilimsel bilgi dahi yaşlanmaya ilişkin olumsuz stereotiplerin oluşmasına kaynaklık etmektedir. Dolayısıyla yaş ayrımcılığı artık adı konması gereken sosyal bir fenomene dönüşmüş ve alana ilişkin farkındalığa ihtiyaç duyan bir mesele haline gelmiştir.

Modernleşme sürecinin bir sonucu olarak bireyler, yaşamlarını sayısallaştırmıştır. Bu bağlamda kronolojik yaşın temsil ettiği her bir dönemeç, toplumsal yaşamda mevzi kazanma ya da kaybetmede bir gösterge olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu durumu 'doğum günleri'ne yüklenen anlam ile örneklendirmek mümkündür. En az zaman kavramı kadar yapaylığı bilinen bu günlerin, toplumsal yaşamda belirli kapıları açıp, bazılarını da kapattığı söylenebilmektedir. Toplum tarafından yaratılan bu ayrımlar nedeniyle bireylerin davranış skalasını sınırlandırdığı ve bireylerin toplumsal normlar ekseninde konumlandırdığı söylenebilmektedir. Bu eksende her bir bireyin yaş ayrımcılığına mütemadiyen uğradığını söylemek mümkün görünmektedir.

B- Sosyal Teori'de Yaşlanma

Fiziksel, bedensel ve zihinsel olarak görülen değişiklikler ile somutlaşan yaşlanma sürecinin, tarihin her döneminde toplumsal çıktıları olan insan ilişkilerinin

[128] Bytheway: **a.g.m.,** s. 341

doğmasına neden olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle yaşlanma her ne kadar biyoloji kökenli bir süreç olarak kabul edilse de, etkileri ve değerlendirilme biçimiyle psikolojik ve toplumsal çıktıları olması açısından da incelenmeye değerdir. Bu bağlamda biyo-medikal paradigmanın ürettiği söylemlerden yola çıkan ve toplumsal dinamiklerden etkilenen sosyal bilimlerin, bu bilgiler ışığında alana yönelik teorik bir çerçeve inşa ettiği öne sürülebilmektedir.

Yaşlanmanın biyolojik bağlamının yanında toplumsal olarak üretilen bir 'anlam'ın ürünü olduğu varsayımı, bu çalışmanın esas tartışma noktalarından birini oluşturmaktadır. Yaşlanmanın tıbbileştirilmesi ile 'normal' ve 'sağlıklı' olanın sınırlarının belirlenmesi sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda 'elde bir' veriler olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle yaşlanma üzerine yapılan ilksel çalışmalar, tıbbi söylemin ürettiği didaktik bir yaşlanma formülasyonu sunma eğilimi içine girebilmektedir. Ancak yaşlanmanın sosyolojik analizi tıbbi söylemlerin ötesine taşan anlamları da bünyesinde barındırmaktadır.

Sosyal bilimler alanında yaşlanmanın incelenmesi henüz yeni sayılabilecek bir geçmişe sahiptir. Bu nedenle de sosyal bilimlerde var olan paradigmalar üzerinden yaşlanma sürecine yönelik yaklaşımlar geliştirilmektedir. Bu yaklaşımlar, aynı tarihsel dönem içinde kimi zaman birbirinin eleştirisi olma niteliğini taşırken, kimi de benzer paradigmaları destekleyici söylemler geliştirmişlerdir. Bu çalışmanın kategorizasyonunun oluşmasında Jason L. Powell'ın 2011 yılında kaleme aldığı '*Aging and Social Policy - A Foucauldian Excursion'* başlıklı çalışmasından yola çıkılmıştır. Bu bağlamda yaşlanma sürecine yönelik geliştirilen yaklaşımlar 4 başlık altında toplanarak incelenmiştir. Bunlar, *fonksiyonalist yaklaşımlar, ekonomi-politik yaklaşımlar, feminist yaklaşımlar ve modernist kuramlara itirazlardır.*

İlk olarak, II. Dünya Savaşı sonrası dünya konjonktürünün bir tezahürü olarak değerlendirilebilecek *Fonksiyonalist Yaklaşımlar*, ikinci olarak 1980'lerde gelişme kaydeden *Ekonomi-politik Yaklaşımlar,* üçüncü olarak, 1990'lardan itibaren varlık gösteren *Feminist Yaklaşımlar* ve son olarak ise, küreselleşen dünyaya yeni isim arayışları ile dönüşen *'Modernist Kuramlara İtirazlar'* başlıklarıdır [129] . Modernist

[129] Jason Powell; **Aging and Social Policy- A Foucauldian Excursion**, Nova Science Publishers, New York, 2011, s. vii. Yazar bu kuramsal ayrımlarda bulunurken; Gerontolojinin sosyal teorileri başlığını

kuramlara itirazlar içerisinde eleştirel gerontolojiyi de saymak mümkündür. Ancak yaşlanmaya ekonomi politik yaklaşımlar ile feminist yaklaşımlar arasında dirsek teması bulunduğu için modernist bakışa getirilen tüm kritikler bu başlık altında toplanmıştır. Buradaki söz konusu ayrım var olan teorik perspektiflerin yaşlanma sürecine uyarlanmasının tarihsel dönemlerine işaret etmektedir. Ancak bu tarihsel dönemleri başlayıp biten süreçler olarak da değerlendirmemek gerekmektedir. Akademik literatürde gündeme gelme ve tartışılmaları bakımından bu zaman dilimleri referans alınsa da her birimin gündelik yaşamdaki etkisi güncelliğini korumaktadır. Bu nedenle bu alana ilgi duyan araştırmacılara sistematik bir içerik sunmak adına aşağıda bir tipoloji tablosu hazırlanmıştır. Ancak az önce de belirtildiği gibi bu tablo, belirli bir alanda bir dönemin bitip diğerinin başladığını göstermek için değil, alandaki literatüre yönelik bir kaynak listesine hizmet etmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu alanda çalışan araştırmacalara haksızlık etmemek adına bu listenin çok daha uzun olduğunu belirtmek gerekmektedir. Ancak listeye alınırken dikkate alınan kriter, gerontolojiye yönelik ilk kavramsallaştırmalardır.

tercih ederek; söz konusu kategorilendirmeyi Fonksiyonalist Gerontoloji, Marksist Gerontoloji, Feminist Gerontoloji ve Postmodern Gerontoloji olarak tanımlamayı tercih etmiştir. Bu çalışmada Powell'ın kategorilendirmesinden yola çıkılmasına rağmen, metin içinde bazı yaklaşımsal farklılıklardan dolayı isimlendirmede farklılıklar tercih edilmiştir. Çalışmanın yeni dönem kuramsal yaklaşımları da kapsaması için Marksist gerontoloji yerine Ekonomi politik yaklaşımlar kavramı tercih edilmiştir. Bununla birlikte postmodernizm çeşitli kuramcılar tarafından mutabık olunan bir dönemselleştirmeye işaret etmediğinden Modernist Kuramlara İtirazlar başlığının daha kapsayıcı olacağına kanaat getirilmiştir.

Tablo 1- Gerontoloji Alanındaki İlk Çalışmalar

YIL	ARAŞTIRMACI	KATKI SUNDUĞU ALAN	ESER BİLGİSİ
1908	E. Metchnikoff	Gerontoloji kavramının ilk kez kullanılması	"The Prolongation of Life"
1945	Simmons ve Clarke	Antropoloji	"The Role of the Aged in Primitive Society"
1953	R. Havinghurst & R. Albrecht	Aktivite Teorisi	"Older People"
1968	B. Neugarten	Sosyal Psikoloji	"Middle Age and Aging: A Reader in Social Psychology"
1969	R. Butler	Yaşçılık kavramının ilk kez kullanılması	"Age-Ism: Another Form of Bigotry"
1978	A.Achenbaum	Tarih	"Old Age in the New Land: The American Experience since 1970"
1961	E. Cumming & W. Henry	Yaşamdan Geri Çekilme Teorisi /Disengagement	"Growing Old: The Process of Disengagement"
1981	C.L.Estes, J.H.Swan & L.E.Gerard	Yaşlanmaya Ekonomi-Politik Yaklaşımlar	"Dominant and Competing Paradigms in Gerontology: Towards a Political Economy of Aging"
1981	P. Townsend	Yapısal Bağımlılık Yaklaşımı	"The Structured Dependency of the Elderly: A Creation of Social Policy in the 20th Century"
1982	C. Phillipson	Eleştirel Gerontoloji	"Capitalism and the Construction of Old Age"
1989	R. Atchley	Süreklilik Teorisi	"A Continuity Theory of Normal Aging"
1991	J. Baars	Eleştirel Gerontoloji	"The Challenge of Critical Gerontology: The Problem of Social Constitution"
1991	S. Arber & J. Ginn	Feminizm ve Yaşlanma İlişkisinin Tartışıldığı İlk Metinlerden	"Gender and Later Life: A Sociological Analysis of Resources and Constraints"
1992	S. Katz	Yaşlanmanın Biyopolitik Alanda Tartışılan İlk Metinlerinden	"Alarmist Demography: Power, Knowledge and the Elderly Population"

1993	B.S. Green	Yaşlanmanın Söylemsel Alanda Tartışılması	"Gerontology and the Construction of Old Age: A Study in Discourse Analysis"
2004	T. Calasanti	Feminizm ve Gerontoloji	"Feminist Gerontology and Old Age" / Feminism & Gerontology"
2006	**J. Powell & A. Wahidin**	**Biyopolitika ve Yaşlanma**	**"Foucault and Aging"**

1.Yaşlanmaya Fonksiyonalist Yaklaşımlar

Yaşlanma sürecinin sosyal bir içerikle incelenmesi, sosyal gerontoloji ve yaşlanma sosyolojisinin çalışma alanlarını oluşturmaktadır. Böylelikle yaşlanma çalışmalarının kuramsal bir temelle incelenmesine imkân tanınmaktadır. Son yüzyılda bu alanda çok sayıda çalışma yapılmasına rağmen, bu alanda çalışan bazı araştırmacılara göre, hala yaşlanmaya yönelik bilimsel çalışmaların bir kısmının kuramsal zemininin yetersiz olduğu yönünde iddialar bulunmaktadır [130]. Bu nedenle sosyal gerontoloji pratik yönde gelişme sağlayabilmişken, kuramsal yönde güçlenebilmesi için vakte ve alana ilişkin yapılan çalışmaların çeşitlenmesine ihtiyacı vardır.

Sosyal gerontolojinin sosyolojik kuramlardan beslenerek alanını genişletmesi ilgili bilimin gelişmesi ve interdisipliner bir görünüm kazanmasında önem taşımaktadır. Ancak yaşlanma sürecini açıklamak için yararlanılan her kuram, ilgili alandaki belirli bir ideolojinin de taşıyıcılığını üstlenmektedir. Bu hakikat göz önünde bulundurulduğunda modernist perspektifle yorumlanan yaşlanma süreçlerini kendi içinde iki ana kategoride incelemek mümkün görünmektedir. Bunlardan biri yaşlanmayı Parsons'un geliştirdiği 'Sistem Teorisi'nden yola çıkarak yorumlayan fonksiyonalist yaklaşımlar, bir diğeri ise yine modernlik sürecinin içinden filizlenen ancak modernliğin temel çıktılarından olan kapitalizm ve yarattığı eşitsizlik ortamının yaşlılar üzerindeki etkisini yorumlayan ekonomi politik ve yapısal bağımlılık yaklaşımlarıdır.

[130] Jan Baars, Dale Dannefer, Chris Philipson, Alan Walker; Introduction: Critical Perspectives in Social Gerontology, **Aging, Globalization and Inequality- The New Critical Gerontology,** ed. Jan Baars, Dale Dannefer, Chris Philipson, Alan Walker, Baywood Publishing Company, Amityville, 2006, s. 1

Tüm sosyal bilim alanlarında olduğu gibi bu yaklaşımlar da reddedilmek için varlardır [131] ve bir yandan da hiçbiri topyekûn reddedilemez. Zira birden çok daha fazla önerinin toplamı olan sosyolojik yaklaşımlarda, çoğu zaman önerinin birinin aksinin iddia edilmesi, bir diğerini geçersiz kılması için yeterli bir sebep olarak görülememektedir [132]. Dolayısıyla bu çalışmada alana ilişkin tüm yaklaşımlara hiçbirini diğerinin üzerinde konumlandırmadan yer verilmeye çalışılacaktır.

Çalışmanın bu bölümünde, sosyoloji alanında pozitivizmin etkilerinin net bir biçimde gözlendiği fonksiyonalist yaklaşımın, yaşlanma sürecini nasıl yorumladığı incelenecektir. Aile kurumunun toplumsal işlevinden yola çıkan fonksiyonalist kuramın, 'rol', 'statü', 'rol beklentisi', 'toplumsal normlar' ve 'toplumsal değerler' gibi temel sosyolojik kavramlar üzerinden yaşlanma sürecini nasıl açıkladığı anlatılmaya çalışılacaktır. Dolayısıyla bu kuram, yaşlanmanın normatifliğini temsil eden en önemli göstergelerden sayılabilmektedir.

Söz konusu normatifliği düzen vurgusu üzerinden inşa eden fonksiyonalist yaklaşımların önce sosyolojik perspektifinden bahsedilecek, ardından ise yaşlanma kuramlarına yansımaları incelenmeye çalışılacaktır. Sosyolojide fonksiyonalist yaklaşım, modernizmin doğa bilimleri üzerinde yarattığı etki ile şekillenen ve benzer çalışma prensipleri ile toplumu çözümleme eğilimi içinde olan bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Bu yönüyle toplumun işleyiş mekanizmalarını doğada olduğu gibi belirli bir 'düzen' arayışı üzerinden kurgulamaktadır. Fonksiyonalizmin en önemli önermelerinden biri, daima yeniden düzenleme ve dengeyi yeniden sağlama eğilimini zorunlu görmeleridir [133]. Fonksiyonalistlere göre toplum, açık bir sistemdir ve toplumun bileşenlerinin birbiri ile uyum içinde işlediği birleşik, sabit ve değişmez ilkeleri vardır [134]. Bu değişmez ilkeler statükocu bir yaklaşımı beraberinde getirmekte ve bu bakış, olası çatışmaların toplumun olağan akışı içinde münferit olaylar olarak tanımlanmasına neden olmaktadır. Bu noktada fonksiyonalist bakış, toplumsal sistemin işleyişi ve düzeni için aile kurumunu önemli görmektedir.

---

[131] Kart, Kinney; **a.g.e.,** s. 208
[132] Robert C. Atchley, **Social Forces and Aging – An Introduction to Social Gerontology,** Wadsworth Publishing Company, 6. Baskı, California, 1991, s. 77
[133] Ruth A. Wallace ve Alison Wolf; **Çağdaş Sosyoloji Kuramları,** çev. Leyla Elburuz ve M. Rami Ayas, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2012, s. 44
[134] Victor; **a.g.e**., s. 18

Fonksiyonalist sosyolojinin öncü araştırmacılarından Parsons, toplumun düzeni için ailenin istikrarından bahseder. Sistemin işleyişine hizmet eden 'aile' tasarımı, önceliği bireyden çok sisteme verir. Bu nedenle de fonksiyonalist yaklaşım içinde her birey toplumda bir işlevi yerine getirdiği için vardır. Onun sistemdeki zorunluluğu, topluma sağladığı fayda ölçütünde kıymetlidir. Ancak sistemden ve aile kurumunnun yarattığı bütüncüllükten bağımsız bir varlığı olmayan birey fonksiyonalist bakış açısı içinde işlevsiz ve pasif olmaya mecburdur. Böylesi bir iddia, bireylerin 'sistem' üzerinde etkide bulunamayacağına yönelik bir imada bulunmaktadır. Dolayısıyla üretici/yıkıcı bir öznellikten söz edilemeyeceği gibi, toplumun sürekliliğine hizmet eden bireylerin varlığı da onaylanmaktadır.

Fonksiyonalist yaklaşım, birey davranışının yaşlandıkça nasıl değiştiğini tespit etmenin yanı sıra nasıl 'değişmesi gerektiği' yönünde çıkarımlarda bulunması bakımından ideolojik bir yapıya sahiptir [135]. Bu yaklaşım çerçevesinde yaşlanma sürecinin dört ana teori bağlamında incelenebilmesi mümkün görünmektedir. Bunlar; *rol teorisi, yaşamdan geri çekilme (disengagement) teorisi, aktivite teorisi ve süreklilik teorisidir*. Fonksiyonalist yaklaşım söz konusu düzeni tesis edebilmek için her teorik çerçevede ayrı bir reçeteyi kullanarak kendi içinde de soruşturulmaya açık bir perspektif sunmaktadır. Bu bağlamda bu yaklaşım içinde değerlendirilecek teorileri birbirinin eleştirisi olarak da okumak mümkündür.

1.1. Rol Teorisi

II. Dünya Savaşı sonrası, egemen paradigmalardan biri olarak kabul edilen fonksiyonalizm, toplumsal düzen ortamının tesis edilmesinde öncelikli olarak 'toplumsal norm' ve 'toplumsal rol' kavramlarının önemi üzerinde durmuştur [136]. Bu kavramlardan yola çıkılarak oluşturulan rol teorisi, insanın yaşlanma deneyimini açıklamak için başvurulan ilk yaklaşımlardan biri olarak değerlendirilmektedir**.**

[135] Powell; **a.g.e.,** s. 27
[136] Rudolf Richer; **Sosyolojik Paradigmalar: Klasik ve Modern Sosyoloji Anlayışlarına Giriş**, çev. Necmettin Doğan**,** Küre Yayınları, İstanbul, 2012, s. 111

Bu teoriye göre yaş normlarının, yaşla ilgili yetenek ve sınırlılıkları belirleyen bir çerçeve çizdiğine inanılmaktadır [137]. Dolayısıyla bireyin içinde yer aldığı yaş evresine ilişkin üretilen söylemler aracılığıyla bireyden beklenen davranış kalıpları, toplumsallaşma yoluyla nakşedilmektedir. Bu sayede 'normal', 'makul' ve 'arzu edilen' yaşlanma pratikleri rol teorisi üzerinden meşrulaştırılmaktadır. Ancak yaş ölçütünün toplumsal bireyleri sınıflandıran bir araç olarak kullanılması noktasında, her toplum türü farklı değerlendirme ölçütlerini dikkate almaktadır. Bu durumda toplumda yaş evrelerinin ne tür kriterlere göre belirlendiği ve yaş normlarına yönelik esneklik kriterleri önemli parametreler olarak karşımıza çıkmaktadır.

1980'lerden sonra yapılan çalışmalarda ise klasik sosyolojinin dışına taşan varsayımların üretildiği görülmektedir. Bu düşünsel dönüşümün sebebi postmodern toplum tasarımının bireyler üzerinde yarattığı olarak açıklanabilir. Neugarten ve Neugarten'ın 1986 tarihinde kaleme aldıkları *'Age in the Aging Society'* isimli makaleleri, günümüzde yaş normlarının keskin çizgilerinin artık daha müphem olduğunu anlatması bakımından önem arz etmektedir.

Geleneksel sosyoloji tartışmalarında, toplumları yorumlamak için kullanılan bu temel kavramların, yaşlanma sosyolojisine yönelik yapılan ilksel çalışmalara da kaynaklık ettiği görülmektedir. Bu kavramsal çerçeveden yola çıkan araştırmacılar toplumsal norm ve toplumsal rollerin toplumu düzenleme görevine vurgu yaparak yaşamdan geri çekilme (disengagement) teorisi, aktivite teorisi ve süreklilik teorisinde benzer kavram setlerinden yararlanmışlardır.

1.2. Yaşamdan Geri Çekilme (Disengagement) Teorisi

Sosyolojinin toplumsal organizasyonların işleyiş mekanizmalarını açıklamak için ortaya konmuş olan rol teorisinin temel sayıltılarından yola çıkılarak oluşturulan disengagement teorisi ya da Türkçe isimlendirmek gerekirse 'yaşamdan geri çekilme/kopma ya da ilgisizlik teorisi', sosyal gerontoloji alanında ortaya konmuş ilk resmi teori olma özelliğini taşımaktadır [138]. Literatürü inşa eden dil olan İngilizce'de bu

[137] Akçay; **a.g.e.**, s. 33
[138] Quadagno; **a.g.e.,** s. 24

kavram tek bir sözcükle ifade edilme şansı bulmasına rağmen, Türkçe'de alana ilişkin yerleşmiş bir terminolojinin bulunmaması, Türkçe literatürdeki kimi kaynaklarda 'disengagement' kelimesinin kullanılmasına neden olmuştur. Dolayısıyla metin içerisinde ve başlıklarda her ikisi de zaman zaman kullanılmıştır.

Yaşamdan geri çekilme kuramı ilk olarak, 1961 yılında Chicago Üniversitesi araştırmacılarından Elaine Cumming ve William E. Henry tarafından beş yıl süren, Kansas City yaşlılık araştırmasının sonuçlarının bir teori ile desteklendiği *'Growing Old: The Process of Disengagement'* isimli çalışmalarında yer almaktadır [139] . 50 - 90 yaş aralığında, sağlığı yerinde ve bağımsız yaşayabilmesi için gerekli olan maddi imkânlara sahip 275 birey üzerinde yapılan araştırma sonunda, Cumming ve Henry'ye göre normal yaşlanma süreci bir 'rol bırakma ve yaşamdan geri çekilme' süreci olarak değerlendirilmektedir [140] . Toplumsal rollerin yaşa ilişkin beklentileri ne ölçüde şekillendirdiğini açıklamakla başlayan kitap, gündelik dil pratiklerinden örnekler vererek konuyu zenginleştirmeye çalışır. 'Hissettiğin yaştasındır', 'Yaşının gerektirdiği gibi davran' , 'Senin yaşına göre değil' gibi cümlelerle bireylerin yaşlandıkça toplumsal rollerinden hem bilinçli olarak uzaklaştığı hem de yukarıda ifade edilen söylemler aracılığıyla uzaklaştırıldığı ima edilmektedir [141]. Karşılıklı etkileşim sonucunda yaşanan süreç, döngüsel bir nitelik kazanarak fonksiyonalist perspektife göre toplumsal düzenin sağlanması için gerekli olan 'optimal yaşlanma deneyimi' hem birey için hem de toplum için gerçekleşmiş olur [142]. Kurama göre toplumsal rollerinin bazılarından feragat eden ya da rollerini değiştiren yaşlıların böylelikle ellerinde bulundurdukları gücü, kendilerinden daha genç olanlara transfer etme şansı doğmaktadır [143]. Darwinizmin bir çeşit toplumsal yaşama yansıması olarak değerlendirilebilecek bu yaklaşım, yaşlanmayı doğal seleksiyonun bir gerekçesi olarak sunarak toplumsal dışlanma pratiğini meşrulaştırmaktadır.

---

[139] Elaine Cumming; Further Thoughts on the Theory Of Disengagement, ed. Jaber F. Gubrium ve James A. Holstein, **Aging in Everyday Life**, Blackwell Publishers, Malden ve Oxford, 2000, (25-46), s. 25
[140] Cumming; **a.g.m.,** s. 25
[141] Cumming, Henry; **a.g.e,** s. 3
[142] Debra A. Street; Sociological Approaches to Understanding Age and Aging, ed. James A. Blackburn, Catherine N. Dulmus, **Handbook of Gerontology - Evidence Based Approaches to Theory, Practise and Policy**, John Wiley & Sons Inc, New Jersey, 2007, s. 148
[143] Hooyman, Kıyak; **a.g.e., s.83**

Günümüzde bu kuram, yukarıdaki varsayımları nedeniyle birçok eleştiri almasına rağmen Lynott ve Lynott'a göre 'alana teorik bir farkındalık kazandırması' bakımından değerli bir çalışma olarak nitelendirilmektedir [144]. Bununla birlikte, yaşamdan geri çekilme teorisine yönelik eleştirileri birkaç maddede toplamak mümkün görünmektedir. Söz konusu eleştirileri, bireysel düzeydeki farklılıklar ile toplumsal düzeydeki farklılıkları göz ardı ettiğine inanan perspektif ile değerlendirmek olasıdır. Zira her iki koşulda da 'yaşlanma süreci' , insanlığa yönelik 'homojen' bir yaşlanma tahayyülünü varsaymaktadır.

Kurama yönelik öncelikli eleştiri, yaşamdan kopmanın kaçınılmazlığı üzerinedir. Eleştiriye göre, bir toplumda yaşlanmakta olan her birey, yaşamsal rollerinden kopmak zorunda değildir. Bu durumu örneklendirmek adına günümüzdeki farklı yaşlanma pratiklerinden söz edebilmek mümkün görünmektedir. Seksenli yaşlarında olup bilfiil çalışan, sağlıklı, politik ve sosyal anlamda aktif bireylerin günümüzdeki varlığı, kuramın sorgulanabilir olmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra teori, bireysel kişilik özelliklerini dikkate almadığı için de eleştirilmiştir. Bu iddiayı desteklemek için yaşamı boyunca aktif bir kişiliğe sahip olan bir bireyin, yaşlandığında toplumsal hayata adapte olacak başka toplumsal roller ikame edebileceği örneği verilmektedir. Benzer bir şekilde yaşamı boyunca daha pasif ve çekingen sayılabilecek bir birey, benzer davranış kalıplarını yaşlılığında da devam ettirebilir [145] . Bu durumda kişiliğinde tutarlı olan bir birey yaşamdan geri çekilmiş sayılabilir mi? Ayrıca yaşlanan bir bireyin gerçekleştirdiği herhangi bir eyleminin yaşamdan kopuş olarak yorumlanıp yorumlanamayacağı eylemi gözlemleyenden çok, eyleyenin eyleme yüklediği anlamla ilgilidir[146]. Örneğin bir camın kenarında saatlerce dışarıyı izleyen bir kişi, zorunlu olarak yaşamdan kopmuş sayılmayabilir. Dolayısıyla teorisyenlerin somut göstergelerden yola çıkarak niyet okuyabilmeleri pek mümkün olmadığı için, teorinin bu hipotezi zayıflamaktadır.

Bu teori, yaşlılık ve toplumsal problemler arasındaki bağı koparması, kültürel ve ekonomik yapının neden olduğu toplumsal eşitsizlikleri hafife alması, evrensellik iddiasında bulunması ve bireysel farklılıkları görmezden gelmesi bakımından

[144]Carol Estes, Simon Biggs, Chris Philipson; **Social Theory, Social Policy and Aging – A Critical Introduction,** Open University Press, 2003, s. 14
[145] Hooyman, Kıyak; **a.g.e., 81-84**
[146] Kart, Kinney; **a.g.e.,** s. 216

'sosyolojik indirgemecilik'le eleştirilmiştir [147]. Zira böylesi bir vurgu, toplumsal eşitsizlikleri meşrulaştıran ve yaşama entegrasyonu bireysel başarı/ başarısızlık olumsallığına indirgeyen bir çerçeve çizmektedir. Teoriye yönelik son eleştiri ise teorinin evrenselliği üzerinedir. Zira ABD'de gerçekleştirilen bir araştırmanın verilerinin, evrensel olduğunun iddia edilmesi oldukça tartışmalıdır [148]. Her toplumun kültürel dinamiklerinin başka yaşlanma pratiklerini gösterdiği bilindiğinden bu iddia zayıflamaktadır.

Özetle, yaşlanma sürecine ilişkin ortaya atılan ilk kuramsal düşünceler 'başarılı yaşlanma'nın nasıl mümkün olabileceği sorusuna verilecek cevaplara göre şekillenmiştir. Yaşamdan geri çekilme teorisi, yaşlanan bireyin yaşamdan tatmin olabilmesinin, kendini bir nevi ölüme hazırlaması ile mümkün olabileceğini savlamaktadır. Toplumsal sistemin bu geçiş sürecinden asgari düzeyde etkilenmesi için yaşlanan bireyin toplumsal rollerinden uzaklaşmasının toplum ve birey için işlevsel olacağına inanılmıştır.

1.3. Aktivite Teorisi

Yaşamdan geri çekilme teorisinin argümanlarının zıddı sayılabilecek aktivite teorisi 'başarılı yaşlanma'nın formülünü, yaşamdan geri çekilmede değil, bizzat yaşamsal aktivitelere dâhil olmakta bulmuştur [149]. Bu kurama kaynaklık eden iki temel çalışma bulunmaktadır. Bunlardan biri Cavan, Burgess, Havinghurst ve Goldhamer tarafından kaleme alınan *'Personal Adjustment in Old Age'* (1949), diğeri ise Havinghurst ve Albrecht'in *'Older People'* isimli çalışmalarıdır [150]. Çalışma prensibi olarak rol teorisinin bir uzantısı niteliğinde olan aktivite teorisi, yaşlanma sürecini 'bireysel bir problem' olarak yorumlamaktadır [151]. Aktivite teorisi bu yönüyle de yaşamdan geri çekilme teorisinden ayrılmaktadır. Zira yaşamdan geri çekilme teorisi,

[147] Powell; **a.g.e.,** s. 28
[148] Akçay; **a.g.e.,** s. 47
[149] Johnson, K. J. ve Mutcher,J. E., (2013), The emergence of a positive gerontology: From disengagement to social ınvolvement, *The Gerontologist* 54(1), s.93-100.
[150] Robert J. Lynott, Patricia Passuth Lynott; Tracing the Course of Theoretical Development in the Sociology of Aging, **The Gerontologist,** 36(6) , (749-760), 1996, s. 750
[151] Kart, Kinney; **a.g.e.,** s. 213

yaşlanma sürecinin toplumdan uzaklaşmayı gerektirmesini, sistemsel bir zorunluluk olarak görmekteydi. Aktivite teorisi ise, modernitenin ürettiği bireyselleşmiş bir toplumun ürettiği etik kodlar üzerinden bir yaşlanan özne tasavvurunda bulunmaktadır. Ancak aktivite teorisi bu çıkarımda bulunurken merkeze özneyi değil, sistemin bekasını koymaktadır.

Araştırmacılar, aktivite ile yaşamsal tatmin arasında doğrusal bir orantı kurarak, bir bireyin yaşamda aktif olma düzeyi arttıkça yaşamdan duyduğu tatmin ve uyum oranının da artacağı yönünde bir paradigma ortaya koymuşlardır [152] . Onlar, bu kavramlardan yola çıkarak yaşlanmanın canlı ve yaratıcı bir deneyim olabileceği konusunda ısrarcıdırlar ve yaşlanma döneminde kaybedilen rollerin gerektiğinde yerine yenilerinin ikame edilebileceğinin mümkün olacağından bahsederler [153]. Dolayısıyla bu kuramcılara göre aktivitelerin ölçütü ikame edilebilir davranış örüntüleri kazanmaktadır. Sözü edilen davranış örüntülerinin kazanılmaı yaşamda yeni dengelerin kurulması için önemli bir parametre olarak görülmekte ve yaşlanmakta olan bireylerin yaşamlarını sürdürmeleri için gerekli motivasyonu sağladığına inanılmaktadır.

Kimi zaman hastalık, fiziksel gücün azalması ya da aile üyelerinde yaşanan ölümler gibi bireyin kendi kontrolünün dışında gelişen olaylar, bireylerin tasarladıkları gibi bir yaşlanma dönemi geçirememelerine neden olabilmektedir. Ancak aktivite kuramcıları bu konuda bir parantez açarak bireylerin her koşulda yeni stratejiler üretme becerisi olduğunu vurgular [154]. Bu bağlamda yaşlanmaya direnmek bir strateji meselesi olarak ele alınmakta ve yaşlanma bireysel bir performans alanı olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda yaşamın nasıl bir seyir izleyeceği öngörülemez olmasına rağmen, bu teori bağlamında bireyin her koşulda yeni taktikler geliştirmeye açık olduğu vurgulanmaya çalışılmaktadır.

Aktivite teorisi, ortaya çıktığı dönem itibariyle yaşlılık döneminin sorunsallaştırılmasına alternatif oluşturabilecek bir niteliktedir. Kuramın amaçladığı hedefe göre, yaşlanan bireye aktif rollerin biçilmesi, hem yaşlanan bireye kişisel tatmin sağlayacak hem de tüketim toplumunun işleyişine olumlu yönde hizmet edecektir. Aylin

[152] Lynott, Lynott; **a.g.m.,** s. 750
[153] Powell; **a.g.e.,** s. 28
[154] Street; **a.g.m**, s. 149

Görgün Baran [155] , toplumda yaşlı olarak tanımlanan bireyin 'atalet'inin sorunsallaştırılmasından kurtuluşunun 'meşguliyet etiği' sayesinde olabileceğini iddia ederek, kuşaklar arası olumsuz yargıların törpülenebileceğinden bahseder. Ancak aktivite kavramının muğlaklığı ile yine 'makul', 'arzu edilen' yaşlanma süreci ve söylemi yeniden üretmektedir. Bu durumda her bir tanımlama son kertede belirli bir yaşlanma pratiğini ötekileştirmeye hizmet etmektedir.

'Meşguliyet Etiği' kavramının altını doldurmak da bu noktada oldukça zorlu bir süreci beraberinde getirmektedir. Çünkü hangi uğraşların, hangi zaman dilimlerinde, hangi toplumsal ve kültürel örüntüler bağlamında onaylanacağı çok durumsal bir sürece işaret etmektedir. Gündelik yaşam rutinlerinden hangisinin toplumsal kodlar içerisinde arzu edilen olduğu ve yaşamın getirdiği yaralanabilirlik ölçütüne göre kimliğin nasıl bir yön izleyeceği oldukça muğlak görünmektedir. Kimliği sabit bir etken olarak kabul eden bu psikolojik görüş, bireyin aktifliğinin baki kalacağını kabul etmektedir. Ancak gerçek yaşamsal işleyiş bu şekilde midir?

Aktivite teorisinin eleştirildiği bir başka nokta ise, iktidar ilişkilerini, eşitsizlikleri ve yaş grupları arasındaki çatışmaları ihmal etmiş görünmesidir[156]. Bu eleştiriler ışığında süreklilik teorisi ortaya çıkmıştır. Ancak söz konusu eleştiri, aktivite teorisi özelinde değerlendirilemeyecek kadar kapsamlı bir meseleye işaret etmektedir. Zira toplumsal eşitsizliğin göz ardı edilmesi, fonksiyonalist yaklaşımların genel özelliği olarak dikkatleri çekmektedir.

1.4. Süreklilik Teorisi

Yaşamdan geri çekilme teorisi ve aktivite teorisi 'başarılı yaşlanma'nın formülününün tek bir yolla mümkün olacağına inanan kuramsal bir perspektif sunmaktadır. Buna karşılık, süreklilik teorisi, fonksiyonalist perspektifin sınırlarının dışına çıkamasa da, söz konusu iki teoriye alternatif üreten daha esnek bir yapı sergilemektedir. Bu bağlamda süreklilik teorisi, bireysel farklılıkları merkeze alan bir yaklaşımı tercih etmekte ve bu hususta yaşlanmanın öngörülemez doğasına vurgu

[155] Görgün Baran; **a.g.m,** s. 48
[156] Powell; **a.g.e.,** s. 29

yapmaktadır. Dolayısıyla bu teoriye göre, hem yaşamdan geri çekilme, hem de aktivite, yaşlanma süreci için genellenebilir bir zorunluluk olmaktan çıkar.

Süreklilik teorisi üzerine çalışan araştırmacılar, yaşlılığın bireysel yönüne vurgu yapmak amacıyla yaşlanma sürecini 'normal yaşlanma' ve 'patolojik yaşlanma' şeklinde ayırmışlardır [157]. Normal yaşlanma, toplumun genel yaşlanma pratikleri içinde olağan ve yaygın olarak görülen davranış örüntülerine işaret etmektedir. Bu nedenle normal yaşlanmanın, kültürel farklılıkları da beraberinde getirdiği varsayılmaktadır. Bu teoriye göre patolojik yaşlanma ise, fiziksel ve zihinsel hastalıklarla ortaya çıkan yaşlanma biçimi olarak tanımlanmaktadır

Bu teoriye göre yaşam seyri boyunca yaşanan deneyimler ve olaylar, bireyin normal ya da patolojik bir yaşlanma süreci geçireceğine dair ipuçları verebilmektedir. Süreklilik teorisinin ilk kuramcılarından sayılan Robert Atchley'e göre, bu durum, bireydeki içsel ve dışsal süreklilik dinamiklerinden kaynaklanmaktadır. Bu noktada dışsal süreklilik çevresel faktörlere işaret ederken, içsel süreklilik bireyin psikolojik ard alanı ile ilgilidir.

> *"Karar alım süreçlerinde orta yaşlılar ya da yaşlı yetişkinler mevcut içsel ve dışsal yapılarını koruma eğilimi içinde olabilirler. Bu amacı gerçekleştirmek için ise sürekliliklerin devamını sağlamaya çalışırlar* [158]**."**

Bu bağlamda Atchley' e göre; 'sürekli' olan uyum çabasıdır ve aktivite teorisinin aksine kaybedilen rollerin yerine yenisinin ikame edilmesi zorunlu değildir [159]. Bu bağlamda süreklilik, bir tutarlılık zorunluluğunu içinde barındırmamaktadır.

Yaşam seyri boyunca kendine bir yaşam biçimi inşa eden birey, bu yolla geçmiş deneyimlerini gelecek yaşlarına aktarmaktadır. Elbette burada önemli olan nokta, alıştığı yaşamsal tecrübelerini devam ettirebilme konusunda patolojik bir durumla karşılaşmamasıdır. Bireyin yaşamsal alışkanlıkları, çevresel faktörler ya da hastalıklar nedeniyle değişim gösterme ihtimali taşısa da, birey, emsalsiz kişilik özellikleri sayesinde içsel sürekliliğini devam ettirebilme becerisine sahip olabilmektedir [160]. Bu

[157] Quadagno; **a.g.e.,** s. 28
[158] Atchley; "A Continuity Theory of Normal Aging… **a.g.m."** s.48-49
[159] Victor; **a.g.e.,** s. 25
[160] Quadagno; **a.g.e.,** s. 28-29

durumun istisnası ise amnezi veya Alzheimer gibi hastalıkların nüksetmesi olabilir. Zira içsel süreklilik hafızaya ihtiyaç duyar ve Atchley'e göre bu durum, patolojik yaşlanmanın bir örneği olarak değerlendirilebilir [161]. Ancak bu noktada biyolojik ve psikolojik anlamdaki 'iyilik' hali'nin neye göre sürekliliği tesis edeceği önemli bir soru işaretidir.

Atchley'e göre 'yaşamdan geri çekilme' de patolojik sonuçları olan bir yaşlanma deneyimine işaret etmektedir. Bu nedenle de toplumda fonksiyonel olmanın ötesinde disfonksiyonel kabul edilmektedir [162]. Süreklilik teorisi bu yönüyle yaşamdan geri çekilme teorisinin temel savını eleştirmektedir. Dolayısıyla yaşamdan geri çekilmenin eleştirisi yine fonksiyonalizm üzerinden okunmaktadır. Zira disfonksiyonellik vurgusu da en az işlevsel olmak kadar aynı bağlama işaret etmektedir. Üstelik bu noktada yaşamdan geri çekilme gibi muğlak bir ifade, Alzheimer gibi bir hastalıkla benzer bir 'patolojik olma hali' kategorisine dâhil ediliyorsa, buradaki kategorilendirme çok keyfi ölçütlere indirgenme zorunluluğunu beraberinde getirmekte ve teorinin güvenilirliğini sarsmaktadır.

Süreklilik teorisi, yaşam seyri boyunca gelişen bireysel farklılıkları dikkate alması, yaşlılık ile yaşamın diğer dönemleri arasında bir bağ kurması ve yaşam seyrinin sürekliliğine vurgu yapması bakımından özel bir nitelik taşımaktadır. Ancak bu farklılıkları ampirik olarak sınamak ve bunlardan yola çıkarak genelgeçer yargılara varmak oldukça meşakkatlidir [163] . Bu yönüyle de süreklilik teorisi sıklıkla eleştirilmiştir.

Yaşlanmanın normal ve patolojik olarak ayrılması noktasında normal ve patolojik olanın sınırını kimin nasıl belirleyeceği oldukça düşündürücüdür. Bu bağlamda ifade biçimlerinin oluşmasının tıbbi söylemin kurduğuna inanılan meşruiyet ile doğrudan bir ilişkisinin olduğu görülmektedir. Foucault'nun *Bilginin Arkeolojisi* adlı eserinde Nietzsche'den ödünç aldığı biçimiyle artık, *'Ne söylendiğinden ziyade kimin, neyi nasıl söylediği önemli olmaya başlamıştır'.* Dolayısıyla normal ve patolojik yaşlanma ayrımını meşrulaştıran temelin kaynağını tıbbi söylemin ürettiği bilgi- iktidar ilişkilerinde aramak gerekmektedir. Bu bağlamda *tıbbın statüsü, bilgi ve yetki*

[161] Atchley; "A Continuity Theory of Normal Aging… **a.g.m."** s.48-49
[162] Street; **a.g.e.,** s. 149
[163] Victor; **a.g.e.** s. 25

kriterlerini, kurumları, sistemleri, pedagojik normları, bilginin uygulanması ve denenmesi hakkını veren yasal şartları içermektedir [164]. Bu durumda tıbbi söylemin ürettiği hakikat sadece tıbbı değil, tüm toplumsal dinamikleri etkileyen bir görünüme sahip olmaktadır. Süreklilik teorisi örneğinde olduğu gibi sosyal bilim alanında üretilen bilimsel bilginin de çerçevesini yine bahse konu tıbbi söylem üretmektedir.

Fonksiyonalist yaklaşımları genel itibariyle değerlendirmek gerekirse alana ilişkin kavramsal boşluğu ilk etapta sosyolojik donanımı ile doldurduğunu söylemekte yarar vardır. Özellikle rol teorisinin beslendiği kuramsal çerçeve daha sonra öne sürülen yaşamdan geri çekilme ve aktivite teorilerine önemli bir kaynak niteliği taşımıştır. Yaşamdan geri çekilme ve aktivite teorileri neredeyse benzer zaman dilimlerinde ortaya çıkmalarına rağmen, savundukları fikirler bakımından birbirinin eleştirisi olma özelliğini gösterdiği için dikkate değerdir. Aktivite teorisi, yaşlanma sürecini bireysel bir performans alanı olarak değerlendirir ve sistemsel işleyişe ilişkin genellemeler yapmaktan kaçınan bir yapı sergiler. Bununla birlikte yaşamdan geri çekilme teorisi, yaşlanmanın sosyolojik temellerini toplumsal sistemde arar. Süreklilik teorisi ise yaşlanma sürecini tek yönlü kalıplarla sınırlandırmaması bakımından önem taşımaktadır.

Fonksiyonalist yaklaşımların yaşlanmaya yönelik ürettiği argümanları bütüncül bir perspektiften değerlendirmek gerekirse genel itibariyle yaşlanmayı normatif bir bakışla değerlendirdiği görülmektedir.. Toplumda 'olması gereken' beklentiler üzerine inşa edilen fonksiyonalist yaklaşım bu yönüyle toplumda düzenin inşa edilebileceğini varsaymaktadır. Bu kategori içerisinde değerlendirilen yaklaşımları da alanı kavramaya yönelik ilksel bir çaba olarak incelemek önemlidir. Bununla birlikte bu kuramların meşruiyetini sağlayan söylemsel düzlemin gündelik dilde hala yaygınlığını sürdürdüğünü de unutmamak gerekmektedir.

2. Yaşlanmaya Ekonomi Politik Yaklaşımlar

Yaşlanmaya fonksiyonalist yaklaşımlar başlığı altında açıklanmaya çalışılan teorik çerçevedeki ortak vurgu, toplumun kurucu unsurunun düzen olduğu üzerineydi.

[164] Michel Foucault; **Bilginin Arkeolojisi,** Birey Yayıncılık, çev. Veli Urhan, İstanbul, s. 69

Bu nedenle bu alanın kuramcıları yaşlanma deneyimini, bireysel bir performans alanı olarak yorumlamayı tercih etmişlerdir. Çatışma kuramcıları ise, yukarıda sözü edilen bireysellik vurgusuna karşı çıkarak, toplumda yaşlanma sürecinde yaşanan sorunların münferit deneyimlerden kaynaklanmadığını iddia etmişlerdir. Bunun yerine başta toplumdaki 'yaşlı algısı' olmak üzere, tüm sosyal politikaların ve toplumsal eşitsizliğin kökeninde sistemsel bir sorun olduğuna dikkat çekmeye çalışmışlardır. Bu başlık altında hem ekonomi politik yaklaşımlardan hem de yaşlılıkta *'yapılandırılmış bağımlılık'* yaklaşımlarından söz edilecektir.

Yaşlanmada ekonomi politik yaklaşımlar, bir yandan fonksiyonalizmin eleştirisini sunarken bir yandan da biyomedikal paradigmanın ürettiği normatifleştirilen epistemik çerçeveyi sorgulamaktadır [165] . Ekonomi politik yaklaşıma göre yaşlanma süreci herkesi ilgilendiren ve tüm canlılar için kaçınılmaz biyolojik bir süreç olmasına rağmen, tıp bilimleri ve özelde geriatri alanında gelişim sağlaması nedeniyle 'hastalık' olarak değerlendirilmiştir. Yaşlanmanın tıbbi bir sorun olarak tanımlanması ise toplumsal bağlamın çoğu zaman göz ardı edilmesi ile sonuçlanmıştır.

Bu kaygıların dile getirildiği bir platform olarak ekonomi politik yaklaşımların, dört temel kuramsal kaynaktan beslendikleri varsayılmaktadır. Bunlar, çatışma teorisi, eleştirel teori, feminizm ve kültürel çalışmalardır [166] . Dolayısıyla ekonomi politik yaklaşım, 'kurbanın suçlandığı' –ki bu durumda kurban, 'yaşlı'yı ifade etmek için kullanılmaktadır- ya da biyomedikal paradigmanın ürettiği 'yaşlıya' yüklenen olumsuz atıflar ile donatılmasının eleştirisini sunmaktadır. Marksist literatürden okuma yapmadan yorumlamanın pek de mümkün olmadığı ekonomi-politik yaklaşım, yaşlanma sürecini de üretim ilişkileri arasındaki eşitsizlikle ilişkilendirerek açıklamaktadır.

Marksist terminolojiye genel itibariyle bakıldığında toplumlarda üretim araçlarındaki mülkiyetin eşitsiz dağılımının, toplumsal sınıflar arasında çatışmaya neden olduğu iddiasının, çatışma kuramlarının temelini oluşturduğu görülmektedir. Bu bağlamda özellikle kapitalist toplumlarda kaynakların dağılımında dezavantajlı konumda olduğu düşünülen toplumsal gruplardan birinin de yaşlılar olduğu

[165] Powell, Chamberlain; **a.g.e.,** s. 51
[166] Victor; **a.g.e.** s. 31

vurgulanmaktadır. Yaşlanmada ekonomi-politik yaklaşımların önde gelen kuramcılarından Estes, Swan ve Gerard yaptıkları ortak çalışmalarda, *toplumda yaşlının konumu ve yaşlılığın kaynağını ve hatta yaşlanma sürecinin gidişatının dâhi toplumsal yapının ürettiği ekonomik ve sosyal faktörlerden kaynakladığını iddia etmektedirler* [167].

Toplumda var olan eşitsizliğin yaşamın ilerleyen yıllarında da devam ettiğini öne süren bu yaklaşıma göre, gençliğinde yoksulluk ile mücadele eden bir bireyin, yaşlanma döneminde de benzer sıkıntılar yaşayacağı ileri sürülmektedir [168]. Zira ekonomi politik yaklaşıma göre söz konusu toplumlar, bu eşitsiz statükoyu korumak üzerine kuruludur.

Estes ve arkadaşları (2001) , burada belirleyici olanın devlet politikaları olduğuna vurgu yaparak, devletin güç ve kaynakların dağıtımında nasıl aktif bir rol oynadığını açıklamaya çalışmışlardır [169]. Bu bağlamda yaşlanmakta olan bireyin kapitalist toplumda bir 'yük' olarak tanımlanması, ona yönelik sosyal politikalara da yansıyan bir nitelik taşımaktadır. Yaşlanmakta olan bireyin iş yaşamında verimliliğinin düştüğü iddiası, emekliliğin sistematikleştirilmesine neden olmaktadır [170]. Örneğin geleneksel tarım toplumlarında bireyin çalışma yaşamına dahli, biyolojik psikolojik ve fizyolojik yetkinliğine bağlı görünmekteydi. Bu durum bir yandan bireylerin geleceğe dönük sosyal güvencelerinin olmamasına neden olurken, diğer yandan günümüzde ileri yaş dönemi olarak tanımlanabilecek süreçte dahi üretici faaliyetlerde aktif olmalarını gerekli kılıyordu. Kapitalist toplumlarda ise emekliliğin kurumsallaşması 'yaşlılık dönemi'ni toplumun tüm bireyleri için standartlaştıran bir nitelik getirmiştir. Dolayısıyla bireylerin yetkinlikleri dikkate alınmaksızın kronolojik yaşları itibariyle emekli olmaları, söylemsel anlamda 'yaşlı' olarak değerlendirilmelerine neden olmuştur. Emeklilik söylemsel anlamda bir sosyal güvence olarak tanımlansa da toplumun kapitalist konjonktür ve neo-liberal politikalar ile bu dönemde de yaşlanmakta olan bireyler için 'sınırlı' bir güvence sunduğu düşünülmektedir.

[167] Kart, Kinney; **a.g.e.,** s. 233
[168] Gail Wilson; A Postmodern Approach to Structured Dependency Theory, **Journal of Social Policy,** 26(3), (341-350), 1997, s. 342
[169] Powell, Chamberlain; **a.g.e.,** s. 52
[170] Lynott, Lynott; **a.g.e.,** s. 755

"Buna istinaden Philipson (1982), *emeklilik deneyiminin ücretlerin yaşa bağlı olarak düşürülmesindeki zamanlamanın ve yaşlandıkça zorunlu işten çıkarma oranlarının artışının, yaşlanmakta olan bireyleri ekonomik olarak güvencesiz bir konuma getirdiğinden bahseder* [171]*."*

Neo-liberal politikaların güdümünde bireysel emeklilik, arzulanan bir alternatif olarak sunulmakta ve kapitalizmin temelinde görülen biriktirme arzusunun bireylere yaşlanmakta oldukları hatırlatılarak yeniden üretilmektedir. Bu durumda yaşlanma ve yaşlanmanın doğuracağı varsayılan yoksulluk gibi 'riskler'in de bireysel sorumluluklar ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Kapitalist toplumlardaki yaygın söylemle dile getirmek gerekirse, bireylerin kendi emeklilikleri için zamanında tedbir almadıklarını ve tasarruflarını bu yönde kullanmadıklarını iddia etmek, kapitalist toplumun gerçek ekonomik sorunları, üretim ilişkileri ve politik kararları da görmezden gelmek anlamına gelmektedir.

Tüm bu yapısal sorunlardan yola çıkılarak emekliliğin yaşlılık ile söylemsel anlamda eşleştirilmesini dönemin nüfus değişikliklerinden bağımsız okumak pek de mümkün görünmemektedir. Zira doğum ve ölüm oranlarındaki azalma, yaşlanma ve özelde 'yaşlılık' döneminin Batılı ekonomiler tarafından bir 'yük' olarak tanımlanmasına neden olmuştur [172]. Söz konusu söylemler ile yaşlanma süreci başlı başına bir sorun olarak değerlendirilerek 'yaş ayrımcılığı'na neden olabilmektedir.

Yaşlanmakta olan bireylerin yaşadığı sosyal sorunlara aranan çözümler de bu ayrımcı söylemler ekseninde şekillenme eğilimi içinde değerlendirilebilir. Townsend yapısal bağımlılık yaklaşımında toplum tarafından 'yaşlı' olarak tanımlanan bireylerin bizzat hizmetini aldıkları sosyal kurumlar tarafından damgalandıklarını öne sürmektedir[173] . Bu durum ise bu yaklaşımın savunucularına göre yaş ayrımcılığının kurumsallaşmasına neden olmaktadır.

Yaşlanmanın ekonomi politik yaklaşımına yapılan en önemli eleştiri, sosyal gerçekliğin inşasında kullanılan kavramsal dayanakların, eleştirel bir gerontolojik perspektif sunmaktan öte, yaş ve yaşlanmanın alana ilişkin nesneleşmesinin sürdürülmesidir [174]. Ancak ekonomi politik yaklaşım ve yapılandırılmış bağımlılık

[171] Powell; **a.g.e., s.** 30
[172] Powell, Chamberlain; **a.g.e.,** s. 51
[173] Gail Wilson; **a.g.m,** s. 342
[174] Bryan S. Green; **Gerontology and the Construction of Old Age,** Transaction Publishers, New Jersey, 2009, s. 184

yaklaşımları özellikle yirmi birinci yüzyılda yaygınlaşan ve gerontoloji bilimini başka türlü incelemenin mümkün olabileceğine dair fikirler yürüten eleştirel gerontolojinin de zeminini oluşturmuştur.

2.1. Tüketim Toplumu ve Yaşlanma

İnsan ömrünün lineer bir çizgide ilerlediğine dair günümüze kadar gelen rasyonalite temelli düşüncenin, tüketim toplumunun temel değerleri ile zaman zaman örtüşmediği görülmektedir. Bu durumda modernliğin öngörülebilir bir gelecek iddiası yerini postmodernlik ile birlikte geleceğin belirsizliğine, öngörülemezliğine bırakmıştır. Ancak söz konusu toplumsal değişikliklere dair varsayımları keskin bir çizgi ile birbirinden ayırmak mümkün değildir. Bilakis toplumların kültürel kodlarına göre iki döneme ait birçok faktörün bir arada gözlemlendiğini söylemekte fayda vardır. Bu noktada yaşam seyri, yaşam tarzı ve tüketim toplumları arasındaki ilişkiyi incelemek yerinde olacaktır. Zira yaşam seyrinin öngörülemezliğini doğuran en önemli etmenlerin yaşam tarzı konusunda tüketim toplumunun sunduğu sonsuz seçenekler olarak değerlendirilebilir.

Bauman "*Çalışma, Tüketicilik ve Yeni Yoksullar"* (1999) adlı eserinde söz konusu değişimi, 'çalışma etiğinden tüketim estetiğine' başlığı ile özetlemeye çalışmaktadır. Bauman'a göre endüstrileşmenin hâkim olduğu modern çağda bireyler üretici- asker bir beden şeması üzerinden tasarlanan yaşamı sürdürmekteydiler. 20. yüzyılın kitlesel üretim ve tüketim çağı olarak dillendirilmeye başlandığı andan itibaren ise birey, bu kez 'tüketici kimliği' ile kapitalist sisteme entegre olmaya başlamış ve duyum alıcısı bir beden olarak donanımlanmak üzere güdülenmiştir [175]. Bu nedenle tüketim toplumunun yeni bir kültür birikimini yarattığı düşünülmektedir. İnşa edilen tüketim kültüründe birey, kendi kimliği de dâhil olmak üzere birçok hayat tarzı seçeneği arasından kendine uygun olanı tercih etmek üzere tüketime yönlendirilmektedir. Bu durumda hayat tarzına dair sunulan seçenekler ne kadar çoksa, tüketim zincirine dâhil edilecek 'ihtiyaçlar' da o derece artacaktır.

175

Bu yönüyle tüketim kültürünün, toplumu kitlesel bir tüketim pratiğine yönlendirdiği kabul edilmektedir. Etkilerinin hem bireysel hem de kitlesel olarak hissedilebildiği tüketim pratiklerinde, tüketim ideolojisinin hem kapitalizmi meşrulaştırdığı hem de üretme eylemine bir amaç kattığı varsayımında bulunulabilir [176]. Böylelikle birey, üretmeyi 'yüce' (!) bir tüketme ideolojisine endeksleme ihtiyacı hissetmeye başlamaktadır.

Tüketim ideolojisinin sürekliliğini sağlamanın yolu ise, bireyin arzulayarak satın aldığı ürünlerden aldığı tatminin geçiciliğidir. Dolayısıyla tüketim pratikleri kendi içinde bir paradoksu barındırmaktadır. Bir yandan mutluluk tüketim ile ilişkilendirilirken, bir yandan tatminsizliğin yarattığı mutsuzluktan beslenilmektedir. Zira tatminin kalıcılığı tüketme arzusunu körelten bir nitelik taşımaktadır. Bu durumda her zaman yeni arayışlar içinde olması beklenen birey, tüketim toplumu içinde merak dürtüsü ile her şeyi deneyimleme ihtiyacı hissetmektedir [177]. Deneyimleme sözcüğünün içinde barındırdığı gizli 'özgürlük' iması ile birey, tüketeceği ürünleri ve tercih edeceği hayat tarzını hürce seçebildiği yanılgısını yaşamaktadır. Oysa söz konusu tercihlerin, kapitalist sistemin sınırları tarafından belirlenen bir deneyimleme özgürlüğü olarak değerlendirilmesi de mümkündür. Bu durumda günümüz terminolojisinde bireyler, bir şehri, bir hayat tarzını, bir otomobili, bir yaşı, kendi inşa ettikleri biçimiyle 'deneyimleme'kte ve kendilerine uygun gördükleri tüketim pratiklerini seçme özgürlüğüne sahip olabilmektedirler.

Söz konusu motivasyonu sağlayan etmenlerden birinin de tüketim alışkanlıklarının bireyin kimliğine ilişkin ipuçları verdiğine dair geliştirilen yaygın söylem olarak kabul edilebilir. Modernliğin bireye 'kendini inşa etme´ misyonunu yüklediği çıkarımından hareketle, tüketim ideolojisi bu gerekli donanımı sunmayı vadetmektedir. Bireyin kendini tanıma, toplumda yer edinme, toplumda anlamlı olarak kabul edilebilecek bir yaşam sürdürebilmesinin yegâne yolu olarak tüketim sunulmaktadır [178] **.** Böylelikle bireyin toplumdaki konumu, statüsü ve aidiyet hissettiği

[176] Robert Bocock; **Tüketim,** Dost Kitabevi Yayınları, çev. İrem Kutluk Ankara, 2009, s. 57
[177] Jean Baudrillard; **Tüketim Toplumu,** Ayrıntı Yayınları, çev. Nilgün Tutal, Ferda Keskin, İstanbul, 2012, s. 86
[178] Zygmunt Bauman; **Çalışma, Tüketicilik ve Yeni Yoksulluk,** Sarmal Yayınevi, çev. Ümit Öktem, İstanbul, 1999, s. 43-44

gruplar, tükettiği ürünler ve kendini sunma taktikleri üzerinden şekillenebilmektedir. Dolayısıyla kullanılan otomobillerden, giysilere, seçilen yiyeceklerden, beden sunumuna, tatil ve eğlence anlayışlarına kadar her şey, toplumda bireyin kimliği ile ilişkilendirilmektedir.

Geleneksel tarım toplumlarında insanların bir birey olmaktan öte, benzer özellikler gösteren bir topluluğun üyesi olduğu düşünülmekteydi. Böylesi bir toplumsal yapıda hâkim olan doğuştan edinilmiş statülerinin yerini, günümüzde bireyin bizzat tükettiği ürünlerle inşa ettiği bir kimlik ve statünün aldığını söylemek mümkündür. Jean Baudrillard *Tüketim Toplumu* (2012) adlı eserinde tüketimin kendisinin de bireyin kendini sunma arzusunun ürünü olduğundan söz etmektedir. Bu bağlamda yaratılan arzu stratejisinin varoluşun maddiliğini, tekdüzeliğini kuşatan bir yapı sergilediği düşünülmektedir [179]. Bu durumda toplumda bir bireyin dolaşıma sokulan herhangi bir ürünü tüketme konusundaki motivasyonunu genellikle 'ihtiyaçları' belirlemektedir. Arzu stratejileri de tam da burada devreye girmekte ve herhangi bir nesneye ihtiyaç duyulması gerektiği, reklamlar, vitrinler ve işaret edilen hayat tarzları ile sürekli güncellenmektedir. Esasında bu durum kimliğin performatif görünümü ile de açıklanabilir. Zira bu dönemden itibaren kendini sunma pratiklerinde görünür olmak kimliğin başat rollerinden biri olarak görülmektedir. Dolayısıyla kimlikte nornatif olan yerini performatif olana bırakmıştır.

Kapitalist sistemin bu ihtiyaçlar arasından kendine uygun olanı seçen bireyler, böylelikle sadece belirli bir hayat tarzını seçmekle kalmamakta fakat aynı zamanda seçtiği hayat tarzını işaret edecek göstergelere de ihtiyaç duymaktadır. Bu noktada bireyin hayat tarzını simgelediğine inanılan bir gösterge, tüketim zincirinin ilksel halkasını oluşturmaktadır. Zira her bir gösterge bir diğerine işaret ederek bireyi tercihler setinin tümüne sahip olmaya yönlendiren bir zincir kurmaktadır. Bu bağlamda hayat tarzının inşasında tüketim hiçbir zaman tek bir göstergenin mülkiyeti ile değil, bir çeşit koleksiyona sahip olunduğu takdirde bir anlam ifade etmektedir [180]. Böylece bireyin kimliği ile hayat tarzı arasında bir korelasyon kurulmakta ve bir tüketici olarak birey, yalnızca tek bir nesneye değil, bir nesneler setine bağımlı kılınmaktadır. Dolayısıyla

[179] Baudrillard; **a.g.e.,** s. 93-94
[180] Baudrillard; **a.g.e.,** s. 18

bireyin tüketim toplumunda kimliğini belirleyen temel unsurlardan biri sonsuz nesneler seti arasından hangi ürünü/ürünleri seçeceğidir.

Anthony Giddens, modern çağı 'aşırı dinamizm' özelliği nedeniyle geleneksel toplumlardan ayırmakta ve bu dinamizmi tetikleyen etmenlerden birinin, bireylerin tüketim nesneleri arasından sınırsız seçim yapma olanağı olduğunu iddia etmektedir. Giddens'a göre bu dinamizm, hayat tarzı kavramının ortaya çıkması ve çeşitlenmesine olanak sağlamaktadır. Ona göre hayat tarzı, "*bir bireyin benimsediği az çok bütünlük içindeki bir pratikler topluluğu olarak tanımlanabilir; bunun nedeni, sadece bu tür pratiklerin ihtiyaçları karşılaması değil, aynı zamanda özel bir bireysel kimlik anlatısına maddi bir biçim kazandırmasıdır* [181]" . Bu yaklaşıma göre söz konusu kimlik anlatısı, bireyin doğrudan tercihleri ile ilgili görünmektedir. Bu durumda bireyin kimliği ve bedenine ilişkin geliştirilen her türlü söylem, bireyin aynı bir tüketim nesnesi gibi promosyonu ve reklamı yapılan bir metaya dönüşmesine neden olabilmektedir.

Bu durumda tüketim toplumunun, bireyin kimliğinin inşasına ilişkin arzular ürettiği ileri sürülebilmektedir. Bu sayede birey, içinde yaşadığı toplumdan 'farklı' bir niteliğe sahip olabilmenin yolunu tüketim alışkanlıkları ve yaşam seyrine yönelik alabildiği radikal kararlar ile ispatlama yoluna gidebilmektedir. İnsanın kendi yaşlanma deneyimini yine kendinin inşa edebileceğine dair geliştirilen yaygın söylem, günümüzde *'aktif yaşlanma'* kavramının doğmasına vesile olmuş ve bu durum *'anti-aging'* e yönelik söylemleri de beraberinde getirmiştir. Modernliğin temel öğretilerinin hâkim olduğu toplumlarda yaş normlarına uygun davranış kalıpları geliştirmek ne kadar önemliyse, postmodern toplumlarda sınırların dışına taşabilmek de o kadar önem taşımaktadır. Ancak söz konusu 'sınır dışına taşmak' deyiminin ancak söylemsel bir strateji olduğunu da unutmamak gerekir. Zira sınır ötesi durum da esasında tüketim toplumunun kalıplarının dışına taşmayacak, bilakis tüketime yönlendirecek bir 'sınır-ötesiliği'ni temsil etmektedir.

Bu noktada aktif yaşlanma kavramı, bireyin yaşlanma deneyimini topyekûn 'iyileştirme projesi' olarak değerlendirilebilir. Aktif yaşlanma kavramının sağlıklı yaşamak ile kurduğu bağlantı aracılığıyla yaşlanmanın sadece yaşlıları ilgilendiren bir

[181] Anthony Giddens; **Modernite ve Bireysel Kimlik- Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum,** Say Yayınları, çev. Ümit Tatlıcan İstanbul, 2010, s. 110

durum olmadığı [182], bunun yerine herkesin 'yaşam kalitesi'ni arttırarak yaşlanmanın olumsuz çağrışımlarından kurtulabileceğine dair savlar öne sürülmektedir. Söz konusu söylemler aracılığıyla 'yaşlılık' tanımı geleneksel kalıpların ötesine çıkma fırsatı bulmakta, bu durum ise *'yaşlılığın gençleşmesi'* meselesini gündeme getirmektedir. "*Yaşlılığın gençleşmesi, ileri yaştaki insanların kendilerini daha genç hissetmelerini sağlarken, daha genç olanların ise kendilerini yaşlı hissetmelerine neden olabilmektedir [183].*" Geleneksel anlamda tanımlanan yaşlılığın giderek kaçınılması gereken bir süreç olduğuna dair yapılan vurgu, bireyin yaşlanmaktan korkmasına neden olabilmektedir. Zira yaşlandığı takdirde bu bireyin kendi yaşamını sağlıklı koordine edememesinin bir sonucu olduğu alt okumalar ile bireye hatırlatılmaktadır.

Aktivite ile sağlık arasındaki hayati bağlantının öneminin altını çizdiğine inanılan aktif yaşlanma kavramı, 1990'lardan itibaren Dünya Sağlık Örgütü'nün de ilgi duyduğu konulardan biri haline gelmiştir. Yaşlı insanların toplumsal yaşama katılımı için sağlıklı yaşlanmanın ehemmiyetini vurgulayan WHO, bu yeni yaklaşımın arkasındaki düşünceyi şu sözlerle sloganlaştırmışlardır: *"Hayata yıllar eklenmiştir; şimdi de biz yıllara hayat eklemeliyiz"* [184].

> *"Böylelikle yeni toplumsal düzende yaşlılık artık üretken olunmayan bir yaş dönemi olarak tanımlanmıyordu. Üretim toplumunun yerini tüketim toplumuna bırakmasıyla birlikte aktiflik artık tüketim, serbest zaman ve yaşam tarzı bağlamında tanımlanır olmuştu. Postmodernliği hazırlayan dönem eskinin katı, ürkütücü yaşlılık kavramı yerine üçüncü çağ kavramını getirmişti. Postmodernlik bir adım daha ileri giderek dördüncü çağ kavramını gündeme getirdi. Dördüncü çağ kişinin elden ayaktan düşerek çöküş içine girdiği, bakıma muhtaç hale geldiği dönemdi. Bu aşamaya kadar olan dönem ise üçüncü çağ olarak adlandırılıyordu ve gelişen tıbbi imkânlarla birlikte bu dönemin sağlıklı ve keyifli geçebileceği söylenebiliyordu. Üçüncü çağ döneminin Batı'da uzunca bir dönem oluşturduğu düşünüldüğünde bu alanın ticarileştirilmesinin piyasa için ne kadar büyük bir imkân olduğu ortadaydı [185]. "*

Aktif yaşlanma yaklaşımından da anlaşılacağı üzere günümüz toplumlarında yaşlanma, sadece 'yaşlı' olarak tanımlanan bireyi ilgilendiren bir durum olarak

---

[182] Mustafa Özcan; **Aktif Yaşlanmaya Yönelik Sosyal Güvenlik Politikaları,** Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2010, s. 112

[183] İsmail Tufan, **Modernleşen Türkiye'de Yaşlılık ve Yaşlanmak- Yaşlanmanın Sosyolojisi,** Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 47

[184] Mustafa Özcan; **Aktif Yaşlanmaya Yönelik Sosyal Güvenlik Politikaları,** Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2010, s. 42

[185] Yaşar Çabuklu, **Toplumsalın Sınırında Beden,** Kanat Kitap, İstanbul, 2004, s. 73

tanımlanmamaktadır. Bu durumda, yaşlanmakta olan her birey, risk toplumunun çağrıştırdığı 'güvencesizliği aşma' adına stratejiler geliştirmek mecburiyetinde bırakılmıştır.

3. Yaşlanmaya Feminist Yaklaşımlar

Çalışmanın bu kısmında vurgulanmak istenen, yaşa yönelik geliştirilen teorilerde 'eril - merkezli' bilimsel bilginin üretimidir [186]. Bireyin toplumsal konumunu belirlemede özel bir öneme sahip olduğu varsayılan iki değişken olan yaş ve cinsiyetin birbirleriyle olan ilişkileri feminist gerontolojinin temel ilgi alanını oluşturmaktadır.

Bu noktada feminist gerontoloji üzerine düşünen araştırmacılar, çalışmalarında iki temel tartışmaya odaklanmışlardır. Bunlardan biri; toplumsal eşitsizliklerinin alana yönelik teorik alt yapıyı şekillendirdiği iddiası, bir diğeri ise; sosyal yapının içindeki belirli bir grubun, teorik ilgiyi etkilemesidir [187]. Söz konusu iki faktörün, toplumdaki cinsiyet temelli ayrımcılıkları meşrulaştıran bir zemin hazırladığı düşünülmektedir.

Calasanti'ten aktaran Kolb'a göre, toplum, 'beyaz, orta sınıf, genç erkeklerin' söylemlerini yeniden üreten bir yapı sergilemektedir [188]. Bu nedenle de toplumun diğer yaş, cinsiyet ve hatta ırksal farklılıklarının görmezden gelindiği ileri sürülebilir. Dolayısıyla patriyarkal yapının baskın olduğu birçok toplumda kadın ve erkek arasındaki ilişki, hiyerarşik bir bağlamda değerlendirilmeye müsait görünmektedir. Hatta hegomonik erkekliğin sınırlarını çizen yukarıdaki ifade ile aynı zamanda hem kadınlar, hem de üretici faaliyetlerden uzaklaştığı varsayılan yaşlı kadın ve erkekler de toplumun avantajlı azınlığının dışında tanımlanmaktadır. Elbette az önce ifade edilen bahse konu varsayımı, günümüzün hegomonik ideoloji çerçevesi ekseninde incelemek gerekmektedir.

Gençliğin ve gençlik ile ilişkilendirilen çeşitli özelliklerin, günümüzün tüketim toplumlarında yüceltilmesi, 'yaşlı' kategorisinde değerlendirilen tüm toplumsal cinsiyetleri olumsuz etkilediği varsayılmaktadır. Zira geleneksel toplum yapılarında ve

---

[186] Kart, Kinney; **a.g.e,** s. 237
[187] Powell, Chamberlain; **a.g.e,** s. 25
[188] Patricia Kolb; **Understanding Aging and Diversity- Theories and Concepts,** Routledge Taylor & Francis Group, London & New York, s. 2014, s. 84

hâkim söylemlerde kamusal alanda aktif, güçlü, hızlı gibi sıfatlarla donatılan erkekler, yaşlanma sürecine girdiklerinde ve postmodern toplumların yaşlanma sürecine ve uzun yaşam ömürlerine buldukları çare olarak 'emekli' olduklarında, bu sıfatlardan uzaklaştıkları varsayılmaktadır. Bu da 'yaşlı erkeğin' toplumdaki avantajlı konumunu zamanla kaybettiği imasını beraberinde getirmektedir.

Günümüz toplumlarında 'yaşlı' erkeğin, 'genç' erkek karşısındaki konumu söylemsel anlamda 'ikincil' olarak yorumlansa da, sosyal politikalar çoğu zaman yine de erkeğin toplum içindeki baskın rolünü yeniden üreten gelişmeler kaydetmiştir. Buna verilecek örneklerden biri de emeklilik döneminin çok uzun yıllar sadece erkekleri ilgilendiren bir mesele olarak görülmesidir [189]. En kaba tabiriyle 'yaşlı kadının' kamusal alandan dışlanmasını da toplumsal yaşamdaki ikincil konumunun süreğenliğinden bağımsız düşünmek pek mümkün görünmemektedir. Toplumda inşa edilen 'toplumsal rol' dağılımlarının yarattığı ikili karşıtlıklar neticesinde 'yaşlı kadın' , hem 'erkek/kadın' , hem de 'genç/yaşlı' ikilemlerinin olumsuz atıflarla donatılmış olan tarafında yer alarak iki kez ikincilleştirilmektedir.

Catherine Itzin, yaratılan bu ikiliğin, erkek ve kadın 'kronolojileri'nin farklılığına dayanılarak meşrulaştırıldığını iddia etmektedir. Toplum tarafından onaylanmış ve tanımlanmış bu ayrım, erkeği kamusal alanda konumlandırırken, kadın kronolojisi 'üreme' döngüsündeki konumuna göre tanımlanmaktadır [190]. Dolayısıyla kadın, doğurganlığına göre konumlandırılarak, çocuk sahibi olabildiği, onu yetiştirebildiği ölçüde, özel alan içinde kapladığı statü bağlamında değerlendirilmektedir. Bu durumda doğurganlığın sona erdiği menopoz dönemi, olumsuz atıflarla donatılarak kadının 'cinsiyetli olma halini' dâhi sekteye uğratmaktadır. Dolayısıyla kadına cinsiyetini veren doğurganlığın sona ermesi durumu, söylemsel anlamda kadının yaşlanmasının da 'sorunlu' olarak tertibatlandırılmasına neden olmaktadır. Hastalık terminolojisi ile nitelendirilen bu süreç, yalnızca menopoz değil, menopozu takip eden osteoporoz gibi hastalıkların da yalnızca kadınlıkla ilgili bir durum olduğuna dair bir izlenim yaratmaktadır. Dolayısıyla bu süreç, tıbbın alanına girerek o alana ilişkin profesyonellerin söylem üretmek konusunda yetkilendirilmelerini

[189] Quadagno, **a.g.e,** s. 39
[190] Powell, Chamberlain; **a.g.e.,** s. 56

beraberinde getirmektedir. Ancak söz konusu durum, eril dilin yeniden üretilmesini de beraberinde getirmektedir.

Bu durumda kadının toplumsal yaşamda işbölümü temelinde beklenen rolleri; çocuk yetiştirmek, ailedeki yaşlı bakımı ile ilgilenmek olarak sınırlanmıştır. Bu eksende kadın, iş yaşamında da karşılaştığı sorunlar temelinde düşük ücretler ve ev içi ekonominin bir meslekten sayılmaması gibi durumlarla karşılaşabilmektedir [191]. Özellikle nüfusun artışı ya da azalması yönünde uygulanan sistematik politikalar da kadının toplum içinde oynaması beklenen rolleri biçimlendiren bir nitelik taşımaktadır. Dolayısıyla bu durum, kadının kamusal alana katılması durumunda dahi, bazı eşitsizliklerin sona ermediğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Arber ve Ginn'e göre patriyarkal toplum, istihdamın cinsiyet temelli dağılımı ve gençliğin, kadın ve kadın bedeni üzerinden tanıtımı ile var olan iktidarını görünür kılar [192]. Özellikle biyoteknoloji alanındaki gelişmeler ile kadın bedeninin 'anti-aging' sistemleri ile kuşatıldığı iddia edilmektedir.

> *"Kadın bedeni ağır /baskıcı ideolojik şaşırtmacalarla tescillenmiştir. Batı literatürü ve ikonografisi 'yaşlı' kadına ait 'gri saç', 'solmuş', 'saçları ağarmış' 'bezgin yüzlü' gibi çok sayıda antropomorfik söylem ve temsillerle ifade edilmektedir. Yaşlı kadın, kötülüğün bir sembolü ve her şeyi yozlaştıran zamanın alegorisi olarak cisimleşmektedir* [193]*."*

Günümüz tartışmalarında bu durumun, erkek ve bedenini de kapsayacak büyük bir 'gençlik endüstrisine' dönüştüğü varsayılmaktadır. Buradaki esas oluşumu kapitalizm ve gençliğe yönelik üretilen arzu üzerinden okumak da mümkündür. Ancak söz konusu gelişimi çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yinelemek ve derinleştirmekte fayda vardır.

Dolayısıyla kadının toplumdaki konumunu iktidar ilişkilerinden ve özelde devlet politikalarından bağımsız düşünmek oldukça zordur. Yaşlanan kadının toplumda değerlendirilme biçimini ekonomi politik çerçeveden inceleyen Estes gibi kuramcılar, konuya açıklık getirmek adına *'devlet maskülinizmi'* kavramını ortaya atmışlardır.

---

[191] Kolb; **a.g.e.,** s. 77
[192] Powell, Chamberlain; **a.g.e,** s. 56
[193] Powell; **a.g.e,** s. 20

Estes'e göre devlet maskülinizmini belirleyen dört temel faktör vardır. Bunlar yasal çerçeve, kapitalizm, bürokrasi ve devletin meşru güç kullanımı olarak sıralanmıştır[194]. Son yüzyıllarda toplumsal cinsiyet üzerine yapılan çalışmalar oldukça hız kazanmış ve başta ekonomik ve sosyal haklar olmak üzere kadın- erkek eşitliği üzerine birçok gelişme yaşanmıştır. Ancak bu gelişmelerin söylemsel anlamda yaygınlık kazandığını söylemek ya da pratik uygulamalarda aynı oranda etkin olduğunu söylemek oldukça uzak bir ihtimal olarak görülebilir.

Özellikle son yüzyılda nüfus dağılımlarında yaşanan değişiklikler, yaşlılığın bir kadın sorunu olarak belirmesine neden olmuştur. Tews bu durumu *'yaşlılığın kadınsallaşması'* olarak tanımlamıştır. Yüz yıl öncesine kadar kadın ve erkeklerin bir toplumdaki oranları benzer olmasına rağmen, günümüzde hala rasyonel olarak açıklanamayan bir şekilde bu oran değişmektedir. Yapılan istatistikî çalışmalar göstermiştir ki, endüstri toplumlarında 60 yaşın üstündeki yaşlıların üçte ikisi kadınlardan meydana gelmektedir [195] . Söz konusu veriler, kadınların ileri yaş dönemlerinde yeni tür sorunlarla karşı karşıya kalabileceklerinin sinyallerini vermektedir. Sosyal politikaların kadınların lehine kararlar alma konusundaki yetersizliğinin bir sebebi olarak bu yeni dünya konjunktörüne ne oranda hazır olduğu gösterilebilir.

4. Yaşlanmada Modernist Kuramlara İtirazlar

Tarihsel süreç içinde 'modernlik' olarak adlandırılan dönemin gelişim safhaları ve toplumların örgütlenme biçiminde yaşanan değişiklikler, sosyal bilimcileri dönemleri isimlendirme konusunda farklı görüşlere sevk etmektedir. Dolayısıyla günümüzde tecrübe edilen toplumsal yapıyı 'bugün' içinden isimlendirmek oldukça zor görünmektedir. Zira toplumlarda değişim, birden bire olmadığından, her araştırmacının toplumun değişen farklı bir olgusuna vurgu yapmayı tercih ettiği görülmektedir. Bu nedenle bu çalışmada da belirli bir dönemsel başlık konulması yerine yaşlanmaya yönelik yaklaşımların 'Modernist Kuramlara İtirazlar' başlığı altında incelenmesi tercih

[194] Kolb; **a.g.e,** s. 83
[195] Tufan; "Modernleşen Türkiye'de Yaşlılık ve Yaşlanmak…**a.g.e" ,** s. 52

edilmiştir. Zira modernliği günümüz toplumsal yapısından tamamıyla ayırmak mümkün görünmemektedir.

Modernist kuramlara karşı geliştirilen itirazlar, modernlik içinden filizlenmekle birlikte yeni perspektiflerin oluşmasında da aracı görevi görmektedir. Bu yaklaşımlardan biri de Frankfurt Okulu bünyesinde ortaya atılan eleştirel teori olarak değerlendirilebilir. Modernliğin temel sayıltılarını tartışmaya açan bu yaklaşım ile Descartes'ın Aydınlanma düşüncesini sistematize ettiği araçsal akıla yüklenen yüceltici anlamın sorgulanabilirliğini de beraberinde getirmiştir. Böylelikle araçsal aklın ürettiği bilimsel bilgi ve hakikatin determinist yasalara dayanan pozitivist mantığı da eleştiri sınırlarına dahil edilebilmiştir.

Toplumsal gerçeklerin toplumun bütününü yansıtan yapısal bağlantılar bağlamında incelenmesi gerektiğine inanan Frankfurt Okulu temsilcileri, toplumsal olguların, doğanın 'hesaplanabilir', 'ölçülebilir' olmasının ötesinde öngörülemezliğine vurgu yapmışlardır [196]. Dolayısıyla doğa bilimlerinin işleyiş prensiplerine benzer bir sosyal bilim anlayışının kültürel farklılıklar ve insan eylemlerinde görülebilecek beklenmedik değişiklikler nedeniyle esneyebileceği düşünülmeye başlanmıştır.

Eleştirel teorinin modernliğe getirdiği bu eleştiriden yola çıkılarak geleneksel gerontolojinin ötesinde, insan bilimlerinin daha öz-düşünümsel bir modelinin geliştirilebileceğine dair sorgulamalar, eleştirel gerontolojinin doğmasına neden olmuştur [197]. Eleştirel gerontolojiye doğrudan olmasa da dolaylı yoldan kaynaklık ettiğine inanılan Frankfurt Okulu temsilcileri Theodor Adorno, Max Horkheimer ve kısmen ikinci dalga olarak Jürgen Habermas'ın görüşlerinin etkili olduğu düşünülmektedir [198]. Bununla birlikte üçüncü olarak Michel Foucault her ne kadar kendisini bu kategoride tanımlamasa da, post-yapısal perspektifler de yaşlanmanın 'başka' türlü okunabilmesini mümkün kılan düşünceler arasında değerlendirilebilir.

Bu bağlamda, 'eleştirel gerontoloji'nin klasik gerontolojiye karşı geliştirdiği argümanları değerlendirmekte yarar vardır. Eleştirel gerontolojinin eleştirel teoriden yola çıkan, kuramsal bir alt yapısının olduğu bilinmektedir. Eleştirel teoriyi geliştirdiğine inanılan teorisyenlerin, toplumdaki bireyin bilimin 'özne'si ve 'nesne'si

[196] Kolb; **a.g.e.,**s. 50
[197] Kart, Kinney; **a.g.e.,** s. 235
[198] Kolb; **a.g.e.,**s. 50

olma durumları göz önünde bulundurularak, bilimsel bilginin üretildiğini iddia etmektedirler [199]. Bu durumda, toplumda üretilen hakikatin biçimini de sosyal inşa sürecinin bir sonucu olarak değerlendirmek mümkün görünmektedir. Dolayısıyla bilimsel bilgiye duyulan eleştirel bakış, gerontolojinin yaşlanma, yaş ve yaşlı anlatısının da sosyal inşa sürecinin bir çıkarımı olarak değerlendirilmesine neden olmuştur. Bu sayede gerontolojinin yaşlanma sürecini toplumsal normlar ekseninde açıklayan bakışının ötesine geçilerek yaşlanmakta olan bireyin bizzat kendisinin bilimin 'nesnesi' olarak değerlendirildiğinin 'farkındalığını' vurgulayan bir bakış getirilmiştir.

Sosyal gerontolojide eleştirel yaklaşımları, yaşlanmanın ekonomi politiği ve toplumsal eşitsizlik bağlamında inceleyebilmek mümkün olduğu gibi, toplumsal cinsiyet ve feminizm bağlamında incelemelerde bulunmak da mümkündür. Foucault'nun biyopolitik çerçevesinden bakıldığında ise yaşlanma sürecini bilgi/iktidar ilişkileri temelinde açıklayabilmek mümkün olabilmektedir.

Klasik gerontolojinin, yaşlanma süreci, yaşlanmakta olan birey ve spesifik olarak yaşlılık dönemini betimleyen tespitler ve açıklamalarda bulunurken, yaşlanmanın 'nasıl olması gerektiğine dair' örtük tavsiyelerde bulunduğu söylenebilmektedir. Bu yönüyle yaşlanan bireyin bilim eliyle 'nesneleştirildiği' , 'sorunsallaştırıldığı' görülebilmektedir. Dolayısıyla yaş ayrımcılığına varan bazı çıkarımların bilimsel bilgi olarak sunulması, gerontolojiye dair alternatif yaklaşımların üretilmesinde itici güç olarak ortaya çıktığı iddia edilebilmektedir. Ancak bu yaklaşımların var olan toplumsal paradigmadan sıyrılabilme oranları ve bilimde devrimsel söylemlerin üretildiğine dair bir çıkarımda bulunabilmek oldukça zordur ve bir yandan da yeni sayılabilecek bir bilim için çok da erken olarak değerlendirilebilir. Yaşlanmanın farklı perspektiflerden incelenmesini mümkün kılan eleştirel gerontoloji bu yönüyle anlamlı bir çaba olarak sunulabilir. Zira böylece gerontoloji biliminin temel sayıtlıları da eleştirilebilmekte ve bu noktada yaşlanma sürecine dair durum tespitinde bulunmak önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı da eleştirel gerontolojinin açtığı kritik kapıdan içeri girerek yaşlanma sürecine biyopolitik çerçeveden bakabilmek olarak özetlenebilmektedir.

[199] Hooyman, Kiyak; **a.g.e.,** s. 297

C- Yaşlanmanın Biyopolitik Çerçevesi

Yaşamın biricikliğinin ve geri döndürülemezliğinin bilincinde olan bir birey için, 'yaşamını sanatsallaştırma' çabası, olağan karşılanabilmektedir. Yaşamın sanatsallaştırılması kavramını, bireyin kendi öznelliğini ürettiğine inanılan 'özgürleşme pratikleri' olarak okumak mümkünken, söz konusu özgürlüklerin sınırını belirleyen bir toplumsal bağlamın ve her tarihsel döneme özgü bir epistemik 'fanusun' olduğunu da hatırlatmak gerekmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada, bireyin yaşlanma deneyimini anlamlı kılmak için geliştirdiği stratejileri, hem bireysel düzlemde hem de toplumsal bağlamda değerlendirmek mümkün görünmektedir. Konunun böylesi bütüncül bir yaklaşımla ele alınması sayesinde ne günümüz aktif yaşlanma stratejileri küçümsenmekte ne de yaşlanma tertibatının kurulumunda iktidar ilişkilerinin hegemonik dili göz ardı edilmektedir. Dolayısıyla yaşam üzerinde kurulan iktidar, öznellikler aracılığıyla hem yeniden üretilmekte hem de yaşlanma özelinde geliştirilen direniş odakları ile alternatif kaçış çizgileri oluşturulabilmektedir. Çalışmanın temel tartışma alanlarından birini oluşturan bu argümanı, biyopolitika kavramı üzerine çalışan düşünürlerin fikirleri ile desteklemenin oldukça açıklayıcı olacağı düşünülmektedir.

Toplumsallık pratiklerini açıklamak için sıklıkla başvurulan bir kavram olarak değerlendirilen 'biyopolitika'nın, yaşamdan ölüme, ırktan toplumsal cinsiyete, beden ve doğa ilişkisine kadar geniş bir alanda bir 'alet çantası' niteliği taşıdığı düşünülmektedir [200]. Toplumdaki geleneksel sorunları farklı bir perspektiften inceleyebilmek için aracı olan bu kavram, incelediği konuların çeşitliliği nedeniyle çoğu zaman karıştırılmaya müsaittir. Bu nedenle Michel Foucault tarafından 'modernliğin eşiği' olarak tarif edilen, Agamben için ise çok daha eski tarihlerden beri var olduğuna inanılan biyopolitika kavramına kaynaklık eden tertibatlar, öncelikli olarak aktarılmaya çalışılacaktır. Buradaki amaç, tertibatların yaşlanma deneyimini şekillendiren yönüne vurgu yapmaktır. Zira yaşlanma deneyimini, üretilen öznellik biçimlerinden bağımsız düşünmek pek de olası görünmemektedir.

Öznelliğin inşasında kurucu bir rol üstlendiğine inanılan tertibatların özneyi tabi kılma pratikleri içinden bir yaşama stratejisinin geliştirilmesine kaynaklık ettiği

[200] Thomas Lemke; **Biyopolitika,** İletişim Yayınları, çev. Utku Özmakas, İstanbul, 2013, s. 7

düşünülmektedir. Buna göre tabi kılmanın kapitalist sistemdeki karşılığı Foucault'ya göre dört aşamalı şekilde gerçekleşmektedir.

Öncelikli olarak insanların zamana yönelik yaklaşımlarının, üretim biçimlerinde yaşanan değişikliklere paralel olarak değişim geçirdiğine inanılmaktadır. Bu durumda insanların yaşam zamanlarının, çalışma zamanlarına dönüştürüldüğü iddia edilebilmektedir. Dolayısıyla bireylerin toplumsal üretim sürecine katılım düzeyi ve katılma biçimleri öznenin toplumsallığını şekillendiren bir unsur olarak değerlendirilmektedir [201]. Bu noktada kapitalizmin kurumsallaştığı ve burjuva ideolojisinin yaşamı sonsuz genişleme projesine [202] tabi kıldığı toplumsal yaşam pratiklerinde, yaşamın her alanının nüfuz edilebilir bir düzenleme uzamına dönüştüğü görülmektedir. Üretici öznenin üretim süreçlerine katılım düzeyleri, 'emeklilik kurumu'nun ortaya çıkması ile birlikte yaş temelli karşılaştırmalar aracılığıyla modernitenin öngörülebilir ve hesaplanabilir politikalar geliştirmesini olanaklı kılmıştır. Geleceğin 'güvencesizliği'ne yönelik söylemlerin üretildiği bu mecralar aracılığıyla yaşlanma süreci başlı başına bir 'risk faktörü' olarak tanımlanagelmiştir. Dolayısıyla emekliliğin kurumsallaşması ile yaşlanmakta olan bireylere yüklenen misyonlar ve atıflar da bu eksende tartışılmaya başlanmıştır. Zira kapitalizmin öngördüğü üretici ve tüketici faaliyetlerin çehresini belirleyen ve bireylerin aktif çalışma yaşamından çekilme yaşını, kronolojik yaşa endeksleyerek sabitleyen bu anlayış, özneleşme pratiklerinin nasıl olması gerektiğine dair sınırları da belirleyen bir nitelik taşımaktadır.

İkinci olarak insan bedeninin, hem üretim hem de tüketim ilişkilerinin nesneleştiği simgesel bir gösterge olarak işlev gördüğüne dair yaygın bir kanı ortaya çıkmaktadır. Bu kanı ile insan bedeni bir yandan işgücü olarak tanımlanmasına bir yandan ise, benliğin sosyal bir temsile dönüşmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla her iki koşulda da yaşlanma süreci, performatif bir mücadele alanına dönüşmektedir.

Üçüncü olarak söz konusu ilişki biçimlerinde yaşanan dönüşümün ekonomik, hukuki ve siyasal düzlemde farklı bir yönetimsellik anlayışına neden olduğu savunulmaktadır. Burada Foucault, geleneksel anlamdaki egemen siyasi iktidar

[201] Michel Foucault; **Büyük Kapatılma – Seçme Yazılar 3,** Ayrıntı Yayınları, haz. Ferda Keskin, 2011, s. 250-251

[202] Michel Foucault; **Cinselliğin Tarihi,** Ayrıntı Yayınları, çev. Hülya Uğur Tanrıöver, İstanbul, 2010, s. 94

kavrayışından uzaklaşarak özne-iktidar ilişkilerinin her yerden gelebileceğine dair bir öngörülemezlik nosyonunu vurgulamayı tercih etmiştir. Nitekim söz konusu köksüzlüğü, merkezi bir yapısı olmayan iktidar dağılımını, Foucault yaşam üzerinde kurulan iktidarın biyopolitik çerçevesinden yorumlarken, Deleuze ve Guattari ise kontrol toplumu üzerinden açıklamayı tercih etmektedir.

Foucault'nun çalışmalarında göze çarpan son nokta ise, diğer iktidarları kat eden ve onları harekete geçiren epistemik iktidardır [203]. Öznelliğin üretilmesinde etkili olduğuna inanılan bu faktörler, aynı zamanda çalışmanın gidişatına dair çizilecek yol haritasında da yönlendirici unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

Toplumsal öznenin tabi kılınma biçimlerini kısaca özetleyen bu dört madde, bu çalışmanın ilerleyen safhalarında ele alınacak hipotezin de temellerini oluşturmaktadır. Bu varsayımlardan yola çıkılarak ve yaşlanma tertibatının soykütüksel gelişim seyri de dikkate alınarak, günümüz yaşlanma söylemlerinin nasıl meydana geldiği incelenmeye çalışılacaktır. Ancak burada paranteze alınması gereken husus, ne bu çalışmanın omurgasını oluşturan Michel Foucault'nun metinlerinde ne de biyopolitika alanında çalışmalarını sürdüren diğer yazarların yaşlanma hakkında spesifik olarak bir çalışma yürütmemiş oldukları gerçeğidir. Ancak yaşam üzerinde kurulan iktidarın olduğu varsayımının, yaşlanma deneyimini ve yaşlanmaya yönelik toplumsal refleksleri etkilediği düşünülmekte ve biyopolitika kavramının yaşlanmaya ilişkin geliştirilen söylemsel düzende bir pusula görevi gördüğüne inanılmaktadır.

1. Yaşlanmaya Yönelik Biyomedikal Paradigma

Biyomedikal paradigma ile kast edilen, yaşlanmaya yönelik geliştirilen biyolojik ve psikolojik temelli yaklaşımlardır. Bu çalışma kapsamında biyomedikal paradigmanın açıklanmasının amacı, yaşlanmanın sosyolojik kavrayışının şekillenmesinde ve yaşlanmaya yönelik toplumsal söylemlerin geliştirilmesinde nasıl bir içerik ürettiğidir. İnsan bilimlerinin temelini oluşturduğuna inanılan biyoloji ve dolayısıyla tıp bilimlerinin hegemonik söylemlerinin, dönemin epistemik yapısını şekillendirme

[203] Foucault; "Büyük Kapatılma**…a.g.e."**, s. 250-251

konusundaki öncülüğü, bu çalışma açısından değerli bir parametre olarak nitelendirilebilir.

Bu noktada biyomedikal paradigmanın meşruiyetinin sürekliliğini sağlayan temelin Aydınlanma döneminden beri var olagelen akıl – beden ayrılması olarak görüldüğü söylenebilmektedir. Foucault *Kelimeler ve Şeyler* adlı eserinde, insanlığın bilgisiyle uğraşan bir dizi disiplinin ortaya çıkışının, modern akılcılığın işleyişine temel teşkil ettiğini ifade ederek, aklın beden karşısında nispi bir üstünlük kurduğunu vurgulamaktadır [204] . Tüm bu bilimlerin, toplumları dönüştürücü niteliği ise, aklın tahakkümü ile açıklanabilmektedir. Dolayısıyla Aydınlanma felsefesi ile kurulan rasyonel benliğin, akılla 'içsel' bir ilişkisinin olduğu ifade edilirken, bedenle kurulan ilişkinin 'dışsal' bir ilişki olduğu söylenmektedir [205]. Nitekim bu durumun, öznenin bütünselliğini tahrifata uğratarak bölümlenmesine neden olabileceği düşünülmektedir. Bu koşullar altında beden, aklın merkeze alındığı düşünsel bir zeminde, bilimsel bir nesne gibi araştırılmaya, incelenmeye başlanmıştır. Bu durum özetle bedenin, üzerinde kararlar alınabilecek bir nesne haline gelmesine işaret etmektedir. Söz konusu nesneleşme pratiğinin gözlenebildiği alanlardan biri olarak tıp bilimini göstermek mümkün görünmektedir. Akla bedenin 'iyilik hali'nin sorumluluğunu yükleyen bu durum, hem etik bir düzlemde yaşamı sanatsallaştırma zorunluluğunu getirmekte hem de bu alanın diğer tüm bilimsel bilgilerin üzerinde konumlanmasına neden olmaktadır.

Bu bağlamda tıbbın 'sözü'nün, doğrudan ve dolaylı olarak yaşam üzerindeki siyaseti temsil eden bir alt anlamı bünyesinde barındırdığı iddia edilebilmektedir. Bu varsayımdan hareketle bedenin, politikanın öncelikli nesnesi olarak konumlanmasının tıp biliminin 'biyopolitik bir strateji' olarak değerlendirilmesine neden olduğu söylenebilmektedir [206]. Dolayısıyla hayatın ne yönde sorunsallaştırılacağını belirleyen parametrelerden biri olarak tanımlanabilecek tıp bilimi, bilimselliği ile özneleşme pratiklerini ve dönemin dil rejimini şekillendirme potansiyelini içinde barındırmaktadır.

---

[204] Kaushik Sunder Rajan; **Biyokapital- Genom Sonrası Hayatın Kuruluşu,** Metis Yayınları, çev. Ayşe Deniz Temiz, İstanbul, 2012, s.27

[205] Jason L. Powell, Simon Biggs, Azrini Wahidin; Exploring Foucault and Bio-medical Gerontology in Western Modernity, **Foucault and Aging,** ed. Jason L. Powell, Azrini Wahidin, Nova Science Publishers, New York, 2006, s.5

[206] Emre Koyuncu; Foucault'nun Siyaset Felsefesinde Biyopolitikanın Doğuşu, **Biyopolitika Cilt 2- Foucault'dan Günümüze Biyopolitikanın İzdüşümleri,** ed. Onur Kartal, NotaBene Yayınları, Ankara, 2016, s. 57

Foucault bu çıkarımı destekleyebilmek için çağdaş epistemik bağlamın antropolojik kökenlerinden bahsetmektedir. Ona göre klasik epistemede hayat, emek, dil olarak kategorilendirilen yaşamın temeli insan bilimlerinin ortaya çıkmasıyla biyoloji, filoloji ve ekonomi olarak ayrı ayrı incelenmeye başlanmıştır. Dolayısıyla insan yaşamının kendisi 'bilimsel bilgi' eliyle rasyonelleşerek nesneleşmektedir. Söz konusu nesneleşmenin gölgesinde nasıl bir 'öznellik üretildiği' ise Foucault'nun temel inceleme alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu süreçte insan-öznenin, 'akıl ve aklın ürettiği insan bilimleri aracılığıyla' aynı anda hem dönüşen hem de dönüştürülen olması durumu, onun düşünümselliğine atfedilen bir değer olarak yorumlanabilmektedir. Bu noktada insan bilimlerini her daim canlı tutan etmenin 'sorunsallaştırma[207] pratikleri' oldukları düşünülebilmektedir. Foucault çalışmalarındaki söz konusu bu amacı, şu sözlerle özetlemektedir:

> *"Benim amacım, insanın kendini düşünülebilen ve düşünülmek zorunda olan bir şey olarak ortaya koyarken yararlandığı sorunsallaştırmaların ve bunları oluşturan pratiklerin çözümlemesini yapmaktı. Çözümlemenin arkeolojik boyutu, bizzat sorunsallaştırma biçimlerini çözümlemeye olanak sağlarken; soykütüksel boyutu ise, onların pratiklerden ve bu pratiklerin değişiminden hareketle oluşumlarını çözümleme olanağı veriyordu [208]."*

Bedenin bilimsel bilginin nesnesi haline gelmesi, tıbbi literatürde önemli bir nokta olarak değerlendirilmekle birlikte, söz konusu durum, 'yaşlanan beden'in bedensel göstergeler üzerinden tıbbileştirilmesini de beraberinde getirmektedir. Zira bedenin 'bilgisi'ni elinde bulunduran tıp, bu bilgi aracılığıyla bedeni belirli bir sistematiğe göre hareket eden bir 'coğrafi mekan' olarak kurgulanmasına aracı olmaktadır.

> *"İnsan bedeni doğası gereği, artık mevcut hale alışmış olan gözlerimizde, hastalığın başladığı ve dağıldığı mekânı oluşturur: Çizgilerine, hacimlerine, yüzeylerine ve güzergahlarına bir anatomik atlas aracılığıyla aşina olduğumuz coğrafyadaki bir mekandır bu [209].*

---

[207] Foucault, 'sorunsallaştırma' kavramını 'Hakikat Kaygısı' başlığı ile yayınlanan F. Ewald ile gerçekleştirdiği söyleşisinde şu şekilde tanımlamaktadır: 'Sorunsallaştırma, ne önceden var olan bir nesnenin temsil edilmesi anlamına gelir ne de söylem yoluyla var olmayan bir nesnenin yaratılması anlamına gelir. Sorunsallaştırma, herhangi bir şeyi, doğru ve yanlış oyununa sokan ve onu ister ahlaki düşünce biçiminde, ister bilimsel bilgi, isterse siyasi analiz, vb. biçiminde olsun) bir düşünce nesnesi olarak kuran söylemsel ya da söylemsel olmayan pratikler bütünüdür. Foucault; "Özne ve İktidar… **a.g.e."** , s.86

[208] Foucault; " Cinselliğin Tarihi… **a.g.e." ,** s. 128

[209] Michel Foucault; **Kliniğin Doğuşu- Tıbbi Algının Arkeolojisi,** Epos Yayınları, çev. Şule Ünsaldı, Ankara, 2002, s. 21

Bu durum yaşlanmanın, fizyolojik belirtilere indirgenen bir süreç olarak tanımlanabilmesine neden olabilmekte ve 'fizyolojik bir ağrının eşiğini' temsil etmeyen kırışıklar, sarkmalar ve 'fiziksel deformasyon' olarak tanımlanan kimi göstergelerin de tıbbın alanına girmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla beden üzerinde 'iyi'yi tesis etme misyonuyla hareket ettiğine inanılan tıp bilimi için söz konusu faktörler, 'olumsuz'luğa ve tedavi edilmeye ihtiyaç duyan etmenler olarak yaşlanmayı sorunsallaştıran parametrelerden biri haline gelmektedir [210] . Bu bağlamda, Foucault tıbbın buyurganlığını şu sözlerle dile getirmektedir:

> *"Tıp artık sadece tedavi tekniklerinin ve illetler bilgisi bütününün ihtiyaç duyduğu sınırlarda olmak zorunda değildir; tıp bunlarla birlikte hem sağlıklı insan bilgisini, hem hasta olmayan insan incelemesini hem de model insan tanımını kucaklayacaktır. Tıp, insani var oluş düzeninde kendisine sağlıklı bir yaşam için öğütler verme otoritesini tanımakla kalmayıp, bireyin hayatını içinde sürdürdüğü toplumun standart fiziksel ve ahlaki ilişkileri konusunda buyurma hakkını da üstlenen kuralcı bir tutum takınır [211]."*

Tıbbın buyurganlığı, hastalık ve sağlıklılık eşiklerini betimlemenin yanında idealleştirilmiş bir 'model insan' tasarımını da öznelere sunmaktadır. Bu tasarım aracılığıyla yaşamın sanatsallaştırılması modernite içinde standartlaştırılmış, sistematikleşmiş bir estetik kavrayışını öncelese de, tıbbın buyurganlığının bir dayatma eğilimine işaret etmediğini de vurgulamak gerekmektedir. Bu noktaya değinilmesinin nedeni, tıbbın bir beden üzerinde otorite kuran ve onu disipline eden yönüne vurgu yapmaktır. Bedenin makinesel bir işleyişi olduğu düşünülerek varılan çıkarımlarda beden, tıbbi söylemin ve müdahalenin nesnesi haline gelmektedir.

> *"Bu durumda, tıp bilimi, yalnızca bedenin göstergelerini çözümlemekle kalmaz, aynı zamanda hem bedeni ve nüfusu, hem organizmayı ve biyolojik süreçleri konu alan ve böylece disiplinci etmenlere ve düzenleştirici etmenlere sahip olacak bir bilme-iktidarı kurar [212]."*

---

[210] Ancak asla yaşlanmanın sorunsallaştırılmasına neden olan tek fizyolojik faktörler değillerdir. Yaşlanmanın sorunsallaştırma pratiklerindeki görünürlüğünü yaşamsal birçok alanda görmek mümkündür.

[211] Foucault; "Kliniğin Doğuşu…**a.g.e." ,** s. 59

[212] Michel Foucault; **Toplumu Savunmak Gerekir,** Yapı Kredi Yayınları, çev. Şehsuvar Aktaş, İstanbul, 2002, s. 258

Yaşlanmayı 'bilimsellik' çerçevesinde açıkladığına inanılan biyomedikal paradigmanın yaşlanma sürecini patolojik bir problem olarak yorumlaması ve bu çıkarıma eşlik eden 'düşüş', 'bağımlılık' , 'çürümek' ve 'anormallik' gibi ideolojik yorumlamaları veya söylemleri tercih etmeleri, bilimin ürettiğine inanılan 'hakikati' de sorgulanabilir kılmaktadır. Dolayısıyla 'yaşlanan beden' tıbbileştirilmesi aracılığıyla öznesinden bağımsız olarak sorunsallaştırılmaktadır. Örneğin tıbbi anlamda bir 'yüzey' olarak görülen tenin kırışması, tıbbi söylem içinde bir problem olarak yorumalanarak patolojik hale getirilmektedir.

Yaşlanmaya yönelik biyolojik yaklaşımları da benzer bir bağlamda ele almak gerekmektedir. Zira bu noktada, bir otorite olarak beliren söz konusu tıbbi söylemin, dönemin dil rejiminin bir ürünü olarak bedene yönelik tasarrufları şekillendirdiği düşünülmektedir. Bu noktada tıbbi literatürün yaşlanmayı iki ana eksende tartıştığı gözlenebilmektedir. Bunlardan biri yaşlanmayı teşhis eden, diğeri ise tedavi eden yönünü vurgulamaktadır. Tıp bilimi, yaşlanma belirtilerini 'geciktirecek', 'önleyecek' ya da 'kamufle edecek' teknolojik donanımla, beden üzerinde söz sahibi olmaya başlamaktadır. Özellikle genom teknolojisi alanında yaşanan gelişmeler, plastik cerrahinin sıradanlaşmaya yüz tutacak kadar sıklaşan müdahaleleri, kısaca yaşlanmanın tıbbileştirilmesi olarak tanımlanabilecek her türlü işlem aynı zamanda tüketim toplumuna hizmet eden bir 'genç' ve 'yaşlı' kategorilerini sınıflandırmaya yaramaktadır.

Bu bağlamda genç beden normallik sınırları ile kategorilendirilirken, yaşlı bedenin patolojik olarak nitelendirildiği ve tedavi gerektirdiğine dair olumsuz söylemler ile sarmalandığı gözlenmektedir. Tıbbi literatürün üzerinde durduğu bir diğer nokta ise, biyoteknolojiler ile yaşlanmanın 'önlenebilir' olduğu ve bedenin yeniden inşasının kurucusu olarak tıbbın kendini takdim etmesidir [213]. Tıbbi literatürün toplumda bir 'kurtarıcı' olarak konumlanmasına neden olan bu paradigma yaşlanan bedenin sorunsallaştırılması ile mümkün olagelmiştir.

Yaşlanma sürecinin tıbbileştirilmesine yönelik daha anlamlı çıkarımlarda bulunabilmek için öncelikle insan bilimlerinin temelini oluşturduğuna inanılan

[213] Powell; **a.g.e.,** s.17

etmenlerden biri kabul edilen biyolojik yaklaşımlara yakından bakmak oldukça anlamlı olacaktır.

Zamanın insanın fizyolojik yapısına etkisini incelemeyi hedefleyen *biyolojik yaşlanma yaklaşımı* ile alana ilişkin birçok kuramsal çalışmanın yapıldığı bilinmektedir. Zira insanın '*doğal ölüm'ü* gerekçelendirmek için sürdürdüğü çalışmalar ve alana ilişkin merakı, doğrudan ya da dolaylı olarak bedensel değişimleri anlamlandırma çabasına dönüşmektedir [214]. Her bedensel değişimin tıbbi bir karşılığının olması, yaşlanmanın biyo-medikal bakış ekseninde söylemselleştirilmesini beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla tüm canlılarda ortaya çıkan, aşamalı ve kaçınılmaz bir süreç olduğuna inanılan yaşlanma sürecinin hangi noktada 'patolojik' bir durum oluşturduğuna dair öngörüler üretilmektedir.

Yaşlanma sürecini anlamlandırmaya yönelik biyolojik temelli yaklaşımların bir bölümü, insanın makinasal bir işleyişi olduğunu varsayar. Bu yaklaşım 'kullanıldıkça eskidiği ve yıprandığına' inanılan bedenin yaşlanmaya neden olduğunu söyler. Bir diğer yaklaşım biçimine göre ise yaşlanma ve ölüm önceden programlanmış biyolojik bir saate göre işlemektedir [215]. Dolayısıyla 'homo faber' olarak kabul edilen insan, aklın araçsallaştırılması ile nesneler yaratır. Ardından bu nesnelerin işleyişini kendi öznelliğinin işleyişini açıklamak için kullanır. Anakronik olan bu durum, bilimsel bilginin nasıl gündelik yaşama yerleştiğine yönelik ipuçları verecek niteliktedir.

Bu açıklamaların bir kısmı hücrelerin ve organların zaman içinde aşındığı, bir kısmı ise biyo-kimyasal bağlanımda değişimlere paralel olarak hücrelerin işlevinde de kayıplar olduğu tezine dayanmaktadır. Yaşlılığı bedensel açıdan inceleyen biyolojik yaklaşımlar, fiziksel ve zihinsel güç yitiminden yola çıkarak yaşlılığa neden olduğuna inanılan bedensel ve zihinsel yıkımın doku ve molekül düzeyindeki nedenlerini araştırmaktadır [216] .'Genetik programlama', 'zaman ayarlama' ve 'bağışıklık mekanizmaları' gibi kuramlar genetik denetimle ilgiliyken; 'DNA'nın onarımı', 'kopya yanlışlarının birikmesi' ve 'metabolik artıkları' gibi yaklaşımlar ise insan bedeninde özellikle hücrelerde biriken yıkımla ilgilenirler [217]. Söz konusu biyolojik kuramların

[214] Kaygusuz; **a.g.m.,** s. 220
[215] Victor; **a.g.e.,** s. 65
[216] Kaygusuz; **a.g.m.,** s. 220
[217] Bekir Onur; **Gelişim Psikolojisi,** İmge Kitabevi, Ankara, 2014, s. 298-299

hiçbirinin tek başına yaşlanma sürecini açıklamak için yeterli veriler sunmadığı bilinmektedir. Ancak tıp literatürünün bilimler alanındaki hâkimiyeti ve pozitif bir bilim olarak 'inandırıcılığı', hâkim söylemlerin bu yaklaşımlar temelinde inşa edildiğini göstermektedir. Foucault, tıp mesleğinin 21. yüzyılın miti haline geldiğini vurgulayarak, zamanında ruhban sınıfının ruhlar üzerinde uyguladığına benzer donanım ve tekniklerle teçhizatlandırıldığından bahsetmektedir [218]. Bu nedenle biyomedikal paradigmanın bilme biçimlerini yönlendirebilme potansiyeli, onu sihirsel, mucizevi yetilerle donatılmış sayılması için yeterli bir gerekçe olarak görülmektedir.

Yukarıda kısaca özetlenmeye çalışılan biyolojik temelli yaklaşımların içeriğinden de anlaşılacağı üzere sıradan insanlar veya sosyal bilimler alanında çalışmalarını sürdüren araştırmacılar için kullanılan terminoloji oldukça yabancı gelmektedir. Bu durum ise alana hâkimiyeti ya da mevzunun anlaşılmasını engelleyen bir faktör olarak dikkatleri çekmektedir. Özellikle bedende gerçekleşen her bir değişikliğin bizzat Latince bir karşılığı olan bir 'bilinmez' ile isimlendirilmesi, bir yandan öznenin bedenine yabancılaşmasına, bir yandan da bedenine ilişkin her türlü tasarrufun konunun 'uzmanı' olanlara devredilmesine neden olmaktadır.

> *"Görünür bundan böyle sadece, dil bilindiği için görülür; vak'alar (şeyler), sözcüklerin kapalı dünyasına nüfus eden şeye sunulmuştur, dolayısıyla sözcüklerin şeylerle iletişim kurabilmelerinin nedeni, dil bilgisi içindeki bir kurala uymalarıdır. Bu yeni ezoterizm, Moliere'nin hekimlerine Latince konuşturan ezoterizmden, yapı, anlam ve kullanım bakımından farklıdır. O zamanlar mesele, sadece anlaşılmamak ve dilsel ifade düzeyinde bir meslek birliğine ait imtiyazların muhafazasıydı, artık doğru bir sentaktik kullanıma ve dili çatallı bir semantik tanımayla, olaylarla ilgili kullanmaya hazır bir ustalık edinilmeye çalışılmaktadır. Klinik tıpta tanımlama, saklı ya da görünmez olanı, ona ulaşamayanların erişebileceği bir yere getirmek anlamına değil, herkesin görmeden gördüğünü dillendirmek ve bunu sadece gerçek söze alışmış olanlar için yapmayı içerir [219]."*

Dolayısıyla tıp bilimi, diğer birçok bilimsel örgütlenme pratiğinde olduğu gibi bir söylem alanı kurar. Bilimin 'sıradan' insanlar için anlaşılmasını önleyen bu kapalı dil yapısı üretilen hakikatin gizemselleştirilmesine neden olur. Bu sayede epistemik cemaat, söylemin 'sahibi' olur.

Bu noktada Foucault'nun Nietzsche'den ödünç aldığı soruyu dile getirmek konuyu derinleştirmek adına önem arz etmektedir. Artık söylemin içeriğinin yanında

[218] Foucault; "Kliniğin Doğuşu**… a.g.e." ,** s. 51
[219] Foucault; "Kliniğin Doğuşu**… a.g.e." ,** s. 151

'Söylemi kimin söylediği' de eşit öneme sahip görünmektedir. Dolayısıyla söylem ve öznesi, birbirini içerimleyen ve dönüştüren bir nitelik taşımaktadır. Söylemleri üretenler, belirli öznellik konumlarını reçetenlendirerek bu konumların içini doldururlar. Söz konusu ilişkiselliğin birinci aşaması, inşa edilen bilme iktidarına istinaden söylemi kullanma gücünün kimde olduğudur. 21. yüzyılda bu konumu doktor, psikiyatrist, öğretmen, savcı kurmaktadır. Söylem ve özne arasında kurulan ilişkiselliğin ikinci aşaması ise, söylemin meşruiyetini inşa eden kurumlardır. Bu durumu örneklendirmek adına hastane, hapistane, labaratuvar okul, askeriye, kütüphane, mahkeme gibi muhtelif tüm kurumsallaşma biçimlerini saymak mümkündür [220]. Söz konusu kurumlar, toplumdaki belirli kesimleri üretim süreçlerine sundukları ya da sunamadıkları katkı ölçüsünde kategorize etme eğilimi içine girmektedir. Yukarıda bahse konu olan kurumlar ve ilgili kurumların profesyonelleri, hangi öznelliklerin sorunsallaştırılacağına dair ipuçları vererek 'normal'in sınırını belirlemektedirler. İktidar ilişkilerinin ve bilme biçimlerinin eşgüdümlü olarak ürettiği 'norm'ların dışında kalan 'öteki'lerin kontrolü, sistemin dışında bir tanımlama olmanın ötesinde disipline edilebilir ve düzenlenebilir bir tertibatı gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla 'yaşlanma' ve özelde 'yaşlılık' yalnızca bir içerik formu olarak sınırlandırılmakla kalmayıp, mimari anlamda huzur evleri, bakım evlerinin ürettiği yaşamsal formların dışında, sosyal politikalar, medya, reklam endüstrisi, emeklilik, sigortacılık ve bankacılık sistemleri gibi sosyal güvenlik sistemleri, dini ritüeller, aile kurumu, hukuk ve toplumsal yaşamın etik kodları ölçütünde dil rejimine yansımaları olan bir tertibatlanma çemberi oluşturmaktadır.

Profesyonelliğin sunduğunu iddia ettiği bu imkân dâhilinde, toplumun belirli bireylerinin 'normal' kriterine uymadığı yapay olarak tespit edilmekte ve 'anormal' olan her şeyin önlenebilir, hesaplanabilir ya da tecrit edilebilir [221] bir tertibatın içine dâhil edilebileceği ileri sürülmektedir. Belli deneyim ve kimlikleri sakıncalı ya da arzu edilmez olarak gösteren bir dizi sınıflandırmanın negatif olarak tanımladığı bu anormal kimliği, Foucault'ya göre manipülatif bir işlev taşımaktadır. Böyle bir sınıflandırma yoluyla normal kimliğinin dayatıldığı bu sürece ise, Foucault'nun modern Batı toplumunu karakterize etmek için kullandığı bir terminolojiden hareketle

[220] Michel Foucault; **İktidarın Gözü - Seçme Yazılar-4,** Ayrıntı Yayınları,der. Ferda Keskin, İstanbul, 2015, s. 157
[221] Foucault; "Cinselliğin Tarihi… **a.g.e." ,** s. 128

normalleştirme toplumu adı verilmektedir [222] . Normalleştirme, aynı zamanda biyopolitikanın temelini teşkil eden ve toplumun düzenlenmesinde aracı görevi gören temel sayıtlılardan biri olarak değerlendirilebilir. Bu noktada, *normalleştirici toplum, yaşamı merkeze alan bir iktidar teknolojisinin tarihsel sonucu* [223] olarak yorumlanabilmektedir.

Günümüz toplumlarının işleyiş pratiklerini anlamlandırmak için kullanabileceğimiz norm kavramını Foucault, *disiplinci olandan düzenleştirici olana yayılan ve aynı biçimde bedene ve nüfusa uygulanacak olan, hem bedenin disiplinci düzeninin hem de biyolojik bir çokluğun rastlantısal olaylarının denetlenmesini sağlayan öğenin, birinden ötekine yayılması olarak tanımlamaktadır* [224].

19. yüzyıldan beri gelişimini sürdüren tıp bilimini de söz konusu normalleştirme eğiliminin dışında değerlendirmek pek olası görünmemektedir. Ancak tıbbın 'normal' üzerine odaklanması gelişimsel bir sürece işaret etmektedir. Foucault söz konusu değişmeyi, 18. yüzyılın sonuna kadar tıp biliminin normallikten ziyade 'sıhhat' ile ilgilendiğini açıklayarak durumu özetlemektedir. XIX. Yüzyıl'da ise tıbbın toplumsal anlamda normalin sınırını belirleyen bir nitelik taşıdığı iddia edilmektedir [225] . Dolayısıyla öznenin bedenine ilişkin geliştirilen söylemlerde 'normal' olanın sınırını belirleyenin biyolojik temelli yaklaşımlar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır [226]. Sağlığın bir norm olarak ortaya çıkması, normal – anormal ikiliğinin hasta – sağlıklı kutuplarına göre yorumlanmasına neden olmuş ve bu durumda tıbbın benlik teknolojilerine hizmet eden ölçümleri, testleri ve gözetimleri, 'sağlıklı – genç' bedeni inşa etmek üzerine kurulmuştur.

Biyomedikal paradigmanın defaatle betimlediği fizyolojik etmenler, standartlaştırılmış 'yaşlanma belirtilerini' sunarak, yaşlanmanın tüm insanlık için homojen bir süreç olarak değerlendirilmesine neden olabilmektedir. Bu varsayım ise uzun vadede yaş grupları arasında oluşan tüm toplumsal eşitsizliklerin, yoksullukların

[222] Foucault; "İktidarın Gözü… **a.g.e."** ,s. 157
[223] Foucault; "Cinselliğin Tarihi… **a.g.e." ,** s. 106
[224] Foucault; "Toplumu Savunmak Gerekir… **a.g.e." ,** s. 258-259
[225] Foucault; "Kliniğin Doğuşu…**a.g.e."** s. 60
[226] Powell, Biggs, Wahidin; "Exploring Foucault and…**a.g.e.,** " s.8

ve fırsat eşitsizliklerinin üstünü örten bir paradigma olarak zaman zaman gündeme gelmektedir.

Yaşlanmaya *psikolojik temelli yaklaşımlar* ise, kimlik, benlik ve bireyin yaşlandıkça değişim gösteren zihinsel fonksiyonları gibi konuları incelemektedir[227]. Dolayısıyla yaşlanmakta olan bireyin hafıza, öğrenme, zekâ ve öğrenme motivasyonu gibi konular, gelişim psikolojisinin temel ilgi alanlarını oluşturmaktadır. Böylelikle bireyin yaşam seyrinde karşılaştığı her bir farklı durum karşısında nasıl bir adaptasyon sürecinden geçtiğini psikolojik yönleriyle anlamlandırmak mümkün olabilmektedir. Yaşlanmaya psikoloji temelli yaklaşımların anatomiden beslenen bir yönü olduğu bilinmesine rağmen, biyolojik temelli yaklaşımlardan ayrılmaktadır.

Yaşlanmaya psikoloji temelli yaklaşımların bir bölümünün bireyin yaşamdaki içsel serüvenini kimlik bağlamında incelediği düşünülmektedir. Erikson (1968) ilksel çalışmalarında kimlik inşasının ergenlik döneminde netleştiğini düşünmekteydi. Toplumların değişim hızına paralel olarak bireyde görülen değişikliklerin artması, kimlik konusundaki tartışmaların da yaşam seyri boyunca değişebileceğine dair yeni tartışmaların doğmasına neden olmuştur[228]. Bu noktada kimlik inşasının ömür boyu değişkenlik gösterebileceğine dair yargılar yaygınlaşmaktadır.

Bireyin, kimliğini inşa edecek 'yaşam öyküsünü' geçmiş deneyimlerinden öznel bir değerlendirme ölçütüne göre seçtiğine inanılmaktadır. Geçmişin bir nevi yeniden inşa edilmesi olarak tanımlanabilecek kimlik, bu nedenle ancak 'şimdiki zaman' üzerinden çalışabilecek bir fenomen olarak değerlendirilebilir[229]. Zira gelecekteki yaşam deneyiminin kimliği nasıl değiştireceği bir bilinmez olarak kabul edilmektedir. Yaşam seyrinde kimliğin akışkanlığına vurgu yapan son dönem araştırmalar, kimliğin sabit bir gösterge olmadığını iddia etmektedir. Bu bağlamda yaşlanma sürecinde kimliğin sabitliğini vurgulayan birçok kuramsal yaklaşıma günümüzde eleştirel bir perspektifle bakılmaktadır.

---

[227] Kart, Kinney; **a.g.e.,** s. 5

[228] Freya Dittmann-Kohli; Self and Identity, **The Cambridge Handbook of Age and Ageing,** ed. Malcolm L. Johnson, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, s. 276

[229] Sharon R. Kaufman; The Ageless Self, **Aging and Everyday Life,** ed. Jaber F. Gubrium, James A. Holstein, Blackwell Publishers, Oxford, 2000, s. 103

Bilimsel olanın hakikati temsil ettiğine inanılan modernist söylemler ile biyomedikal paradigmanın tartışılmaya yer verilemeyecek bir bilme biçimi ürettiğine inanılmaktadır. Söz konusu pozitif yaşlanma pratiğini iki bağlamda incelemek olasıdır. Bunlardan biri söylemsel olarak yaşlanmanın bilgelik ile eşleştirildiği ve yaşlanan insanların 'saygın' olarak konumlandırıldığı bir bağlama işaret etmektedir. Bu bağlamın çerçevesi ve sınırları ise gündelik yaşam pratiklerinde, yaşlanan bireyin aile içinde konumlandırıldığı alanda söz sahibi olabildiği platformlar ölçütünde görünür olabilmekte ve medyanın tertibattan bağımsız kuramayacağı hakikate uygun içerikler üretmesidir.

İçerisinde bulunulan zaman diliminde bu fikre mütemadiyen eşlik eden ikinci bir söylem alanı daha vardır. Bu söylem ise, 'özgür' öznenin yapacağı tercihler ekseninde yaşamını sanatsallaştırması için gerekli benlik teknolojileri ile donatıldığı imasını içermektedir. Bu iki görüş, birbirini doğrudan dışlamamakla birlikte toplumların örgütlenme biçimlerine göre görünürlük düzeyleri farklılık gösterebilmektedir. Biyopolitika alanında çalışanlar, bu sorunun cevabını, bilgi - iktidar ilişkilerinin ilişkiselliğinde ve bu ilişkiselliğin özneyi nasıl kurduğunda aramakta ve alana ilişkin 'profesyoneller' ile yaşlılar arasındaki ontolojik iktidar ilişkilerini vurgulamayı tercih etmektedirler [230]. Bununla birlikte öznenin direniş olanaklarının da iktidar ilişkilerini şekillendirebilecek bir potansiyel taşıdığına dair bir varsayım da söz konusudur. Burada sıralanan tüm faktörleri göz önünde bulundurmak adına çalışmanın ilerleyen kısımlarında yaşlanma tertibatının nasıl kurulduğuna bakmak yerinde olacaktır.

2.Yaşlanma Tertibatı

Biyopolitika kavramı Foucault ile popülerlik kazanmasına rağmen, kavramın art alanı onun tartışma gündemi ile sınırlı değildir [231] . Bu nedenle öncelikle biyopolitika kavramı Foucault'nun düşünce sisteminde işgal ettiği bağlamı ile ele alınmaya çalışılacak, ardından ise Deleuze ve Guattari, Agamben, Hardt ve Negri gibi

[230] Powell, Chamberlain, **a.g.e.,** s. 11
[231] Kemal Özdil; Aşağdan Biyopolitika: Biyoiktidarın Yeni Çağı ve 'Yaşam Siyaseti', **Biyopolitika-Foucault'dan Günümüze Biyopolitikanın İzdüşümleri- Cilt 2-** ed. Onur Kartal, NotaBene Yayınları, Ankara, 2016, s. 260

düşünürlerin alana ilişkin katkısı, yaşlanma sürecinin çözümlenmesi bağlamında değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bu noktada değinilmesi gereken esas husus, söz konusu düşünürlerin hiçbirinin doğrudan yaşlanma süreci ile ilgilenmemiş olmalarıdır. Yukarıda sıralanan düşünürlerin, yaşamın yönetimselliğe dâhil edildiğine yönelik geliştirdikleri argümanlar, yaşlanmanın biyopolitikası alanında yapılan bilimsel çalışmalara ufuk açıcı bir zemin hazırlaması bağlamında önem taşımaktadır.

Yaşlanma tertibatının nasıl öznellikler ürettiğini öncelikli olarak Foucault'nun kavram setlerinden yola çıkarak anlamlandırmaya çalışmak bu noktada iyi bir başlangıç referansı olarak değerlendirilebilir. Foucault birçok farklı alanda eserler vermiş olsa da çalışmalarının ortak özelliğinin insanoğlunun eylemleri ve yaşadığı dünyayı sorunsallaştırma biçimleri olduğunu söylemektedir. Bu bağlamda Foucault'nun çalışmalarında merkeze aldığı sorunları *bilgi, iktidar ve etik* başlıkları altında sınıflandırabilmek mümkün görünmektedir. Bellour'un çalışmalarında ortaya koyduğu üzere, Foucault'nun, bilgi sistemlerini *arkeoloji,* iktidar biçimlerini *genealoji (soykütüğü),* insanın kendi ile ilişkisini ise *etik* bağlamında incelemeye çalıştığı ifade edilmektedir [232]. Ancak söz konusu ayrımları birbirinden bağımsız düşünmek de pek olası değildir. Zira bilgi, iktidar ilişkileri ve özne Foucault'nun anladığı biçimiyle birbirini tetikleyen, değiştiren, yenileyen, üretici bir etkileşime işaret etmektedir. Bu nedenle de çalışmalarının merkezine 'özne' kavramını yerleştirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda Foucault kendi çalışma alanı ve amacını şu cümlelerle özetlemektedir:

> *"Yapıtlarım, insanların özneye dönüştüren üç ayrı nesneleştirme kipi üzerinde durmuştur. Konuşan öznenin nesneleştirilmesi, öznenin 'bölücü pratikler' diye adlandıracağım pratiklerde nesneleştirilmesi ve insanın kendini özneye dönüştürme biçimi(…)Yani benim araştırmalarımın genel teması iktidar değil, öznedir [233]."*

Ancak yukarıda ifade edilen özne kavramı, stabil, değişmez ve evrensel kurallara göre işleyen bir öznelleşme pratiği olarak yorumlanmamaktadır. Bu noktada Foucault evrensel olarak uygulanabilecek biçimsel şemalar, şablonlar ya da sistemlerin

[232] Özlem Özel Talay; **Michel Foucault'da Dilin Fonksiyonu,** Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 2005, s. 1
[233] Foucault; " Özne ve İktidar… **a.g.e." ,** s. 58

kurulamacağından söz ederek [234], söylemin düzeninin toplumda var olan epistemelerin 'süreksizliğine' dayandığını vurgulamaktadır. Söz konusu süreksizliğin öznelleşme pratiklerinde de görünür olduğunu vurgulayan Foucault, bilgi - iktidar ilişkilerinin arasında yaşanan gerilim ve ilişkiselliğin öznenin yaşamını sanatsallaştırma kaygısına yön verdiğini belirterek, söz konusu öznelleşme sürecinin durumsal bir içeriği olduğunu iddia etmektedir. Bu bağlamda toplumsal dinamiklerin bir ürünü olarak değerlendirilebilecek hakikatin, bilimsel bilgiyi çerçeveleyen söylemsel oluşumları, tertibatları araştırma alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu nedenle biyo-medikal paradigma olarak genellenebilecek yaşlanmaya yönelik biyolojik, psikolojik ve sosyolojik temelli yaklaşımların meşruiyet alanını ve ürettikleri hakikatleri bu bağlamdan bağımsız düşünmek pek mümkün görünmemektedir.

Toplumlardaki bilme biçimlerinin dönemselleştirilmesinde kullanılan kavramlardan biri olan epistemeyi Foucault, *'Bilginin Arkeolojisi'* adlı eserinde şu şekilde tanımlamaktadır:

> *"Dünya hakkında bir vizyon, bütün bilgilerde ortak ve her bir bilgiye aynı yasaları ve aynı postülaları empoze edecek olan bir tarih dilimi, aklın genel bir evresi, bir çağın insanlarının kendilerinden kaçıp kurtulamayacağı belli bir düşünce yapısı – genel bir el tarafından herkes için yazılmış bir yasalar toplamı- gibi bir şey* [235]."

Foucault'nun arkeolojik çözümleme yöntemi her ne kadar bu temel kavram üzerine inşa edilmiş olsa da Foucault bu tanımı ile içinde bulunduğu evreden de soyutlanmadan yorum yapılamayacağını da baştan kabul etmiş olmaktadır. Dolayısıyla modernliğin kurucu unsuru olarak kabul edilebilecek rasyonelliğin yanında, 'bilgi', 'hakikat' gibi kavramların da tarihsel olduğu iddia edilebilmektedir [236]. Foucault'nun episteme ile vardığı bu çıkarım ile her toplumun bir akvaryum misali söylemler üzerine kapandığı görülmektedir. Dolayısıyla söylemlerin ürettiği tekillikler, toplumların kendi dinamikleri içinde değerlendirilmesi gereken tertibatlara dönüşmektedir.

> *"Pozitiflikleri çözümlemek, bir söylemsel uygulamanın hangi kurallara göre nesne gruplarını, ifade birliklerini, kavram oyunlarını, teorik seçim serilerini oluşturabildiklerini göstermektir.*

[234] Ayhan Ece, **Michel Foucault Düşüncesinde Söylem, Düzen ve Hakikat,** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009, s. 7
[235] Foucault; "Bilginin Arkeolojisi… **a.g.e."** s. 191
[236] Gencay Şaylan; **Postmodernizm,** İmge Kitabevi, Ankara, 2002, s. 257

Böyle oluşmuş elemanlar, belirli bir ideallik yapısıyla birlikte, bir bilimi kurmazlar… Onlar, kendilerinden hareketle, tutarlı (ya da tutarsız) önermelerin kurulduğu, az ya da çok doğru betimlemelerin ortaya çıkıp geliştiği, doğrulamaların gerçekleştiği, teorilerin açıldığı şeylerdir [237]*."*

Söz konusu pozitifliklerin birlikteliği, toplumun epistemik bağlamına uygun olarak bilimsel bir içeriğe sahip olabileceği gibi, toplumda kabul gören bir kavramlar seti ile de meşruiyetini sürdürebilmektedir.

Bu noktada *'Yaşlanmaya Tarihsel Bir Bakış'* başlığında görülen yaşlanmaya yönelik yaklaşımsal farklılıklar, dönemin epistemeleri ile ilişkilendirilerek açıklanabilir. Bu nedenle yeri geldiğinde bir mitin, efsanenin, bir edebi metnin, yeri geldiğinde bir kalıpyargının ya da alışılagelmiş davranış pratiğinin dönemin epistemik inşası ve tertibatı ile yakından ilgili olduğu tespit edilebilmektedir. Bu noktada daha önce üzerinde durulan konulardan faydalanarak konuyu açımlamak oldukça yararlı olabilir. Bu bağlamda Eskimo'ların toplumsal üretim biçimlerinin ürettiği bilme biçimlerinin doğurduğu yaşlanma pratiklerinin, günümüz toplumlarının üretim ve tüketim biçimlerinin doğurduğu bilimsel paradigmalardan farklı olması örnek gösterilebilir. İlgili dönemlerin 'hakikat' olarak ürettiği çıkarımların zaman ve mekân bağlamındaki kıstasların değişikliğinin öznelleşme pratiklerinde görülen çeşitliliği tetiklediğini iddia etmek oldukça olasıdır. Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi coğrafi koşulların getirdiği sınırlılıklar, yaşlılık dönemine ilişkin mekânsal bir tecriti olağanlaştırırken, modernlik olarak adlandırılan sürecin sonrasında yaşlılık dönemi 'rasyonel' gerekçelerle temellendirilerek başka türlü 'tecrit' stratejilerinin geliştirilmesine neden olmaktadır. Bu nedenle birinci koşulda ölüm, pragmatik bir gereklilik olarak sunulurken, diğer koşulda yaşamak ve yaşatmak daha işlevsel görülebilmektedir

Aynı konuyu bir başka örnekle açıklamak gerekirse, günümüzün reklam söylemleri ya da haber metinlerindeki ebedi gençlik vurgusu ile tarih öncesi çağlardaki mitleri karşılaştırmak da mümkündür. Mitler, insanlık deneyiminde görülmemiş olan 'ebedi gençlik' söylemini, dönemin metafizik değerleri ile ilişkilendirerek açıklarken, günümüzün özellikle sağlık haberlerinde ve reklam söylemlerinde benzer bir 'ebedi gençlik' vurgusunun tıp biliminin imkân tanıdığı iddia edilen kavramsal çerçeve

[237] Foucault; "Bilginin Arkeolojisi… **a.g.e."** s. 232

ekseninde rasyonelleştiği gözlenmektedir. Bu noktada tüketiciyi ikna süreci, tıbbi söylemin 'bilimsel' kavram setleri aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Hatta bu noktada 'ikna' etmek için yıllar öncesinin benzer stratejilerinin çoğunlukla günümüzde hala kullanıldığı görülür. Tıp 'mucizeler yaratır' , 'şifalar üretir' ve 'iksirler' sunar. Dolayıısyla aynı metafizik metaforların kullanıldığı gözlenmektedir.

Böylece söylemin bilgi üzerindeki etkileri, iktidar etkisi olarak da yorumlanabilir. Zira bu durumda bilgi, bir hakikati temsil etmenin ötesinde, özellikle içinde yaşanılan zaman dilimindeki toplumlarda Aydınlanma'dan beri yüceltilen rasyonelliğin ürettiği bilme biçimlerinin bir tezahürü olarak da yorumlanabilir [238] . Bilginin sistematik ve örgütlenmiş rasyonel bir temel üzerine inşa edilmiş olduğunu simgeleyen 'bilim', bu özelliği sayesinde kurumsallaşmakta ve özellikle aklın üstünlüğünü merkeze alan modernlik sürecinde 'tartışma götürmez' bir söylem alanı inşa etmektedir. Dolayısıyla bilginin kendisinin bir iktidar alanı oluşturduğu iddia edilebilmektedir.

Bir bilim olarak gerontolojinin ürettiği bilme biçimlerini, söylemleri ve yaşlanmaya yönelik ürettiği sorunları da bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. Zira yaşlanmanın bilimselleştirilmesi ile 'yaşlanan beden'in çerçevesini kuran bir 'bilme iktidarı' da doğrudan kurulmuş olur. Söz konusu bilme iktidarı, yaşlanmanın sorunsallaştırılma pratiklerini ve onu düzenleyen tüm kurumsal yapılanmaları da işaret etmektedir.

Deleuze'nun 'Foucault' monografisinde bilim ile bilgi arasındaki ilişkiyi yorumlama biçimi konuyu özetler niteliktedir. Ona göre bilgi, her katmana, her tarihsel formasyona özgü 'görünür' ve 'söylenebilir' olanlardan oluşan kombinasyonlarla tanımlanır. Bu durumda bilgi, pratik bir düzenek, kelimeler ve şeyler arasındaki bir 'tertibat' olarak yorumlanabilir [239]. Söz konusu tertibatı Foucault, '*Kelimeler ve Şeyler'* adlı eserinde *'Las Meninas'* adlı tablodaki temsiliyet sorunu üzerinden özetlemeye çalışmaktadır [240] . Görünen ile görülen arasındaki ilişkisizlik ilişkisinin doğurduğu temsiliyet sorunu, tüm bilimsel paradigmaların üretilmesinde de karşımıza çıkmaktadır.

[238] Paul Veyne; **Foucault, Düşüncesi, Kişiliği,** çev. Işık Ergüden, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2014, s. 121
[239] Deleuze; "Foucault… **a.g.e."** s.70
[240] Foucault; "Kelimeler ve Şeyler… **a.g.e."** s.9

Dolayısıyla 'yaşlanan beden'de somutlaşan göstergeler, yaşlanma sürecini tanımlamak, anlamlandırmak için kullanılmaktadır. Yaşlanma sürecinin 'görünen'e indirgenmesi ise, yaşlanmayı etkileyen birçok faktörün gözden kaçırılmasına neden olabilmektedir. Zira yaşlanmak, görünen etmenlerin dışında doğrudan görünmeyen 'sezgisel' bir bağlamı da içinde barındırmaktadır. Çoğu zaman gözden kaçırılan bu etmen nedeniyle yaşlanmayı bilimselleştirme iddiası ile ortaya çıkan gerontoloji, bir temsiliyet iddiasında olmasına rağmen, hakikat düzlemini belirli bir katmanda sabitlemektedir.

> *"Gördüğümüz şeyleri istediğimiz kadar anlatalım, görünen şey hiçbir zaman söylemin içine sığmaz ve söylenmekte olan şeyi imgeler, eğretilemeler, kıyaslamalar aracılığıyla istendiği kadar gösterilmeye çalışılsın, bunların ışıklarını saçtıkları yer gözlerin gördüğü değil de, sentaksın ardışıklığının tanımlandığı yerdir* [241] *."*

Böylesi bir durum varlık ile temsil arasında keyfi bir söylemin gelişmesine neden olabilmektedir. Söylemin her gerçekliğe bir 'keyfilik' unsuru katması onun 'bilgi' olma düzeyini de etkilemekte ve nesnellik kavrayışını topyekûn alaşağı etmektedir. Temsilin yukarıda belirtilen nedenlerle ürettiği keyfilik, bilimsel alanda da sıklıkla kendini göstermektedir. Dolayısıyla bu durum kimi zaman görüneni yorumlama biçiminde belirli bir hakikati üretmeye çalışırken bazen de görünen herhangi bir şeyin 'temsil' edilmemesine neden olabilmektedir. Klasik gerontolojide sıklıkla karşılaşılan böylesi bir durumdur. Bu perspektife dâhil edilecek birçok kuramsal yaklaşım, yaşlanmaya yönelik ideolojik bir çerçeve sunarak, ya yaş gruplarının homojen bir kitleymişçesine yorumlanmasına neden olmakta ya da yaşlılar arasındaki toplumsal eşitsizlikleri gizleyen bir anlam pratiğinin oluşmasına neden olmaktadır.

Elbette ki söz konusu çıkarımları toplumsal bağlamdan bağımsız düşünmek olası değildir. Zira yukarıda bahse konu bilimsel paradigmayı yaşlanmayı sorunsallaştıran üretim ilişkileri, demografik dağılımlar ve yaşlanma dönemine ilişkin üretilen güvenlik sorunları ile ilişkilendirmek gerekmektedir. Zira yaşlanmaya yönelik geliştirilen tıbbi modelin yüzeysel bir retorik geliştirerek, daha derin politik ve hiyerarşik buyrukları gizlediği varsayılmaktadır [242]. Bu noktada bilme biçimlerinin kendi kendilerini değiştirmedikleri aşikâr görünmektedir. Bilme biçimlerinde yaşanan dönüşümü içinde

[241] Foucault; "Kelimeler ve Şeyler… **a.g.e."** s.36
[242] Powell; **a.g.e.,** s. xiii

yeşerdiği kültürel kodlar ve özneler arası ilişkilerin belirlediği makro ve mikro iktidar ilişkilerine değinerek konunun bağlamını genişletmek gerekmektedir.

Öznenin bedeninde somutlaşan stratejik manevralar, yaşamın nasıl yaşanabileceğine dair ipuçları vermektedir. Dolayısıyla yaşam üzerinde kurulan iktidar, birey doğmadan önce kuşatıldığı sosyal ortam tarafından şekillenirken, söz konusu kuşatılma tüm yaşam boyu bedeni ve bireyin yaşamını organize etmesinde bir araç olarak kullanılmaktadır. Ancak söz konusu ilişki biçimini salt bir tahakküm ilişkisi ile açıklamak, öznenin iktidar ilişkilerini şekillendiren ve dönüştüren yaratıcı rolünü göz ardı etmek anlamına gelmektedir. Oysa bu çalışmanın amacı bahse konu ilişkiselliği ortaya koyabilmektir.

Öznenin kuşatıldığı toplumsal kurumların, öznellik üretimi sürecinde disipline edici bir rol üstlenmesi, Foucault'nun *Hapishanenin Doğuşu* adlı eserinde *panoptikon* kavramı üzerinden aktarılmıştır. Bu bağlamda Jeremy Bentham'ın mimari bir tertibat olarak yorumlanabilecek hapishane tasarımının günümüz kapitalist toplumlarını örgütleyen düşünsel zeminlerden biri olduğu düşünülmektedir. Toplumların tertibatlarını biçimlendiren ve onlar tarafından biçimlendiğine inanılan epistemik kopuşların, suç ve ceza pratiklerinde oynadıkları rol, *'Hapishanenin Doğuşu'* adlı eserin temel argümanlarından biri olarak görülebilir [243] . Foucault söz konusu sorgulamayı azap çekmenin / çektirmenin siyasal iktidarın vücut bulduğu Kral'ın ölüm ve yaşam hakkı konusundaki tasarrufuna bağlayarak bedenin iktidar ilişkileri karşısında nasıl araçsallaştırıldığını muhtelif örnekler üzerinden sıralamaktadır [244].

İçerisinde yaşanılan zaman diliminin etik kodlarının penceresinden bakıldığında, azap çektirme, giyotin ile bir suçlunun öldürülmesi ya da idam edilmesi sert bir cezalandırma yöntemi olarak görülebilmektedir. Bu noktada, Foucault, suç ve ceza ilişkisinde yaşanan dönüşümün toplumsal üretim pratiklerinde yaşanan değişim ile ilişkilendirmektedir. Dolayısıyla hapishane, hümanizmanın ya da toplumsal yumuşamanın göstergesi olmaktan öte, kapitalist üretim biçiminin ihtiyaç duyduğu 'çalışan', 'yaşayan' özne ihtiyacının ürettiği mekânsal ve söylemsel bir 'kapatılma'

[243] Michel Foucault; **Hapishanenin Doğuşu,** İmge Kitabevi, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, 2006, s. 295

[244] Konuyla ilgili daha detaylı bilgi için M. Foucault'nun 'Hapishane'nin Doğuşu' ve 'Cinselliğin Tarihi' eserlerine başvurulabilir.

olarak yorumlanabilmektedir. Bu durumda burjuva ideolojisinin hâkim olduğu toplumsal yaşamda yeni iktidar kavrayışının varlık nedeni ve işleme mantığı *'yaşamı sağlama, destekleme, güçlendirme, çoğaltma ve düzenleme'* olarak revize edilmiştir [245]. Bu nedenle iktidarın mevcut yetki alanı, ölümün ruhani düzleminden, yaşamın 'arena'sına kaymıştır.

Egemen iktidarın öldürme hakkını kullanması seyirlik bir ritüel olarak gerçekleştiğinden temel mantığı sadece 'suçlu'yu cezalandırmak değil, aynı zamanda cezalandırılan kişiyi seyreden topluluğa göz dağı vermekti [246] . Bu bağlamda söz konusu durumun iki kaygıyı birden ürettiği düşünülebilmektedir. Bunlardan biri egemen iktidarın öldürme hakkını kullanmaması için yine iktidarın belirlediği yaşam sınırının içinde mümkün olduğu kadar kalabilmek, bir diğeri ise ölümün topluma mütemadiyen hatırlatılması ve ölümün yaşama içkinliğidir. Bu noktada ölüme tanıklık edilmesi bireyler üzerinde, ölüme ilişkin çeşitli varsayımların üretilmesi ve 'öteki'nin ölümünün egemen iktidarın meşruiyetini pekiştiren bir nitelik olarak yorumlanmasına neden olmaktaydı. Egemen iktidarın 'fiilen öldürme hakkı'nı istisnai parametrelere indirgemesi ile birlikte, iktidar ilişkileri içinde 'yaşatmak', daha başat bir fonksiyona dönüşmüştür. Elbette, burada dile getirilen iddia, egemen iktidarın haklarından birinden tamamen vazgeçtiği anlamına gelmemektedir. Ancak egemen iktidarın meşruiyet alanının sürekliliği için kapitalizmin işlevsel gördüğü bağlam, yaşatma hakkını öncelemekte ve olası 'öldürme hakkı'nı kullandığı mecralar seyirlik olma özelliğini nispeten yitirmektedir. Zira 'öteki'nin ölümüne tanıklık etmek, kapitalist süreçte olası üretim ve tüketim ilişkilerini baltalayacak bir 'son'u bireylere hatırlatmaktadır. Dolayısıyla 'başkasının ölümü'ne ilişkin bilgi ne kadar az olursa, kesintisiz çalışma ritüellerine alışmak da o kadar kolay olacaktır.

Bu sebeplerle yaşlanma ve özelde yaşlılık dönemi, iktidarın tutunmakta en çok zorlandığı süreç olarak değerlendirilebilmektedir. İktidar ilişkileri yaşam sürdüğü sürece var olduğu için, yaşlılık döneminin iktidarın yörüngesinde kalmasını sağlayan anahtar kavram olarak 'aktif yaşlanma stratejileri'nin belirdiği söylenebilmektedir. Bu stratejiler aracılığıyla öznelerin, mümkün olduğu kadar iktidar ilişkilerinin ürettiği bilme biçimleri

[245] Foucault; "Cinselliğin Tarihi…**a.g.e." ,** s. 102
[246] Foucault; "Hapishanenin Doğuşu…**a.g.e." .** s. 125

ile onaylanan söylemin sınırlarının içinde kalmaya çaba göstermelerine ve buna uygun olarak bedenlerini disipline eden kurumsal ve söylemsel düzlemlere uyma davranışı göstermelerine neden olduğu söylenebilmektedir. Söz konusu durumun, iktidarın sürekliliğini tesis etmenin yanında 'yaşama arzusu' ile donatılmış öznelerin yaratıcı ve aynı zamanda düzeni yıkıcı gücünü bünyesinde barındırdığı unutulmamalıdır.

Böylelikle burjuvazinin ürettiği yeni etik kodlara uygun 'yasal' bir söylemin gelişmesi ve 'çalışma'nın üretim sürecine sağlayacağı katkı, iktidar ilişkilerinin şekillendirdiği toplumsal düzlemde 'öldürmek'ten daha ehemmiyetli olmaya başlamıştır. Bu durumda Klasik Çağ'da Kral'ın iktidarını temsil ettiğine inanılan 'ölüm hakkı' yerini 'yaşam üzerinde kurulacak iktidara' bırakmıştır [247]. Cezalandırmanın mekânsal uzamı olarak beliren hapishanenin bir çeşit gözetleme pratiğine imkân veren yapısı ise Foucault'ya göre, toplumsal işleyiş mekanizmasının bir tezahürü olarak yorumlanabilmektedir. Söz konusu gözetleme pratiğinin, öznenin toplumsal işleyiş karşısında gözetleniyor olduğu algısı üzerinden kimliğini inşa etmeye güdülenmesine neden olduğu anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu durum, öznenin bedeni üzerinden disipline edilmesini beraberinde getirmektedir. Foucault'nun ilksel çalışmalarında sıklıkla dile getirilen bu durum, mimari tertibatlar ile üretilen içerik ve ifade formlarına işaret etmektedir.

Cezalandırma sisteminin suç ve ceza ilişkisi üzerinden ürettiği 'normal/anormal', 'suçlu/masum' ayrımı, bir ifade formu olarak bir kez üretildiğinde 'hapishane', bu ifadenin içerik formu olarak toplumsal tabanda meşruiyetini üretmiş olmaktadır. Dolayısıyla bir görünürlük alanı olarak hastane, klinik, hastane, tımarhane, huzurevi vb. birer bakış kurarlar [248]. Hastaya bakış, deliliğe bakış, mahkûma bakış, yaşlanmaya bakış gibi. Toplumun 'öteki'sinin kapitalist üretim biçimine sunduğu ya da sunabileceği katkılar ekseninde cezalandırılması ya da tecrit edilmesi, yaşlanma örneği üzerinden incelendiğinde bu kurumun 'kapatılma pratiği' açısından muadili 'huzurevi' adı verilen mekânsal / mimari bir tertibat ile açıklanabilmektedir. 'Kapatılma'daki muadillik durumunu açıklayabilmek adına Deleuze'un *'Foucault'* monografisinde dile getirdiği 'içeride-dışarıda' olma durumuna değinmek yerinde olacaktır.

[247] Foucault; "Cinselliğin Tarihi…**a.g.e." ,** s. 99.121
[248] Ali Akay; **Michel Foucault'da İktidar ve Direnme Odakları,** Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2016, s.13

"Katı (hücresel) segmenterlik olarak hapishane esnek ve hareketli bir fonksiyona, kontrollü bir trafiğe, aynı zamanda özgür ortamları da kateden ve hapishaneyi geride bırakmayı öğrenebilecek bütün bir şebekeye gönderir. Bu bizzat Kafka'daki artık tutuklamaya veya mahkumiyete hacet bırakmayan 'sonsuz erteleme' gibidir. Maurice Blanchot'nun Foucault hakkında dediği gibi, kapatılma bir dışarıya gönderir ve kapatılmış olan da dışarısıdır. Düzenekler dışarıda bırakarak veya dışarının 'içine' kapatarak bir şeyleri kapatır ve bu fiziksel kapatma kadar psişik içeridelik için de geçerlidir [249]*."*

Modenitenin profesyoneller ordusu tarafından tavsiye edilen bir yaşam formuna dönüşen huzurevi / bakımevi gibi kurumlar, benzer yaş gruplarındaki bireylerin bir arada yaşamasının olası işlevselliğini vurgulayan ve sosyal devlet kavrayışı ile bunu destekleyen bir yönetimselliğin ürünü olarak yorumlanabilir. Modernlik ile birlikte daha önce 'aile kurumu' ile özdeşleştirilen birçok 'rolün' profesyonel kurumlara devredilmesinin son örneklerinden biri sayılabilecek olan bu düzenleme, Hardt ve Negri'nin ifade ettikleri biçimde dile getirmek gerekirse 'duygulanımsal bir iktidar ilişkisinin' neticesinde ortaya çıkmışlardır. Bu bağlamda artık iktidarın sert, katı çizgisinin dışında maddi olmayan emeğe dayalı iletişimsel ve duygulanımsal bir yön belirmektedir. Hizmet sektörünün gelişmesi ile kendini gösteren bu yön, bakım vermeyi vadeden kurumların, gerektiğinde şefkat ve ilgi gibi duygulanımsal pratikleri de sunması yönünde bir gereklilik üretmektedir. Böylelikle insan ilişkileri içinde üretilen, ancak maddi olmayan bir duygulanımsal emek ortaya çıkmaktadır [250]. Yaşlanan bireyin bakımı ve sağlığını üstlenen birçok kurumun işleyiş mantığı yukarıda belirtilen duygulanımsal emek ile açıklanabilmektedir.

Bununla birlikte mimari anlamda geleneksel aile yapılarının kapitalizm ile birlikte çözülmesi ve mekânsal anlamda 'yaşlı'nın çekirdek ailenin dışında konumlanması ile birlikte bu bireylerin erişmeleri tavsiye edilen mertebe, daha önceki çağlarda da sıklıkla yaşlılara atfedilen bir özellik olan bilgelik ve erdemliliğe erişmeleri yönündedir. Ancak arzu ekonomisinin çarklarına göre işleyen bir toplumsal sistemde doyumun nasıl sağlanacağına dair herhangi bir ipucu verilmemektedir. Bu durumda daha önceki kuramsal yaklaşımlarda görüldüğü gibi yaşlanan bireyin yaşamdan geri çekilmesi erdemli bir davranış olarak yorumlanabilirken, yaşamsal faaliyetlerini,

[249] Deleuze; "Foucault…**a.g.e."** s. 62
[250] Utku Özmakas; Hardt ve Negri: Biyopolitikanın Kurucu Uğrağı, **Biyopolitika- Cilt 2- Foucault'dan Günümüze Biyopolitikanın İzdüşümleri,** NotaBene Yayınları, Ankara, 2016**,** s. 176

fiziksel aktivitelerini ve üretici faaliyetlerin dışında geçirdikleri 'boş zaman aktivitelerini' düzenli olarak gerçekleştirmeyi sürdürmeleri de eşit oranda onaylanan davranış kalıpları olarak değerlendirilebilmektedir.

Ölüm üzerinde kurulan hakkın kurumsallaşmasını sağlayan toplumsal örgütlenme pratiğinin, kapitalizmin çalışan ve yaşayan insana duyduğu ihtiyaç, iktidar ilişkilerinin dönüşmesine neden olmuştur. Yaşam üzerinde kurulan iktidarın mihenk taşı, insan bedeni hakkındaki tıbbi ve bilimsel bilginin artışının yanı sıra XVIII. yüzyıldaki tarımsal üretim biçiminde yaşanan değişim ve sanayinin büyümesi olarak gösterilmekteydi. Bu noktada 'biyolojik olan, tarihsel olan üzerindeki baskısı'nı salgınlar, hastalıklar ve kıtlık biçiminde gösterirken, artık 'hayat üzerindeki göreli denetime' izin veren teknolojik, bilimsel, toplumsal ve tıbbi yenilikler ise daha önceki dönemlerle kıyaslanmayacak kadar artış göstermişti. *Böylelikle hareket için gerekli alanda, söz konusu alanı düzenleyip genişleten iktidar ve bilgi yöntemleri, yaşam süreçlerine karşı sorumluluk alıp, onları denetlemeye ve dönüştürmeye girişmiştir* [251]. Bu varsayımdan yola çıkan Foucault, ilksel çalışmalarında bedeni disipline eden toplumsal formları incelemeyi tercih ederken, XVIII. yüzyıldan itibaren bedeni disipline eden iktidarın dışında bir tür iktidar teknolojisinin varlığından daha söz etmeye başlar. Bu iktidar teknolojilerinden biri bedenin anatomo-politikası, diğeri ise Foucault'nun modernliğin kurucu unsurlarından biri olarak kabul ettiği nüfusun biyopolitikasıdır.

Foucault, XVIII. yüzyıldan beri yaklaşık olarak bir arada işlediği varsayılan bu iktidar teknolojilerinin, özneler üzerinde yarattığı etkiler bağlamında birbirini değiştirip dönüştürme potansiyeli taşıdığını iddia etmektedir [252]. Bedeni her bakımdan disipline etmeyi hedef edinen bu iktidar pratiği, kapitalizme uygun bir beden tasarımının kurulumundan, bedenin sistematik kurumsallaşma aygıtları ile biçimlendirilmesine kadar geniş bir ağda faaliyet gösteren bir iktidar teknolojisi olarak değerlendirilebilir [253]. Bedenin makinesel bir işleyişinin olduğuna inanılan disiplinci iktidar pratiklerinde, kurumsallaşmayı temsil eden içerik formları olarak okullar, hastaneler, kışlalar, atölyeler, hapishaneler, huzurevleri gibi - Foucault'nun terminolojisi ile adlandırmak gerekirse - 'kapatılma pratikleri' aracılığıyla özneler bireyselleştirilmektedir.

[251] Lemke; **a.g.e.,** s. 56
[252] Foucault; "Toplumu Savunmak Gerekir…a**.g.e." ,** s. 248
[253] Foucault; "Cinselliğin Tarihi…**a.g.e." ,** s. 103

Dolayısıyla bu kurumlar aracılığıyla, iktidar bireyi birer 'nesne' olarak nesneleştirmektedir. İktidarın *panoptikon* tasarımına benzer bir şekilde bireyleri gözaltında tutma nosyonu ile bedenin kontrolü iktidarın *'görüş optiğine'* bağlanmıştır [254] . Söz konusu görüş optiği, gözetim toplumu tartışmaları ekseninde hala sürdürülmekte hatta yeni medya teknolojilerinin sunduğu imkânlar ile *synopticon* tasarımına kadar varmaktadır [255]. Bu nedenle bedeni disipline ettiği iddia edilen ağ, günümüzde artık şeffaf bir görünüme kavuşmuş ve gözetleme, sınırsız bir kapatılma pratiğini beraberinde getirmiştir. Hatta tabir-i caizse açılarak öznelliklerin üzerine kapanmıştır. Bu nedenle bu durumu açıklayacak yeni bir kavramsal çerçeveye ihtiyaç duyulmuştur.

Foucault'nun ileri sürdüğü iktidar teknolojilerinden ikincisi ise, bu çalışmanın da temel argümanlarından birini oluşturan ve tüm tezin içeriğine nüfuz eden *'nüfusun biyopolitikası'*dır. Bu noktada XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bedene değil de 'yaşam'a odaklanan bir teknolojinin varlığından söz edilmektedir. Tür olarak insanı merkeze alan biyopolitika;

> *"Canlı varlığın mekaniğinin etkisinde olan ve biyolojik süreçlerin dayanağını oluşturan bedeni merkez almıştır. Bollaşma, doğum ve ölüm oranları, sağlık düzeyi, yaşam süresi ve bunları etkileyebilecek tüm koşullar önem kazanmıştır. Bunların sorumluluğunun yüklenilmesi bir dizi müdahale ve düzenleyici denetim yoluyla gerçekleşir: İşte bu da nüfusun biyopolitikasıdır. Beden disiplinleri ve nüfus düzenlemeleri, yaşam üzerindeki iktidarın çevrelerinde örgütlendiği iki kutbu oluşturur [256]."*

Görüldüğü üzere biyopolitika, insanı biyolojik bir varlık olarak ele alır. Dolayısıyla bu durum, siyasetin biyolojikleşmesini getirdiği gibi biyolojik olanın da siyasallaşması anlamına gelmektedir. Aristothales'ten ilham aldığı sözden yola çıkarak bir çıkarımda bulunan Foucault, *'modern insanı, bir canlı varlık olarak kendi siyasetine dâhil eden bir hayvan'* [257] olarak tanımlayarak biyopolitikayı *'modernliğe girme eşiği'* olarak betimlemektedir. Dolayısıyla yaşamın düzenlenme pratiğinde karşılaşılan her bir

[254] Akay; **a.g.e., ,** s. 135
[255] Daha detaylı bilgi için Thomas Mathiesen'in çalışmaları ve Zygmunt Bauman & David Lyon'un *Akışkan Gözetim* eserlerine bakılabilir.
[256] Foucault; "Cinselliğin Tarihi…**a.g.e"** s. 103
[257] Foucault; "Cinselliğin Tarihi…**a.g.e"** s. 105

durum, aynı zamanda siyasetin de konusuna dâhil edilebilecek bir mesele haline gelmektedir. Disipline edici iktidar pratiklerinde 'içeride' ve 'dışarıda' olanların normal ve anormal sınırı çerçevesinde güvenlik parametrelerine göre disipline edildikleri varsayılırken, biyopolitika ile açık alanların işletilmesi söz konusudur. Bu bağlamda biyopolitika, 'dışlananların' ne tür stratejilerle toplumsal yaşama dâhil edildiklerini göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Biyopolitikanın kapitalizmle yakın ilişkisi olduğunu varsayan Foucault'ya göre, XVIII. yüzyılın iktidar tekniklerinde ekonomik ve siyasal bir sorun olarak 'nüfus'un ortaya çıkması önemli bir etkendir. Zira yoksulluk nüfusu, işgücü nüfusu ya da bireylerin çalışma kapasitesi gibi etkenlerin, nüfus ile paylaşılan kaynaklar arasında bir sorunsallaştırılmanın doğmasına neden olduğu varsayılmaktadır. Makro iktidar ilişkileri bağlamında bakıldığında hükümetler doğum, ölüm, yaşam süresi, doğurganlık, sağlık durumu, hastalıkların sıklığı, beslenme ve konut biçimi ile ilişkilendirilecek bir 'nüfus'la karşı karşıya olduklarının farkına varırlar. Biyopolitika ile nüfus düzenlemeleri, demografi çalışmaları, kaynaklarla nüfus arasındaki orantıya ilişkin tahminler, zenginlikler ve bunların dolaşımının, yaşamların ve bunların olası uzunluğunun çizelgelere geçirilmesi ortaya çıkmaktadır [258]. XIX. yüzyıldan itibaren nüfusun düzenlenebilir bir şey olabileceğine dair geliştirilen farkındalık, hem 'yönetimsel' açıdan kullanılmaya hem de dönemin epistemik ihtiyaçları bağlamında sorunsallaştırılmaya başlanmıştır.

Yukarıda da bahsedildiği üzere biyopolitika, tüm yaşam alanlarını sarmalayan bir iktidar ilişkileri stratejisi olarak görülebilmektedir. Bu sarmal içinde kendi öznelliğini arayan bireyler, bir çeşit 'hakikat oyununa' dâhil olarak 'yaşam sorumluluklarını' üstlenme yönünde güdülenmektedirler. Bu bağlamda biyopolitika kavramının işaret ettiği beş farklı içeriğin olduğu tespit edilmiştir. Bunlar ;

1. *Kapitalizmin yükselişiyle birlikte tıpta yaşanan dönüşümlerin sonucu olarak,*
2. *Kapitalizm tarihinin bir parçası ve parseli olarak,*
3. *Egemenliğin yeni bir biçimi olarak,*
4. *Neoliberal yönetimselliğin özgül bir iktidar biçimi olarak,*

[258] Foucault; "Cinselliğin Tarihi…**a.g.e"** s. 26- 103

5. *Biyotarih içerisindeki bir bölümün başlığı olarak* [259]sıralanabilmektedir.

Biyopolitikanın içeriğine karşılık gelen her bir maddeyi aynı zamanda yaşlanma özelinde düşünebilmek de mümkün görünmektedir. Bu bağlamda tarım toplumlarında yaşlı olarak tanımlanan kimseler, üretimsel faillikleri sorgulanmadan tarımsal faaliyetlerini sürdürebiliyorlarken, kapitalist örgütlenme biçimleri, geleceğin güvence altına alınması gereken bir süreç olarak söylemselleştirerek, emeklilik dönemini hem yüceltmekte hem de nüfus içindeki oranları giderek azalan genç nüfusun 'yaşlı' bireylerin emeklilik kazançlarını finanse etmek için üretimi sürdürmeleri gerektiğine dair söylemler ve politikalar geliştirmektedirler. Nüfusun genel dağılım piramitlerinde yaşanan dönüşüm dikkate alınarak son dönemde yaşlanan nüfusta görülen artışla sosyal hizmet ve bakım meseleleri siyasi politikaların merkezine yerleşmektedir. Dolayısıyla yaşlanmanın düzenlenmesi siyaseten de sorunsallaştırılmaktadır. Bunun en görünür olduğu alanlardan biri de nüfus politikalarında karşımıza çıkmaktadır. Pronatalist (nüfus arttırma politikaları), ya da antinatalist (nüfus azaltma politikaları) doğrudan ya da dolaylı olarak nüfusun durumuna göre yaşlı – genç arasında olması gerektiğine inanılan bir denge anlayışı çerçevesinde düzenlemeyi amaçlayan politikalar olarak değerlendirilebilir. Her toplumun bir 'fırsat penceresi' olduğunu varsayan bu görüşle kadının toplumdaki konumunu ve aile içindeki sorumluluğunu ortaya koyduğunu iddia eden bu sosyal politikalar aynı zamanda yaşlanan bireyin ne zaman sorunsallaştırılmaya başlanacağına dair bir analiz de ortaya koymaktadır. Dolayısıyla biyopolitika nüfus olaylarının ekonomik süreçlere ayarlanması olarak da görülebilir.

> *"XVIII. yüzyılın sonunda tıbbi tedavilerin eşgüdümünü, bilginin merkezileşmesini, bilmenin normalleştirilmesini sağlayan organizmalarla, başlıca kamu sağlığı görevini üstlenecek olan ve hijyen eğitimi ve nüfusu tıbbileştirme kampanyası işleyişine de bürünen bir tıbbın kuruluşuna götüren bu görüngülerdir. Yani üreme, doğum oranları sorunları ve aynı zamanda hastalıklılık sorunlarıdır. Biyopolitiğin öteki müdahale alanı, birileri tümel, ötekileri rastlantısal olan ama bir yandan, rastlantısal olsalar da, hiçbir zaman bütünüyle azaltılabilir olmayan ve yetersizlik, bireylerin devre dışı bırakılması, etkisizleştirme vb. sonuçları da getiren bütün bir görüngüler toplamı olacaktır. XIX. yüzyılın hemen başından itibaren o çok önem taşıyan yaşlılık sorunu, buna göre yetersiz, çalışamaz duruma gelen bir birey sorunu söz konusu olacaktır (....)Daha*

[259] Utku Özmakas; **Biyopolitika: İktidar ve Direniş, Foucault, Agamben, Hardt ve Negri,** İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, s. 135.

etkili, daha akla yatkın, sigorta, bireysel ve ortaklaşacı tasarruf ve güvenlik mekanizmaları vb. olacaktır [260]*."*

Geleceğin güvencesizliğine dair geliştirilen söylemlerin sosyal politikalara etkisi, Ulrich Beck'in günümüz toplumlarını 'risk toplumu' olarak adlandırmasına neden olan bir tespiti içermektedir. Beck'in bu çalışmasından yola çıkan Giddens ise, modernlik durumunun 'ontolojik güvenlik' sorununu gizlediğini belirterek, toplumsal gerçekliklerin düzenli olarak 'tehlikede olma' ve geleceğin 'belirsizliğinin' ve 'öngörülemezliğinin' söylemsel düzlemde yinelenmesinin bireylerin güvencesizliği aşma adına stratejiler geliştirmelerine neden olduğundan bahsetmektedir [261]. Bir risk olarak beliren yaşlanma süreci de ontolojik güvenlik sorununun içeriğinde değerlendirilebilecek sorunsallaştırma pratiğini beraberinde getirmektedir.

2.1. Bir 'İstisna Hali' Olarak Yaşlanma Süreci

Çalışmanın buraya kadar olan bölümünde biyopolitikanın yönetimselliğine ilişkin bir çerçeve sunulmaya çalışılmış ve iktidar ilişkilerinin disipline edici ve düzenleyici etmenleri üzerine bir tartışma yürütülmüştür. Dolayısıyla böylesi bir iktidar anlayışına göre devletler, meşruiyetlerini yönetimsellik sayesinde elde etmemekte, aksine toplumu disipline edici ve düzenleyici etmenlerin yalnızca devletin iktidarını 'canlandırıcı' bir misyon üstlendikleri vurgulanmaktadır. Bu durum, egemen iktidara yüklenen klasik anlamın ötesinde bir çıkarıma işaret etmektedir. İktidarın mikrofiziğine bir giriş yapmadan önce bu noktada bir parantez açarak biyopolitika üzerine çalışmalarını sürdüren Giorgio Agamben'in biyopolitika kavrayışına yer vermek yerinde olacaktır. Zira Agamben'in tam da bu noktada Foucault'nun saptamalarına bir başka perspektiften yola çıkan anlamlı eleştirileri bulunmaktadır.

Egemen iktidarın Klasik Çağ'daki öldürme hakkının, günümüz toplumlarının pragmatist işleyişine göre 'yaşatma hakkı'na dönüşmesi ile birlikte, yaşam üzerinde kurulan iktidarın sınırları sosyal bilimciler ve felsefeciler arasında bir merak konusu haline gelmiştir. Burada hakkın kullanım pratiği genelleştirilmiş bir farklılığa işaret

[260] Foucault; "Toplumu Savunmak Gerekir…**a.g.e." ,** s. 250
[261] Giddens; "Modernite ve Bireysel Kimlik…**a.g.e." ,** s.14

etmekten öte kapitalizmin çalışan ve kontrol altında tutulan bireye duyulan ihtiyaçtan ileri gelmektedir. Foucault söz konusu denetimin yaygınlaşmasını panoptikon kavramı aracılığıyla açıklayarak mikro iktidar pratiklerini ele alırken, Agamben'in egemen iktidarın 'istisna hali'ni belirleme unsuru olma potansiyelini incelediği bilinmektedir. Bu ikili arasındaki detaylı okuma, bizi iktidarın mikrofiziğinden, egemen iktidarın istisna halini belirleme yetisi arasında bir salınım yapmaya zorunlu bırakmaktadır.

Bu noktada Agamben, *'egemen iktidarın ortaya koyduğu ilk etkinliğin, biyosiyasal bir beden yaratmak* [262] olduğunu söylemektedir. Foucault'nun egemen iktidar kavrayışına mesafe alışını eleştiren Agamben, bu noktada Carl Schmitt'in sözlerine kulak vererek, egemen iktidarın 'istisna hali'ni belirleyen merci olduğunu dile getirmektedir. Politik topluma dâhil olmanın, yalnızca hukuki statüsü tamamen reddedilmiş olan insanların eşzamanlı olarak dışlanmasıyla olanaklı olduğunu dile getiren Agamben, kural ile istisna arasında anlamlı bir ayrımın varlığından söz eder. Bu bağlamda Agamben, hukukla ve onun hakları askıya almaya muktedir olduğu alanla ilgilenirken, Foucault 'normal' olanla ilgilenir. [263]. Dolayısıyla 'normal' ve 'istisna'nın biyopolitikanın gündeminde nasıl bir tartışma zemini kurduğu daha anlamlı olacaktır.

Agamben'e göre egemen olan, 'istisna' halini belirleyen başat aktör olarak tanımlanmaktadır [264]. Söz konusu istisna halinin kimleri, hangi özelliklerinden dolayı ne kadar süre ile kapsayacağını belirleyen egemen iktidarın, bu yönü ile 'olağan olan' ile 'olağanüstü olanın' sınırlarını belirlediği bir nitelik taşıdığı düşünülmektedir.

Daha önce de sözü edildiği gibi yaşam üzerinde kurulan iktidarın modernlik öncesi dönemlerde de var olduğunu ispatlamaya çalışan Agamben'e göre, öldürülebilen ancak kurban edilemeyen 'kutsal insan'ın [265], toplumsal yaşamda dışlanarak içerme ile varlığını sürdürdüğü iddia edilmektedir. Bunun rasyonel sebebi ise daha önce de dile getirildiği üzere, hayatın üretim süreçlerinde kullanılarak işlevsel hale getirilmesidir.

---

[262] Giorgio Agamben; **Kutsal İnsan- Egemen İktidar ve Çıplak Hayat,** Ayrıntı Yayınları, çev. İsmail Türkmen, 2013, s. 15

[263] Lemke; **a.g.e.,** s.78- 85

[264] Agamben; "Kutsal İnsan…**a.g.e."** s. 21

[265] **Kutsal İnsan (Homo Sacer);** *Eski Roma hukukunda bulunan ve insan olarak zamanın hukuk düzenine sadece dışlanma yoluyla (yani öldürülebildiği sıfatıyla) dâhil edilen muğlak şahsiyet. Siyasal iktidarın kodlarını ifşa eden sacer teriminin eski anlamı, dinselden önce ya da dinselin ötesinde, Batı'nın siyaset alanının ilk paradigmasını oluşturan bir kutsal şahsiyet muammasıdır.* Agamben; "Kutsal İnsan…**a.g.e."** s. 17

"Bütün istisnaların kural olması sonucunu veren süreçle birlikte çıplak hayat alanı gün geçtikçe siyasal alanla örtüşmeye başlıyor ve dışlanma ile içleme, dışarı ile içeri, bios ile zoe ve hak ile olgu indirgenemez bir belirsizlik mıntıkasına giriyor [266]."

Foucault'nun *Hapishane'nin Doğuşu* adlı eserinde, kapatılma pratiklerinin, suç ve ceza ikileminin toplumsal üretim süreçlerine bağlı olarak değişkenlik gösterdiğine vurgu yapılmaktaydı. Bu durumda, Klasik Çağ olarak adlandırılan dönemde Kralın 'öldürme hakkı' ile sonuçlanan cezalandırma, kapitalist süreçte 'yaşatma hakkına' dönüşerek sadece mahkûmların değil aynı zamanda tüm toplumun gözetlendiği bir platforma dönüşmesine neden olmuştur. Agamben bu çıkarımdan yola çıkarak, 'istisna hali' kavramını yaygınlaştırma imkânı bulmuştur. Bu durumda normal şartlar altında 'olağanüstü' olarak kabul edilen yaşamsal göstergeler, egemen iktidar tarafından olağanlaştırılmakta ve istisna hali bir sürekliliğe dönüşmektedir. Dolayısıyla 'istisna hali', mekânsal anlamda bir kapatılmanın ötesine taşınan bir anlamı da bünyesinde barındırmaktadır. Agamben bu durumu, Nazi Almanya'sının Kampları ile hayatın siyasallaştırılmasını örnek göstererek açıklamaktadır [267]. Zira 'kamp' olağanüstü olanın olağanlaştırılması ve o dönemin mevcut meşruiyet alanları içerisinde 'istisna halinin' olağanlaştırılarak süreklileştirilmesine önemli bir örnek olarak değerlendirilebilir.

2.2. Yaşlanma Sürecinin Kırılganlığı Üzerine

Agamben'in çalışmalarını izleyen Butler ise, Guantanamo Kampı gibi güncel bir örnek üzerinden kimlerin hayatlarının 'yaşanmaya değer' olabileceğine dair bir projeksiyon sunmaktadır. Egemen iktidarın 'tehdit' olarak belirlediği bu kimseler, 'kutsal insan' kavrayışında olduğu gibi ne öldürülebilmekte ne de sosyal yaşama iade edilebilmektedirler. Agamben ve Butler'ın mekânsal bir kapatılma pratiği üzerinden gerçekleştirilen bu 'istisna halinin' toplumsal yaşamdaki tezahürünün dışlanma, yok sayma, görmezden gelme ya da tehdit olarak görmek şeklinde gerçekleştiğini iddia etmektedirler.

---

[266] Agamben; "Kutsal İnsan…**a.g.e."** s. 18

[267] Konuyla ilgili daha detaylı bilgi için Giorgio Agamben'in **Kutsal İnsan- Egemen İktidar ve Çıplak Hayat** kitabının 'Modernliğin Biyosiyasal Paradigması Olarak Kamp' başlığı incelenebilir, 2013, s. 143-231

Bu noktada Butler, dünyanın güvencesiz bir yer olduğuna dair üretilen söylemlerin, toplumdaki nispeten dezavantajlı olarak değerlendirilebilecek kimselerin 'istisna hali'nin sürekliliğine iten bir dışlanarak içerme zorunluluğuna sevk ettiğini söylemektedir [268]. Butler'ın yaşamın kırılganlığı olarak nitelendirdiği söz konusu durumu, bu çalışma kapsamında yaşlılık özelinde değerlendirmek de mümkün görünmektedir. Zira içerisinde bulunulan zaman diliminde yaşlılık dönemine atfedilen kimi olumsuz değerlerden kaçınma zorunluluğu tüm yaşamsal süreçleri takip eden bir 'istisna hali'ne dönüşebilmekte ve yaşlılık döneminin kendisi güvencesizliğin eş anlamlısı gibi zihinlerde kodlanabilmektedir.

Tüketim toplumunda yaşlanma ve özelde yaşlılık deneyimi de istisna halinin bir tezahürü olarak okunabilir. Zira salgın hastalıkların hüküm sürdüğü coğrafyalarda, ölüm, daha çok çocukluk dönemi ile ilişkilendirilmekteydi. Dolayısıyla yaşlanma bir erdem, az kişinin mazhar olabildiği bir ayrıcalık olarak yorumlanmaktaydı. Bireyselleşmiş toplumun ürettiği etik kodlar çerçevesinde ise öznenin, yaşlanmaya direnme becerisi ölçütüne göre 'istisna halini'nin kalıcılaşmasına neden olacak faktörleri barındırdığı düşünülmektedir. Bu durumda, yaşlanmanın kendisi bir 'istisna hali', yaşlanmaya benlik teknolojilerinin imkân verdiği ölçüde direnmek de yaşamsal bir zorunluluk halini almaktadır. Dolayısıyla bunun sonucunda hayatların 'üretim' ve 'tüketim' ilişkileri için araçsallaştırıldığı bir zemin oluşturulmaktadır.

Bu koşullar altında biyolojik bir varlık olan insanın, insan olmaktan kaynaklanan biyolojik süreçleri, olağan durumu belirleme konusunda yetersiz kalmaya ya da inandırıcılığını kaybetmeye başlamaktadır. Söz konusu tertibatlar içinden geliştirilen yaşlanma söylemi, tıbbi söylem aracılığıyla 'müdahale edilebilir' bir düzleme çekilmektedir. Dolayısıyla günümüze kadar insan doğasının kaçınılmaz bir sonucu olarak görülen yaşlanma, paradoksal biçimde insan bilimleri ekseninde nesneleştirilmektedir. Zira tıbbi söylem, mütemadiyen yaşlanmayı 'iyileştirme'nin , 'gençleşme' iksirlerini bulduğunun sinyallerini vererek olağanlaştırılmış olan olağanüstü halin sürekliliğini sağlamaktadır.

[268] Judith Butler; **Kırılgan Hayat – Yasın ve Şiddetin Gücü,** çev. Başak Ertür, Metis Yayınları, İstanbul, 2005

Bu noktada özneden beklenen davranış, adeta bir oyuna dönüştürülen yaşamın, yenilenmiş kurallarına göre oynamasıdır. Uygulanacak birçok strateji ve taktiğin mubah olduğu bu yeni oyunda yaşlanmaya mecbur olan birey, üretim ve tüketim ilişkilerinin gölgesinde yaşamını ve bedenini yeniden organize etmeye yönlendirilmektedir. Bu vesileyle yaşlanmanın getireceğine inandırılan 'güvencesizlik' ortamının aşılacağı varsayılmaktadır.

Yaşlanmanın bir istisna haline dönüştüğü savında bulunurken, toplumsal eşitsizliğin kurduğu söylem alanı bağlamında iktidarın sürdürülebilirliğini de tartışmak gerekmektedir. Bu bağlamda iktidarın sürdürülebilirliği adına Didier Fassin'in görüşlerinden yola çıkarak biyomeşruiyet kavramına değinmek yerinde olacaktır. Fassin'in 'hayata dair politikaya rehberlik eden değerler sistemi ve normatif seçimler nelerdir? sorusundan yola çıkarak iktidarın sürdürülebilirliğini sağlayan 'etik' bir gölgeden bahsetmektedir. Bu kavramın şu anda bir gölge olarak nitelendirilmesinin nedeni toplumsal eşitsizlikleri gizleyen etik kodları bünyesinde barındırmasından kaynaklanmaktadır.

Fassin söz konusu ahlaki boyutun iki görünümünü birbirinden ayırır. Birincisi, hayat meseleleri ile tahmini yaşam süresi, sağlık ile hastalık toplumsal eşitsizlikten ayrılamaz. (…) Fasssin'e göre söz konusu karar alma süreçleri çoğunlukla örtük kalmaktadır; çünkü hükümetler, bazı insanların diğerlerinden daha az yaşadığını ya da bazı insanların diğerlerine kurban edildiğini halka açıklamaya pek de hazır değildir. Fassin için biyopolitikanın ikinci ahlaki boyutu, farklılaşan hayat süresi beklentileri ve zenginlerle yoksullar, yöneticiler ile yönetilenler için hayat kalitesi arasındaki ayrımın ötesine geçtiği iddiasıdır.

Fassin birçok bakımdan Agamben'in literatüründen yararlanmasına rağmen, görüşlerinde kimi yaklaşımsal farklılıklar da gözlenmektedir. Agamben'in aksine Fassin beden ile devlet arasındaki biyolojik ilişkinin şiddetli bir yasaklama ya da men etme biçiminde gerçekleşmediğini vurgular. Fassin, işbaşındaki bedenlerin hemen göze çarpmayan bir biçimde yönetildiğini düşünür. Bu yönetim, merkezi değer olarak bedensel bütünlüğü alır ve kendisini sağlık etrafında organize eder. Böylesi bir bakış

açısından 'çıplak hayat', şiddete başvurulmasına yer vermeyen 'biyomeşruiyet'in bir vektörü olarak görülür [269].

Bu bilgiler ışığında egemen iktidarın istisna halini meşrulaştırdığı ve istisna halinin sürekliliğine hizmet eden tek alanın söylemsel düzlem olmadığını vurgulamakta fayda vardır. Elbette bahsi geçen tüm etmenler birbirleri ile etkileşimde bulunarak bugünkü tertibatların kurulmasında etkin roller oynamaktadır. Ancak egemen iktidarın kurucu unsurlarından biri sayılabilecek yasal / hukuki çerçevelere de bu noktada değinmek gerekmektedir.

Yasalar ile desteklenen sosyal devlet anlayışının, modernitenin bir ürünü olarak değerlendirilmesi mümkün görünmektedir. Hümanizmanın insanı merkeze alan söylemsel düzlemi sosyal devletin her bir bireyini koruması gerektiğine dair bir yargıyı ürettiği düşünülmektedir. Ancak günümüzün nüfus piramitlerinde değişen dengeler, 'yaş' gruplarının ihtiyaçları ve beklentilerine yönelik farklı söylemlerin gelişmesine neden olmuştur.

2.3. Yaşlanan Öznenin Direniş Odağı Oluşturma Potansiyeli Üzerine

Buraya kadar yaşlanma konusu, iktidar ve bilgi ilişkilerinin yönetimselliği ile nasıl çerçevelendiğine dair bir perspektif sunmaktadır. Ancak biyopolitikanın tartışma alanı bununla sınırlı değildir. Egemen iktidarın buyurganlığının dışında ve ötesinde 'özne' bu konunun neresinde durmaktadır? Ali Akay, biyopolitikayı Foucault'nun kuramsal perspektifinden bakarak yorumlarken, öznenin kendisinin özne olarak nesneleştirilmesi süreci olarak tanımlamaktadır [270]. Bu durumda, hayat ile ölümü birbirinden ayıran ve konusu bizzat yaşam olan bir konuda özne hiç mi söz sahibi değildir? İşte bu soruyu cevaplandırabilmek için insan doğasını sorgulayan felsefe külliyatının tamamından yararlanabilmek mümkün olsa da konuyu sınırlandırmak adına Foucault, Deleuze ve Guattari ve Hardt & Negri'nin çalışmaları referans alınacaktır.

Foucault'dan önce iktidar üzerine çalışan birçok düşünür, makro anlamdaki bir egemen iktidar kavrayışını, çalışmalarının merkezine oturturlardı. Ancak söz konusu

[269] Didier Fassin; The Biopolitics of Otherness: Undocumented Foreigners and Racial Discrimination in French Public Debate, **Anthropology Today,** Vol. 17, No. 1 (Feb., 2001), s. 3-7
[270] Akay; **a.g.e.,** s. 135

iktidarın mikrofiziği, bir diğer deyişle yaşam üzerinde kurulan iktidar olan biyopolitika olduğunda Foucault, iktidarın her yerde olduğundan bahseder. Foucault iktidarın her yerdeliğini şu cümlelerle açıklar;

> *"Her şeyi kapsadığından değil, her yerden geldiğinden dolayı her yerdedir (...) İktidar bir kurum, ya da yapı değildir; bazılarının baştan sahip olduğu belirli bir güç değil, belli bir toplumda karmaşık bir stratejik duruma verilen addır* [271]*."*

Dolayısıyla günümüz toplumlarında iktidarı tanımlarken onun ilişkiselliğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Böylelikle tek bir hegemonik iktidardan değil, onun yerine bilgi/iktidar süzgecinden geçen 'iktidar ilişkilerinden' söz edilir olmuştur. Foucault'ya göre bu durumun en temel sebebi, iktidar ve hakikatin tek elden gerçekleştirilmediğidir. Dolayısıyla bu yüzer-gezer kavramlar da birbirinin eşleneği olarak da değerlendirilmemelidir.

Bu nedenle Foucault'nun iktidarı baskıcı ya da negatif değil, pozitif bir iktidar olarak organize olmuştur. Herhangi bir tekele işaret etmeyen böylesi bir iktidar kavrayışı, manevra yapabilme özgürlüğüne sahip ve bunun yaratacağı bilinmezlere açık olan, durumsal strateji ve taktikler geliştirmeye açık olan, yaratıcı bir öznelliği içinde barındırabilen, oyunsu bir yapıya sahiptir [272]. Dolayısıyla sınırlandırıcı hükümleri beraberinde getiren hukuksal yasa sisteminin yerini toplumu 'düzenleyici' normlar almıştır. Bu durum, yasayı ortadan kaldırmasa da yasalar da normlar gibi işlemeye kanalize olmuş ve işleyiş sisteminin merkezine yaşamın güçlerini düzenlemek olarak yeniden düzenlenmiştir.

İktidarın meşruiyet alanını 'norm' gibi işleyerek kurması, özneler üzerinde disipline edici bir pratiğe eşlik eden bir 'denetim pratikleri' dizisini de beraberinde getirmektedir. Bu durumun bizim çalışmamız açısından dikkate değer olan kısmı normların özneleri 'özgürlük' deneyimi yaşadıklarına dair izlenim yaratmasından gelmektedir. Zira iktidarın özgür özneler üzerinde ve özgürlüklerini sürdürebildikleri ölçüde işleyebildiğine dair bir kanaat vardır [273]. Ancak özgürlüğün ne olduğu ve nasıl işlediğine dair olan o kadim soru, iktidar mevzubahis olduğunda oldukça düşündürücü

[271] Foucault; "Cinselliğin Tarihi…**a.g.e." ,** s. 72
[272] Foucault; "Özne ve İktidar…**a.g.e." ,** s. 16-17
[273] Foucault; "Özne ve İktidar…**a.g.e." ,** s. 75

bir görünüme bürünmektedir. Zira burada söz konusu olan iktidar, hem bireyde hem de bir toplumun bir bireyden beklenen davranış kalıplarını içselleştirdiği ölçüde hakikat yasalarını tüm öznelliklere sunarak, gündelik yaşama doğrudan müdahale etme imkânı bulmaktadır. Dolayısıyla iktidar ilişkilerinden bağımsız bir öznelleşme pratiğinden bahsedilemeyeceği gibi, onun ürettiği bilme biçimlerinin formasyonundan geçmeyen bir öznenin varlığından da söz edilemez. Buna rağmen, özgürlüğün her daim sürpriz öznelleşme biçimlerini doğuracak bir potansiyel taşıdığı da rivayet edilmektedir.

Söz konusu sürpriz potansiyelden yola çıkan Foucault, Deleuze - Guattari ve Hardt & Negri biyopolitika başlığı altında yaptıkları çalışmalarda birçok konuda fikir ayrılıklarına düşseler de (hatta Deleuze ve Guattari, biyopolitika kavramını kullanmasa da), 'iktidar ve onun direniş odaklarına' yönelik saptamalarda benzer argümanlar geliştirdikleri görülmüştür. Hakikat oyunlarının söylemler üzerinde anlam bulduğu düzlemde söylemin bizzat kendisi, özneler aracılığıyla bir direnişe dönüşebilmektedir. Dolayısıyla öznenin kendini görünür kıldığı alan olarak söylem, iktidarın aynı anda hem aracı hem de sonucu olacak potansiyele sahip görünmektedir. Bu bağlamda öznelerin karşıt bir strateji ya da direniş odağı oluşturabilmeleri mümkün görünmektedir. Aksi takdirde epistemik kopuşları anlamlandırabilmek ya da toplumda değişimden söz edebilmek oldukça zor olacaktı. Deleuze bu durumu şu şekilde dile getirmektedir;

> *"İktidar, nesnesi veya amacı olarak yaşamı aldığında, iktidara direniş kendini zaten yaşamın tarafında konumlandırır ve yaşamı iktidara karşı geri çevirir(...) Yaşamı bizzat insanın içinde özgürleştirmek gerekir zira insanın kendisi insan için bir hapsetme biçimidir. İktidar, nesnesi olarak yaşamı aldığında, yaşam da iktidara direniş olur. İktidar, biyoiktidara dönüştüğünde, direniş de yaşam iktidarına; şu veya bu diyagramın türleri, ortamları ve patikalarıyla sınırlı olmayan bir yaşamsal-iktidara dönüşür*[274]*."*

Görüldüğü üzere bu çalışmanın amaçlarından biri, biyopolitikanın söz konusu edilebildiği günümüz toplularında öznellik üretiminin ne şekilde ve nasıl mümkün olabildiğidir. Benzer bir argümanla yola çıkan Deleuze ve Guattari, Foucault'dan farklı olarak günümüz toplumlarını 'kontrol toplumu'[275] olarak nitelendirmeyi tercih etmişlerdir. Bu isimlendirme farkının kabaca temel nedeni, iktidarın parçalı yapısını çözümlerken, 'üretici arzu' tahayyülünde bulunmalarındadır. Geleneksel arzu

[274] Deleuze; "Foucault…**a.g.e." ,** s. 110
[275] Daha detaylı bilgi için bknz. Deleuze ve Guattari'nin **Kapitalizm ve Şizofreni**

mantığından sıyrılan bu tanımlamaya göre *arzu, toplumsaldır ve kitlelerin arzulanma edimlerini molar ve reaktif katmanlara kaydeden düzenlemeden çözülmesi gerekmektedir* [276]. Arzunun öznellik üretiminde oynadığı rolden yola çıkan Deleuze ve Guattari, iktidar tasavvurunu da bu bağlamda, Yasa'da ifade edildiği gibi piramit biçiminde olmaktan öte, yersiz yurtsuz, köksüz ve her yerden üretilebileek bir bağlamda değerlendirmektedirler.

Deleuze ve Guattari'nin arzu ekonomisi, üretim kavramını ekonominin ötesinde, düşünebilmeye olanak tanımaktadır. Onlara göre arzu bir özneden kaynaklı bir dürtü, ya da Freudyen anlamda bilinçdışı bir bastırım değildir. Bir üretim olarak değerlendirilmektedir. Bu niteliği dolayısıyla da bir özneden kaynaklanmadığı, bilakis bir toplanış varsaydığı iddia edilebilmektedir. Bu durumda hem yaşlılık hem de gençlik söylemlerine içkin olan öznelleşme pratiklerinin kapitalizmin kurucu unsurlarına hizmet eden bir formda geliştiğini söylemek ve üretici arzunun üretici yanının kaçış çizgilerini belirleyen bir yanı olduğunu söylemektedir.

Deleuze ve Guattari bu noktada geleneksel arzu tanımlamasının hep bir 'eksiklik' üzerinden kurgulanmasını eleştirmektedirler. Klasik psikanalitik ve Freudyen bakış aracılığıyla kurgulanan bu eksiklik tasarımının yaşamın bu eksikliği gidermek üzerine kurulduğuna dair bir mit üretilerek genişletildiği iddia edilmektedir. Bu noktada Deleuze *'Spinoza Üzerine Onbir Ders'* başlıklı çalışmasında iktidarın yönetmek için kötüye ihtiyaç duyduğundan bahsetmektedir. Burada sözü edilen kötülük, duygulanımsal bir kötülüğe işaret etmekte ve bunu tetikleyen temel güdünün 'eksiklik' duygusu olduğu vurgulanmaktadır. Yaşamın sanatsallaştırılmasını kendilik kaygısı bağlamında etik bir sorun olarak değerlendiren Foucault'ya göre yaşlanma dönemi aynı zamanda ödüllendirilme anının zirve noktası olarak tanımlanabildiği gibi yukarıda sözü edilen ifadelerden yola çıkılarak bir düşüş ideolojisi ile de eşleştirilebilmektedir [277]. Dolayısıyla söz konusu eksikliğin Bauman'ın tanımladığı biçimiyle 'durumsal etiğe' bağlı bir eksiklik nosyonu olduğunu söylemek mümkündür.

Dolayısıyla Bauman'ın deyimiyle 'hayatını anlatılmaya değer bir öykü olarak kurgulamaya' çalışan birey için, yaşlanma sürecinin olumlanan pratiğinin toplumsal

[276] Deleuze & Guattari, 1994:25
[277] Michel Foucault; **Öznenin Yorumbilgisi- College de France Dersleri 1981-1982,** İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, çev. Ferda Keskin, 2015, s. 94

farklılıklara tabi olması, eksikliğin ne şekilde giderilebileceğinin rotasını çizmektedir. Bu durumda yaşlanma sürecinin bilgeliğe işaret eden etik kodları tasarlayan 'doğası' olduğuna ilişkin üretilen varsayımlarla birlikte gençliğin yüceltildiği bir toplumsal pratikte yaşlanma benzer bir biçimde sorunsallaştırılabilmektedir.

Bu çıkarımdan anlaşılacağı üzere iktidarın duygulanımsal bir boyutu [278] söz konusudur ve iktidarın bu duygulanımsal içeriği postmodern olarak adlandırılabilecek toplumsal örgütlenme biçimlerinde özneler üzerinde daha çok etkisini göstermektedir. Bu bağlamın daha açıklayıcı olabilmesi adına Hardt ve Negri'nin '*İmaparatorluk'* ve '*Çokluk'* isimli eserlerini biyopolitika bağlamına sundukları katkı ekseninde değerlendirmek yerinde olacaktır.

Hardt ile Negri 1970'lerden bu yana üretim biçimlerinde ciddi bir biçimde değişimin baş gösterdiğini savlarlar. Bu bağlamda endüstriyel kapitalizmin yerini hızla 'bilişsel kapitalizm' adını verdikleri bir dönemin başladığına işaret etmektedirler. Kapitalizmin böylesi bir biçimi enformelleşmiş, otomatikleşmiş, şebekeleşmiş ve küreselleşmiş üretim süreçlerinden farklıdır ve çalışan öznede büyük bir dönüşüme neden olur. Bu bağlamda bilgi ile yaratıcılık, dil ile duygu toplumdaki üretim ve yeniden üretimin merkezine oturur. Hardt ve Negri'ye göre üretimin enformalleşmesi ve ağlar içindeki organizasyonu, bireysel ile kolektif ve zihinsel ile fiziksel emek arasındaki ayrımın sürdürülmesini giderek güçleştirir. Üretim sürecinin dönüşümü, toplumsallaşmış emeğin yeni bir biçiminin tahakkümüne yol açmaktadır. Yazarlar bunu 'maddi olmayan emek' olarak tanımlarlar. Hardt ile Negri, maddi olmayan emeğin üç boyutunu şöyle betimler [279].

> *"Yakın dönemde enformasyon ağlarıyla bağlantılı hale gelen endüstriyel üretimin iletişimsel emeği, simgesel analiz ve problem çözmeyle ilgili etkileşimli emek ve duygulanımların üretimi ve güdümlenişiyle ilgili emek. Bu üçüncü özellik, bedensel ve somatik olanın üretimine verdiği ağırlık nedeniyle, çağdaş biyo-politik üretim ağları içindeki son derece önemli bir unsurdur… Son tahlilde bu yeni kavrayışlar da biyo-iktidarın yeni teorik çerçevesinin üretici dinamiklerini ancak çok kaba hatlarıyla gösterir [280]."*

[278] Deleuze; "Foucault**…a.g.e." ,** s. 90
[279] Lemke ;**a.g.e. ,** s. 100
[280] Michael Hardt ve Antonio Negri, **İmparatorluk,** çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, 2001, s. 55

Burada en belirleyici öğe, ekonominin postmodernleşmesi ile birlikte üretici emeğin geçirdiği dönüşümdür [281] . Artı-değer üretiminde önceleri kitlesel fabrika işçilerinin maddi emeğinin oynadığı merkezi rolü, bugün giderek daha fazla entelektüel, maddi olmayan ve iletişimsel emek gücü oynamaktadır. O halde, bu yeni kapitalist değer birikimi sorununu sömürü mekanizmasının merkezine (ve dolayısıyla belki de potansiyel isyanın merkezine) oturtabilen yeni bir politik değer teorisi geliştirmek zorunludur. … Demek ki yeni bir değer teorisinden sonra, asıl olarak bilgi, iletişim ve dil yoluyla işleyen yeni bir öznellik teorisi kurmak gerekir [282].

Hardt ile Negri, 'biyoiktidar' ve 'biyopolitika' terimlerini öncekinden çok daha güçlü bir biçimde vurguladıkları ikinci kitapları 'Çokluk'ta bu farklı odakları kavramsal açıdan işaret etmek için ele alırlar. *'Biyoiktidar, egemen bir otorite olarak toplumun üstünde durur ve düzenini dayatır. Bunun aksine biyopolitik üretim topluma içkindir ve toplumsal ilişkiler yaratıp emeğin kolektif biçimleri vasıtasıyla toplumu şekillendirir.*

Eğer biyoiktidar hayat üzerindeki iktidarı simgeliyorsa, o halde bu hayat, tam da iktidara karşı hareket eden güçlerin ve direniş biçimlerinin oluşturulduğu bir temel inşa eden hayattır. Biyopolitika yalnızca biyoiktidarın karşısında durmaz, aynı zamanda ontolojik açıdan onun önünde yer alır. Biyoiktidar, biyopolitikayla birleşmeden ona dışsal olan, onu düzenlemeye ve şekillendirmeye çalışan canlı ve yaratıcı bir güçtür [283]. Bu bağlamda biyoiktidar, öznellikleri üreten, öznellikler tarafından üretilen ve iletişim ve ulaşım alanda yaşanan gelişmeler ile ortaya çıkan ürünü de üreten de bir yana sahiptir. Dolayısıyla hayatın ne olmaklığının biyoiktidar bağlamında yeniden çözümlendiğini görebilmekteyiz. Bu durumda gelecek; görülen değil, tasarlanan, yönlendirilebilen bir niteliğe sahip olmaktadır.

Hardt ve Negri bu durumu kraliçe arı metaforu üzerinden açıklamayı tercih etmektedir. Onlar, kraliçe arının hem kovanda üretimi sağlaması hem de yeniden üretimi döngüsel anlamda gözetim altında tutması gibi bir toplumsal işleyişin olduğunu varsaymaktadırlar. Bu bağlamda Hardt ve Negri, biyoiktidarın oluşmasında iletişim olanaklarına ayrı bir parantez açma gereği duymaktadırlar.

[281] Utku Özmakas, **a.g.m. ,** s. 175
[282] Hardt, Negri; **a.g.e.,** s. 54
[283] Lemke;**a.g.e.,** s. 95-99

"Biyopolitik düzen üretimini yerleştirebileceğimiz bir yer, dilin, iletişimin ve iletişim endüstrileri tarafından geliştirilen simgeselin üretiminin maddi olmayan bağlantı noktalarıdır. İletişim ağlarının gelişmesinin yeni dünya düzeninin ortaya çıkışıyla organik bir ilişkisi vardır; başka bir ifadeyle bu ağlar hem neden hem sonuç, hem ürün hem üreticidir. İletişim küreselleşme hareketini ifade etmekle kalmaz, aynı zamanda da onu örgütler ve bunu ağ örgüsündeki karşılıklı bağlantıları çoklaştırarak ve yapılaştırarak örgütler. İletişim hareketi ifade eder ve bu iletişim bağları içinde akıp giden imgeselin duyu ve yönünü kontrol eder; başka bir ifadeyle, imgesel iletişim makinesi içinde yönlendirilir ve kanalize edilir. ... iletişim endüstrileri, yalnızca onları iktidarın hizmetine sokarak değil, fiilen onları kendi işlevlerine tabi kılarak, imgesel ve simgeseli biyo-politik doku içinde birleştirir [284]."

Bu noktada üretimin mi hayatı yoksa hayatın mı üretimi ürettiği anlaşılamayan biyopolitik bir üretim pratiğinin birbiriyle girift ilişkiler içerisine girdiği bir süreci takip ettiği iddia edilebilmektedir. Dolayısıyla yaşlanma sürecinin duygulanımsal boyutunun nasıl bir iktidar pratiği ve direniş odağı geliştireceği dünyanın yeni konjonktürel yapısı ile yeniden şekillenmesinin arifesindedir. Zira bir yandan yaşlanan nüfusta görülen artışlar, bu kitlenin siyasi arenadaki söz sahibi olma potansiyelini bir yandan güçlendirebilirken, bir yandan ise, genç nüfusun nasıl bir emeklilik stratejisi geliştireceği bir bilinmezliğe doğru yönelmektedir. Bu bağlamda yaşlanmanın bir 'oluş' olarak medyatikleştirilmesi, söz konusu durumun iletişimsel stratejilerini belirleyecek bir söylem üretme bağlamında önemli bir noktada durmaktadır.

2.4. Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma Süreci

Yaşlanma, doğum ile ölüm arasındaki kaçınılmaz işleyişi tanımlamak için kullanılan bir kavramlar setini beraberinde getirmektedir. Yaşama yönelik kurulan iktidarın son bulduğu bir fenomen olarak ölüm, hem bu çalışmanın kapsamında gözden kaçırılmaması gereken bir husus olarak görülmekte hem de 'istisna hali' kavrayışının kaynağı olarak önem arz etmektedir. Zira insanın tarih boyunca ölüm fenomeni ile kurduğu dolaylı ilişki, onun anlamlandırılma çabasını pekiştirmekten öteye gidememiştir. Bu nedenle öncelikle ölümün ne olabileceğine dair fikir yürütmek yerinde olacaktır. Zira ölümün 'ne' olduğuna dair sorulacak her soru, bir 'canlı varlık' olarak insanı 'yanıt 'yokluğu'na götüreceğinden ölümün 'ne'liği sorusu, her zaman açık uçlu

[284] Hardt, Negri; **a.g.e.,** s. 59

bir ihtimaller dizisine gönderme yapacaktır [285] . Bu nedenle ölüm, doğrudan deneyimlenememe niteliğinden ötürü, üzerine birtakım mitlerin ve varsayımların üretildiği bir fenomen olarak insanlığın karşısında durmaktadır.

Levinas'a göre görüngübilimsel açıdan ölen kişinin 'ölümlülüğü', 'ölen kişinin yüzünde beliren maske' aracılığıyla somutlaşmaktadır ve bu 'yüz' ölüme tanıklık edene yaşıyor olmasından dolayı bir suçluluk ve sorumluluk duygusu yüklemektedir. Levinas bu durumu şu sözlerle açıklar:

> *"Ölmek, başkasının ölmesi olarak benim Ben kimliğimi etkiler. Bende aynı olanı kesintiye uğratmış olmakla anlam kazanır; benim Ben'imde Aynı'nın kesintiye uğratılmasıdır. Bu yüzden de başkasının ölümüyle ilişkim ne sadece ikinci elden bir bilgidir ne de ölümün ayrıcalıklı bir deneyimidir* [286].

Bu çıkarımlardan yola çıkılarak ölüme yönelik farkındalığın kimliğin inşasında önemli bir rol oynadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ölüm ile yaşam arasında ifade edilen bu temassızlık, ölümün hem yaşama içkin hem de aşkın bir bağlamı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla ölüm toplumsal bağlamın yanı sıra psikolojik ve felsefi boyutları itibariyle değerlendirilmesi gereken bir fenomen olarak görülebilir. Ölümün yukarıda ifade edilen çok yönlü içeriğinin konumuz açısından detaylandırılması ise önem arz etmektedir.

Philippe Aries, ölümün tarihsel bağlamdaki alımlanma biçimlerinin değişkenlik gösterdiğine vurgu yaparak, ölümün karşılanma biçimlerindeki değişikliklerin toplumsal bağlamını incelemiştir. Aries *'Batı'da Ölümün Tarihi'* adlı eserinde ölüme ilişkin yaklaşımsal değişimi modernlik öncesi dönemde ölümü karşılama biçiminde görülen davranışsal etmenleri göz önünde bulundurarak örneklendirmekte ve modernlik öncesi dönemdeki ölümü karşılama pratiklerine 'ehlileştirilmiş ölüm', modernliğin ürettiği toplumların ölümü karşılama biçimlerine ise 'vahşi ölüm' ya da 'yasak ölüm' adını vermektedir.

Philipe Aries *'Batı'da Ölümün Tarihi'* adlı eserinde modernlik öncesindeki dönemde ölümün 'hasta yatağında gerçekleşen' bir an olduğunu vurgulayarak, ölme pratiğinin kamusal bir nitelik taşıdığına dair ipuçları vermektedir. Bu hususta ölümün

[285] Emmanuel Levinas; **Ölüm ve Zaman,** Ayrıntı Yayınları, Çev. Nami Başer, İstanbul, 2014, s. 12-56
[286] Levinas; **a.g.e.,** s. 16-17

çoğunlukla o an orada bulunan kişilerin tanıklığı eşliğinde gerçekleştiğini öne sürmek mümkün görünmektedir [287]. Bu durumda ölmek üzere olan kişi ile konuşmak ve ölümüne bizzat eşlik etmek sıradan bir ritüel olarak değerlendirilmekte ve beklenen ölüm anına dek ölüm, sıradan ve toplumun üyeleri arasında metanetle karşılanan bir olgu olarak değerlendirilmekteydi. Aries söz konusu durumu 'ehlileştirilmiş ölüm' olarak tanımlayarak, ölümün yaşama içkinliğini vurgulamaktadır.

Bu dönemde ölüm, salgın hastalıklar, bilimsel alandaki sınırlılıklar ve bilumum başka sebepler nedeniyle çoğunlukla çocukluk dönemiyle ilişkilendirilebilmekteydi. Ancak teknolojinin ve pozitivizmin tıp bilimine sirayet etmesi ile birlikte ömürler uzamaya başlamıştır. Toplumda görülen bu somut değişiklikler, ölümün alımlanma pratiklerinde de köklü değişikliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ömürlerin uzaması ile birlikte ölüm, yaşlılık dönemi ile ilişkilendirilerek, yaşlanma sürecinin tekinsizleşmesine neden olmuştur. Bu nedenle 'yasak ölüm' ya da 'vahşi ölüm' olarak isimlendirilen bu dönemde ölüm, üzerinde konuşulması tercih edilmeyen, beğenilmeyen ve toplumdan uzaklaştırılması gereken sakıncalı bir fenomen olarak görülmeye başlanmıştır. Bu noktada Bauman, modern yaşamın ötekisinin ölüm olduğunu iddia etmektedir. Bu iddiasını sunarken, 'ilkel' olarak tanımlanan toplumlar ile modern toplumlar arasındaki farklılığa işaret ederek şöyle der: "Onlar düşmanlarını *yerler*, bizse *kusarız.* Bizim Öteki ile başa çıkma (ve böylece dolaylı yoldan kendi kimliğimizi üretme ve yeniden üretme) yöntemimiz ayrımcılık yapmak, ayırmaktır(…) " [288]. Ehlileşmiş ölüm olarak adlandırılan modern öncesi dönemde ölüme tanıklık sıradanlaşmış bir ritüel olarak görülürken, modernlik ile birlikte ölüme tanıklık ve ölüm döşeğindekine eşlik etme iletişimsel başarısızlıklarla sonuçlanabilmektedir. Söz konusu durum Levinas'ın bahsettiği gibi suçluluk duygusunun bir neticesi olarak okunabileceği gibi dönemin ürettiği ölüm imgesinin korkunçluğundan da kaynaklanabilmektedir. Dolayısıyla ölümden kaçış en çok kendini söylemsel alandaki acemilik ile kendini göstermektedir. Zira 'ötekinin' ölümünden kaçış mümkünken, 'ben'in ölümünün gerçekliği bir set gibi bireylerin karşısında durmaktadır

[287] Philippe Aries; **Batı'da Ölümün Tarihi,** Everest Yayınları, çev. Işın Gürbüz, İstanbul, 2015, s. 36
[288] Zygmunt Bauman; **Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri,** çev. Nurgül Demirdöven, İstanbul, 2012, **s. 163**

Tüm bu varsayımlardan yola çıkılarak tüketim toplumunda yaşlanma ve özelde yaşlılık deneyiminin de istisna halinin bir tezahürü olarak okunabileceği düşünülmektedir. Bu noktada ölümün toplumsal yaşamdan dışlanması, onun farklı tezahürlerle yaşama entegre olmasına neden olmuştur. Bu söz konusu paravan işleyişe ise yaşlanma sürecinin yorumlanma pratiklerinde gözlemlemek mümkün görünmektedir. Zira bu dönemle birlikte ölüm, üzerine konuşulması tercih edilmeyen, ötelenen ve insansal niteliğin bir tezahürü olmaktan öte unutulması gereken bir gerçeklik olarak zihinlerin öte uçlarına savuşturulmaya çalışılan bir fikir olarak görülmeye başlanmaktadır. Foucault'nun *Cinselliğin Tarihi* adlı eserinde günümüz toplumlarında 'itiraf' kültürünün yaygınlaştığı iddia edilse de bu çıkarımın istisnası olarak 'ölüm' üzerine konuşulmasının tabulaştırıldığı da gözlemlenebilmektedir.

Elbette ki bahse konu kaçış, bireysel potansiyel ve imkânlarla ilgili bir süreç olmakla birlikte 'ölümün söylemsel anlamda uzaklaştırılmasını' da zorunlu kılmaktadır. Zira bir 'son'un bilinciyle hareket ediyor olma durumu, tüketimin devamlılığı önünde somut bir engel olarak da okunabilir. İnsanların sürekli genç kalması, krediler çekmesi, sigortalar yaptırması, spor yapması ve aktif yaşlanma stratejileri geliştirmesi için ölümü unutması, ötelemesi gerekmekte ve hiç ölmeyecekmiş gibi tüketmesi gerekmektedir. Ancak ölümün unutulması için bulunan formül ölümün söylemsel alanda sosyal yaşamın dışına itilmesi ve zihinlerin meşgul tutulması ile mümkün olabilmektedir. Tüm bu 'önlemlere rağmen' 'yaşlananlar', toplumun dezavantajlı kesimi olarak nitelenerek 'yaşanmaya değer' hayat tanımlarının ötesine konumlandırılabilmektedirler. Bu noktada tüketim toplumu, söz konusu dışlananları da içerimleyecek formüller üreterek onları yeniden sisteme entegre edecek araçları geliştirmektedir.

Teknolojinin ve pozitivizmin tıp bilimine sirayet etmesi ile birlikte ölüm, kavramsal anlamda tıbbileştirilen bir 'virtüel' olma niteliğini kazanmıştır. Dolayısıyla ölmek, yaşam formları arasında gerçekleşebilecek olasılıklar arasından sadece biri haline gelmektedir. Bu noktada kast edilen yaşam formlarının isimlendirilmesinde görülen değişikliklerdir. Yaşam formları, tıbbi söylemin ve teknolojinin imkânları ölçütünde yoğun bakım, koma, beyin ölümü gibi bilinç düzeyinin ötesine taşındığı versiyonlar aracılığıyla ölüm de bir dizi evrelere bölünerek parçalanmıştır. Bu durumda ölüm, mekânsal anlamda bir dönüşüme uğrayarak büyük oranda hastanelere taşınmıştır

[289] . Bauman ise söz konusu durumu, ölümlülüğün analitik yapısökümü olarak değerlendirmeyi tercih etmiştir [290].

Bauman bu noktada söz konusu durumu, kültürün insanların farkında oldukları şeyleri unutturmaya yönelik karşı-anımsatıcı teknik bir aygıt işlevi gördüğünü hatırlatarak, ölümün hangi yollarla toplumsal yaşamdan uzaklaştırılacağına dair ipuçları vermektedir [291]. Borges, kültürün hakikati saklamaya yönelik dil oyununu şu sözlerle dile getirmektedir. 'Cevabı satranç olan bir bilmecede yer almaması gereken sözcük nedir? Elbette kısa bir düşünme payının ardından yanıtın satranç olduğu çıkarımında bulunmak çok zor değildir. Günümüz toplumlarında da ölümün unutulması onun karşı-anımsatıcısı olan yaşamanın hatırlatılması ile mümkün olabilmektedir. Ancak bir şeyin 'değillemesini' yapmak da onun varlığını olumlayan bir nitelik taşıdığından ölümü unutmak dahi ölüm fikrini yeniden üreten bir kaygının ürünü olarak tanımlanabilir. Foucault'nun 'Bu Bir Pipo Değildir' isimli kitabının çıkış noktası olan tablonun sahibi Rene Magritte'in Foucault'ya yazdığı mektupta dile getirdiği gibi *'ad desenle çelişmemekte, bilakis onu olumlamaktadır'* . Bu durumda, 'öteki'nin ölümü 'ben'in hayatta kalma güdüsüne bir motive kaynağı yaratmaktadır. Günümüz toplumunda ölümün gizlenmesi zorunluluğu yaşlanmaya yönelik aktif yaşlanma stratejileri ile olumlanmaya çalışılan bir forma sokulmaktadır. *'Dolayısıyla ölümsüzlük arayışı 'şimdinin' paravanı olarak işlev görmektedir'* [292]. Ölüm üzerine konuşmanın, onu hatırlatmanın sakıncalaştırılan doğası, yaşamayı ve yaşlanmamayı her zamankinden daha önemli hale getirmektedir.

---

[289] Aries; **a.g.e.,** s. 81
[290] Bauman; **a.g.e.,** s. 170
[291] Bauman; **a.g.e.,** , s. 45
[292] Bauman; **a.g.e.,** s. 167

II. BÖLÜM: DÜNYADA ve TÜRKİYE'DE YAŞLANMA SÜRECİNİN SOSYO-POLİTİK GÖRÜNÜMÜ

A- Dünyada Yaşlanma Sürecinin Sosyo-Politik Görünümü

Yaşlanma süreci, 'yaşam' a içkin olan kavramlardan biri olarak 'birey' için merkezi bir önemdedir. Bu anlamda yaşlanmanın öznellik üretiminde stratejik bir rol üstlendiği söylenebilir. Ancak yaşlanmanın her insan için kaçınılmaz oluşu öznellik üretiminde farklı yaşlanma pratiklerinin geliştirilmesine neden olabilmektedir. Dolayısıyla devingen bir niteliği olduğu iddia edilen bilgi-iktidar ilişkileri gölgesinde oluştuğuna inanılan öznellikler akışkan ve değişken bir görünüme sahip olmaktadır. Bu bağlamda her epistemik bağlama özgü farklılaştığına inanılan yaşlanma tertibatının farklı öznellikleri oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak söz konusu yaşlanma pratiğinin değişkenlik ölçütünü belirleyen yine tertibatın kendisi olacağından, direniş odağını ve üretici öznellik pratiklerini de bu bağlamın ötesinde değerlendirmek pek mümkün olamamaktadır. Gündelik yaşam pratiklerini şekillendirdiğine inanılan tüm bu söylemsel dizinler aynı zamanda biyopolitik bir bağlamın içeriğini doldurmaktadır Bu anlamda yaşlanmaya bireysel anlamda bakıldığında karşılaşılan sorunların münferit örnekler olmadığı da aşikârdır. Bu bağlamda, sorun teşkil ettiğine inanılan risk faktörlerinin 'demokratikliği' [293], alana yönelik çözümlerin aranmasında siyasi, ekonomik ve sosyal bir yönetimsellik arayışını beraberinde getirmektedir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde öznellik üretiminde yaşlanma tertibatının nasıl etkili olduğu ve bunun bilgi iktidar ilişkileri açısından nasıl bir süreci takip ettiği incelenmeye çalışılmıştır. Bu nedenle birinci bölümde kuramsal arka planı açıklanmaya çalışılan kavramların yaşam sürelerinin uzaması ve nüfusun konjonktürel değişikliklere göre nasıl yorumlanabileceğine yönelik bir bölümün eklenmesinin uygun olacağı düşünülmüştür. Zira çalışmanın ilk bölümünde Foucault'nun yönetimsellik kavramından yola çıkarak yaptığı açıklamaların nüfus ve yaşlanma süreci özelinde

[293] Bu terminoloji, yaşlanmanın yaşam seyrindeki kaçınılmazlığı vurgulanmak için tercih edilmiştir.

somutlaştırılma biçiminin en net görülebileceği mecralardan biri olarak toplumların nüfus dinamiklerine ve sosyal politikalara bakılmasında yarar vardır.

Yaşamın kendisinin güvencesizliğine ve yaşamsallığın ürettiği risk faktörlerinin çeşitliliğine yapılan vurgu nedeniyle yaşlanma sürecine bir öngörülemezlik nosyonu yüklenmiştir. Tarihin her döneminde yaşlanma sürecine atfedilen bu öngörülemezlik nosyonu, kapitalizmin gelişmesi ile birlikte resmi, ulusal / uluslararası politikalar, egemen iktidar söylemleri ile kontrol edilebilir, düzenlenebilir ve riski en aza indirilebilir bir kontrol alanı haline gelmiştir. Söz konusu durum ile nüfusun düzenlenmesinden, aktif çalışma sürelerinin belirlenmesine, doğum kontrol yöntemlerine kadar cinsellik pratiklerini organize etmeyi içeren birçok uygulamanın meşruiyet alanı oluşturulmaktadır. Dolayısıyla uygulanan politikalar, sayısal ifadelerle somutlaştırılarak biyopolitikanın çerçevesi oluşturulmaktadır.

Bunun yanı sıra egemen iktidarın 'istisna hali'ni belirlediğine inanılan bir yönetimsellik içerisinde emeklilik süreleri kronolojik yaş temelinde ekonomik alandan çekilmeyi gerektiren bir tecrite dönüşebilmektedir. Bu durumda, emeklilik dönemi yaşlanan bireyler için önemli bir hak olmanın yanı sıra yaşlananların üretici faaliyetlerden uzaklaştırılmasını zorunlu kılan bir 'istisna halinin' sürekliliğine de dönüşebilmektedir. Ekonomik bir tabirle dile getirmek gerekirse, emeğin özgürleşmesi ile çalışma yaşı ve çalışma koşullarına mani olacak etmenler kurumsallaşmış ekonomi-politik gerekçelerle sınırlandırılmıştır. Bu anlamda liberal ekonomilerde yaşlı bireyin çalışma yaşamını sürdürmesi olağanın olağandışılaşması anlamını beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte 1980'lerden sonra gelişen neo-liberal politikalar, esnek çalışma saatleri ve emeklilik sürelerinin uzaması gibi uygulama değişiklikleri ile çalışma koşullarında bireysel performansa daha fazla önem atfedilmiştir. Bu durumda yaşlanmanın kendisi bireysel bir sorun olarak algılanmaya başlanmıştır. Söz konusu değişiklik ise, çalışmanın bu bölümünde daha detaylı olarak incelenecek ve refah devleti kavrayışının yapısal dönüşümü tartışılacaktır.

1. Yaşlanan Dünya ve Demografik Yaşlanma

21. yüzyıl, hem nüfusun hızla arttığı hem de nüfus yapılarının hızla değiştiği bir sürece işaret etmektedir. Çalışmanın bu bölümünde, demografi biliminin kavram setlerinin açıklanması ve buna uygun olarak geliştirilen sosyal politikaların anlamlandırılması hedeflenmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde bilimlerin, özellikle modern toplumlarda bilgiyi örgütleme, organize etme ve hakikat üretme aracı olarak kullanıldığına yönelik kuramsal bir perspektif sunulmuştur. Bilimin rasyonelliğe yaslandığı noktada aklın üstünlüğüne duyulan bu güven sayesinde her disiplin, alana yetkinliğine ilişkin bir bilme iktidarı kurmaktadır. Disiplinin sorgulanamazlığını beraberinde getiren bu durum, sonuçları itibariyle mevcut tertibatın bir ürünü olarak yorumlanabilse de son kertede bilimsellik / nesnellik bağıntısı baki kalmaktadır. Dolayısıyla her disiplinin hangi amaca hizmet ettiğini gözeterek ve hangi kavramlar setini beraberinde getirdiğini anlamlandırmak gerekmektedir. Böylece her disiplinin beraberinde getirdiği alet çantasının ihtiyaçlara göre biçimlendiği varsayılmaktadır. Bu bağlamda demografi alanında yapılan çalışmaları da buna bağlı olarak gerontoloji biliminde üretilen bilimsel söylemleri de istatistik biliminin kullanım alanlarını da bu ilişkiselliği göz önünde bulundurarak okumak yerinde olacaktır.

Ferhunde Özbay, söz konusu durumu antropoloji ile demografi arasındaki analoji ile açıklamaktadır. Özbay, antropolojinin emperyalist politikaların bir sonucu olarak ortaya çıktığını, nüfus biliminin ise ulus-devletlerin kurucu unsurlarını güçlendirmek için ortaya çıktığını iddia etmektedir [294]. Özbay'a göre nüfus bilimi, istatistikin sunduğu sayısal verilerden yararlanmakla kalmamakta, aynı zamanda kapitalizmin ihtiyaç duyduğu emek arzını belirlemek adına nüfusun yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, doğurganlık [295] gibi birçok parametresinden yola çıkarak toplumların akıbetine ilişkin projeksiyonların ve politikaların oluşturulması için gereken somut gerekçelerin meşruiyet alanlarını da belirlemektedir.

---

[294] Özbay; **a.g.e., s.**. 287

[295] Özlem Işığıçok; Temel Sosyal Politika Sorunları, **Sosyal Politika,** ed. Aysen Tokol ve Yusuf Alper, (119-159), Bursa, 2014, s.119

Birçok bileşenin bir arada değerlendirilmesini zorunlu kılan böylesi bir bakışa meşruiyet alanını kazandıran esas unsur ise, istatistik gibi sayısal verilerin demografi alanında kullanılmaya başlanmasıdır [296]. Zira bu sayede nüfusun kadın-erkek oranından, yaş yapılarına, bağımlılık oranlarından, ortalama ömürlere kadar her veri sayısal anlamda işlenebilmekte, sorunsallaştırılabilmekte ve soruna ilişkin çözüm arayışlarına gidilebilmektedir. Bu durum, topluma yönelik öngörü potansiyelini içinde barındırdığı için nüfus, Foucault'nun terminolojisi ile söylemek gerekirse biyopolitik bir yönetimselliği beraberinde getirmektedir. Bilimlerin interdisipliner işleyişi, bilme biçimlerinin de girift yanını ortaya koymaktadır. Böylece her bilimsel bilgi, bir diğerinin bilme biçimini verili bir hakikat olarak kabul ederek sistematikleştirmektedir. Zira nüfus üzerinden bedene yönelik her türlü müdahale uygulanabilir olmaya başlamıştır. Özmakas, Foucault'nun söz konusu düşüncelerini şu sözlerle açıklar: *"İstatistik, bir bilme biçimi olarak nüfus üzerinde gerçekleştirilecek düzenleyici denetimlerin ve müdahalelerin kaynağı haline gelir [297] "*. Bu vesileyle nüfusun artmasından azalmasına, doğum kontrol yöntemlerine, yaşlanan bireylere yönelik geliştirilen olası sosyal politikalara kadar her şeyin - yaşam üzerinde kurulacak her türlü iktidarın- sınırları belirlenmektedir.

Yaşam üzerinde kurulan iktidarın, bir başka deyişle biyopolitikanın geleneksel egemen iktidar kalıplarından en büyük farkı, en mikro alanlara dahi nüfuz eden bir düzenleme pratiğini beraberinde getirmesidir. Bu anlamda nüfusun düzenlenebilir, kontrol altına alınabilir bir niteliği olduğuna dair geliştirilen kanaat, aile içi tüm ilişkileri organize eden bir tertibata işaret etmektedir.

> *"Foucault'ya göre devletin modernleşmesi, aileyi model olan ekonomiden vazgeçerek nüfusu keşfetmesi ile başladı. Aile bundan sonra nüfus modelinin bir aracı haline dönüştü. Nüfusla ilgili veriler ailelerden toplandı ama nüfus, belli düzenliliklere sahip, eğilimleri aileden bağımsız olan ve hükümetlerin denetleyebileceği, yönlendirebileceği bir birim olarak değerlendirildi [298].*

Bu nedenle nüfus ile ilgili yapılan tüm çalışmalar aynı zamanda ailelerin yapısal dönüşümüne ilişkin çıkarımları da beraberinde getirmektedir. Nüfusun biyopolitik

---

[296] Ahmet Turan Aytaç; **Ailenin Serencamı – Türkiye'de Modern Aile Fikrinin Oluşması**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2015, s.110

[297] Utku Özmakas; **Biyopolitika: İktidar ve Direniş- Foucault, Agamben, Hardt ve Negri,** İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, s. 124

[298] Özbay; **a.g.e.,** s.288

çerçevesini anlamlandırabilmek adına demografinin kavram setlerini yorumlamak yerinde olacaktır. Zira alana ilişkin yapılan tüm oransal hesaplamalar, çift yönlü bir modernleşme pratiğine işaret ederek refleksif bir şekilde sürecin kendi kendini sorunsallaştırması ile sonuçlanmaktadır. Bu bağlamda yaşam sürelerinin uzaması bir yandan bir kazanım olarak değerlendirilirken, öte yandan yaşlanan nüfus sayısının artışı bir 'risk' faktörü olarak geleceğin güvencesizliğine yönelik senaryoların artmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla sayısal veriler, alana ilişkin söylemlerin üretilmesinde ve 'risk' unsurlarının belirlenmesinde toplumu 'ikna eden' bir içerik üretilmesine yardımcı olmaktadır.

Bahse konu olan toplumsal nüfus değişikliklerinin gerçekleşmesinde üç temel parametrenin etkili olduğu kabul edilmektedir. Bunlar; doğurganlık ve ölümlülük oranlarında (fertility- mortality) yaşanan değişimler ve göç hareketlilikleridir. Bu oranların değişimini etkileyen birçok faktörün sayılabilmesi mümkün olduğundan nüfus değişimini yalnızca sayısal verilerle açıklamak hiçbir zaman yeterli olmayacaktır. Bilakis yukarıda sözü edilen üç faktörü etkileyen toplumsal etkenleri her daim göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Bu süreçler, bir nüfusun yaş yapısını belirlemenin yanı sıra yaş kohortlarındaki insanların oranını da sayısal olarak sunmaktadır. Bu bağlamda her doğum, her ölüm, göç, insanların aldıkları kararların, karşı karşıya kaldıkları krizlerin, geleceğe yönelik plan ve hayallerin bir dışa vurumu olarak değerlendirilebilmektedir. Çoğu zaman münferit deneyimlerin sonucu olduğu düşünülen bu kararlar, nüfusun tamamının yapısına ilişkin ipuçları vermektedir [299]. Dolayısıyla çocuk sahibi olmak / olmamak, bir şehirden bir başka yere taşınmak gibi aile içinde alındığına inanılan kararlar, biyopolitik iktidar ilişkilerinin tezahürü olarak da yorumlanabilmektedir. Zira yaşama ilişkin söylemsel anlamda üretilen tüm beklentiler ve kaygılar da biyopolitikanın sonucu olarak yorumlanabilir. Bu bağlamda nüfus dengelerinde yaşanan artış ya da azalmaları da bu perspektiften okumak mümkündür.

Bununla birlikte biyopolitik söylemin görünümlerini anlamlandırabilmek adına nüfus biliminin kullandığı terminolojiyi ele almak yerinde olacaktır. Nüfus artış hızı, yaşlı/çocuk bağımlılık oranları gibi kavramlar bunun başlıcalarıdır.

[299] Quadagno; **a.g.e.,** s. 45

Matematiksel hesaplamalarla nüfusun 'doğal artış hızını' tespit etmek mümkün görünmektedir. Buna göre bir coğrafyada doğum oranları, yaşanan ölüm ve göç olaylarından fazla ise, nüfusun arttığı çıkarımında bulunmak olağan sayılabilmektedir. Dolayısıyla doğum ile ölüm arasındaki fark, nüfusun doğal artışı olarak adlandırılmaktadır. Günümüz toplumlarından örnek vermek gerekirse dünyada yılda ortalama 133 milyon doğum, 55-60 milyon ölüm gerçekleştiği bilinmektedir. Böylece yıllık doğal artışın 75 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir [300]. Elde edilen bu veriden yola çıkılarak günümüz toplumlarında nüfusun hala artış gösterdiğine yönelik bir çıkarımda bulunulabilir. Ancak dünya geneli için yapılan bu hesaplama, toplumdan topluma farklılık göstermesi bakımından derinlemesine ve detaylı incelemeleri zorunlu kılmaktadır. Zira bu farklılıklar toplumların yönetimselliğinde ayrı stratejilerin geliştirilmesini beraberinde getirmektedir. Ailenin yapısal dönüşümünü takip eden olaylar silsilesine bağlı olarak evlilik yaşının kadının kamusal alana dâhil olma ölçütüne göre değişkenlik göstermesi, doğum sıklıklarının ailenin inisiyatifine geçmesi gibi etmenler, bu dağılımların yeniden yorumlanmasını zorunlu hale getirmiştir.

Nüfus bilimi, doğurganlık hesaplamalarını yaparken, toplumdaki nüfusun 15-49 yaş aralığındaki kadınları doğurganlık döneminde kabul ederek, genel doğurganlık oranını sistematik bir formüle uyarlar.

$$\text{Genel Doğurganlık Oranı} = \frac{\text{Yıllık Doğum Sayısı}}{\text{15–49 Yaş Kadın Nüfus}} \text{ x } 1000$$

Bu formülden elde edilen veriler ve yıllara göre gözlenen değişiklikler, ham doğum oranlarında ciddi azalmaların tespit edilmesine neden olmaktadır [301] . Buradan elde edilen verilerden hareketle toplumların 'gelişmişlik' düzeylerine ilişkin projeksiyonların sunulduğu görülmektedir.

Doğurganlık kısmi anlamda bireysel bir karar sürecine işaret etmesi ve doğurganlık yaşını esas alması itibariyle ölüm oranlarının hesaplanmasından farklı bir nitelik göstermektedir. Ölüm oranlarının hesaplanmasında ise başka bir yol

[300] Salih Şahin, **Geçmiş Günümüz ve Gelecekte Nüfus Gerçeği,** Pegem Akademi, Ankara, s. 77
[301] Şahin, **a.g.e.,** s. 79

izlenmektedir. Bu nedenle de ölüm oranları *'ham ölüm oranları'* üzerinden hesaplanmaktadır.

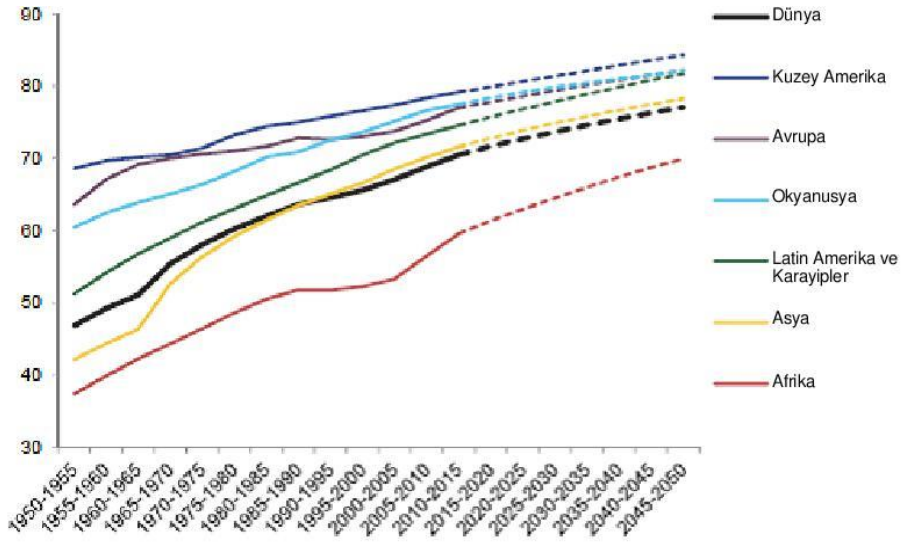
$$\text{Ham Ölüm Oranı} = \frac{\text{Toplam Ölüm Sayısı}}{\text{Yıl Ortası Tahmini Nüfus}} \text{ x } 1000$$

Yıllar içinde ölüm ve nedenleri yapısal değişikliklere uğramıştır. Toplumların geçirdiği doğal afetlere karşı savunmasızlık düzeyleri, yaşanan savaşlar, salgın hastalıklar ve temel yaşamsal ihtiyaçların giderilmesinde yaşanan zorluklara sebep olan yoksulluklar ölümün önemli değişkenleri olarak görülebilmektedir. Bu bağlamda tıp ve sağlık alanındaki gelişmelerin yanı sıra teknolojik birikimlerin kullanılma alanları ölüm oranlarının düşmesine ve yaşam sürelerinin uzamasını sağlamıştır [302]. Çalışmanın önceki bölümlerinde de ifade edildiği üzere ölüm daha eski çağlarda yukarıda sayılan sebeplerden ötürü daha çok bebeklik, çocukluk ve gençlik dönemlerine atfedilen bir süreç olarak değerlendirilmekteydi. Dolayısıyla ölümün giderek gecikmesi ve ileri yaş dönemlerine sarkması yaşlanmanın ölümle ilişkilendirilmesini de beraberinde getirmiştir. Söz konusu durum, yaşlanmaya yüklenen anlamların içeriğinin de değişmesine neden olmaktadır.

Yaşam sürelerinin uzamasının bir başka sonucu ise, ortalama ömürlerin giderek daha çok uzamasıdır. Bu veriler, yaşama ilişkin beklentilerin şekillenmesinde, kişisel yatırımların belirlenmesinde ve gelecek projeksiyonlarında önemli bir parametre olarak görülebilmektedir. Zira ortalama ömrün karşılık geldiği matematiksel ifade aynı zamanda bir 'his' olarak yaşlanmayı belirleyen önemli bir unsur olarak dikkatleri çekmektedir. Dolayısıyla ortalama ömrün matematiksel bir karşılığının olması hem öznellik üretiminde hem de sosyal politikaların şekillenmesinde önemle üzerinde durulan bir konu olmaktadır. Bu durumda yaşama şansına karşılık gelen ortalama ömür ifadesinin, belirli bir coğrafyadaki nüfus yapıları ve toplumların sosyo-ekonomik özellikleri hakkında önemli veriler sunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır [303]. Ortalama ömrün toplumlara göre dağılımını daha detaylı inceleyebilmek adına Birleşmiş Milletlerin Ortalama Ömür Beklentisinin Yıllara Göre Dağılımı Tablo'suna bakmakta yarar vardır.

[302] Şahin, **a.g.e.,** s. 90
[303] Şahin, **a.g.e.,** s. 97

Tablo 2 - 1950-2050 Yılları Arası Ortalama Ömür Beklentisi

Kaynak: Birleşmiş Milletler 2015, Dünya Nüfus Beklentileri, 2015 Revizyonu

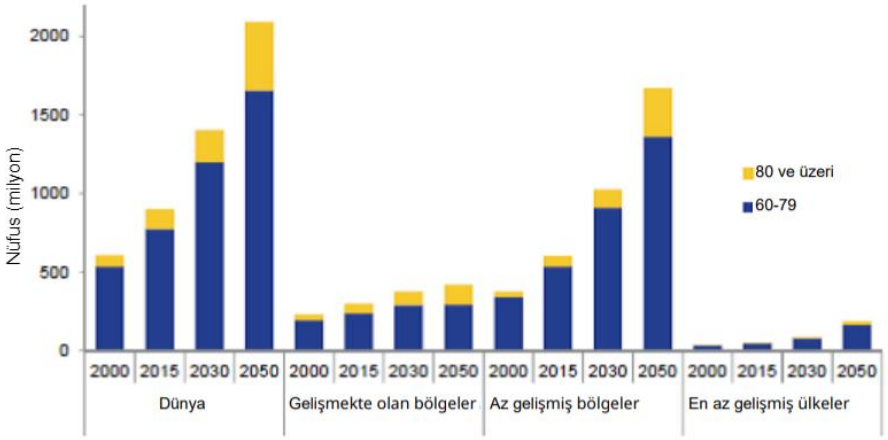
Tablonun sunduğu veriler, dünya nüfusundaki ortalama ömür beklentisinin 2050 yılına kadar ivmelenerek artacağını göstermektedir. Söz konusu durum, ham doğum ve bebek ölüm oranlarının azalması gibi birçok faktöre bağlıdır. Ayrıca daha önce ölüm sebepleri arasında sayılan birçok farklı etmenin kontrol altına alınmasıyla da ilintilidir. Tablodan görülebildiği gibi dünyada kaynaklardan eşit oranda yararlanamayan ve toplumsal yoksulluğun başat problemlerden biri olduğu coğrafyalarda söz konusu imkânların aynı oranda gözlenemediği de görülebilmektedir. Nüfus bilimlerinin terminolojisi ile söylemek gerekirse bu durum, toplumların gelişmişlik düzeyleri ile doğrudan bağlantılıdır.

Nitekim aşağıda yer alan tablo, 2050 yılına kadar 60-79 yaş aralığında ve 80 ve üzeri yaş aralığındaki bireylerin toplum içinde artan sayısını göstermesi bakımından önemli veriler sunmaktadır. Bu durumda dünya genelinde artması beklenen yaşlı nüfusunun karşılaşabileceği en büyük tehlikelerden birinin, gelişmekte olan ülkeler arasında yeterli imkânlar ve politikalar geliştirilemeden artış göstereceği tehlikesidir [304].

[304] Jason Powell, Küresel Yaşlanma: Eğilimler, Sorunlar ve Karşılaştırmalar, ed. Nilüfer Korkmaz ve Suzan Yazıcı, **Küreselleşme ve Yaşlılık- Eleştirel Gerontolojiye Giriş**, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2014, (s. 135-169), s. 138

Dolayısıyla bu durum, demografik yaşlanmanın sadece 'gelişmiş' olarak tanımlanan ulus-devletlerin klasikleşmiş sorunlarından olmaktan çıkarak küresel bir sorun olarak tanımlanmasına vesile olmaktadır. Bu bağlamda 21. yüzyılın dünya konjonktürünün en önemli özelliklerinden biri sayılabilecek olan küreselleşme ve neo-liberal politikaların toplumsal sorunları evrenselleştirdiği görülmektedir. 'Sorun' olarak betimlenen tüm bu meselelerin evrenselleştirilmesi, topyekûn çözüm arayışlarına ya da formülasyonlara gidilmesine neden olabilmektedir. Ancak bu durum, ulus-devletlerin refah toplumu olmak adına ortaya koymaya çalıştığı olası girişimlerin, Dünya Bankası ya da IMF gibi kurumların tavsiye ettiği tektipleştirilmiş ekonomik tavsiyelere göre şekillenmesini beraberinde getirmektedir. Toplumun yapısal dönüşümünü takip eden bu koşullar altında yaşlanmaya yönelik çıkarımlar da ulusal ve uluslararası açmazların oluşmasına neden olabilmektedir. Bu çalışmada nüfus verilerinden yararlanılan Birleşmiş Milletler istatistikleri ve yerel bazda TÜİK verilerini de söz konusu bu siyasi konjonktürden bağımsız okuyabilmek pek mümkün değildir. Bu bağlamda söz konusu tablolar, aşağıdaki örnekte sunulduğu gibi gelişmişlik düzeylerine göre yaşlı dinamiklerini göstermektedir. Ancak nadiren bunların olası sebepleri üzerinde durmaktadır.

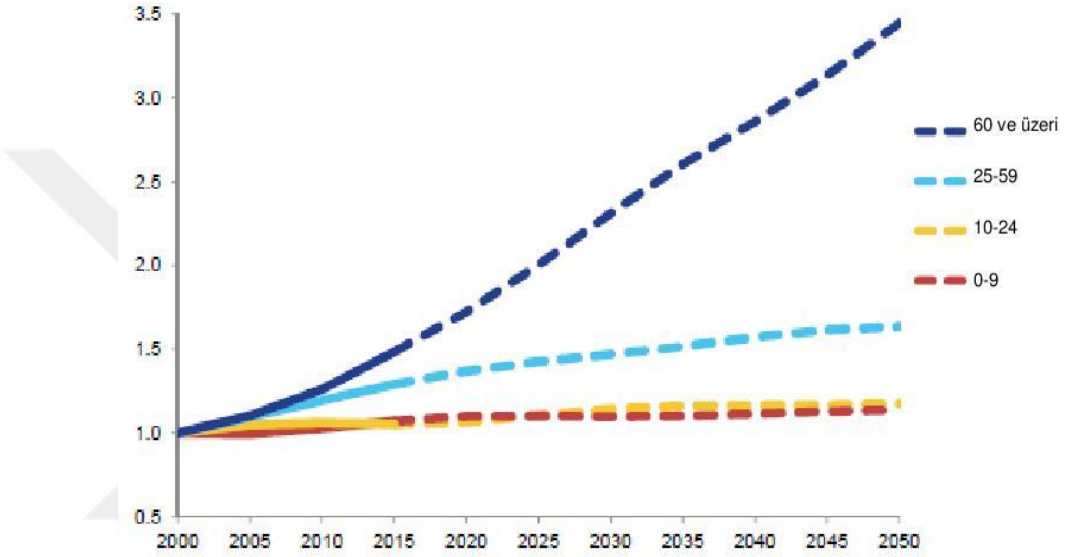
Tablo 3 - 2000, 2015, 2030 ve 2050 Yılları Arasındaki 'Yaşlı' Nüfusun, Dünya Gelişmişlik Düzeylerine Göre Dağılımı

Kaynak: Birleşmiş Milletler 2015, Dünya Nüfus Beklentileri, 2015 Revizyonu

Bu tablonun ortaya koyduğu bir diğer gerçek ise, tüm coğrafyalarda yaşam sürelerinin uzamasıdır. 2050 yılına ilişkin yapılan projeksiyonlarında 60 yaş üstü bireylerin sayısının artış grafiği söz konusu durumu daha da belirginleştirecektir.

Tablo 4 - 2000 - 2050 Yılları Arası Dünya Nüfus Dağılımı

Kaynak: Birleşmiş Milletler 2015, Dünya Nüfus Beklentileri, 2015 Revizyonu

Demografi, alana ilişkin nesnelliğini ve yetkinliğini matematiksel ve istatistikî verilerin güvenilirliğine bağlamaktadır. Bu nedenle de nüfus dağılımlarına ilişkin sorunsallaştırmaları gerekçelendirirken son derece ikna edici sayılabilmektedir. Ancak disiplinin terminolojisi, dönemin tertibatından bağımsız sayılamamaktadır. Ortalama ömür, nasıl bireyleri ve egemen iktidarı bağlayıcı bir sınırlama çiziyorsa *'bağımlılık oranı'* kavramı da benzer bir söylemsel alt okumayı gerekli kılmaktadır. Zira bağımlılığın ölçütü, kapitalist üretim süreçlerine ilişkin emek arzına göre şekillenen bir terminolojiye işaret etmektedir. Daha açıklayıcı olmak adına *'yaşlı bağımlılık oranı'* ve *'çocuk bağımlılık oranı'* kavramlarının karşılık geldiği söylemsel okumayı yapmak gerekmektedir.

Yaşlı bağımlılık oranı, yetişkin birey başına düşen yaşlı bireyleri hesaplamayı hedef edinen bir denklemdir. Bu verinin elde edilebilmesi için 65-100 yaş aralığında

olan bireylerin, 18-64 yaş aralığındaki bireylere oranı hesaplanmaktadır [305]. Söz konusu ifadeden yola çıkılarak kapitalizme hizmet ettiğine inanılan üretici / çalışan bireyler, yaş farkı ekseninde karşılaştırmaya tabi tutulmaktadır. Esasında bu durum, sosyal devlet ya da refah devleti iddiasında olan ulus-devletlerin, sorumluluklarını üstlenmeyi vadettiği bireylerin sorunsallaştırılmaya başlanmasının sayısal ifadesine karşılık gelmektedir. Elbette söz konusu ifadeler somut bir gerçekliğe işaret edecek kadar iddialıdır. Ancak bağımlılık kelimesinin söylemsel anlamda kullanılması, kuşaklararası bir husumetin dile yerleşmesine vesile olmanın yanı sıra söz konusu kitlelerin homojen olduklarını varsayarak *'bağımlılık'*larını verili bir gerçeklik olarak kabul etmektedir.

Tablo 5 - 1950-2015 Dünya Yaşlı Bağımlılık Oranı

Sayı	Kıta ve Bölgeler	Yaşlı Bağımlılık Oranı							
		1950	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2015
1	Dünya	8,4	8,6	9,3	10,0	10,1	10,9	11,7	12,6
2	Afrika	5,9	5,7	5,9	6,0	6,1	6,2	6,2	6,2
3	Asya	6,8	6,4	6,8	7,5	8,0	9,1	10,1	11,2
4	Avrupa	12,1	13,6	16,3	18,9	19,0	21,8	24,0	26,4
5	Latin Amerika ve Karayipler	6,3	6,8	7,4	7,8	8,1	8,9	10,3	11,4
6	Kuzey Amerika	12,6	15,0	16,0	17,2	18,9	18,6	19,5	22,3
7	Okyanusya	11,7	12,5	11,8	13,0	14,2	15,4	16,5	18,5

Kaynak: Birleşmiş Milletler 2017, Dünya Nüfus Beklentileri, 2017 Revizyonu https://esa.un.org/.../Files/...FILES/...Population/WPP2017_POP_F13_A_OLD_AGE_D... [306] (Erişim Tarihi: 25.11.2017)

Bu tablodan da görüleceği üzere özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika'da yaşlı bağımlılık oranlarına ilişkin veriler, son altmış beş yıl içinde iki katını geçen sayısal verilere ulaşmıştır. Dolayısıyla toplumsal organizasyonlar ve gündelik söylemler bu hızlı değişime ayak uydurmakta oldukça zorlanmaktadır. Bu bağlamda geliştirilen sosyal güvenlik politikaları ve emeklilik sistemleri mütemadiyen tekrar gözden geçirilmektedir.

[305] Quadagno; **a.g.e.,** s.48

[306] Birleşmiş Milletler *Department of Economic and Social Affairs* biriminden elde edilen tablo, çalışmanın sınırlandırılması adına yeniden düzenlenmiştir.

Yukarıdakine benzer bir durum *'çocuk bağımlılık oranı'* kavramında da karşılaşılmaktadır. Çalışma yaşına göre yapılan bu hesaplamaya göre 18 yaşından küçük bireylerin çalışanlara oranına 'çocuk bağımlılık oranı' adı verilmektedir. Çocukların ve yaşlı insanların, işçilere oranı ise *'toplam bağımlılık oranı'* olarak adlandırılmaktadır [307]. Dolayısıyla nüfusa ilişkin hesaplamaların temelinde çalışma / çalışmama gibi dikotomik bir ekonomik bağımlılık kavrayışı merkeze alınmaktadır. Topluma sunulacak olası katkıların ölçütü de bu içerik kapsamında değerlendirilmektedir.

Nüfusun yapısına ilişkin ipuçları sunan bu veriler, toplumların yaşlanma eğilimleri üzerine de söylemler geliştirmektedir. Bu durumu açıklayabilmek adına *'demografik yaşlanma'* kavramı kullanılmaktadır. Toplumdaki yaşlı sayısının genel nüfus içindeki artışına işaret eden bu kavram, özellikle doğurganlığın azaldığı ve ortalama yaşam sürelerinin uzadığı bir toplumsal yapılanma biçimini tanımlamak üzere kullanılmaktadır. Bu durumda hem yaşlanan birey sayısı artmakta hem de ömürler uzamaktadır [308]. Demografi söz konusu durumu, *taban yaşlanması* [309] ve *tavan yaşlanması* [310] kavramları ile açıklamaktadır. Çoklu faktörlerin bir arada bulunduğu bu koşullar altında yaşlı nüfusunun toplam nüfus içindeki oranının %7'nin üzerinde olduğu durumlarda demografik yaşlanmanın olduğu ifade edilmekte ve bu toplumların 'yaşlı' bir nüfusa sahip olduğu kabul edilmektedir. Nüfus yaşlanması sağlıktan sosyal güvenliğe, çevre ile ilgili konulardan eğitime, iş olanaklarına, sosyo-kültürel faaliyetlere ve aile hayatına kadar sosyal hayatın bütün yönlerini etkilemektedir [311]. Bu nedenle demografik göstergeler, bir toplumun yapısı hakkında önemli ipuçlarını barındırmaktadır.

Bu değerlendirmelerden de görüleceği üzere ulus-devletler ve uluslararası örgütler küreselleşmenin de etkisiyle nüfus konusunu ve özelde yaşlanmayı gündemlerine bir sorun olarak almışlardır. Bu noktada bu verilerin tümü toplumların olası seyirleri ve beklentilerini şekillendiren önemli parametrelere dönüşebilmektedir. Stephen Katz, *'Alarmist Demography: Power, Knowledge and the Elderly Population'*

---

[307] Quadagno; **a.g.e.,** s.48
[308] Kurt; **a.g.e.,** s. 13-14
[309] Toplumda gençlerin oranının azalmasına, nüfus piramidinde taban yaşlanması denilmektedir.
[310] Toplumda yaşlıların oranının artmasına, nüfus piramidinde tavan yaşlanması denilmektedir.
[311] Harun Ceylan; **Yaşlılık ve Refah Devleti- Bakım Hizmeti Alan Yaşlılar Üzerine Nicel Bir Araştırma – İsveç Örneği,** Açılım Kitap, İstanbul, 2015, s. 75

başlıklı makalesinde, yaşlanan nüfusa yönelik çıkarımları, bilgi / iktidar ilişkilerinin bir tezahürü olarak okumaktadır. Bu bağlamda nüfusun sağlık sistemleri, sosyal güvenlik politikaları ve endüstriyel ilişkilerin örgütlenme pratiklerinde derin sonuçlar doğurabilecek 'ekonomik kriz' nüvelerini barındırdığına yönelik söylemlerin geliştirildiğini vurgulamaktadır. Katz, nüfus artışının geleceğe yönelik güvencesizlik doğurduğuna dair üretilen tüm söylemlerin kökeninin 17.yüzyıl İngiliz Yoksullar Yasası'na ve Malthusyen söylemin geniş kapsamlı etkilerine dayandığını söylemektedir. Nüfusu sorunsallaştıran alarmist retoriğin ideolojik bir bağlamı olduğunu dile getiren Katz, bu tutumun egemen iktidarı, yaşam boyu yerine getirmeyi taahhüt ettiği gerekliliklerden muaf tutacak bir ayrıştırma politikası üretmesine vesile olduğunu söylemektedir. Bu bağlamda toplumların tüm yaş grupları, homojen kabul edilerek istatistiksel bir soyutlamaya indirgenmektedir. Dolayısıyla nüfus artışı ve uzayan ömürler bir yandan güç simgesi olarak yüceltilirken, diğer yandan *nüfusun yaşamın ekonomik, ahlaki ve politik düzeninin istikrarı için bir tehlike olarak yorumlandığından bölünmekte ve düzenlenme vaadiyle nesneleştirilmektedir* [312] . Bu değerlendirmeler sonucunda yaşlanan nüfus toplumsal bağımlılık oranları dikkate alınarak, yaşam sürecinden ayrı bir kategori olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır.

Yukarıda sunulan verilerden de görüleceği üzere nüfusu düzenleme maksadıyla gerçekleştirilen nesneleşme pratikleri, hem ulusal hem de küresel bazda yeniden üretilen bir olgu haline gelmektedir. İnsanlık tarihinde sağlık, ekonomik ve sosyal gelişmelerin olumlu bir kazanımı olarak görülebilecek ileri yaşlara ulaşma durumu, dünya nüfus projeksiyonlarında 'ürkütücü' bir bağlamda ele alınarak geleceğin güvencesizliğinin yinelendiği bir söylem üretmektedir. Bu senaryolardan yola çıkılarak nüfusun yaşlanmasının, bebek ölüm oranlarının artmasının ve yaşam sürelerinin uzamasının bir sonucu olduğu çıkarımında bulunabilmek mümkündür. Ancak aynı varsayım, yaşlanmanın nüfusun azalması anlamına geldiğini de beraberinde getirmektedir [313]. Dolayısıyla demografik eğilimler bugünkü ivme ile devam ederse 2050'de ilk kez yaşlı

[312] Stephen Katz; Alarmist Demography: Power, Knowledge and the Elderly Population, **Journal of Aging Studies,** Jai Press Inc, Volume 6, Number 3, (203-225), 1992, s. 204-209
[313] Gosta Esping - Andersen; **Tamamlanmamış Devrim- Kadınların Yeni Rollerine Uymak,** İletişim Yayınları, çev. Selin Çağatay, İstanbul, 2011, s. 192

nüfusun genç nüfusu geçeceği tahmin edilmektedir [314]. Matematiksel analizlerin sunduğu verilerin altında yatan risk faktörleri, insanlığın yeni yüzleştiği toplumsal yaşlanma olgusuna karşı mesafeli bir duruş sergilemesine neden olmaktadır.

Bu minvalde geliştirilen tüm söylemler, yaşlanmanın bir imkân olarak benimsenmesinden öte ekonomik sonuçlarının ağır olacağını varsayan bir tehdidi bünyesinde barındırmaktadır. Bu nedenle günümüz toplumlarında uygulanagelen sosyal politika anlayışları ve ona uygun olarak yapılan tüm düzenlemeler, nüfus dağılımındaki değişikliklere ayak uydurmakta zorlanmaktadır. Bununla birlikte yaşlanma sürecinin beraberinde getirdiği somut zorlukları da göz ardı etmemek gerekmektedir. Bu bağlamda yaşlanmanın nasıl bir imkân olarak yeniden üretilebileceğine dair varsayımlar üretebilmek adına sosyal politika kavramının anlamı ve değişen çehresini dünyada değişen konjonktürü göz önünde bulundurarak incelemek yerinde olacaktır.

2. Yaşlanan Dünyada Sosyal Politika

Yaşlanma, biyolojik bir varlık olarak insanları etkilemekle birlikte muhteviyatı gereği siyasetin gündemine de girmektedir. Uzayan ömürler, yaşlanan bireylerin sayısında görülen göz ardı edilemeyecek artış ve emekliliğin yaşlanma süreciyle ilişkilendirilmesi gibi modernitenin ürettiği sonuçlar gereği, gelişmiş toplumlarda olduğu kadar gelişmekte olan toplumlarda da yaşlanma, sosyal politikaların çehresini belirleyen bir nitelik taşımaktadır. Bu özelliği nedeniyle yaşlanmayı tarihsel bir yenilik olarak okumak olasıdır [315]. Bu yeniliği anlamlandırabilmek adına yaşlanmayı sadece bireysel, toplumsal ve söylemsel analiz pratiklerinin ötesine taşıyarak siyasi konjonktürdeki etkinliğini de incelemekte yarar vardır. Zira artan nüfus ve nüfusun içindeki yaşlı oranının artışı, yaşlı seçmen sayısında ve söz konusu grubun taleplerinin görünürlüğünde etkili olabilmektedir. Dolayısıyla insan ömrünün uzamasına paralel olarak 'sağlık, bakım ve yoksulluk' gibi başlıklar, sosyal politikaların içeriğinde

[314] Powell, "Küresel Yaşlanma:…**a.g.e."** s. 157
[315] Esping- Andersen; "Tamamlanmamış Devrim…**a.g.e."** , s.193 - 194

giderek daha geniş bir alanı kapsayacak gibi görünmektedir [316]. Bu noktada toplumsal gelirlerin yeniden dağıtımını meşrulaştırdığına inanılan sosyal politikaların, yaşa yönelik ayrımcılıkların derinleşmesini engelleyeceği ve toplumsal konsensusu tesis edecek önlemleri beraberinde getireceği beklenmektedir. Sosyal politikalara böylesi bir misyonun yüklenmesinin esas nedeni ise sosyal politikaların ulus-devlet yapılanmalarında ve uluslararası antlaşmalar gereğince insan hakları temelinde tartışılmasıdır.

Dolayısıyla tarihsel süreçte gönüllülük esasına dayanan 'yardımlaşma pratikleri' sosyal politikaların kurumsallaşması ile birlikte temel insan haklarının öngördüğü ikincil haklar temelinde tartışılan bir içeriğe bürünmüştür. Buradan hareketle yaşlanma tertibatının sosyal politikalarla nasıl çerçevelendiğini kavramak, Hjemslev'in dile getirdiği 'içerik formu'nun yaşlanma tertibatına yönelik sınırlarını da belirleyecek bir kapsam sunmaktadır.

İnsanlık tarihi kadar eski olan sosyal yardımlaşma gelenekleri, sosyal politikalar aracılığıyla kurumsallaşmaktadır. Bununla birlikte refah rejimleri ve neoliberal politikaların hâkim olduğu toplumsal organizasyon biçimlerinde sosyal politikaların kapsam ve içeriğinin tekrardan biçim değiştirdiği görülebilmektedir.

Sosyal politikalar kapitalizm süreci ile kurumsallaşmakla birlikte biyopolitik bir perspektiften incelendiğinde sosyal politikaların ilk olarak toplumsal 'yoksulluk' ile baş etmenin bir aracı olarak ortaya çıktığı görülebilmektedir. Kapitalizm öncesinde toplumsal işleyişin aksamasına neden olan 'yoksulluk' sorununa ilişkin çareler, dinsel ritüellerin gölgesinde yardımlaşma gelenekleri ile kabul edilebilir bir düzeye çekilebilmekteydi. Ancak 'toplumsal düzenin bozulmasına neden olacak bireylerin' yaşamasından ziyade egemen iktidar ya da kral tarafından ölümüne karar verilmesi de olasıydı [317] . Kapitalizmin getirdiği mekânsal örgütlenme biçimlerinden biri olarak fabrikaların etrafında oluşmaya başlayan kentler ile birlikte 'yoksulluk' bir sorun olarak tanımlanmaya başlamıştır. Bu sürecin sonuçlarından biri, yoksulluğun mümkün olduğu kadar kentlerin dışında tutulmaya çalışılması olmuştur. Dolayısıyla artık 'yoksulluk',

[316] Nilüfer Korkmaz; Türkiye'de Yaşlılık ve Sosyal Politika – Yaşlılık Sosyal Politikadan Ayrı Düşünülebilir Mi?, **Küreselleşme ve Yaşlılık- Eleştirel Gerontolojiye Giriş,** ed. Nilüfer Korkmaz, Suzan Yazıcı, Ütopya Yayınevi, Ankara, (189-215) , s. 190

[317] Bakınız Hapishanenin Doğuşu ve Cinselliğin Tarihi

toplumun ‘gereklerini’ yerine getirmeyen bireylerin –workhouse- adı verilen mekânlarda çalıştırılması ya da muhtelif biçimlerde cezalandırılmasını gerekli kılıyordu. Dolayısıyla yaşam üzerinde kurulan iktidarın görünür kılındığı mecralardan biri olarak yoksullukla mücadele stratejilerini görebilmek mümkündür.

Bu mecra ilerleyen süreçte ‘daha insani’ bir zeminde tartışılan ‘refah rejimleri’ kavrayışında sisteme entegrasyon için belirlenen ve temel insan hakları temelinde sunulan hakları içerecek şekilde genişlemiştir. Zamanla sosyal politikaların içeriği ve egemen iktidara yüklenen eğitim hakkı, sağlık hakkı, çalışma hakkı, sosyal güvenlik hakkı, bakım hakkı gibi sorumluluklar teminat altına alınmıştır. Bununla birlikte taahhüt altına alınan yaşama hakkı, kölelik yasağı, angarya yasağı, işkence yasağı gibi hukuki anlamda birincil haklar da egemen iktidarın güvencesine alınmıştır. Söz konusu durumu, insan haklarının özgürleştirici bir zemin sunması ekseninde tartışmak mümkünken, aynı durumun yaşamı organize eden ve yaşam üzerinde kurulan bir başka biyopolitik bir bağlam olarak görülebilmesi de olasıdır. Dolayısıyla sosyal politika günümüzde yurttaşlık, kimlik, eşitlik, farklılık, yoksulluk, sosyal güvenlik, istihdam, gelirlerin yeniden dağıtımı ve her türlü sosyal hizmet içeriğini içinde barındıran geniş bir alana işaret etmektedir [318]. Sosyal politika kavramının yaşamın her alanını düzenleyen böylesi bir içeriğinin olması yaşam üzerinde kurulan iktidarın da somut bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra varlık gösterdiğine inanılan refah rejimlerinin ürettiği öznellik biçimleri sosyal politikalara yüklenen sorumluluk dengelerinde önemli bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Modernliğin kapsayıcı ekseninde kapitalizmin biçim değişikliğine ettiğimiz tanıklık, ‘hizmet sektöründe yaşanan büyüme, değişen esnek çalışma saatleri ve düzenleri, ulus-devlet yapılanmasının küreselleşme karşısında zayıflayan görünümü gibi birçok etmenin bir araya gelmesi ile geçici sözleşmeler’ düzenine geldiğimizi işaret eden bir neoliberal ekonomik düzeni beraberinde getirmektedir. Söz konusu durum nedeniyle gündelik yaşam giderek daha çok güvencesizleşerek prekariteye neden olmaktadır. Güvencesiz bir ortam içerisinde neoliberal yönetimsellik yeni bir öznelliğin

[318] Süleyman Dal; Sosyal Politikanın Dönüşümünü Küreselleşme Üzerinden Anlamak, **Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi,** Volume 1, Issue 1, 2017,(4-18) s.5

ortaya çıkmasında belirleyici bir etmen olarak rol oynamıştır. Neoliberal yönetimselliğin ürettiği güvencesizlik ortamı, öznelliklerin geleceklerine yönelik risk faktörlerini kontrol altına alma sorumluluğunu bireyin bizzat kendisine atfetmektedir. Bu çerçevede piyasa, yeniden yaşamın merkezine oturan ve ulus devletlerin küresel yapısal dönüşüm programlarına tabi olduğu bir sürece girmektedir. Dolayısıyla neoliberal yönetimsellik ile birlikte biyopolitik görünüm, sermaye ve bireyin bölüştüğü sorumluluklar ekseninde daha yoğunluklu olarak tartışılmaktadır. Bu durumda bireysel bir deneyim olan yaşlanma ve toplumsal bir gerçeklik olarak yaşlanma süreci, sosyal politikalar aracılığıyla yaşam üzerinde kurulan iktidarın çehresini betimlemektedir.

Bu çalışmanın amacı değişen dünya konjonktürüne göre yaşlanma sürecinin organizasyonunda sosyal politikaların oynadığı rolü görünür kılabilmektir. Söz konusu analize yönelik çaba, toplumsal değişmeyi olumlayıcı ya da olumsuzlayıcı bir değerlendirmeye tabi tutmaktan öte, epistemik koşulların tezahürü olarak sosyal politikaları okumaya çalışmaktır. Bu nedenle 'Demografik yaşlanmanın ulusal ve uluslararası arenada hangi içeriklerle tartışılmaktadır?' sorusunun yanıtı bu başlık altında değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bunun için öncelikle sosyal politika kavramının tarihsel seyrine kısaca değinilecektir. Zira toplumsal gelirlerin yeniden dağıtımının işleyiş mekanizmalarını gözlemlemek yaşlanma sürecine atfedilen değerleri gün yüzüne çıkarma potansiyeline sahiptir.

2.1. Sosyal Politika Kavramının Tarihsel Seyri

Yaşlanma süreci, yaşam üzerinde kurulan her türlü iktidar pratiğinde olduğu gibi yönetimselliğin özneyi kurduğu, şekillendirdiği ve onun tarafından şekillenen politik bir konu olarak görülebilmektedir. Bu nedenle yaşlanma sadece yaşlılık dönemine hapsedilmemesi gereken ve bağlamı itibariyle tüm yaşamı içine alan bir süreçtir. Söz konusu süreçte egemen iktidar işleyişlerinin nasıl gözlemlendiğini ise sosyal politikalar ile somutlaştırmak mümkündür. Zira yaşlanan ve toplumda dezavantajlı konumda değerlendirilen bireyleri sınıflandırma 'hakkı'na sahip olan egemen iktidar, sosyal politikalar aracılığıyla toplumsal 'mağduriyet' alanlarını belirleyerek, onlara yönelik 'yardım'ların içeriğini de belirleme hakkına sahip olabilmektedir. Burada sözü edilen

yardım kavramının içeriği ise toplumsal dönüşüm süreçlerine bağlı olarak kimi zaman bir insanlık hakkı, kimi zaman egemen iktidar olarak devletin yükümlülüğü, bir lütuf olarak sunulabilmekte ve bu sorumluluk bireyin kendisine ya da piyasa ekonomisine atfedilebilmektedir ya da yeri geldiğinde hepsi bir arada değerlendirilmektedir. Burada üzerinde düşünülmesi gereken esas nokta, toplumsal organizasyonların içinde barındırdığı değişim potansiyelleri ile söz konusu 'mağduriyet' tanımlarının ve içeriklerinin nasıl doldurulacağı, bu 'mağdur'ların kimler olduğu ve 'onların' topluma entergrasyon süreçlerinde ne tür araçların tertibatlandırıldığıdır.

İleri yaşlanma ve toplum yaşlanması güncel tartışmalar olmalarına rağmen, biyolojik bir gerçeklik olarak yaşlanmanın kendisi tarihin her döneminde (daha önceki bölümlerde de incelendiği üzere) üzerine düşünülen, yeri geldiğinde çeşitli kurumlar aracılığıyla çözümler üretilmesi amaçlanan ve hayatın kolaylaştırılmasına yönelik çareler aranan bir süreçtir. Bu nedenle yaşlanmaya yönelik egemen iktidar uygulamalarını sosyal politikaların kurumsallaşmasından çok daha öncesine tarihlendirmek mümkündür. Ancak sosyal politikalar, özellikle kapitalizmin gelişmesi ve ulus-devlet yapılanmasından itibaren yaşlanma süreci ve özelde yaşlılık döneminin siyasi arenadaki tezahürlerini gözlemleyebileceğimiz mecra olarak değerlendirilebilir. Bu somut veriden hareketle yaşlanma sürecinin izleğini ve egemen iktidar pratiklerindeki karşılığını sosyal politikaların seyrinde gözlemlemek ayrıca önem taşımaktadır. Dolayısıyla sosyal politikaların içeriğini belirlediğine inanılan üretim ilişkilerinde yaşanan dönüşümler, yaşlılık dönemine ilişkin uygulama pratiklerindeki dönüşümün de itici gücü olarak anlam taşımaktadır. Bu nedenle bu çalışma kapsamında önce sosyal politika kavramının oluşumsal bağlamından yola çıkılacak, ardından refah rejimleri ve neoliberal uygulamalardaki tezahürleri tartışılacaktır.

Sosyal politika kavramsal olarak kapitalizm ile birlikte anılmasına rağmen, sosyal politika uygulamalarını çağrıştıran birçok yardımlaşma pratiğinin tarih boyunca uygulandığı bilinmektedir. Roma döneminde yapılan yemek dağıtımlarından, Ortaçağ'da kilise ve loncaların yardımlaşma etkinliklerine kadar her türlü dayanışma

pratiği sosyal politikaların ilksel nüveleri olarak değerlendirilebilmektedir. [319] . Kurumsallaşmış ve doğrudan yasal bir dayanağı olmayan bu yardımlaşma etkinlikleri toplumsal bağlamda da bir çeşitliliğe işaret etmektedir.

> *"Tarihsel gelişim süreci içerisinde ortaya çıkan bireysel aile temeline dayalı koruma tekniklerini, belirli bir meslek grubuna yönelik olarak ortaya çıkan; özel sigorta tekniğine dayanan ama kâr amacı gütmeyen yardımlaşma sandıkları kapsamındaki koruma izlemiştir. Hastalık, kaza, yaşlılık gibi sosyal riskleri yaymaya çalışan yardımlaşma sandıkları, Fransa'da 'mutualite'; İngiltere'de 'Friendly Societies' . Osmanlı İmparatorluğu'nda 'Teavün Sandığı' ya da 'Orta Sandığı' gibi isimler ile ortaya çıkmışlardır. Ancak loncaların ortadan kalkması ile birlikte bu sandıklar kapsamında ortaya çıkan sosyal koruma da işlevini önemli ölçüde yitirmiştir [320]"*

Sosyal politika kavramının günümüz anlamına kavuşması, egemen iktidar pratiklerinin bu süreci kurumsallaştırması ile sistematik hale gelmektedir ancak kavramın ardalanı çok daha geniş bir perspektifte incelenebilir.

Kavramın tarihsel seyrini özetlemek gerekirse, yardımlaşma pratiklerinin toplumun dinsel ve ahlaki sorumlulukları temelinde ortaya çıktığını ve gönüllülük esasına göre işlediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak daha sonraları yoksulluğun liberal düzende - bir nevi - cezalandırılması gereken bir konum olduğu düşünülerek ilgili toplumsal gruba devletin uyguladığı yoksulluk yasaları ile bir düzenleme getirilmiştir. Bununla birlikte modern anlamıyla sosyal politikaların bireysel bir gönüllülük temelinden devlete atfedilen bir 'görev' olarak tanımlanması, kapitalizmin ilerlemesi ile birlikte ahlaki dayanaktan hak temeline geçen bir kopuşu da beraberinde getirmiştir. Bu süreçten sonra ise 'sosyal haklar' demokrasinin ve insan haklarının hukuki anlamda vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir [321].

Yaşlanma sürecinin nasıl tertibatlandırıldığını kavrayabilmek için konunun önemli sacayaklarından birini oluşturan sosyal politikaların içeriğine bakmak yerinde olacaktır. Zira bu alan boş bırakıldığı sürece, yaşlanmanın modernlik içinden nasıl

---

[319] Gosta Esping- Andersen; Toplumsal Riskler ve Refah Devletleri, ed. Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, **Sosyal Politika Yazıları- Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu,** ,çev. Burcu Yakut Çakar, Utku Barış Balaban, İletişim Yayınları, İstanbul (s. 33-53), 2015, s. 35-36

[320] Şenay Gökbayrak; **Refah Devletinin Dönüşümü ve Özel Emeklilik Programları,** Siyasal Kitabevi, Ankara, 2010, s. 21

[321] Meryem Koray; AKP Dönemi: Neoliberalizm, Neo-Muhafazakârlık, Neo-Poopülizm Beşiğinde Sallanan Sosyal Devlet ve Sosyal Politika, **Himmet, Fıtrat, Piyasa – AKP Döneminde Sosyal Politika,** ed. Meryem Koray, Aziz Çelik, İletişim Yayınları, 2017,s. 13

sorunsallaştırıldığı eksik kalacaktır. Toplumların örgütlenme biçimlerinde ve işleyiş mekanizmalarının belirginleşmesinde Foucaultcu bir tabirle dile getirmek gerekirse – egemen iktidar pratikleri- önemli bir parametre olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda karşımıza üç temel unsurun çıktığı görülmektedir. Bunlar *devlet, piyasa ve aile* olarak sıralanabilir. Bahse konu üç unsurun içinde bulunulan toplumsal yapıya göre sosyal politikalardaki yeri veya onlara biçilen roller çeşitlilik göstermektedir [322]. Bu üçlü yapı, sosyal politikalar açısından refah rejimi ya da neoliberal politikalar gibi kullanılan tanımlamalar yaşlanmanın tertibatlandırılma biçimine doğrudan etki etmektedir. Zira ilgili başlığın sorunsallaştırılma biçimine göre yukarıda sıralanan üç unsura biçilen roller de çeşitlilik göstermektedir.

Sosyal politikaların taraflarından biri olarak kabul edilen 'devlet', meşruiyetini temellendirdiği kanunlar ve kurumlar aracılığıyla sosyal politikaları kimliklendirmektedirler. Dolayısıyla sosyal politikalar adı altında uygulanan teamüller, devletin işleyiş mekanizmasına yönelik önemli ipuçları vermektedir [323]. Modernliğin ilksel dönemlerinde ulus-devlet yapılanmaları sosyal politikaların belirlenmesinde başat bir rol üstlenirken günümüzde birçok uluslararası parametrenin karar merci olarak işlev gördüğü bilinmektedir. Bu anlamda ulusal ve uluslararası bağlayıcılığı olan sözleşmelerle merkezi devlet imkânlarının yetki ve sorumluluklarının sınırlarının yeniden çizildiği söylenebilmektedir. Hem ekonomik hem kültürel hem de siyasi etkililiği yadsınamaz olan Birleşmiş Milletler gibi kurumların uluslararası politikaların geliştirilmesi ve uygulanmasında birçok alt birimiyle aktif bir rol oynadığını söylemek mümkündür.

Ulus devlet yapılarına bağlayıcı bir özellik katan uluslararası antlaşmalar ve insan haklarına yönelik kabul edilen sözleşmeler, uluslararası bağlayıcılığı olan sosyal politikaların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Bu çerçevede birçok uluslararası örgüt temel insan haklarının icra edilmesine yönelik olumlayıcı bir söylem geliştirilmesine ön ayak olsa da toplumsal eşitsizliklerin derinleşmesi ve paradoksal bir biçimde gizlenmesini de beraberinde getirebilmektedir. Dolayısıyla egemen iktidar pratiklerinin küresel çapta normatif değerler belirleyerek onların uygulanmasına yönelik

[322] Esping- Andersen; "Toplumsal Riskler ve Refah Devletleri…**a.g.m"** s. 39
[323] Aysen Tokol; Sosyal Politikanın Tarafları, **Sosyal Politika,** ed. Aysen Tokol ve Yusuf Alper, (75-98), Bursa, 2014, s.75-76

bir iktidar alanı oluşturulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Normalleştirme toplumunun günümüzdeki pratikleri ekseninde neoliberal politikalarla oluşturduğu bu ortak söylem alanı sosyal politikaların çehresini de belirleyen bir nitelik taşımaktadır. Buna göre, sosyal politikaların 'sosyalliğinin' epistemik bağlamına değinmek gerekmektedir. Zira sosyal politikaların kapsamına aldığı konuların yıllar içinde geçirdiği çeşitlilik, onun bir 'yardımlaşma geleneğinden', 'yurttaşlık gereğine' nasıl evrildiğini gözler önüne sermektedir.

Sosyal politikaların ilk çıkış noktası sanılanın aksine kapitalizmin sürdürülebilirliği için değildir. Bilakis varolan feodal toplum yapısının sürekliliğini tesis etmek adına ortaya çıkan bir yasal düzenleme ile ilk kez uygulanmıştır. Daha öncesinde Hıristiyanlık öğretisi içinde 'yoksullara yardım' dini bir yükümlülük olarak görülürken, 1601 yılında İngiltere'de kabul edilen *'Yoksulluk Yasası'* ile sosyal yardımın ne olduğu belirginleşmeye başlamıştır. Yoksulların –workhouse - adı verilen kurumlarda çalıştırılarak 'disipline edilmeleri' amaçlanmıştır. Dolayısıyla bu politikaların itici gücü kapitalizmin ihtiyaç duyduğuna inanılan üretim süreçlerine katılım değil, disiplin ve yoksul nüfusu kontrol altında tutmaktır [324]. Bu nedenle sosyal politikaların çıkış noktasının yoksulluğun kontrolü olduğunu söylemek gerekmektedir.

1795 yılında '*Speenhamland Yasası'* olarak bilinen yasa gelirlerin yeniden dağıtımında yeni yeni ortaya çıkmaya başlayan burjuvazinin ihtiyaç duyduğu işgücünün önüne geçmek için ortaya çıkmıştır.

> *"Yasa, bireylerin çalışarak geçimlerini belirli bir düzeye kadar getirebilmeleri durumunda, istenilen geçim düzeyi ile aradaki farkın toplum tarafından kendilerine sunulmasını öngörmektedir"* [325].

Söz konusu düzenleme, mobiliteyi engelleyecek ve kentleşmeye izin vermeyecek bir içerik sunması yönüyle sanayileşmeyi kısa vadede baltalayan bir içerik sunmaktadır. Ancak dönemin konjonktürü gereği bu düzenlemenin ömrü pek uzun

[324] Ayşe Buğra; **Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika,** İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 27

[325] Süleyman Ulutürk ve Kutlu Dane, Sosyal Güvenlik: Teori, Dönüşüm ve Türkiye Uygulaması, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,** C.8, N. 29, (114-142), Yaz 2009, s. 116

olmamıştır. Dolayısıyla ilerleyen yıllarda yoksulluğa yönelik yapılan düzenlemeler, yoksulları kentlerden uzak tutmaya yönelik anlamlı bir farklılık oluşturmamaktadır.

Bu alandaki dönüşüm süreci üzerine çalışan düşünürlerden biri olan Polanyi, söz konusu dönüşüm sürecinin paternalist eğilimler nedeniyle *"bir işveren sınıfı oluşurken, bunun karşısında örgütlenen bir işçi sınıfının oluşamaması"* tespitinde bulunmuştur [326]. Hal böyle olmasına rağmen, dönemin egemen iktidar kavrayışı ve uygulamaları uzun ömürlü olmamıştır.

Speenhamland Yasası'nın kapitalist dönüşüm sürecinde işlevsizleşmeye başlaması üzerine İngiltere, alternatif çözümlerin arandığı bir coğrafya haline gelmeye başlamıştır. İlerleyen süreçlerde yoksulluğun sekülarizasyonundan bahsedebilmek mümkündür. Bakış açısında görülen değişikliklerin en belirgin olduğu kısım, devlete atfedilen roller üzerinden şekillenmeye başlamıştır. Dolayısıyla bu noktadan itibaren devlet,' ne olmamalı' üzerinden tanımlanmaya başlanmıştır. Piyasanın özgürleşmesini merkeze alan tartışmalar doğrultusunda yoksulluğa yönelik olası arayışlar, 'Yeni Yoksullar Yasası'nın ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir.

Negatif temelli devlet kavramsallaştırması sosyal politikaların 'sadaka reformu' olarak adlandırılabilecek uygulamalarından daha 'rasyonel' temelli uygulamalara geçişi ile sonuçlanmıştır. Bu yeni yaklaşım temelinde yoksul nüfusun kontrol altına alınma pratikleri çehre değiştirerek devam etmiştir. 1834 tarihli *Yeni Yoksullar Yasası*, Speemhamland Yasası'nın öngördüğü epistemik varsayımların aksi yönde bir amaca hizmet ederek, laissez-faire anlayışını simgeleyen bir düzene evrilmiştir [327]. Bu özelliği nedeniyle ilk kapitalist sosyal politikaların bu dönemde uygulanmaya başlandığı söylenebilmektedir.

Marx ve Engels, *Nüfus Üzerine* isimli çalışmalarında *Yeni Yoksullar Yasası'*nı Malthus'un nüfus teorisine göre yorumlayarak var olan kapitalist düzenin içinde yoksulluğun giderilmesine yönelik çabaların, hayırseverlikten ziyade budalalık olduğuna dair dönemin genelgeçer yaklaşımını eleştirmişlerdir.

---

[326] Fatih Güngör ve Metin Özuğurlu; **İngiliz Yoksul Yasaları: Paternalizm, Piyasa ya da Sosyal Devlet,** No.3, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi 'İngiliz Yoksul Yasaları' Doktora Semineri Tartışma Metinleri, Ankara, Şubat 1997, s.7

[327] Ulutürk, Dane; **a.g.m,** s.116-117

"İngiliz Parlamentosu bu insancıl teori ile yoksulluğun işçilerin kendilerinin getirdiği bir yoksulluk olduğu görüşünü, yoksulluğun önlenmesi gereken bir musibet olmaktan çok, cezalandırılması gereken bir suç olduğu görüşü ile birleştiriyor [328]".

O döneme kadar varlığı kabul edilen 'çalışan yoksul' sınıfının piyasa koşulları gereği devlet eliyle 'iyileştirilmesine' yönelik herhangi bir çaba gerçekleştirilmemesi gerektiğine dair varsayım, günümüzdeki haliyle kabul edilen hak temelli sosyal politika kavrayışından çok uzak bir yaklaşıma işaret etmektedir. Hal böyle olmasına rağmen, bu dönem aynı zamanda sosyal politikanın içeriğinde değerlendirilen birçok konunun siyasetin gündemine gelmesi bakımından önem taşımaktadır.

Çalışma yaşamının düzenlenmesinden yoksulluğun sınırlarının belirlenmesine, toplumda 'sorun teşkil edebilecek' birçok alanın düzenlenmesi bu tarihten sonra sosyal politikaların kurumsallığı altında gerçekleşmeye başlamıştır. Daha öncesinde dayanışma ve yardımlaşma pratikleri ile düzenlenen toplumsal ilişkiler, kapitalizmin gereksinimlerine cevap verememeye başlamıştır [329] . O tarihe kadar İngiltere'nin 'Yoksullar Yasaları'nda gündeme gelen sosyal politika konuları, 'laissez faire' ilkesi ile sınırlı bir çerçeve çizerken, günümüz anlamındaki sosyal politika kavrayışının ilksel nüvelerini Bismarck Almanya'sında gözlemlemek mümkündür. Bunu örneklendirmek adına 1883-1889 yılları arasında sosyal güvenliğin düzenlenmesine yönelik çıkarılan hastalık sigortası, iş kazaları ve yaşlılık – malulluğun yaratacağı olumsuzlukları güvence altına almayı amaçlayan tüm yasal düzenlemeleri saymak mümkündür. Ancak bu noktada süreci doğru okumak adına sosyal politikaların Bismarck Almanya'sında yönetimin 'baskıcı' olarak nitelendirilebilecek kimi uygulamalarının da gizlenmesine yardımcı olmak adına ortaya çıktığını hatırlatmakta fayda vardır [330] . Dolayısıyla sosyal politikaların kapitalist koşullar altında sistemin meşruiyetinin sürdürülebilirliğine hizmet ettiğini de unutmamak gerekmektedir. Esping Anderson sosyal politikaları 'kamusal gelirlerin yeniden dağıtımı' tanımlamasını yaparken sosyal politikaların toplumsal kırılmaları önleyici özelliğine vurgu yapmayı ihmal etmemektedir. Böylece

[328] Karl Marx, Friedrich Engels; **Nüfus Üzerine,** Sol Yayınları, haz. Muzaffer Erdost, ,Ankara, 2011, s.73
[329] Türken Çağlar; **Yaşlı Bakımı – Modeller ve Uygulamalar,** Nika Yayınevi, Ankara, 2017, s.40
[330] Ulutürk, Dane; **a.g.m,** s.116-117

kapitalizm ile özgürleşen emek [331] işçi sınıfının kendisini yeniden üretmesine imkân tanıyan bir araca hizmet etmektedir [332]. Aziz Çelik'in çalışmasında belirttiği gibi sosyal politika bu yönüyle Roma mitolojisinde sözü edilen Tanrı Janus'un iki ayrı yöne bakan yüzüne benzemektedir.

> *"Kapitalizmi yumuşatan ve sürdürülebilir hale getiren yüzü ve kapitalizmi dönüştüren ve onu bilinen anlamda kapitalizm olmaktan çıkaran yüzü. Sosyal politika bir yandan kapitalizmin birey ve toplum üzerindeki etkisini yumuşatarak kapitalizmi sürdürülebilir hale getirmekte, öte yandan ticarileşme ve metalaşma eğilimlerini sınırlayarak kapitalizmi, onun kendiliğinden oluşturacağı çizgiden farklı bir mecraya dönüştürmektedir [333]".*

Sosyal politikaların kurumsal anlamda ilk uygulanmaya başlandığı zamanlardan itibaren gelişim seyrini belirleyen temel dinamiğin kapitalist dönüşüm süreci olduğunu söylemek olasıdır. Bu süreç boyunca yapılan tüm uygulamaların emek piyasasının düzenlenmesine yönelik bir gözetim ve dağıtım odağını oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır [334]. Zira bu sayede egemen iktidar pratikleri 'çalışan'ın 'yaşam koşullarını' sistemin gereklerine göre revize etme imkânı bulmuştur. Dolayısıyla benzer gelişimlerin dönem koşullarına istinaden diğer coğrafyalara da yayıldığı bilinmektedir. Ancak kamusal düzenlemelerin uygulanma pratikleri ulus-devletler temelinde çeşitlilik göstermektedir.

> *"Bismarck Almanyası'ndan farklı olarak "19. yüzyılın sonunda ortaya çıkmaya başlayan emeklilik sistemlerinde ikinci model Danimarka (1891) ve Yeni Zelanda (1898) tarafından benimsenen, sosyal sigorta modelinden farklı amaç ve araçlara sahip olan evrensel modeldir. Bu modelin, Bismark döneminde ortaya çıkan sosyal politikalardan farklı olarak, yoksulluğu önlemek ve emeklilik döneminde asgari gelir güvencesi sağlamak amacıyla ortaya çıktığı kabul edilerek yoksul yasaları dönemi geleneksel koruma anlayışının geliştirilmiş bir versiyonu olduğu söylenebilmektedir" [335].*

---

[331] "Özgür emek, başka birine tabi olmamak anlamında özgürdür. Ama özgür emek kavramının Marx'ın kapitalizm analizinin merkezindeki yeri, bu olumlu anlamın ötesinde tanımlanır. Özgür emek, mülkiyetten kopmuştur. Yani çalışanın üretiminin nesnel koşullarından ayrılmış, nesnelliğini kaybetmiş, soyut emek haline gelmiş durumdur". (Buğra **a.g.e.,** s. 32)

[332] Korkmaz; **a.g.m,** s. 193

[333] Aziz Çelik; Muhafazakâr Sosyal Politika Yönelimi: Hak Yerine Yardım – Yükümlülük Yerine Hayırseverlik, **İ.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** No. 42, İstanbul, Mart 2010, (63-81), s. 66

[334] Oğuz Topak; **Refah Devleti ve Kapitalizm: 2000'li Yıllarda Türkiye'de Refah Devleti,** İletişim Yayınları, 2012, İstanbul, s. 41

[335] Gökbayrak, **a.g.e.,** s. 23-29

Bu yaklaşımsal farklılıklar daha sonraki yıllarda geliştirilen sosyal politikalara da ışık tutan bir nitelik taşımaktadır. Sanayi Devrimi ve birçok başka faktörün birlikteliği ile ortaya çıktığına inanılan liberal kapitalist anlayış, serbest piyasa ekonomisini benimsemesine rağmen emek-sermaye çelişkisinin aşılamadığı bilumum krizlerle karşı karşıya gelmiştir. Bu durum kimi zaman sosyal sınıflar arasında çatışmaların artmasına, kimi zaman ise sosyalist düşüncelerin yeşermesine neden olmuştur. I. ve II. Dünya Savaşı'nın dünya kaynaklarının paylaşımını merkeze alan argümanları arasında yaşanan 1929 Dünya Bunalımı, kapitalizme duyulan güveni sarsan önemli tarihsel olaylar olarak kabul edilmektedir. Devletin piyasaya müdahale etmemesi gerektiğine yönelik kabul edilegelen yaygın görüş, az önce sözü edilen krizler nedeniyle sorgulanmaya başlanmıştır. Tüketimin sürdürülebilmesi için üretimi durdurmaktansa işçinin ve tüm çalışanların çalışma motivasyonlarının kırılmaması adına Keynesyen ekonomik politikalar ortaya çıkmış ve genel kabul görmüştür. Bu durumda devlete ekonomik bir rol biçilerek kapitalist sistemin muhafaza edilebileceğine yönelik bir öngörü ile hem ekonomik hem de sosyal hedefleri olan 'refah devleti' anlayışının ortaya çıkmasına ön ayak olmuştur [336]. Burada sözü edilen refah kavramı, ekonomik bir gösterge olarak kullanılmaktadır. Kapitalizmin işleyiş mekanizmasında görülen bu yapısal değişikliklerin uzun vadede sosyalizm tehlikesini bertaraf etmek için uygulanan stratejiler olarak değerlendirilmesi mümkündür. Dolayısıyla kapitalizm içinde 'refah' imkânlarının arandığı söylenebilmektedir. Bu bağlamda Soğuk Savaş'ın tetiklediği iki kutuplu dünya konjoktüründe kapitalizmin elini güçlendirmek adına böylesi bir strateji farklılığına gidildiği iddia edilebilmektedir.

"Refah devleti kavramı ilk kez 1942 tarihli *Beveridge Raporu'nda* bireysel refah için devletin sorumluluğunu belirtme amacıyla kullanılmaya başlanmıştır" [337]. Ancak dünya savaşının getirdiği yaşam koşulları, söz konusu uygulamaları güçlendirecek politikaların yürürlüğe girmesi için uygun değildi. Bu nedenle bunu takip eden süreçte, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya barışının istikrarı için ortaya çıkan Birleşmiş Milletler ve onun bünyesinde faaliyet gösteren Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) *'emeğin meta olmadığı'nı* belirttikleri 1944 tarihli *Philadelphia Şartı* ile refah

[336] Esping- Andersen; "Toplumsal Riskler ve Refah Devletleri…**a.g.m"** s. 38
[337] Topak; **a.g.e.,** s.54

toplumunun gerektirdiği çalışma koşullarını düzenleyen birçok kararın evrenselleşmesi ve 'normalleştirilmesine' hizmet etmeye çalışmıştır [338]. Böylece refah toplumu kavrayışı alternatif bir düşünce pratiği olmaktan çıkarak hegemonik bir yaptırımlar dizisini beraberinde getiren bir toplumsal düzenin habercisi olmuştur.

Söz konusu düzenlemelerin en somut göstergeleri arasında emeğin sendikalaşması, devletin piyasaya olan müdahalelerinin artması, günümüz anlamıyla değerlendirilecek olursa işsizlik, yoksulluk yardımları gibi sosyal politika uygulamalarının güçlendirilmesi ve sosyal güvenlik sistemlerinin oluşturulması sayılabilmektedir. Emeğin kurumsal anlamda kontrolünü sağlayan bu düzenlemelerin 'yurttaşlık' hakkı temelinde tesis edildiği görülebilmektedir.

Keynesyen politikaların akademik alandaki yansımalarını görebilmek adına T.H. Marshall'ın *'Yurttaşlık ve Sosyal Sınıf'* isimli çalışmasına bakmak gerekmektedir. Bu çalışma ekseninde 'yurttaşlık' bir 'hak' olarak tanımlandığından toplumda görece 'eşitliğin' egemen iktidar tarafından tesis edilebileceğine dair bir çıkarımda bulunulmuştur [339]. Böylelikle bir yurttaşın siyasi, sivil ve sosyal haklarının yurttaş olmaktan kaynaklanan doğal bir sonuç olarak tanımlandığı dile getirilmektedir. Bu bağlamda Marshall, *'sosyal sınıf sisteminden doğan eşitsizliklerin, yurttaşlığa dayalı eşitlik sağlandığında kabul edilebilir'* olduğundan bahsetmektedir. Marshall'ın sosyal devlet ya da refah devleti kavrayışına meşruiyet alanı sağlayan bu görüş temelinde rekabetçi piyasanın özgürlüğünün baki kalması amaçlanmaktadır [340]. Bu bağlamda refah toplumu, sosyalizmden ayrılarak, eşitliğin gelirlerin yeniden dağıtımı ile tesis edilebileceği argümanı ile ortaya çıkmıştır.

1930'lar ile 1960'lar arasında en yoğunluklu biçimde kabul gören refah devleti ve uygulamaları bu süre zarfında özgül bir tarihsel yapı olarak değerlendirilmektedir. Birçok kaynakta refah toplumlarının 'Altın Çağı' olduğu kabul edilen bu zaman diliminde yaşama ilişkin risklerin yeniden dağıtımından öte, devlet ve yurttaş arasında

[338] Buğra; **a.g.e.,** s. 65
[339] Korkmaz; **a.g.m,** s. 193
[340] Thomas Humphrey Marshall, Yurttaşlık ve Sosyal Sınıf, Ed. Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, **Sosyal Politika Yazıları- Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu,** ,çev. Burcu Yakut Çakar, Utku Barış Balaban, İletişim Yayınları, 2015, İstanbul (s. 19-33),s. 19

yeni bir antlaşmanın nüveleri gözlenebilmektedir. Refah rejimleri terminolojisini kullanmayı tercih eden Esping- Andersen' e göre;

> *"Refah devleti, sosyal politikalardan fazla bir şey; özgün bir tarihi yapı, devletin ne olmaklığının açık bir yeniden tanımlanışı şeklinde anlaşılmalıdır. Terim, yeni bir politik taahhüdü, devlet ve halk arasındaki yeniden yazılmış bir toplumsal sözleşmeyi gündeme getirmiştir* [341]*."*

Bu bağlamda refah devleti kavrayışı toplumsal düzenin ideale yaklaşması yönünde ilk etapta olumlu bir çaba olarak görülmektedir. Çalışma koşullarının hukuk karşısında belirli prosedürlere bağlanması, çalışan ve işveren için normatif kuralların işletilmesini beraberinde getirmiştir. Bunun yanında hafta tatilleri ve yıllık izinler de bu düzenlemeler kapsamına alınmıştır. Refah devletlerinin bir başka uygulama biçimi ise devlet kurumlarının serbest piyasa koşullarının neden olduğuna inanılan zararları aza indirmek adına sosyal güvenlik kurumları ve iş ve işçi bulma kurumlarının ortaya çıkmasıdır [342]. Ancak refah devletinin inşa edilmesi, sosyal politikaların kurumsal anlamda amaca yönelik olarak tertibatlandırılması ve onu takip eden sosyal güvenlik sistemlerinin ihtiyaca göre şekillenmesine bağlı görünmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında sosyal politika, kapitalist meta üretiminin karlılığının sürmesi ve artması için emek gücünün devamlılığının sağlanması anlamına gelmektedir. Bundan dolayı, sosyal politika, bu amaca hizmet etmek için ortaya çıkan bir toplumsal pratik olarak görülmelidir. Çünkü sosyal politika, piyasanın olumsuz etkilerine karşı dezavantajlı grupları korumayı ve bazen de bu doğrultuda dağıtımı yeniden sağlamayı amaçlayarak, toplumsal kırılmayı önlediği ve toplumsal eşitsizliklere karşı tahammül sınırlarını arttırdığı varsayılmaktadır [343]. Bu durumda sosyal politikalar bütüncül bir toplumsal organizasyonun düzenlenmesi ile emek gücünün sürekliliğini sağlayarak toplumsal eşitsizlikleri gizleyen bir paravan görevi görmektedir.

> Poulantzas, "*toplumsal refah yapılarının, işsizlik yardımı ağlarının, iş bulma bürolarının, toplumsal konut mekânlarının maddi organizasyonunun, tımarhanelerin ve hastanelerin, yasal polis kontrolünün emek gücü üzerinde uygulanan siyasal politikalar olduğunu vurgulayarak"* refah toplumlarının kurumsal yapılarının emeği bireyselleştirdiğinden söz eder [344] .

[341] Esping- Andersen; "Toplumsal Riskler ve Refah Devletleri… **a.g.m**", s. 36
[342] Aysu Bozkır Serdar; Sosyal Politika Kavramı, Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'de Sosyal Politika, **Sosyal Politika,** Ed. Aysen Tokol, Yusuf Alper, Dora Yayıncılık, Bursa, 2014, (s.1-59), s.35
[343] Korkmaz; **a.g.m,** s. 197
[344] Topak; **a.g.e,** s. 71

Bu noktada emeğin bireyselleşmesi, toplumsal atomizasyonu da beraberinde getireceğinden, itiraz kültürü de törpülenmektedir. Sosyal politikaların dönemin ekonomik koşullarına cevap veren niteliği uygulanabilirliğini arttırmasına rağmen, ilerleyen dönemde dünya konjoktürü alternatif arayışlara neden olmuştur.

2.2. Risk Toplumunun Dönüşümü: Refah Rejimlerinden Neoliberal Politikalara

Toplumların organize edilme biçimlerinde yaşanan değişiklikler sosyal politikalarının şekillenmesinde, faaliyet alanlarının ve ilgili alana yönelik yapılacak harcamaların belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla sosyal politikaların, egemen iktidar pratiklerinin öngörüleri ekseninde uygulanabilir olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Zira sosyal politikaların belirlenmesinde itici güç, ilgili 'mağduriyet' durumunun taşıdığı 'risk' ekseninde sorunsallaştırılmakta ya da bu bağlamda çareler üretilmektedir. Bu nedenle sosyal politikaların hem dar hem de geniş bir tanımlanma aralığı olduğu kabul edilmektedir.

Dar anlamıyla sosyal politikalar, yalnızca çalışanların sağlık sigortası, emeklilik gibi sosyal güvenlik önlemleriyle korunmasını kapsamına alırken, geniş kapsamlı sosyal politika kavrayışı, toplumda dezavantajlı konumda değerlendirilen kadın, çocuk, engelli, yaşlı vb. tüm dezavantajlı olduğu kabul edilen sosyal grupları dâhil eden bir içeriğe sahip olmaktadır [345]. Dolayısıyla sosyal politikaların içeriği, 'risk' unsurlarının belirlenmesinden kaynaklanmaktadır. Bu risklerin genişliği ise, egemen iktidarın sorunsallaştırma pratikleri ekseninde şekillenmektedir. Nitekim Esping - Andersen de *'sosyal politikayı toplumsal risklerin kamusal idaresi'* olarak adlandırarak 19. yüzyılda risk kapsamına alınmayan birçok şeyin 20. yüzyıl konjonktüründe risk grubunda değerlendirildiğini vurgulamaktadır. Özellikle toplumsal sorunların görünürlüğünü arttıran kentleşme ve emeğin özgürleşmesi ile geleneksel geniş aile bağlarının ekonomik temelli bağımlılığının yavaş yavaş biçim değiştirmesi, söz konusu politikaların çehrelerini değiştiren dinamiklerden sayılabilmektedir.

Bununla birlikte modernliğin kendisinin de bir 'risk toplumu' ürettiğine yönelik çıkarımlarda bulunmak mümkündür. Kendi ürettiklerini sorunsallaştıran modernlik, bu

[345] Çağlar; **a.g.e.,** s.35

özelliği ile refleksif bir biçimde düzenli olarak dünyanın emniyetsizliğini ve tehlikelerle dolu olduğunu yeniden ve yeniden üretmektedir. Modernliğin bir başka özelliği ise, risk faktörlerini üretip, ona yönelik çözüm önerilerini de kapitalist düzen içinde arzu ekonomisine dâhil etmesidir. Dolayısıyla insanlık toplumsal yaşamını organize edebileceğine duyduğu inancı perçinlemek adına, bu riskleri minimuma indirmek için çabalamaktadır. Dolayısıyla üretilen tüm sosyal politikaları, emeklilik sistemlerinde, sosyal güvenlik stratejilerinde ve sigortacılık pratiklerinde görülen yapısal değişiklikleri de yaşlanmanın kontrol altına alınması gerektiğine dair bir risk faktörü olarak algılanmasını da benzer bir okuma yaparak anlamlandırmak mümkündür

Risk, sadece günümüzü açıklamak için kullanılan bir kavram olmamasına rağmen, tarım toplumlarında karşılaşılması olası olan risklere nazaran yeni risklerin, modernleşmenin tehdit edici kuvvetiyle ve şüpheyi küreselleştirmesiyle bağdaştırılabilecek sonuçları olduğu öngörülmektedir [346] . Bu nedenle de 'risk toplumu' kavramını kuramsallaştıran Ulrich Beck, risklerin siyaseten dönüşlü olduğunu vurgulama ihtiyacı duymaktadır. Risklerin siyaseten dönüşlü olma niteliğinin görünürlüğünü arttıran dönemlerden biri de 1980'lerden sonra yaşanan yapısal dönüşümlerle görülebilmektedir. Dünya Savaşları esnasında 'insanlığa' yönelik dağılan bağların eşitlik, özgürlük ve evrensel sosyal haklarla yeniden bağlanmasına yönelik çabaların bir dışavurumu olarak değerlendirilebilecek refah rejimleri, dünya ekonomisinde kapitalizmin evrenselleşmesi ve kültürel olarak da yayılması ile birlikte yeni bir görünüme bürünmüştür.

Refah rejimlerinin 'kriz'e girmesine neden olan koşulları incelerken, bu alanda çalışan birçok kuramcının farklı noktalara değindiği bilinmektedir. Yine de söz konusu krizin sebeplerini somutlaştırmak adına üç temel başlığa odaklanmak yerinde olacaktır. Bunlardan birincisi refah rejimlerinin 'piyasa koşullarından uzaklaşılmasına' neden olan uygulamaları beraberinde getirmesidir [347]. Bu süreçte refah toplumlarına özgü hizmet uygulamalarının kamuya yüklediği sorumluluklar sebebiyle kamu-piyasa ortaklığının

[346] Ulrich Beck, **Risk Toplumu- Başka Bir Modernliğe Doğru,** çev. Bülent Doğan, İthaki Yayınları, İstanbul, 2014, s. 25

[347] Gosta Esping- Andersen; Altın Çağ Sonrası? Küresel Bir Ekonomide Refah Devleti İkilemleri, ed. Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, **Sosyal Politika Yazıları- Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu,** çev. Burcu Yakut Çakar, Utku Barış Balaban, İletişim Yayınları, İstanbul (53-101), 2015, s. 56

imkânını sorgulayan yeni toplumsal düzenlemelerin refah rejimlerinin siyasi bir meşruiyet krizine neden olduğu söylenmektedir.

Krizi tetikleyen koşullardan bir diğeri ise 'demografik değişimin yarattığı bütçe baskıları' olarak özetlenebilmektedir. Yaşam sürelerinin artmasının, işsizlik, istihdamdaki dalgalanmalar, sosyal harcamaların bütçe ve GSMH içerisindeki payının artmasına neden olması ile birlikte yaşlanmanın sorunsallaştırılması doğru orantılı görünmektedir [348]. Dolayısıyla sosyal güvenlik adına alınan her türlü tedbir, finansal kaynaklar üzerinde birer tehdit olarak algılanmaya açık hale gelmektedir. Bu durum ise, sosyal sınıflar arasında yaşanan eşitsizlik gibi yaşlar arasında yaşanan gerilimleri de tırmandıran bir nitelik arz etmesi bakımından dikkatle incelenmesi gereken bir konu haline gelmektedir. Zira söz konusu durum, yaşçı ifadelerle perçinlenen bir ayrımcılığı da beraberinde getirme potansiyeli taşımaktadır. Ayrıca yaşla ilgili organize edilen tüm sosyal politikaların bir çeşit konsensüse ihtiyaç duyduğu varsayılırsa ilgili alana ilişkin bir duyarlılık oluşturulması adına da çalışmaların yapılması önem taşımaktadır.

Refah rejimlerinin 'krize' girmesine neden olduğuna inanılan bir diğer faktör ise yeni küresel ekonominin kapitalist gelişme sürecine ayak uyduramayan ulus-devletler üzerinde yarattığı tahrip edici etkidir [349]. Bu durumda da ulus-devletler çoğu zaman uluslararası şirketler ve uluslararası antlaşmaların gerekli kıldığı ekonomik yapısal dönüşüm parametrelerine uygun hareket etmek zorunda bırakılmışlardır. Bu durumda ise refah rejimlerini zora sokan ekonomik entegrasyon baskısından söz edebilmek mümkündür. Küreselleşmenin refah rejimlerini etkileme düzeyini Deacon şu maddelerle sıralamıştır.

- *Küreselleşme refah devletlerini birbirleriyle rekabet içine sokar.*
- *Küreselleşme, sosyal yeniden dağıtım, sosyal düzenleme ve sosyal güçlendirme konularını bölgesel ve küresel bir seviyeye taşır.*
- *Küreselleşme, ulusal ve uluslararası sosyal politikanın geleceği üzerine küresel aktörler içinde ve arasında küresel bir söylem yaratır.*
- *Küreselleşme refah sağlayıcılara küresel bir piyasa yaratır* [350].

[348] Topak; **a.g.e,** s. 75
[349] Esping- Andersen; "Altın Çağ Sonrası?... **a.g.m",** s. 56
[350] Bob Deacon, Küreselleşme ve Sosyal Politika: Hakkaniyetli Bir Refaha Tehdit, ed. Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, **Sosyal Politika Yazıları- Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu,** çev. Burcu Yakut Çakar, Utku Barış Balaban, İletişim Yayınları, İstanbul (101, 159), 2015, s. 103-104

Söz konusu durumu BM'nin Dünya Çalışma Örgütü verilerinden hareketle somutlaştırabilmek de mümkündür. Birleşmiş Milletler bünyesinde faaliyet gösteren Dünya Çalışma Örgütü (ILO), sosyal güvenliğin önemini vurgulamak adına yaptıkları çalışmalarda, çalışan nüfusunun yalnızca %20'sinin ILO'nun belirlediği standartlara uygun sosyal güvenlik kapsamında çalıştığını tespit etmişlerdir [351] . Dolayısıyla küreselleşme sürecinin eşitliği tesis etmede yetersiz kaldığı, küreselleşme sürecinin bir çeşit sonucu olarak değerlendirilebilecek bir kurum tarafından teyit edilmiştir. Ancak bu noktada sorumluluğu yalnızca tek bir faktöre indirgemek de yanıltıcı olabilmektedir.

Yukarıda kısaca özetlenen kriz faktörleri, kapitalizmin uygulanabilirliğini arttırmak ve risk faktörlerini aza indirmek için alternatif arayışların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Yeni oluşmakta olan dünya düzeninin olası risk faktörlerini bertaraf etmek için 'icat' ettiği yeni çözüm, özellikle 1970'li yılların sonunda Amerika'da Ronald Reagan ve İngiltere'de Margaret Thatcher'ın öncülük ettiği politikalarla uygulanmaya başlanmıştır. Devletin küçülmesi ve serbest piyasa ekonomisinin teşvikini öngören bu yeni dönem 'Yeni Sağ' politikalarla görünürlük kazanmıştır [352]. Ekonomi literatüründe '*neoliberalizm'* olarak da adlandırılan bu dönem Harvey'in deyimiyle yeni bir *'yaratıcı yıkım'* dönemini beraberinde getirerek Foucaultcu anlamda da değerlendirilmesi mümkün olan yeni bir 'etik' kavrayışınn yeşermesine neden olmuştur. Dolayısıyla üretilen öznellikler 'neoliberal aklın' yönlendirmelerine göre yeniden biçimlenmektedir. Harvey'e göre bu yıkım ile

> *"kurumsal çerçeveler ve iktidarlar değil; iş bölümleri, sosyal ilişkiler, refah hizmetleri, teknoloji karışımları, yaşam biçimleri, düşünce şekilleri, üreme etkinlikleri, toprağa bağlılıklar ve en derin alışkanlıklar da yıkılmaktadır.* Neoliberal politikaların hâkim olduğu toplumsal formlarda *piyasa mübadelesini 'bütün insan eylemlerine rehberlik edebilen ve önceki bütün etik inançların yerine geçebilen başlı başına bir etik'* olarak değerlendirmek de olasıdır [353] *".*

Liberalizmin temel düsturu olan 'laissez faire'in bir çeşit yeniden okuması olarak sınırlandırılması mümkün olmayan 'neoliberalizm' başlı başına yeni bir toplumsal organizasyonlar bütünü anlamına gelmektedir.

---

[351] Bozkır Serdar; **a.g.m.,** s. 57
[352] Korkmaz; **a.g.m,** s.194
[353] David Harvey; **Neoliberalizmin Kısa Tarihi,** çev. Aylin Onacak, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2015, s.11

> Bu bağlamda *"devlet yok olmamış veya 'küçülmemiş', sadece hayata geçirilmesine katkıda bulunduğu küresel rekabet ilkesine bütünüyle tabi kılınarak, sistemin yaygınlaşması, desteklenmesi ve 'regüle' edilmesine yönelik bir tür 'mega şirket'e, başka bir deyişle büyülü 'yönetişim' kavramıyla ifade edilen şirket tarzı, daha esnek ve tamamen araçsal bir yönetime dönüşmüştür* [354].

Bu durumda neoliberal yönetimsellik içinde devletin, piyasa koşullarını organize etmek konusunda araçsallaştırıldığını vurgulamak daha doğru bir ifade olacaktır. Bu noktada neoliberalizmi liberalizmden ayıran en önemli farklılık ortaya çıkmaktadır. Liberalizm bir 'kendiliğindenlik' vurgusu ile ortaya çıkmış olmasına rağmen neoliberalizmin sermaye lehine piyasa koşullarının 'düzenlenmesi' gerektiğini varsayan bir egemen iktidar gözetimini zorunlu kıldığı ileri sürülmektedir. Dolayısıyla ilgili düzenlemeleri, kontrol toplumunun dışavurumu olarak okuyabilmek de mümkündür.

Sendikal hakların güvence altına alındığı ve emeğin bir meta olarak değerlendirilmemesinin ideolojik olarak olumlandığı refah rejimlerinden farklı olarak, neoliberal yönetimsellik, daha atomize olmuş bireylerden oluşan bir toplum tahayyülünün ürünü olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla işçi sınıfının örgütlü olma düzeyinin nispeten kırıldığı neoliberal yönetimselliklerde özelleştirmelerin etkisi ile birlikte küresel rekabet koşullarında daha 'girişimci öznelliklerin' ortaya çıktığı ya da bu tarz bir öznelliğin olumlandığı söylenebilmektedir. Dolayısıyla bu noktada yürürlüğe konan sosyal politikalar, başka türlü bir 'öznelliğin üretimi'ne hizmet edecek şekilde tertibatlandırılmıştır.

Kapitalizmin temel öğretilerinden biri sayılan birikim yapmanın yeni oluşan dünya düzeninin temelini oluşturduğu varsayılmaktadır. Bunu tetikleyen unsurlar ise *"finansa dayalı birikim modelinin uygulanması, küresel ürünlerin paylaşımı, dünya ticaretinin artması, teknolojinin artan transferi, yeni iletişim teknolojileri, ekonomide kuralsızlaşma ve üretimin esnekleşmesi"* olarak sıralanabilmektedir. Neoliberalizmin kendini görünür kıldığı öncelikli adımın, kamu kaynaklarının özelleştirme yoluyla sermayenin kullanımına açılması olduğu söylenebilmektedir. Bu noktada neoliberalizmin öncelikli adımının, sosyal politikaların yavaşça devletin sorumluluk alanından uzaklaştırılması olduğu görülebilmektedir. Emeklilik ve sağlık sistemlerinin

[354] Ezgi Ören; Neoliberal Yönetimsellik, Çalışma İlişkileri ve 'Girişimci Özne', **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi ,** Cilt 29, Sayı 1, Erzurum, 2015, (155- 169), s. 157

yeniden yapılandırılması ve bireyin sorumluluğuna atfedilen emeklilik fonlarının sermayenin kullanımına açılması da bu başlık altında incelenecek konulardan birini oluşturmaktadır. Bu alanda atılan ikinci adım ise, küreselleşme süreci ile birlikte ekonominin kuralsızlaşmasıdır. Sosyal politika bağlamında gelirlerin yeniden dağıtımına işaret eden bu süreçte neoliberal yönetimselliğin önemli bir yeri ve işlevi olduğunu söylemek gerekmektedir [355]. Özellikle 1980'lerden itibaren başka bir tür yönetimselliğin ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Refah devletinin sosyal güvenlik sistemleri aracılığıyla müdahil olduğu yönetimselliğin yerini, yeni paradigmalar ekseninde yurttaşı 'müşterileştiren' ve 'bireysel' eylemlerinin sorumlusu kılan yeni bir neoliberal yönetimsellik anlayışı ortaya çıkmıştır. Birinin varlığı diğerini tamamen ortadan kaldırmasa da söz konusu değişim, ulus-devletlerin refah devleti olarak varlıklarını sürdürmelerini sorunsallaşmıştır.

> *"Böylelikle, bir dayanışma ilkesi olarak sosyal güvenlik yerini risk yönetiminin özelleşmesine bırakır. Yurttaşlar bu süreçte yükümlülükleri arasına risk ve tehlikelerle hesaplı ve ihtiyatlı ilişkiler geliştirme zorunluluğu da eklerler. Riskin özyönetimi çağdaş kapitalizmin yaşadığı dönüşümlerle yakından alakalıdır. Sorumluluğun devletten bireylere atılması sürecinin bir parçasıdır. Neoliberal yönetimsellik, bireysel özgürlüğe özel bir önem atfeder; fakat Thanem bu anlayışın sizden bekleneni seçmek zorunda olduğunuz bir özgürlük tanımına sahip olduğunu belirtir [356]."*

Yukarıdaki alıntıdan anlaşılacağı üzere, egemen iktidar ilişkilerinin yeni bir öznellik tasarımının arifesinde olduğu gözlenmektedir. Bireyselliği ile ön plana çıkmış bu yeni öznellik biçiminde bireyden beklenen, kendi geleceğinin inisiyatifini eline almasıdır. Toplumsal eşitsizlikleri ve sistemsel sorunları göz ardı eden böylesi bir bakış, riskin önlenebilme potansiyeli üzerinden muhtevasını sorgulamaktadır. Beck, risklerin 'henüz olmamış olan' olması durumunu risk ve olan üzerinden incelemektedir.

> Bu bağlamda "*risklerin meydana gelmiş bulunan sonuç ve zarara uğramış olanlarda kendilerini tüketip bitirmediklerini iddia etmektedir. Ona göre risklerin yıkıcı sonuçları ile potansiyel unsurları arasında bir fark olmalıdır. Riskler, potansiyel unsurları bakımından geleceğe dair bir bileşene işaret ederler. Bu durum, kısmen hâlihazırda sonuçları bilinebilir olan zararların geleceğe aktarılmasına, kısmen de genel bir güven kaybına ya da ihtimal dâhilindeki 'risk*

[355] Korkmaz; **a.g.m,** s.194-195

[356] Yasemin İnceoğlu, Burak Özçetin, Meltem Gökmen Tol, Saygın Vedat Alkurt, Sağlık ve Hoşnutsuzlukları: Sağlık Kanaat Önderlerinin Sosyal Medya Söylemleri ve Sağlığın Tıbbileştirilmesi, **Hasta Toplum- Cinsiyetçilik, Tıbbileştirme ve Tüketime Dair Sağlık Çözümlemeleri**, Ed. Duygu Alptekin, Nobel Yayıncılık, Ankara,(s. 101-125), 2015, s. 110

çoğaltıcılara' dayanır. Demek ki riskler tabiatları gereği öngörüyle, henüz meydana gelmemiş olan ancak tehdit eden tahribatlarla alakalıdır [357]*."*

Neoliberalizmin etkisiyle yaşlanmaya yönelik geliştirilen söylemlerin de söz konusu *'henüz olmamış olan'* üzerinden ekonomik bir önlemin alınması gerektiğine yönelik bir hatırlatmayı canlı tuttuğu söylenebilmektedir. Bu doğrultuda alınabilecek tüm önlemler mütemadiyen yaşamlarını sürdüren bireylere bir imkân olarak sunulmaktadır. Böylece refah devletinin yönetimselliğinin krize girmesine gerekçe olan unsurlardan biri olarak gösterilen nüfus yaşlanmasına yönelik olası çözümler yine yaşlanmakta olan bireylerin omuzlarına yüklenmektedir. Neoliberalizmin beraberinde getirdiği esnek emek ve ücret politikaları da yaşlanmakta olan bireylerin, aktif çalışma yaşamlarını mümkün olduğu kadar sürdürmelerine yönelik sosyal politikalar geliştirilmesine neden olmaktadır.

2.3. Yaşlanmanın Sorunsallaştırılma Alanı Olarak Sosyal Politikalar ve Emeklilik Sistemleri

Yaşlanma sürecine dair üretilen söylemlerin ve buna bağlı olarak üretilen hakikatlerin, toplumsal yaşamı nasıl organize ettiğini anlamlandırabilmek ve somutlaştırabilmek adına sosyal politikaların içeriğine bakmak gerekmektedir. Zira sosyal politikalar, refah rejimlerinin ve neoliberal politikaların hâkim olduğu ekonomik ve kültürel konjonktürden doğrudan etkilenen ve ona göre biçimlenen bir nitelik taşımaktadır. Bu noktada günümüz toplumlarını anlamlandırabilmek adına iki toplumsal bağlam birbirine bağımlı olarak değerlendirilmelidir. Zira birini diğerinin sonu ya da başı olarak değil de iç içe ilişkiler bütünü olarak görmek daha doğru olacaktır. Bu durumda üretilen sosyal politikalar da bir yandan ulus-devletlerin refah rejimi olma iddiasına yönelik bir içerikle hazırlanırken bir yandan da küresel rekabet koşullarından bağımsızlaşamamaktadır. Günümüz dünya konjonktürünün en belirgin değişkenlerinden biri sayılan uzayan ömürler ve buna bağlı olarak demografik yaşlanma, yaşlanmanın sosyal politikalar aracılığıyla siyasallaşmasına neden olmaktadır.

[357] Beck; **a.g.e,** s. 45

Bu durumda yaşlanmanın neoliberal politikalardan üç farklı şekilde etkilendiği gözlemlenmektedir. "*Bunlardan birincisi yaşlılığın şekillendirildiği ideolojik temele etkisi, ikinci olarak, yaşlılığın yeni bir 'risk' şeklinde yapılanması, üçüncü olarak neoliberalizmin yaşlılıkta küresel eşitsizlikler yaratma rolü"* olarak sıralanabilir [358]. Dolayısıyla yaşlanma, neoliberal yönetimselliklerde farklı şekillerde sorunsallaştırılmaya başlanmıştır. İşgücünün ve emek piyasalarının kullanılma pratiklerinde görülen değişiklikler yaşlanmanın ve özelde yaşlılık döneminin adeta yapısökümüne uğrayarak yeniden tanımlanmasını beraberinde getirmiştir.

Bu bağlamda özellikle 1980'lerden sonra hâkim olmaya başlayan neoliberal dönüşüm ve küreselleşme sürecinin 'çalışan nüfus' ile 'emekli' arasındaki sınıra ilişkin yeni düzenlemeleri gerekli kıldığı bilinmektedir. Emekli olduktan sonra çalışma yaşamına geri dönen insanların varlığı, çalışan ve emekli olan insanlar arasındaki sınırın muğlâklaşmasına ve dolayısıyla klasik anlamdaki yaşam döngüsünün kırılmasına neden olmaktadır. Yaşam döngüsünün herkes için genelgeçer bir çizgi izlediğine inanılan modernist görüşün yerine neoliberal yönetimselliklerde yaşam döngüsünde karşılaşılması olası risklerin sayısında görülen artıştan bahsedilmektedir. Söz konusu durumun çalışma yaşamına etkisi, özellikle iş akışı ve mobilitede görülen değişimle açıklanabilmektedir. Modernist toplum tasarımında yaşam boyu aynı işte çalışanların fazlalığından söz edilirken, neoliberalizmin postmodern toplum tasarımında olduğu gibi geçici sözleşmelerden ibaret olduğu görülebilmektedir. Dolayısıyla yaşam boyu aynı işte çalışmak yerine sürekli iş ve şehir değiştiren mobil bir işgücü piyasasından söz edebilmek olasıdır [359]. Neoliberalizme özgü olduğu söylenen bu durum belirli bir yaş aralığına atfedilen bir nitelik olmanın çok ötesinde risklerin ve güvencesizliğin tüm toplumun bireylerini etkileyen bir sonuç olarak görülebilmesi demektir. Dolayısıyla her yaş grubu, yukarıda sözü edilen mobil işgücü piyasasının bir parçası olarak tanımlanabilmektedirler. Bu durumu tetikleyen unsurlardan biri de hizmet sektörünün neoliberalizm ile birlikte giderek daha çok yaygınlaşmasıdır.

[358] Chris Phillipson; Yaşlanma ve Küreselleşme: Eleştirel Gerontoloji ve Ekonomi Politik Sorunları, **Küreselleşme ve Yaşlılık, Eleştirel Gerontolojiye Giriş,** der. Nilüfer Korkaz, Suzan Yazıcı, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2014, (67-92), s. 71-72
[359] Phillipson; **a.g.m,** s. 79

Sanayi kapitalizminden farklı bir görünüme sahip olduğu bilinen günümüz toplumsal yapısında hizmet sektörünün imkân tanıdığı esnek çalışma saatlerinin varlığı, toplumda nispeten dezavantajlı konumda değerlendirildiği varsayılan kadın, öğrenci, engelli ve yaşlı bireylerin istihdam süreleri ve oranlarının artmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla geleneksel tanımıyla birbiriyle ilişkilendirilen 'yaşlı' ve 'emekli' tanımları yeniden düzenlenmeye başlanmıştır. Aktif çalışma yaşamının sürdürülmesi adına yapılan birçok girişimin ardında hizmet sektörüne yapılan ya da yapılacak olan yatırımın düşük maliyetli işgücüne göre düzenlenmesinin amaç edildiği görülebilmektedir [360]. Bu bağlamda neoliberalizmin küreselleşme süreci içinde daha parçalı, küçük ve küresel rekabet koşulları içinde sosyal güvencesizliğin hâkim olduğu yeni bir toplumsal düzenden bahsedilmektedir. Dolayısıyla neoliberalizmi sadece modernliğin ürettiği katı çalışma saatlerinin ötesinde bir okuma yaparak yorumlamak gerekmekte ve sosyal güvenlik sistemlerini de bu yapısal dönüşüm sürecinin bir sonucu olarak değerlendirmek gerekmektedir.

Üst başlıklarda tartışılan neoliberal yönetimsellik etrafında şekillenen öznellikler, daha önceki toplumsal organizasyon biçimlerinde olduğundan daha bireyselleşmiş bir görünüme bürünmektedir. Bu bağlamda söz konusu bireyselleşmenin kendini belirgin kıldığı alanlardan biri olarak sosyal politikaları görmek mümkündür. Ancak sosyal politikalar doğaları gereği 'toplumsal eşitliği' ya da 'adalet'i sağlamak adına yapılan uygulamalar olarak görülebileceği için *'yaşlanmanın siyasallaşma'* pratikleri de değişkenlik göstermektedir. Bu noktada yaşlanma sürecinin organize edilmesine yönelik oluşturulan sosyal politikaların toplumsal bir meşruiyet kaynağı olabilmesi için 'adalet ilkesi' temelinde inşa edilmesi gerektiği mütemadiyen vurgulanmaktadır. Esping-Andersen *'Tamamlanmamış Devrim'* adlı eserinde söz konusu adaletin yaşlanmanın maliyetinin tüm yaş gruplarına eşit olarak dağıtılması ekseninde gerçekleştirilebileceğini savunmaktadır [361]. Bunun en belirgin olduğu alanlardan biri de refah rejimlerinde uygulanagelen kamusal emeklilik programlarıdır. Yaşlanan bireyin kırılganlığında önemli bir parametre olarak değerlendirilebilecek olan emeklilik sistemi, sosyal politikaların ve sosyal güvenliğin de merkezi tartışma

[360] Bozkır Serdar; **a.g.m.,** s. 52
[361] Esping- Andersen, "Tamamlanmamış Devrim… **a.g.e",** s. 194

konularından birini oluşturmaktadır. Özellikle kuşakların ekonomik sisteme yaptıkları katkı ölçütünde değerlendirilmesi, emeklilik sistemlerinin sürdürülebilirliği için önkoşuldur ve bu nedenle kuşaklar arası bir çatışma ve yaşçı ifadelerin doğmaması adına uygun sosyal politikaların geliştirilmesi ayrı bir önem taşımaktadır.

Bununla birlikte emeklilik sistemi, önemli bir ekonomik kaynak ayrılması gereken bir alan olması nedeniyle güncel politik söyleme sıklıkla dâhil edilmektedir.

> Böylelikle "*emeklilik sisteminin finansmanında dağıtım yönteminin uygulandığı ülkelerde, sisteme çalışan kuşaklar tarafından yapılan katkılar; sistemden pasif olarak yararlanan emeklilere yapılan harcamaların kaynağını oluşturmaktadır. Dolayısıyla sistem, gelirin kuşaklar arasında yeniden dağıtımını gerçekleştirmektedir" [362].*

Yaşlanmakta olan nüfusun genel nüfus oranına göre kapladığı alanın fazla olduğu ülkelerde refah rejimlerinin getirdiği bu tip uygulamalar geniş seçmen kitlesi tarafından onaylanmasına rağmen uzun vadede bazı ekonomik sıkıntıları da tetiklemektedir. Nitekim neoliberal politikalar da meşruiyetini bu söylemler aracılığıyla sağlamaya çalışmaktadır. Bu durumda kimi zaman refah rejimlerinin toplumsal adaleti tesis etmek adına yaptığı girişimler neoliberal politikalarla çelişen bir görünüme bürünmektedir.

> *"Neoliberal politikaların doğrudan yaşlılığı etkileyen kısmı, emeklilik, sağlık ve bakım sistemlerine olan müdahaledir. Gelişmekte olan ülkelerde ise sosyal devlet politikaları yön değiştirmiş ve piyasaya, devletin küçülmesine ve piyasanın kuralsızlaşmasına yönelik uygulamalar yaygınlık kazanmıştır. Bu uygulamalar, emeklilik yaşının yükseltilmesi, ödenen prim miktarı ve prim gün sayısı arttırılırken, erken emekliliğin ortadan kaldırılması ya da erken emeklilik koşullarının zorlaştırılmasıdır. Emeklilik maaşı hesaplama oranlarının düşürülmesi, özellikle özel emeklilik sisteminin teşvik edilmesi de bu dönüşümlere dâhildir [363]".*

Bir sosyal güvenlik sistemi olarak emekliliğin düzenlenmesine yönelik yapılan her türlü müdahaleyi yaşlanma sürecini organize eden bir araç olarak görmek mümkündür. Zira yaşlanan bireyi mümkün olduğu kadar çalışma yaşamında tutma arzusu, üretim ve tüketim döngüsünün zedelenmemesi için atılan bir adım olarak da okunabilir. Örneğin yukarıda sıralanan maddelerden biri olarak gözlenen emekliliğin geciktirilmesi çabaları bir yandan katkı sürelerinin arttırılmasına hizmet ederken, diğer

[362] Gökbayrak; **a.g.e,** s. 27
[363] Korkmaz; **a.g.m;** 199- 200

taraftan ise emeklilik sürelerinin kısalmasına hizmet etmektedir [364]. Dolayısıyla uzayan ömürlerin yüklediğine inanılan finansal kayıp tolere edilmeye çalışılmaktadır. Bununla birlikte uzayan ömürler ile sağlık ve bakım sektöründe gerekli olan harcama kalemleri de artmaktadır. Söz konusu durumun devlete yüklediği varsayılan finansal dağılımı dengelemek adına neoliberal sistemlerde sigortacılık sistemlerinin geliştirildiği görülmektedir. Geleceğin güvencesizliğine yönelik alınacak tedbirleri çok daha genç yaşlardan başlatmayı isteyen bu sistem ile yaşlanan bireylerin bakım masrafları bireysel tasarruflar ve önlemler ekseninde by-pass edilmeye çalışılmaktadır. Bu noktada neoliberal sistemin ürettiği sigortacılık sistemleri yaşlanan bireyin kendisini sorunsallaştırmakta ve çoğunlukla sigorta kapsamının dışına almaktadır. Bu durumda ise genç, sağlıklı bir birey birçok risk karşısında sigortalanabilirken, aynı sosyal hak yaşlanmakta olan bireyin 'yaş' temelli ayrımına tabi tutulması nedeniyle süreci zorlaştırılmaktadır. Bu durumlar nedeniyle emeklilik sisteminin sağladığı ve sağlayacağı imkânlar neoliberal sistemler içinde giderek daha önemli olmaktadır.

Ancak söz konusu düzenlemeler neoliberal politikalar ile birlikte ulus-devletin kurumsal bağlamının ötesinde uluslararası konjonktüre göre biçimlenen bir yapıya sahip olmaktadır. Bunun en somut örneklerinden biri 1995 tarihli Avrupa Konseyi kararlarında görülebilmektedir.

> *"Emeklilere yapılan gelir transferinin sürdürülebilmesini sağlamak için Avrupa Konseyi, GSMH büyüme hızının arttırılmasını, iş olanaklarının genişletilmesini ve eğer mümkünse erken emeklilik eğilimlerinin tersine çevrilmesini önerdi. Bunun sonucunda AB ülkelerinde resmi emeklilik yaşı ya yükseltilmiştir ya da aynı sonucu doğuran çeşitli düzenlemeler yapılmıştır [365]."*

Burada temel sorun, yaşlılığın ulusal ekonomiler için bir yük olarak görüldüğü tartışmalardan, toplumsal yaşlanmanın tüm dünyanın sorunu olarak görüldüğü tartışmalara geçişin başlamasıdır.

Küreselleşme, toplumsal yaşlanmanın sosyal tarihinde yaşlanma ile ilgili ulusal düzeyde çözümler ve kaygı ile küresel kurumların çözümleri arasında artan gerilime yol açan bir yapı yaratmıştır [366] . Dolayısıyla yaşlanma için öngörülen ya da tavsiye edilen

[364] Esping- Andersen, "Tamamlanmamış Devrim… **a.g.e",** s. 207
[365] Topak; **a.g.e,** s. 75
[366] Powell, "Küresel Yaşlanma:… **a.g.m."** s. 138

birçok sosyal politika ve sosyal hizmet uygulamaları küreselleşme süreci ile birlikte standartlaştırılmış bir toplumsal yapıyı öngörerek tavsiyelerde bulunmaktadır. Ancak her hastalığa aynı reçetenin verilmesi gibi, tüm toplumlar için genelgeçer ve ekonomik anlamda uygulanabilir sosyal politikalardan bahsedilmek oldukça zordur. Bununla birlikte sosyal politikaların toplumun 'dezavantajlısını' belirleme konusundaki iktidarı, aynı zamanda toplumsal damgalanma pratiklerini beraberinde getirmesi bağlamında bir çeşit 'istisna hali'nin sürekliliğini yaşatma iktidarını kullanmak anlamına da gelmektedir.

2.4. Refah Rejimlerine Dünyadan Örnekler

Yukarıda da değinildiği üzere sosyal politikaların içeriğinin belirlenmesinde *devlet, aile ve piyasanın* rolleri farklılıklar göstermektedir. Ancak refah devleti üst başlığı altında her birinin etkileşimsel ilişkisi başka bir tür refah rejimine işaret edebilmektedir. Bu ayırımdan yola çıkarak refah rejimlerini sınıflandıran Esping-Andersen, *devlet, aile ve piyasanın* üç farklı risk yönetimi ilkesini temsil ettiğini dile getirme ihtiyacı hissetmiştir. Toplumsal eşitliğin, eşitliği taahhüt etmeyen düzenler içinden filizlenebileceği imasını taşıyan bu durumu bir de yakından incelemekte fayda var:

> *"Aile içerisinde baskın paylaşım yöntemi muhtemelen bir çeşit karşılıklılıktır. Tabi ki bu illa, aile-içi kaynak paylaşımında tam 'eşitlik' anlamına gelmemektedir. Buna karşı piyasalar, para ilişkileri üzerinden yürüyen dağıtımla idare edilirler ve devlette baskın paylaşım ilkesi otoriter yeniden dağıtımdır – ki o da eşitlikçiliği ima etmemektedir (...) Fakat aileler kendi ihtiyaçlarını kendileri giderdiklerinde piyasa doğrudan etkilenir çünkü bu, daha az emek arzı ve daha az hizmet noktası demektir. Buna karşılık, eğer devlet ucuz kreş hizmeti sunarsa, hem aileler hem de piyasa değişecektir: daha az ev kadını olacaktır, işgücüne katılım artacaktır ve çift maaşlı hanelerin daha fazla olan satın alma eğilimlerinden doğan yeni bir talep çarpanı ortaya çıkacaktır [367]".*

Dolayısıyla refah toplumlarını inşa edeceğine inanılan düzenlemelerin eşitsizliklerin birbirini dengeleyeceğine yönelik varsayımdan ileri gelmektedir. Ancak refah toplumu kavramsal olarak bir ortaklığa işaret ediyor olsa da farklılıkları da içinde barındırmaktadır. Bu noktada farklılığı yaratan devlet, piyasa ve aile arasındaki

[367] Esping Andersen; " Toplumsal Riskler… **a.g.m",** s. 38

ilişkilerin ulus-devlet bazında gösterdiği çeşitliliktir. Esping-Andersen *"Three Worlds of Welfare Capitalism"* adlı eserinde, söz konusu uygulama farklılıklarından hareketle refah rejimlerini [368] üçe ayırmaktadır. Bunlar birçok eserde farklı şekilde dile getiriliyor olsa da temelde liberal refah rejimleri, korporatist refah rejimleri ve son olarak ise sosyal demokrat rejimler olarak sıralanabilmektedirler [369]. ABD, Avustralya ve Kanada gibi ülkelerin örnek olarak gösterilebileceği liberal refah rejimleri, *"piyasa merkezlidirler ve devlet, piyasada geçimini sağlayamayan ve piyasada satın alınabilen bakım hizmetlerine ulaşamayan en muhtaç durumdaki kesime yönelik önlemlerde devreye girer"*[370]. Sosyal refah harcamalarında aileyi merkeze alan refah rejimlerine ise korporatist refah rejimleri adı verilmektedir. Katolisizmin baskın olduğu bu toplumlarda yaşlı ve çocuk bakımı gibi konular sistematik bir kurumsallaşma ile değil, aile temelli politikalarla gerçekleştirilmektedir. Almanya, Fransa, İtalya gibi toplumların örnek olarak gösterilebileceği bu refah rejimlerinde sosyal politikaların aile temelli işlediği söylenebilmektedir [371]. İskandinav ülkelerinde uygulandığı bilinen sosyal demokrat refah rejimleri ise evrensel bir yurttaşlık kavrayışı üzerinden şekillenmektedir [372]. Dolayısıyla sosyal politikalar 'hak' temelli bir işleyiş ile organize edilmektedir. Söz konusu ayrımı Ceylan şu örnek üzerinden somutlaştırmaktadır.

> *"İskandinav ülkelerinde işsizlik bireyin bir başarısızlığı olarak değil, devletin sorumluluğunu yerine getirmemesi olarak kabul edilir. Ayrıca bu ülkelerde geleneksel olarak devlet yaşlıların ve bakıma muhtaçların refahını sağlamakta asli yükümlülük sahibi olarak kabul edilmektedir. Almanya'da ise refah devleti 'sosyal güvenlik hakkı' üzerine kurulmuştur. Devlet, iş bulmayı değil, sosyal tazmin ve telafiyi üstlenmektedir. Liberal refah devleti modeli ülkelerinden olan ABD ve İngiltere'de ise devlet ancak zor durumda olan ihtiyaç sahiplerine geçici bir süre sosyal yardımda bulunmaktadır"* [373].

Buradan da anlaşılacağı üzere tanımsal anlamda bir ortaklık söz konusu olmasına rağmen refah toplumunun işleyişinde birçok farklılıkla karşılaşmak mümkün olmaktadır. 'Emeğin meta olmadığı' ve olmaması gerektiğine yönelik oluşturulmaya çalışılan varsayımlar aracılığıyla toplumlar birbirlerine benzeşmeye çalışsalar da benzer

[368] Esping Andersen, çalışmalarında 'refah rejimi' kavramını özellikle tercih etmektedir.
[369] Ceylan; "Yaşlılık ve Refah Devleti… ***a.g.e,*** " s. 86-87
[370] Buğra; **a.g.e.,** s. 69
[371] Korkmaz; "Türkiye'de Yaşlılık ve Sosyal Politika…" **a.g.e,** s. 200
[372] Buğra; **a.g.e.,** s. 69
[373] Ceylan; "Yaşlılık ve Refah Devleti… ***a.g.e,*** " s. 86-87

kapitalist işleyişler ve benzer kültürel kodlar ile donanımlanmamışlardır. Bu nedenle küreselleşmenin etkisiyle bir benzeşme sürecinden söz ediliyor olsa dahi refah toplumları da neoliberal politikalar ile harmanlanarak farklı görünümlere bürünebilmektedirler. Dolayısıyla her toplumun 'risk' olarak gördüğü ve risk ile mücadele etme biçimi çeşitlilik gösterebilmektedir. Kıta Avrupası ile benzer bir kapitalist döngü içinde kurumsallaşmamış olan Türkiye gibi ülkelerde 'hak' temelli bir sosyal politikanın yardımlaşma pratiklerinden nasıl ayrıldığını anlamlandırabilmek bu noktada özellikle önem arz etmektedir.

Burada dile getirilen çabaları somutlaştırmak adına Esping-Andersen'ın teorisine zamanla konuyla ilgilenen başka araştırmacılar tarafından ilavelerde bulunulmuştur. Özellikle 1990'lı yıllarda Güney Avrupa'nın özgün bir sosyal refah kavrayışına doğru evrilmesi buradaki itici güç olmuştur. Korporatist refah rejimlerine benzer bir yapı sergilediğine inanılan Güney Avrupa modeli, birçok bakımdan farklılık gösterdiğinden bazı araştırmacılar tarafından ayrı olarak incelemeye tabi tutulmuştur. Aileyi merkeze alan bu model, patriyarkal yapının etkilerini göstermektedir. Bunun yanı sıra bu ülkelerde sanayi kapitalizmi ve finans kapitalizmi diğer ülkelerdeki gibi bir gelişim seyri göstermediğinden büyük işletmeler yerine küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin hakimiyeti, enformel sektörün gelişmesi ve kayıt dışı ekonominin de yaygınlık göstermesine neden olmuştur. Söz konusu durum, işsizlik sigortası ve diğer koruyucu ve bakım önlemlerinin yetersizliğini beraberinde getirmiştir. Aksu Bora'nın 'refah yanaşmacılığı' olarak tanımladığı bu modelde sosyal güvenlik ağlarının çoğu zaman yetersiz kaldığı durumlarla karşılaşmak olasıdır. Bu da başka türlü bir refah rejimi okumasını gerekli kılmıştır [374]. Güney Avrupa refah rejimini örneklendirmek gerekirse İspanya, Portekiz, Yunanistan gibi ülkeleri saymak ve Türkiye'yi de bu gruba eklemek mümkün görünmektedir.

[374] Aksu Bora; Türkiye'nin Refah Rejimi: Neoliberalizm, Kültürel Muhafazakârlık ve Yeniden Tanımlanan Toplumsal Dayanışma, **Türkye'de Refah Devleti ve Kadın,** der. Saniye Dedeoğlu, AdemYavuz Elveren, İletişim Yayınları, İstanbul, (47-71), s. 47-48.

B- Türkiye'de Yaşlanma Sürecinin Sosyo-Politik Görünümü

Çoğunlukla Batı kaynaklı literatürden yararlanmanın Türkiye'nin toplumsal yapısını anlamlandırmada kimi zaman zorlayıcı olduğu söylenebilir. Benzer bir durum, sosyal politika kavramının tarihsel seyrini açıklarken de yaşanmaktadır. Zira sosyal politikaların tarihsel seyri başlığında aktarıldığı üzere sosyal politikaların yardımlaşma pratikleri olarak görüldüğü süreçten, temel yurttaşlık hakkı olarak algılanmasına kadar olan süreçte etkili olan sanayi kapitalizmi ve işgücü piyasasının düzenlenmesi Türkiye coğrafyasında farklı şekillerde tezahür etmiştir. Dolayısıyla refah rejimleri olarak tanımlanan toplum biçimlerinin de küreselleşme ile birlikte uygulanmaya başlanan neoliberal ekonomi politikaların da Türkiye'de farklı yansımalarla varlık kazandığı bilinmektedir.

Bu noktada Türkiye'nin sosyal politikalara bakışını ve uygulanma biçimlerini anlayabilmek adına Türkiye'nin toplumsal yapısını oluşturan ekonomik, kültürel, siyasi yapısını ve kapitalizme geçiş evresini yerinde yorumlamak gerekmektedir.

Bu bağlamda Türkiye'yi de bir önceki başlıkta değerlendirilen Güney Avrupa refah rejimi modeline dâhil edebilmek mümkün görünmektedir. Zira sosyal güvenlik olanaklarının sınırlı olduğu, neoliberal politikaların küresel piyasaların içeriğini belirlediği bir dünya düzleminde 'sosyal devlet' kavramına karşılık gelen bazı uygulamalar azalacağına kimi zaman artış göstermiştir. Refah yönetişiminin yeni imkânları içerisinde sosyal yardım ve bakım olanaklarının güncel siyasetin diline yerleşmesi bu anlamda devletin dağıtım olanaklarını kullanma pratiklerinde ve sebeplerinde değişikliğe gidilmesine neden olmuştur.

1.Türkiye'de Sosyal Politikalar

Cumhuriyet öncesi dönem, Anadolu coğrafyasının yüzyıllarca tımar sisteminden beslenen ve ticari faaliyetleri Ahi Birlikleri ve daha sonra lonca sistemi ile işleyen bir yapıya sahipti. Bu özellikleri nedeniyle Osmanlı döneminden Türkiye'ye devredilen nev-i şahsına münhasır bir tarım toplumu özelliği gösterdiği söylenebilmektedir.

Vakıflar ve lonca sistemi üzerinden işleyen ve temeli hiyerarşik bir düzene dayanmaktan ziyade dinsel temelli bir hayırseverlik pratiğine dayanan sosyal yardımlar, Türkiye toplumunun oluşum aşamasında sosyal politikaların ilk etapta çehresini belirleyen bir profil çizmektedir. Ancak ulus-devletlerin modernleşme ile ilişkili gelişimi de sosyal politikaların uygulanabilirliğine yönelik yeni tartışmaları beraberinde getirmiştir. I. İzmir İktisat Kongresi ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kapitalizmin temel ilkeleri doğrultusunda bir ekonomi-politikası geliştireceği netleşmiş ancak bunun için gerekli olduğu varsayılan sanayi, burjuva ve işçi sınıfı gibi oluşumlardan söz edebilmek pek mümkün olmamıştır. Dolayısıyla sosyal politikalar ilk olarak çalışma yaşamının düzenlenmesi ve kentleşmenin teşviki ile görünür olmaya başlamıştır.

İthal ikameci sanayileşmenin yaygın olduğu yıllarda kentleşme oranı giderek artmaya başlamıştır. Ancak bu durum, henüz istihdam olanakları sağlanamamış olan kesimin yoksulluğa sürüklenmesine neden olmuştur. Dolayısıyla sosyal politika alanında yapılan ilksel çalışmalar, egemen iktidarın görünen yoksulluğu sübvanse etmek adına ürettiği çoğunlukla popülist politikalardan oluşmaktaydı. Ancak 1960'lardan sonra dünya konjoktüründe refah rejimlerinde görünen artış, Türkiye siyasi iklimini de etkilemiş ve 1961 Anayasası bu minvalde bir içerik dikkate alarak hazırlanmıştır. Temel insan haklarını merkeze aldığını belirten ve bu konudaki sorumluluğu devlete yükleyen anayasal düzen, çalışmanın daha önceki bölümlerinde de dile getirildiği üzere krize girdiği 1970'li yılların sonuna kadar uygulanmaya çalışılmıştır. Geleneksel dayanışma ağlarının kapitalizm ile biçim değişirerek azalması ile daha önce aile kurumunun üstlendiği birçok görev, kurumsal yapılara devredilmiştir. Dolayısıyla bu süreçte, yoksulluk, işsizlik, yaşlılık, bakım ve sağlık hizmetlerine yönelik sosyal politikalara ağırlık verilmiştir. Emekli Sandığı ve SSK'nın yanında 1970'li yıllarda kendi emeğiyle çalışanları kapsayan Bağ-Kur da eklenmiştir. 1980'li yıllardan itibaren ise küreselleşme ve neoliberal politikaların etkileri Türkiye'de de gözlenmeye başlanmıştır. Özellikle 24 Ocak Kararları'nın uygulanmasına vesile olan 1980 askeri darbesi ile kurumsal birçok değişikliğin yaşandığı görülmüştür. Yaşlılık açısından bu konunun önemi özellikle bakım ve emeklilik sistemlerinde yaşanan değişikliklerle görünürlük kazanmıştır. 1999 yılında sosyal güvenlik alanında yaşanan bu dönüşüm, 2006 yılına kadar ivmelenerek devam etmiştir. Sosyal güvenlik sistemi

kapsamında ayrı ayrı değerlendirilen Emekli Sandığı, Bağ-Kur ve SSK'nı birleşmesi ile başlayan süreci, çalışanların emeklilik yaşının yükseltilmesi, yaşlılık aylığı hesaplama katsayılarının kademeli olarak düşürülmesi, emeklilik aylığı prim gün sayılarının arttırılması ve aylık bağlama oranlarının düşürülmesi gibi gelişmelerle yaşlanan bireylerin gündelik yaşamını doğrudan etkileyen kararlar alınmıştır. Bu dönüşümün sosyo-ekonomik temellerine bakıldığında neoliberal politikaların belirleyici olduğu görülmektedir. 1980'lerden itibaren kamu sektörleri küçültülerek özelleştirilmiş, kayıt dışılaşma artmış ve enformel sektör genişlemiştir [375] . Kısaca özetlenen bu yapısal değişiklikleri şimdi ilgili başlıkların altında detaylandırmak daha uygun olacaktır.

1. 1.Cumhuriyet Öncesi Dönemde Sosyal Politikalar

Osmanlı döneminde nev-i şahsına münhasır bir tarım toplumu özelliği gösteren bu coğrafyanın, burjuva ideolojisi ile tanışması I. İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararların uygulanmaya karar verilmesi ile somutlaşmıştır. Toprağın devletin mülkiyeti olarak kabul edilen tımar sisteminden 1750'li yıllardan sonra vazgeçilmesi üzerine Osmanlı Devleti'nde iltizam sistemine geçilmiştir.[376]. Bu nedenle aynı tarihsel dönemde feodal toplum yapısından bahsedilen Avrupa'ya benzer bir toprak mülkiyet sisteminin olmadığı görülebilmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin kapitalizme geçişi ile Avrupa'nın koşulları arasında somut farklılıklar bulunmaktadır [377] . Söz konusu durum, sosyal politikaların ortaya çıkmasına neden olan motivasyon kaynaklarının da farklı olmasına neden olmaktadır. Burada kısaca özetlenen durumu Türkiye modernleşmesinin özgün yapısı ile bağdaştırmak en doğrusudur. Dolayısıyla Türkiye'de *'emeğin özgürleşmesi'* özgün bir tarihsel yapının ürünü olarak okunabilmektedir.

Osmanlı toplumsal yapısının refah kurumlarına bakıldığında üç ayrı kurumun birbiriyle ilişkili olarak faaliyette bulunduğu görülebilmektedir. Bunlar, aile, ahi birlikleri - loncalar ve vakıflar olarak sıralanabilmektedir [378] . Osmanlı Dönemi'nde

[375] Korkmaz; **a.g.e.,** s.201-202
[376] Aysen Tokol; Türkiye'de Sosyal Politika, Aysu Bozkır Serdar; Sosyal Politika Kavramı, Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'de Sosyal Politika, **Sosyal Politika,** Ed. Aysen Tokol, Yusuf Alper, Dora Yayıncılık, Bursa, 2014, (59- 75), s. 59
[377] Korkmaz; **a.g.e.,** s.202-203
[378] Topak; **a.g.e,** s.181

sanayi onsekizinci yüzyıla kadar küçük ölçekli üretim birimlerinden oluşmaktaydı. Bu döneme kadar 'Ahi Birlikleri' adı verilen kurumlar aracılığıyla sanayi üretiminin denetimi ve çalışma ilişkileri düzenlenmekteydi. Ardından ticaretin gelişmesi ile söz konusu kurumsal yapılar yerini loncalara bırakmıştır. Ahi Birlikleri ile benzer çalışma prensipleri olan loncalar, kapitalist anlamdaki işçi-işveren ilişkisinden farklı olarak çırak-kalfa-ustanın aynı örgüt çatısı altında bulunduğu bir içeriğe sahipti. Dikey hareketliliğe imkân tanıyan bu yapı, sosyolojik anlamda tanımlanan hiyerarşiden farklı olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla yardımlaşma pratikleri de çeşitli nedenlerle çalışamayanlara finansal destek sağlamak maksadıyla ortaya çıkmıştır.

Bu dönemde 'Orta Sandıkları' ve 'Teavün Sandıkları'ndan bahsedilmektedir [379]. Aynı zamanda Osmanlı Dönemi'nde sosyal politikaların ve sosyal yardımların 'vakıflar' aracılığıyla da gerçekleştirildiği bilinmektedir. Bunun somut örneklerinden biri olarak 13. yüzyıldan beri faaliyet gösterdiği bilinen ve yaşlıların bakımını üstlenen Darülacaze Kurumu'nu göstermek mümkündür. Ancak 17 ve 18. yüzyıllardaki sanayi kapitalizmi ile mücadele edemeyen Osmanlı'nın ticari dayanağını oluşturan lonca sisteminin özellikle 19. yüzyıldan sonra etkililiği azalmıştır.

Anadolu Selçuklu döneminden beri toplumsal yaşamın düzenlenmesinde aktif rolü olan vakıflar, *'devlet, eğitim, sağlık, sosyal yardım, şehircilik, bayındırlık gibi kamu hizmetlerinin yanı sıra askeri ve dini hizmetlerin'* gerçekleştirilmesinde de kullanılmışlardır [380]. Osmanlı'nın meslek örgütleri temelinde ve vakıflar aracılığıyla yardımlaşma ve sınıfsız dayanışma pratikleri geliştirmesi daha sonraki dönemlerdeki sosyal politika kavrayışlarını da biçimlendiren bir nitelik taşımaktadır. Ancak burada söz konusu olan gönüllülük ilkesi, bir lütuf pratiğini de beraberinde getirmiştir.

1.2. Tek Parti Döneminde Sosyal Politikalar

Türkiye'nin bir ulus-devlet olarak ortaya çıkması ve temel ilkelerinin belirlenmesinin ardında onun bir modernleşme projesi olarak inşa edildiği gerçeği yatmaktadır. Dolayısıyla daha öncesinde tarım toplumu özelliği gösterdiği kabul edilen

[379] Tokol; **a.g.m,** s.59-60
[380] Topak; **a.g.e.,** s. 182

bu coğrafyanın kapitalizme entegrasyon sürecinde kırdan kente göç ancak zamanla gerçekleşebilmiştir. Zira Türkiye'nin tek parti dönemi olarak adlandırılan döneminde yurttaşların çoğunun hala kırsal kesimde yaşadığı bilinmekte ve kentleşmeyi tetikleyen sanayileşme henüz devletçilik ilkesi temelinde teşviklerle yeni yeni ortaya çıkmaya başlamaktadır.

1980'li yıllara kadar Türkiye'de fordizm, Keynesyen politikalara göre şekillenmiştir. Ancak aynı zamanda Türkiye toplumunda geçimlik tarımsal ekonomilerin uzun süre varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Bu bağlamda kapitalist anlamdaki sınıfsal pratiğin geç ve nev-i şahsına münhasır bir şekilde geliştiği söylenebilmektedir [381]. Bu gerçeklerden hareketle Türkiye'de tek parti döneminde köylünün kırda kalmasına özellikle çaba sarf edilmiş ve yoksullukla mücadele –ki burada egemen iktidarın tanımladığı yoksulluk 'köylü' ile sınırlandırılmaktaydı- köyün çözülmesini engellemeyi hedeflemiştir. Devletçi dönemin yoksulluk sorununa, paradoksal bir biçimde, güçlü bir gönüllülük vurgusuyla yaklaşması, bu durumun bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Ama bu vurgu, özellikle Osmanlı vakıflarının niteliğiyle de uyum göstermektedir. Devletle gönüllü girişimler arasındaki girift ilişki, bu tarihsel arka planın hatıralarıyla beslenerek gelişmiştir ve dolayısıyla sosyal hak kavramının gelişmesine pek de müsait olmayan bir yaklaşımın güçlenmesine neden olmuştur [382]. Çoğunlukla Müslüman hayırserverliği ile ilişkilendirilen bu gönüllü yardımlaşma pratikleri esasında bireye yazılı olmayan kurallarda olduğu gibi toplumsal bir yükümlülük atfedilerek gerçekleştirilmektedir.

Bu bağlamda I. İzmir İktisat Kongresi için ayrıca bir parantez açılması gerekmektedir. Zira bu dönemde doğum izinleri ve çalışan kesimin sosyal güvenliğe ilişkin tavsiye kararları çıkarılmasına rağmen, kararların hayata geçirilmesi zaman almıştır [383]. Ancak bu konuların ilk kez gündeme gelmesi dahi önem taşımaktadır.

Dolayısıyla bu dönemde kurumsallaşmış bir sosyal politika pratiğinden söz edebilmek pek mümkün değildir. Sosyal yardımlar ve bakım hizmetleri hala aile kurumunun sorumululuğunda kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra yeni kurulan ve uzun

[381] Topak, **a.g.e,** s. 185
[382] Buğra, **a.g.e.,** s. 153
[383] Yusuf Alper; Sosyal Güvenlik, **Sosyal Politika,** Ed. Aysen Tokol, Yusuf Alper, Dora Yayıncılık, Bursa, 2014, (203- 238), s.223

dönemli savaşlardan çıkmış bir ulus-devlet olarak Türkiye'de nüfusun arttırılmasına yönelik çabaları teşvik eden yapıların etkisiyle insanlar geleceklerini teminat altına alan bir güvence olarak da çok sayıda 'çocuk sahibi olma'yı tercih eder olmuşlardır. Bu bakımdan sosyal politikaların sağladığı varsayılan duygulanımsal emeğin büyük bir bölümü hane içinden tedarik edilmektedir. Ancak söz konusu durum, aile içi keyfi uygulamaları beraberinde getirdiğinden egemen iktidar pratiklerindeki karşılığını görmek ileriki yıllara kalmıştır.

Günümüz anlamında bahsedilen bir kentleşmeden söz edilemediği için sosyal politikalar öncelikli olarak Batı tarzı bir kapitalizme uygun hale getirilmesi adına temel çalışma koşullarının belirlenmesi üzerinden işlemiştir. Bu dönemde sosyal politikalardan önce çalışma yaşamının düzenlenmesine yönelik kararların alındığı görülmektedir. Cumhuriyetin ilanı sonrası Hafta Tatili Kanunu, Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Kanunu, İş Kanunu gibi işçileri doğrudan korumaya yönelik kanunlarla; Medeni Kanun, Umumi Hıfzısıhha Kanunu ve Borçlar Kanunu gibi dolaylı kanunlarda bireysel iş ilişkileri ile ilgili düzenlemelere yer verilmiştir [384]. Bu yeni kanunlar ve uygulamalar ile hem çalışma yaşamı egemen iktidar pratiklerinin gözetimine dâhil edilen bir konu haline gelmiş hem de alana ilişkin daha sonra oluşturulan sosyal politikalara da zemin hazırlanmıştır.

1.3. Türkiye'de Kentleşme ve Sosyal Politikanın İlksel Nüveleri

II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönem, savaşın yarattığı yıkıcı etkilerin giderilmesi adına büyük bir yapısal dönüşüm sürecine işaret etmektedir. Özellikle 1942 tarihli Beveridge Raporu'nun refah devleti kavrayışının temellerinin atıldığı bir metin olduğu kabul edilmektedir. Dünyada bu gelişmeler yaşanırken Türkiye'nin var olan siyasi iklimden etkilenmemesi pek mümkün görünmemektedir. Bu nedenle sosyal güvenlik ile ilgili konular siyasetin gündemine yavaşça girmeye başlamıştır [385]. Ancak sosyal güvenlik konusu Avrupa'da işçi hareketleri ve haklar mücadelesinin bir parçası olarak ortaya çıkmışken Türkiye'de yoksulluk ve sosyal adaletin tesisi 'köylü'ler

[384] Aysen Tokol; Türkiye'de Sosyal Politika, **Sosyal Politika,** Ed. Aysen Tokol, Yusuf Alper, Dora Yayıncılık, Bursa, 2014, (59-75), s. 63
[385] Buğra; **a.g.e,** s. 160

üzerinden sağlanmaya çalışılmıştır [386]. Bu durumun esas sebebi daha önce de değinildiği üzere kentlerde bir burjuva ve işçi sınıfının oluşmamış, bir başka deyişle olgunlaşmamış olmasıdır. Hatta günümüz anlamında bir kent tasarımından dahi söz edebilmek pek mümkün değildir. Bu koşullar nedeniyle Türkiye'deki modernleşme pratiğinin getirdiği sosyal politikalar, işçiden ziyade köylü kesimin yoksulluk ile olan mücadelesine odaklanmaktadır. Buğra söz konusu politikayı şu sözleri ile açıklamaktadır:

> *"İktidar, köy kalkınmasına dayanan bir iktisat politikası izlemek ama bu arada şehre göçün önünü açarak topluma katılmayı sağlayacak bir fırsat alanı yaratmak peşindeydi [387]".*

1950'lerden sonra kentleşme ile birlikte bazı değişiklikler gözlenmeye başlanmıştır. Kentleşmeyi takip eden süreçte sosyal politikanın en önemli alanını oluşturan sosyal güvenlik sistemleri de bu dönemde çalışma yaşamı ve sonrasının düzenlenmesine yönelik söz birliğinin oluşturulduğu bir dönem olarak kabul edilmektedir [388]. Yaşamsal risk faktörlerinin bir nevi yeniden tanımlandığı bu uygulamalar sayesinde modernliğin sonuçları çalışma yaşamının sürdürülebilirliği için yeniden düzenlenmiştir. 1952 yılında ILO tarafından 102 Sayılı 'Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesi'nde sosyal güvenlik tehlikeleri 9 başlık altında toplanmıştır. 1990 yılından sonra ise bu maddelere 'bakım ihtiyacı' eklenmiştir. Diğer 9 madde ise şu şekilde sıralanabilir; *"Hastalık – tedavi edici sağlık hizmetleri temini, hastalık – gelir garantisi temini, analık, iş kazaları ve meslek hastalıkları, malulluk, yaşlılık, ölüm, işsizlik, aile gelirleri yetersizliği…"* [389]. Söz konusu maddeleri biyopolitika açısından incelemek de mümkündür. Zira ILO'nun belirlediği çerçeveler evrensellik iddiasında olduğundan iktidar pratiklerinin risk faktörlerini küreselleştirdiği ve yaşam üzerinde kurulan iktidarın geleneksel kalıpların ötesine çıktığı görülebilmektedir. Dolayısıyla yaşam üzerinden kurulan iktidar, yaşlanan bireyin sağlık, bakım ve çalışma koşullarının düzenlenmesini sistematik bir hale getirerek düzenlemektedir. Dolayısıyla iktidar ilişkileri artık sadece yaşatmak değil, sistemin

[386] Buğra; **a.g.e.,** s. 165
[387] Buğra; **a.g.e.,** s. 172
[388] Alper; **a.g.m.,** s. 206-207
[389] Alper; **a.g.m.,** s. 210

sürekliliği artık aynı zamanda 'iyi yaşatmak' zorunda kalmaktadır. Bu durumun yerel bağlamdaki karşılığını aynı dönemde Türkiye'de gözlemleyebilmek de olasıdır.

3008 sayılı İş Kanunu'nda işçiler için kurulması öngörülen Sosyal Sigorta Kurumu 09.07.1945 tarih ve 4792 sayılı Kanun ile 'İşçi Sigortaları Kurumu' adı ile kurulmuştur. 1964 yılında SSK olarak isimlendirilen bu kurum, sigortacılık sisteminin Türkiye'deki ilk örneği olarak kabul edilmektedir. 1946 – 1957 yılları arasında ILO'nun belirlediği şartlardan sayılan iş kazaları, meslek hastalıkları, hastalık, analık, malulluk, yaşlılık ve ölüm tehlikeleri gibi alt başlıklar bu kapsam içine alınmıştır. Yaklaşık olarak aynı döneme denk gelen bir süreçte memurlar için de Emekli Sandığı kurulmuştur. Böylece Osmanlı Dönemi'nde başlayıp Cumhuriyet Dönemi'nde de devam eden her çalışan grubu için sandık oluşturma geleneği sona ermiştir [390]. Onun yerine sosyal sigorta sisteminin geliştirilmesi için gerekli çalışmalara başlanmıştır.

Çalışma yaşamının düzenlenmesi ve aksamasını engelleyecek her türlü tedbirin alınmasını amaç edinen sosyal güvenlik sisteminin Türkiye'deki uygulama biçimleri bu dönemden itibaren sistematik politikaların konusu haline gelmiştir. Bu noktada egemen iktidar ile yurttaş arasındaki ilişkinin karşılıklı sosyal faydalar temelinde inşa edildiği görülebilmektedir. Çalışma yaşamının düzenlenmesinde aksayacak faktörleri göz önünde bulundururken toplumun dezavantajlısı konumundaki yaşlı, hasta, engelli, yoksul ve işsiz bireylerin toplumsal sisteme dahli çoğu zaman aile içi dayanışma ağları ile giderilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle de Türkiye'deki ilksel sosyal politikalar, bu kavramın sadece dar anlamını karşılamaya yöneliktir.

1.4. Türkiye'de Refah Rejimi Uygulamaları

Türkiye'nin bir refah rejimi örneği olması adına ilk girişimler, 1961 Anayasası ile görünür olmaya başlamıştır. Anayasal sisteme 'sosyal devlet' kavramı ile giren bu olgu, dünyanın o dönemdeki konjonktürel gelişmelerinin bir sonucu olarak değerlendirilebileceği gibi, kapitalizmin Türkiye'de uygulama kolaylığı sağlamasına da hizmet etmiştir. 27 Mayıs 1960 askeri darbesini takip eden bu yeni anayasal düzende sosyal devlet, belirli yetki ve sorumluluklarla donatılmıştır. Bu anayasanın Türkiye'de

[390] Alper; **a.g.m.,** s. 223-224

daha önce kabul edilen anayasalardan farkı, insan hak ve özgürlüklerine önemli bir yer vermiş olmasıdır. Anayasa'nın ikinci maddesinde devletin niteliği '*ulusal, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti'* olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda çalışma yaşamının düzenlenmesinden, sosyal güvenliğe, sağlık, eğitim gibi temel sosyal hakların tüm yurttaşlara eşit tesis edileceğinin vaat edilmesine kadar her alanda devletin sorumluluklar üstlendiği ifade edilmektedir [391]. Ancak söz konusu sosyal normların yanında 'devletin iktisadi ve sosyal ödevlerinin sınırı' 53. Maddede bir 'esneme payı' bırakılarak dile getirilmiştir. Bu bağlamda devlet söz konusu sorumluluklarını var olan ekonomik kaynaklar dâhilinde dağıtma hakkını saklı tutmuştur [392]. Dolayısıyla kaynakların yeniden dağıtımının meşruiyeti ve tekeli yine egemen iktidarın inisiyatifine bırakılmıştır.

Bu dönemin Cumhuriyet'in kuruluş yıllarından en büyük farkı, ithal ikameci sanayileşmenin, sermaye birikim stratejisinin asli unsuru haline gelmiş olmasıdır.

> *"Sanayileşme, göç, burjuvazinin gelir düzeyindeki gerileme gibi etmenler kaynak tahsisini etkilemekte ve tüketici olarak bu grupların tercihleri, devletin kararlarında etkili olmaktadır'. Ancak bu üretim kolları teknoloji ve temel girdiler bakımından dışa bağımlı olmaya, üretim ölçeği, birim maliyetler ve kalite bakımından Batılı emsallerinden geri kalmaya devam etmiştir. Bu özellikleri ile dış pazarlara yönelme imkânları sınırlı kalmıştır"* [393].

Dolayısıyla ithal ikameye dayalı üretim birimlerinde üretimin sınırlı kalması ve süreci takip eden diğer birtakım etmenler 1970'lerden sonra ekonominin krize girmesine neden olmuştur.

Bu dönem aynı zamanda kırdan kente göçün yoğunlaştığı dönem olarak bilinmektedir. Nüfus dağılımında görülen bu değişiklikler, hızlı bir kentleşme sürecini beraberinde getirmiş ve ailenin çekirdekleşmeye başlamasının yanı sıra ailenin geleneksel işlevlerinin bir bölümünün de kurumlara devredilmesi ile sonuçlanmıştır. Sistematik bir göç politikasına göre gerçekleşmeyen bu olgu, zamanla gecekondulaşmanın artması ile sonuçlanmıştır. Siyaset açısından bu kitle, geniş oy potansiyeli olarak görüldüğünden bu dönemden itibaren popülist politikalar siyasetin

[391] Tokol; **a.g.m,** s. 65
[392] Topak, **a.g.e,** s. 203
[393] Topak, **a.g.e,** s. 189

gündemine girmiştir [394]. İnsan haklarınadn biri olarak kabul edilen barınma hakkı, gecekondulaşma ile birlikte formel bir politika zemininin ötesinde tartışılan bir konu haline gelmiştir [395]. Buğra, söz konusu durumu şu sözleri ile açıklamaktadır:

> *"Gecekonduların doğuş sebeplerini ortadan kaldırmak toprak reformu, köy kalkınması ve sanayileşme politikasının şehirde herkese yeterli kazanç getiren iş sağlayacak biçimde ele alınması gibi konular içerdiği ölçüde, sorun çözülebilir bir sosyal politika konusu olmaktan çıkıyor ve ahlaki ekonomi alanına havale edilmesi kaçınılmazlaşıyordu [396]".*

Türkiye'de refah toplumlarına özgü uygulama pratikleri, devlet ile yurttaş arasındaki koşulların değişikliğine bağlı olarak paradoksal bir yol izlemiştir. Bir yandan yukarıda sözü edilen gecekondulaşmaya bağlı olarak informel bir sosyal yardım pratiği geliştilirken, diğer yandan 1960'lı yılların siyasi konjonktürüne benzer refah toplumu uygulamaları gözlenmiştir. Özellikle çalışma yaşamının düzenlenmesine yönelik alınan kararlar ve kurumlar bunun en somut göstergesi olarak görülebilir.

Sendikalaşmanın önünü açan yasal düzenlemelerin yanında, toplu sözleşme, grev ve lokavt hakkının tanınması, dönemin önemli kararlarından sayılabilmektedir. 1967'de DİSK'in kurulması ile birlikte bir sosyal sınıf olarak işçilerin haklarına ilişkin önemli kararlar elde ettikleri görülebilmektedir. Bununla birlikte 1964 tarihinde Sosyal Sigortalar Kurumu kurulmuş ve tüm çalışan işçiler sosyal güvenlik kapsamına alınmışlardır. Türkiye'deki sosyal güvenlik sisteminin uzun yıllar üçüncü önemli sacayağını oluşturan Bağ-Kur da 1970 yılında yine bu atmosfer içinde kurulmuştur [397]. Dolayısıyla bu çalışmanın refah rejimlerinin temel özelliklerinin tartışıldığı alt başlıklardan yine bir hatırlatma yapmak gerekirse bu dönem, günümüzde temeli insan hakkı olarak değerlendirilen birçok etmenin ilk kez Türkiye'de uygulandığı sürece işaret eden bir nitelik taşıdığı bilinmektedir.

Bu dönemin önemli gelişmelerinden bir diğeri ise sosyal yardımların belirli bir yasa çerçevesinde sınırlandırılması ya da tanımlanmasıdır. 2005 yılında revize edilen 2022 Sayılı Kanun toplumun dezavantajlısını belirleyen ve tanımlayan bir mevzuatı içermektedir. 10.07.1976 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan *"65 Yaşını Doldurmuş,*

[394] Korkmaz; **a.g.e.,** s. 201-202
[395] Buğra; **a.g.e.,** s. 183
[396] Buğra; **a.g.e.,** s. 184
[397] Buğra; **a.g.e.,** s. 178

Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun" olarak isimlendirilen bu kanun çerçevesinde 65 yaşını doldurmamış olsa dâhi malulluğun ispatlanmasının yeterli olduğuna dair bir madde de eklenmiştir. Ancak kimsesizliği ispatlamanın parametresi yurttaşlığın getirdiği hak temelli sosyal yardım kavrayışına ters düşen bir içerik sunmaktadır [398]. Bu yasanın kapsamına dâhil ettiği diğer insanlar ise, tazminat niteliğindeki ödemeleri kapsamaktadır. Buna göre, muhtaç asker aileleri, İstiklal madalyası sahipleri ve diğer gazi ve şehit yakınlarını kapsayan bir içeriktedir [399]. Dolayısıyla 2022 sayılı yasa, toplumun dezavantajlısını belirleme konusunda bir üst şemsiye görevi görmektedir.

Türkiye'de sosyal politikaların sosyal korumaya dönük yüzü ise sosyal hizmetler alanında sunulan hizmetler ile görünür olmuştur. Ancak bu serüven uzun bir süreci kapsamaktadır. Refah toplumlarında devletin asli görevi arasında değerlendirilen bu kurumların tarihsel seyrini şu şekilde sıralamak mümkündür.

> *"Kamu sosyal güvenlik harcamaları kapsamında hizmete çevrilerek sunulan sosyal güvenlik garantisinin en çok bilinen ve yaygın uygulamalarından birini 'Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu' tarafından kimsesiz çocuklar, özürlüler ve yaşlılara yönelik hizmetler oluşturmaktadır. 1921 yılında 'Himaye-i Etfal Cemiyeti' olarak kurulan ve 1935 yılında 'Çocuk Esirgeme Kurumu' adını alan kurum aracılığıyla kimsesiz muhtaç çocuklarla, yaşlılara sosyal koruma garantisi sağlanmıştır. 1983 yılına kadar değişik bakanlıklar tarafından farklı hukuki düzenlemeler çerçevesinde verilen hizmetler 1983 tarih ve '2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu' ile birleştirilmiş ve oluşturulan yeni kurum (SHÇEK) Başbakanlığa bağlanmıştır [400]".*

Türkiye'nin küreselleşme sürecinden etkilenmeye başladığı döneme kadar refah rejimlerinin benimsediği birçok aşamadan geçmeye istekli olduğu yönünde çıkarımlarda bulunmak mümkündür. Ancak ithal ikameciliğin zamanla yarattığı krizleri aşamayan ve ulus-devlet olma yolunda gerekli görülen kapitalist ilerlemenin farklı bir tür kentleşme pratiğini beraberinde getirmesi, Türkiye'nin sosyal politikalara yönelik içeriğininin sorunlu olmasına neden olmuştur. Bir yanda temel insan haklarına yönelik düzenlemelerin anayasal güvence altına alınması olumlu bir gelişme olarak yorunlanabilirken, diğer yandan kontrolsüz kentleşmenin getirdiği yoksullukla

[398] Buğra; **a.g.e.,** s. 193
[399] Topak; **a.g.e,** s.206
[400] Alper; **a.g.m.,** s.227

mücadele edilirken sosyal yardımların bir 'kontrol' stratejisi olarak kullanılmasına neden olmuştur.

1.5. Türkiye'de Geleneksel Refah Rejiminin Değişimi

Türkiye'nin anayasal düzeninde güvence altına alındığı söylenen 'refah' kavrayışının uygulamada yaşanan dönüşümünü dünyada yaşanan olaylardan ve Türkiye'nin yaşadığı önemli siyasal, ekonomik gelişmelerden bağımsız yorumlamak pek olası değildir. Neoliberalizmin ve küresel ekonomi politikaların Türkiye'de uygulanagelen refah rejimlerine hangi sebeplerden alternatif olarak ortaya çıktığını kavrayabilmek için öncelikle 1970'li yılların sonunda yaşanan petrol krizinden başlamak gerekmektedir. Dünyayı ekonomik anlamda etkileyen petrol krizi, Türkiye'nin ithal ikameye dayanan sanayileşme politikaları ile birleşince ortaya hem ekonomik hem de siyasi süreçlerin tıkandığı bir tablo çıkmıştır [401]. Bu süreçte küreselleşmenin kapitalizmi standardize etme eğilimi özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri fazlaca etkilemiştir.

Hem bütçe açıkları hem de dış borçları artan Türkiye'ye *'24 Ocak Kararları'* olarak literatüre geçen tipik bir IMF uyum programının uygulanması öngörülmüştür. Ancak Türkiye'nin mevcut siyasi yapısında söz konusu uygulamaların hayata geçirilmesinin zorluğu anlaşılmıştır. Bu nedenle 12 Eylül 1980 askeri darbesi birçok açıdan yorumlanması gereken bir eylemler toplamı olarak değerlendirilebilmektedir [402]. Bunlardan biri de Türkiye'ye neoliberal politikaların yerleştirilmesi bağlamında oynadığı rol ekseninde incelenebilir.

Yeni anayasal düzende daha önce mevcut olan 'sosyal devlet' olma özelliği devam etmesine rağmen, uygulamadaki farklılıklar giderek belirginleşmektedir. Bu süreçte 1960 Anayasa'sında istihdam ve çalışma koşullarını düzenleyen grev hakkı, lokavt hakkı, sendika kurma gibi etkinliklerin önü kesilerek siyasi partiler kapatılmıştır. Bir çeşit 'istisna hali' olarak değerlendirilebilecek bu sürecin Türkiye siyasi tarihinde önemli bir 'toplumsal hafıza' oluşturduğu hatırlatılarak birçok temel insan hakkı ve

[401] Buğra; **a.g.e,** s. 197
[402] Buğra; **a.g.e,** s. 197

sosyal politik uygulamaların askıya alındığı bilinmektedir. Bu süreçte geliştirilen sosyal politikalar ve bireye yüklenen sorumluluklar daha çok siyasetin gündemine gelmeye başlamıştır.

Ekonomik alanda yapılan düzenlemeler ile kısaca, kamu kesiminin, özelde Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin etkinliğini azaltmak, yeni hukuki düzenlemelerle kamu kesimine geçmişten farklı fonksiyonlar yüklemek, özel kesimin daha hızlı gelişmesini sağlamak amaçlanmıştır [403]. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilk yıllardan beri uygulanagelen devletçilik ilkesinin gündelik dile yerleşen bir sitem biçimi olarak 'Her şeyi devletten beklememe' pratiğinin yerleştirilmesi gerektiği bu dönemde yinelenmeye başlanmıştır ve bu yollarla neoliberal politikalara meşruiyet alanı oluşturulmaya çalışılmıştır. Zira Türkiye'nin siyasal kültüründe devlete biçildiği varsayılan 'paternalist' eğilim, bu yaklaşımın ürünü olarak okunabilmektedir. Bu nedenle ne tam anlamıyla uygulanabilen bir refah rejiminden ne de tüm sorumlulukların piyasaya atfedildiği bir neoliberal politikalar sisteminden bahsedebilmek mümkündür.

Bu noktada neoliberal politikaların hâkim olduğu ekonomik düzenlerde sıklıkla görülen bir durum, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin sosyal politik çehresini de biçimlendiren bir nitelik taşımaktadır. Esasında burada vurgulanan husus, var olan düzenin paradoksal işleyişi ile ilgilidir. Zira bu dönemde, bir risk faktörü olarak algılanan yoksulluğun kontrol altına alınabilmesi için sosyal yardımlarda artışın gözlendiği bilinmektedir. Bu durum, var olan neoliberal politikalarda yaşanabilecek olası aksaklıkları gizlice örtbas etmeye yarayan bir işleve sahip görünmektedir [404]. Var olan gelişmeleri somutlaştırabilmek adına 1982 Anayasası sonrası Turgut Özal dönemi sosyal politikalarına bakmak yerinde olacaktır.

İstihdam alanlarının çeşitlenmesi ile kentleşme oranının giderek arttığı bir dönem olarak nitelendirilebilecek olan 1980'lerden sonra Türkiye, sosyal politika bağlamında bu kez merkeze 'kentli insan' sorununu almıştır. Çekirdek aile sayısındaki artış, taşeronlaşma ve kent yoksulluğu bu dönemin temel tartışma konularını oluşturmaktadır ve refah rejimlerinde uygulanan birçok konu, neoliberal perspektife göre yeniden yorumlanmıştır.

---

[403] Tokol; **a.g.m,** s. 67

[404] Gülcan Urhan ve Betül Urhan; AKP Döneminde Sosyal Yardım, **Himmet, Fıtrat, Piyasa – AKP Döneminde Sosyal Politika,** der. Meryem Koray, Aziz Çelik, İletişim Yayınları, 2017, (229-259), s.230

1987 yılından itibaren ise sağlık kurumuna ve sağlık hizmetlerine erişim konusunda yeni düzenlemelerin yapıldığı bilinmektedir. Hastanelerin yarı ticari yapısının ilk kararlarından olan, kâr payından doktorlara pay verilmesini esas alan döner sermaye uygulamalarının bu dönemde hayata geçirildiği görülmektedir. Eşitsiz korporatist yapının giderilmesi adına DYP-SHP koalisyonunun 1992 yılında yürürlüğe giren 'Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun' yürürlüğe girmiştir. 'Ödeme gücü olmayan vatandaş' kavramını, 'hiçbir sosyal güvenlik kurumunun güvencesi altında bulunmayan ve bu kanunun öngördüğü usul ve esaslar çerçevesinde belirlenecek aylık geliri veya aile içindeki gelir payı 1475 sayılı İş Kanunu'na göre belirlenen asgari ücretin vergi ve sosyal primi dışındaki miktarının 1/3'ünden az olan'lar şeklinde tanımlanmıştır. İhtiyaç tespitine dayanan Yeşil Kart uygulamasını ise, o güne kadar sürmekte olan yoksulluk belgesi edinme süreçlerinin veya hastanede yoksulluk kanıtlama çabalarının yerini alacak, onlardan daha formel daha nitelikli ve sosyal hak kavramıyla bağdaşması daha kolay bir uygulama olarak görülüyordu. Başka bir deyişle, DYP için Yeşil Kart uygulamasının 'muhtaçlara şefkat' kavramından vatandaşlık hakları kavramına geçişin bir aşaması olduğu söylenebilir [405].

Türkiye'de sosyal politikalara yönelik alınan kararlar açısından önemli olan bir diğer dönem ise 1999 yılı olarak değerlendirilebilir. 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi'nin ardından zaten ekonomik sıkıntılar içinde olan ülkenin mali tedbirler alması gerektiğine dair ileri sürülen iddialar, emeklilik yaşının yeniden düzenlenmesini beraberinde getirmiştir. Türkiye'de ortalama ömür çok uzun olmamasına rağmen, kentleşme ve sanayileşmenin yeni yeni ortaya çıkmaya başladığı dönemlerde emeklilik yaşının düşük tutulması, önemli bir oy potansiyelini barındırıyordu. Kadınların 38, erkeklerin ise 43 yaşında emekli olmasına imkân veren bu düzenleme 8 Eylül 1999 tarihine kadar devam etti.

1999 tarih ve 4447 sayılı yasa başta olmak üzere emeklilik yaşı ve aylıkların hesaplanma esasları, sosyal sigorta mevzuatı ile ilgili kapsamlı değişiklikler getirmiştir. Hatta özellikle emeklilik yaşının yükseltilmesine yönelik kamuoyu tepkisini önlemek için 1958 yılından itibaren tartışılan ancak bir türlü hayata geçirilemeyen ve o yıllarda

[405] Buğra; **a.g.e.,** s. 215

gündemde olmayan işsizlik sigortası, 4447 sayılı Kanun'la oluşturulmuştur. İşsizlik sigortasının kurulması Türk sosyal güvenlik sistemi için yeni ve önemli bir adım olmuş, ILO tarafından belirlenen 9 sosyal güvenlik tehlikesinden aile ödenekleri hariç bütün sigorta kolları ile ilgili örgütlenme tamamlanmıştır. İşsizlik sigortasının uygulanması İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun yeniden yapılandırılması ile oluşan Türkiye İş Kurumu'na (İŞKUR) verilmiştir. İşsizlik sigortası, sigortalı ve işverenin yanı sıra Türkiye'de devletin ilk defa prim ödeyerek sosyal güvenliğin finansmanına katıldığı sigorta kolu olmuştur [406]. Böylece 'modern' toplumlarda yaşlanan bireyin toplumsal statüsünü belirleyen çalışma – çalışmama ve emekli olma koşulları değişen toplumsal organizasyon biçimlerine ve nüfus politikalarına istinaden yeniden düzenlenmiştir.

1.6. AKP Dönemi Sosyal Politikaları

Bu çalışmanın araştırma bölümünün sınırlılığının belirlemesi bakımından önem taşıyan bu altbaşlık detaylıca incelenmeye çalışılacaktır. Türkiye'nin son 16 yılının siyasi, ekonomik ve kültürel yapısının şekillenmesinde önemli bir faktörü olan AKP hükümeti döneminin sosyal politikalara bakışı ve uygulanma pratikleri de bu anlamda oldukça önem taşımaktadır. Bu bağlamda 2002'den günümüze kadar olan süreçte neoliberal ekonomi politikalarının refah rejimlerini nasıl dönüşüme uğrattığı, sebep sonuç ilişkileri bağlamında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

3 Kasım 2002 seçimleri öncesinde Türkiye'nin gündeminde olan konulardan biri 2001 ekonomik kriziydi ve Türkiye'de kapitalist anlamda geçirilen ilk kriz olma özelliği taşıyan bu krizin açtığı derin yaraların nasıl aşılacağının tartışıldığı bir dönemde seçmenin tercihi o dönemde yeni kurulmuş olan Adalet ve Kalkınma Partisi olmuştu. Buğra, söz konusu krizin sebeplerini gerekçelendirirken, *hem dış ticaretin hem de 1989 sonrasında sermaye hareketlerinin liberasyonunun dünya ekonomisine entegrasyonu ile ilgili olduğunu dile getirmiştir.* Ancak bunların yanında piyasa koşullarına son derece bağımlı hale gelmiş yurttaşların karşılaştıkları yoksulluğun boyutları, göç ve daha önceki toplumsal düzenlerde enformel karşılıklılık ilişkilerinin hâkim olduğu aile yapılarının dönüşümü, hemşehrilik ilişkilerinin zayıflaması gibi etmenler nedeniyle kriz

[406] Alper; **a.g.m.,** s.225-226

daha da körüklenmiştir [407] . Tüm bu sebeplerden dolayı izlenen sosyal politikaların belirlenmesinde ekonomik önlemlerin standartlaştırılmasını öngören uluslararası kuruluşların yapısal uyum programlarının ve dünyadaki neoliberal politikaların etkili olduğu söylenebilir. Bu uygulamaların gerçekleşebilmesi için ise kurulacak hükümetin işbirlikçi bir tavrının olması oldukça önem taşımaktadır. Nitekim AKP hükümetinin kurulduğu ilk yıllardan itibaren geliştirdiği retorik bu amaca hizmet eder nitelikte olmuştur.

Kendi eğilimini 'muhafazakâr demokrat' bir çizgide tanımlayarak toplumun birçok dinamiğine hitap ettiği izlenimini yaratan bu parti, bir yanda sosyal devletin sürekliliğini arzu ettiğine yönelik söylemler geliştirirken, diğer yandan yoksulluk, yolsuzluk ve adaletsizlikleri muhafazakâr reflekslerle sonlandıracağına dair vaatlerde bulunmuştur. Dönemin siyasi ihtiyaçlarına göre şekillenen bu özellikleri nedeniyle yüksek bir oy oranıyla iktidara gelen AKP, *Batı yanlısı, ekonomide liberal, siyasal anlayış açısından demokrat, topluma yaklaşımında muhafazakâr, sosyal politikalar açısından sosyal devletçi* [408] bir parti olarak yorumlanabilir. Kendi içinde tezat ifadeleri bir arada bulundurduğu izlenimi yaratan bu yaklaşım, o dönem için ihtiyaç duyulan kurtuluş olarak yorumlanmıştır.

Yukarıda ifade edildiği üzere AKP hükümeti neoliberal politikaların Türkiye'de yaygın bir biçimde kurumsallaşmasına yardımcı olmuştur. Bununla birlikte sosyal yardımların da paradoksal bir biçimde en çok arttığı ve çeşitlendiği dönem olarak da tarihe geçmiştir. Bu anlamda sosyal politikalar, çoğunlukla sosyal yardımların kurumsallaşması ve yaygınlaşması şeklinde dile getirilen bir konu haline gelmiştir. Ancak sosyal politikaların anlamı sosyal yardımlarla sınırlandırılacak bir mesele değildir, kapsamı çok daha geniş bir içeriğe işaret etmektedir. Bu nedenle AKP hükümeti döneminin sosyal politikalarını istihdam olanaklarında yaşanan düzenlemeleri göz önünde bulundurarak yeniden değerlendirmek gerekmektedir.

Formel sektörde çalışanların yanı sıra tüm yurttaşları kapsayıcı bir sosyal politika anlayışı AKP hükümeti döneminde gerçekleşmiştir. Bunun temel sebeplerinden biri ise Türkiye'nin gündemini sıklıkla meşgul eden Avrupa Birliği ile olan ilişkilerin

[407] Buğra, **a.g.e.,** s. 220
[408] Koray; **a.g.e.,** s. 32

düzenlenmesi ve BM ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların yoksulluğun önlenmesine yönelik kontrol mekanizmaları olarak işlev görmeleridir. Esasında bu durum, yaşam üzerinde kurulan iktidarın küreselleşmesinin ve yoksulluğun denetlenebilir bir mekanizma gibi işletilmesinin de bir tezahürü olarak okunabilmektedir.

Dolayısıyla sosyal politikaların işleyişinde muhafazakar reflekslerden kaynaklanan sorumluluğu aileye, enformel ilişkilere ve İslami geleneklere yaslamak oldukça zorlaşmış, bunun yerini kurumsal bir sosyal güvenlik reformunun gerekliliği almıştır. Avrupa Birliği müktesebat kriterlerinden sayılan 'Sosyal İçerme Raporu' hazırlanması zorunluluğu toplumdaki eşitsiz korporatist yapının belirginleşmesi ve olası çarelerin üretilmesini de zorunlu kılmıştır [409]. Sosyal içerme;

> *"Bazı insanların yaşlılık, hastalık, özürlülük, işsizlik veya işteki kazancın geçinmeye yetmeyişi yüzünden toplumdan dışlanma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı durumlarda, bu durumu değiştirmek üzere yapılacak müdahaleler* [410] anlamına gelmektedir*".*

AKP hükümetinin sosyal içerme de dâhil olmak üzere tüm nüfusu kapsayıcı çalışmalarını neoliberal politikaların etkisini de göz ardı etmeden incelemek gerektiğinde 2003 yılından beri sistematik bir şekilde gerçekleştirilen sosyal politikalar zincirinden bahsetmek gerekmektedir. Sosyal güvenlik sisteminin tek çatı altında birleştirilmesi, Sağlıkta Dönüşüm Projesi'nin (SDP) hayata geçirilmesi, sosyal yardımların muhteviyatının yeniden belirlenmesi, 2011 yılında Kadın ve Aileden Sorumlu Bakanlığın yerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulması ve 2018 yılında teşkilat yapısında yaşanan değişiklikle Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın kurulması ile buna eşlik eden nüfus politikalarında yaşanan değişiklikleri saymak mümkündür.

AKP sosyal politikalarını anlamlandırabilmek adına öncelikle Sağlıkta Dönüşüm Süreci ve Genel Sağlık Sigortaları'na geçiş hakkında bilgi verilmesi konunun açıklayıcı olması açısından önem taşımaktadır. Özellikle 1980'lerden beri sağlık alanında bir reformun gerçekleştirilmesi gerektiği siyasetin gündemini meşgul eden konulardan

[409] Buğra, **a.g.e.,** s. 220
[410] Buğra, **a.g.e.,** s. 221

biriydi. AKP hükümeti tarafından 2003 yılında duyurulan ve kısaca SDP olarak isimlendirilen bu dönüşüm, tüm nüfusu kapsayacak ve farklı sosyal güvenlik şemsiyeleri arasındaki eşitsiz korporatist yapıyı kaldıracak bir retorikle tanıtılmıştır. Buna paralel olarak sağlık sektörü, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) ile sağlık hizmeti sağlayan kurumlar arasında sözleşmeye dayalı düzenlemeler, performansa dayalı ücretlendirme sistemleri ve özel sektör işletme prensiplerinin hastanelerde uygulanması gibi piyasa kurallarına göre yönetilen bir alan haline gelmiştir [411] . Ancak söz konusu durum, sağlığın ne ölçüde bir hak, ne ölçüde bir meta olabileceği sorgusunu da beraberinde getirmektedir. Bu anlamda genel sağlık sigortasının kapsayıcı ve adil olması önem taşımaktadır.

Sosyal güvenlik sisteminde yaşanan kökten değişim, tüm yurttaşların tek bir çatı altında toplanmasını gerekli gören bir düzenleme ile gerçekleştirilmiştir. Daha öncesinde Emekli Sandığı, SSK ve Bağ-Kur olarak üç ayrı kurumun sunduğu hizmet, kendi içinde eşitsizliği doğurmaya müsait, sorunlu bir yapıya işaret etmekteydi. Uygulanagelen sistemde devlet sadece Emekli Sandığı'na bağlı çalışan memurlara sigorta primi ödemekteydi. Bu korporatist sistem, ulaşılabilir sağlık hizmetlerinde yaşanan eşitsizliğe işaret etmenin yanı sıra refah rejimi olmanın gereği olan yurttaşlara sosyal bir 'hak' olarak sağlığı sağlayamama niteliğini de beraberinde getiriyordu [412]. Dolayısıyla yurttaşlık da kendi içinde hiyeraşik bir düzleme taşınmaktaydı. Bu bağlamda tüm yurttaşları kapsadığı varsayılan bir sağlık hizmetleri düzenlemesi olumlu bir gelişme olarak okunabilmektedir.

Bu çerçevede 2006 yılında 5502 sayılı 'Sosyal Güvenlik Kanunu' yürürlüğe girmiştir. Ekim 2008'de ise 5510 sayılı 'Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (SSGSSK)' yürürlüğe girerek 5 farklı sigorta hak ve yükümlülükleri tek bir kanun içinde düzenlenmiştir [413]. 2012 senesinin başında ise, 'Yeşil Kart Uygulaması' kaldırılmıştır. Bu uygulamanın yerine yukarıda ifade edildiği üzere tüm yurttaşlar genel sağlık sigortası kapsamına alınmıştır. Hane halkı geliri aile ferdi başına asgari ücretin

[411] Tuba İnci Ağırtan; Metalaşma ve Sağlıkta Dönüşümün Sınırları - Türkiye Örneği, **Neoliberalizm ve Mahremiyet – Türkiye'de Beden, Sağlık ve Cinsellik,** haz. Cenk Özbay, Ayşecan Terzioğlu, Yeşim Yasin, Metis Yayınları, İstanbul, s. 32
[412] Buğra; **a.g.e,** s. 232-233
[413] Alper; **a.g.m,** s. 229-235

1/3'ünden düşük olan yurttaşlar için ise primlerin devlet tarafından karşılanacağı kararı alınmıştır.

Bu içerik kapsamında Genel Sağlık Sigortası'na dair yapılan düzenlemelerin sağlık hizmetlerine erişim koşullarını iyileştirmesi bakımından önem taşıdığı mutlaka vurgulanmalıdır. Ancak sağlık hizmetlerinin alıcısını müşterileştiren bu yaklaşımın refah rejimlerinin altını oyma potansiyeli olan bir niteliği de taşıdığını hatırlatmakta fayda vardır [414] . Söz konusu durumu yaratan ise kararın kendisinden ziyade uygulanma pratikleridir.

Aynı dönemde nüfusun tamamının prim ödemesini zorunlu kılan GSS sistemine geçiş gerçekleştirilmiştir. Genel Sağlık Sigortası'nın yanında Tamamlayıcı ve Destekleyici Sağlık Sigortaları ile egemen iktidar olarak devletin refah rejimi olma özelliğini sarsan ve sorumluluğu piyasa ve bireyin kendisine yükleyen düzenlemeler de gerçekleştirilmiştir. Neoliberal politikaların ekonomi alanındaki yansımaları olarak okunabilecek bu düzenlemeler, kendi geleceğinin oluşturabileceği risk faktörlerini azaltma sorumluluğunu bireyin kendisine atfeden bir niteliği olduğu söylenebilmektedir. Bir yandan sigorta primini ödeyemeyen yurttaşların GSS'den yararlanamadığı bu düzende, muayene katılım paylarının arttığı ve tüm sağlık kuruluşlarında geçerli olan 'istisnai sağlık hizmetlerinin' sunulması, toplumsal sınıflar arası bir hiyerşinin yeniden üretilmesini beraberinde getiren bir düzenlemeler zincirine neden olmuştur [415].

Sağlıkta Dönüşüm Projesi'nin beraberinde getirdiği diğer gelişmeler ise sağlık ocaklarının yerine aile hekimliklerinin açılması, kamusal kaynakların özel şirketlere devredilmesi ile oluşturulan şehir hastaneleri şeklinde sıralanabilmektedir [416] . Neoliberalizmin devlet kurumlarındaki görünümü olarak okunabilecek bu durum, devletin refah rejimi kapsamında üstlendiği bazı görevlerin, piyasa ortaklığı ile gerçekleştirilmesini beraberinde getirmektedir.

Söz konusu durumun oluşturabileceği sakıncaları dikkate almakla birlikte sosyal güvenlik sisteminin tek çatı altında birleştirilmesi SSK Hastanelerinin de Sağlık

[414] Recep Kapar; AKP İktidarıjnda Sosyal Sigoralar, **Himmet, Fıtrat, Piyasa – AKP Döneminde Sosyal Politika,** ed. Meryem Koray, Aziz Çelik, İletişim Yayınları, 2017, (195-229), s. 216
[414] Ağırtan; **a.g.m,** s. 34
[415] Osman Öztürk; Sağlıkta Neoliberal Dönüşüm ve Hak Kayıpları, **Himmet, Fıtrat, Piyasa – AKP Döneminde Sosyal Politika,** ed. Meryem Koray, Aziz Çelik, İletişim Yayınları, 2017, (77-99), s. 98
[416] Öztürk; **a.g.em,** s. 98

Bakanlığı'nı devredilmesini gerekli kılmıştır. Bu durum ise satın alıcı ile hizmet sunucusunun ayrılması bakımından önem taşıyan bir husus olarak değerlendirilebilir.

2008 yılında yürürlüğe giren 5510 sayılı 'Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (SSGSSK)' sadece sosyal güvenlik sisteminin tek çatı altında birleştirilmesine yönelik alınan kararlarla sınırlı değildir. Bunun yanı sıra ILO'nun belirlediği 9 sosyal güvenlik riskinden aile ödenekleri, sigorta kolu hariç hepsini kapsayan bir düzenlemeyi beraberinde getirmiştir. Bu yasa kapsamında sunulan hizmetler aşağıda sıralanmıştır:

> *"Çalışma hayatları süresince çeşitli nedenlerle bir daha çalışamayacak şekilde işgücü kaybına uğrayarak malul kalmaları halinde, bu durumu bir raporla belgelendirmeleri ve 5 yıl prim ödemeleri koşuluyla 25 tam yıl çalışmış gibi malullük aylığı bağlanmaktadır. Yaşlılık sigortasından belirli süre prim ödeyen (7200-9000 gün veya 20-25 yıl) ve kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını dolduran sigortalılara prim ödeme gün sayıları dikkate alınarak aylığı bağlanmaktadır. Emeklilik yaşı 2036 yılından itibaren kademeli olarak yükseltilerek, 2048 yılında kadın ve erkeklerde 65'e çıkacaktır. 5 yıl prim ödeyen sigortalının ölümü halinde eline, çocuklarına ve bakmakla yükümlü olduğu ailesine ölüm aylığı bağlanmaktadır. Aylık bağlanması yanında aylık bağlanan kız çocuklarının evlenmesi halinde evlenme ödeneği verilmekte ayrıca ölen sigortalının cenaze masraflarının karşılanması için maktu cenaze yardımı yapılmaktadır. Türk sosyal sigorta sistemi ölüm sigortasından bağlanacak aylıklara hak kazanma koşulları bakımından çocuklar ve özellikle kız çocukları için geniş bir koruma sağlamaktadır. ... Hizmet akdi ile bağımlı çalışanlara yönelik oluşturulan işsizlik sigortası ile kendi istek ve iradesi dışında işsiz kalan, son üç yılda en az 600 gün prim ödeyen sigortalıya prim ödeme süresine bağlı olarak 6-10 ay arasında işsizlik ödeneği verilmektedir. İşsizlik ödeneği sırasında genel sağlık sigortası primlerinin ödenmesinin yanı sıra İŞKUR tarafından verilen meslek edindirme kurslarından faydalanma imkânları da bulunmaktadır*[417]*".*

Bir refah rejimi olarak Türkiye, geleceğin güvencesizliğini aşmak adına üstlendiği sorumlulukları sosyal güvenlik şemsiyesi adı altında aldığı kararlarla çeşitlendirerek, bu alandaki uluslararası uygulamalara benzer bir strateji ile hareket etme eğilimi içine girmektedir. Bu bağlamda sosyal güvenlik sistemleri, yurttaşlara, 'çalışan', 'emekli', 'engelli', 'kadın', 'yaşlı', 'çocuk', 'erkek', 'işsiz', 'malul' gibi isimler vererek, onları kendi içinde sınıflandırarak, ilgili bireylerin yaşamlarını ve yaşam koşullarını kontrol altına alan biyopolitik bir çerçeve çizmektedir. İktidar, çalışma sürelerini sayısallaştırarak, toplumsal cinsiyetler arası ayırımlar gözeterek, ilgili 'mağduriyet' durumlarını ve nakdi yardımları kendi içinde derecelendirerek yaşamın sürdürülebilirliği, kırılganlığı ve yaralanabilirliğine ilişkin bir yönetimsellik

[417] Alper; **a.g.m.,** s. 232

kurmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken esas husus ise, söz konusu kontrol mekanizmasının toplumdaki hiçbir bireyi iktidar alanının dışında bırakmamasıdır.

Türkiye'nin sosyal güvenlik sisteminin ikinci ayağını ise, kamu sosyal güvenlik harcamaları içinde yer alan sosyal yardımlar oluşturmaktadır. Çalışmanın daha önceki bölümlerinde de bahsedildiği üzere sosyal politikalar devlet, piyasa ve aileye düştüğü iddia edilen sorumluluklar düzeyinde tartışılırdı. 2011 yılında bakanlık isminde yaşanan değişiklik de bu sorumluluğun kime atfedilebileceğine ilişkin bir ipucu vermektedir. Zira kadın sorunlarını merkeze alan bakanlığın yerini 'Aile ve Sosyal Politika'ların alması ile birlikte aile kurumundan beklenen sorumluluklar ve işleyişini kolaylaştırıcı kararlar alınmaya başlanmıştır.

Kamu sosyal güvenlik harcamaları ile ilgili bütün kurumların 2018 yılı itibariyle Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde toplanması ile Bakanlık teşkilat yapısı içinde yer alan; 'Çocuk Hizmetleri', 'Engelli ve Yaşlı Hizmetleri', 'Aile ve Toplum Hizmetleri', 'Kadının Statüsü', 'Sosyal Yardımlar Genel Müdürlükleri' ile 'Şehit Yakınları ve Gaziler Daire Başkanlığı' tek bir çatı altında birleştirilmiştir. [418]. Türkiye'nin siyasi yapılanmasında ve sosyal politikaların harcama kalemlerinde büyük bir yeri olan sosyal yardımlar, AKP döneminde eskisine göre daha çok kurumsallaşarak yaygınlığını arttırmıştır. Sosyal yardımların aileyi merkeze alan içeriğini gerekçelendirirken muhafazakâr siyasi eğilime de bakmak gerekmektedir.

Bir siyasi ideoloji olarak muhafazakârlık, organik toplum anlayışında "aile" kurumu ile doğrudan bağlantı kurar. Bu bağlamda ailenin bir organizmanın çekirdeğini oluşturan ve bütün organizmanın özelliklerini kendinde barındıran bir yapıya sahip olduğunu iddia eder. Kıta Avrupasında bu ideolojinin kökenlerine ilişkin çıkarımlarda bulunulurken, din ve aile yapısının önemli bir etken olduğuna yönelik varsayımlar üretilir.

> *"Aile ister Hıristiyanlıktan gelen ilk günah nedeniyle olsun, isterse seküler gerekçelerle, kusurlu olan insanın içinde en ideal biçimde var olabileceği bir kurum olarak kabul edilir. Mükemmel olmayan insanı olgunlaştıran ve ona asıl kimliğini kazandıran, ona bir geçmiş ve gelecek duygusu veren de odur; bireyler unutkandır ama ailenin hafızası vardır"* [419].

[418] Alper; **a.g.m,** s. 232
[419] Bekir Berat Özipek; **Muhafazakârlık-Akıl, Toplum, Siyaset,** Kadim Yayınları, Ankara, 2005, s. 75

Dolayısıyla ailenin karşısında 'birey' kusurlu bir doğaya sahiptir ve onun toplumsal varoluşunu anlamlı kılacak unsur bir ailenin üyesi olarak yaşamını sürdürmesidir.

Muhafazakârlar, bu çerçevede ahlaki ve kültürel çoğulculuk kaygısı taşırlar ve çok kültürlü toplumların doğaları gereği istikrarsız olduklarını savunurlar. Muhafazakârlar bunun yerine, ortak kültür ve paylaşılan değerleri önemserler. Böyle bir kültür, gelenek, aile, din gibi çeşitli kaynaklardan 'geleneksel değerler', 'aile değerleri' biçiminde şekillendirilebilir." [420] . Bu anlamda aile 'değerlerinin' güçlendirilmesi muhafazakârlar için oldukça önemlidir. Aynı şekilde aile kurumunu geleneksel yapısı haricinde zedeleyecek her türlü oluşuma da karşıdırlar. Bunun başında evlilik dışı yaşam, eşcinsellik, cinsiyet değiştirme hakkı, kürtaj ve doğum kontrolü gibi koşullar gelmektedir. AKP hükümeti dönemindeki sosyal politikaları da bu siyasi bağlam içinde değerlendirmek anlamlı olacaktır. 2008 yılından beri sistematik olarak uygulanan ve toplum yaşlanmasının sorunsallaştırılmasının bir çözümü olarak sunulan pronatalist politikalar en görünür şekilde gündelik dilde 'en az 3 çocuk' söylemleriyle popülerleşmiştir. Dolayısıyla bu durum sadece nüfusun sayısal anlamda çoğalmasına değil, aynı zamanda yaşlanan birey sayısının oransal olarak düşmesi için uygulanan bir stratejiye dönüşmüştür. Ancak muhafazakâr perspektiften toplumsal denge adına yürütülen bu politikaların yükü, aileye ve özelde kadına yüklenmiştir. Dolayısıyla pronatalist politikaların sürdürülebilirliği adına sosyal yardım ağlarının da genişlemesi söz konusu olmuştur.

Zira sosyal yardım ağının genişlemesi ve sunulan maddi katkılarda görülen artışı aile kurumunun güçlendirilmesi, büyümesi için harcanan bir çaba olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır.

Bu süreçte sosyal yardımların organizasyonunda yerel yönetimlerin önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. Bunu gelenekselleştirenlerden biri de 1994 seçimleri sonucunda Refah Partisi olarak görülebilmektedir. Muhafazakâr siyasi eğilimini İslamcı yardımlaşma anlayışı ile birleştiren bu parti, sosyal yardımlara ayırdığı bütçeler aracılığıyla siyasi tabanını genişletme imkânı bulmuştur. Söz konusu durum, siyasi

[420] Andrew Heywood; **Siyasi İdeolojiler,** Bir Giriş, Adres Yayınları, Ankara, 2007, s.99

başarı anlamında kısa vadede işe yarar olmasına rağmen, uzun vadede refah rejimi kavramının altının oyulmasına neden olabilecek potansiyeli taşımaktadır. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesini esas alan AKP hükümeti de 2002 yılında benzer bir motivasyon kaynağı ile hareket ederek sosyal politikalarda aileyi merkeze alan kararlar almıştır. Bu bağlamda sokak çocukları, yaşlı bakımı ve çocuk bakımını kolaylaştırıcı ya da maddi destek sağlayıcı politikalar geliştirilmiştir [421]. Bu süreçte yoksul kitlelere yönelik karşılıksız destekler, hem kamuoyundan hem de 'tehdit' oluşturabileceği varsayılan 'yoksul' kesimler tarafından karşılık bulmuştur. Yoksulluğu önlemekten çok, yoksul nüfusu kontrol altına almayı amaç edinen bu politikalar sayesinde yoksul nüfus neoliberal işleyişe engel olmak yerine destek olmayı tercih etmiştir. Böylece sosyal yardımların hem neoliberal politikaların uygulanmasını hem de ucuz işgücü ihtiyacının karşılanmasında piyasaya 'yedek işgücü ordusu' ürettiği söylenebilir. İkinci katkısı ise sosyal yardım uygulamalarının, çok yüklü miktarlardaki teşvikler, hizmet ve mal satın alma yoluyla kamudan özel sektöre ciddi kaynak aktarmanın önemli bir aracına dönüşmüş olmasıdır. Gerçekten de eğitim ve sağlık alanındaki kamu hizmetlerinin özel sektörden temin edilmesinin, hem sermaye birikimine hem de bu hizmetlerin piyasalaştırılmasına ciddi bir katkı sağladığı bilinmektedir [422]. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere neoliberalizm, sosyal politikaların ne olduğuna yönelik tartışmaları yeniden gündeme getiren ve içeriğini zamanın ruhuna göre dönüştüren bir niteliğe bürünmektedir. Ancak bu noktadaki sorumluluk aktarımları başka bir tür yönetimsellik ve öznelleşme pratiği ile uygulanabilmektedir. Dolayısıyla siyasal desteğin sürekliliği 'yoksulluğun yönetilmesi' ile mümkün hale gelebilmektedir.

2. Türkiye'de Yaşlanma Sürecine Yönelik Sosyal Politikalar

Yaşlanma süreci birçok farklı bakımdan sosyal politikaların gündemine gelen bir konudur. Toplumda yaş ayrımcılığı tartışmalarının alevlendiği günümüz toplumlarında yaşlanan bireylerin yaşamını organize etmeye dönük alınan kararlar, yaşlanma sürecine ilişkin epistemik bir bağlam inşa etmektedir. Bu içerik göz önünde bulundurulduğunda

[421] Korkmaz, **a.g.e.,** s. 204
[422] Urhan ve Urhan; **a.g.m.,** s. 231

yaşlanma sürecinin organize edilmesine yönelik uygulanan sosyal politikaları üç ana eksende incelemek mümkündür. Bunlar emeklilik sistemleri, bakım – destek hizmetleri ve sosyal yardımlar olarak kategorilendirilebilir [423]. Nitekim Türkiye'de de yaşlanma sürecinin organize edilmesi, kontrol altında tutulması ve düzenlenmesi için tertibatlandırılmış bu üç ana eksenin nasıl kurumsallaştığını görmek Türkiye'nin toplumsal yapısı ve nüfusa yönelik genel projeksiyonunu yorumlamak adına anlamlı verilerin elde edilmesini sağlayacaktır. Bu çalışmanın daha önceki bölümlerinde de dile getirildiği gibi söz konusu uygulamalar ve içerikler toplumun kültürel, sosyal, ekonomik düzeyine göre çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenle bu başlık altında devlet, piyasa ve ailenin birbiriyle olan etkileşimini ve toplumun bu aktörlere yükledikleri sorumlulukları incelemenin uygun olacağı düşünülmektedir.

Esping Andersen, yaşlanan bireyin toplumdaki bakımını üstlenme sorumluluğunun iki bağlamda tartışılabileceğini dile getirmektedir. Buna göre aileyi merkeze alan bakım politikalarının yanında 'aile ağırlıklı olmaktan çıkış' ı simgeleyen politikalar da mevcuttur. Söz konusu ikinci seçenek aileye bağımlılık ilişkilerinin zayıfladığı, duygulanımsal emeğin başka kurumlara devredildiği ve *'bireyin ekonomik kaynaklar üzerindeki hâkimiyetlerini ailevi karşılıklılıklardan bağımsız şekilde asgariye çıkaran politikaları ifade eder. Bu metalaşmanın sınırlanması kavramı gibi, ampirik olarak 'ya o ya da bu'dan ziyade bir derecelendirme sorunudur.'* [424]. Dolayısıyla ailenin; emeklilik, bakım, yardım ve hizmetler noktasında oynadığı rol ve buna bağlı olarak sosyal politikaların yaşlanmayı nasıl organize ettiği önem arz etmektedir. Bu nedenle sosyal politikalar, sadece yaşlanan bireyin toplumda nasıl denetlenmesi ve düzenlenmesi gerektiğini tayin eden bir bağlamın çok ötesinde yaşlanan bireylerin aile içindeki konumlarından hareketle, aynı aileyi paylaşan bireylerin 'yapıp ettiklerini', ya da 'ne yapıp ne yapamayacaklarını' belirleyen ve sınırlandıran bir içerik üretmektedir.

Örneğin kapitalizmle nüfusun kentlerde yoğunlaşması sonucu oluşan aileler ile geleneksel geniş aileler arasında meydana gelen yapısal değişiklikler, oluşturulan sosyal politikaların içeriğine, sunulan bakım hizmetlerine ilişkin rollerin hangi kurumlara devredileceğine ilişkin ipuçları vermektedir. Zira ailenin bu anlamdaki organize olma

[423] Faruk Taşcı; Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri, **Çalışma ve Toplum Dergisi,** 2010/1, (175-202), s. 183
[424] Esping-Andersen; **a.g.e. ,** s. 52

biçimi, ilgili toplumun modernlik pratiği hakkında ipuçları vermektedir. Ailelerin yapısal özelliklerinin belirlenmesinde aile büyüklüklerindeki değişimden ziyade ailenin bireyleri kuran duygusal süreçlerde oynadığı rolün ve toplumla girdiği etkileşimin önemli olduğu söylenmektedir [425]. Bu bağlamda aile ile sosyal politikalar arasında önemli bir bağ olduğunu söylemek gerekmektedir. Bu çalışmada aile sosyolojisine ilişkin detaylı bilgi verilmemesi konunun sınırlandırılması adına önem arz etmektedir. Ancak Türkiye'deki sosyal politikaların nasıl bir içerikle çerçevelendiğini ya da hangi zeminden yararlanılarak meşrulaştırıldığını kavrayabilmek adına Ferhunde Özbay'ın Türkiye'nin toplumsal yapısına ilişkin çıkarımına kısaca değinmekte yarar vardır.

Türkiye'nin modernleşme deneyimi, kendine özgü bir kentleşme pratiğini beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla aile kurumunun işleyişi ve nüfusun dağılım özellikleri Avrupa deneyiminden farklı bir çizgide ilerlemiştir. Bu içeriği ortaya koymak üzere yapılan araştırmalar sonucunda Türkiye'de sayısal anlamda geleneksel aile yapılanmasının, ailenin geçici bir formu olduğuna dair bulgulara rastlanmıştır. Bu araştırmalar sonucunda geleneksel geniş aile yapılanmasının sürekli bir yaşayış biçimi olmaktan öte, şartların getirdiği bir ilişkiler biçiminin sonucu olduğuna dair sonuçlara varılmıştır. Bu bağlamda yaşam döngüleri içinde Türkiye'de ailelerin 'geniş- çekirdek-geniş aile' şeklinde örgütlendiği tespit edilmiştir [426]. Dolayısıyla Türkiye'de yaşlılara yönelik bakım ve sağlık olanaklarının sistematik sosyal politikalar ile belirli kurumlara devredilmesindense yaşlı bakımının ailenin sorumluluğunda görüldüğü uzunca bir dönem yaşandığı bilinmektedir. Bu nedenle bakım hizmeti ve duygulanımsal emek hep aile içinde giderilmiştir. Bununla birlikte Türkiye'deki aile ilişkileri değerlendirilirken tarım toplumu özelliklerinin de hâlihazırda sürdüğünü hatırlatmakta fayda vardır. Hatta bu nedenle aileler kentlere yerleşmiş olsalar dahi fonksiyonel açıdan geniş aile ve akrabalık bağlarının dayanışmacı ağının sürdüğü görülebilmektedir. Aile kurarken ve daha sonra ihtiyaç dâhilinde verilen maddi desteğin yanı sıra, çocuk bakımında aile büyüklerinden istenen yardımlar da bu duruma örnek olarak gösterilebilir [427]. Bu noktada söz konusu bağların homojen olmadığını belirtmekte yarar vardır. İçeriği bu

[425] Aytaç, "Ailenin Serencamı…*.**a.g.e.,"** s. 92*
[426] Özbay; **a.g.e.,** s.59
[427] Ömer Zühtü Altan ve Yener Şişman; Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar, **Kamu-İş C: 7 S:2,** 2003, s. 13

kadar karmaşık olan aile bağlarında 'hak' temelli sosyal politika üretmenin güçlüğü de ortadadır.

Görüldüğü gibi, Türkiye'nin modernleşme deneyimine bağlı olarak aile kurumu, örgütlenme biçimi ve sorumlulukları çok çeşitli görünmektedir. Ancak bir refah rejimi olduğunu anayasal düzeninde dile getiren Türkiye Cumhuriyeti'nin bu konuda uygulayacağı politikalar önem taşımaktadır. 1982 Anayasa'sının 'Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler' bölümünde sıralanan 60. 61. ve 62. maddelerinde 'Sosyal Güvenlik Hakları'na yer verilmektedir. Özellikle 60. ve 61. maddede doğrudan ya da dolaylı olarak yaşlanma sürecine yönelik düzenlemelerin yer aldığı görülmektedir.

Sosyal güvenliğin herkes için tanınan bir 'hak' olduğunu ve devletin bu durumun teminatı olduğunu aktaran anayasanın 60. maddesi, aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin bir refah rejimi olarak tertibatlandırılmasının pekiştireci olarak görülebilir. 1982 Anayasa'sının 61. maddesi; *"Yaşlılar devletçe korunur. Yaşlılar devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıkla düzenlenir"* ibaresi yer almaktadır. Nitekim aynı maddenin devamında *"Bu amaçlarla devlet, gerekli teşkilat ve tesisleri kurar ve kurdurur"* [428] açıklaması ile ilgili alana yönelik düzenlemelerde kimin yetkilendirildiği de açıkça belirtilmektedir. Böylece bir refah rejimi olarak Türkiye'nin yaşlı nüfusa yaklaşımları çerçevelenmiştir. Ancak söz konusu hükmün içeriğine yönelik detaylı maddeler konunun kapsamının genişliğine işaret eden bir bağlamı göstermektedir.

Güncel ismiyle Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kendi web sayfasında yayımladığı mevzuatlarda ilgili anayasal düzenin hangi kanun, tüzük, yönetmelik ve yönergelerle desteklendiğini açıklamaktadır. Bu bağlamda yaşlanan bireyin statüsü ve onun yaşamını ailesi ile birlikte düzenlemeyi amaçlayan 2828 sayılı 'Sosyal Hizmetler Kanunu', 2022 sayılı '65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun' ve 5825 sayılı 'Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun ve Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme' ve 5510 sayılı 'Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'na bakmak gerekmektedir. Elbette bu kanun

[428] http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2709&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch (Erişim Tarihi: 14.09.2018)

hükümlerinin dışında yaşlanan bireyin konumuna ilişkin ilave yasal düzenlemeler de mevcuttur. Ancak bu çalışma kapsamında konuya ilişkin genel bir çerçeve sunmak adına içerik, yasal düzenlemeler ile sınırlandırılmıştır.

Devlet Planlama Teşkılatı'nın kurulduğu tarihten itibaren yaşlanan bireye yönelik sosyal politikalar özellikle sosyal güvenlik ve sosyal hizmet başlıkları altında incelenmiştir. 2000'li yıllara kadar kurum bakımına odaklanan bu stratejik planlar, 2000'li yılların başından itibaren yerini ailenin güçlendirilmesi ve desteklenmesi planlarına bırakmıştır [429] . Bu yaklaşımsal farklılığın kökeninde ayrı ayrı değerlendirilmeye ihtiyaç duyulan birçok konudan bahsedebilmek mümkündür. Ancak bu konuları da birbirinden ayrı bir şekilde değerlendirmemekte yarar vardır. Özellikle Türkiye'nin egemen iktidar pratiğinin muhafazakâr eğilimi, söz konusu politikaları açıklamak için önemli ancak yeterli bir kriter değildir. Bu uygulamaların az sonra açıklanacak sınırlandırıcı etkileri ve özel sektörün alana ilişkin teşvikini merkeze alan içeriği, ister istemez aile bireylerine sorumluluk atfedilmesine neden olacak politikaların güçlendirilmesini beraberinde getirmiştir. Bu nedenle yaşlanan bireyin bakımını aileye yükleyen politikaları neoliberalizm üst şemsiyesinden okumak da olasıdır. Zira sosyal politikanın öznesi olan bireyin bakım temelinde sorunsallaştırılması, onun ihtiyaçlarının hak temelli olmaktan ziyade bakan bireyin inisiyatifiyle çerçevelenmesine neden olmaktadır. Türkiye toplumunun değişen yapısal özelliklerine rağmen söz konusu uygulamaların güncelliğini hala koruduğu görülebilmektedir.

Bahse konu toplumsal değişimi anlamlandırabilmek adına Devlet Planlama Teşkilatı'nın 2007 verilerine bakmak gerekmektedir. Zira bu veriler ışığında Türkiye'de yaşlanan bireylerin göç hareketliliğine doğrudan dâhil olmadığı ve çekirdek aile yapısındaki sayısal artışla da ilişkili olarak yalnız yaşayan yaşlı bireylerden oluştuğu tespit edilmiştir. Ancak bu verilere rağmen TÜİK, Türkiye toplumunda geleneksel bakım usullerinin hâlihazırda sürdüğünü söylemektedir [430] . Dolayısıyla Ferhunde Özbay'ın bu başlığın altında Türkiye aile yapısının günümüz görünümüne ilişkin çıkarımları teyit edilmiştir. Dolayısıyla yaşlı bakımının ailenin sorumluluğunda

[429] Sema Oğlak; "Türkiye'de Yaşlının Uzun Süreli Bakımında Bakım Politikaları", İçinde Korkmaz N. ve Yazıcı S. (Ed.) **Küreselleşme ve Yaşlılık- Eleştirel Gerontolojiye Giriş,** Ütopya Yayınevi, Ankara, (215-237).,s. 223-224
[430] Oğlak; **a.g.m.,** s. 224

olduğuna yönelik yaygın görüş, aile yapısının çekirdek-geniş-çekirdek şeklindeki döngüsünü doğrular niteliktedir. Yaşlanan bireyin sosyal politikalar karşısındaki değeri bu bağlamda ayrı bir önem taşımaktadır. Söz konusu statüyü yeniden tanımlamak adına 2006 senesinde yürürlüğe giren 'Engelliler Yasası' kapsamında, yaşlanan birey de engelli statüsüne alınmıştır [431]. Bu yasal değişiklik kapsamında hem engelli birey hem de yaşlanan birey, egemen iktidar söylemi karşısında 'bakıma muhtaç' olarak kodlanmıştır. Böylesi bir söylem birliği farklı sorunsallara yönelik ortak eylem planlarının gerçekleştirilmesini beraberinde getirmiştir.

Bunun için yapılan ilk çalışma 2007 yılında yürürlüğe giren 'Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tesbiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik'tir. Bu yönetmelik kapsamında yaşlanmakta olan bireylerin ailelerine 'bakım parası' verilmesi öngörülüyordu [432]. İlk etapta Türkiye'nin toplumsal yapısına ve yaşlanan bireylerle yapılan psikolojik ve sosyolojik kökenli araştırmaların bulgularına göre oldukça anlamlı ve uygulanabilir bir politika olduğu söylenebilir. Zira kurumsal bakım hizmetinden yararlanmak konusunda olumsuz düşünceleri olduğu tespit edilen yaşlanan birey sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Bununla birlikte alt gelir düzeyinde olup aktif çalışma yaşamına dâhil olmayan bireylerin bakım ücreti karşılığında duygulanımsal emeklerini işgücüne çevirmeleri kısa vadede oldukça anlamlıdır. Ancak bu noktada konuya bir parantez açarak söz konusu uygulama biçiminin yaşlı bakımını bireyin hakkı olmaktan çıkararak sadaka zihniyetine dayanan bir çözüm önerisi getirdiği de unutulmamalıdır [433].

Uygulamanın diğer esasları, söz konusu yönetmeliği daha da sorunlu hale getirmektedir. Zira bakım parası alabilmenin şartı yaşlanan bireyin içinde yaşadığı ailenin gelirinin asgari ücretin üçte ikisinden daha az olduğu koşullarda verilebilmektedir. Dolayısıyla egemen iktidar sadece kendisinin belirlediği yoksulluk kriterinin altındaki hanelerle ilgilenmektedir. Söz konusu yoksulluğu ispatlamak zorunda kalan hane üyeleri için bu durum, 'bakılan' kişinin, bakana muhtaç olmasını beraberinde getirmektedir. Hem bir bakım sigortası niteliği taşımayan hem de kayıt dışı ekonominin bir parçası olan 'bakan' için ise durum ayrıca problematik hale

[431] Oğlak, **a.g.m.,** s.223.
[432] Oğlak, **a.g.m.,** s.228.
[433] Özbay, **a.g.e.,** s. 326- 327.

gelebilmektedir [434]. Bu nedenle bu durum iki bağlamda da değerlendirilmesi mümkün olan olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Bunlardan biri yaşlıyı, diğeri ise bakan kişiyi olumsuz yönde etkileme potansiyeli taşıyabilmektedir. Değinilmesi gereken ilk husus, bakım ihtiyacı olan yaşlanmakta olan bireyin ailesinin alacağı inisayatife muhtaç olmasıdır. Böylesi politikalar geliştirilirken her yaşlanmakta olan bireyin bir ailesi olduğu önkabulünden hareket edilmektedir. Ancak yalnız kalmayı tercih eden ya da ailesiyle güçlü bağlarını sürdürmeyen yaşlıların nasıl bir bakım hizmeti alacağı bu noktada soru işaretleri doğurmaktadır.

> Bununla birlikte *Böylesi bir bağımlılık ve muhtaçlık yaşlının sosyal alana çıkmasının ve oradan bağımsız bir birey olarak var olmasının önündeki en önemli engellerden birini oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle, yaşlının kamusal alanda bağımsız olarak var olabilmesi ve oradaki iştiraki, başka bir bireyin iyi niyetine bırakılmaktadır. Anlaşılan o ki, Türkiye'de sosyal devlet bu alandaki iddiasını, koşulsuz şartsız yurttaşlarının refahı için var olduğu iddiasını, bir politik tavır olarak göstermemektedir* [435].

Dolayısıyla Türkiye'de de bakıma yönelik sosyal politikalar sadece aile teşvikleriyle sınırlandırılmamalı ve bakıma yönelik hizmetler çeşitlenmelidir. Yaşlanmaya yönelik sosyal politikalarda yaşlı bireye bakma sorumluluğunu üstlenen bireye yönelik olumsuzluklar ise, daha çok sosyal politikaların cinsiyetçi yaklaşımlarından kaynaklanmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve ev içi emeğin kadına atfedilmesinden kaynaklı olarak yaşlanmakta olan bireyin bakım sorumluluğu çoğu zaman kadınlara düşmektedir. Bu durum, kadının kamusal yaşamdaki görünürlüğünü törpüleyen bir sonucu beraberinde getirebilmektedir. Sosyal politikaların bir 'hak' olarak kabul edildiği anlayışın yaygınlaşması ise, geleneksel yardımlaşma pratiklerinden ayrılması ile ancak mümkün olabilmektedir.

Evde aile üyelerinden temin edilen bakım hizmetlerinin dışında yaşlanan bireyin yaşamını organize etmeye dönük başka uygulamalardan da söz edebilmek de mümkündür. 1983 yılında 2828 sayılı 'Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu' çıkarılmıştır [436]. Bu kanun kapsamında sosyal hizmetler adı altında verilen gönüllü ve kamu kuruluşlarının hizmetleri tek bir çatı altında toplanmıştır. Bu çalışma

---

[434] Korkmaz; **a.g.e.,** s. 228.
[435] Özgür Arun; "Yaşlı Bireyin Türkiye Serüveni: Kaliteli Yaşlanma İmkânı Üzerine Senaryolar", Özgür Arun, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(2):313-330(2008), s. 324
[436] Tokol ve Alper, **a.g.e.,** s.415.

kapsamında ise önemli olan, söz konusu uygulamaların yıllar içinde geçirdiği değişime tanıklık edebilmektir. Dolayısıyla bu kanun kapsamında korunmaya, bakıma ya da yardıma muhtaç aile, çocuk, engelli ve yaşlıların toplumun dezavantajlısı olarak hangi sosyal hizmetler ve sosyal yardımlardan yararlanacaklarını belirleyen hükümler açıklanmıştır. Bu kanunun 3. Maddesi (e) bendinde 'ihtiyacı olan yaşlı'nın kim olduğuna ilişkin bir tanımlama yapılmıştır. Buna göre *'sosyal ve ekonomik yönden bir yoksunluk içinde olup korunmaya, bakıma ve yardıma ihtiyacı olan kişi'* betimlemesi uygun görülmüştür [437]. Ancak bu içerik oldukça muğlâk olduğundan sosyal bir hak olarak bakım ve sosyal hizmet olanakları konjonktürel olarak değişme eğilimi içinde olabilmektedir.

Sosyal Hizmetler Kanunu'nun sırasıyla 2007, 2011, 2014 yıllarında eklenen maddeleri ile birlikte yaşlanan bireyin bakımına yönelik ek kurumsal yapıların oluşturulmaya başlandığı görülmektedir. Daha öncesinde kurumsal bakım hizmetlerinde sadece huzurevlerinden söz edebilmek mümkünken, yapılan yapısal ve yasal değişikliklerle hem engelli hem de yaşlı bireylere yönelik 'Aktif Yaşam Merkezleri', 'Ev Tipi Sosyal Hizmet Birimleri' ve 'Sosyal Hizmet Merkezleri'nin de kurulmasına yasal anlamda ön ayak olunmuştur [438]. Böylece yaşlanan bireyler alternatif yaşam ve bakım hizmetlerinden faydalanabilmektedirler.

Bu bağlamda bakım hizmetlerini kurumsal bakım hizmetleri ve evde bakım hizmetleri olmak üzere iki açıdan incelemek mümkündür. Bir refah rejiminin gerektirdiğine inanılan bu olanaklar sayesinde yaşlanma pratiklerine yönelik alternatif formlar oluşturulmaktadır. Ancak söz konusu formların uygulanma biçimlerinde kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının imkân tanıdığı yaşam pratiklerinin neoliberal politikalara hizmet eden bir içerik ürettiğini de gözden kaçırmamak gerekmektedir. Örneğin yaşlanan bireylere yönelik kurumsal bakım hizmetleri daha önce sadece kamusal işleyişi bağlamında bilinen huzurvelerinden ibaretken yeni düzenlemelerle bakım merkezleri ve rehabilitasyon merkezlerinin de kurulduğu bilinmektedir [439]. Huzurevleri devlet tarafından sağlanan bir hizmet kuruluşu olmanın yanında özel

[437] Altan ve Şişman; **a.g.m,** s. 26
[438] *Bknz. Sosyal Hizmetler Kanunu (Kn. 2828)*
[439] Oğlak; **a.g.m.,** s. 225

sektörün de Türkiye'de hâkim olmaya başladığı alanlardan biri olarak yeni yeni kullanılmaya başlanmaktadır. Ancak ister kamu, belediye, vakıf ya da özel sektörün bir parçası olarak ücret, kabul koşulları ve sağlanan hizmetlerde belirgin farklılıklara rastlamak mümkündür. Özel huzurevlerine kabul koşullarının 55 yaşından başlaması ve herhangi bir fiziki, ruhsal herhangi bir problemi olmayan, madde bağımlılığı olmayan ya da tıbbi bakım gerektirmeyen yaşlanan bireyleri kabul etmeleri ile söz konusu kurumlar sadece 'makul' bir yaşlı kategorisini kabul ettiğini belirten ayrıştırıcı bir kurum niteliği taşımaktadır.

İKİNCİ KISIM: ARAŞTIRMANIN SUNUMU

3. BÖLÜM: ALTERNATİF MEDYA VE ANA AKIM MEDYADA YAŞLANMA TEMSİLLERİ

Yeni iletişim teknolojilerinin giderek gündelik yaşam pratiklerine dâhil olması ile birlikte daha etkileşimsel bir bilgilenme ediminin ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Bu bağlamda haber edinmek için başvurulan kaynaklar da giderek çeşitlenmekte ve 'demokratik' anlamda sözünü duyurabilmek isteyen birçok birey katılımcı bir kamusallığın üretilebileceği mecralara yönelme eğilimine girebilmektedir. Bu noktada ana akım medyanın ürettiği içerikler ve duyurmak istediği haberlerin sunumu çoğu ekonomi-politik dinamiğin gölgesinde şekillenmek durumunda kalmaktadır. Zira burada belirleyici olan katı hiyerşik konumlanma çoğu zaman toplumun dezavantajlısı konumundaki birçok bireyin söylemlerinin dile gelmesi ya da duyurulması noktasında filtrelere takılabilmektedir. Daha katılımcı bir söylem arayışı içinde olanların bu söylemlerini dile getirme amaçları doğrultusunda aradıkları 'alternatifler' çoğu zaman onları yeni medyanın imkân tanıdığı sosyal paylaşım ağlarına yönlendirebilmektedir. Ancak burada dolaşıma sokulan bilgi, bir yurttaş gazeteciliği pratiği olarak değerlendirilmesine rağmen, kurumsal bir içerik üreticisinin belirli yayıncılık politikaları gereği işleyen bir gazetecilik pratiğine işaret etmemektedir.

Bu çalışma kapsamında alternatif medya kavramının tercih edilmesinin nedeni ana-akım medyaya alternatif oluşturulabilecek 'yeni' bir gazetecilik anlayışının imkânlarını sorgulamaktır. Bu bağlamda alternatif medya için oluşturulmuş platformları metruk bir uzamda mevzi edinme çabası olarak okumak mümkün görünmektedir. Bu noktada metruk kavramının anlamına bakmak yerinde olacaktır. Mekânsal bir terk edilmişliği açıklamak için kullanılan bu kavram, daha öncesinde işlevsel olan ancak çeşitli sebeplerle uzaklaşılan bir mekânı açıklamak için kullanılmaktadır. Dolayısıyla bir mekânın metruk olması ile bir mekânın 'boş' olması arasında ciddi bir fark vardır.

Yeni iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ana akım medyayı temsil eden gazetecilik pratiklerinde de dönüşümlere neden olmuştur. Dolayısıyla geleneksel habercilik pratikleri yeni iletişim teknolojileri ile birlikte bu mecralara kaymıştır. Bununla birlikte ana akım medya ile ilişkilendirilen gazetecilik pratiklerinin de sabit kaldığını varsaymak oldukça yanıltıcı olabilmektedir. Zira ana akım medyayı temsil eden yayın organları da kurumsallaşmış profesyonelleri, katı hiyerarşik yapılanmaları ile yeni medya mecralarında varlık göstermektedir. Üstelik böylesi koşullarda gazete çıkarabilmek, benzer mecralar arası rekabet koşullarının artmasına neden olmaktadır. Zira herkesten önce haberi ulaştırma zorunluluğu, yeni medya teknolojileri ile birlikte giderek daha zorlaşmakta ve hız ile etik arasındaki makas giderek açılmaktadır. Bu noktada 'yavaş' bir gazetecilik pratiğini gerçekleştirme konusunda istekli bir mecranın ortaya çıkması hem ana akım medya içinde beklenmeyen bir strateji olarak görülmekte hem de yeni medya teknolojilerinin çalışma prensiplerinin dışında konumlanmaktadır[440]. Rekabet olanakları içerisinde yer bulmayan ancak alternatif bir arayış içerisinde olanların başvurabileceği bu alanları metruk bir uzam olarak tanımlamak mümkündür. Zira aynı rekabet koşulları içinde yer almayan ve benzer bir strateji ile haber yazmayan ve bu sebeple de deneysel metinlere yer veren mecralar, ana akım medyanın tahakküm alanından çekilmeyi tercih ettiği bir alanda varlık göstermektedir – bu nedenle de 'metrukluk' ile açıklanabilmektedir. Dolayısıyla ana akım medyanın geleneksel anlamda yayıncılık ilkeleri olarak belirlediği ancak çoğu zaman uygulamakta zorlandığı 'tarafsızlık' ilkesi gibi ilkelerin de dönüşüme uğraması kaçınılmaz olmuştur. Yeni gazetecilik pratikleri de bu argümandan yola çıkarak 'hak haberciliği', 'dezavantajlı grupların' çıkarını gözeten habercilik deneyimleri geliştirme gibi alternatif arayışlara başvurmuşlardır.

Massumi'nin Deleuze ve Guattari'nin *Kapitalizm ve Şizofreni* adlı eserini yeniden yorumladığı *'Kapitalizm ve Şizofreni İçin Kullanıcı Rehberi'* isimli çalışmasında metrukluğa ilişkin çıkarımlarını bu konu dikkate alınarak iki ana eksende

[440] Onur Bekiroğlu, Sinan Kaya, Deniz Yaman; "Dijital Dönüşümün Periyotlarında Medya ve Gazetecilik Alanındaki Birikim ve Sıçramalar", Uluslararası Türk Dünyası Basın Sempozyumu", 14-17 Mart 2019, 18.

tartışmak mümkündür. Bunlardan biri metrukluğun tanımında görünür olurken, bir diğeri ise metrukluğu oluşturan koşullar ile ilgilidir. Metruk uzamı Massumi, *'oluş halindeki bedenlerin kendilerine ait kılacağı bir belirsizlik bölgesi'* olarak tanımlamaktadır [441]. Dolayısıyla ana akım medyanın varlık alanının ötesinde yeni bir 'hakikat oyunu' kurma şansına sahip olduğu varsayılan bu mecranın eriştiği imkânı değerlendirme biçimi çalışmanın merak konularından birini oluşturmaktadır.

> "Metrukluk, soyut denetim makinesinin dispozitif tekniklerinin yayıldığı majör uzamda, minör oluşların yaratımına olanak sağlayan boşlukları oluşturmaktadır. Bu bağlamda internet-makine kullanımı, majör buyurgan iktidar diline karşı, profesyonellik gerektirmeyen, anlık görseller ve metinler paylaşımı yoluyla gerçekleştirilen anlamın yersizyurtsuzlaştırıldığı minör dilin yaratımına ve görünürlüğüne katkı sağlamıştır" [442].

Söz konusu metrukluğun ise, 'her oluşun bir engelleme ile başlamasına dayanan' bir arka planı olduğuna inanılmaktadır. Dolayısıyla alternatif bir gazetecilik pratiğinin bu alandan kaçışla mümkün olabileceği düşünülmüştür. Ana akım medyadan ayrılarak minör bir dilin imkân ve sınırlılıklarının araştırıldığı bu çalışmada yaşlanmaya yönelik alternatif bir söylemin üretildiği mecralar merak konusu olmuştur. Bu sorgulama sonucunda söz konusu alternatifliğin egemen iktidar ilişkileri karşısında direniş odağı potansiyeli taşıyan alternatif gazetecilik ve alternatif yaşlanma söylemlerinin izleğinin sürülmesi amaçlanmıştır. Alternatif medya söyleminin gelişebileceği uzamın dönemin tertibatından tamamen bağımsızlaşacağı beklenmese de özne için bir söylemsel alan boşluğunun oluşması yönünde bir beklenti yeşermektedir. Bu anlamda bu çalışma hem alternatif söylemlerin üretilmesinde yeni gazetecilik pratiklerinin yerini araştırmakta hem de alternatif bir yaşlanma söyleminin olup olamayacağını tartışmaktadır.

---

[441] Brian Massumi; **Kapitalizm ve Şizofreni İçin Kullanıcı Rehberi: Deleuze ve Guattari'den Sapmalar,** çev. Fahrettin Ege, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara, 2013, s. 150

[442] Hasan Turgut; "Makine Olarak İnternet: Toplumsal Hareketler – Yeni Medya İlişkisine Dair İmkân ve Sınırlılıklar", **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi,** İzmir, 2016, s. 326

1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışma kapsamında medyanın yaşlanmayı hangi söylemler ile ele aldığını açıklamak amaçlanmıştır. Bunun içinse eleştirel söylem analizinin uygun olacağı düşünülmüştür. Çalışmanın kuramsal kısmında da söylemin düzenine ilişkin Foucault'nun görüşlerine yer verilmiştir.

> *"Söylemsel bir oluşum, o halde, on yıllar ya da asırlar için zamanı durduran ve onu donduran bir resmin rolünü oynamaz; o zamansal süreçlere özgü bir düzenliliği belirler; o bir söylemsel olaylar serisi ile başka olay, dönüşüm, değişim ve süreç serileri arasındaki eklemleme ilkesini ortaya koyar[443]".*

Bu bağlamda söylem, dilin ardına gizlenen iktidar ilişkilerinin gün yüzüne çıkmasına yardımcı olduğu gibi, onun yaratıcısı olan öznelerin de anlam dünyalarını şekillendirmektedir. Ancak söylem aynı zamanda yaratıcı ve dönüştürücü bir niteliğe sahiptir. Bu bağlamda söylem içinde bulunulan tertibatın en somut göstergelerinden biri olarak değerlendirilebilir. Söylemin nasıl bir düzen içinde işlediğini anlamlandırabilmek için öncelikle haber başlıkları üzerinden betimsel analiz gerçekleştirilecek, ardından haber kategorilerini en iyi temsil ettiğine inanılan haberler üzerinden eleştirel analiz gerçekleştirilecektir.

Bu araştırma kapsamında yapılan incelemede söylem analizi; betimsel analiz ve eleştirel analiz olmak üzere iki ana eksende değerlendirmeye alınmıştır [444]. Böylelikle geniş bir zaman aralığını ve çok sayıda veriyi kapsayan bu çalışmada söylem üzerine bir çalışma yapmak mümkün olabilmiştir. Böylece haber başlıklarından yola çıkılarak yaşlanmanın nasıl bir söylemsel dizinle dile getirildiğine yönelik anlamlı ipuçları elde edilmiştir. Foucault söylemin düzenini açıklarken 'neyin' söylem olduğu konusunda geniş spektrumda bir açıklama yapmaktadır. İktidar ilişkilerinin mikrofiziği gereği, tüm alanlara nakşedilmiş söylem, kimi zaman bir sözcük, kimi zaman ise bir metnin

---

[443] Michel, Foucault; **Bilginin Arkeolojisi,** Çev. Veli Urhan, Birey Yayıncılık, İstanbul, 1999, s.100.

[444] Söylem analizi gerçekleştirilirken Ahmet Talimciler'in (2003) *"Türkiye'de Futbol Fanatizmi ve Medya İlişkisi"* isimli eseri örnek alınmıştır.

tümüne nüfuz eden bir yapı sergilemektedir. Bu durumda bir sözcük de bir gazete haberi de gazetenin kendisi de temsil ettiği içerikler bağlamında 'söylemi' kurmaktadır. Çalışmanın kuramsal tartışmalarına uygun bir araştırma gerçekleştirebilmek adına böylesi bir söylem tanımının izleği araştırma bölümünde detaylıca taranmaya çalışılmıştır. Bu nedenle de betimsel analiz bölümü sadece haber başlıklarının incelenmesine ayrılmamıştır. Aynı zamanda haber kategorilerine göre kelime bulutları hazırlanmıştır. R Studio programı yardımıyla sistematize edilen bu kelime bulutları araştırma örneklemine dâhil edilen 206 haberin içeriğinde yer alan kelime tekrarlarının şematize edilmesinde kullanılmıştır. Bunun için her bir kategorideki haber metinlerinin tümünü içeren tek bir metin oluşturulmuştur. Bu metinler içerisinde yer alan kelimelerin tümü küçük harflere dönüştürülerek tekrarlanma sayıları elde edilmiştir. Bağlaç olma özelliği taşıyan ya da tek başına anlam ifade etmediği düşünülen kelimeler, kelime bulutu listesinden çıkarılarak, bu çalışma kapsamında anlam ifade ettiği düşünülen ilk yüz (100) kelimeden oluşan kelime bulutları kategorik olarak ayrılmıştır. Gazete haberlerinde sıklıkla tekrarlanan kelimelerin kategoriler bazında incelenmesi hem haberin hangi sözcükler etrafında örgütlendiğini göstermesi bakımından önem taşımakta hem de sözcüklerin birbiri ile olan ilişkisi görünürlük kazanmaktadır. Bu bölüm aynı zamanda ilgili alana ilişkin kategorilerin belirlenmesinde önemli bir yardımcı olmuştur. Zira betimsel analiz alana ilişkin bütüncül bir bakış kurmak adına ayrı bir önem taşımaktadır.

Araştırmanın eleştirel analiz bölümünde ise, gazetelerin yayıncılık politikaları ve alternatif oluşturma potansiyellerine ilişkin bir çıkarımda bulunabilmek adına derinlemesine bir söylem arayışına girilmiştir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, ana-akım medyada ve alternatif gazetecilik pratiklerinin sürdürüldüğü mecralarda yaşlanmanın biyopolitikasına yönelik nasıl bir temsilin olduğunu gözlemleyebilmektir. Bilme biçimlerinin toplumları bir şebeke, bir ağ gibi sarmaladığı bir alanda tertibatların ortak bir söylem alanı yaratmada ne oranda etkili

olduğu araştırılmaya çalışılmıştır. Böylelikle hem ana-akım hem de alternatif medyada ortak bir söylem alanının ne oranda meydana geldiği gözlenebilmektedir.

Alternatif gazetecilik pratiklerinin alternatif bir söylem üretme potansiyeli de bu araştırmanın tartışma sorularından birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda alternatif gazetecilik pratiğinin mevcut hegemonik söylem karşısında direniş odağı oluşturma potansiyeli de merak konusudur. Ancak bu noktada özellikle değinilmesi gereken husus, 'neyin' direniş olarak kabul edilebileceğidir. Zira bu çalışmanın kuramsal tartışmalarının yürütüldüğü bölümden de anlaşılacağı üzere yaşlanmaya direnmenin kendisi tüketim toplumunun kabul gören normlarının içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla aktif yaşlanma stratejileri de artık hegemonik söylem içerisinde değerlendirilmektedir. Yaşamın doğal seyri olan yaşlanma biyopolitik bir görünümle düzenlenebilir bir süreç haline gelmektedir. Bu bağlamda yaşlanmanın bir 'istisna hali' olarak yeniden tasarlandığı görülmektedir. Egemen iktidarın istisna halini belirleme yetkisi yaşlanan bireylerin yaşlanma deneyimlerini sorunsallaştıran ve kimi zaman da belirli yaşlanma deneyimlerini onaylayan bir görünümle medya aracılığıyla dolaşıma sokulmaktadır. Böylece makul olan yaşlanma deneyimleri açıklanırken, bunların dışında kalan yaşlanma deneyimleri kırılgan (prekar) bir hal olarak, yaş(l)anmaya değer olmayan hayatlar olarak kodlanmaktadır. Bu nedenle yaş ayrımcılığının görünür olduğu alanlardan biri olarak bu medya söylemlerinin değerlendirilmesi anlamlı olacaktır. Dolayısıyla bu tezin temel tartışmasında ne tür bir yaşlanma deneyiminin 'direniş' kapsamında değerlendirildiğinin araştırılmasından ziyade, yaşlanmanın söylemsel olarak nasıl işletildiği anlaşılmaya çalışılmaktadır. Zira bu sayede belirgin ve doğrudan yaş ayrımcılığına dâhil edilebilecek söylemler tespit edilirken, örtük yaş ayrımcılığı söylemleri de görünürlük kazanacaktır.

Bu araştırmada önemli olarak görülen hususlardan biri, alternatif gazetecilik pratiklerinin yaşlanma özelinde farklı bir söylemsel alan kurma potansiyelini gözlemleyebilmektir. Yapılan tarama sonucunda ortak kategoriler tespit edilmesine rağmen, bu haberlerin içeriklerinde bir farklılık olması beklenmektedir. Özellikle bianet.org'un 'hak haberciliği' ve 'hak odaklı habercilik' alanında basılı eserlerinin bulunması, yaşlanma sürecine yönelik haber metinlerinde söylemsel anlamda bir

farklılık olması beklentisini yükseltmektedir. Yaşlanmaya yönelik direniş odağı potansiyeli arayışında konunun farklı açılardan incelenebiliyor olması da bu araştırma açısından önemli bir parametre olarak görülebilmektedir.

Bu çalışmanın bir başka amacı da yaşlanmanın biyopolitikası alanındaki Türkçe literatür boşluğuna naçizane bir katkıda bulunmaktır. Bir parantez açarak biyopolitika kavramsallaştırmasını dünya literatürüne katan ve bu alandaki gelişmelere ön ayak olan araştırmacı ve düşünürlerin yaşlanma konusuna özel olarak değinmemiş olmaları, ilgili alandaki çalışmaların gecikmesinde etkili bir faktör olarak görülmektedir. Yine de dünya literatüründe yaşlanmanın biyopolitika ile ilişkilendirildiği birkaç çalışmanın varlığından söz edebilmek mümkündür. Buna rağmen, Türkçe literatürde söz konusu alana duyulan ilgiden yoğun olarak söz edebilmek pek mümkün değildir. Özellikle fakültelerde yeni yeni açılan gerontoloji bölümleri sayesinde, yaşlanma süreci sosyolojik bir perspektifle bir süredir tartışılıyor olsa da, bu konunun biyopolitika özelinde gündeme gelmesi oldukça yenidir. Bununla birlikte, bu çalışma, yaşlanmanın sorunsallaştırılma dinamikleri ve bunun söylemsel alandaki görünürlüğünü gazetecilik pratikleri bağlamında sınayan ilk çalışma olma özelliğini taşımaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın örneklemi belirlenirken öncelikli kriter, alternatif medya ve ana-akım medyayı en iyi temsil ettiğine inanılan mecraların seçilmesiydi. Bu kritere uygun olarak Hürriyet Gazetesi ve internet üzerinden erişim sağlanan 'bianet.org' haber sitesi tercih edilmiştir. Verilerin elde edilmesi ve değerlendirme sürecinde ise iki gazetecilik pratiğinin web tabanlı adreslerinden yararlanılmıştır.

Hürriyet Gazetesi'nin seçilmesinin nedeni, araştırmanın konu edildiği yıllarda ilgili gazetenin sahiplik yapısının ana-akımı temsil eden yönlerinin olmasıdır. Özellikle Türkiye'de medyanın ekonomi-politiği açısından medya sektöründe önemli bir paya

sahip olan Doğan Grubu'nun[445] bünyesinde faaliyet gösteren bu gazete, bu alandaki hegemonik söylemin üretilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Egemen iktidar ilişkilerinin söylemsel bağlamdaki yeniden üretim sürecinde geniş bir ağı kapsayan medyadaki tekelleşmeyi gözlemleyebilmek önemlidir. Tekelleşmenin olduğu yerde Foucaultcu anlamda 'bilgi'yi ve 'bilme biçimleri'ni inşa eden hegemonik bir söylem olduğunu varsaymak gerekir. Zira böylece medya aracılığıyla nasıl bilmemiz gerektiğine dair bir projeksiyonu sunulmaktadır. Bu özellikleri dikkate alındığında söylemsel olarak inşa edilen yaşlanmanın ana-akım medyada nasıl görünür kılındığını anlamlandırmak adına Hürriyet Gazetesi'nin iyi bir örnek olabileceği düşünülmüştür. Aynı sahiplik yapısı içindeki diğer gazeteler yerine Hürriyet Gazetesi'nin tercih edilmesinin bir diğer sebebi ise, 1948 yılından beri faaliyet göstermesidir. Eskiye dayanan köklü bir habercilik pratiğinin olması ve bunun ana akım medyada 'normal'i belirlemek için bir araç olarak kullanılması önemli bir parametre olarak değerlendirilmiştir. Zira diğer benzer gazetelerin de bu tarihsel geçmişten yola çıkarak benzer bir dil ve söylem inşa ederek kimliklenmesi önemli bir kıstas olarak görülmüştür. Örneklemde Hürriyet Gazetesi'nin seçilmesinin bir diğer ve son sebebi ise alana ilişkin sınırlandırmanın getirdiği zorunluluktan kaynaklanmaktadır. Zira internet haber sitesinin geçmişe yönelik haberleri elde etmede iyi bir arşivinin olması çok önemlidir. Bu kıstas gereği, Hürriyet Gazetesi'nin arşivi ve sınırlandırma kriterleri oldukça verimli olarak kullanılabilmiştir.

Bianet.org haber sitesi ise alternatif söylemlerin üretilmesinde ve daha deneyimsel bir habercilik pratiğinin inşa edilmesinde ihtiyaç duyulan metruk alanın doldurulması adına önemli bir platform olarak değerlendirilebilir. Elbette ki bu noktada bianet.org'un sahiplik yapısı da benzer tartışmalara zemin hazırlayacak bir duruma işaret etmektedir. Zira mülkiyet ile kurulan ilişkinin kendisi ister istemez ideolojik bir bağlamı da beraberinde getirmektedir. "Bianet, diğer adıyla Bağımsız İletişim Ağı (BİA), 1997 yılında kurulmuştur. Türkiye'nin birçok yerinde IPS İletişim Vakfı ile ortak projeler yürüterek yerel gazete, medya, radyo, televizyon çalışmalarını eğitimlerle desteklemektedir. Söz konusu durumu açıklamak adına bianet.org'un kuruluş dönemine

[445] 2018 yılında gazetenin sahiplik yapısı değişmiştir ancak araştırmanın örneklemine dahil edilen haberler 2017 senesine kadar incelendiği için ilgili değişiklik dikkate alınmamıştır.

göz atmakta fayda vardır. Bianet'in internet sayfasının hakkımızda bölümünde yer alan bilgilendirmede bianet şöyle açıklanmaktadır.

> *"'Medya Özgürlüğü ve Bağımsız Gazetecilik İzleme ve Haber Ağı Projesi' 17 Kasım 2003-2006 arasında IPS İletişim Vakfı'nca sürdürüldü. Kısaca BİA2 diye adlanladırdığımız proje Vakıf'ın 2000-2003 arasında sürdürüp tamamladığı BİA (Bağımsız İletişim Ağı) Projesinin kazanımları üzerine kuruldu. Nadire Mater'in danışmanlığında ve Ertuğrul Kürkçü'nün koordinatörlüğünde yürütülen proje masraflarının yüzde 80'i Avrupa Birliği'nin İnsan Hakları ve Demokrasi İnisiyatifi (EIHDR) Programı'ndan sağlanan hibe ile karşılanıyor."* [446]

Ana akım habercilik pratiklerinin karşısında güçlü bir yerel basın deneyimi elde etmek oldukça zordur çünkü Türkiye'de yerel basının dağıtım ve yayılma olanakları tekelleşen medya piyasasının karşısında oldukça güçsüz sayılabilmektedir. İnternet ve özelde bianet.org gibi platformlar bu açığı giderme noktasında faaliyet alanı bulmuştur. Bu nedenle de araştırma örneklemine dâhil edilmesi, olası yaşlanma alternatiflerine imkân tanıyan bir dil geliştirip geliştirmediğini görmek adına önemlidir.

Yaşlanmanın biyopolitikasının görünür kılındığı alanlardan biri olarak sayılabilecek medya ve onun ürettiği söylemlerin araştırılmasını merkeze alan bu çalışmada 'hurriyet.com.tr' ve 'bianet.org' haber sitesinin 2002-2017 yılları arasında 'yaşlanma' anahtar kelimesi ile elde edilen sonuçları incelenmiştir. Özellikle Hürriyet Gazetesi'nde ihtiyaç duyulan sınırlandırma zorunluluğuna bağlı olarak sadece 'Gündem' ana başlığı altında yer alan haberler, söylem analizine tabi tutulmuştur. Bu kadar geniş bir tarih aralığının seçilmesinin nedeni ise Türkiye'de uygulanan sosyal politikaların neoliberal politikalar ile harmanlandığı ve dönüşüme uğradığı önemli bir periyod olmasıdır. Zira bu dönemde sosyal yardımların artması bağlamında sosyal devlet ya da refah rejimi/devleti olarak kavramsallaştırılan süreç, alanın yeniden okunmasına ihtiyaç duyulan bir çehreye bürünmüştür. Bununla birlikte sağlıkta yaşanan dönüşümden, bakım hizmetlerinde aileye yüklenen rollerin artışına kadar, emeklilik sisteminde yaşanan dönüşüm ve bireysel emeklilik uygulamalarının yaygınlaşmasına kadar birçok değişikliğin yaşanması ve yeni mevzuatların yürürlüğe girmesi, bu tarihlerin incelenmesinin gerekli görülmesinin gerekçesi olarak sıralanabilmektedir. 3 Kasım 2002 seçimlerini hazırlayan koşulları görebilmek adına bu çalışma, 1 Ocak

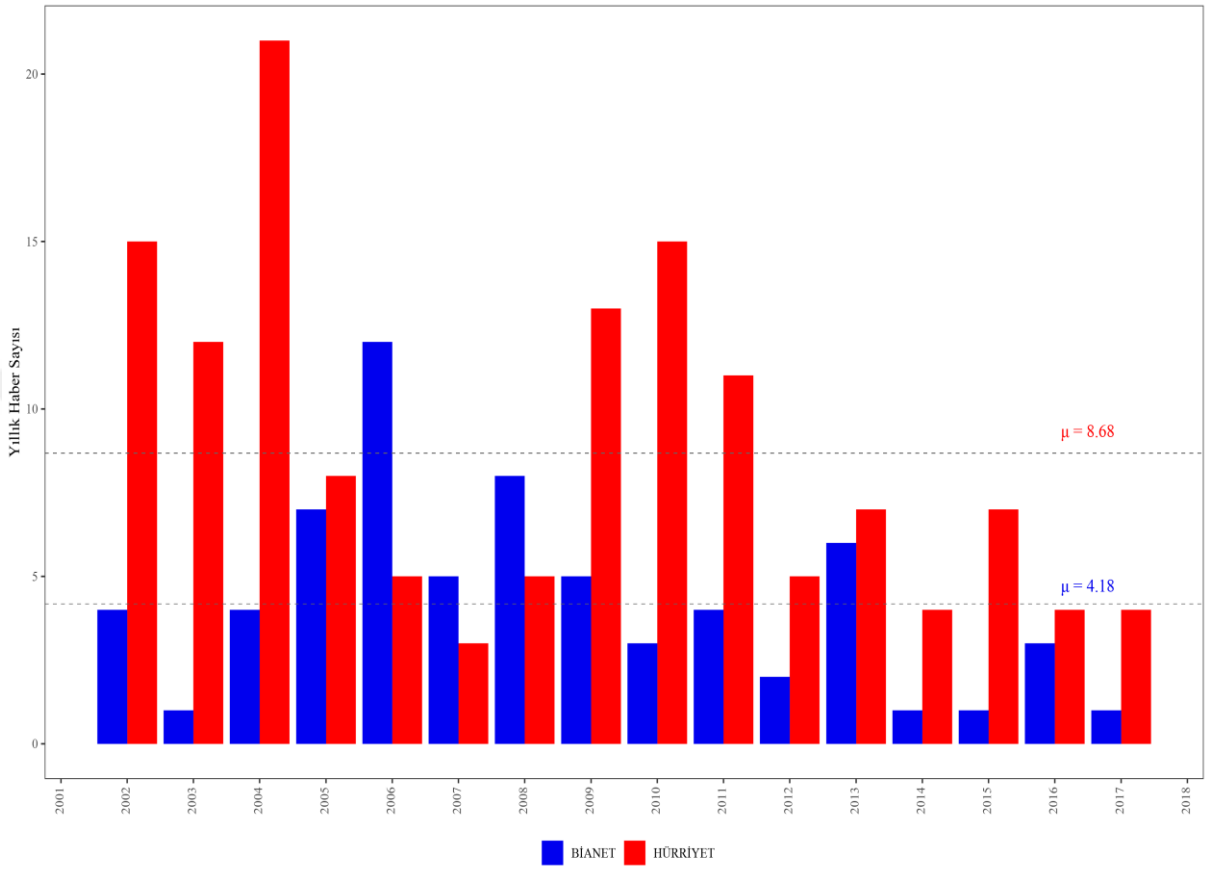
[446] http://bianet.org/bianet/sayfa/hakkimizda (Erişim Tarihi: 15.02.2018)

2002'den tarihinden başlatılmış ve 15 yıllık bir sürecin izlerini takip etmek adına, 31 Aralık 2017'de de sonuçlandırılmıştır.

Yapılan tarama sonucunda 'yaşlanma' anahtar kelimesi ile Hürriyet Gazetesi'nde 239 haber, bianet.org'da ise 116 haber elde edilmiştir. Ancak bu haberlerin bir bölümünün periyodik aralıklarla birebir tekrarlandığı gözlenmiştir. Sık tekrar ettiği tespit edilen bu haberlerlerden sadece biri örneklem içine dâhil edilmiştir. Bu da örneklem sayısındaki haber sayısının düşmesine neden olmuştur. Bu çalışma gündem belirlemeye yönelik bir çaba olarak tasarlanmış olsaydı tekrar eden haber içerikleri önemli bir veri olabilirdi. Ancak bu çalışmada eleştirel söylem analizi uygulandığından söz konusu tekrarlar dikkate alınmamıştır. Bunun yanı sıra 'yaşlanma' anahtar kelimesi ile elde edilen bazı haberlerin de konu dışı bir içerikte olduğu tespit edildiğinden bu haberler de değerlendirmeye alınmamıştır. Bu çalışmada analiz iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada betimsel analiz, ikinci aşamada ise seçilen haberler üzerinden eleştirel analiz gerçekleştirilmiştir.

Yapılan sınırlandırma sonucunda Hürriyet Gazetesi'nde 139 haber, bianet.org'da ise 67 haber ile toplamda 206 haber başlığı betimsel analiz bölümünde gözden geçirilmiştir. Bu bağlamda betimsel analiz bölümünde sadece haber başlıklarının kategoriler bazındaki analizine ve haber içeriklerinde yer alan metinlerin betimlemelerini yapmak üzere kelime bulutlarına yer verilmiştir. Bununla birlikte Hürriyet ve Bianet.org arasında konunun incelenme sıklığı açısından belirgin bir fark olduğu tespit edilmiştir. Yaşlanmanın nasıl sorunsallaştırıldığı kadar ne oranda sorunsallaştırıldığı da bu açıdan önem taşımaktadır. Zira konunun tekrarlanma sıklığı da geleceğin güvencesizleştirilmesi ve 'önlem alma' zorunluluğuna yönelik bireye sorumluluk yükleyen bir atmosfer yaratılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle incemeleye alınan haberlerin yıllara göre dağılım grafiğine bakmak önem arz etmektedir. Aşağdaki tablo Hürriyet ve Bianet.org'un yaşlanma konusuna değinme sıklığını göstermek amacıyla hazırlanmıştır.

Tablo 6 – Hürriyet Gazetesi ve Bianet.org Haber Sitesinin Yaşlanma Konulu Haberlerinin Yıllara Göre Dağılım Grafiği

Yaşlanma konusuna olan ilgiyi göstermesi bakımından önem arz eden bu tabloya bakıldığında, Hürriyet Gazetesi'nin bianet.org'a oranla çok daha fazla haber ürettiği görülmüştür. Zira 15 yıllık haber içerikleri dikkate alındığında Hürriyet Gazetesi'nin yıllık ortalama 8.68 haber, bianet.org'un ise yıllık ortalama 4.18 haber ürettiği görülmüştür. Bu bağlamda Hürriyet Gazetesi'nin yaşlanma ile ilgili hazırladığı haber metinleri sayısının bianet.org'un neredeyse iki katı fazla olduğu görülebilmektedir. Ancak yıllara göre dağılıma dikkatli bir şekilde bakıldığında istikrarın olmadığı söylenebilir. 2005 yılına kadar Hürriyet Gazetesi, bianet.org'a oranla çok daha fazla haber yayınlarken, 2006 yılında bianet.org'un konuya ilgisinin arttığı gözlemlenmektedir. Ancak söz konusu fark, 2009 yılında Hürriyet Gazetesi'nin konuya olan ilgisinin artması ile yine yön değiştişmiştir. Bu tablonun en net biçimde söylediği ise özellikle 2015 yılından sonra yaşlanma konusuna olan ilginin her iki

gazete için de belirgin bir şekilde azaldığıdır. Dolayısıyla yaşlanma konusunun medyanın gündeminden giderek uzaklaşması, hem onun sorunsallaştırılmasına yönelik söylemlerin azalmasına neden olmakta hem de hak temelli olası tartışmaların önünü kapatmaktadır. Bununla birlikte gazetelerin konuya ilgilerini belirleyen toplumsal ölçütleri anlamlandırabilmek adına ilgili dönemdeki konuların ne şekilde ele alındığını incelemekte yarar vardır. Zira bu haliyle haberlerin artış ve azalış grafiğini belirleyen motivasyon kaynakları eksik kalabilmektedir.

Bu tablodan da görüleceği üzere Hürriyet Gazetesi'nde yaşlanmanın belirli yıllarda daha yoğun bir biçimde ele alındığı görülebilmektedir. 2002-2004 yılları ve 2009-2011 yılları arasında konuya ilginin arttığı, diğer yıllarda ise kısmen azaldığı tespit edilebilmektedir. Özellikle 2016-2017 yılları arasında ilginin iyice düştüğü ve bir yılda ilgili alana ilişkin yapılan haber sayısının beş (5)'in altına düştüğü görülebilmektedir. Haberlerin en yoğun olarak yazıldığı 2004 senesinde yaklaşık 20 haber yapılırken, 2004 yılından itibaren yazılan haberlerde artan ve azalan bir grafik izlendiği görülebilmektedir.

Bianet.org'da ise yaşlanmanın ele alındığı haber metinleri sayısının Hürriyet Gazetesi'nin neredeyse yarısı kadar olduğu görülebilmektedir. 2004 yılından itibaren yükselen bir grafik izleyen ve 2006 senesinde yıllık yaklaşık 12.5 haberle en yüksek değerine ulaşan bu konu, daha sonraki senelerde çok istikrarlı bir yükseliş izlememiştir. Bu nedenle ilgili alana yönelik ilginin farklılık gösterdiği söylenebilmektedir. Ülkenin siyasi konjonktüründe ve sosyal politikalarda yaşanan dönüşümü takiben 2013 senesinde alana ilişkin çok haber yapılmasına rağmen, 2014 senesinde haber sayısında çok ciddi bir azalma görülmüştür. Dolayısıyla sorunsallaşma pratiklerinde bir istikrardan bahsedilemez.

Bianet.org'un yıllık ortalama haber sayısı 4.18 olarak hesaplanmıştır. Ancak bunların nasıl bir seyir izlediği ve örnekleme dâhil edilen bu iki gazetenin sorunsallaştırma pratiklerinin ve biyopolitik bağlamı çerçeveleyen epistemik bağlamı nasıl kurguladığını anlamlandırabilmek adına haber kategorilerinin nasıl oluşturulduğunu açıklamak gerekmektedir. Yaşlanmanın biyopolitik bir kavramsallaştırma ekseninde incelenmesi hem uluslararası hem de ulusal akademik

çalışmalar için çok yeni bir konudur. Bu gecikmenin nedenlerinden biri, biyopolitika alanında çalışan kuramcıların doğrudan yaşlanma süreci ile ilgilenmemiş olmalarıdır. Bununla birlikte bu çalışma, aynı zamanda yaşlanma sürecinin biyopolitikasının medyadaki temsili özelinde incelendiği ilk çalışma olma özelliğini taşımaktadır. Bu nedenle yaşlanma ve temsil akademik çalışmaların gündeminde olsa da, alanın kuramsal perspektifini açıklayacak 'kategorilere' literatürde rastlanmamıştır. Bu nedenle yaşlanmanın biyopolitikasının medyadaki temsilini anlamlandırabilmek adına bu çalışma kapsamında sekiz (8) yeni kategori oluşturulmuştur. Bunlar: 'Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma', 'Nüfusun Biyopolitikası', 'Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci', 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi', 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması', 'Yaşlanmanın Cinsiyeti', 'Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma' ve 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma'dır. Bu kategoriler arası geçişlilikte kimi zaman benzer öğelerle karşılaşılmasına rağmen baskın olan öğe temel ölçüt olarak kullanılmıştır. Hürriyet Gazetesi'nde yukarıda sözü edilen kategorilerin tümüne rastlanmasına rağmen, bianet.org haber sitesinde bu kategorilerin yedisine (7) rastlanmıştır.

'Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma' kategorisinin belirlenmesindeki temel ölçüt, yaşlanmanın deneyimsel yönüne vurgu yapmaktır. Bu bağlamda haberlerde yaşlanmakta olduğu dile getirilen bir bireyin kendi yaşlanma deneyimine ilişkin yaptığı her bir açıklama önem arz etmektedir. Dolayısıyla bir haberin bu kategoriye dahil edilmesindeki kriter, failin kendi yaşlanma deneyimini açıklamak için kendine yönelik geliştirdiği söylemdir.

'Nüfusun Biyopolitikası' kategorisi ise, yaşlanmanın bir nüfus meselesi olarak tertibatlanması oranında bu kategoriye dâhil edilmiştir. Bu noktada haber içeriklerinde nüfus ve yaşlanmanın birbiriyle ilişkilendirildiği ve bunun matematiksel hesaplamalara dayandırıldığı haberler dikkate alınmıştır. Dolayısıyla bu kategori içerisinde pronatalist ve antinatalist politikalar ve nüfus yaşlanmasını merkeze alan haberler incelenmiştir.

'Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci' kategorisi ise, yaşam üzerinde kurulan iktidarı açıklamak için kullanılan 'açık alanların yönetilmesi' kavrayışına iyi bir örnek olarak düşünüldüğü için, bu alanda yapılan kategorilendirmeye

dâhil edilmiştir. Zira bu sayede toplumdaki hiçbir öznellik egemen iktidar denetiminin dışında kalmamaktadır. Özellikle egemen iktidarın toplumun normali ve anormalini belirleme konusundaki yetkinliği ve toplumun 'dezavantajlısının' yaşam koşullarının belirlenmesi konusundaki söylemi kuran taraflardan biri olması önemli bir parametre olarak görülmüştür. Sosyal politikaların refah toplumu ve neoliberal yönetimselliklerde varlık gösterme biçimlerinin yaşlanma özelinde incelenmesi de bu alan için ayrı bir önem arz etmektedir. Bu noktada bir parantez açarak nüfusun biyopolitikası kategorisine dâhil edilebilecek bazı haberlere de rastlandığını itiraf etmek gerekmektedir. Ancak sosyal politikaların ayrı bir kategoriyi gerektirmesindeki kuvvetli argüman, nüfus verilerinin yaşam alanlarının düzenlenmesi için kullanılması noktasında ayrılmaktadır.

'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi' kategorisi içerisinde yer alan haberler, yaşlılık ve gençlik arasında hiyerarşik bir mücadelenin var olduğu önkabulünden hareket ederek hazırlandığı düşünüldüğünden araştırma grubuna dâhil edilmiştir. Tüketim kültürünün hegemonik kalıpları içerisinde şekillenen toplumlarda gençliği temsil ettiğine inanılan bedensel göstergeler onaylanan bir retorikle haber metinlerinde yer bulurken, yaşlanma sürecinin kendisi kaçınılması gereken bir dönem olarak kodlanmaktadır. Bu bağlamda gençlik ve yaşlılık yaşamın süreğen yapısından ayrılarak dikomotik ve birbirinin tezatı olarak konumlanmaktadır. Bu içerikteki haberleri biyopolitik çerçevede anlamlandırabilmek için bu kategorinin önem taşıdığı düşünülmektedir.

'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması' kategorisi ise yaşlanma sürecinin tıp söylemi içerisinden üretilen patolojik yanını anlamlandırabilmek için tercih edilmiştir. Dolayısıyla bellek, hafıza, kemik ve iskelet sistemi ile ilgili hastalıklar ve bedenin 'sağlıklılık' halini tanımlama konusunda söylem üretme hakkını elinde bulunduran mercilerin 'ne' söylediğini medya alanında gözlemlemek amaçlanmaktadır.

Yaşlanmanın belirli bir cinsiyetin meselesi olarak kodlandığı ya da yaşama ilişkin belirli gelişmelerin kadın ya da erkeği daha çok etkilediğine yönelik içeriklerle paylaşılan haberlerin de ayrı bir kategori içerisinde incelenmeyi hak ettiği düşünülmektedir. Söz konusu ayrım, 'Yaşlanmanın Cinsiyeti' kategorisini zorunlu

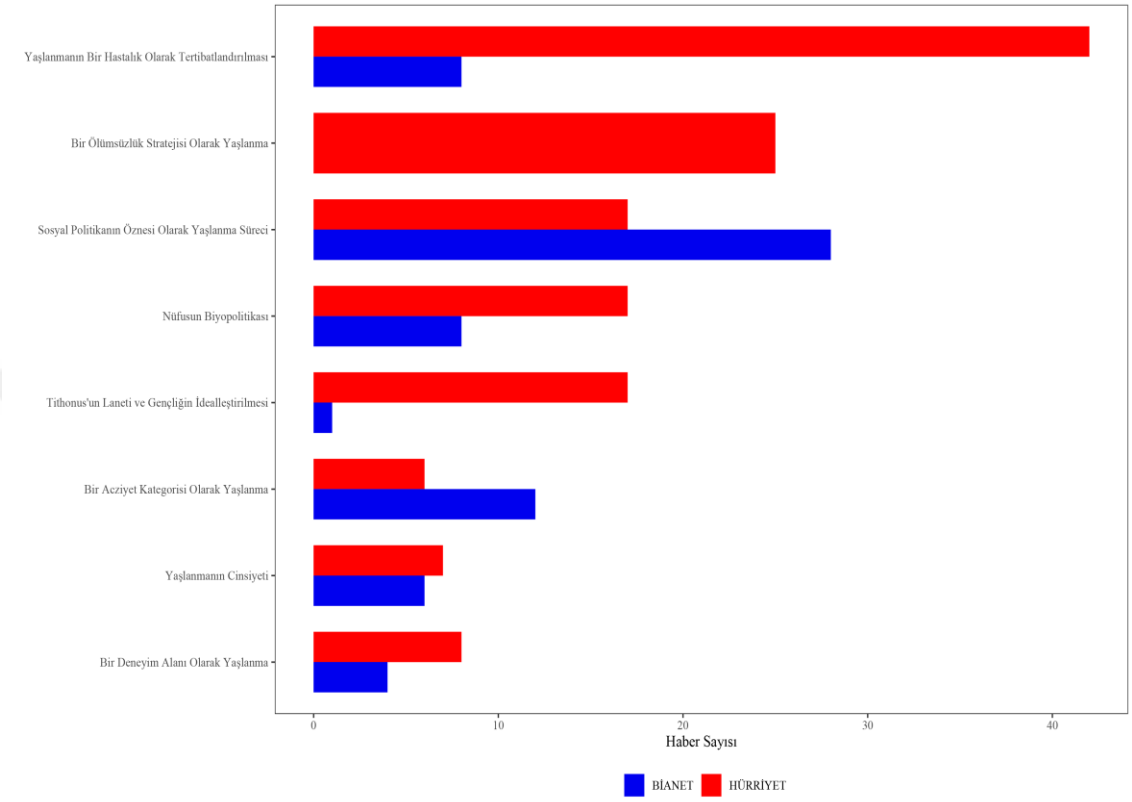
kılmasına rağmen, içeriğinde tartışılan birçok konunun diğer kategorilere de dâhil edilme riskini taşıdığını da eklemek gerekmektedir. Buna rağmen, cinsiyete yönelik baskın vurgu, bu kategorinin toplumsal cinsiyet ve feminist literatür dikkate alınarak incelenmeyi hak etmektedir.

Bu alanda yapılan kategoriledirmede dikkati çeken bir diğer konu başlığı 'Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma' sürecine ilişkindir. Yaşlanmanın hangi formlarının yaşlanmaya değer olduğuna yönelik bir içerik sunduğu düşünülen bu haberler, yaşlanmanın kırılganlığını da gözler önüne sermesi bakımından önem taşımaktadır. Özellikle yalnızlık, şiddet, aktif yaşlanma stratejileri gibi birçok alanın içine dâhil edilebileceği bu kategori, acziyetin iktidar ilişkileri ile bireylerin yaşamlarına nasıl girift bir şekilde nakşedildiğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Hürriyet Gazetesi'nde son derece geniş yer bulan ancak bianet.org haber sitesinde hiç yer verilmeyen 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma' kategorisi de yaşlanma sürecine postmodern bir okuma getiren bir nitelik taşımaktadır. Bilimselliğin klasik modern anlatıdan ayrılarak yeri geldiğinde fütüristik yeri geldiğinde mitolojik anlatılardan yararlanarak yaptığı metafizik çıkarımları anlamlandırabilmek adına bu kategorinin isimlendirilerek incelenmesine karar verilmiştir.

Hürriyet Gazetesi ve bianet.org haber sitesinin 'yaşlanma' anahtar kelimesi ile elde edilen haberleri içerisinde yapılan değerlendirme sonucunda, Hürriyet Gazetesi'nde sekiz (8), bianet.org'da ise yedi (7) ayrı haber kategorisine rastlanmıştır. Bu ayrım arasındaki farklılıkların daha belirgin olması adına iki gazetenin haber kategorilerinin bir arada incelendiği aşağıdaki tabloya bakmak yerinde olacaktır.

Tablo 7 – Hürriyet Gazetesi ve Bianet.org Haber Sitesinin Yaşlanma Konulu Haber Kategorileri

Bu değerlendirme sürecinde karşılaşılan önemli bulgulardan biri de belirlenen haber kategorilerine dâhil edilen haber sayılarının çok değişken olmasıdır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre Hürriyet Gazetesi'nde en çok değinilen tema kırk bir (41) haberle 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması'dır. 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma' ile ilgili haber sayısı yirmi beş (25), ' Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi' ile ilgili on yedi (17), 'Nüfusun Biyopolitikası', 'Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci' ile ilgili haber sayısı on altı (16), 'Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma' ile ilgili sekiz (8) haber, 'Yaşlanmanın Cinsiyeti' yedi (7) ve 'Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma' ile ilgili haber sayısı ise yedi (7)'dir.

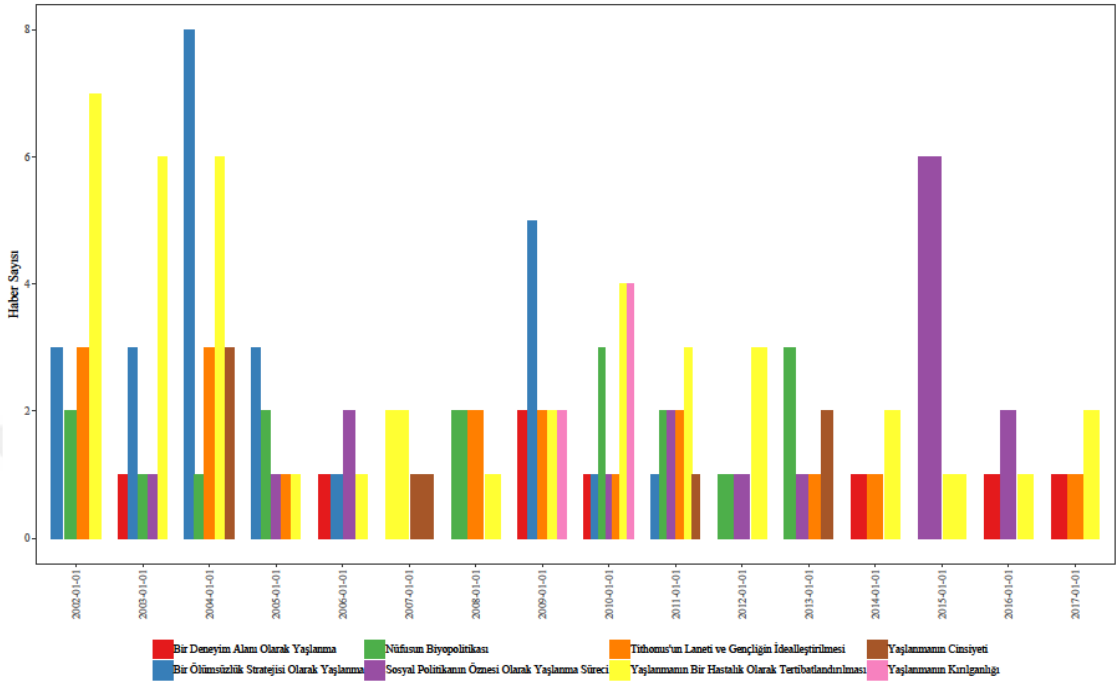
Bianet.org haber sitesinde ise, Hürriyet Gazetesi'nden farklı olarak 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma' kategorisine ait olduğu düşünülebilecek herhangi bir metne rastlanmamıştır. Bununla birlikte diğer kategorilere bianet.org'da da

rastlanmıştır. Ancak söz konusu kategorilerin dağılımında gözle görülür bir ayrım dikkatleri çekmektedir. Bianet.org haber sitesinde yaşlanma anahtar kelimesinden yola çıkılarak elde edilen verilere göre en çok 27 haberle 'Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci' kategorisine rastlanmıştır. 'Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma' ile ilgili haber sayısı on iki (12), 'Nüfusun Biyopolitikası' ve 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması' ile ilgili haber sayısı sekiz (8), 'Yaşlanmanın Cinsiyeti' ile ilgili haber sayısı altı (6), 'Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma' ile ilgili haber sayısı dört (4), 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi' kategorisine dâhil edilen haber sayısı ise sadece bir (1)'dir.

Araştırmanın eleştirel analiz bölümünde ise her iki gazetede her bir kategoriyi en iyi temsil ettiğine inanılan ikişer haber seçilmiştir. Ancak bu süreçte istisnai bir durumla karşılaşılmıştır; Bianet.org'da 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi' kategorisine dâhil edilebilecek sadece bir habere rastlanmıştır. Dolayısıyla toplamda 29 haber ile eleştirel analiz çözümlemesi yapılmıştır.

Bir konunun gündemde kalmasını sağlayan temel unsurlardan biri de sorunsallaştırılan meselenin kaç farklı şekilde ele alındığıdır. Bu sayede konunun güncelliği hem farklı bağlamlarda yeniden üretilmekte hem de okuyucunun sorunun farklı bağlamlarına yönelik algılarının açık olması sağlanmaktadır. Gündelik yaşam rutinlerinde bireyin sürekli yaşlanıyor olduğunun hatırlatılması ve güvenlik alanının her an farklı sebeplerle ortadan kalkacağının hatırlatılması bu sürece yönelik alınması gereken önlemlerin sorumluluğunu bireyin kendisine atfetmektedir. Bu konunun örneklemi olarak seçilen gazeteler de belirli aralıklarla belirli konulara ağırlık vermiştir. Ancak bu içeriklerin hem aynı zaman dilimi içinde hem de zamanla değişiklik gösterdiği görülmüştür. Bu nedenle yıllara göre haber kategorilerinin dağılımına bakmak gerekmektedir.

Tablo 8 - Hürriyet Gazetesi Yıllara Göre Haber Kategorileri

Yaşlanmanın sorunsallaştırılması ve ona yönelik biyopolitik bir söylemden bahsedebilmek için yaşamı çepeçevre sardığı varsayılan şebekeler ağının farkında olmak önemlidir. Bu çalışma kapsamında şebekeler ağı olarak tabir edilebilecek tertibatı bu tablo üzerinden somut bir şekilde okuyabilmek mümkündür. Elbette bu tertibat sadece haberler ile sınırlı değildir. Bu düzeneğin yaşamın tüm alanlarına nüfuz eden bir yapısı olduğu varsayılmaktadır. Ancak haberlerin yaşlanmayı sorunsallaştırma pratikleri ve sıklığı bu tertibatın medyadaki temsiliyeti ile ilgili önemli ipuçları vermektedir.

Tablonun okuyucuya sunduğu önemli verilerden biri 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması' kategorisi içinde değerlendirilen haberlerin özellikle 2002-2004 yılları arasında en yoğun şekilde ele alındığıdır. Daha sonraki yıllarda yine aynı konuya odaklanan haberlerin yer aldığı görülse de konunun eski güncelliğini yitirdiği ya da yaşlanmanın sorunsallaştırıldığı başka haberlerle birlikte yer aldığı tespit edilmiştir. Yıllar değişse de değişmeyen tek şey yaşlanmanın bir hastalık olarak tertibatlandırıldığı haberlerin hiç eksik olmamasıdır. Diğer tüm kategorilere belirli yıllarda yer verilmemesine rağmen bu kategori geçen 15 yıl içinde sabit kalan tek kategori olmuştur.

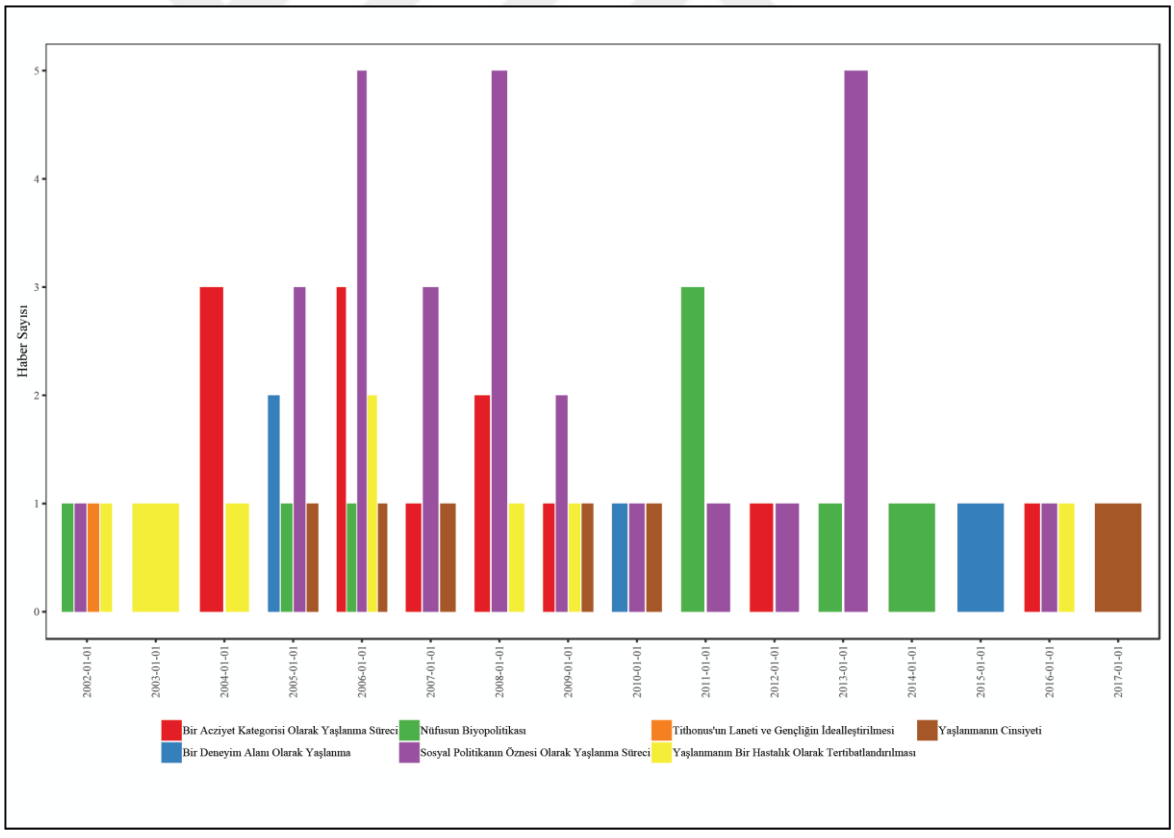
Bu bağlamda Hürriyet Gazetesi'nde alana hakim olan argümanın biyo-medikal paradigma olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

2002, 2003, 2004, 2005, 2006 yılları arasında aralıksız, 2009, 2010, 2011 ve 2013 yılları arasında ise yaşlanma anahtar kelimesi ile incelenmeye alınan haberlerin 4 ve üstü kategoriler dahilinde haberleştirildiği tespit edilmiştir. 2014 yılından sonra ise haber kategorilerinin somut bir şekilde daha sadeleştiği ve yaşlanmanın sadece iki ya da üç bağlamda incelendiği haber başlıklarına yoğunlaşmaya başladığı gözlenmiştir. Özellikle 2015 yılında 'Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci' kategorisinin yoğunlukta olması, dönemin siyasi gündeminin buna imkân tanıyan zemini kurması ile ilişkilidir. Emeklilik yaşının yeniden düzenlendiğini daha sonra haber metinlerinde görebileceğimiz bu süreçte, haberlerin siyasi gündemden bağımsız hareket etmediği tespitinde bulunmak mümkündür.

Ancak yaşlanmanın sorunsallaştırılması sürecinde akademik çalışmalar ve bilimsel alanda yaşanan gelişmelerin ticari bir ürün olarak pazarlanması amacıyla yapılan haberler de azımsanmayacak kadar çoktur. Bu nedenle de yaşlanmanın sorunsallaştırılması sadace siyasi gündemin ürettiği içerikten oluşmamakta, buna özellikle biyomedikal paradigmanın ürettiği bilme biçimlerinin dolaşıma sokulması da eşlik etmektedir. Dolayısıyla yaşlanmanın hangi kavramlar ile tartışılacağı ve gelecekte nasıl 'umut' vaad eden gelişmelerin yaşanacağı ve bugünden ne gibi önlemlerin alınması gerektiği de alt metinlerde okunabilmektedir. Bu bağlamda 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma' ile 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi' kategorilerinin yükselişe geçtiği yıllarda benzer içeriklerin peş peşe birbirini takip ettiği görülebilmektedir. Söz konusu duruma yönelik tespiti 2012 yılına kadar götürebilmek mümkümdür. Ancak 2012 yılından sonra Hürriyet Gazetesi'nde yaşlanma 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi' olarak hiç kullanılmamıştır. Bu yıla kadar olan süreçte ise iki kategori benzer bir grafik izlemiştir. Dolayısıyla biyomedikal paradigmadan yararlanılarak oluşturulan bilimselliğin meşruiyetini temellendirmek adına ilgili konu, birkaç farklı açıdan dile getirilmiştir. Bir yandan yaşam süresinin uzaması vaad edilirken diğer yandan yaşam boyu genç kalmanın tüyolarını veren haberler üretilmektedir. Bunun en somut örneğini 2004 yılındaki haberlerde görebilmek

mümkündür. Hürriyet Gazetesi sadece 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma' kategorisine dâhil edilebilecek sekiz (8) haber paylaşmıştır. 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi' kategorisi ile ilgili ise üç (3) haber paylaşmıştır. Dolayısıyla bilimin tanıdığı imkânlar aynı zamanda bir reklam stratejisi olarak işlev görerek, yaşlanmaya yönelik alınabilecek önlemler ve ilgili alanın tartışılma zemini oluşturmaktadır. Gündelik dili ve sorunsallaştırma pratiklerine yönelik bir çerçeve sunan bu haber metinleri, ilgili alanın profesyonelleri tarafından kuşatılmıştır. Dolayısıyla tıp profesyonelleri, akademik alandaki profesyoneller ve medya profesyonellerinin biyopolitik alandaki söylemin düzenini kurmada oynadıkları rol belirginleşmektedir. Yaklaşımsal farklılığı somutlaştırabilmek adına bianet.org'un haber kategorilerinin yıllara göre dağılımına bakmak yerinde olacaktır.

Tablo 9 - Bianet.org Yıllara Göre Haber Kategorileri

Bianet.org haberlerine bakıldığında yaşlanmanın 2002, 2005 ve 2006 yıllarında dört (4) farklı haber kategorisi ile yaşlanmanın sorunsallaştırılma pratiğini çeşitlendirdiği tespit edilmiştir. Ancak diğer yıllarda konunun daha az kategori ile ele

alındığı görülmüştür. Bu noktada bianet.org'un odaklanmayı tercih ettiği haber kategorilerine ne oranda derinleştirdiği önem arz etmektedir. Zira bu kısıtlama da yaşlanmanın belirli bir alanının özellikle sorunsallaştırılması gerektiğini de gösterme çabası olarak yorumlanabilir.

Bianet.org'da incelenen haber sayılarının Hürriyet Gazetesi'nden daha az olduğunu da gösteren bu tabloda yoğunlaştıkları konuların gösterdiği farklılık dikkat çekmektedir. 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 ve 2013 yılında 'Sosyal Politikaların Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci'nin diğer tüm kategorilerden daha baskın bir şekilde incelendiği görülebilmektedir. Özellikle 2006, 2008 ve 2013 yıllarında yılda beş (5) haberin bu kategoriye ayrıldığı tespit edilmiştir.

Bu çalışmada dikkat çeken unsurlardan bir diğeri ise 2004, 2006 ve 2008 yılları arasında 'Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma'nın yoğunlukla işlenen bir konu haline gelmiş olmasıdır. Dolayısıyla kimlerin yaşamının yaşanmaya değer olduğuna yönelik bir 'kırılganlık' şeması çizen haberlerin de azımsanmayacak kadar çok olduğu gözlenebilmektedir. 'Makul' ve 'arzulanan' bir 'yaşlı' tasarımı ile normatif bir değer olarak tasarlanan yaşlanma süreci, bu bağlamda bazı yaşlanma pratiklerinin sorunsallaştırılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle sorunsallaştırılan yaşlanma pratiklerine ilişkin çıkarımlar yaşlanmanın kırılganlığını inşa etmektedir. Bu da Butler'ın deyimiyle kimlerin yaşamının yaşanmaya değer olduğuna benzer bir çıkarımda bulunmaya neden olmaktadır. Zira bu koşullarda yazılan her bir haber aynı zamanda belirli yaşlıların yaşamlarının yaşanmaya değer olmadığına dair bir çıkarımın yapılmasına neden olabilmektedir.

2014 yılından sonra ise yaşlanmanın sorunsallaştırılması genel olarak istikrarla işlenen bir konu olmaktan ve bianet.org'un gündeminden yavaşça çıkmış ve 2014, 2015, 2017 yılları arasında sadece bir (1) haberle, 2016'da ise üç (3) ayrı haberle ele alınmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu çalışmanın incelenmesinde öncelikli sınırlılıklar söylem analizinin doğasından kaynaklanan sınırlılıklarla ilgilidir. Söylem analizinden dolayı elde edilen verilerin genellenebilir olmaması ve her bir haberin biricikliği dönemin epistemik bağlamına ilişkin ipuçları vermesine rağmen yine de o iddia çerçevesinde genellenmesi mümkün olmamaktadır.

Bununla birlikte örneklem olarak seçilen tarih aralığında tüm haberlerin derinlemesine incelenememesi de alana ilişkin gerekli olan bazı saptalamaların gözden kaçmasına neden olabilmektedir. Buna rağmen betimsel analiz kategorisi söz konusu sınırlılığı aşmak adına önemli bir adım olarak yorumlanabilir. Ayrıca R Studio'da gerçekleştirilen taramalar sonucunda elde edilen kelime bulutları da inceleme alanını güçlendirmeye hizmet edecek bir perspektifin sunulmasına yardımcı olmuştur.

Özellikle Hürriyet Gazetesi'nde yaşanan bir sıkıntı da bazı haberlerin belirli aralıklarla birebir tekrarlanmış olmasıdır. Belki bir başka analiz tekniği ile ilgili tekrar ihtiyacının biyopolitik okumasını yapmak mümkün olabilirdi.

Araştırmanın sınırlılıklarından bir diğeri ise haber kategorilerini belirleyen tematik ayrımların öznel değerlendirmelerin sonucu ile oluşmalarıdır. Zira bazı haberlerin birçok kategoriye dâhil edilebilecek bir içeriği olmasına rağmen, araştırmacının baskın gördüğü özellik doğrultusunda belirli bir kategoriye dâhil edilmişlerdir. Aynı sebepten her bir kategoriyi en iyi temsil ettiğine inanılan haberlerin seçiminde de benzer bir öznellik sorunu yaşanmıştır.

Üst başlıkta da değinildiği üzere araştırmanın kategorilendirilmesi sırasında belli başlı iki temel sorunla karşılaşılmıştır. Bunlardan biri Hürriyet Gazetesi'nde yer alan ve yirmi dört (24) haberle ikinci sırada yer alan 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma' kategorisinin Bianet.org'da hiç değinilmemesi, bir diğeri ise Bianet.org' da 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi' kategorisinde sadece bir (1) habere rastlanmasıdır.

Araştırmanın sınırlılıklarından bir diğeri ise ana-akım medya ile alternatif oluşturma potansiyeli umuduyla seçilen örneklemin haber sayıları ve haber yazma tekniklerinde görülen farklılıklardır. Bu bağlamda söylem analizinin karşılaştırmaya imkân tanıyan yapısı her ne kadar çalışmanın esas inceleme alanına zarar vermese de haber seçimi ve örneklemin belirlenmesinde zorluklarla karşılaşılmıştır.

5. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Biyopolitikanın kavramsal karşılığı 'yaşam üzerinde kurulan iktidar' olarak düşünüldüğünde sonsuz bir anlamlar dizisini beraberinde getirdiği izlenimini edinmek kaçınılmaz olmaktadır. Zira bu sözcük dizisine yaşama dair her şeyi dâhil etmek mümkün görünmektedir. Bu verili gerçeklikten hareketle araştırma yapmak kolay görünse de ilgili tanımın geniş bağlamı sınırlandırma sorununu da beraberinde getirmektedir. Bu sebeple *'Yaşlanma hangi içeriklerle medyada yer alıyor?'* sorusunun cevabını ararken en uygun kategorilendirme biçimlerini elde etmek gerekmektedir.

Söz konusu sorunun yanıtını alabilmek için söylem analizinin kullanılması uygun görülmüştür. Zira bu sayede hem araştırma boyunca değinilen söylem kavramının gazete pratiklerindeki karşılığı tespit edilebilmekte hem de mikro iktidar ilişkilerinin öznelliklere nasıl nakşedildiği tespit edilmektedir.

Bu çalışmada uygulanan söylem analizi, betimsel analiz ve eleştirel analiz olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Böylesi bir ayırımda bulunulmasının nedeni araştırma örnekleminin hem geniş bir zaman aralığını kapsıyor olması hem de ilgili alanda çok fazla sayıda habere rastlanmış olmasıdır. 2002-2017 yılları arasında toplamda onbeş (15) yıllık bir süreci kapsayan haberlerin incelemesinde 'yaşlanma' anahtar kelimesi ile değerlendirmeye değer 206 ayrı haber başlığına rastlanmıştır. Foucault, 'tertibat'tan söz ederken onun tüm bilme biçimlerini farklı kurumlar ve organizasyonlara yayılan bir ağ olduğundan bahsetmektedir. Bu bağlamda medya da profesyoneller ordusu ile öznelliklerin belirlenmesinde etkili olan farktörlerden biri olarak söylemin düzenine hizmet eden içerikler üretmektedir. Söz konusu düzlemin bütüncül bir incelemesinin

yapılması bu bakımdan önem taşımaktadır. Bu nedenle öncelikle bahse konu 206 haber, sadece başlıkları temelinde incelemeye alınmıştır.

Ardından 'araştırmanın örneklemi' bölümünde açıklanan sekiz (8) kategoriyi en iyi temsil ettiğine inanılan ikişer haber seçilerek 29 haber üzerinde eleştirel analiz uygulanmıştır. Böylece biyopolitikanın, kılcal söylemsel alanların görünürlük kazanması amaçlanmıştır.

5.1. BETİMSEL ANALİZ

Bu başlık altında söylem analizine tabi tutulan Hürriyet Gazetesi ve Bianet.org haber sitesinin haber başlıklarından yola çıkılarak her bir gazetenin ilgili kategoriye ait yaklaşımsal durumuna ilişkin ipuçları verilmeye çalışılacaktır. Zira bu kadar geniş bir zaman aralığını kapsayan ve bu kadar çok haberin eleştirel analizini gerçekleştirmeden önce haberlerin nasıl kategorilendirildiğini somutlaştırmak, çalışmanın genel çerçevesini çizmek adına önem taşımaktadır.

Bir haberin belirli bir kategoriye dâhil edilebilmesi için iki önemli hususa dikkat edilmiştir. Bunlardan biri, haberin başlığı, bir diğeri ise haber içeriğinde üretilen söylemin niteliğidir. Bu nedenle bazı haber başlıkları doğrudan kategoriyi çağrıştırmasa da haberin içeriği ilgili söylemi güçlendirecek ipuçları ile donatılmıştır. Dolayısıyla betimleyici analizin gerçekleştirildiği bölüm, ilgili söylemin dile getirilme sıklığını ve geniş bağlamı görmek açısından anlamlı veriler elde edilmesine yarayacağı için hazırlanmıştır.

Bir sözcük yeri geldiğinde bütüncül bir tertibatı açıklayacak anlamı içinde barındırsa da araştırmanın örneklemine dâhil edilen haberlerin her biri ve haberlerin tümü, bir söylemler bütününün tezahürü olarak okunabilmektedir. Dolayısıyla yaşlanmanın biyopolitikasına yönelik bir çalışmada kelimelerin tekrarlanma sıklığı ve kelimelerin korelasyonel bağlantısı ayrı bir önem taşımaktadır.

Foucault söylem kavramını açıklarken onun *"kimi zaman bütün ifadelerin genel alanı, kimi zaman tek tek ele alınabilir ifadeler grubu olarak kimi zaman da*

düzenlenmiş bir pratikler alanı olarak" tanımlamaktadır [447]. Ancak Foucault, zamanla bu kavrayışına çeşitli eklemeler yaparak söylemi bir mücadele alanı olarak tanımlama girişimlerinde de bulunmuştur. Hatta ilerleyen metinlerinde mevcut sistemin söylem olduğuna ve onun da karşıt-söylemsel girişimlere açık olduğuna yönelik yargılarda bulumaktadır [448]. Bu nedenle betimsel analizin içeriği kapsamında her bir kategorinin kelime bulutu analizleri de yer almaktadır. Böylelikle haber başlıklarında yer alan ipuçları ve haber metinlerinin içeriğinin hangi kelimelerle yoğunlukla dile getirildiğini tespit etme şansı doğmaktadır. Üstelik bu bilgi aynı zamanda bilme biçimlerinin medya aracılığıyla nasıl bir tertibat ile aktarıldığına yönelik ipuçları da vermektedir. Söylemin kurucu unsurlarından 'sözcükler'in tekrarlanma sıklığının rastlantısal olmadığı ve daha makro iktidar ilişkilerinin tezahürü olduğunu da kelime bulutlarından çıkarabilmek mümkün görünmektedir. Bu işlemi gerçekleştirebilmek adına R Studio [449] programından yararlanılmıştır. Kelime bulutları oluşturulurken şöyle bir yol izlenmiştir: R Studio programı yardımıyla sistematize edilen kelime bulutları araştırma örneklemine dâhil edilen 206 haberin içeriğinde yer alan kelime tekrarlarının şematize edilmesinde kullanılmıştır. Bunun için her bir kategorideki haber metinlerinin tümünü içeren tek bir metin oluşturulmuştur. Bu metinler içerisinde yer alan kelimelerin tümü küçük harflere dönüştürülerek tekrarlanma sayıları elde edilmiştir. Bağlaç olma özelliği taşıyan ya da tek başına anlam ifade etmediği düşünülen kelimeler, kelime bulutu listesinden çıkarılarak, bu çalışma kapsamında anlam ifade ettiği düşünülen ilk yüz (100) kelimeden oluşan kelime bulutları kategorik olarak ayrılmıştır.

5.1.1. Hürriyet Gazetesi Haber Kategorilerinin Betimsel Analizi

Hürriyet Gazetesi'nde betimsel analiz gerçekleştirmek üzere sekiz (8) ayrı haber kategorisinin olduğu tespit edilmiştir. Bunlar; 'Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma',

[447] Utku Özmakas; **Biyopolitika: İktidar ve Direniş- Foucault, Agamben, Hardt – Negri,** İletişim Yayınları, 2018, s. 77.
[448] Özmakas, **a.g.e.,** s. 77.
[449] R Core Team, *R:* **A Language and Environment for Statistical Computing ,** Vienna, Austria, R Foundation for Statistical Computing, 2017, https://www.R-project.org.

‘Nüfusun Biyopolitikası’, ‘Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci’, ‘Tithonus’un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi’, ‘Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması’, ‘Yaşlanmanın Cinsiyeti’, ‘Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma’ ve ‘Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma’dır.

5.1.1.1. Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma

Yaşlanma sürecinin sorunsallaştırılmasına ilişkin haberler yalnızca politik bir görünümle dile gelmezler. Bilakis gündelik yaşamın temel işleyişi de biyopolitikanın içeriğini oluşturmaktadır. Dolayısıyla gündelik yaşam da, rutinler de biyopolitik bir tartışmanın merkezine yerleşen konulardan biridir. Aynı zamanda gündelik yaşam pratiklerinde makul bir yaşlanmanın nasıl olması gerektiğine dair örnekler sunularak da örtük bir politik dışavurumun olduğunu söylemek mümkündür. Zira son derece bireysel görünen bu deneyimler aynı zamanda bir yaşamın nasıl bir seyir izlemesi gerektiğine dair bir projeksiyon da sunmaktadır. Hatta haber metinlerinde yer alan söylemler makul bir yaşlanma deneyimini çerçevelemenin yanında yaşamı ‘sanatsallaştırmanın’ yollarını da dile getirmek için bir araç olarak kullanılmaktadır.

Hürriyet Gazetesi’nde 2002-2017 yılları arasında ‘yaşlanma’ anahtar kelimesi ile tarama yapıldığında ‘Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma’ kategorisine dâhil edilebileceğine inanılan sekiz (8) haber tespit edilmiştir. Bu haberlerin ortak özellikleri yaşlanma sürecinin toplumdan bireysel örnekler üzerinden aktarılmasıdır. Yaşayan her canlının ortak özelliği olduğu bilinen ‘yaşlanma’nın haberlerin gündemine gelmesi ise haber söyleminin ‘normal’, ‘makul’ olanı tanımlamakta kullandığı bir strateji olarak da değerlendirilebilir. Dolayısıyla deneyimselliğin sınırı ve ‘olması gereken’ üzerinden yapılan normatif tanımlamalar bu çalışma açısından önem taşımaktadır. Aşağıda yer alan haber başlıkları, bu kategori içerisine dâhil edilen haber başlıklarıdır ve yukarıda sözü edilen durumu özetler nitelikte bir görünüme sahiptir.

“Kenter ve Aral’a Başarı Plaketi” (18.03.2003), “’Anne 100 Yıl Yaşa’ Dedi, Kendisi 8’inde Gitti” (17.12.2006), “Thatcher’ın Yaşadığı Travma Tartışılacak”

(01.12.2009), "Türkiye'den Progeria Hastası Çocuk Aranıyor" (03.12.2009), "100'ü Görecek Miyim' Testi" (19.07.2010), "Başbakan Erdoğan Progeria Hastası Gamze ile Görüştü" (04.02.2014), "Yaşını Duyan Büyük Şok Yaşıyor" (23.05.2016), "Gamze'den Kötü Haber! Acılarına Daha Fazla Dayanamadı" (28.06.2017).

Yukarıda yer alan haber başlıklarından da görüleceği üzere yaşlanma deneyimi Hürriyet Gazetesi'nde birden fazla içerikle incelenen bir konudur. Bir yanda 'makul', 'olması gereken' olarak kodlanan yaşlanma pratikleri, alanında uzman olduğu kabul edilen kimselerin yaşamlarından kesitler sunularak ödüllendirilirken, bir yandan da yaşlanmanın hastalık ile ilişkilendirilen anlatıları pekiştirilmektedir. "Kenter ve Aral'a Başarı Plaketi" (18.03.2003) haberinde olduğu gibi yaşlanmanın itibar kazandıran bir yanı olmasına rağmen tam aksi yönde oluşturulmuş haber metinlerine de rastlamak mümkündür. Nitekim "Thatcher'ın Yaşadığı Travma Tartışılacak" (01.12.2009) başlıklı haberde yaşlanma belirtileri siyasi iktidardaki bir karakter özelinde sorunsallaştırılmaktadır. Dolayısıyla kimi zaman alanında söz sahibi olmak dahi yaşlanma ile itibar kaybına neden olan bir paradigma olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Hürriyet Gazetesi'nin 'Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma' kategorisine dâhil ettiği haberlerin diğer bir özelliği ise, yaşlanma hastalığına (progeria) yakalanan insanların yaşadıkları zorlu mücadeledir. Bu içeriğe sahip dört (4) haber başlığına rastlanmıştır. Dolayısıyla Hürriyet Gazetesi, yaşlanmayı bireysel bir deneyim olarak tasarlarken, haber değeri atfettiği temel unsur, yaşlanmanın patolojik olan yanıdır.

Hürriyet Gazetesi'nde yaşlanma anahtar kelimesi ile yapılan tarama sonucunda 'Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma' kategorisine dâhil edilebilecek haber metinleri üzerinde gerçekleştirilen derinlikli inceleme ile elde edilen kelime bulutu aşağıda yer aldığı gibidir. Burada en dikkat çekici olan unsur bulutun ortasında olan ve en sık tekrar eden kelimelerin özel isimlerden oluşuyor olmasıdır. Bu bağlamda en ortada 'Gamze', 'Mehmet', 'Fatma', 'Melike', 'Adem', 'Uğur', 'Oğuz', 'Margaret' , 'Sadıkoğlu' gibi birçok ismin yaşlanma ya da yaşlanma hastalığı (progeria) deneyimi üzerinden haberlerinin paylaşıldığı tespit edilmiştir. Yukarıda tekrar eden isimlerin sıklığından da anlaşılacağı üzere yaşlanma bir beden ile bir kimlik ile somutlaştırılmıştır. Yaşlanmanın bedenselleşmesi, bir hastalık ekseninde okunması ve yaşlanma

semptomlarını yaşayan bir hastalığın da yaşlanma ile aynı biçimde isimlendirilmesi benzer tedavi stratejilerini gerekli kıldığına yönelik bir izlenim yaratmaktadır.

Kelime Bulutu 1 – Hürriyet Gazetesi 'Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma' [450]

Bu bağlamda kelime bulutu, Hürriyet Gazetesi'nin bu kategoriye ait nasıl bir söylem alanı inşa ettiğine yönelik önemli ipuçları vermektedir. Yaşlanmanın bireysel bir kaygı alanı inşa ettiği ve birçok patolojik tehlikeyi içinde barındırdığına yönelik izlenim, herkesin benzer tehlikelelerle bir gün karşılaşabileceğine yönelik bir ard alan oluşturmaktadır.

5.1.1.2. Nüfusun Biyopolitikası

Foucault'nun *Cinselliğin Tarihi* adlı eserinde biyopolitika *"insan türünün bir bahis konusu olarak kendi siyasal stratejileri içinde yer almaya başladığı anda*

[450] Kelimelere ait frekans tablosu EK 3. bölümünde yer almaktadır.

oluştuğuna [451] yönelik bir yargı belirtmektedir. Dolayısıyla biyopolitikanın söz konusu stratejilerin işletilmesinde nüfusun düzenlenmesini bir araç olarak kullandığı görülmektedir. Yönetimsel açıdan nüfusun kontrol edilebilir, denetlenebilir ve düzenlenebilir bir faktör olarak değerlendirilmesi, ona yönelik söylemlerin basında da sıklıkla dile getirilmesine neden olmaktadır. Bu nedenle Hürriyet Gazetesi'nde nüfusun biyopolitikası kategorisine dâhil edilen on yedi (17) habere rastlanması da bir tesadüf değildir. Zira yaşlanmanın sorunsallaştırılmasının topyekûn bir nüfus meselesi olduğuna dair üretilen haber metinleri, aynı zamanda bu 'sorunun' çözümlenmesi için toplumun her bir bireyine sorumluluk yükleyen bir içerik üretmektedir. Özellikle istatistik biliminden yararlanan veriler ışığında gelecek projeksiyonları 'ürkütücü' senaryolarla önlem alınması gerektiğine dair vurgular içermektedir. Aşağıda bu minvalde değerlendirilebilecek haber başlıkları yer almaktadır.

"Yaşlanan AB'ye Türkler Bakacak" (18.02.2002), "Türkiye En Kalabalık AB Üyesi Olacak" (18.02.2002), "İlk Geriatri Kliniği Açıldı" (17.05.2003), "'İş'in İçindekileri İlgilendiren Altı Gelişme" (18.09.2004), "İşte 'Olay' Söyleşinin Tam Metni" (09.02.2005), "Yaşlanan İnsan ve Toplum" (07.05.2005), "Dünyada Yaşlı İnsan Sayısı Artıyor" (16.04.2008), "Türkiye'de Yaşlı Nüfus Artıyor" (24.06.2008), "Türkiye Hızlı Yaşlanıyor" (04.10.2010), "Dünyanın Geleceğini Bekleyen Sorun: Yaşlılık" (17.10.2010), "Hızla Yaşlanıyoruz" (24.03.2010), "Dünya Nüfus Yaşı Alarm Veriyor" (10.10.2011), "Çin'de 100 Yaşını Devirenlerin Sayısı Artıyor" (12.11.2011), "Çin'de Yaşlı Nüfus Yaşı Artıyor" (02.03.2012), "Başbakan Erdoğan'dan Önemli Açıklamalar" (07.03.2013), "Halk 'Bizi Dizilerden Kurtarın' Diyor" (01.05.2013), "Konya- Karaman Bölgesi Hızla Yaşlanıyor" (06.12.2013).

Haberlerin yayınlandığı tarihler ve haber başlıklarının kurduğu anlam, nüfusun periyodik aralıklarla benzer biçimlerde sorunsallaştırıldığını göstermektedir. Haber içeriğinde benzer istatistiki tabloları sunan bu haber metinlerinin, demografik bir veriyi sunmaktan öte yaşlanan nüfusun yaratacağı ekonomik 'baskı'yı tolere etmeye yönelik söylemsel bir anlam inşa etmektedir. Beck'in terminolojisi ile dile getirmek gerekirse 'risklerin siyaseten dönüşlü' olduğunu varsayan bu anlayışa göre yaşlı nüfus, kontrol

[451] Foucault, **a.g.e.,** s. 105

altına alınması gereken bir tehlikedir ve 'denge' nüfus politikaları ile sağlanabilecektir. Dolayısıyla Katz'ın sözünü ettiği 'alarmist demografi retoriği' [452]haber başlıklarında sıklıkla yer almaktadır.

Yönetimselliğin varlık alanı olarak görülebilecek 'güvenliğin' tesis edilmesi bağlamında risklerin yönetimi, geleceğe yönelik hesaplanabilir bir öngörü ile işlemektedir. Bu bağlamda yaşlanma süreci de 'güvenlik' gerekçeleri ile düzenlenebilir bir biyopolitika konusu haline gelmektedir.

Makro boyutlardan mikro boyutlara kadar bir yaşlanma 'sorunu' olduğunu gösteren bu haber metinleri, ilgili sorunu mekânsal bir düzleme çekmektedir. Ölçeğini dünyadan, Çin'e, Türkiye'den, Konya- Karaman bölgesine kadar daraltan bu haber başlıkları, var olduğu iddia edilen sorunu içkinleştirmektedir. Mekânsal ölçek daraldıkça bireylere düşen sorumluluk alanı genişlemektedir. Aynı sosyal psikoloji araştırmalarında olduğu gibi, bir sorun karşısında bulunan kişi sayısı arttıkça sorumluluğun bulanıklaşması gibi, mekânsal ölçek daraldıkça, konunun muhattabı olan kişi sayısı azaldıkça, sorumluluk üstlenme zorunluluğu da artış göstermektedir. Nüfusun düzenlenmesinin 'aile' kurumunun sorunluluğu olduğuna yönelik egemen iktidarlar tarafından artan söylemsel dizinler, ailenin pronatalist politikalar karşısında bir 'borç' ilişkisi içerisine girmesine neden olmaktadır.

Nüfusun biyopolitikası başlığı altında 2002 yılına ait haber başlıklarına dikkatle bakıldığında nüfusun artışını olumlayan bir haber dilinin varlığı göze çarpmaktadır. Bu nedenle siyasi arenada gündeme gelen pronatalist politikaların anaakım medyada da görünür kılındığı söylenebilir. Özellikle Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'ni karşılamasının umulduğu vurgulanan haberlerin yaygınlık kazandığı bu yıllarda, Türkiye'nin AB'nin en kalabalık üye ülkesi olacağına yönelik haberler yer almaktadır. Sayısal çoğunluğun temsil edilme potansiyelini arttıracağı yönündeki bu vurgu, Türkiye demografik verilerinin olumlayıcı bir bakışla değerlendirilmesine neden olmuştur. Ancak daha sonra değişen siyasi iklim ve koşullar, aynı nüfusun bu kez sorunlu olarak tanımlanmasına neden olmuştur. Gelirlerin yeniden dağıtımının gerekli olduğuna

[452] Stephen Katz; Alarmist Demography: Power, Knowledge and the Elderly Population, **Journal of Aging Studies,** Jai Press Inc, Volume 6, Number 3, (203-225), 1992, s. 204-209

yönelik dolaylı ima, aynı konunun sosyal politikaların düzenlenmesine yönelik bir zorunluluğu da beraberinde getirmesine neden olmaktadır.

Kelime Bulutu 2 –Hürriyet Gazetesi 'Nüfusun Biyopolitikası' [453]

Hürriyet Gazetesi'nde yaşlanma anahtar kelimesi ile yapılan tarama sonucunda nüfusun biyopolitikası kategorisine dâhil edilebilecek haber metinleri üzerinde gerçekleştirilen derinlikli inceleme ile elde edilen kelime bulutu yukarıda yer aldığı gibidir. Görüldüğü üzere nüfusun biyopolitikası söz konusu olduğunda en çok tekrar eden kelimenin 'yüzde' olduğu görülmektedir. Onu 'yaşlı' , 'yaş', 'Türkiye', 'yaşlanma' ve 'milyon' kelimeleri takip etmektedir. Dolayısıyla yaşlının toplam nüfus içindeki yüzdesinin ve sayısal değerinin birbiriyle ilişkilendirilerek açıklandığı sonucuna varmak mümkündür. Bununla birlikte istatistiki bilgilerin meşruiyetini sağladığı varsayılan 'yüzde'lik dilimler aracılığıyla her bir birey belirli bir kategoriye dâhil edilmektedir. Böylece biyopolitik söylemin ürettiği tertibatlarda iktidar alanının dışında kimse

[453] Kelimelere ait frekans tablosu EK 3. bölümünde yer almaktadır.

kalmamış olur. Bu bağlamda oynanan hakikat oyunu ile nüfusun yaşam üzerinde kurulan iktidarın başat öğelerinden biri olarak konumlandığı ve cinselliğin de yönlendirilebilir bir insan etkinliği olarak siyasal alana dâhil edildiği söylenebilmektedir.

5.1.1.3. Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci

Hürriyet Gazetesi'nde 'Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci' kategorisine dâhil edilebilecek on altı (16) farklı habere rastlanmıştır. Haber başlıklarını betimsel bir analize tabi tutmak adına aşağıda haber başlıkları sıralanmıştır.

"Emekli Aylığınız Eksik Olabilir" (05.12.2003), "Yarın Yaşlıların Günü" (30.09.2005), "Yaşlanma Kongresi 16 Mart'ta Yapılacak" (15.03.2006), "Genel Sağlık Sigortası Yasallaştı" (19.04.2006), "Sağlıklı Yaşlanmanın Şifreleri Bursa'da Çözülecek" (27.09.2011), "Arınç: Yaşlı Nüfus İçin Hazırlıklı Olmalıyız" (30.09.2011), "Huzurevleri Yerine 'Huzurlu Evler'" (31.08.2012), "Çığ'a 'Kıdemli Vatandaş' Ödülü (05.10.2013), "Bağ-Kur, SSK, Emekli Sandığı Emeklilik Yaşı Hesaplaması Nasıl Yapılır?" (21.07.2015), "Emeklilik Yaşımı Online Nasıl Hesaplarım? (Bağ-Kur, SSK, Emekli Sandığı)" (23.07.2015), "Ne Zaman Emekli Olurum ? Bağ-Kur (4B), SSK (4A), Emekli Sandığı (4C) – Emeklilik Yaşı ve Maaşı Hesaplama" (14.08.2015), "Emeklilik Yaşımı Nasıl Hesaplarım? (SSK, Bağ-Kur, Emekli Sandığı)" (02.10.2015), "Emeklilik Yaşı Nasıl Hesaplanır" (18.12.2015), "Doç.Dr. Özgür Arun: Türkiye'nin Nüfusu Hiçbir Zaman 100 Milyon Olmayacak" (20.12.2015), "65 Yaş Yaşlılık Sayılmaz" (04.03.2016), "Alzheimer'ın Bakanı Yok" (17.11.2016)

Bu haber başlıklarından da anlaşılacağı üzere göze çarpan ilk husus, sosyal güvenlik sisteminde yaşanan dönüşümün medya aracılığıyla düzenli olarak duyurulmasıdır. Bu aktarımdan yola çıkarak medyanın devletin ideolojik aygıtı olarak işlev gördüğü saptamasında bulunmak mümkündür. Emeklilik yaşının ertelendiği bu zaman aralığında ilgili mevzuat ve yasa değişikliklerinin bilgilendirilmesini içeren bu

haberler özellikle 2015 yılında peşi sıra yayınlanmıştır. Bunun en somut göstergesi ise yayınlanan on (10) haberin altısının (6) emeklilik sürecinin işleyişi ile ilgili olmasıdır.

Bunun dışında yaşlanma süreci ile ilgili yayınlanan haberlerin özel bir gün ya da belirli bir etkinlik çerçevesinde gerçekleştirildiği görülmüştür. Dolayısıyla sosyal politikaların işleyişine yönelik yapılan haberlerin gündeme gelebilmesi için Yaşlılar Günü, ya da farklı yıllarda farklı kurum ve kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen Yaşlanma Kongreleri ile ancak dile getirilme imkânı bulduğu söylenebilmektedir. Bunun sonucunda yaşlanma ve onun ele alınış biçimleri ancak uygun bir zemin oluşturulduğunda sosyal politik bağlamda medyanın gündemine gelmektedir. Bu durum, toplumdaki dezavantajlı gruplara dâhil edilebilecek bireylerin sosyal politik alanda söylemselleştirilebilmeleri için özel günleri beklemeleri gerektiğine yönelik bir izlenim yaratmaktadır. Bu da sosyal politikaların düzenlenmesinin bir 'yurttaşlık hakkı' olmaktan öte bir 'lütuf' olarak sunulmasına neden olmaktadır. Zira söylem alanına çıkmanın kendisi dahi istisnai bir durum olarak görülmektedir.

Kelime Bulutu 3 – Hürriyet Gazetesi 'Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci [454]

[454] Kelimelere ait frekans tablosu EK 3. bölümünde yer almaktadır.

Hürriyet Gazetesi'nde yaşlanma anahtar kelimesi ile yapılan tarama sonucunda 'Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci' kategorisine dâhil edilebilecek haber metinleri üzerinde gerçekleştirilen derinlikli inceleme ile elde edilen kelime bulutu yukarıda yer aldığı gibidir. Bu noktada dikkat çeken en önemli unsur emekli ve emeklilik kelimelerinin ne kadar yoğunlukla bir arada kullanıldıklarıdır. Bu durum sosyal politikaların emeklilik süreci ile sınırlandırılmış olduğu anlamına gelmektedir. Bu nedenle de emeklilik sürecinin ekonomik göstergelerini betimlemek adına 'prim', 'gün', 'hesaplama' gibi kelimelerin bulutta yer aldığı görülmektedir. Zira sosyal politikalar, araştırmanın kuramsal bölümünde de dile getirildiği gibi birçok farklı alanda incelenebilecek bir konudur. Ancak kelime bulutu içerisinde bakım, hizmet ve sigorta alanında yapılan vurgunun haber metinlerinde çok daha az yer aldığı görülmektedir. Bu nedenle Hürriyet Gazetesi'nin kelime bulutuna bakılarak sosyal politika alanına duyulan ilginin yaşlanma sürecinin gündemine girmesinin sebebinin ekonomik göstergeler olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Bu kategori içerisinde yoğunlukla bahsedilen bir diğer kelimenin 'yüzde' olduğu 'nüfusun biyopolitikası' kategorisinde de olduğu gibi yeniden görülmektedir. Dolayısıyla sosyal politikalarda emekliliğin rasyonel temellere dayanması gerektiği, yüzde kelimesinin sunduğu imkânlar dâhilinde açıklanmaktadır. Ayrıca yaşlanmanın sosyal politikanın gündemine emeklilik süreci ile ilgili konular bağlamında gündeme gelmesi, yaşlanan bireylerin toplum içinde nasıl dışlanarak- içerilmiş olduklarına dair önemli bir veridir. Ancak söz konusu detaylandırma eleştirel analiz bölümünde daha belirgin olacaktır.

5.1.1.4. Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi

Yaşamın dönemselleştirilmesi ve her yaş dönemine ait belirli bedensel formların yakıştırılması, yaşamın normatif bir yönü olduğuna dair bir çıkarımda bulunulmasına neden olmaktadır. Bu durumda gençlik ve onunla ilişkilendirilen birçok kavram, olumlu atıflarla donatılarak, gençliğin tüketim toplumu içinde 'sürdürülebilir' bir dönem olarak

lanse edilmesine neden olmakta ve bu durumun her bireyin, bireysel sorumluluğu olduğuna yönelik bir izlenim yaratılmaktadır. Söz konusu izlenimi yaratmanın yollarından biri de medya metinlerinde yaşlanmanın önlenebileceğine dair tıp söylemlerinin yer almasıdır. Söz'ün iktidarını elinde bulunduran tıp söyleminin elde ettiği veriler ışığında gençlik, güzellik ile ilişkilendirilerek bireysel bir mücadele alanı yaratılmaktadır. Bu durumda gençliğin ve güzelliğin reçetesi tıp terminolojisinin uygun gördüğü çerçeve içinde sunulmaktadır. Yukarıda ifade edilen içeriğe uygun olarak Hürriyet Gazetesi'nde 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi' kategorisine dâhil edilebilecek on yedi (17) haber başlığına rastlanmıştır.

"Kırışıklıklara Gen Tedavisi" (01.04.2002), "Genç Görünme Arzusu Bağımlılık Yaratıyor" (28.04.2002), "Yaşlanmayı Önleyen Ürünler 'Balon'" (11.06.2002), "Estetik Ameliyatlar Artıyor" (23.02.2204), "Yeşil Çay Daha Fazla Enerji Veriyor" (25.02.2004), "Geç Yaşlanma Tabletine 1.7 Milyon Dolar Harcadık" (29.09.2004), "Bıçak Altına Yatmadan Güzellik" (16.02.2005), "Doku Yıkımlarını Azaltan 'Gençlik Yumurtası' Ürettik" (17.01.2008), "Botoks Etkili Serum" (04.12.2008), "Kırışıklıklara Yol Açan 1500 Gen Belirlendi" (18.08.2009), "Yaşlanmayı Spermle Geciktirin" (07.10.2009), "DNA'yla Oynanıp Yaşlanma 'Geri Çevirildi'" (06.12.2010), "Altın İğne ile Gençleştiren Tedavi" (04.01.2011), "İşte 'Genç' Beynin Formülü" (13.12.2011), "Sigaranın Zararları Tek Yumurta İkizlerinin Yüzlerinde Görüldü" (01.11.2013), "Eva Kendini Seksi Hissediyor Çünkü…" (20.03.2014), "Telomer Tedavisine Karşı Çıktı, Bu Sözlerle Uyardı" (03.11.2017)

Haber başlıklarının çoğundan da görüleceği üzere yaşlanma süreci, bu kategori altında bedensel bir sorun olarak görülerek, çoğunlukla alt edilmesi gereken bir mesele olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle de yüzeyselleştirilen ten, üzerinde müdahalede bulunulması gereken bir nesne olarak dile getirilmektedir. Bu durumda beden, hem özneye içkin hem de öznenin dışında bir yerde konumlanmaktadır. Yaşamın özneler arası ilişkiler aracılığıyla sanatsallaştırılması zorunluluğunun doğurduğu iktidar ilişkileri, bir yanda bedeni kontrol edip düzenlerken, bir yanda öznenin kendisini bedenine karşı sorumlu olmaya zorlamaktadır. Bu durumu haber başlıklarından okumak da mümkündür. Bu bağlamda yaşlanmanın kırışıklık ile ilişkilendirildiği birçok haber

metninde görülebilmektedir. Ancak kırışıklığın nasıl önlenebileceği her haber metninde farklı olasılıklar ile sıralanmaktadır. Söz konusu durumu sadece haber başlıklarına daha dikkatli bakarak çözümlemek mümkündür. Yaşlanma, kırışıklık gibi somut bir bedensel göstergeye indirgenerek; çaresi, haberlerin birinde gen tedavisinde, diğerinde estetik ameliyatlarda, bir diğerinde bir ilaç tabletinde veya 'altın iğne' ile bir diğerinde botoksla, bir diğer haberde spermle, bir diğerinde ise 'telomer' tedavisi ile çözülmektedir. Dolayısıyla sorun tek, ancak çözümü tıbbın sunduğu imkânlar dâhilinde sonsuz şekilde sıralanmaktadır. Bu durumda bireye düşen, ilgili seçeneklerden birini seçerek söz konusu 'sorun'a bir çare bulmaktır. Dolayısıyla 'yaşlı görünmek', (esasında olağan olan) olağandışılarak sorunsallaştırılmaktadır. Dolayısıyla bu noktada gençlik ve ona ilişkin geliştirilen tüm söylemler yaşlanmaya karşılık bir 'karşı-anımsatıcı' görevi görmektedir.

Yaşlanmanın olağandışılaşması yani bir çeşit 'istisna hali'ne dönüşmesi, haber metinlerinde sıklıkla karşılaşılan bir durum haline gelmektedir. Ancak bu durum aynı zamanda bir halkla ilişkiler çalışması olarak da yorumlanabilmektedir. Dolayısıyla her haberde tanıtılan ürün ya da güncel adıyla anti-aging uygulaması, bir yanda anti-aging'i bir yaşam stratejisi olarak pazarlamakta aynı zamanda söz konusu ürünün dağıtıcı firmasını veya doktorunu da okuyucuların ilgisine sunmaktadır. Uygulamanın ya da ürünün tanınırlılığını arttırmaya yarayan bu haberler, bu nedenle gazetecilik pratiğinin ötesinde okunabilmektedir. Üstelik bu pazarlama stratejisini sadece markalar bazında sınırlandırmak da yanlış olacaktır. Zira yukarıdaki haber başlıklarında görüleceği üzere popülerleşen ve her seferinde 'sağlığa yararlı' olduğu ifade edilen ya da 'gençleştirdiği' iddia edilen meyve-sebze ya da bitkiler de değişkenlik gösterebilmektedir. Bu kategori içerisinde yeşil çaya vurgu yapıldığı gözlenmektedir. Ancak diğer kategoriler içerisinde başka yiyeceklerin faydaları başka bağlamlarda incelenmiştir. Dolayısıyla bu durum da belirli bir ürünün tüketilme oranını artttırmaktadır.

Bununla birlikte haber başlıklarına bakıldığında kendi içinde tezat oluşturan bir nitelik taşıdığı görülmektedir. Zira farklı zaman dilimlerinde yayınlanan haberlerin bir bölümü gençliği idealleştiren, güzellik ideolojisini yeniden üreten bir dille yazılmışken, bir bölümü ise eleştirel bir perspektifle kaleme alınmıştır. Ancak her ikisinde ortak olan

her ikisinin de tıp biliminin söylemi inşa eden yanına vurgu yaparak bunu gerçekleştirmeleridir. Zira her iki koşulda da gençliğin idealleştirilmesi ya da bilakis onun eleştirisi ancak tıp söylemini kullanma yetkinliğine sahip bir kurum ya da şahıs tarafından dile getirildiğinde haber değeri taşımaktadır. Örneğin yukarıda görülen "Genç Görünme Arzusu Bağımlılık Yaratıyor" (28.04.2002), "Yaşlanmayı Önleyen Ürünler 'Balon'" (11.06.2002), "Telomer Tedavisine Karşı Çıktı, Bu Sözlerle Uyardı" (03.11.2017) başlığını taşıyan haberler, tıp söylemi içinden gerçekleştirildiği takdirde gündeme gelebilmektedir. Dolayısıyla ilgili alana ilişkin oluşturulan egemen söyleme karşılık geliştirilebilecek olası direniş odağı yine tıp söyleminin imkân verdiği ölçüler dâhilinde gerçekleşmektedir.

Kelime Bulutu 4 – Hürriyet Gazetesi 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi [455]

Hürriyet Gazetesi'nde yaşlanma anahtar kelimesi ile yapılan tarama sonucunda 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi' kategorisine dâhil edilebilecek haber

[455] Kelimelere ait frekans tablosu EK 3. bölümünde yer almaktadır.

metinleri üzerinde gerçekleştirilen derinlikli inceleme ile elde edilen kelime bulutu yukarıda yer aldığı gibidir. Burada da görüldüğü gibi söylem, bazen bir kelimenin sıklığını gösterirken bazen de tüm bunların toplamı olarak okunabilmektedir. Bu kategori içerisinde en sık tekrar ettiği görülen kelime, bu araştırmanın konusunu da oluşturan 'yaşlanma'dır. Bu bağlamda gençliğin sürekliliğini temin etmeyi amaçladığı varsayılan bu haber metinlerinde çözülmesi gereken sorun 'yaşlanma' olarak görülerek merkeze yerleştirilmiştir. Etrafında yer alan kelimelerin her biri ise onu 'çözmeye yarayan' söylemler bütünü olarak tertibatlandırılmıştır. Bu bağlamda yaşlanma haresi, 'estetik', 'genç', 'bilim', 'derinin', 'kırışıklıkların', 'kozmetik', 'cerrahi', 'kollajen' kavramları ile çepeçevre sarılmıştır. Dolayısıyla bu kelime bulutunun temsil ettiği tertibatta, ortada 'sıklıkla tekrarlanan bir sorun' ve etrafında onun muhtelif çözümleri yer almaktadır. Ancak bu çözümler tam da bedenin nasıl kontrol edilmesi gerektiğini açıklaması bağlamında anatomopolitiğin konusuna dâhil edilebilmektedir.

5.1.1.5. Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması

Oluşturulan haber kategorileri içerisinde Hürriyet Gazetesi'nin en çok yer verdiği kategori 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması' olduğu görülmüştür. Bu kategori içerisinde değerlendirmeye alınan kırk bir (41) habere rastlanmıştır. Bu haberlerin ortak özelliği yaşlanmanın bir hastalık gibi değerlendirilmesi ya da hastalıkla ilişkilendirilmesidir. Dolayısıyla birçok hastalık yaşamın birçok evresinde görülebilmesine rağmen belirli bir yaş evresinde sabitlenerek açıklanması onu kaçınılmaz olarak birbirinin sonucu olarak değerlendirilmesine neden olmuştur. Tıp dilinde çocuk hastalığı olarak tanımlanan birçok hastalık olmasına rağmen, onlara ilişkin geliştirilen söylemlerin ölümcüllük vurgusu haberlerde pek de yer almamaktadır. Çünkü ölüm daha çok yaşlanma ile ilişkilendirilen bir kavram gibi görülmekte ve yaşlanma süreci tekinsizliği çağrıştıran birçok öğe ile donatılmıştır. Bu nedenle de yaşlanma ile ilgili haberlerde üstü örtülü olarak 'geri dönülmezlik' vurgusu yer almaktadır. Bu durumda haber metinlerinde inşa edilen söyleme göre tüm önlemler 'yaşlanmadan önce alınmalıdır'. Nitekim aşağıda yer alan haber başlıkları dikkatle

incelendiğinde 'yapılması gereken' ve 'kaçınılması gereken' şeylerin bir listesi olarak da okunabilirler. Metafizik düşüncelerin ya da dinsel inanışların baskın olduğu toplumlarda hastalıklar ve semptomları, Tanrının bir çeşit cezalandırma biçimi olarak okunurken, günümüz baskın epistemik pratiklerinde ise bireyin sorumluluğunu yerine getirmediğine yönelik başka bir çeşit etik yerleşmiştir. Birinde cezalandırıcı olarak Tanrı konumlanırken, diğerinde bireyin bedenini gerektiği gibi korumadığı bilimsel bir çerçeve ile şekillendirilmiştir. Dolayısıyla yaşamın kontrol edilmesini merkeze alan biyopolitik bağlam birçok etik ilişkiler çerçevesinde yeniden şekillenmektedir. Hürriyet Gazetesi'nin yaşlanmayı en çok bu kategori altında incelemesi egemen yönetimselliğin yaşlanmayı nasıl algıladığına yönelik önemli ipuçları vermektedir. Zira bu süreci tek yönlü değil bilakis ilişkiselliği içinde incelemek gerekmektedir.

Bu içerik kapsamında değerlendirilen haber başlıkları şu şekilde sıralanmaktadır. "Alzheimer Tehlikesi Taşımayan İlk Bebek" (28.02.2002), "Körlük ve Sağırlık Tarihe mi Karışıyor" (22.04.2002), "Tehlikeli Hormon Tedavisine Seçenekler" (29.07.2002), "Alzheimer için Yürüdüler" (30.09.2002), "Yüksek Tansiyon İlacı Bunatmıyor" (14.10.2002), "AB Yardımlarında Öncelik KOBİ'lere" (17.12.2002), "Göbek Kordonu Kanı 15 Yıl Sonra Kullanılabilir" (21.01.2003), "Yaşlanma Hastalığının Geni Bulundu" (17.04.2003), "Erken Yaşlılık Geni" (18.04.2003), "Meyve-Sebze Yaşlanmayı Geciktiriyor" (07.08.2003), "Karayemiş, Her Derde Deva Oluyor" (16.09.2003), "Stres Yaşlanmayı Hızlandırıyor" (19.10.2003), "Sinir Hücrelerindeki Yağ Alzheimerı Tetikliyor" (16.02.2004), "Hormon Tedavisinde İşitme Kaybı Riski" (25.02.2004), "Belleğiniz için Bol Bol Egzersiz Yapın" (11.03.2004), "Stres Erken Yaşlandırıyor" (13.03.2004), "Yeşil Çayın Sırrı Çözülüyor" (15.03.2004), "Hafıza Hapı Geliyor" (30.11.2004), "Fare ve İnsanda Aynı Protein Bulundu" (27.08.2005), "'Akıllı Hasta' Nasıl Olunur" (22.06.2006), "En Yararlı Meyve Suyu Siyah Üzüm Suyu Çıktı" (16.03.2007), "Onkim Kök Hücre Araştırma Merkezi Açıldı" (06.07.2007), "Neden Unutkanım" (17.12.2008), "Güneşlenirken Dikkat" (25.07.2009), "Unutkanlık Proteini Bulundu" (12.08.2009), "Alzheimer Yalan mı?" (24.01.2010), "Bunamanın Maliyeti Artıyor" (22.09.2010), "Bunama 65'ten Sonra Artıyor" (04.10.2010), "Diyabetli Sayısında Ürküten Artış" (14.11.2010), "Yaşlanmayı Geciktirmek için Bir Adım Daha" (17.06.2011), "40 Işık 40 Hayat Projesi" (22.09.2011), "Birkaç Günde 50 Yıl Yaşlandı"

(14.10.2011), "'Demir Leydi' Eleştirilere Rağmen Zirvede" (13.01.2012), "Yaşlanmanın Altın Çağı Geliyor" (10.02.2012), "Omega-3 Mucizesi Yine Doğrulandı" (03.05.2012), "Fazla Tuz Telomerleri Kısaltıyor" (26.03.2014), "Kahve Gözlere Faydalı Olabilir" (05.05.2014), "Beynini Çalıştır Kendini Yenile" (22.10.2015), "Progeria Hastalığı Nedir? Gamze Yağar'ın Hastalığı Progeria Hakkında Detaylar" (29.06.2017), Goji Berry (KurtÜzümü) Nedir? (17.11.2017)

Haber başlıklarında da görüleceği üzere yaşlanma başta unutkanlık ve Alzheimer ile ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda periyodik aralıklarla benzer içeriklerde haber metinlerinin farklı başlıklar altında verildiği gözlenmektedir. Mütemadiyen unutkanlığı azaltmak ya da Alzheimer hastalığına yakalanmamak için egzersizler, haplar, çeşitli besinler sunan bu haberler, bu özellikleri nedeniyle hastalanan kişinin kendisine fazladan sorumluluk yüklemektedir. Zamanında 'doğru' hamlelerin yapılmaması ya da 'uygun' bir yaşam tarzının benimsenmemiş olmasının bu hastalığa yakalanmaya davetiye çıkardığına yönelik üretilen haber metinleri bireyleri hastalık karşısında savunmasız, üstelik suçlu hissettirecek bir şekilde organize edilmiştir. Söz konusu içeriğe benzer, doğrudan Alzheimer ile ilgili altı (6) habere rastlanmıştır. Bunun dışında hastalık adı belirtilmeden unutkanlığa çare arayan üç (3) ayrı haber başlığına daha rastlanmıştır.

Bunun dışında haber başlıklarının sıklıkla tavsiyeler içerdiği görülmektedir. Özellikle yaşlanmayı ya da yaşlanmanın semptomları olarak tanımlanan çeşitli bedensel göstergeleri gidermek adına her seferinde bir başka besin maddesinin tavsiye edildiği görülmektedir. Bunlar arasında meyve suyu, karayemiş, yeşil çay, siyah üzüm, omega-3, kahve ve goji berry ile ilgili hazırlanmış olan haberleri saymak mümkündür. Yaşlanmanın geciktirilmesine yönelik bu önlemler aynı zamanda 'istisna hali'nin sınırını belirlemek adına yapılan çerçevelemenin somut bir göstergesi olarak da değerlendirilebilir. Burada kast edilen olağan bir süreç olan yaşlanmanın 'kendilik kaygısı' ile olağandışılaşmasıdır. Foucault'nun perhiz pratiği olarak adlandırdığı deneyim tam da yaşlanmaya yönelik alınacak tedbirler ve stratejilerin üretilmesinde gerekli olan hakikat oyununu kuran söylem olarak konumlanmaktadır. Medya

aracılığıyla aktarılan söylemden anlaşılan, yaşamı sanatsalllaştırmanın yolunun olağandışılaşmadan geçtiğidir.

> "Herkes kendini incelesin ve en mükemmel sağlığı korumak için hangi besinin, hangi içeceğin hangi idmanın kendisine uygun geldiğini kaydetsin.İyi bir beden yönetimi bir yaşam sanatına dönüşmek için öznenin kendisi tarafından gerçekleştirilen bir yazıya dökme işleminden geçmelidir; özne bu kayıtları geçerek özerkliğini kazanabilecek ve kendisi için iyi olanla kötü olan arasında ne olduğunu bilerek bir seçim yapabilecektir." [456]

Çoğu doğada bulunan ve 'organik' olduğu takdirde daha çok fayda sağlayacağı iddia edilen bu ürünler, gündelik yaşamda herkesin ulaşabileceği ürünler olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla yaşlanma karşısında toplumsal eşitsizlikleri görmezden gelmeyi amaçlayan bu haber başlıklarında bir çeşit biyo-meşruiyet alanı oluşturulmaktadır. Zira bu ürünler gündelik tüketim maddeleri olarak mutfağa girdikleri anda yaşlanmayı kontrol altına almayı vaad ettiğinden herkesin imkânları ölçüsünde yaşlanmaktan korunabileceğine yönelik bir izlenim yaratılmaktdır. Yine de yaşlanan ya da yaşlı görünen birey, bu mücadelenin mağlubu olarak damgalanacaktır.

Kelime Bulutu 5- Hürriyet Gazetesi 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması [457]

[456] Foucault, **"Cinselliğin Tarihi" ,** s. 200

[457] Kelimelere ait frekans tablosu EK 3. bölümünde yer almaktadır.

Hürriyet Gazetesi'nde yaşlanma anahtar kelimesi ile yapılan tarama sonucunda 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması' kategorisine dâhil edilebilecek haber metinleri üzerinde gerçekleştirilen derinlikli inceleme ile elde edilen kelime bulutu yukarıda yer aldığı gibidir. Haber başlıklarından da görülebildiği üzere merkezde 'Alzheimer' hastalığı yer almaktadır. Kelime bulutuna bütüncül bir bakış atıldığında bilim ve tıp alanında yaşanan gelişmelerin bu alandaki söylemi kurmada etkili olduğu görülebilmektedir. 'beyin', 'üniversitesi', 'hafıza', 'unutkanlık', 'bellek', 'diyabet', 'kanser','sağlık', 'sağlıklı', 'hasta', 'hastalığı', 'tedavi' gibi kavramlar setinin birlikteliği, yaşlanma sürecine eşlik edecek hastalıkların bir çeşit projeksiyonunu sunmaktadır. Bu bağlamda Alzheimer sadece yaşlanma döneminde görülen ve yaşlanma döneminin tek sorunu gibi sınırlandırılmaktadır. Tek tip bir yaşlanma formumun olduğunu varsayan böylesi bir bakışla yaşlanan her bireyin Alzheimer olacağı da ya da mutlaka 'hafıza' sorunları yaşayacağı gibi bir izlenim yaratılmaktadır. Bu bağlamda peş peşe 'hafıza' , 'bellek', 'unutkanlık', 'bunama' gibi kelimelerin sıralanması da tesadüf olarak değerlendirilememektedir. Hatta kelime bulutu içerisinde yer alan 'araştırma' va 'üniversite', 'bilim', 'tıp' kelimelerinin sıklığı, ilgili sorunun akademik alanda çözümlenmeye çalışıldığını da göstermektedir. *Bu bakımdan felsefenin alanına girdiği düşünülen 'kendilik kaygısı' pratikte tıbbın alanında uygulanmaya başlanmaktadır.* [458]Dolayısıyla ilgili sorunun çözümüne yönelik bilme iktidarını kullanabilecek alan da belirlenmiş olmaktadır. Üstelik sorunsallaştırılan bu meselenin çözümü olarak bilimsel referanslarda bulunularak tedavi opsiyonları da sıralanmaktadır. Hafızanın zayıflamasının bir sağlıksızlık hali olduğuna yönelik bir çıkarımda bulunulmasına neden olan bu bakışta iyileşmenin yolları, bireyin kendi iradesine bırakılmaktadır. Zira tekrar eden kelimelerde görüldüğü gibi 'tedavi' bu süreçte anahtar kelime olarak işlev görmektedir.

[458] Foucault, **"Cinselliğin Tarihi" ,** s. 330

5.1.1.6. Yaşlanmanın Cinsiyeti

'Yaşlanmanın Cinsiyeti' kategorisi içerisinde yer alan haberler esasında başka başlıklar altında da incelenmesi mümkün olan bir içeriktedir. Ancak haberin içeriğinde yer alan baskın toplumsal cinsiyet vurgusu, bu kategoriyi ayırmayı zorunlu hale getirmiştir. Özellikle belirli hastalıkların doğrudan cinsiyetle ilişkilendirilmesi ve bedensel göstergelerin toplumda cinsiyet bazında sorunsallaştırılması, böylesi bir ayrıma neden olmuştur. Bu bağlamda ilgili kategoriye dâhil edilebilecek yedi (7) ayrı habere rastlanmıştır. Haber başlıklarında da görülebileceği üzere erkeklerle ilgili vurgu, erkeğin saçnın dökülmesi ve bunun bir yaşlanma belirtisi olmasının yanında 'cazip olmama' gibi makul olmayan bir yaşlanma tasarımına da referansta bulunulmasına neden olmuştur. Öte yandan kadınlarda da benzer durum, bedensel durumdan rahatsız olunması gerektiğine yönelik haberlerde görülebilmektedir. Bunun için çare olarak estetik operasyonlar gösterilmektedir.

Haberlerin içeriğine bakıldığında, Hürriyet Gazetesi örneğinde, yaşlanmanın cinsiyetlendirilme biçiminin farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Yaşlanmanın 'kadınlık' ve 'erkeklik' üzerinden tartışıldığı haber metinlerinde toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üreten bir dilin varlığı göze çarpmaktadır. Bunun somut örneklerini gözlemleyebilmek adına Hürriyet Gazetesi'nin ilgili kategorideki haber başlıklarına bakmak yerinde olacaktır.

"Saçı Dökülen Erkek Mutsuz" (08.01.2004), "Yaşlılığın Sırrı Çözüldü" (13.02.2004), "Osteoporoz Hastalarına Müjde" (18.03.2004), "Bu Sefer de Kendini Boyadı" (31.03.2007), "50 Yaş Üzeri Her 3 Kadından 1'i Bu Hastalığı Yaşıyor" (24.10.2011), "dudak" (19.11.2013), "Tek Tuşla Estetik Ameliyat" (27.12.2013)

Yukarıda yer alan başlıklardan da görüleceği üzere yaşlanmanın cinsiyetler arası farklılık gösterdiğine yönelik söylem üreten bu tarz haberlerde biyomedikal paradigmadan yararlanılarak gerçekletirilmesi beklenen 'estetik müdahaleler' den bahsedilmektedir. Belirli bir cinsiyetin ihtiyacı olarak temellendirilen bu müdaheleler, diğer birçok başlık içeriğinde de olduğu gibi tıbbi söylemin gereği olarak

sunulmaktadır. Özellikle yaşlanmanın bedensel göstergelerinin kadınların ilgi alanında olduğu, ya da kadının çözmesi gereken bir mesele olarak dile getirilmesi 'estetik'i zorunlu bir reçete olarak gösteren haber metinlerinin düzenlenmesine neden olmaktadır.

Ancak bedensel göstergelerin sorunsallaştırılması, tüketim toplumunun ihtiyaçları çerçevesinde sadece bir 'kadınlık' meselesi olarak gündeme gelmemektedir. İmajların tüketim toplumunda önemli bir yer işgal etmesi nedeniyle bilakis hem 'kadınlık' hem de 'erkeklik' belirli bedensel göstergeler ekseninde stereotipleştirilerek arzu ekonomisine dâhil edilmektedirler. Bu durumda yaşlanma sürecindeki cinsiyetlilik hali de düzenlenmesi gereken bir faktör olarak yaşama içkinleşmektedir.

Kelime Bulutu 6- Hürriyet Gazetesi 'Yaşlanmanın Cinsiyeti' [459]

Hürriyet Gazetesi'nde yaşlanma anahtar kelimesi ile yapılan tarama sonucunda 'Yaşlanmanın Cinsiyeti' kategorisine dâhil edilebilecek haber metinleri üzerinde gerçekleştirilen derinlikli inceleme ile elde edilen kelime bulutu yukarıda yer aldığı gibidir. Bu haberlerde yaşlanma daha çok kas ve iskelet sisteminin dönüşümü ile

[459] Kelimelere ait frekans tablosu EK 3. bölümünde yer almaktadır.

ilişkilendirilerek anlatılmıştır. Buna uygun olarak ‘kemik’ kelimesinin kelime bulutunun orta yerine konumlandığı görülebilmektedir. Bir kemik hastalığı olan ‘osteoporoz’un cinsiyetler arası görülme farklılığı, onun yüzdesel olarak açıklanmasını gerekli kılmıştır. Belki de bu nedenle en sık tekrar eden kelimeler arasında yüzde kelimesi yer almaktadır.

Bununla birlikte bu kelime bulutunun önemli göstergelerinden biri ‘erkek’ kelimesinden türeyen; ‘erkek’, ‘erkeklerde’ ve ‘erkeklerin’ kelimelerinin kelime bulutunda azımsanmayacak bir yer kapladığıdır. Erkekliğin yaşlanma bağlamında nasıl ele alındığını ise haberlerin içeriğinin incelendiği eleştirel analiz bölümünde daha fazla yer verilecektir. Ancak genel kanının aksine bu kategori içerisinde ‘erkeklik’ durumundan daha sık bahsediliyor olması yaşlanmanın erkeksileşen yanına vurgunun arttığını gösteren önemli bir parametre olarak da değerlendirilebilir.

5.1.1.7. Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma

Yaşamın evrelere ayrıldığına dair yaygın psikolojik görüş, yaşlılık dönemini olumlu – olumsuz birçok atıfla donatılmasını meşrulaştıran bir zemin oluşturmaktadır. Bu dönem yaşamın her anında olduğu birçok etmeni beraberinde getirmektedir. Ancak her an herkesin başına zaman zaman gelmesi mümkün olan birçok durumun yaşlılık dönemine hapsedilmesi ya da bu durumların öyle temsil edilmesi, ister istemez ‘yaş dönemlerinin’ stereotipleştirilmesine neden olabilmektedir. Bu bağlamda bu haber kategorisi içerisinde yaygın olarak temsil edilen görüşün yaşlanmanın bir acziyet kategorisi olarak görülmesi olduğu söylenebilir. Söz konusu acziyet, belirli bedensel fonksiyonların zayıflamasından öte, yaşlanmanın yalnızlaşma ile ilişkilendirilmesinde yatmaktadır. Bir ‘his’ olarak tanımlanabilecek bu duygunun belirli bir yaş dönemine ait bir stereotip gibi gösterilerek genellenmesi olası risk faktörlerini kaçınılmaz tek bir doğru olarak gösterilmesine neden olmaktadır. Aşağıda görülebilecek haber başlıklarından da anlaşılacağı üzere bu kategoriye dâhil edilen yedi (7) haber

başlığından dört (4) tanesi yaşlanmanın yalnızlık ile ilişkilendirilmesi ile çerçevelenmiştir.

Söz konusu haber başlıkları şu şekilde sıralanmaktadır: "Yılda 10 Milyon Çocuk Ölüyor" (04.02.2009), "Yaşlılarda Yalnızlık Korkusu" (14.08.2009), "Taşıyıcı Anne'den 25 Bin Dolara Çocuk Sahibi Olmak İstedi Kadın, Kokainman Çıktı" (16.01.2010), "Yenilikten Korkmak Yaşlandırıyor" (22.03.2010), "Yalnızlık Yaşlandırıyor" (30.07.2010), "Yalnızlık Sigaradan Beter" (02.08.2010), "Yaşlılık Psikolojisinin İlacı Sosyalleşme" (18.03.2016).

Bunun yanı sıra yaşlanmanın bir acziyet kateogirisi olarak tanımlanmasında 'makul', 'arzulanan' ve 'olması gereken' bir yaşlanma formunun olduğu da örtük olarak varsayılmaktadır. Böylesi bir iddiada bulunmanın itici gücü ise, kapitalist işleyiş mekanizmasının sosyal, aktif yaşlanan bireylere ihtiyaç duymasıdır. Dolayısıyla benzer bir süreci fonksiyonalist bir yaklaşımla meşrulaştırmaya çalıştığı varsayılan teorik yaklaşımların da buradan beslendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Elde edilen bilimsel verilerin basında yer alma biçimi, yalnız yaşlanmanın sorunsallaştırılmasını gerekli kılmaktadır. Bununla birlikte ihtiyaç duyulan duygulanımsal emeğin nasıl karşılanacağı haber içeriklerinde daha belirgin olacaktır.

Elbette bu noktada parantez açarak yaşlanmanın psikolojik etkileri olduğunu görmezden gelmemek gerekmektedir. Özellikle yaşanan kayıpların insan yaşamındaki etkisi de kaçınılmazdır. Bu nedenle yalnızlık yaşlanma döneminde yaşanan önemli bir duygudur ancak sadece yaşlılık dönemine özgü de değildir. Bu nedenle yaşlanmanın sadece yaşlılık dönemine ait bir özellikmiş gibi sunulması sürecin anlamını daraltan bir bakış açısıdır. Ayrıca 'sosyal ve aktif' bir yaşlanma sürecini benimsemeyen bireylerin patolojikleştirilmesi de eşit oranda indirgemeci bir bakışın ürünü olarak görülebilir.

Kelime Bulutu 7 – Hürriyet Gazetesi 'Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma' [460]

Hürriyet Gazetesi'nin bu alanda yazılmış haber metinlerine ve haber başlıklarına bakıldığında yaşlanmanın yalnızlığı çağrıştıran yanına vurgu yapıldığı görülmektedir. Ancak söz konusu söylemsel bütünlüğü bu alandaki kelime bulutunda tespit edebilmek mümkün olmamıştır. Bu bağlamda yaşlanmanın birçok yönüne değinen haber metinlerinde odağın silikleşmesi söz konusudur. Dolayısıyla yaşlanma sürecine yönelik acziyet söylemi daha merkezsiz ve kılcal bir aralıktan öznelliklere nüfuz edecek şekilde sunulmaktadır.

5.1.1.8. Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma

Araştırmanın çarpıcı sonuçlarından biri olarak değerlendirilebilecek bu kategori, Hürriyet Gazetesi'nde yirmi beş (25) haberde karşımıza çıkmaktadır. Hürriyet Gazetesi'nin ikinci sırada yer verdiği bu kategoriye ise bianet.org'da hiç

[460] Kelimelere ait frekans tablosu EK 3. bölümünde yer almaktadır.

rastlanmamıştır. Yaşlanmanın sorunsallaştırılmasından ziyade yaşlanmanın sorunsallaştırılmasına neden olan faktörlerden biri olan, 'ölümlülük' vurgusunu bertaraf etmeye çalışan bu haber metinleri, geleceğe yönelik fütüristik bir imaj çizmektedir. Dolayısıyla yaşlanmayı 'bugünün sorunu' olarak sabitleyen bu bakış açısı, geleceğin 'yaşlanmayacağını vaad ederek' 'olumlu' bir tablo çizmeye çalışmaktadır. Ancak bu çaba aynı zamanda bugünün koşullarını olumsuzlamaya yaramaktadır.

Haber başlıklarında sıkça ' iksir', 'sır', 'mucize' gibi kavramlara yer verilerek yaşlanmanın, çözülmesi gereken metafizik bir 'bilinmez' olarak konumlandırılmasına neden olmakta ve söz konusu metafizik içeriğin biyomedikal paradigma yardımıyla çözülebileceğine dair bir projeksiyon sunulmaktadır. Dolayısıyla haber başlıklarının içeriği bir sonucu elde etmenin yollarından çok 'doğaüstü', 'metafizik', 'çözülemez' bir olgunun 'akıl' ile çözülebileceğini ima etmektedir. Bilimselliğin yüceliğine yüklenen bu atıf sayesinde bilinmezlerin 'bilinebilir' kılındığını ima etmesi, bilimselliğin kendisinin 'bir bilme iktidarı' kurduğunu da peşinen kabul etmektedir. Ancak bu sonsuzluğa yapılan vurgunun nasıl elde edileceğine yönelik somut veriler sunmaktan ziyade imkânsızlığını vurgulayan haber başlıkları tercih edilmiştir. Çünkü mitlerde, dinsel anlatılarda, reklamlarda ve gündelik dil pratiklerinde ikna süreci mucizeleştirmekten geçmektedir. Çünkü 'mucizevi' olan, yani güzelliği 'mucizeye yakın' olmakla ölçülen her gelişmenin insanları büyüleyen bir yanı vardır ve bu nedenle haberlerde bilimin çağlar öncesinin metaforlarını kullanarak ikna etmeye çalışması, dolayısıyla benzer stratejileri kullanması çok tesadüf olarak görülememektedir. Bu nedenle bir sorun olarak konumlandırılan yaşlanmanın bilgisine vakıf olmak önemli olmaktadır.

'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma' kategorisine dahil edilen haber başlıkları ise şu şekildedir: "Uzun Yaşamın Sırrı Genlerde" (11.06.2002), "Uzun Yaşamın Üç Sırrı" (03.08.2002), "Kaloriyi Azalt, Ömrün Uzasın" (29.10.2002), "Yaşlı Maymunların Beyinleri 'Gençleştirildi'" (05.05.2003), "Columbia Kurtçuklarını Araştıran Ekipte Bir Türk" (11.05.2003), "Ömrü 45 Yıl Uzatacak Mucize İlaç" (26.06.2003), "Uzun Ömür İçin 14 Süper Yiyecek" (22.02.2004), " Vücudumuz Nasıl Yaşlaıyor" (26.02.2004), "İnsan Yüzlerce Yıl Yaşayabilir" (04.03.2004), "Solucanların Ömrü Uzatıldı" (13.04.2004), "Yaşlılığın Sırrı Çözülüyor" (13.04.2004), "Dünyanın En

Yaşlı Faresi" (15.04.2004), "Prenses Leia" Uzun Yaşama rekoru Kırdı" (30.04.2004), "Uzun Telomer Uzun Yaşam" Teorisi Kanıtlandı" (19.05.2004), "İnsan Hayatu 130' a Dayandı" (26.04.2005), "Yitirilen Organlar Yerine Gelecek" (29.08.2005), "Yeni Versiyonu Piyasaya Çıkmak Üzere: İnsan 2.0" (05.11.2005), "Süperman Olmak Hayal Değil" (28.05.2006), "Bu İlaç Yaşlanmayı Yavaşlatabilir" (09.01.2009), "Uzun Yaşamın Sırrını Verecek" (20.05.2009), "Ömrü Uzatan İlaç Bulundu" (09.07.2009), "Gençlik İksiri Hayal Değil" (10.07.2009), "Ömür Uzatan Hap Bulundu" (13.07.2009), "Bal Kabağı Yaşlanmayı Önlüyor" (23.02.2010), "Ölümsüzlük Artık Çok Yakın" (10.01.2011).

Bu haberlerin yanında son derece fütüristik başlıkların atıldığı haberlere rastlamak da mümkündür. Bu bağlamda ölümsüzlüğe yönelik stratejileri besleyen ütopik haber metinlerin olduğu da söylenebilmektedir. "Ölümsüzlük Artık Çok Yakın" ya da "Yeni Versiyonu Piyasaya Çıkmak Üzere: İnsan 2.0" gibi başlıklar ile yaşamın ölümsüz olabileceğine dair metinlere rastlanmaktadır. Bu metinler, bilimselliğin sunduğu ve sunacağı imkânlara itimat etmeyi hatırlatırken aynı zamanda 'söz söyleme' hakkına yönelik bilme iktidarının nasıl inşa edildiğini de görünür kılmaktadır. Yaşamın olası sonsuzluğuna yapılan vurgu sayesinde 'ölüm' mpdern yaşamın 'ötekisi' olarak konumlandırılarak gündelik yaşamdan uzaklaştırılmaktadır. Bu anlamda bu haberler ölümsüzlükten söz ettiği ölçüde yaşamı hatırlatarak, yaşama yönelik yatırımların pekiştirilmesine hizmet etmeyi amaçlamaktadır. Ölümün ve ölüme sebep olan faktörlerin biyomedikal paradigma ekseninde uzaklaştırılması yeni bir tür 'etik' kavrayışın yerleşmesinde özel bir öneme sahip görünmektedir.

Kelime Bulutu 8 – Hürriyet Gazetesi 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma'[461]

Hürriyet Gazetesi'nde yaşlanma anahtar kelimesi ile yapılan tarama sonucunda 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma' kategorisine dâhil edilebilecek haber metinleri üzerinde gerçekleştirilen derinlikli inceleme ile elde edilen kelime bulutu yukarıda yer aldığı gibidir. Bu kategori içerisinde oluşturulmuş olan kelime bulutunda en belirgin olan, bilim kelimesinin kapladığı alanın genişliğidir. Onu 'yaşlanma', 'genetik', 'uzun yıl', 'ilacın' ve 'araştırma' kelimelerinin takip ettiği görülmüştür. Dolayısıyla ölümsüzlüğü genetik faktörlerle bertaraf etme çabasının bir ürünü olarak okunabilecek biyomedikal paradigma, ölümsüzlük arayışının haberlerdeki yansıması olarak görülebilmektedir. Bunun yolu ise dönemin üretilen benlik teknolojilerinden geçmektedir. Benlik teknolojilerinin yarattığı arz-talep doğrultusunda etik anlamda inşa edilen yönetimsellik, bilimi bu alandaki tartışmaların sözcüsü yapmıştır.

[461] Kelimelere ait frekans tablosu EK 3. bölümünde yer almaktadır.

5.1.2. Bianet.org'un Haber Kategorilerinin Betimsel Analizi

Bianet.org haber sitesinde betimsel analiz gerçekleştirmek üzere Hürriyet Gazetesi'nden farklı olarak yedi (7) ayrı haber kategorisinin olduğu tespit edilmiştir. Bunlar; 'Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma', 'Nüfusun Biyopolitikası', 'Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci', 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi', 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması', 'Yaşlanmanın Cinsiyeti' ve 'Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma'dır. Dolayısıyla bianet.org haber sitesinde 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma Süreci' kategorisine dâhil edilecek herhangi bir habere rastlanmamıştır.

5.1.1.1. Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma

Bianet.org'un bu haber kategorisi içerisinde değerlendirilebilecek dört (4) haberine rastlanmıştır. Haber başlıklarında ilk olarak dikkat çeken husus, yoğun bir 'ben' dilinin kullanılması ve haberlerde tavsiyelerde bulunan bir üslubun olmasıdır. Bu bağlamda Hürriyet Gazetesi'nden farklı olarak bianet.org'da haberin kendisiyle birlikte haberi kimin kaleme aldığı da önemli olmaktadır. Geleneksel habercilik pratiklerinden bu yönüyle ayrılan bu tarz bir bilgilendirme pratiği araştırma açısından önem taşımaktadır.

11.08.2005 tarihli "Ben Bir Yaşlıyım" başlıklı haber bir deneyim alanı olarak yaşlanmayı görünür kılan bir şekilde düzenlenmiş ve yazarın nasıl yaşlandığına yönelik günlük rutinlerini aktardığı bir haber olarak organize edilmiştir. "Keşke Emekliliğe Hazırlık Programı Olsa!" (26.11.2005) tarihli haber de benzer bir deneyimselliğin ürünü olarak kaleme alınmıştır.

Dolayısıyla bianet.org'daki haberleri geleneksel anlamdaki habercilik pratikleri üzerinden okumak pek mümkün görünmemektedir. Zira bu haberler yaşlanma süreci ile ilgili bilgi vermeyi amaçlamaktan öte 'yaşlanan/ yaşlı bireyin dilinden 'yaşlanmanın deneyimselliğinin aktarılması' olarak kurulmuştur. Bu nedenle yaşlanmanın deneyimsel

bir alan inşa ettiği ve okurla 'duygudaşlık' kurmayı amaçlayan bir 'ben' dilinin hâkim olduğu görülmektedir. Bu durumda aynı zamanda geleneksel habercilik pratiği ile 'metruk' bir alan olarak web tabanlı habercilik pratiklerinin kendi içinde nasıl ayrımlaştığı da görünür olmaktadır. Bu vesileyle bir konunun haber gündemine gelebilmesi için gerekli olan 'haber değeri' kavramının ortadan kalktığı görülmektedir.Dolayısıyla bianet.org haber sitesinde gündelik yaşam rutinlerinin de haber konusuna dâhil edilebildiği bir mecra olarak ortaya çıkmaktadır.

'Bir Deneyim Olarak Yaşlanma' başlığında yer alan haber metinleri aynı zamanda yaşlanma sürecine yönelik bir tavsiye metni olma özelliğini de taşımaktadır. Dolayısıyla nasıl yaşlanmak gerektiğine yönelik Foucaultcu anlamda bir etik çerçeve çizen bu haber metinleri yaşlanmayı kırılganlanlığı bağlamında incelemeye de açık hale getirmektedir. Kimlerin yaşlanmaya değer olduğunu biçen ve bu özellikleri nedeniyle makul bir yaşlanma tasarımı kuran söylemlerin inşa edildiği haber metinlerinde 'gözlerdeki ışığın' da 'gözlerdeki sisin' de bireyin sorumluluğunda ve elinde olduğunu iddia eden bir yaklaşım sergilenmektedir. Nitekim 19.10.2010 tarihinde yer alan "Yaşlılık: Gözlerimizdeki Işığın Sise Dönüşmesini Engellemek Elimizde" haber başlığı bu durumun en somut göstergesi olarak kabul edilebilmektedir.

Bu içeriğe benzer bir bağlamı 'vakit dar, erteleme!' söyleminde de görebilmek mümkündür. Bu durumda olası yaşlanma senaryolarının gözlerde sise neden olacak bir tablo çizebileceği ima edilmektedir. Yaşamın 'sonluluğu'na yapılan vurgu sayesinde her bir bireyin öznelliği ve 'iyiliği' için 'kendisine bakması', 'kendini sevmesi' ve 'kendini geliştirmesi' zorunluluğunu çağrıştıran bir metin hazırlanmaktadır. Bu durumda 'olumlu gelecek tasarımının' kendisi de ulaşılması gereken bir hedef olarak belirlenerek, psikoloji biliminin söylemleri içerisinden bir tertibatın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda psikoloji, 'benliğin inşası'nda normatif değerlerle tasarlanan bir benlik sunumu kurar ve yaşamın sanatsallaştırılması yoluyla bunun dolaşıma girmesini sağlar. Esasında yaşamın sanatsallaştırılması, olası yaşlanma pratikleri içerisinde toplumun normatif değerleri gereğince onaylanan bir formda ilerlemesini sağlayan bir öznellik üretilmesine yardımcı olan kavramlardan biri olarak

değerlendirilebilir. Böylelikle hem geçmiş yaşam deneyimleri kutsanır hem de yaşamın 'yaşanmaya değer' olan formları yaşlanan özne için 'gelecek' adına yeniden üretilir.

Bu kategori içerisinde değerlendirilen haber başlıkları şu şekilde sıralanmaktadır: "Ben Bir Yaşlıyım!" (11.08.2005), "Keşke Emekiliğe Hazırlık Programı Olsa!" (26.11.2005), "Yaşlılık: Gözlerimizdeki Işığın Sise Dönüşmesini Engellemek Elimizde" (19.10.2010), "Vakit Dar, Erteleme! Hoyrat Davranma Kendine!" (01.10.2015)

Haber başlıklarının ürettiği söylemlerden de anlaşılacağı üzere bianet.org yaşlanmayı deneyimsel bir alan olarak tasarlayarak yaşlanmanın medyada gündeme gelmesi için klasik anlamda tanımlanan bir 'haber değeri' kategorisine dâhil olmasını gerekli görmemektedir. Aksine yaşamın sıradanlığı onun sanatsallaştırılması için yeterli görülmüş ve gündelik rutinlerle yönetimselliğin bir parçası haline getirilmiştir.

Kelime Bulutu 9- Bianet.org 'Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma' [462]

[462] Kelimelere ait frekans tablosu EK 4. bölümünde yer almaktadır.

Bianet.org'da yaşlanma anahtar kelimesi ile yapılan tarama sonucunda 'Bir Deneyim Alana Olarak Yaşlanma' kategorisine dâhil edilebilecek haber metinleri üzerinde gerçekleştirilen derinlikli inceleme ile elde edilen kelime bulutu yukarıda yer aldığı gibidir. Bianet.org'un bu haber kategorisi içerisinde en dikkat çeken husus, merkezde 'ben' kelimesinin yer alıyor olmasıdır. Esasında haber başlıklarının yer aldığı betimsel analizin başında bu durum açıklanmış olsa da kelime bulutu da söz konusu durumu pekiştiren bir nitelik taşımaktadır. Ayrıca çeperde 'biliyorum', 'değilim' , 'düşünüyorum', 'hissediyorum' gibi ifadelerin de yer alıyor olması, cümlelerin kuruluş yapısı ile ilgili ipuçları vermekte ve konunun duygusal yönüne yapılan vurgu pekiştirilmektedir.

Bununla birlikte yaşlanma deneyiminin aktarıldığı bu metinlerde 'her' 'gün' ve 'emekli' kelimelerine yer veriliyor olması, bir rutini anlatmak için kullanıldığını göstermektedir. Dolayısıyla bu haberlerde esas olan bir metnin daha önce olmamış olan üzerinden aktarıldığı bir 'haber değeri' taşıyor olması değil, gündeliği anlatıyor olmasıdır. Bu nedenle bu tarz bir gazetecilik pratiğini ayrı olarak değerlendirmek ve öznel özelliğini vurgulamak gerekmektedir.

5.1.1.2. Nüfusun Biyopolitikası

Nüfusun biyopolitikası kategorisi içerisinde değerlendirilen haberlerin ortak özelliği demografik verilerin farklı şekillerde sorunsallaştırılmasıdır. Bunu temellendirirken yoğunluklu olarak istatistiki verilerden yararlanılmakta ve 'bağımlı nüfus' adı altında sorunsallaştırılan 'yaşlı', 'çocuk' gibi üretici faaliyetlerde bulunmadığı 'varsayılan' kesimin 'çalışan' kesim üzerinde yarattığı 'ekonomik yük' üzerinden tanımlanmaktadır. Böylesi bir çıkarımın haber metinlerinde yer alması ise 'pronatalist' politikaların sıklıkla dile getirilmesine neden olmaktadır. Elbette basında böyle bir söylemin hâkim olmasını siyasi gündemden bağımsız düşünmek pek mümkün değildir. Zira nüfus artışını teşvik eden ya da nüfus artışının basın gündeminde yer alması, konunun nasıl ele alınması gerektiğine yönelik 'egemen iktidar pratikleri'

içerisinden bir dil geliştirmektedir. Bu bağlamda bu kategori içerisinde değerlendirilmesi mümkün olan beş (5) haber başlığına rastlanmıştır. Aşağıdaki listede sıralanan bu haber başlıklarında göze çarpan ilk unsur pronalatist politikaların güncel söylemle 'en az 3 çocuk' kalıbıyla formüle edilmiş halinin haber başlıklarına yansımasıdır. Türkiye'de 2008 yılından beri sistematik bir şekilde sürdürülen pronatalist politikaların güncel siyasi söyleme yerleşmesi, dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2011 yılında 'en az 3 çocuk' deyimiyle dile gelmiştir. Dolayısıyla 2011'den sonra bu konuyla ilgili görülen haberlerin sayısının artması da bir tesadüf değildir.

"Yaşlıların (da) Hakları Var!" (29.09.2006), "Üç Çocuk" (16.12.2011), "Şahin 'Üç Çocuk' Politikasını Anlattı" (16.12.2011), "Yaşlılar Parklara Çıkabilsin" (10.09.2013), "Yaşlı Nüfusun Durumu İyileştirilmeli: Hemen Şimdi" (19.03.2014)

Bu haber başlıklarında en dikkat çeken unsurlardan biri de "Yaşlıların (da) Hakları Var!" başlıklı haberde görülebilmektedir. İnsan haklarının evrenselliğinin kabul edildiği epistemolojik bir bağlamda (da) ekinin kullanılması 'yaşlı *ama* insan' gibi ayrıştırıcı bir söylemin art alanda okunmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla yaşlının insan olma ölçütünü sorgulanabilir kılan ve söz konusu hakkın 'merhamet' nedeniyle verildiği gibi izlenim yaratılmaktadır. Dolayısıyla 'hak', 'verilen' 'lütfedilen' bir unsur gibi haber başlığına taşınmaktadır. Haberin içeriği her ne kadar bunun aksini söylemek için kaleme alınmış olsa da haber başlığının ürettiği bu söylem hukuki bağlamda sorunlu ve etik açıdan da sorgulanabilir hale gelmektedir.

Bianet.org'da 'Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma' kategorisi her ne kadar 'ben' dili ile yazılmış olsa da nüfusun biyopolitikası kategorisi de bir o kadar yaşlanan bireyden dışsal bir konumda dile dökülmüş metinlerden oluşmaktadır. Bunun bir diğer göstergesi 'Yaşlılar Parklara Çıkabilsin' (10.09.2013) haberinde görüldüğü gibi yaşlıların kamusal alandaki varlığını gündeme getirmesi ile görünürlük kazanmaktadır.

Kelime Bulutu 10 – Bianet.org 'Nüfusun Biyopolitikası' [463]

Bianet.org'da yaşlanma anahtar kelimesi ile yapılan tarama sonucunda 'Nüfusun Biyopolitikası' kategorisine dâhil edilebilecek haber metinleri üzerinde gerçekleştirilen derinlikli inceleme ile elde edilen kelime bulutu yukarıda yer aldığı gibidir. Hürriyet Gazetesi'nde olduğu gibi bianet.org'da da kelime bulutunun ortasında en sık tekrarlanan kelime 'yüzde' kelimesidir. Nüfusun zamansal değişimini açıklamak ve geleceğin projeksiyonunu ifade etmek amacıyla kullanıldığı tahmin edilen 'yılda' kelimesi de ona eşlik etmektedir. Bu bağlamda söylemin bütününe bakıldığında birbirini takip eden kelimeler arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülebilmektedir. Kelime bulutuna bakıldığında en çok tekrar eden sözcükler, 'yüzde', 'oran', 'milyon', 'yılda', 'yaşlı', 'dünya', 'ekonomik', 'emeklilik' olarak sıralanmaktadır. Bu sıralama neticesinde kelime bulutundan anlaşılan, artan nüfusun ekonomik alanda yarattığı sorunlara odaklandığıdır. Söz konusu ekonomik sorunların merkezinde ise emeklilik meselesinin tartışıldığı anlaşılmaktadır.

[463] Kelimelere ait frekans tablosu EK 4. bölümünde yer almaktadır.

5.1.1.3. Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci

Yaşlanma sürecinin basında hangi epistemolojik bağlamlarla sorunsallaştırıldığının araştırıldığı bu çalışmada bianet.org yirmi yedi (27) haberle "Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci" başlığına en çok yeri ayırmıştır. Bu içerikte, yaşlanan bireyin sosyal bakım olanaklarından, emeklilik sürecinin organize edilme biçimine, sosyal güvenlik sistemlerindeki düzenlemelerden, sosyal hizmet politikalarına kadar birçok konu ele alınmaktadır.

Zira başlıkta sosyal politikanın 'öznesi' olduğu varsayılan 'yaşlanan birey' gerçekte ne kadar özne ne kadar nesnedir? Bu mesele oldukça tartışmalı görünmektedir. Burada önemli olan konum alış biçimlerinin irdelenmesidir. Bu bağlamda ilgili durumu çözümlemek adına haber metinleri önemli ipuçları vermektedir.

Bu noktada bianet.org bu kategoriyi kendi içinde farklı içeriklerle değerlendirmektedir. Sosyal politikalar ile ilgili yapılan haberlerin dönemin siyaset gündemi ile doğrudan bağlantısının olduğu tespit edilmiştir. Özellikle Sağlıkta Dönüşüm Projesi'nin hayata geçirildiği 2008 senesi emeklilik yaşının yeniden değerlendirildiği süreçlerde yaşlanan her bir bireyin nasıl bir süreçten geçeceği de dile getirilmiştir. Ayrıca ana akım medyada karşılaşılması zor olan seks işçilerinin emekliliklerine yönelik düzenlemelerin yaratacağı durumun analiz edildiği iki (2) ayrı haber başlığına da rastlanmıştır.

Bununla birlikte haber metinlerinde karşılaşılan temel durumlardan biri de yaşlanan bireye yönelik oluşturulacak temel sosyal politikalarda dikkat edilecek hususların yer almasıdır. Yaşlanmanın 'nasıl olması gerektiği'ne yönelik oluşturulan bu haber metinlerinde merkeze 'yaşlanan bireyin', 'aktif yaşlanmasını sağlayacak olanakların tesis edilmesi' konumlandırılmıştır.

Basının siyaset gündemini belirleme çabası olarak yorumlanabilecek haber metinlerinde en dikkat çeken unsur, Ulusal Eylem Planı'nın hayata geçirilmesini teşvik eden haberlerin sunulmasıdır. Dolayısıyla aktif yaşlanma ile ilgili haberlerin de daha sonraki günlerde eleştirel ve daha sert bir dille dile getirilen haber başlıklarına zemin

hazırlayan bir söylem ürettiği söylenebilmektedir. Bu nedenle bu başlık altında toplanan haberlerin diğer haber kategorilerinde olduğu gibi bütüncül bir söylem ürettiklerini unutmadan değerlendirmek gerekmektedir. Bu nedenle bu kategori içerisindeki betimsel analiz ayrıca önem arz etmektedir.

Bunun dışında insan haklarının sınırlayıcı yönüne yapılan vurgu da son derece dikkat çekicidir. 'Yaşamaya Değer Bir Hayat Yaşlıların da Hakkı' ve 'İnsan Hakları Yaştan Bağımsızdır' başlıklarında, var olan pratiğin bir yaşam evresi olarak 'yaşlılığın' çok da saygı uyandıran bir yanı olmadığına yönelik bir çağrışımda bulunmaktadır. Ancak yaşlı haklarının dile getirilmesi bakımından da özellikle incelenmeyi gerektirmektedir. Bu durumun daha anlaşılır olması açısından başlıkları genel itibariyle bakmak yerinde olacaktır.

"Hedef: Aktif Yaşlanan Bir Türkiye" (07.09.2002), "Altın Yıllardan Endişe Yıllarına" (11.04.2005), "Borsanın Temeli: Devlet Borçlanması" (26.04.2005), "Başbakan Yoksulun Huzurevine de Göz Dikti!" (17.03.2006), "Yaşlıların Hakları Var!" (18.03.2006), "Tek Çatı, Yoksunluğu Artıracak" (14.04.2006), "bianet Yazılarından TRT Dizisine" (22.09.2006), "Emekliler İnsanca Yaşlanmak için Alanlardaydı" (22.12.2006), "Toplumun ve Yaşlılığın Geleceği" (17.03.2007), "Yaşlılığa Yönelik Girişimler ve Yaşlıya Saygı" (31.03.2007), "Yaşlılığın Keşfi" (21.09.2007), "Hükümet Eylem Planı'nda Yaşlıları Unuttu!" (17.01.2008), "Dokuz Bin Gün Çalışmayan Seks İşçisi Kadına Emeklilik Yok" (18.03.2008), "Saliha Ermez' e göre Seks İşçisi Kadınlara Emeklilik Hayal!" (19.03.2008), "Yeni Düzenlemeler: İnsan Sevdikleriyle Yerinde Yaşlanası" (27.08.2008), "Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Hayata Geçirilmeli" (01.010.2008), "Yaşlılık: Giden Yaz, Güz, Karlı Tipili Kış…" (18.03.2009), "Yaşlılıkta Gölgeli, Güvenli, Emniyetli Bir Bahçe Gerek" (24.03.2009), "Hammarberg: Krizin Faturasını Yaşlılardan Çıkarmayın" (05.08.2010), "Emeklilerin Geleceği Var (mı?)" (10.02.2012), "'Pasif' Değil 'Aktif' Yaşlanmalı İnsan" (11.01.2013), "Yaşamaya Değer Bir Hayat Yaşlıların da Hakkı" (29.01.2013), "Yalnızca 'Saygı Duymak' Yetmez!" (21.03.2013), "10. Plan'ın Sosyal Hedef ve Politikaları" (22. 07.2013),"İnsan Hakları Yaştan Bağımsızdır" (30.09.2013), "8. Ulusal Sosyal Hizmetler Kongresi Ankara'da" (13.04.2016)

Kelime Bulutu 11 – Bianet.org 'Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci' [464]

Bianet.org'da yaşlanma anahtar kelimesi ile yapılan tarama sonucunda 'Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci' kategorisine dâhil edilebilecek haber metinleri üzerinde gerçekleştirilen derinlikli inceleme ile elde edilen kelime bulutu yukarıda yer aldığı gibidir. Bu kelime bulutunda en sık tekrarlanan kelimenin 'sosyal' kelimesinin olduğu görülmektedir. Sosyal politikanın zeminini oluşturması beklenen 'sosyal' kavramına yapılan vurgunun yoğunluğu bu anlamda önem taşımaktadır. Onu 'yüzde', 'yaşlı', 'yaşlılar', 'hizmet', 'bakım', 'devlet', 'sağlık' 'güvenlik', 'emeklilik' kavramları izlemektedir. Dolayısıyla bu noktada bianet.org'un sosyal politikanın kavramsal karşılığına gelen birçok alanına değinen başlığı metinlerine taşıdığı görülebilmektedir.

[464] Kelimelere ait frekans tablosu EK 4. bölümünde yer almaktadır.

5.1.1.4. Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi

Bianet.org'un çok üzerinde durmadığı bir diğer konu da gençliğin idealleştirilmesidir. Bu alanda yapılan bir araştırmaya ilişkin kategorilendirmede yaşanan sınırlılığın birini de bu alan oluşturmaktadır. Zira Hürriyet Gazetesi'nde bu kadar yoğunlukla bahsedilen bir alanın bianet.org'da sadece bir (1) haber başlığında gözlenmesi önemli bir ayrım olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda tespit edilen haber "Saça, Cilde, Kiloya Kozmetik" (03.09.2002) şeklinde dile getirilmiştir. Bu habere yönelik detaylı tarama ilgili kategorinin muadili sayılabilecek bir başka haber olmadığından eleştirel analiz kısmına bırakılmıştır. Bu kategoriye dâhil edilen haberin kelime bulutuna bakıldığında ise, 'güzellik', 'ciltlere' kelimelerinin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Bunun dışında kalan kelimeler ise çoğunlukla bitki ve besin ürünleri olarak sıralanmıştır. Dolayısıyla bu haber metninde beden 'güzelleşmesinin' doğal ürünlere bağlanması söz konusudur. Bu bağlamda Hürriyet Gazetesi'nin tıbbi müdahaleleri gerekli gören güzelleşme stratejilerinden farklı bir yol izlendiği görülebilmektedir.

Kelime Bulutu 12- Bianet.org 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi'[465]

[465] Kelimelere ait frekans tablosu EK 4. bölümünde yer almaktadır.

5.1.1.5. Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması

Hürriyet Gazetesi'nin en çok yer verdiği kategori bianet.org'da sekiz (8) haberle sınırlı kalmıştır. Üstelik bu haberlerde üretilen söylemin anlamlı bir farklılığı olduğu çıkarımında bulunmak oldukça mümkündür. Zira yaşlanmayı bir hastalık olarak tanımlayan ya da tıbbi literatürdeki karşılığı ile dile getirmek gerekirse yaşlanmanın semptomlarını sıralayan haberlerden farklı olarak bianet.org haberleri, bu habercilik anlayışını eleştiren haber başlıkları ile konuyu dile getirmiştir. Bu bağlamda bu kategori içerisinde değerlendirilebilecek üç (3) haber başlığına rastlanmıştır. "Cumhuriyet Bile Yaparsa..", "Medyayı Pazarlama Alanı Olmaktan Kurtarmak" ve "Sağlık Okuryazarlığı: Haydi Sağlık Testine" başlıklı haberlerin konuyu etik bir tartışma ekseninde metinselleştirdiği görülebilmektedir. Bu başlık altında tespit edilen haber başlıklarında, diğer bazı yayıncı kuruluşların ilgili alandaki haberlerinin adeta gönderilen bir brief doğrultusunda bir reklam, bir halkla ilişkiler çalışması olarak tasarlanmasının ardında yatan ticari kaygıların basın meslek ilkeleri ile uyuşmayacağı vurgusunun yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla bu haberler aynı kategoriler altında incelense de özünde o fikrin direniş odağı olarak örgütlenmişlerdir.

Bu kategori içerisinde değerlendirilen diğer iki (2) başlık ise yaşlanmanın çeşitli imkânlar ve besinler ile önlenebileceğine yönelik bir perspektif sunmaktadır. Bianet.org'da sabit bir yazar ekibinin olmaması ortak bir söylemin üretilmemesine neden olmaktadır. Dolayısıyla alternatif medya pratikleri, direniş odağının oluşmasına yönelik alternatif bir mecra olarak konumlanabilecek bir yönü olsa da genel çerçevesini şekillendiren anaakım medya ve epistemik bağlamdan çok daha uzağa yönelememektedir- en azından bu noktada, bu konu özelinde. Bu bağlamda "Zihnimizi Açık Tutmanın Yolları" (19.10.2002) ve "C Vitamini Bildiğimizden Daha da Önemli" (18.04.2003) gibi başlıklar yine Foucaultcu anlamda kendi sağlığından sorumlu olma etiğini yeniden üretmektedir. Beden politikalarının bu denli görünür olması, yenmesi tavsiye edilen besinleri gündelik yapılması gereken ritüelleri yaşlanmaya karşı bir önlem olarak reçetelendirmektedir.

Bu başlık altında değerlendirilen tüm haberler aşağıda şu şekilde sıralanmaktadır: **"**Zihninizi Açık Tutmanın Yolları" (19.10.2002), "C Vitamini Bildiğimizden Daha da Önemli" (18.04.2003), "Cumhuriyet Bile Yaparsa…" (17.04.2004), "Sağlık Okuryazarlığı; Haydi Sağlık Testine!" (30.09.2006), "Medyayı Pazarlama Alanı Olmaktan Kurtarmak" (03.11.2006), "AIDS Hastaları Artık Uzun Yaşıyor ama Yaşlılıkları İyi Geçmiyor" (10.01.2008), "Nobel Tıp Ödülü Gençliğin Sırrını Arayan Üç Bilimciye Verildi" (06.10.2009), "Dünya Alzheimer Günü: Hatırla Beni" (21.09.2016)

Kelime Bulutu 13 – Bianet.org 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması' [466]

Bianet.org'da yaşlanma anahtar kelimesi ile yapılan tarama sonucunda 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması' kategorisine dâhil edilebilecek haber metinleri üzerinde gerçekleştirilen derinlikli inceleme ile elde edilen kelime bulutu yukarıda yer aldığı gibidir. Bu kelime bulutunun en önemli özelliği merkezinde 'sağlık' kelimesinin yer alıyor olmasıdır. Bu durumda yaşlanma sürecinin 'sağlıklılık'

[466] Kelimelere ait frekans tablosu EK 4. bölümünde yer almaktadır.

durumu ile ilişkilendirildiği görülebilmektedir. Hastalığın sağlıkla ilişkilendirildiği böylesi bir ikili karşıtlık durumu, ya bir ya da diğer türden bir yaşam formuna göre yorumlanma zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Oysa bu kategorilendirmenin kendisi bir bilme iktidarının sonucu olarak görülebilir. Bu durumda kimin 'hasta' kimin 'sağlıklı' olduğunun kararı, tıp söylemi aracılığıyla belirli bir merciye devredilmektedir. Tıbbi söylemin alana yönelik hakimiyeti kuşkusuz yaşlanmayı 'hastalıklı' olma durumunu isimlendirme yoluyla tanınır, bilinir kılmaktadır. Bu nedenle sağlık kelimesini takip eden kelimelerin 'Alzheimer' ve 'demans' olması bir tesadüf değildir.

Bunun dışında en sık tekrar eden kelimeler arasında 'vitamin', 'tedavi', 'beslenme' 'tıp' gibi kelimelerin yer aldığı görülmektedir. Bu söyleme bütüncül bir bakışla bakıldığında yine sağlıklı kalmak için bireyin kendisine bir sorumluluklar ağının örüldüğü görülebilmektedir. Ancak buradaki söylemsel farkı eleştirel analiz bölümünde gerçekleştirmeden tespit etmek pek mümkün görünmemektedir.

5.1.1.6. Yaşlanmanın Cinsiyeti

Yaşlanmanın cinsiyet temelli sorunsallaştırılmasını merkeze alan altı (6) farklı habere rastlanmıştır. Bu haberlerden beşinin (5) kadının yaşlanma pratiği üzerine olması, yaşlanmanın belirli bir cinsiyete atfedilecek bir süreç olarak yorumlanmasına neden olmaktadır. Üstelik bu atıfın menopoz ile ilişkilendirilmesi, kadının üretim alanındaki faaliyetini 'doğurganlık' ile sınırladığı alt anlamını taşımaktadır. Böylesi bir değerlendirme biçimi ise, yaşlanan kadının üretim ilişkileri içerisinde 'atıl' olarak yorumlanmasına neden olmaktadır. Özellikle bianet.org haber sitesinde yaşlanmanın belirli bir cinsiyetin yaşlanma deneyimini sistematik olarak sorunsallaşması dikkate değer bir veri olarak gözükmektedir.

BM verilerinin işaret ettiği demografik verilerden yola çıkılarak, 'yaşlı' olarak tanımlanan nüfusun oransal bir farklılıkla kadınlardan meydana geliyor olması, yaşlanmanın belirli bir cinsiyetle ilişkilendirilmesine neden olmaktadır. Ancak yaşlanma kadar doğal olan bir sürecin basında, belirli bir cinsiyete ait bir 'lütuf' ya da

aynı durumun belirli bir cinsiyetin 'laneti' olarak sunulması, sorunsallaştırma söylemini güncel tutan etmenlerdendir.

Esasında haber metinlerine ve haber başlıklarına bakıldığında tam aksi iddialarla konunun irdelendiği görülmektedir. Ancak yaşlanma sürecinin sadece kadınlık ve menopoz bağlamında incelenmesi dahi konunun incelenmesini mümkün kılacak tüm başlıklardan bizi soyutlayacak bir içerik üretmektedir. Bu durumda kadının üretim ilişkilerine dahli ancak doğurganlığı ile gündeme gelmektedir. Böylesi bir söylemsel içerik, yaşlanmanın belirli bir cinsiyetin deneyimine indirgenmesine neden olmaktadır. Üstelik alternatif bir gazetecilik pratiği yürüttüğünü iddia eden web tabanlı içerik üreten bir platformun böylesi bir yaklaşıma sahip olması oldukça düşündürücüdür. Bu haber metinlerinin yazarlarının kadın olması da söz konusu içeriğin biyopolitik anlamda var olan özelliklere nasıl nakşedildiğini göstermesi açısından da son derece anlamlı bir veridir.

Bu haber başlıklarında tespit edilen bir diğer unsur ise, söz konusu içeriğin değişen yüzüdür. 2005, 2006 yıllarında yaşlanma menopoz ile ilişkilendirilirken, 2009 sonrasında kadın ve şiddet konusuna geçiş yapılmıştır. Bu çıkarımdan hareketle yaşlanmanın şiddetle ilişkilendirilen toplumsal bağlamına odaklanıldığı görülmektedir. Ayrıca yaşlanan bireylerde şiddete maruz kalmak ya da şiddetin mağdurunun sadece kadın olabileceğine yönelik bir zihinsel kestirme yolunun izlendiği görülmektedir. Yukarıda kısaca bahsedilen haber başlıklarına bütüncül bir gözle değerlendirmek isteyenler için aşağıda sıralanmışlardır.

"Menopoz Bir Son Değil" (03.07.2005), "Menodayım Ama, En Fazla 43 Gösteriyormuşum!" (08.08.2006), "İyi Kızlar Cennete, Kötü Kızlar Her Yere…" (30.07.2007), "Yaşlı Bir Kadın Kendi Kendine Şiddet Uygular mı?" (27.11.2009), "Yaşlı Kadın(lar)a Karşı Her Türlü İhmal ve Şiddete Son" (25.11.2010), "'Yüce' Heteroseksizm Buyuruyor: Tek Tip Sevişme" (11.03.2017)

Kelime Bulutu 14 – Bianet.org 'Yaşlanmanın Cinsiyeti' [467]

Bianet.org'da yaşlanma anahtar kelimesi ile yapılan tarama sonucunda 'Yaşlanmanın Cinsiyeti' kategorisine dâhil edilebilecek haber metinleri üzerinde gerçekleştirilen derinlikli inceleme ile elde edilen kelime bulutu yukarıda yer aldığı gibidir. Yaşlanmanın cinsiyet temelli sorunsallaştırılması oldukça ideolojik bir çerçeveleme biçimi olarak yorumlanabilmektedir. Bu kelime bulutu söz konusu çerçevelemeyi çok belirgin bir biçimde sergilemektedir. Zira merkezinde kadın kelimesi yer alırken, bu kelimeyi 'şiddet', 'yaşlı', 'menopoz' ve 'cinsellik' kelimeleri takip etmektedir. Dolayısıyla kadınlık durumuna ilişkin cinsiyetçi söylemlerin her birinin yaşlanma döneminde de tekrarlandığı hatta söz konusu dezavantajlı durum, yaşlanma ile ikinci kez ikincilleştirme ile sonuçlanmaktadır.

[467] Kelimelere ait frekans tablosu EK 4. bölümünde yer almaktadır.

5.1.1.7. Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma

Yaşlanma bir sürecin 'makulluk' sınırlarını belirleyerek her türlü olumsuzluklardan azade olmayı gerektiren bir pratik olarak tanımlandıkça kırılganlığı da o ölçüde görünür olmaktadır. Bu bağlamda yaşlanmanın oluşturduğu 'acziyet'in giderilmesi başat bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Ancak söz konusu acziyet, yaşlanmanın bedensel göstergelerini yok etmeye yönelik bireysel bir 'etik' 'mücadele' olarak görülebileceği gibi, acziyeti yaratan dışsal faktörlerin unutulmaması gerektiğini hatırlatan çok sayıda olay da yaşanmaktadır. Bunların görünürlüğünü arttırmayı amaçlayan haberlerin bu başlık altında sıralandığı tespit edilmiştir.

Yaşlı bir bireyin 'yaşamaya değer' olmayacağına yönelik dile getirilen tüm söylemler toplumsal bağlamda şiddet eylemlerini meşrulaştırmak için araç olarak kullanılmıştır. Bu nedenle bu kategori içerisinde çok sayıda 'istismar' ve 'şiddet' haberlerine yer verilmiştir.

"Sana ne Moruk!" (22.04.2004), "İşleyen Demir Işıldar: Yaşlılık" (30.04.2004), "Yaşlıların İstedikleri Bir Hekim" (06.11.2004), "İnsan Alışkanlıklarıyla Birlikte Yaşlanmalı" (18.03.2006), "Ragıp Bey: Şarkılar Söyle İçinden, Boş Ver!" (08.07.2006), "Şiddetin Sessiz Mağdurları: Yaşlılar" (16.08.2006), "Yaşlılıkta Kendini Sürekli Yeniden Yaratmak Mümkün" (01.10.2007), "Evinde Yaşam Sürdüren Yaşlılar / Yaşlanmaya Gör" (24.01.2008), "Yaşlılara Yönelik Şiddet Sonlandırılmalı" (13.07.2008), "Onlar Kaale Alınmalı Çünkü Onlar Yaşlı" (01.10.2009), "Yaşlılık Hali Yaşlı Haklarını Unutturmasın" (01.10.2012), "Yaşlıya Yönelik Şiddet: Kol Kırıldığında Yen İçinde Kalmasın" (12.10.2016).

Kelime Bulutu 15 – Bianet.org 'Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma' [468]

Bianet.org'da yaşlanma anahtar kelimesi ile yapılan tarama sonucunda 'Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma' kategorisine dâhil edilebilecek haber metinleri üzerinde gerçekleştirilen derinlikli inceleme ile elde edilen kelime bulutu yukarıda yer aldığı gibidir. Bu kategorinin en somut göstergesi, toplumun dezavantajlısı durumundaki insanlar olarak yaşlıların maruz kaldığı şiddet ve onun yarattığı olumsuz koşullar etrafında çerçevelenmiştir.

5.2 ELEŞTİREL ANALİZ

5.2.1. Hürriyet Gazetesi Haber Kategorilerinin Eleştirel Analizi

5.2.1.1. Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma

Bu kategori içerisinde tespit edilen sekiz (8) haberin içeriği birbirinden farklıdır ancak haberlerin ortak özelliği, yaşlanmanın, yaşlanmakta olan bireylerin deneyimlerinden yola çıkılarak haberleştirilmesidir. Bu bağlamda eleştirel analiz

[468] Kelimelere ait frekans tablosu EK 4. bölümünde yer almaktadır.

bölümünde biyopolitikanın nasıl deneyimsel bir alana nüfuz ettiğini tespit etmek amaçlanmaktadır. En kılcal mikro iktidar ilişkilerinin ve makul yaşlanma deneyimi söyleminin hâkim olduğu bu başlık altında yaşlanmanın nasıl farklı biçimlerde dile getirildiği detaylı bir tarama ile anlaşılmaya çalışılmıştır. Hürriyet Gazetesi'nin bu alanda yapılmış haberleri içerisinde onun genel söylemsel düzenini en çok temsil ettiğine inanılan iki (2) haber seçilmiştir. Bunlardan biri 18.03.2003 tarihinde yayınlanan *"Kenter ve Aral'a Başarı Plaketi"* haberi, bir diğeri ise 04.02.2014 tarihinde yayınlanan *"Başbakan Erdoğan Progeria Hastası Gamze ile Görüştü"* başlıklı haberdir.

Bu kategori içerisinde yaşamın herhangi bir alanında önde geldiğine inanılan kimselerin yaşlanmayı nasıl deneyimledikleri aktarılarak uygulanması gereken kurallar ya da aksine kaçınılması gereken şeyler örtük olarak sunulmaktadır. Dolayısıyla haber metinleri aracılığıyla kimlerin 'yaş(lan)maya değer' olduğuna yönelik bir projeksiyon sunulmaktadır. Örneğin bu haber kategorisi içerisinde yer alan *"Kenter ve Aral'a Başarı Plaketi" (18.03.2003)* başlıklı haberde görüldüğü gibi, toplumda belirli bir üne kavuşmuş sanatçıların başarı plaketini hak etmekteki ölçütleri mesleklerinde elde ettikleri başarılar kadar bu mesleği ne kadar uzun süre sürdürebildikleridir. Dolayısıyla ömür, mesleki alandaki saygınlığı inşa eden bir faktör olarak işlev görebilmektedir. 'Yaşa rağmen mesleği sürdürebilmek' ise çalışmanın, yine de gençliğe yönelik bir icraat olduğuna yönelik bir çıkarımın sonucu olarak okunabilmektedir. Dolayısıyla yaşlanmaya rağmen çalışmak, 'senin için organize edilmediği varsayılan bir alanda mücadele etmek' anlamına gelmektedir.

Ayrıca haberin spotuna bakıldığında söz konusu ödülün 'Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi GEBAM tarafından verilen yaşam boyu başarı plaketi' olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla söz konusu kurum, yaşlılık hekimliğini icra eden bir tıp kurumu olması bakımından, 'iyilik ve sağlıklılık hali'ni tanımlama ve sürdürme konusunda referans alınabilir olarak konumlanmaktadır. Dolayısıyla bir bilme iktidarının 'içerik formu' olarak varlık gösteren bu kurum, alana ilişkin söz söyleme hakkını belirli kimselere devrederek onun 'ifade formu'nu da görünür kılmaktadır. Bu örnek özelinde Müşfik Kenter ve Oğuz Aral yaşlanma

pratiklerine ilişkin 'söz söyleme' haklarına sahip olmuşlardır. Uygun bir yaşlanma deneyimi ve mesleki başarı olarak görülen bu gelişmenin detayları haber içeriğinde aktarılmaktadır. *"Plaket töreninde ünlü mizahçı Oğuz Aral yaşlanma üzerine küçük bir gösteri sergileyerek salondaki konukları kahkahalara boğdu."*sözleri de yer almaktadır. Dolayısıyla bu haber içeriğinden yola çıkılarak yaşlanma deneyimi bir güldürü öğesi olarak kullanılmaktadır. İnsanı gülünç duruma düşürme potansiyeli taşıdığı anlaşılan bu deneyimin, haberin okuyucuları için geleceğin risk faktörleri taşıdığını da hatırlatan bir yanı bulunmaktadır.

Bununla birlikte haberin devamında "*Gösteri sırasında yaşlanmaya vakit bulamadığını, çünkü sürekli meşgul olduğunu ve meşgul olanların da kolay kolay yaşlanamadığını söyleyen Aral…"*sözlerine yer verilmektedir. Daha önce Aylin Görgün Baran'ın 'meşguliyet etiği' [469] olarak kavramsallaştırdığı meşgul olma durumunun onaylandığı bir retorikle haberleştirilmektedir. Dolayısıyla haber, esasında yaşlanmayı değil, genç 'kalma'nın olası koşullarını reçetelendirmektedir. Bunun için gerekli olan ise, aktif ve meşgul olmak olarak gösterilmektedir. Dolayısıyla 'yaşlanan' bireyler yeteri kadar ya da gerektiği gibi meşgul olmadıkları için yaşlanmışlardır. Dolayısıyla performatif bir alana indirgenen yaşlanma deneyimi de bireysel bir sorumluluk alanına indirgenmiştir. Esasında kuramsal çalışmanın başında üzerinde durulan 'aktivite teorisi' ve 'süreklilik teorileri' bu alandaki söylemin inşasında önemli bir rol oynamaktadır. Nitekim güncel adıyla 'aktif yaşlanma stratejileri' de benzer bir amaca hizmet etmektedirler.

Haberin sonu "*Müşfik Kenter ise Oğuz Aral'ın Bunama ve Saçmalık adlı iki mizah yazısını etkileyici sesiyle okuyarak salondaki konukları gülmekten kırıp geçirdi."*cümlesi ile son bulmaktadır. İlgili oyunun içeriğine yönelik haberde herhangi bir detay bulunmamasına rağmen, yine yukarıda sözü edildiği üzere yaşlanma 'bunama' gibi olumsuz atıflarla ilişkilendirilen bir güldürü unsuru olarak resmedilmiştir. Herhangi bir sağlık problemi doğrudan ve kolaylıkla mizahla ilişkilendirilemezken, haberde ve bir oyunda bu kadar kolay dile getirilebiliyor olması da 'yaş ayrımcılığı'nın örtük yanını simgelemektedir. Zira bu durumda yaşlanma deneyiminin kendisi, toplumun belirlediği

[469] Görgün Baran; **a.g.m,** s. 48

kalıplar içerisinde ‘yaşlı’ olarak değerlendirilen biri tarafından güldürü unsuru olarak kullanılabildiği ölçüde içselleştirilmiş ve toplumun bireylerine nakşedilmiş bir ayrımcılık türü olarak yorumlanması anlamına gelmektedir.

Bununla birlikte bu kategori, sadece, toplumun ‘önde’ gelenleri üzerinden yapılacak bir örneklendirme ile sınırlandırılmayacak kadar geniş bir alana işaret etmektedir. Zira yukarıda sözü edilen örnek her ne kadar yaşlanmanın sorunsallaştırılmasına ilişkin ipuçları içeriyor olsa da özünde, makul bir yaşlanma deneyiminin imkânını da içinde barındırmaktadır. Bu nedenle de salt bir olumsuzlama metni olarak okunmaması gerekir.

Hürriyet Gazetesi’nde yaşlanmanın deneyimselliğinin bir hastalık üzerinden anlatıldığı haber metinlerine de rastlanmaktadır. Bu içerik kapsamında eleştirel analizi yapılmak üzere “Başbakan Erdoğan, Progeria Hastası Gamze ile Görüştü” (04.02.2014) başlıklı habere de yer verilmiştir.

Bu kapsamda bir hastalık olarak yaşlanmayı deneyimleyenlerin tecrübeleri de ‘Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma’ kategorisine dâhil edilmiştir. Bu haber ‘Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması’ kategorisine de dâhil edilebilirdi, ancak bireysel deneyimler üzerinden aktarılan haber metinlerinin sayıca fazla olması, bu minvaldeki haberlerin bu kategoriye dâhil edilmesine neden olmuştur. Nitekim bu kategori altında incelenen dört (4) haber, progeria hastalığı olan bireylerin kişisel deneyimi ile ilgilidir. Dolayısıyla Hürriyet Gazetesi, yaşlanmayı bireysel bir deneyim olarak tasarlarken, haber değeri atfettiği temel unsur, yaşlanmanın patolojik olan yanıdır.

Özellikle erken yaşlanma hastalığı olarak tanımlanan ve tıp literatüründe ‘progeria’ olarak isimlendirilen ‘hastalığa’ yakalanan ya da doğuştan bu hastalık ile yaşamını sürdüren bireylerin yaşamı deneyimlemesi de doğrudan yaşlanma ve hastalık söylemlerinin iç içe geçtiği haber metinleri ile görünür kılınmaktadır. Bu bağlamda bu haberler de yaşlanmanın bir hastalık olarak tertibatlandırılması başlığı altında değerlendirilebilir.

Gazete haberlerinin yayımlandığı dönemde Progeria hastası bir çocuğun, dönemin Başbakanlık görevini yürüten Recep Tayyip Erdoğan tarafından Almanya'da ziyaret edilmesi, bu hastalığın ve semptomlarının içeriğinin basında gündeme gelmesine neden olmuştur. Dolayısıyla ilgili hastalığa yönelik gazetelerin farkındalık çabası, daha çok siyasi bir bağlam içerisinde incelenmektedir. 'Hasta ziyaretinin' içerisinden üretilen 'merhamet' söylemi, aynı zamanda egemen iktidar pratikleri tarafından 'sosyal devlet' olmanın bir gereği olarak da okunabilmektedir. Ancak söz konusu durumdaki 'buluşma' yaşlanmanın bir hastalık olarak tertibatlandırılmasının yanında siyasi bir imajı desteklemek için de kullanılmıştır. Üstelik bu imaj, sosyal politikaların işleyişi ya da eylemsel bir dönüşlülüğe işaret etmenin ötesinde bir yardımlaşma pratiğini sistematize etmeye yaramaktadır. Bununla birlikte hastanın yurtdışında ikamet ediyor olması buna yönelik herhangi bir söylemin geliştirilmemesini de beraberinde getirmiştir.

Hastalığa ilişkin verilen tek detay : "*Progeria, halk dilinde erken yaşlanma hastalığı olarak biliniyor. Dünyada, Gamze gibi progerie hastası olan 40 kişi daha bulunuyor. Bunlardan ikisi Türkiye'de yaşıyor."* haber içeriğinde paylaşılan bu paragraftan da anlaşılacağı üzere sadece hastalığın görülme sıklığı ve anlamıdır. Dolayısıyla hastalığın belirtileri ya da olası tedavi yöntemlerinden ziyade nadir görülen bir hastalık olması haber değeri taşımaktadır. Dolayısıyla haber, nadir görülen ve yaşlanma belirtilerinin acı verici yanları ile genç yaşlarda yüzleşen bireylerin yaşadığı hastalığa karşı merhamet duygusu geliştirmeyi amaçlamaktan öte bir söylemsel içerik üretmemektedir.

5.2.1.2. Nüfusun Biyopolitikası

Yaşlanmanın sorunsallaştırılma biçimlerinden biri de nüfusun biyopolitikası alanında görülmektedir. Hürriyet Gazetesi'nde on yedi (17) ayrı haberde gözlenen bu kategoriyi en iyi temsil ettiğine inanılan ve ilgili dönemde sıkça dile getirilen iki (2) haber, eleştirel analiz konusuna dâhil edilmiştir. Bunlar *"Dünyanın Geleceğini Bekleyen*

Sorun: Yaşlılık" (17.10.2010) ve *"Türkiye'de de Yaşlı Nüfus Artıyor" (24.06.2008)* başlıklı haberlerdir.

"Dünyanın Geleceğini Bekleyen Sorun: Yaşlılık", başlıklı haberde ilk olarak göze çarpan, yaşlanmanın başlıkta doğrudan bir 'sorun' olarak tanımlanmasıdır. Başlığın bu şekilde seçilmiş olması, daha önce konuyla ilgili herhangi bir fikri olmayanın dahi 'yaşlanma'yı bir 'sorun' olarak kodlamasına neden olmaktadır.

Bu durumun haber spotunda detaylandırılma biçimi ise, gelecek adı altında tasarlanan sürecin çok daha büyük bir tehlike arz ettiğine yöneliktir. *"Dünya nüfusu yaşlanıyor ve bu zannedilene kıyasla çok daha hızlı gerçekleşiyor."* söylemi yaşamın risk yönetimini zorunlu kıldığına yönelik bir ima taşımaktadır. Bu bağlamda alınacak olası önlemler için bugünün bir 'sınır' olduğu ve alarm eşiğinde olunduğunu göstermektedir.

Bu kapsamda haberlerin ürettiği söylem hep bir matematiksel zaman aralığı sunmakla ilgili bir kaygının varlığı görünmektedir. Böylelikle yaşlanma, sanki yaş evreleri arasında bir mücadele alanını gerektirdiğine yönelik bir söylem kurulmaktadır. Bunun somut örneklerinden birini "*Şu an, dünya nüfusu 28 yaşın altında ve üstünde olanlar arasında ikiye ayrılmış durumda"* ifadesi özelinde görebilmek mümkündür. Ancak 28 yaşın neyin eşiği olduğu ya da bu ayrımın hangi bilimsel ya da toplumsal dayanağın ürünü olduğuna yönelik herhangi bir çıkarımda bulunulmamaktadır. Dolayısıyla yaşlar arasındaki sınıflandırma medyanın belirlediği söylemsel bir sınır ile çizilmiştir.

Zaman değiştikçe bu denge değişmekte ancak genç olanın yaşlıya hiyerarşik olarak üstün olduğuna yönelik dil değişmemektedir. Nitekim haberin detayında benzer bir retorik sürdürülmektedir. Bu bağlamda genç nüfusun refahının önündeki en önemli engel, yaşlı nüfusun artması olarak gösterilmektedir. Haber genelinde bu durum, ABD'den Çin'e, farklı toplumsal örgütlenme biçimlerinin görüldüğü alanlarda müşterek bir sorun olarak tasvir edilmektedir. Söz konusu sorunsallaştırma pratiğini aşağıda sıralanan haber içeriğindeki örnek cümlelerde okuyabilmek mümkündür:

> *"...ABD ve diğer zengin ülkeler, yaşlanan nüfuslarının sağlık ihtiyaçlarını gidermek ve yoksulluktan uzak tutmak adına sahip oldukları ekonomik dengeyi kaybediyor. "*

Yaşlanan bireyin yaşam koşullarının kontrolü için gerekli olan koşulların sağlanması noktasında sosyal politikalar, bir insan hakkı olmaktan öte, neoliberal politikaların hâkim olduğu ekonomik düzende bir külfet olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla yaşlanan bireyin sosyal hakları, hak olmaktan öte, toplumların 'merhamet'leri gereğince 'gençlerin' huzurunu kaçırma pahasına gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda yaşlanmanın masraflı bir süreç olduğuna yönelik çıkarım yapmak mümkündür. Esasında bu durum, neoliberalizmin temel işleyiş mantığına aykırı geldiğinden daha önce sosyal politikalar ve refah rejiminin bir gereği olarak görülen unsurlar artık bir 'lütuf' olarak sunulmaktadır. Bu bağlamda yaşlanan bireyler ile gençler arasında bağımlılık nüfusları açısından bir başka karşılaştırma nedeni ortaya çıkmaktadır. Butler ve Athanasiou'nun '*Mülksüzleşme'* adını verdikleri kitaplarında kavramsal olarak mülksüzleşmeyi neoliberal toplumun Batı düşüncesinde hem özneyi kılan ama aynı zamanda onu öznellikten çıkaran bir mülksüzleşme pratiğinin olduğundan bahsederler. Dolayısıyla biyopolitik anlamda yaşamlar, sürdürülebilir olanla olmayanı, kurucu öznelliklerin dışında kalan tüm var oluş biçimlerini sorunsallaştıran bir 'işe koşulabilme', gerektiğinde 'vazgeçilebilir olanı' belirleme yönünde bir yönetimsellik kurmaktadır [470] . Bu bağlamda yaşlanan bireyler tabir-i caizse toplum karşısında yaşam koşulları homojen kabul edilerek söylem alanında mülksüzleştirilmektedirler. Bunun en somut göstergelerinden biri ise gelecek projeksiyonlarında karşımıza çıkmaktadır.

"*Bu gidişle 2018 yılında bir ilk yaşanacak ve 65 yaşında olan insan sayısı, beş yaşındaki çocukların sayısını aşacak."* sözlerinden de görülebilmektedir. Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere yaşlanan bireyin yaşlanması sorunken, beş yaşındaki çocuk nüfusu benzer bir sorun teşkil etmemektedir. Çünkü geleceğe yönelik yatırım yapılması beklenen kitle gençlerdir. Bu nedenle sorun, essasında nüfus artışı değil, yaşlanan nüfusun artışı olarak gösterilmektedir.

Yaşlanmanın sadece ABD gibi 'gelişmiş' olduğu varsayılan ülkelerde değil, başka toplumsal örgütlenme biçimlerinin olduğu coğrafyalarda da sorun olduğu Çin örneği üzerinden aktarılmaktadır.

---

[470] Judith Butler ve Athena Athanasiou; **Mülksüzleşme- Siyasaldaki Performatif,** Çev. Başak Ertür, Metis Yayınları, İstanbul, 2017, s. 52-54

(Çin için) *"...Ancak yaşlı işçiler küreselleşen ekonominin dışında kalıyor. Kırsal kesimlerde kalıyor, şehirlerde ise genç insanların kalacağı apartmanlara yer açmak için evlerinden oluyorlar."*

Homojen bir yaşlanma deneyiminin olduğunu varsayan böylesi bir söylemsel dizinde yaşlanan bireyler kırsal kesimde, gençler ise kentlerde yaşarlar gibi bir ikili karşıtlık üretilmektedir. Dolayısıyla mekânsal ayrışmayı aynı zamanda meşrulaştıran bu söylem 'yaşamdan geri çekilme'yi de bir zorunluluk olarak göstermektedir. Esasında haber dilinde bunun bir mağduriyet yarattığı dile getirilse de 'olması gereken', 'yeni dünya düzeninin' zorunlu bir sonucu olarak gösterilmektedir. Hatta haberin devamında

"...bu ülkedeki dengeye uyum sağlamak için kendi topraklarındaki yaşlı çalışanlarından kurtulmayı tercih ediyor."

gibi bir söylemle yaşlanan bireyin çalışma yaşamından uzaklaşması ya da mekânsal bir ayrışma ile uzaklaşması, istenmeyen bir 'şey'den 'kurtulmak' gibi bir tabirle dile getirilmektedir.

Bu haber özelinde ekonomide küreselleşme olarak tanımlanan olgu, nüfus yaşlanmasının gerekçesi olarak gösterilmektedir. Küreselleşmenin toplumlar arası yaratacağı eşitsizlikleri görmezden gelen bu söylemde, küreselleşme, olumlu yönleri ile vurgulanırken, yaşlanma, onun beklenmeyen, olumsuz sonucu olarak tarif edilmektedir. Bu bağlamda da yaşlanma, sanki 21. yüzyılda icat edilen, 'meydana gelen' bir şey olarak tanımlanmaktadır.

"...Küreselleşmenin iki faktörü toplumların hızlı yaşlanmasında rol oynuyor. Bunlardan ilki, gelişen sağlık teknolojisi, tıbbi buluşlar ve okuryazarlığın yayılmasıyla ortalama yaşam süresinin neredeyse dünyanın her tarafında artması. Bir diğer önemli unsur ise, yaşlanan toplumların daha az çocuk yapması"

Dolayısıyla toplumların 'gelişmişliğine' işaret eden yaşlanma, aynı zamanda küresel rekabet koşulları içerisinde bir dezavantaj olarak konumlandırılmaktadır.

"...Küreselleşme ve yaşlanan nüfusun etkisini hisseden ABD iş piyasası, 2001 ve 2007 yılları arasında Çin'e 2.3 milyon iş kaybetti. En çok kaybı, düşük yetenekli yaşlı işçilerin oluşturduğu üretim sektörü verdi. Yeni yetenekler elde etmekte zorlanan yaşlı nüfus zamanla daha zor iş bulabilir hale geliyor ve düşük ücrete razı oluyor."

Haberin içeriğinde paylaşılan bu detaydan da anlaşılacağı üzere yaşlanan bireylerin mutlaka neoliberal çalışma koşullarına uyum sağlayamayacağı ve bu durumun ulusal ekonomiye büyük zarar verdiği dile getirilmektedir. Yani çalışma yaşamını sürdürmeleri de emekli olmaları kadar sorunlu olarak kabul edilmektedir.

Ayrıca yeni yetenekler elde etmekte zorlanan deyimi yaşlanan bireylerin homojen kabul edilen bir yapısı olduğunu varsaymaktadır.

Haber nihai olarak 'nüfus daha ne kadar artacak?' sorusu ile son bulmaktadır. Ancak burada merak edilen nüfusun artışı değil, yaşlanan nüfus sayısındaki artışın nasıl durdurulabileceğidir.

> *"...dünya yaşlandıkça, bu alışılmadık değişimin toplumlarımızı nasıl olumsuz etkileyebileceğini, ülkeleri zayıflatabileceğini ve yaşlı insanları toplum dışına itebileceğine dikkat etmemiz gerekiyor. Bugün sanki küresel güç elde etmek yaşlı insanları toplumda göz ardı etmeye bağlıymış gibi görülüyor."*

Haberin sonunda vurgulanan bu söylem zaten yaşlanan bireyin ötekileştirilmesine ve sorunsallaştırılmasına neden olan temel dinamik olarak kabul edilebilir. Bu bağlamda haberin geneline bakıldığında toplumda yaşayan insanların varlığı ve saygınlığı onların söz konusu toplum için sağladıkları fayda ekseninde değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu noktada bir sistem olarak 'neoliberalizm'in bekası ve 'güçlü' olmak, bireysel deneyimler ve sosyal hakları temin etmekten daha önemli gözükmektedir. Bu anlamda haberin içeriğinin fonksiyonalist bir bakış açısı ile yazıldığı yorumu yapılabilmektedir. Fonksiyonalist bakışın bir sonucu olarak sistem, bireyden daha önemli olarak konumlandırılmaktadır. Önemli olan insanın yaşam koşullarının iyileştirilmesi değil, sistemin bekası ve 'düzenli' bir şekilde işleyebilmesidir.

Nüfusun biyopolitikası alanında yapılan en belirgin haberlerden bir diğeri ise *"Türkiye'de de Yaşlı Nüfusu Artıyor" (24.06.2008)* başlıklı haberdir. Bu haberin analizine haberin kullandığı başlıktan başlamak mümkündür. Başlıkta kullanılan –de ki, daha konu içeriğine dair herhangi bir bilgi yokken dahi Türkiye'nin yaklaşmakta olan bir tehlikeden muaf olmadığına yönelik bir vurgu içermektedir. Böylesi bir tanımlamanın tercih edilmesinin sebebi, Türkiye'nin 'genç nüfus'a sahip olduğuna yönelik uzun yıllar devam eden söylemler olabilir.

> Nitekim haberin sonunda *"Ülkemizde yıllara göre artış gösteren yaşlı nüfus oranlarına baktığımızda Türkiye 1985 yılında genç toplum için, 1998- 2005 yılında olgun toplum olarak değerlendirilmiştir ve 2010 yılı tahminlerine göre yüzde 7.1 oranı ile yaşlı toplum olarak nitelendirilecektir."*

Söz konusu değişimi göstermek adına haber sonunda yer alan bu cümle, Türkiye'nin ne kadar hızlı bir şekilde farklı bir nüfus piramidine dâhil olacağını

göstermektedir. Ancak söz konusu değişikliğin olası sonuçlarına ilişkin haberin detayında herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Dolayısıyla biyopolitikanın söylemsel alandaki görünürlüğünü mümkün kılan alanlardan biri olarak demografi bilimi gösterilebilir. Zira hem yaşam evrelere ayrılarak kategorilendirilmekte hem de toplumlar nüfus dinamiklerine göre kategorilendirilmektedir. Böylesi bir durumda 'genç toplum', 'olgun toplum' , 'yaşlı toplum' gibi anlamsal ayrımlar, her bir topluma yüklenen anlam setlerinde de değişikliklere neden olmaktadır.

Haberin spotunda, haberde yer alan bilgilerin kaynağı olarak Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Çiçek Fadıloğlu gösterilmektedir. Ancak medyanın yaşlanmaya ilişkin bilgiyi kurarken yararlandığı, sağlık alanında çalışan bir akademisyenken, yaptığı yorumların son derece sosyolojik olduğu görülmektedir. Dolayısıyla medya söylem üretme ve dolaşıma sokma hakkının kimde olduğunu tayin edecek yetkiyle donatılarak, bilme biçimlerini yönetmekte ve organize etmektedir. Bu bağlamda medya, akademi ve küresel kurumların profesyonellerinin, alana ilişkin epistemenin kurulmasında ortak hegemenik bir söylem ürettikleri söylenebilmektedir. Haberde Türkiye, Avrupa ülkeleri ve ABD'nin yaşlar arası nüfus dağılım oranları ve gelecek projeksiyonları Prof. Dr. Fadıloğlu'nun Dünya Sağlık Örgütü'nin verilerini referans alarak yaptığı açıklamalarla devam etmektedir.

Yıllar arası değişimi gösteren bu sayısal veriler, aynı zamanda ürkütücü bir senaryo olarak okuyucuya sunulmaktadır. Bunun en belirgin örneği: *"Dünyada 629 milyon olan 60 yaş ve üstü yaşlı nüfusun, 2050 yılında 2 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir."* ifadesinde somutlaşmaktadır. Haberin devamında söz konusu durum, ülkeler bazında yüzdesel değerleri karşılığı ile açıklanmıştır. Bu anlamda matematiksel veriler hem okuyucuya var olan sorunun ciddiyeti karşısında konum alma zorunluluğu vermekte hem de olayın vehametine karşı bir 'risk' duvarı inşa edilmesi gerektiğine yönelik bir çıkarımın yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu haberin dikkat çeken bir diğer niteliği ise, haberin çift yönlü olarak organize edilmiş olmasıdır. Bir yandan yaşlanma, Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerinden yola çıkılarak bir ayrıcalık olarak tanımlanırken, diğer yanda haberin sonunda yaşlanma bir

sorun olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda Dünya Sağlık Örgütü küreselleşmenin bir sonucu olarak sorun olarak tanımlanan şeylerin de 'evrenselleşmesi' ve 'alana yönelik ortak bir söylemin' geliştirilmesinde aktif bir rol oynamaktadır.

Bu nedenle haber içinde söylemsel bir tutarlılıktan söz edebilmek pek mümkün görünmemektedir. Ancak haberde yaşlanmanın ne ayrıcalık olma durumunun gerekçesi ne de sorun olarak tanımlanma gerekçesi açıklanmıştır. Bunun yerine son cümlede tüm istatistiki verilerden yola çıkılarak *"Bu durumda yaşlılık sadece yaşlıları ilgilendiren bir sorun olmaktan çıkıp toplumsal bir sorun haline gelmiştir."* sözüne yer verilmiştir. Bu söylem aynı zamanda toplumun tüm üyelerini zan altında bırakan bir içerik üretmektedir. Zira yaşlanmanın kendisi sorun olmak için yeterli bir sebep olarak görülmektedir.

Haber içerisinde değinilen ve üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise, yaşamın evrelere bölündüğüne yönelik argümanda karşımıza çıkmaktadır. Kronolojik yaş üzerinden yapılan ayrımdan hareketle her bir birey, belirli bir yaş evresinin homojen üyesi olarak kabul edilmiştir. Ancak bu durum da yine tezatı ile birlikte verilerek anlamın bulanıklaşması sağlanmıştır. Söz konusu ifadenin netleşebilmesi için haber içinde yer alan ilgili paragraf aşağıda belirtilmiştir.

> *"65 yaşın yaşlılığın başlangıcı olarak kabul edildiğini belirten Prof. Dr. Fadıloğlu, "Ancak bu yaşlanma sürecini etkileyen katılım, yaşam biçimi, iş, beslenme alışkanlıkları, kronik hastalıklar ve kişilik özellikleri gibi birçok bireysel farklılığın olduğu da vurgulanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün sınıflandırmasına göre; 45- 59 yaşları orta yaş, 60- 74 yaşları yaşlılık, 75- 89 yaşları ihtiyarlık, 90 yaş ve üzeri ileri yaşlılık olarak sınıflandırılmaktadır."*

Bu haber içeriğinde de görüldüğü üzere konunun uzmanı olarak fikirlerine başvurulan Prof. Dr. Fadıloğlu, yaşlanma biçimlerinin birçok koşula bağlı olduğunu dile getirerek, yaşlanmanın durumsallığına vurgu yapmasına rağmen, söz konusu ifadeyi takip eden cümle, kronolojik yaş temelinde yaş evrelerini kategorilendirmiştir. Söz konusu ayrımların neye göre, hangi farklılıklar bağlamında değerlendirildiğine yönelik herhangi bir açıklama yapılmadan, orta yaş, yaşlılık, ihtiyarlık ve ileri yaşlılık gibi bir derecelendirme sistemine geçilmiştir. Böylece yaşı temsil eden matematiksel veriler, ayrımın gerekçesini sorgulanamaz kılacak bir niteliğe sahip olmaktadır. Dolayısıyla günümüzde yaşlanma ve özelde yaşlılık dönemi de dereceli olarak yükselen bir kategori

olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, ilgili yaş dönemindeki bireyleri düzenli olarak yaşam denen sürecin hep 'ortasında' hissettirmeye yarayacaktır.

Dolayısıyla bu haberde ilk ifade sosyal yaş ile ilişkilendirilerek sayısal verilerin ötesinde bir yaşlanma tanımına işaret ederken, bir sonraki cümle kronolojik yaşın homojen sınırları ekseninde yaş kavramını sınırlandırmaktadır. Bu bağlamda kronolojik yaşı merkeze alan anlayışa göre her bir kategorinin ürettiği anlam örüntüleri bireyleri normatif kurallara bağlayan epistemik bağlamın öznesi kılmaktadır. Dolayısıyla haberin ikili karşıtlık durumunu bir arada kullanarak, her bir öznelliğin ilgili konumuna uygun bir hakikat oyunu benimsemesini zorunlu kılmaktadır. Bu verilerden hareketle öznelliklerden beklenen yaşı hem normatif hem de performatif eksende değerlendirmeleridir.

Haberin geneline hâkim olan görüş, yaşlanmayı bir kazanım olarak değerlendirmeye niyetlendiği her an onu kendi bağlamından uzaklaştırması ile sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla haberin geneline hâkim olduğu tespit edilen durum, yaşlanma sürecinin topyekun bir 'dışlanarak içerme' durumuna örnek olarak gösterilebilir. Zira metinde kimi zaman örtük, kimi zaman alenen gösterilen bu sorunsallaştırma pratiği, modernitenin beklenmeyen kazanımı olarak gösterilmesine rağmen, nüfusun biyopolitikası ile 'önlem alınması gereken' bir risk olarak da konumlandırılmaktadır. Dolayısıyla bir çeşit 'pharmakon' olduğu varsayılan yaşlanma, haberde aynı anda hem bir 'kazanım' hem de bir 'risk' olarak tarif edilerek tüm öznellikleri bu ikili hakikat oyununa dâhil etmektedir. Zira hali hazırdaki toplumda diğer olası ölüm nedenleri bertaraf edildiği takdirde giderek daha çok kişinin yukarıda tarif edildiği biçimiyle yaşlanacağı varsayıldığından, sürece yönelik kaygı düzeyi yükseltilmektedir. Ancak aynı şekilde 'yaşlı' kabul edilen bireylerin de söz konusu durumlarından hayıflanmamaları ve sisteme dâhilliklerini kesmemesi adına da yaş evrelerini bölerek, bunu bir kazanım olarak tanımlayarak topluma tabir-i caizse küsmeleri engellenmeye çalışılmaktadır. Böylece hem 'genç' hem de 'yaşlı' olarak tarif edilen bireyler, toplumun bilgi-iktidar-etik ilişkileri ekseninde hakikat oyunlarını sürdürme motivasyonlarını canlı tutmaktadırlar.

1.2.1.3.Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci

Hürriyet Gazetesi'nde göze çarpan en önemli unsur, sosyal politikayı merkeze alan birçok haber başlığında, sosyal politikaların gerekliliğinin nüfus artış hızına dayandırılmasıdır. Bu durumda hem yerel hem de küresel bazda sosyal politikalar, nüfus artış hızına bağlı olarak alınacak bir tedbir olarak açıklanarak refah rejimlerinin betimlediği anlamda bir sosyal hak olarak örgütlenmekten ziyade ekonomik sorunları tetikleyecek faktörleri minimize edecek bir araç olarak tasarlanmaktadır. Sosyal politikaların bu yeni görünümü, neoliberal yönetimselliğin tezahürü olarak yorumlanabileceğinden, ilgili alandaki bireysel girişimler ve sivil toplum hareketleri ayrı bir önem arz etmektedir. Bu durumda devlete biçilen rol, ekonomik göstergeler doğrultusunda politikalar üretmek olarak gözükmekte ve içeriği de kültürel göstergeler bağlamında sınırlanmaktadır.

Bu doğrultuda neoliberal yönetimselliği kavramsal açıdan yeniden yorumlamak gerekmektedir. Doğrudan bir egemen iktidar pratiğinden ve 'devlet'in yegâne düzenleyici olarak kabul edildiği klasik iktidar kavrayışından daha özel bir kavramsallaştırmaya ihtiyaç duyulduğu aşikârdır. Bu noktada yönetimsellik kavramının tercih edilme nedeni, tam da bu ilişkiler ağını karşılamasıdır. Bir bilme biçimi olarak ekonomi-politiği alan bu tertibatta, odağa nüfus yerleşmekte ve onun düzenleyicisi olarak güvenlik sistemleri faaliyet göstermektedir [471] . Böylece nüfusun düzenlenmesine yönelik yapılan tüm çabalar neoliberal yönetimsellik ölçeğinde bir strateji oyununa dâhil olmakta ve kurumsal olarak gerçekleştirilen tüm sosyal politikalar, ortak bir 'gereklilik' olduğu varsayılarak düzenlenmektedir. Nitekim nüfusun ekonomik göstergelere olumlu anlamda hizmet etmesi için sosyal politikaların düzenlenmesi amaç edinilmektedir. Dolayısıyla devlet riskleri yönetirken, neyin 'risk' kategorisinde değerlendirildiği konusunda tek başına iktidar sahibi değildir. Bunun yerine devlet, bilme biçimlerini organize eden tertibatın bir parçası olarak görülebilir.

Yaşlanma süreci ile ilgili sosyal politikaların dile getirilme biçimini anlamlandırabilmek adına Hürriyet Gazetesi'nden ilgili kategoriyi en iyi şekilde temsil

[471] Özmakas; **a.g.e.,** s. 136

ettiğine inanılan iki haber seçilmiştir. Bu haberlerden birincisi *"Yarın Yaşlıların Günü"* (30.09.2005), diğeri ise *"Çığ'a Kıdemli Vatandaş Ödülü"* (05.10.2013) başlıklı haberlerdir. Bu haberlerin tercih edilmesinin nedeni özellikle sosyal politikaların uygulanmasında tavsiye niteliği taşıyan bazı söylemlerin nasıl bir tertibat içinde şekillendiğini gözlemleyebilmektir. Zira egemen iktidar söylemlerinin dahi gündeme gelmesinde belirleyici unsur olarak özel günlerin ve özel toplantıların beklenmesi söz konusu alandaki ilginin sınırlılığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Dolayısıyla yaşlanma sürecinin beraberinde getirdiği olası dezavantajlı durumları hak temelinde tartışabilecek bir mecra olarak ana-akım medyadan söz edebilmek pek mümkün görünmemektedir.

Bu içeriği belirginleştirmek adına öncelikle "Yarın Yaşlıların Günü" (30.09.2005) tarihli haberin detaylarına bakmak yerinde olacaktır. Dünya Yaşlılar Günü'nde gerçekleşen bir toplantıdan söz eden haberde, yaşlanan bireylerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi yönünde yargılar içeren bir metin olarak dikkatleri çekmektedir. Bunun için öncelikli olarak Yaşlılar Günü'nün küresel olması vurgusu üzerinden ilgili alana yönelik evrensel değerlerin aktarıldığına yönelik bir izlenim yaratıldığı görülmektedir. Bu vurgu sayesinde biyopolitik müdahalenin meşruiyet alanı oluşturulmaktadır. Bununla birlikte haberin spotunda dünya genelinde yaşlılar günü kapsamında *yaşlıların 'yaşam koşullarının iyileştirilmesi'* gibi sosyal politikaları çağrıştran bir vurgu yer almaktadır. Ancak yaşam koşullarının iyileştirilmesi son derece muğlak ve tam olarak neye işaret ettiği belli olmayan bir ifadedir. Zira herkes için ortak bir iyilik hali olduğunu varsayan bu görüşün en temelde 'kapitalist işleyişe entegre olmak' olarak açıklanabilecek bir açılımı olduğu haber metninde gözlerden kaçmamaktadır.

Ancak aynı cümle içinde günün 'eğlence akitivitelerine' ayrıldığından da söz edilmektedir. Dolayısıyla aynı cümle içinde birbirini içermeyen iki yargıya yer verilerek günün olası ehemmiyeti bir eğlence aktivitesine indirgenmektedir. Dolayısıyla sadece haberin spotunu okuyan bir okuyucu için haberin detayında olası eğlence aktivitelerine yer verileceğine dair bir öngörü sunulmaktadır. Bu durumda 'yaşlılar günü' yaşlanma sürecinin bireysel ve toplumsal düzlemde oluşan dezavantajlı durumundan

bağımsızlaşarak yapılan aktivitelere indirgenen bir gün olarak çerçevelenmektedir. Haberin sadece spotunu okuyacaklar için sınırlanan bu bakış açısı haberin detayında tersine dönmektedir.

Ek 1.3.1.'de detayları okunabilecek metinden de görüleceği üzere haberde öncelikle, nüfus içinde artan yaşlı oranına değinilmektedir. Hatta söz konusu iddiayı güçlendirebilmek adına '*tıbbi anlamda yaşlı sayılabilecek 5 milyon'* insanın varlığından bahsedilmektedir. Tıbbi alandaki referans, bir bilme iktidarı olarak yaşlanmayı da sorgulanamaz kılmaktadır. Üstelik yaşlanmanın yönetilmesi gereken bir süreç olduğu, onun nüfus içindeki sayısal çoğunluğundan kaynaklı olduğuna yönelik 'hak' tartışmalarının çok uzağında bir meşruiyet alanı üzerinden kurulmaktadır. Dolayısıyla 'yaşlı haklarının' açıklandığı haber metninde, yaşlanan bireye hakkını veren durumun çoğunlukçu yapı olduğu izlenimi yaratılmaktadır. Zaten bu iddianın kendisi haberin devamında tartışılan meseleyi de sorgulanabilir kılmaktadır.

. Dolayısıyla bu alandaki 'sorunun' olası çözümleri için faaliyet gösterdiği söylenen 'Türkiye Yaşlılar Konseyi Derneği' ve onun başkanı olan Mete Bora'nın söylemlerine yer verilmektedir. Bu bağlamda sorun her ne olursa olsun onu temsil ettiği varsayılan ve söz söyleme hakkına sahip olan bir kurumsal otoriteye başvurulduğu görülmektedir.

'Yaşlılar Hakkında Temel İlke, Hak ve Beklentiler Deklarasyonu' adı altında kamusal bir tartışma yaratılması amaçlanan toplantıda yaşlıların temel insan haklarından farklı olmayan ancak dile getirilmesi elzem görülen maddelerinin sıralandığı görülmektedir. Temel insan haklarının yanında sosyal hakları da içeren bu maddeler, haberde 3 genel başlık altında incelenmiştir. Bunlar; ; 'maddi, manevi sorunlar', 'sağlık hizmetleri' ve 'devlet güvencesinde evde bakım' olarak sıralanmaktadır. Bu ayrımlama aynı zamanda sosyal politikaların biyopolitik manada nasıl sınıflandırıldığını da göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Dolayısıyla haberin oluşturduğu genel çerçeve itibariyle yaşlanma, sosyal politikalar ekseninde bu üç başlık ile sınırlandırılmaktadır. Yaşlanmanın hastalık, ilgisizlik, yalnızlık ve yoksulluk olarak kodlandığı ilk madde gereğince yaşlanma süreci tüm yaşamsal devinimden ayrı olarak değerlendirilen bir süreç olarak görülmektedir. Bu alanda yaşlanmanın beraberinde

getirdiği çok sayıda sorunun varlığı birçok araştırmada ve yaşamsal dayanaklarda görülebiliyor olmasına rağmen, aynı durumun tüm yaş gruplarında farklı biçimlerde de gözlenebileceğine dair herhangi bir vurguya yer verilmediği görülmektedir. Bu durumda yaşlanmanın getirdiği 'maddi' ve 'manevi' sorunlar toplumsal eşitsizlikler, ekonomik, siyasi ve kültürel göstergelerden bağımsız olarak sadece 'yaş' ile ilgili bir mesele olarak tertibatlanmaktadır.

Bu göstergeleri dikkate aldığı gözlenen deklarasyonda, yaşlanan bireyler *'kıdemli yurttaşlar'* olarak isimlendirilmektedir. Böylece yaşın toplumsal alanda saygınlık üreten noktasına vurgu yapılmaktadır. Bununla birlikte söz konusu deklarasyonda kullanılan 'kıdemli yurttaş' deyimini parçalara ayırarak incelediğimizde hem kıdem hem de yurttaşlık kavramının belirli bir görevi yerine getirmek anlamında kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda yaşlanma süreci 'yaşlılar'a hem görev hem sorumluluk hem de saygınlık yüklemektedir. Haberin birinci bölümü, yaşlanan bireylerin topluma entegrasyon süreçlerinde hangi temel haklardan yararlanabilmelerini içerirken, ikinci ve üçüncü başlıkta bir sosyal devletten beklenen olası hizmetler sıralanmaktadır. Bu bağlamda oluşturulacak politikalar yönünde tavsiyelerde bulunan metin, yerel yönetimlerden de çeşitli beklentiler içinde olduğu iddiasını yenilemektedir. Dolayısıyla haber metni, haklar temelinden uygulamalara geçiş şeklinde genelden özele bir anlatımla dile getirilmektedir. Bu çalışmaların örgütlü bir biçimde gerçekleştirilmesi adına 'Ulusal Yaşlılar Politikası'nın uygulanması da salık verilmektedir. Görünürde herhangi bir yaptırımı bulunmayan bu haberin basında yer almasının nedeni ise, yaşlanma konusunun alanın sözcüleri aracılığıyla kamusal bir görünürlüğünün sağlanmasıdır. Bu bağlamda tavsiye edilen şablonlaştırılmış bir 'makul' yaşlanma tasarımının yinelendiği görülmektedir. 'Sağlıklı, Başarılı ve Üretken' yaşlanma olarak tasarlanan bu sürecin nasıl işleyeceği ise temel haklar düzeyinde ortaya konan ifadeler özelinde belirginleşmektedir. Çalışma yaşamında aktif, boş zaman etkinliklerini düzenli sürdüren ve kültürel faaliyetlere katılan yaşlanan bireyleri olumlayan bu bakış temelinde üretken bir yaşlanma sürecinin olacağı izlenimi yaratılmaktadır.

Ayrıca haberde dikkatleri çeken bir diğer unsur ise, devlet güvencesinde evde bakım olanaklarının zenginleştirilmesi gerektiği üzerinden aktarılmaktadır. Dolayısıyla

neoliberal yönetimselliklerde yine ev içi hizmetlerin düzenlenmesi amaçlanmaktadır. Bu söylem itibariyle sosyal hizmetler bağlamında sağlanan imkânların yanında Güney Avrupa refah rejimlerine karşılık gelen uygulamaların teşviki yönünde bir söylemsel içeriğin üretildiği gözlenmektedir.

'Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci' kategorisini Hürriyet Gazetesi'nde en iyi temsil ettiğine inanılan diğer haber, "Çığ'a 'Kıdemli Vatandaş' Ödülü" (05.10.2013) başlığını taşımaktadır. "Yarın Yaşlılar Günü" (30.09.2005) adlı haberin detayında paylaşılan deklarasyondakine benzer şekilde bu haberde de 'kıdemli vatandaş' kavramının tercih edildiği görülmektedir. Haberlerden biri 2005, diğeri 2013 yılında yazılmış olmasına rağmen, yaşlanan bireyin saygınlığının kıdem üzerinden açıklandığı görülmektedir. TDK'ya göre kıdem *'bir görevde rütbece eskilik'* [472] anlamına gelmektedir. Dolayısıyla yaşamın bir 'iş', bir 'uğraş' olarak tanımlanmasını pekiştiren bir mananın yinelendiği görülmektedir [473]. Arendt'e göre iş, emek kavramından ayrılarak insan yaratıcılığının ve öznelleşme sürecinin başat rolü olarak önem arz etmektedir. Zeynep Gambetti'nin Arendt üzerine yaptığı çalışmada dile getirdiği üzere *iş, şeyleşen ve şeyleştiği oranda nesnellik kazanan bir faaliyet* olarak insanın 'doğaya' hükmetnesinin bir aracı olarak görülebilmektedir [474]. Kamusal alandaki görünürlüğün 'iş' üzerinden tanımlanması ile yaşam üzerindeki iktidarın ne şekilde söylemselleştirileceği de belirlenmektedir. Bu nedenle haber metinlerinde başarının 'iş' ile tanımlanması hatta yaşlanma deneyiminin bir 'iş' olarak addedilmesi biyopolitikanın kırılganlık eşiğini de çerçeveleyen bir akış sunmaktadır. Dolayısıyla bu görevin 'başarı' ile yerine getirilmiş olmasını sağlayan, toplumun arzu ettiği kurallar çerçevesinde 'arzulanan' bir yaşlanma pratiğini gerçekleştirmektir.

Hürriyet Gazetesi 'Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma' kategorisi altında da kamuoyunun yakından tanıdığı isimlerin meslek deneyimlerinden ve yaşlarından yola çıkarak ödüllendirildiği haberlere yer vermiştir. Dolayısıyla Hürriyet Gazetesi'nde yaşlanan bireyin ödüllendirilmesi, meslek yaşamlarındaki süreklilik ile ölçülmektedir.

---

[472] http://sozluk.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 04.07.2019)
[473] *İş, emek, eylem* arasındaki kavramsal boşluğu doldurmak için okuyucular Arendt'in **İnsanlık Durumu** adlı eserine başvurabilirler.
[474] Zeynep Gambetti; "Marx ve Arendt: Emek, İş, Eylem Üzerinden Üç Siyaset Biçimi", **Birikim Dergisi No. 217**, Mayıs 2007,(46-54),.s.48

Bu çalışma kapsamında bu içeriğe uygun olarak "Kenter ve Aral'a Başarı Plaketi" başlığı ile ilgili bir haber incelenmiştir. Ancak 'Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci' kategorisine dâhil edilen haberi, 'bir deneyim alanı' olma durumundan ayıran en önemli unsur, söz konusu yaşlanma deneyiminin aktörü olan 'Muazzez İlmiye Çığ'ın ifadelerine yer verilmemiş olması ve yaşlanma deneyimine ilişkin bir detayın paylaşılmamış olmasıdır. Bununla birlikte bu haberin bu kategori içerisinde değerlendirilmesinin bir diğer nedeni, içeriğinde sosyal politikalardan bahsediliyor olmasıdır.

Haberin spotunda ödül vermek konusunda yetkilendirilmiş bir merci olarak konumlandırılan Yaşlılık Platformu ve Yaşlılık Konseyi Derneği (TÜRYAK) adlı kuruluş göze çarpmaktadır. *'Türkiye'nin yaşlılık konusunda ortak sesi olma amacıyla kurulduğu'* dile getirilen dernek, bu iddiası ile alandaki söylemi üretme ve bilme iktidarını yönlendirme konusunda yetkilendirilmiş gözükmektedir. Haberin spotunda dikkat çeken bir diğer unsur ise, 'kıdemli vatandaş' olarak gösterilen ve ödüle layık görülen Sümerolog Muazzez İlmiye Çığ'ın yaşına özel olarak yer verilmiş olmasıdır. Herhangi bir meslekte başarılı olmaya ilişkin bir ödül verildiğinde yaş belirtilmezken, yaşlanan bireyin ödüllendirilmesinde yaşa özel olarak vurgu yapılması tartışmaya açılması gereken önemli bir veridir. Zira bu durumda yaş, mesleki başarının önüne geçen bir parametre olarak sunulmaktadır.

Haberde, bu derneğin küresel ortakları ile gerçekleştirdiği kongrenin detaylarına yer verilmektedir. Kongrenin haber değeri taşımasının esas sebebi, egemen iktidarın temsilcilerinin sosyal politikaların yaşlanma süreci özelinde nasıl şekillenmesi gerektiği yönünde söylemler üretmesidir. Bu içerik doğrultusunda kongrede söz alan iki siyasi figürün sosyal politikalara yönelik yaklaşımlarına yer verildiği görülmektedir. Bunlardan biri, şimdiki adıyla İslam İşbirliği Teşkilatı Genel Sekreteri Ekmelettin İhsanoğlu, diğeri ise dönemin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin'in söylemleridir. Kamuoyunun şekillenmesinde belirleyici olduğu düşünülen bu iki kurumsal temsilcinin, hem uluslararası işbirliklerini temsil eden ortak bir söylem üretmeleri hem de yaşlanma sürecinin nasıl kurumsallaştığını betimlemeleri bakımından önem taşımaktadır.

Toplantıda konuşan İslam İşbirliği Teşkılatı Genel Sekreteri Ekmelettin İhsanoğlu'nun sözleri, yaşlanan bireylerin 'tecrübeleri'nden yararlanmanın önemine değinmektedir. Bu noktada tecrübe, kamusal bir faydaya hizmet etmesi ölçüsünde kıymetli görülmektedir. Bunun en belirgin olduğu alan, *'yaşlıların da ekonomik olarak aktif olabilecekleri'* yönündeki söylemlerinden anlaşılmaktadır. Bununla birlikte yaşlanan bireye atfedilen kıymetin, islami referanslarla açıklanması da söz konusudur. İlgili konuşmacının temsil ettiği kuruluş gereği böyle bir açıklamada bulunması olağan karşılanabilir. Haber metnine detaylıca bakıldığında sosyal politikaların şekillenmesinde 'geleneksel aile' yapısına düşen rollere vurgunun yapıldığı da görülmektedir. Dolayısıyla ilgili alandaki sosyal politikanın belirlenmesinde tayin edilen ve başat rol biçilen iki kurumsal dayanak göze çarpmaktadır. Bunlardan biri din, diğeri ise ailedir.

Ferrera tarafından ortaya atılan Güney Avrupa refah rejimi modelinin Türkiye'ye uyan birçok yanı olduğu tespit edilmiştir ancak Türkiye'nin bu refah rejimi dâhilinde incelenmesi, Buğra ve Keyder'in alana ilişkin çalışmaları ve tespitleri sonucunda gerçekleşmiştir. Sosyal politikaların kuramsal perspektifinin tartışıldığı ikinci bölümde kısaca değinildiği üzere Güney Avrupa modeline dâhil edilen ülkelerin ortak özelliği, dinin (özelde Katolik Kilisesi'nin) ve bir sosyal denge unsuru olarak ailenin baskın rolüdür.

> *"Gerek bireysel anlamda zekât, sadaka ve diğer usullerle sosyal hizmet ve yardımların gerçekleştirilmesi, gerek sivil toplum kuruluşlarının sosyal yardım ve hizmet faaliyetlerinde 'kaynak toplama' yöntemlerinin çoğunluğunun İslam inancına göre işlemesi, gerek belediyelerin Ramazan ayı, Kurban bayramı ve diğer İslam inancına ait anlayış ve uygulamları dikkate alarak sosyal hizmet ve yardımlarda yeni modeller geliştirmeleri ve gerekse merkezi yönetimin ilk uygulaması İslam'dan gelen vakıf anlayışını devam ettiren uygulamalara sahip olması, İslam dininin sosyal refah alanındaki etkinliğini göstermesi bakımından dikkate değerdir."*[475]

Bu veriler doğrultusunda gerçekleştirilen kongrenin amacı ve sosyal politikaların oluşmasında danışılan mercilerin içeriği daha anlamlı olmaktadır. Bu bağlamda İslami referansın aileye işaret etmesi, sosyal politikaların belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

[475] Faruk Taşcı; "Refah Devleti ve Yaşlılık Algısı: Türkiye Üzerinden Değerlendirmeler" İçinde: Altuntaş B. (Der.) **Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Politika,** Nobel Kitap, Ankara, 2016, s. 41-42

İslam İşbirliği Teşkılatı'nın genel söylemlerine ters düşmeyecek bir diğer açıklama ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı'ndan gelmiştir. Yaşlanan bireylerin aile yanında devlet tarafından sağlanan finansal bir destekle yaşamlarını sürdürmelerinin daha makul olduğunu dile getiren Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı, bu söylemleri ile bakanlık adının 'aile' ve 'sosyal politikalar' olarak ayrılmasındaki temel dinamiği görünür kılacak bir söylem üretmektedir. Güney Avrupa refah rejiminin dayandığı kaynaklardan biri olarak geleneksel ailenin teşvik edildiği ve devlete düştüğü varsayılan sorumlulukların nispeten azaldığı, bu haber özelinde gözlenebilmektedir. Bu haber sadece refah rejiminin Türkiye'deki görünümü hakkında bir fikir vermekle kalmamakta, aynı zamanda devlete düştüğü varsayılan refah rejimi uygulamalarının neoliberal yönetimselliklerle farklı mercilere devredildiğine yönelik ipuçlarını da barındırmaktadır. Çünkü bu durumda sorumluluk, ya yalnız yaşayan yaşlıya ya da yaşlıya bakma tasarrufu olan aileye bırakılmaktadır. Dolayısıyla sosyal politikalar özelinde yaşlanma yalnızca bir 'bakım sorunu' olarak algılanmaktadır. Bu da 'dışlanarak içerme' pratiğinin görünür olduğu alanlardan biri olarak değerlendirilebilir. Böylesi bir değerlendirme yapmaktaki itici güç ise, tüm mevzuatlarda yaşlının 'ihtiyacı olan yaşlı' [476] olarak tanımlanmasından kaynaklanmaktadır.

Kimlerin 'ihtiyaç sahibi', kimlerin 'bakıcı' olacağını belirlemekle yükümlü görünen sosyal politikalar 'normatifliğin' belirlenmesinde başat bir rol oynamaktadır. Bu örnek özelinde de görüleceği gibi toplumun belirli kesimleri önce kronolojik yaş temelinde tanımlanmakta, ardından bu tanım gereği dışlanmakta ve son olarak ise içerilmesine yönelik strateji ve taktikler geliştirilmektedir. Biyopolitikanın nasıl bir söylemsel alanda faaliyet gösterdiğini görmek açısından bu haber özel bir önem taşımaktadır. Zira yaşlanma bir sorun olarak 'bir' kez tanımlandığı takdirde, onun nasıl bir mekânsal örgütlenmeyi gerekli kıldığı da egemen iktidarlar tarafından düzenlenmesi gereken bir paradigma olarak şematikleşmektedir. Bu durumda sosyal politikalar yaşlanan bireyin nasıl bir 'kapatılma' pratiği ekseninde söylemselleştireleceğini belirleme konusunda yetkilendirilmektedir. Yaşlanan bireyin 'faydasına' olduğu ispatlanan 'araştırmalar' aracılığıyla ya 'aile bakımı' sağlanacak ya da 'huzuevinde'

[476] Bknz. 2828 sayılı Kanun

yaşayacaktır. Bu durumda yaşlanan bireyin yaşam koşulları sosyal politikaların teşvikleri ekseninde biçimlenmekte ve dönemin epistemik koşulları gereği 'normalleşmektedir'. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı'nın açıklamalarında 2007 yılında 140.000'inin 'yaşlı ve bakıma muhtaç' kişiler olmak üzere 400.000 kişiye asgari ücret tutarında aylık ödemelerin yapıldığından bahsetmektedir. Bu durumda Hardt ve Negri'nin 'duygulanımsal emek' olarak tanımladığı hizmet sektörüne yönelik yeni görünüm, geleneksel aile yapılarını da etkileyen ve biçimlendiren bir bağlamı içermektedir.

5.2.1.4. Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi

Hürriyet Gazetesi'nde gençliğin idealleştirilmesi kategorisini en iyi temsil ettiğine inanılan iki haber seçilmiştir. Bu haberlerin başlıkları; *"Genç Görünme Arzusu Bağımlılık Yaratıyor" (28.04.2002)* ve *"Bıçak Altına Yatmadan Güzellik" (16.02.2005)* şeklindedir. Gençlik ve ona atfedilen değerlerin bedende uygulanacak olası benlik teknolojilerinin kullanımı ile idealleştirilmesi, ister istemez yaşlanmanın olumsuzluğuna yönelik vurguyu zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda gençlik, bir çeşit karşı-anımsatıcı olarak işlev görerek yaşlanmanın sorunsallaştırılma dinamiklerini canlı tutmaya yaramaktadır. Dolayısıyla haber metinlerinde gençlik, mümkün olduğu kadar sürdürülmesi gereken bir hakikat olarak sunulmaktadır. Bu iddiayı güçlendirebilmek adına söz konusu haberleri incelemek yerinde olacaktır.

"Genç Görünme Arzusu Bağımlılık Yaratıyor" (28.04.2002) başlıklı haberin tercih edilmesinin nedeni, hem Hürriyet Gazetesi'nin bu alana ilişkin geliştirdiği söylemi uygun bir şekilde temsil ediyor olması hem de 2002 senesinin gençliğin idealleştirilmesi kategorisine dâhil edilebilecek çok sayıda haber yayınlamış olmasıdır. Hatta aynı dönemde bu alana ilginin yoğunluğundan ötürü, hem 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi', hem 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması' hem De 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma' gibi birbirbiyle bağlantı kurulabilecek birçok haberin aynı dönemde yayınlandığı

görülmektedir. Bu nedenle de bu kategori altında incelenen haberler ayrı bir önem taşımaktadır.

"Genç Görünme Arzusu Bağımlılık Yaratıyor" (28.04.2002) başlıklı haber incelendiğinde, haberin ikili bir yapıyı gözeterek sunulduğu görülmektedir. Bu bağlamda hem nüfus içinde artan yaşlanma oranlarına değinilmekte hem de 'genç' görünmek için olası seçenekler sıralanmaktadır. Dolayısıyla haber başlığında her ne kadar genç görünmenin bağımlılık yaratan yönüne vurgu yapılsa da sırasıyla genç görünmek için gerekli olan stratjilerin imkânları dile getirilerek alana ilişkin bir bilgilendirme maksadı güdüldüğü görülmektedir.

İlgili konferansın tarihine bakıldığında incelemeye alınan haberden yaklaşık 2 ila 3 hafta önce gerçekleştirildiği görülmektedir. Eleştirel analize tabi tutulan haber ise 28 Nisan 2002 tarihlidir. Ancak bir gazetenin nasıl bir söylem alanı içinden konuştuğunu anlamlandırabilmek adına konunun içeriğine dâhil etmediği konular da içeriğine aldığı konular kadar önem arz etmektedir. Zira bu haber özelinde konferans ile ilgili herhangi bir detayın paylaşılmadığı görülmektedir. Konferansa dair paylaşılan tek bilgi BM'nin böylesi bir konferansı gerçekleştirdiği ve buna istinaden Asya, Çin, İngiltere ve Türkiye toplumlarından örneklerle nüfus içinde artan 'yaşlı' oranı dışında konferans dâhilinde alınması teklif edilen herhangi bir aksiyon dile getirilmemiştir. Dolayısıyla yine 'yaşlanma' oranları bir sorun olarak ortaya konmuş ancak olası çözümler üzerine herhangi bir noktaya değinilmemiştir.

Bunun yerine yaşlanma sadece fiziksel ve bedensel göstergelere indirgenerek, bir 'yüzey' sorunu olması bağlamında çözüm arayışlarına gidilmiştir. Aynı bir coğrafi yüzey gibi tanımlanan beden ve 'bedenin kırışması', tıp imkânları dahilinde bir çözüme indirgenmiştir. Üstelik bu noktada sorun bir 'yaşlılık' değil, 'görünüşte' 'genç kalma' sorunu olarak tariflendirilmiş ve dolayısıyla benlik teknolojilerine yönelimin artması yönünde bir teşvik metni şeklinde kaleme alınmıştır.

Haberin alt başlıklarından biri olan *'her pahasına genç'* içerisinde tarihi çağların tümünde bir gençlik arayışının olduğundan bahsedilmiştir. Böylelikle günümüzde haberin detayında ortaya çıktığı iddia edilen genç kalmaya yönelik ortaya çıkan bağımlılık ilişkisi bir nevi meşrulaştırılmıştır. Zira paha sözcüğü, söylemsel olarak bir

bedel ödemeyi zorunlu kılmaktadır. Üstelik her daim bu arayışın olduğunu kabul etmek, günümüzdeki gençleşme pratiklerinin onaylanan ve olağan bir süreç olarak yorumlanmasına neden olmaktadır. Haberin detayında *'her pahasına genç'* söylemi yer alsa da alt başlığın hemen altında *'insanoğlu bugüne kadar güzel görünmek için neler yapmadı…"* sözlerine yer verilmiştir. Dolayısıyla genç görünmek ile güzel görünmek arasında mutlak bir ilişkinin olduğu varsayılmıştır. Söz konusu ilişkisellik, yaşlanmanın bedensel her bir göstergesini patolojik olmanın yanında 'çirkin' olarak da kabul eden bir manayı içinde barındırmaktadır. Bu nedenle söz konusu bilginin yarattığı iktidar ilişkileri çerçevesinde, özneden beklenen bedeninin sorumululuğunu etik anlamda alabilmesidir.

EK 1.4.1.'de de görüleceği üzere güzellik sırlarını açıklayan tarihten figürlere yer verilmektedir. Bu içerikten faydalanılarak günümüzde anti-aging adı altında yapılan uygulamaların *'gençlik iksiri'ni* aramaktan ziyade bilimsel bir dayanağının olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla bunun bir iksir değil, bir hakikat olduğu vurgulanmaya çalışılmaktadır. Bilimselliğin saygınlığına yüklenen anlam itibariyle yaygınlık kazanan uygulamaların 'olumlu' sonuç verdiğine yönelik çıkarımların da yapılması mümkün olmaktadır. Bu anlamda biyo-medikal paradigmanın başarısı da gündeme getirilmektedir.

> *"(...) Kaldı ki artık gençlik iksiri yalnızca bir efsane değil. Geliştirdikleri ilaç ve tekniklerle yaşlanmanın izlerini büyük ölçüde yok etmeyi başaran doktorlar, insanların neredeyse 15 yaş daha genç görünmelerini sağlayabiliyor."*

Bu cümlelerden de anlaşılacağı üzere söz konusu haber, özünde biyomedikal paradigma alanında yaşanan gelişmeleri, çok saygın bir 'ilerleme' olarak kabul etme yönünde bir eğilim taşımaktadır. Hatta haberin devamında bu alanda yaşanan gelişmelerin cilt türüne göre değişkenlik gösterdiği ifade edilerek, güncel kullanılan yöntemlerle ilgili detaylı bilgiler verilmektedir. Söz konusu uygulamalarda da bir çeşit popülerlik olduğunu gösteren haber metni 'yüz gerdirme operasyonlarının' eski güncelliğini yitirdiğini vurgulamakta, bunun yerine oluşan alternatiflere yönelik bilgiler, Kaliforniya Üniversitesi'nde görev yapan bir dermatolog olduğu ifade edilen Dr. Nick Lowe'nin sözleriyle bilimselleştirilmektedir. Haberin devamında botoxtan bahsedilmiş, ardından onun yan etkilerinden azade *'Hylaform ve restyane'* gibi başka tekniklerle

yapılan uygulamalara yönelik bilgiler paylaşılmıştır. Dolayısıyla haber içeriğinde tıbbi müdahalenin yaratabileceği olumsuz koşulların farklı tekniklerle giderilmekte olduğuna yönelik bilgiler de içerilmektedir. Hatta haberin devamında 'yeni lokal kremler' olarak adlandırılan '*Retin A'* ve *'Tazarotene'* isimli kırışık kremlerinin daha etkili olduğu söylenerek aynı zamanda ilaç piyasasının ürünlerinin reklamını yapan bir içerik de sunulmakadır. Esasında sorunsallaştırılan yaşlanmaya karşılık gençleşme pratikleri de haber başlığında sorunsallaştırılıyormuş gibi gözükse de özünde son kertede söz konusu ürünlerin ve uygulamaların reklamlarının yapıldığı tespit edilmiştir.

Haberde her ne kadar yaşlanmadan bahsediliyormuş gibi gözükse haberin esas üzerinde durduğu 'kırışıklıklardır'. Kırışmanın yaşlanma ile eşdeğer sayıldığı bu düzende kırışma etmenleri Dr. Lowe tarafından bireysel sebeplere bağlanmıştır. Bu alandaki söylemlerini anlamlandırabilmek adına şu sözlerine bakmak yerinde olacaktır:

> *"Bazı insanların cildi güneşte fazla kaldıkları için kırışır, bazılarında tekrarlayan kas hareketlerine bağlı olarak alınlarında, göz kenarlarında iz kalır…Bu ilaçlardan alınan sonuçlar kişiden kişiye değişir. Bazı hastalar 10-15 yaş genç görünürken, bazıları 2-5 yıl gençleşir. Bu fark ne kadar yaşlı olduklarına, genetik yapılarına, sigara ve alkol kullanımı gibi yaşam şekillerine bağlı".*

Kırışıklığın yaşlanma ile bir tutulduğu bu haber metinlerinde, toplumsal eşitsizlikler ve yaşam koşulları görmezden gelinerek tüketim toplumunun bedeni de güncellemesi gerektiğine yönelik bir algı oluşturulmaktadır. Esasında bu durumu sorunsallaştırma gayesi ile yola çıkılan bu haber, haberin kurgulanma biçimiyle tam aksine hizmet etmiştir.

Haberin sonu, söz konusu uygulamaların özneyle bedeni arasında nasıl bir bağımlılık ilişkisi kurulduğunu açıklamaya ayrılmıştır. Söz konusu ilişkiyi tespit etmek amacıyla bu konunun uzmanı olması beklenen 'psikologlar' kavramsallaştırmasına yer verilmiştir. Ancak alana ilişkin bilme iktidarı konusunda yetkilendirilmiş meslek grubuna ilişkin herhangi bir kimsenin fikrine danışılmamış ya da bu alanda yazılmış herhangi bir metne ya da konferansa yer verilmemiştir. Bu bağlamda haberin başlığını oluşturan iddianın haber kaynağı da belirsizleşmektedir. Bu durumda habere kaynaklık eden bir referans olmasa dahi, *'perma-gençlik'* olarak isimlendirilen kavramsallaştırılmadan yararlanılması ilgili alana dair söylem üretme hakkını gazeteye vermiştir.

"Bıçak Altına Yatmadan Güzellik" (16.02.2005) tarihli haber de gençliğin idealleştirilmesine yönelik Hürriyet Gazetesi'nin bu alana ilişkin yayın politikasını uygun bir şekilde temsil eden haberlerden biridir. Söz konusu haberin reklam payı ile ilişkilendirilebilecek bir yanı da olduğundan estetik ve sağlık sektörüne yapılan yatırımların yaygınlığını sağlamak gibi ek beklentilerin de olduğu gözlenebilmektedir.

Yukarıdaki habere benzer bir şekilde bu haber de gençliği, güzellik ile ilişkilendirerek bedensel göstergelerden duyulan rahatsızlıkları giderek daha 'basit' yöntemlerle çözebileceklerine dair ipuçları vermektedirler. Ancak bu haberin diğerinden farkı biyomedikal paradigmanın iddialarını güçlendirebilmek adına bu alanda 'söz' sahibi olan birinin deneyimlerine yer veriyor olmasıdır. Bu bağlamda Bursa'da bir estetik cerrahi kliniğinin sahibi olan Op.Dr. Bülent Cihantimur'un görüşleri ve buluşlarına yer verilmiştir.

Haber spotunda Dr. Cihantimur'un buluşu olarak lanse edilen 'Beauty Box' isimli uygulamanın *'gençleşmek için estetik operasyona ihtiyaç duyan kişilerin artık bıçak altına yatmalarının gerekmediği'* ifadesi ile yer almaktadır. Bu spottan da anlaşılacağı üzere 'ihtiyaç duymak' sözcüğünün tercih edilmesi, beden ve toplum için bir zorunluluk olarak sunulmaktadır. Böylesi bir söylemin tercih edilmesi, bedenin kontrolü ve düzenlenmesi için bir araç olarak tertibatlandırıldığına yönelik bir anlamı da içinde barındırmaktadır.

> *"...Cihantimur, ideal bir yüz gençleştirme sisteminde, yaşlanmanın mekanizmasının durdurulması veya yavaşlatılması, sonra da geride kalan izlerin, kırışıklıkların, çukurların ve matlığın yok edilmesi gerektiğini, (...)"*

Bedenin adeta bir 'mekanizma' olarak tarif edilmesi, onu mekanikleştiren bir anlam inşa etmektedir. 'Mekanik' olan her şeyin insan 'aklı' ile üretilebilen, değiştirilebilen ve hepsinden önemlisi yönetilebilen bir araç olduğuna yönelik varsayım, bedeni de insan aklı karşısında araçsallaştıran bir niteliğe sahip olmaktadır. Bu bağlamda 'kırışıklık', 'çukurlar', 'izler' ve 'matlık' gibi oluşumlar yaşlanma belirtisi olarak kabul edilerek her bir ihtimalin ortadan kaldırılması için gerekli olan bir teknolojinin varlığından ve bu kullanımının zorunluluğundan söz edilmektedir.

Haberin sonunda 'Beauty Box' uygulamasının 'başarızlığı'nın imkânsızlığından bahsedilmiştir. Söz konusu durumda başarısızlık, yukarıda ortadan kaldırılacağı iddia

edilen etmenlerin daimiliğidir. Dolayısıyla beden için bu durumun varlığı öznelliğin 'başarısızlığı' olarak tanımlanmaktadır.

Alana ilişkin saygınlığı ve ikna stratejilerini kullanmanın yolu, tıp alanındaki literatürü kullanmaktır. Bu anlamda bedene yapılması tavsiye edilen uygulamadan ziyade bedenin 'nasıl yaşlandığı' tıp dili' ile aktarılmaktadır. Her bir 'semptomun' tıp dilinde bir karşılığının olması ve her şeyin determinist bir bağlama oturması, alanında uzman olduğu kabul edilen kişiye uzmanlığını veren esas durumdur.

> *"Cihantimur, belirli yaştan sonra derinin diriliğini sağlayan madde olan kollajenin yapımının azaldığını, dolayısıyla tüm dokularda erime ve hacim kaybı oluştuğuna işaret ederek, cildteki kollajenin, azalmayla birlikte derinin kas tabakasına yapıştığını ve kasların hareketleriyle birlikte de kırışıklıkların oluştuğunu vurguladı."*

İnsanın bedenine yönelik yapılan her türlü uygulamanın sebep-sonuç ilişkisine bağlanması, aynı doğa bilimlerinde olduğu gibi bir tahakküm ilişkisi kurulmasının zeminini oluşturmaktadır. Bu durumda tıp söylemi bedene müdahele etme konusunda yetkili kılınmıştır. 'İyi olma hali' konusunda tam yetkili olan bu merci, fiziksel bir acı yaşanmıyor olsa dahi tıbba başvurulması gerektiğine yönelik yaygın bir kanının yerleşmesi konusunda da etkili olabilmektedir. Bu haberde tıbbi söylemin gündelik dile yerleşmesi konusunda 'kollajen' kavramı bu örnek olarak verilebilir.

Haber sonunda ise, bedende görülebilecek tek tehlikenin kırışıklık olmadığı söylenerek, bedende 'sarkmaların' da olduğu hatırlatılmaktadır. Bunun için ise, *'Thermalift'* isimli bir uygulamanın yaygın olduğunun bilgisi paylaşılmaktadır. Dolayısıyla herhangi bir gerekçeyle bir opsiyona ilgi duymayan okuyucuyu diğer olası estetik seçeneği ile ilgiyi çekmeye çalıştığı gözlenmektedir.

Habere bütüncül bir bakışla bakıldığında işin özünde bedendeki 'kırışıklıkları' önlemek için 'Beauty Box' isimli uygulamanın ve bu uygulamayı icat eden hekimin reklamı yapılmaya çalışıldığı görülmektedir. Ancak bireylerin böylesi bir uygulamaya yönelmek için önce bunun bir 'ihtiyaç' olduğuna yönelik bir söylem üretmesi gerekmektedir. Söz konusu haberlerin oluşumunda önemli bir rol oynadığı düşünülen reklam paylarının bu husuta etkili olduğu görülmektedir.

Hürriyet Gazetesi'nin bu alana dâhil edilen haberlerine bakıldığında bedeni bir yüzey gibi tasarladığı ve bu bağlamda herhangi bir engebeye ya da çukura yer

verilmemesi gerektiğine yönelik bir söylem üretilmektedir. Bununla birlikte bu kategoride yer alan haberlerin diğer bir ortak özelliği, yaşlanmaya direnmenin imkânsızlığına karşılık olağanüstü olanın sürdürülmesine yönelik bir eylemselliğin öznelerden beklenmesidir. Bu durumda öznelliğin inşasında 'istisna hali'nin sürekliliğini kamçılayan bir medya ve reklam sektörünün faaliyet gösterdiği görülmektedir. Özgür Arun medyanın bu özelliği nedeniyle 21. yüzyıl öznellikleri için 'Peter Pan''ın bir roman kahramanı olmaktan çıktığını belirtmektedir. Bu durumda öznellikler medyatikleşen toplum aracılığıyla kitleselleşen bir Peter Pan Sendromumun[477] oluşmasına hizmet eden bir epistemik sarmal ile kuşatılmışlardır.

5.2.1.5. Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması

Yaşlanmanın medyada nasıl bir tertibat ekseninde söylemselleştirildiğinin araştırıldığı bu çalışmada örneklem olarak seçilen Hürriyet Gazetesi'nin bu alandaki en büyük payı kırkbir (41) haberle 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması' kategorisine ayırdığı görülmektedir. Yaşlanmanın bir hastalık olarak sunulduğu ya da yaşlanma belirtileri olarak kabul edilecek birçok göstergenin hastalık semptomu şeklinde dile getirilmesi, yaşamın ilerleyen safhalarına yönelik bir risk haresinin oluşmasına neden olmaktadır. İlgili kategorideki kelime bulutundan da görüleceği üzere yaşlanmanın hastalık olarak tertibatlanmasında, odağa 'Alzheimer' hastalığı ve onun semptomlarını çağrıştıran hafıza sorunları yerleşmektedir.

Susan Sontag, *Metafor Olarak Hastalık - AIDS ve Metaforları* [478] isimli eserinde hastalıklara ilişkin tanımlamalarda savaş metaforlarından yararlanıldığından bahsetmektedir. Bu durumda hastalıklar 'mücadele' edilmesi gereken, sonunda 'galip' ya da 'mağlup' olunan bir alan olarak tasarlanmaktadır. Hastalıklarla ilgili dile getirilen bu militarist söylemin basında da sıklıkla dile getirildiği görülmektedir. Bu içeriğin en belirgin olduğu alanlardan biri de yaşlanma ile ilgili kurulan söylemde gözlenmektedir.

[477] Kavram, Özgür Arun, J Troisi, HJ von Kondratowitz'in *"***Ageing in Turkey: The Peter Pan Syndrome"** isimli çalışmasından esinlenilerek yazılmıştır.
[478] Susan Sontag; **Metafor Olarak Hastalık - AIDS ve Metaforları,** Agora Kitaplığı, Çev. Osman Akınhay, İstanbul, 2003, s.63 – 73.

İnsanların hastalanmamayı ya da ölmemeyi seçme özgürlüğü olabileceğinden bahseden bu retoriğe benzer şekilde yaşlanma da psikolojikleştirilmektedir. Böylesi bir hipotez, yaşlanmanın suçluluk duygusu ile harmanlanmasına neden olmaktadır. Tam da bu noktada medya ve özelde basın devreye girerek 'sağlıklı' yaşlanmak için gerekli olan davranış setlerini sıralamaktadır. 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması' kategorisinde de bu reçetelendirme pratğinin muhtelif örnekleri ile karşılaşılmaktadır. Bu durumun daha açıklayıcı olması için seçilen haberlerden biri *"Stres Yaşlanmayı Hızlandırıyor"* (19.10.2003) diğeri ise *"Hafıza Hapı Geliyor"* (29.11.2004)'dir. Bu haberlerin seçilmesinin bir diğer nedeni ise biyomedikal paradigmanın argümanını yaşlanmanın tıbbileştirilmesi özelinde iyi temsil ediyor olmalarıdır.

"Stres Yaşlanmayı Hızlandırıyor" (19.10.2003) başlıklı haberde, *'stres'* gibi psikolojik bir faktörün bedeni hastalıklara açık hale getirdiği anlatılmaktadır. EK 1.5.1.'de yer alan haber metninde detayları görülebilecek stresin olumsuz sonuçları arasında şeker hastalığından, yüksek tansiyona, enfeksiyonlardan kansere kadar birçok hastalığın sıralandığı görülmektedir. Tıbbi söylemin kurucu unsurlarından biri olarak kabul edilen bir akademik personelin değerlendirmesine yer veren haberde, stresin vücudun doğal olarak ürettiği 'kortizol' isimli bir hormondan kaynaklı olarak bu hastalıkların ortaya çıktığı söylenmektedir. Dolayısıyla yaşamın olağan akışı olarak kabul edilebilecek ve yaşamsal duygular olan 'gerilim', 'korku', 'endişe'nin patolojikleştirildiği görülmektedir. Haber metninde bu duyguların kontrol altına alınması gereken duygular olduğu hatırlatılmaktadır.

Bu kadar ciddi sonuçları olan hastalıkların yanında, yaşlanmaya özel bir önem atfedildiği görülmektedir. Hem haberin başlığında hem de haberin içeriğinde bu hastalıklardan daha elzem olduğu izlenimini yaratan yaşlanma vurgusu, geleceğin ürkütücülüğüne yönelik vurguyu pekiştirmektedir. Yaşlanmanın insanlarda bir üzüntü kaynağı olarak stresi tetiklediği ve stresin yaşlanmaya neden olduğu anlatılmaktadır. Kendi içinde paradoksal olan bu durumun *'Bir zamanlar nasıldım, şimdi ne hale geldim?'* şeklinde dile getirilmesi geleceğin mutlaka bugünün 'olumsuzu' olarak açıklandığını göstermektedir.

Bu noktada biyomedikal paradigmanın psikoloji biliminden destek alarak kurduğu argüman ile yaşlanma bir 'istisna hali' olarak yeniden tasarlanmaktadır. Yaşamsal duyguların patolojikleştirilmesi ile duygular da istisna halinin sınırlarına dâhil edilmektedir. Bu hakikat oyunu dâhilinde tıbbi söylem, 'sağlık için' duyguların mümkün olduğu kadar devre dışı bırakılmasını salık vermektedir. Dolayısıyla egemen iktidar olarak tıbbi söylem, 'olağandışı'nın 'olağanlaşması' yönünde bir yaşlanma tasarımını uygun görmektedir. Bu durumda hastalanmamak ve yaşlanmamak için tıbbi söylemin önerisi *'polyannacılık oyunu'* oynanılmasıdır. Dolayısıyla bu haber özelinde bir hakikat oyunu olarak yaşlanmama, duygular oyununu gerekli kılmaktadır.

Yaşam üzerinde kurulan iktidarın görünür olduğu alanlardan biri de hafıza ile ilgili hazırlanan haber içeriklerinde belirginleşmektedir. *"Hafıza Hapı Geliyor"* (29.11.2004) başlıklı haber de Foucaultcu anlamda etik sorumluluğu bireye atfeden bir şekilde çerçevelenmiştir. Dolayısıyla unutkanlığa dair her şey bireyin gerekli önlemleri almamış olması ile ilişkilendirilmektedir. Nitekim seçilen bu haberin kurduğu bütüncül söyleme bakıldığında sadece bilimsel bir gelişme olarak hafıza hapından değil, aynı zamanda 'makul' yaşlanma stratejilerinden bahsedildiği görülmektedir. Bu noktada 'makul' olmaktan kasıt, unutkanlığı önleyici 'sağlıklı ve aktif' yaşlanma stratejilerinin tümüdür. Hafıza hapının yanında, ilerleyen yaş dilimlerinde öğrenilen yabancı dilden, balık yemeye, bulmaca çözmekten sigara tüketimine kadar her şeyin hafızayı güçlendirdiği söylenmektedir. Farklı araştırma merkezlerinin farklı araştırma bulgularını harmanlayan bu haber, birbiriyle doğrudan ilgisi olmayan bu alt başlıkların ortak bir 'sağlıklılık' söylemi altında birleştikleri görülmektedir. İktidar ilişkilerinin varlık alanı olarak konumlanan bedenin normatif yapısını belirleyen böylesi haberler, 'iyilik ve sağlıklılık' halini de görünür kılmaktadır. Dolayısıyla bu tanımın dışında kalan tüm yaşamsal pratikler, norm dışı kalarak 'dışlanmaktadırlar.'

Konunun detaylandırılması adına öncelikle haberin başlığına kaynaklık eden 'hafıza hapı'na değinmek gerekmektedir. Haber kaynağı olarak Amerikan Newsweek Dergisi gösterilmektedir. Dolayısıyla ilgili habere öncelikle küresel bir saygınlık katılması çabası göze çarpmaktadır. Bunu pekiştiren bir diğer unsur ise,'Nobel' ödülüne sahip olan bir araştırmacının söylemlerine yer verilmesidir. Söz konusu araştırmacının

yaptığı çalışma sonucu elde ettiği bilgiye göre, yaşlanma, kaza ya da Alzheimer sonucu gelişen hafıza kayıplarının giderilebileceği ve hatta hafızanın daha da güçlenebileceği söylenmektedir. Deniz salyangozu ile insan beyni arasındaki benzerlikten yola çıkılarak yapılan araştırmada elde edilen bir proteinin hafızayı güçlendiren bulgularından söz edilmektedir. Deniz salyongozunun tıbbi literatürdeki isminden, proteinin insan beynindeki işlevselliğine kadar tıbbi bir söylem içinde çerçevelenen haber metni, 'sıradan' insanların anlam dünyalarında somutlaştıramayacakları bir bilgi ekseninde konudan soyutlanmaktadır. Bu durumda okuyucudan beklenen tıbbi söylemin iktidarına sahip olanların bilgisine güvenerek, onların yeri geldiğinde 'sözünü dinlemektir.'

Yaşam üzerinde kurulan iktidarın söylemsel alandaki görünümünün tartışıldığı bu çalışmada beden; düzenlenmesi, organize edilmesi ve yönlendirilmesi gereken bir araç olarak tasarlanmaktadır. İktidarın mikro-fiziğinin görünür olduğu bu alanda beden, etik anlamdaki sorumluluğun üstlenilmesi gereken bir nesne gibi insanın eline bırakılmaktadır. Böylece yaşlanma süreci normatif olarak, yapılması gerekenler ekseninde sınıflandırılmaktadır.

5.2.1.6. Yaşlanmanın Cinsiyeti

Yaşlanmanın cinsiyeti kategorisinde Hürriyet Gazetesi'nin bu alana ilişkin yaklaşımını en iyi temsil ettiğine inanılan iki haber eleştirel analize tabi tutulmuştur. Bunlar *"Saçı Dökülen Erkek Mutsuz" (08.01.2004)* ve *"50 Yaş Üzeri Her 3 Kadından 1'i Bu Hastalığı Yaşıyor" (24.10.2011)* isimli başlıklardır. Ancak Hürriyet Gazetesi'nin doğrudan bu alana işaret eden yedi (7) adet haberinin olması, alana yönelik baskın bir söylemin olduğu çıkarımında bulınmak için yeterli sayıda değildir. Özellikle kelime bulutunda 'erkek' kelimesine yapılan vurgunun fazlalığı *"Saçı Dökülen Erkek Mutsuz"* haberinin seçilmesine neden olmuştur. *"50 Yaş Üzeri Her 3 Kadından 1'i Bu Hastalığı Yaşıyor"* haberi ise, yaşlanmanın osteoporoz ve cinsiyet temelinde tartışılan çok sayıda haberin varlığından kaynaklanmaktadır.

Taylor Nelson Sofres Piar isimli bir araştırma şirketinin 2003 yılında yaptığı bir araştırmanın verilerini sunan haberde, haber başlığında sunulan bilginin dışında sadece istatistiki veriye yer verilmiştir. Dolayısıyla araştırmanın hangi bağlamda gerçekleştirildiği, mutsuzluğun sebebi olabilecek diğer olası seçeneklere hiç yer verilmeden saç dökülmesinin yegâne mutsuzluk sebebi olarak kodlandığına yönelik bir haber üretildiği görünmektedir. Olası bağlamından oldukça kopuk olan bu haber metninde Akdeniz Üniversitesi'nde psikolog olarak görev yapmakta olduğu belirtilen Mehmet Gülengöz'ün titrine ilişkin herhangi bir bilgiye yer verilmeksizin erkeklerde saç dökülmesinin yaşlanma belirtisi olarak kabul edildiği ifade edilmiştir. Dolayısıyla yaşlanma kadar yaşlanma belirtileri de mutsuzluk için yeterli bir sebep olarak görülmektedir. Bu kadar kısa bir haber metninde iki haber kaynağından yararlanılarak erkeğin mutsuzluğu yaşlanmayla ilişkilendirilmiştir. Dolayısıyla araştırma şirketinin %73 oranıyla erkeklerin mutsuzluğunu sayısal bir veri ile açıklarken söz konusu ifadenin anlamını derinleştirebilmek adına alanında uzman olduğu varsayılan bir akademik personelin görüşlerine de yer verilmiştir. Her ikisinde ortak olan vurgu ise yaşlanmanın bir eksiklik olarak tarif edilmesidir.

Seçilen ikinci haber ise "*"50 Yaş Üzeri Her 3 Kadından 1'i Bu Hastalığı Yaşıyor" (24.10.2011)* başlığını taşımaktadır. Diğer haberden farklı olarak bu haber yaşam kalitesinin arttırılması için osteoporoz hastalığından kurtulma yollarını anlatmaktadır. Osteoporoz hastalığına yakalanma sıklığının yaşam koşulları ile ilişkilendirildiği bu haber metninde kemik yapısının gelişimi anne karnından başlatılarak, insanın kendi bedenine yönelik alacağı sorumluluğu kendinden bir önceki nesile kadar öteleyen bir süreçten bahsedilmektedir.

> *"Kemik gelişiminin doğumdan önce anne karnında başladığını ve 25-30'lu yaşlarda kemik gelişiminin en son noktasına ulaştığını belirten Atalay, "Beslenmesi yeterli olan, yeterli egzersizi yapabilen, puberte dönemini sağlıklı geçirenlerde kemik yapımı ve yıkımı dengededir. Fakat kişide, genetik yapı, yaşlanma ve beslenme bozuklukları, alkol, sigara kullanımı gibi kemik metabolizmasını etkileyen hastalıkların bulunması osteoporoz riskini artırır" diye konuştu."*

Bununla birlikte haberin bu kısmında yaşlanma, beslenme bozuklukları ve bazı alışkanlıklar gibi etmenlerin bir çeşit hastalık olarak kabul edildiği görülmüştür. Dolayısıyla böyle bir yargıda bulunmanın kendisi onu alt etmek için gerekli olan sorumluluğu da bireyin kendisine yüklemektedir. Hatta 25-30 yaş aralığını da kemik

hastalıkların önlenmesi noktasında kritik bir süreç olarak tanımlamaktadır. Bu hususta birçok haberde olduğu gibi bu haberde de haber kaynağı olarak fikrine danışılan tıp alanından bir profesörün olduğu görülmektedir. Söylemin kurumsal bir dayanağının olması hem iddianın güçlendirilmesine yaramakta hem de risk grubunda olduğu iddia edilen herkesi önlem almaya teşvik etmektedir. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı Öğretim Üyesi ve Osteoporoz ile Yaşam Derneği Başkanı Prof. Fatma Atalay'ın sözlerine yer veren haber, alanın uzmanının söylemi yardımıyla hastalığın görülme sıklığı ve 'hastalığın cinsiyetli' boyutunu vurgulama imkânı bulmaktadır. Bu bağlamda sorunun bir 'halk sağlığı' sorunu olduğu, alanın uzmanı tarafından vurgulanarak alınabilecek olası önlemler sıralanmaktadır. Zira maliyetli olan bu hastalık için 'zamanında alınacak bir önlem' yaşamın organize edilmesinde oldukça kar sağlayacak bir durumdur.

EK 1.7.1'den de görüleceği üzere haberde osteoporoz ve kalça çıkığının hangi yaş aralığında daha sık görüldüğüne dair ifadeler yer almaktadır.Bu yargılar dikkate alındığında bu haber, yaşlanmanın bir hastalık olarak tertibatlandırılması kategorisine dâhil edilebilirdi. Ancak haberde bu durumdan daha belirgin bir şekilde bir cinsiyet vurgusu yer almaktadır. Bu nedenle bu haberin ayrıca incelenmesinin uygun olacağına karar verilmiştir. Söz konusu yargıyı hem haberin başlığında hem spotunda hem de haberin içeriğinde sıklıkla görebilmek mümkündür.

Yaşlanmakta olan kadınları belirli bir risk kategorisine dâhil eden bu haber, "*Kemik kırıklarına, sakatlıklara, hatta ölümlere yol açabilen kemik erimesi (osteoporoz) hastalığı, 50 yaşın üzerinde her üç kadından birinde görülüyor."* şeklinde haber spotunda yer almıştır. Haber içeriğinde ise, bu hastalığın niçin kadınlarda daha sık görüldüğüne yönelik bilimsel herhangi bir açıklamaya rastlanmamıştır.

Bunun yerine söz konusu otoritenin, hastalığın Türkiye'de yaygınlık boyutuna değindiği görülmektedir. Haberde 8 milyon osteoporoz hastası bulunduğundan bahsedilirken, her 5 erkekten birinde de aynı hastalığın görüldüğü vurgulanmaktadır. Hatta haberin detayına bakıldığında osteoporozun sadece yaşlanmakta olan kadınlarda değil, erkeklerde de görüldüğü hatta çocuklarda da ortaya çıkabildiği ifade edilmiştir. Dr. Atalay'ın bu sözleri haber içeriğinde dile getirilmesine rağmen, haberin bir kadın

sorunu olarak çerçevelenmesi dikkate değer bir tespit olarak görülebilir. Dolayısıyla hastalığın cinsiyetli 'doğası' olduğunu varsaymak bu haberin bilinçli bir tercihi olarak okunabilir.

5.2.1.7. Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma

Yaşlanmanın bir acziyet kategorisi olarak değerlendirilmesi, yaşlanma pratiklerinin beraberinde getirdiği bazı yaşam biçimlerinin olumsuzlanması anlamına gelmektedir. Bu durumda yaşlanma hem 'genç' ile 'yaşlı' arasında potansiyel bakımdan bir konumlanma farkı yaratır hem de yaşlanan bireylerin kendi aralarındaki yaşlanma deneyimlerinden bazıları olumlu atıflarla donatılırken bazıları da 'makul olmayan' bir yaşlanma deneyimi olarak sınıflandırılır.

'Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma' yaşlanmanın 'makul olan' ve 'olmayan' pratikleri bağlamında incelendiği bir kategori olarak karşımıza çıkmaktadır. Hürriyet Gazetesi'nde yalnızlık ve muhafazakârlığın kaçınılması gereken tutumlar olduğuna yönelik haber metinleri sıklıkla görülmektedir. Bu alanda yazılmış haberlerin genel içeriğinde karşılaşılan bu durumu en iyi temsil ettiğine inanılan haberler olarak *"Yaşlılık Psikolojisinin İlacı Sosyalleşme" (18.03.2016)* ve *"Yenilikten Korkmak Yaşlandırıyor." (22.03.2010)* haberleridir.

"Yaşlılık Psikolojisinin İlacı Sosyalleşme" (18.03.2016), haberin başlığından da görüldüğü üzere, sosyalleşme yaşlanan bireyler için bir 'ilaç' gibi reçetelendirilmektedir. Tek tip bir yaşlanma olduğunu varsayan bu görüşe göre, yaşlanan birey, yalnız olmayı tercih etmediği müddetçe, toplum tarafından 'makul', 'istendik' bir yaşlanma süreci geçirecektir. Ayrıca yaşlılık psikolojisi olarak adlandırılan sürecin olumsuz atıflarla donatılan bir süreç olması da diğer yaşam dönemlerinden ayrılan bir başka noktaya işaret etmektedir. Bununla birlikte yaşlanmayı psikolojikleştirme çabası, onun denetlenebilirliği yönünde bir algının oluşmasına hizmet etmekte ve yaşlılığın biyolojik temellerinde yatan 'gerçekliğin' altını oymaktadır.

Dolayısıyla kimlerin yaşamlarının yaşanmaya değer olduğuna yönelik 'kırılganlık' eşiği bu haberde son derece belirgindir.

> *"65 yaş ve üstü kişilerde ortaya çıkan yaşlılık psikolojisini yalnız kalma ve ölüm korkusunun beslediğine dikkat çeken uzmanlar, bu dönemde sosyalleşmenin önemine vurgu yaparak, kişilerin huzurevi gibi ortamlarda yaşlılık psikolojisinden uzaklaştığını söylüyor."*

Haberin spotunda kullanılan ifadeden de anlaşılacağı üzere 65 kronolojik yaşı sonrasına konumlandırılan yaşlılık dönemi, 'ölüm' ve 'yalnızlık' kaygılarını beraberinde getirmektedir. Söz konusu söylemin taşıyıcısı olan uzmanlar, bir içerik formu olarak 'huzurevi' deneyiminin sorunu aşan bir yönü olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda sosyalleşme, benzer yaş gruplarındaki bireylerin mekânsal birliğine dayanmaktadır. Esasında bu yönüyle haber hem bir sorun ortaya koymakta hem de onun için olası bir çözüm opsiyonu sunmaktadır.

Haberin devamında yaşlanma ile ilgili bir sorunun medyaya yansımasındaki ölçüt olarak özel günlerin beklendiği görülmektedir. Bu haberin detayında da Yaşlılar Haftası kapsamında sorunların ele alındığı dile getirilmiştir. Dolayısıyla daha önceki bir haber metninde olduğu gibi yaşlanma ancak özel bir durum söz konusu olduğunda haklar temelinde tartışılma hakkına sahip olmaktadır.

Bu haberin güvenilirliği ise, diğer birçok Hürriyet Gazetesi haberinde olduğu gibi alanında uzman olan bir klinik psikoğun görüşlerine yer verilerek sağlanmaktadır. Yaşlılık yerine yaşlanma kelimesinin daha uygun düşeceğini belirten Üsküdar Üniversitesi NP Etiler Polikliniği'nde uzman klinik psikolog Serkan Elçi, yaşlanmanın bir süreç olarak değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yaparak, yaşamın seyrine yönelik 'tavsiye'lerde bulunmaktadır. Aktif yaşlanma stratejilerinin dayanağı olan bu görüşler sayesinde yaşlanma, sadece yaşlılık dönemini değil, geleceğine yatırım yapması gereken tüm öznellikleri kapsayan bir niteliğe bürünmektedir. Dolayısıyla yaşlanmadan kaçınmak, alanında uzmanlar tarafından tavsiye edilen bir süreç olarak 'istisna hali'ne dönüştürülmektedir. Bu bağlamda da kronolojik yaşın çok ötesinde tanımlamalar yapılmakta ve bireylerin her daim genç hissetmesine yarayan söylemler üretilmektedir.

EK 1.7.2.'de görüldüğü üzere yaşlılık dönemi yerine kavramsal olarak yaşlanma süreci tercih edilmiş olsa da metinde geleceğe yönelik çok olumsuz ve kaygı uyandıran

bir tablo çizilmektedir. Bu bağlamda yaşlanma sadece fiziksel bir yetersizlik değil, aynı zamanda nörolojik, ekonomik ve psikolojik birçok etmenin bir arada olduğu bir yoksunluk süreci olarak tarif edilmektedir. Özellikle 21. yüzyılda yaşlılık döneminin ölümle ilişkilendirildiği birçok metafor bu haber içerisinde de sıklıkla gözlenebilmektedir. 'Sıralı ölüm' gibi kavramların özel olarak seçildiği haberde, sıra yaşlanandan başlayacaktır gibi bir anlayışın yerleşmesinde temel dinamik olarak yer etmektedir.

Yaşlanma sürecinin yukarıda sıralanan özellikler nedeniyle 'depresyona' sürükleyen bir yanı olduğuna yönelik vurgu nedeniyle, haberde 'huzurevi' gibi yaşam formlarının söz konusu yalnızlaşmayı aşan bir yönü olduğuna değinilmektedir. Huzurevi deneyiminin olumlu yönüne vurgu yapmayı amaçlayan bu haber, özellikle Türkiye için alışılagelmiş 'duygulanımsal emeğin' aile içinde giderilmesinden farklı kurumsal pratiklere geçişin önünü açmayı hedefleyen bir haber metni niteliği taşıdığı da söylenebilmektedir.

> *"İyi bir huzurevinde yaşayan kişilerin 'yalnız ölmek' düşüncesine kapılması çok güçtür. Psiko-sosyal desteğin sağlandığı bu ortamlarda hayat kalitesinin arttığı da görülmektedir."*

Haber içerisinde yer alan bu cümlelerden söz konusu kurumsal aktarımın öneminin vurgulandığı görülebilmektedir. Dolayısıyla yaşlanma sürecinde yalnız kalmayı tercih etmeyenlerin yukarıda ifade edilen depresyon ve diğer olası yaşam kalitesini azaltan etmenlere maruz kalmayacağı belirtilerek toplumsal yaşama adapte olmuş yaşam pratiğinin nasıl anlam dolu olduğu aktarılmaktadır.

Hürriyet Gazetesi'nde bu kategoriye dâhil edilen bir diğer haber ise *"Yenilikten Korkmak Yaşlandırıyor"* (22.03.2010) başlıklı haberdir. Yaşlanmanın statükocu bir yanı olduğunu dile getiren bu haber, yeniliği arzulamanın kendisinin sadece gençlik ile ilgili bir durum olduğuna yönelik bir çıkarımın yapılmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda yaşlanan bireyin yeniliği öğrenmeye dair tutucu bir yanının olduğu vurgulanmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla yaşlanma pratiği de sadece tek tip şekilde gerçekleşebilirmiş gibi bir algı yaratılmaktadır.

"Neofobosi olanların yani yenilikten korkanların öğrenmeye dirençli oldukları, dolayısıyla erken yaşlandıkları belirtildi.".

Yenilikten korkmanın dolaylı sonucu olarak tanımlanan yaşlanma, bu haber özelinde bir çeşit bireysel mücadele alanı olarak tanımlanmaktadır. Yaşlanma da ertelenebilecek bir motivasyonla sağlanabilecek bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda yaşlanmaya yüklenen olumsuz anlamlardan bireysel ve psikolojik yaklaşımla sıyrılmak gerektiği hatırlatılmaktadır.

"Yaşlanma, üretkenlik, sevme, öğrenme kapasitesinin erozyona uğramasıdır."

Yaşlanmayı erozyonla bir tutan anlayışı tersine çevirmenin yolu ise, günümüz aktif yaşlanma stratejilerine dâhil olma düzeyi olarak gösterilmektedir. 2016 yılında bu alanda yapılan habere benzer bir şekilde bu haber de 18-24 Mart Yaşlılar Haftası dolayısıyla fikirlerine başvurulan İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Sedat Özkan'ın görüşleri çerçevesinde hazırlanmıştır. Bu bağlamda alanında uzman değişse de haberlerin konuya ilişkin genel yaklaşımı benzer minvaldeki içeriklerle üretilmektedir.

Prof. Dr. Özkan'ın konuya ilişkin genel yaklaşımına bakıldığında yaşlanmanın bir 'his' olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda haberde, yaşamın sanatsallaştırılmasına yönelik bireysel tasaruffun ne kadar önemli olduğuna değinilmektedir. Özkan'ın sözlerinden alıntılanarak yapılan bu çıkarım, dönemin epistemik duruşuna paralel bir söylem alanı içinden konuşulduğunu göstermektedir. Zira bu noktada yaşam 'haz' alındığı müddetçe genç kalındığına yönelik bir bağlamı beraberinde getirmektedir. Tüketim toplumunun yeniden ürettiği 'haz' kavramı ile bireylerden beklenen kendilerini tatmin edecek yaşam tarzları geliştirmeleri ve ona uygun nesneler seti ile yaşamlarını sürdürmeleridir.

"Toplumumuzdaki yanlış bir kanıya göre yaşlılık dönemi, sosyal hayata pek dâhil olunmayan, genellikle evde vakit geçirilen, sağlık sorunlarıyla dolu ve yalnız bir süreç olarak algılanmaktadır. Oysa yaşlılık döneminin getirdiği fiziksel, sosyal ve psikolojik tüm değişikliklere rağmen fiziksel ve psikolojik sağlığın sürdüğü sosyal açıdan aktif, üretken ve doyumlu bir hayat sürmek mümkündür. Önemli olan kişinin kaç yaşında olduğu değil, yaşamdan aldığı hazdır."

Haberden alıntılanan metinde de görüldüğü gibi, Özkan'ın yaşlanmaya getirdiği tanım, makul olmayan bir yaşlanma deneyimi üzerinden aktarılmaktadır. Yani önce negatif yaşlanma tanımı sunulmakta, ardından bu kavramı tersine çevirmenin yolu

bireysel potansiyele dayandırılmaktadır. Dolayısıyla yaşlanma kırılganlık ekseninde dile getirilen bir konu haline gelmektedir. Arzulanan makul yaşlanma pratiklerinin yanında birçok olumsuz atıfla donatılan yaşlanma pratiklerinin de olduğu okuyucuya hatırlatılmaktadır.

5.2.1.8. Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma

'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma' kategorisi incelendiğinde bu alanda sayısal anlamda en çok yazılmış haberin 2004 senesinde olduğu görülmektedir. Aynı yıl içerisinde 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması' ve 'Gençliğin İdealleştirilmesi' başlıklarının da yer alıyor olması, alana yönelik bütüncül bir epistemik bağlamın kurulduğu anlamına gelmektedir. Her biri yaşlanmanın farklı bir yönüne vurgu yapıyor olsa da ortak referanslarının biyo-medikal paradigma olduğu görülmektedir. Bu nedenle 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma' başlığının en iyi temsil edildiği düşünülen 2004 senesinden bir haber ve benzer sebeple 2009 senesinden bir haber seçilmiştir. Bu haberler o yılın en sık tekrar eden haber kategorisi olma özelliğini de taşımaktadır. Seçilen haberlerden biri *"İnsan Yüzlerce Yıl Yaşayabilir" (04.03.2004)*, diğeri ise *"Gençlik İksiri Hayal Değil" (10.07.2009)* başlıklı haberlerdir.

"İnsan Yüzlerce Yıl Yaşayabilir" (04.03.2004), haberin başlığında da görüldüğü üzere zamanın yönetimine yönelik yeni bir projeksiyonun sunulduğu görülmektedir. Bu bağlamda biyopolitik anlamda sadece bedenler ya da sadece gündelik rutinler değil, bu söylem itibariyle aynı zamanda gelecekler de yönetilen, organize edilen ve düzenlenen bir anlatı haline gelmektedir. Diğer haberlerde olduğu gibi tüm haber kaynakları aynı zamanda söylemin iktidarını kullanma yetisi devredilmiş aygıtlar olarak işlev görmektedir. Bu haberde de söz konusu merci Amerikan Michigan Eyalet Üniversitesi doktorlarından Michael Fossel'in Sydney'deki bir tıp kongresinde yaptığı sunum referans alınarak hazırlanmıştır.

"...insanın, yaşlılığın sıradan bir hastalık gibi "tedavi edilebilmesi halinde" yüzlerce yıl yaşayabileceği öne sürdü."

Bu haberin içeriğinden de anlaşılacağı üzere beden üzerinden tüm geleceğin organize edilebileceği fikri, yaşlanmanın hastalığa benzer bir mekanizması olduğunu varsayan görüşten gelmektedir. Yaşlanmaya biyolojik temelli yaklaşımların kökeninde yer alan 'zamanla bozulma' durumunun 'onarılma'sının mümkün olduğunu kabul eden bu görüşe göre, yaşlanma da ölmek de semptonları ortadan kaldırıldığında yok olacak bir mesele olarak değerlendirilmektedir.

'Zamanla bozulan içimizdeki saati yeniden ayarlayabiliriz ancak ne kadar yaşayabileceğimizi kestirmek zor. Bazıları 5 bin yıldan bile söz ediyor. Bazıları bunun hiçbir şeyi değiştirmeyeceğini iddia ediyor. Bense insanın birkaç yüz yıla inanıyorum" dedi. Yaşlılığın nedenlerini değil, semptomlarını tedavi etmekten söz ettiğini anlatan doktor, birçok meslektaşının buna şüpheyle yaklaştığını da kabul etti."

Aklın araçsallaştırılmasının en önemli örneklerinden biri olarak gösterilebilecek bu örnekle, yaşam da aynı bir saatin işleyişine benzetilmektedir. Saati kurar gibi insan yaşamının ileriye ve geriye alınabilecek bir makine olarak görülmesi ilgili alana yönelik yönetimselliğin de nasıl kurulduğuna yönelik ipuçlarını içinde barındırmaktadır.

Bu örnek üzerinden anlaşılacağı üzere, neoliberal ekonomilerin ürettiği yeni bir tür 'insanlık' arayışının var olduğu söylenebilir. Zira bahse konu benlik teknolojileri ile 'insan'olmanın yeniden tanımlanacağı bir sürece işaret edilmektedir. Daha önce çalışmanın kuramsal tartışmalarında sözü edilen 'biyo-meşruiyet' kavramı burada devreye girmekte ve toplumsal eşitsizlikler karşısında nasıl bir tür 'ölümsüzlük' pratiğinin üretilebileceği soru işareti olmaktadır. Yaşam üzerinde kurulan iktidarın bu ölümcül yanı[479], insanlar arası hiyerarşik konumlanışın ömürler üzerinden ölçüldüğü yeni bir tür etik arayışını gerekli kılmaktadır. Zira ölümsüzlük teknolojisine erişimin kendisi de bir tür ekonomik maliyetle sunulduğundan toplumsal sınıfları belirleyen yeni bir ölçüt olarak 'uzayan ömürler' gösterilmektedir. İnsan olmaklığın yeniden tanımlandığı bu arayış içinde *"İnsan olan kime aittir ya da insan olanın sahibi kimdir?*

[479] Thanatopolitik

İnsan olanın yerini elinde bulunduran kimdir ya da nedir?"[480] soruları biyopolitik açıdan tartışmalı olan yeni konu başlıklarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Bu alanda yazılan bir diğer haber ise *"Gençlik İksiri Hayal Değil" (10.07.2009)* başlıklı haberdir. Haber başlığı gençlik ile ilişkilendirilerek anlatıldığından 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi' başlığına dâhil edilmesi yönünde bir kararsızlık yaşanmıştır. Ancak haberin içeriğindeki vurgunun gençliğin sürekliliğin sağlanmasından ziyade insan ömrünün uzaması yönünde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu alanda yazılan benzer haber içeriklerinde olduğu gibi 'iksir' kelimesinin anlatımı güçlendirmek için kullanıldığı görülmüştür. Dolayısıyla biyomedikal paradigmanın okuyucuları ikna etmeye yetmediği yerde bir reklam stratejisinin benzer söylemsel dizini kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca bilimsel verilerden yararlanılarak sunulan bir haberin 'iksir' gibi metafizik bir anlatıdan yararlama gereksinimi, modern mitlerin hala sürdüğünü göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Haber içeriğinde fareler üzerinde yapılan bir deneyin sonucu aktarılarak, üzerinde deney yapılan farelerin yaşam ömürlerinin uzadığına yönelik bilgi paylaşımında bulunulmuştur. Daha önce benzer içeriklerdeki haberlerde dile getirilmeyen bir maddenin varlığından söz edilerek alana ilişkin bilimsel terminoloji konusunda okuyucunun bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır.

5.2.2. Bianet.org'un Haber Kategorilerinin Eleştirel Analizi

Yaşlanmayı yorumlamaya ilişkin Bianet.org haber sitesinde yapılan tarama sonucunda Hürriyet Gazetesi'nden farklı bir çizgi izlendiği tesspit edilmiştir. Bu farklılığın en belirgin olduğu alan, yaşlanma ile ilgili haber kategorilerinin farklı bir dağılım grafiği izlemesidir. Buna göre Bianet.org'un 'Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci'ne daha çok önem verdiği görülmüştür. Bununla birlikte Hürriyet Gazetesi'nin yoğunlukla üzerinde durduğu 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma

[480] Judith Butler ve Athena Athanasiou; **Mülksüzleşme- Siyasaldaki Performatif,** Çev. Başak Ertür, Metis Yayınları, İstanbul, 2017, s. 58

Süreci' kategorisi bianet.org'da hiç yer almamakta, 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi' ise sadece 2002 yılında bir haber içerisinde değinilen bir konu olarak kalmaktadır.

Araştırmanın eleştirel analiz bölümünde bu farklılık derinlemesine analiz edilmeye çalışılmış ve aradaki farkın sadece kategoriler özelinde olmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda bianet haber sitesinin yayıncılık politikalarında ana-akımdan ayrılmayı amaçlayan söylemi ve klasik gazetecilik anlayışından farklı bir haber kurgusuna yer veriyor olması aradaki farkı derinleştirmektedir. Dolayısıyla yaşlanma konusuna değinmede görülen farklılıklar sadece içeriksel bir nitelik taşımamakta, aynı zamanda yapısal farklılıklar ile de görünürlük kazanmaktadır.

Bianet.org haber sitesinin haber yazımının klasik kurallarına bağlı kalmadan icra ettiği bilgi paylaşımı, mevzi edinmeyi mümkün kılan bir 'boş gösteren' olarak toplumda 'dezavantajlı olan' ve gündelik yaşam pratiklerini ana akım medyada sıklıkla dile getirme imkânı bulamayan çeşitli kesimlerin seslerini duyurabilmeleri için oluşturulduğu iddia edilen bir platform olarak varlık göstermektedir. Bu nedenle klasik gazetecilik anlayışından uzakta, çoğunlukla 'ben dili'nin hâkim olduğu haberlere hatta deneme yazılarına rastlandığı tespit edilmiştir. Bu nedenle bu minvalde hazırlanmış içeriklere 'metin' denmesi tercih edilmiştir. Bununla birlikte bianet.org incelenen konunun içeriğine uygun olarak alanında 'uzman' olduğu söylenen meslek grubu temsilcilerinin de yazılarına yer vermektedir. Bu nedenle ana akım medyada olduğu gibi yazarların sürekliliğinden söz edebilmek pek mümkün değildir. Bu çalışma özelinde akademisyenlerin, sosyal hizmet uzmanlarının ve bir takım meslek gruplarından gelen bireylerin kaleme aldıkları yazılara rastlamak mümkündür.

5.2.2.1. Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma

Bianet.org haber sitesi, alışılagelen gazetecilik anlayışından oldukça uzak bir çizgide gazetecilik mesleğinin imkânlarından yola çıkan bir mecra olarak değerlendirilebilir. Bu sayede alternatif seslerin ve deneyimlerin aktarılabildiği ve

kapsama alanının genişliği bakımından küresel bir pazara hitap edebilen bir yazarlık deneyimi ortaya çıkmaktadır. Alternatif söylemlerin dile getirildiği bir platform olarak bianet.org'da yazılan haberler ve o haberlerin dolaşım ağı kadar haberi hazırlayan kişiler de önem arz etmektedir. Doğrudan gazetecilik mesleğinden gelmeyen ancak mesleki deneyimlerinden süzülen birikimi paylaşmak için bianet.org'u bir mecra olarak kullanan birçok yazar ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle tüm haberlerin sonunda yazarların kısa biyografileri yer almaktadır. Gazetenin bu yapısal özelliği 'söz söyleme hakkı'na yönelik bir profesyonellik vurgusunun tezahürü olarak yorumlanabilir. Aynı zamanda bilme iktidarını kuşatan çemberi yine bu profesyonellik ölçütü belirlemektedir. Anaakım medyada olduğu gibi bianet.org'da da bir haberin nasıl yazıldığı kadar kim tarafından yazıldığı önem arz etmektedir. Söylemin temsil ettiği epistemik bağlam bu sayede belirginleşmektedir. Hürriyet Gazetesi'nde genellikle haberler, ajanslardan gelen verilerden hareketle hazırlanmaktadır. Ancak bianet.org'da özellikle yaşlanma özelinde yazılar yazan birkaç yazardan bahsedebilmek mümkündür. Bunların başında Şadiye Dönümcü gelmektedir. Uzun yıllar SHÇEK'te sosyal hizmet uzmanı ve yönetici olarak görev yaptığı belirtilen Şadiye Dönümcü, yaşlanma anahtar kelimesi ile yapılan tarama sonucunda elde edilen 67 haberin 25'inde imzası bulunması ile dikkat çekmektedir. Bu bağlamda kendisinin yaşlanma konusunda bianet.org'un yaklaşımsal çerçevesini şekillendirdiği yönünde bir çıkarımda bulunmak mümkündür. Ancak tek bir kişinin alana hâkimiyetinden ziyade diğer tüm seslere de yer verebilmek adına bu alanda yazılar yazan diğer yazarların haberleri de eleştirel analiz kategorisinde araştırmaya dâhil edilmiştir. Ancak alandaki bazı kategoriler bu alanın istisnası konumundadır. Nitekim 'Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma' kategorisi de buna bir örnektir. Bu kategoride toplamda dört haber tespit edilmiştir ve dördü de Şadiye Dönümcü tarafından kaleme alınmıştır. Bunların içerisinde kategoriyi en iyi şekilde temsil ettiğine inanılan *"Ben Bir Yaşlıyım!"* (11.06.2005) ve*"Keşke Emekliliğe Hazırlık Programı Olsa!"* (26.11.2005) haberleri eleştirel analizi gerçekleştirilmek üzere seçilmiştir.

Bu kategorinin temel çerçevesini çizmek adına yapılan betimsel analizde ve kelime bulutlarında göze çarpan en önemli unsur, haberlerin 'ben dili' ile yazılmış olmalarıdır. Böylelikle hem deneyimselliğe bir samimiyet katılmış hem de duygudaşlık üzerinden bir iktidar alanı yaratılmıştır. Zira deneyimsellik, müdahale alanının ve

yargılama alanının ötesinde değerlendirilebilecek oldukça öznel bir süreçtir. Dolayısıyla yaşlanma sürecinde bireysel 'mutluluğun kaynağı' olarak tanımlanan çeşitli edimler, bilinçdışı yollarla yaşlanmakta olan tüm okuyucular için 'olumlu – olumsuz' örnek teşkil etmektedir. Üstelik didaktik biçimde ele alınmış ve yaşlanma döneminde neler yapılması gerektiğinin 'bilimsel veriler' ışığında aktarılan haber metinlerinden farklı olarak bu metinler daha çok 'halden anlayan' ve 'dertleşen' bir izlenim yaratmaktadır. Bu nedenle bianet.org haber sitesinin bu kategori altında incelenen metinlere haber demekten ziyade deneme yazısı demek daha doğru olacak gibi görünmektedir.

"Ben Bir Yaşlıyım!" (11.06.2005) başlıklı haber, adından da anlaşılacağı üzere bir kabullenme cümlesi olarak kurgulanmıştır. Nitekim haberin içeriği de benzer bir kabullenmenin aktarımı olarak tertibatlanmıştır. Bu noktada dikkatle üzerinde durulması gereken, yaşamın diğer evrelerinin kabullenilmesi gereken bir olgu olarak dile getirilmediğidir. Dolayısıyla yaşlanma 'olumsuzluklarına rağmen' içinden 'iyiyi' bulmayı gerektiren bir süreç olarak görülmektedir. Bu durumda metinde yaşlanan bireyin elindeki imkânlarla yaşamını güzelleştirecek çareler araması gerektiği yönünde mesajlar yer almaktadır. Yaşamın sanatsallaştırılması noktasında nasıl zorluklarla karşılaşıldığı ve onların hangi stratejilerle alt edilebileceği haberin içeriğinde muhtelif yerlerde belirtilmektedir. Biyopolitikanın mikrofiziğe yönelik aktarımını da bu metinler aracılığıyla gözlemlemek mümkündür. Bu sayede iktidar ilişkilerinin öznelliklere nasıl nakşedildiği ve iktidar ilişkilerinin öznel deneyimlerle nasıl belirlendiği de görünürlük kazanmaktadır. Bu içeriğin anlaşılması için haberin detaylarına bakmakta yarar vardır.

Bunun için daha önce izlenen yoldan farklı olarak haberin başından değil de sonundan başlamak tercih edilmiştir. Yazarın yaşlanma deneyiminin biricikliği üzerinden kurgulanan metin, yaşlılığın 'ne'liği üzerine bir genelleme ile son bulmaktadır. Yazarın vurgularına dokunmadan belirtmek gerekirse metin; **"Sosyal dünyadan** yavaş yavaş **geri çekilme** sürecinin adına **yaşlılık** denmiş" şeklinde sonlandırılmıştır. Dolayısıyla metinde her ne kadar aktif yaşlanma stratejilerini onaylayan ve insanı dinç tutanın bu kararlar olduğu vurgulanmasına rağmen, bu metnin fonksiyonalist anlamdaki 'yaşamdan geri çekilme teorisinin' sağlaması niteliğinde olduğunu söylemek gerekmektedir. Ancak bu metnin yaşamdan geri çekilme teorisinde

olduğu kadar karamsar bir tablo çizmediğini de not düşmek gerekmektedir. Yaşlanan bir bireyin deneyimselliğini gözler önüne sermeyi amaçlayan bu metin, yazarın kendi tabiriyle *'artı eksi yönleriyle yaşlılık bu işte…."* şeklinde tanımlanmaktadır.

Metinde öncelikli olarak yaşlanmanın biyolojik yönüne vurgu yapılmakta ve süreç 'doğallaştırılmaktadır.' Ancak aynı sürecin her bireyde farklı şekillerde deneyimlenmesi yazara göre onun özgün yanını oluşturmaktadır. Bununla birlikte yazar sağlık alanındaki gelişmelere dikkat çekerek uzayan ömürlerin nasıl farklı bir söylemsel inşayı beraberinde getirdiğine değinmektedir. Bunun en somut göstergesini ise kendi annesinin ölümü üzerinden anlatmaktadır. Bunu şu sözlerle dile getirir:

> *"Annemi 63 yaşında kaybettiğimizde **'ee artık yaşlılık, doğal'** demiştik. Şimdi ne kadar genç diyoruz o yaşta birini kaybettiğimizde."*

Yaşlanmanın anlam dünyasında daha ileri bir zaman aralığına ertelenmesi, yaşamın organize edilme biçimlerinde de değişikliklere neden olmuştur. Dolayısıyla bireyden beklenen ve bireyin yaşamdan bekledikleri de değişkenlik göstermeye başlamıştır. Metin içinde değinilen konuların bireysel örnekler üzerinden anlatıldığını unutmadan ve konuyu daha detaylı biçimde incelemek isteyenleri EK 2.1.1.'e yönlendirerek metin içinde değinilen konulara göz gezdirmek yerinde olacaktır.

Metin içinde dikkat çeken unsurlardan biri, yaşlanmanın bir 'kıyas' meselesi olarak değerlendirilmesidir. İçsel ve dışsal olmak üzere iki ayrı dinamik üzerinden işleyen 'sosyal karşılaştırmalar', bireyin kendine yaşamda bir konum edinmesi ve konumunu sabitlemesi için bir referans kaynağı oluşturmaktadır [481]. Söz konusu kıyas, bu metin özelinde hem bireyin kendi geçmişi ile şimdiki hali arasındaki farkları anlatırken ortaya çıkmakta hem de yaşıtları ile kendi arasındaki farkı anlatırken yararlanılmaktadır. Yazarın, *"Sosyal ve psikolojik yönden artık eskisi gibi olmadığımın farkındayım."* ifadesi ile başlayan bu çıkarımı daha sonra metinde uzunca açıklanmıştır. Genel hatları ile özetlemek gerekirse yazar, 'stres' ve 'yalnızlık' duygusunun arttığını dile getirmektedir. Zamanla üretkenliğinin azalmasının kendini atıl hissetmesine neden olduğundan bahseden yazar, yalnızlığı eşine duyduğu özlem, uykusuzluk ve dinlenilme

[481] Sosyal psikolojide 'sosyal karşılaştırmalar' isimli konuya ilgi duyanlar Nuri Bilgin'in **"Sosyal Psikoloji"** isimli eserine başvurabilirler.

arzusu ile açıklamaktadır. Bununla birlikte en büyük stres kaynağının unutkanlık ve fiziksel yetersizliği nedeniyle oluşabilecek bakım kaygısı olduğunu dile getirmektedir.

Kendini geçmişi ile kıyaslayan yazar, *"aman ne süslüydüm"* diyerek, *"Eskiden ilgi ve istek duyduğum konular artık benim için önemini yitirdi"* şeklindeki bir hayıflanmaya dönmüştür. Yaşlanmanın olumsuzlukları olarak değerlendirilebilecek birçok durumu aksine çeviren dinamik ise yazarın yaşıtları arasında kendini avantajlı görmesidir. Özellikle yazarın ekonomik sıkıntılarının olmaması ve fiziksel birçok aktiviteyi yaşıtlarından daha iyi bir şekilde gerçekleştiriyor olması onun için bir teselli niteliği taşımaktadır.

> *"Huysuz, çevresindekileri huzursuz kılan, sürekli isteyen, sürekli maddi-manevi almak isteyen bir insan değilim (...) Arkadaşım Şehrazat gibi değilim en azından (...)"*

Bu bağlamda yaşlanma sürecini kabullenmeyi sağlayan ölçüt olarak sosyal karşılaştırmaların etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu durumda yaş kriterini merkeze alan karşılaştırmalar aracılığıyla 'öteki' ile 'öznellik' arasındaki sınır belirginleşmekte ve 'kendilik kaygısının' inşasında önemli bir faktör olarak konumlanmaktadır. Bu kaygının ürettiği bir sonuç olarak insanlar, yaşam seyirleri boyunca yaşlarına ilişkin bir konum belirlemekte ve ona kendi saygınlıklarını belirlemek için 'öteki'nin konumundan yararlanmaktadır.

Metnin sonu ise yazarın kendine verdiği 'değer'i ispatlamak için yaptığı etkinliklere ayrılmıştır. *"Aslında yapacak çok şey var"* ifadesi ile başlıklandırılan bu bölüm, aynı zamanda yaşlanan bireylerin gerçekleştirebilecekleri faaliyetlere yönelik bir örnek olma iddiasını taşıması bakımından önem taşımaktadır.

> *"Çiçeklerimin açtığını görmek, sabah çoğu kez kendimi zorlayarak dudağıma hafif bir ruj sürmek(...), haftada bir bankadan emekli arkadaşlarımla konken oynamak(...), yılda 10 gün bankanın emekli devresinden yararlanarak Sığacık'a kampa girmek (...), ayda bir lise arkadaşlarımla devlet tiyatrosuna gitmek bana iyi geliyor"*

Bu durumda basında yer alan her söylem, belirli bir yaşam örüntüsünü onaylayan bir içerik sunması bakımından önem taşımaktadır. Yukarıdaki alıntıdan da görüleceği üzere yazar açıkça, orta sınıf alışkanlıklarının görünümü niteliği taşıyan bir yaşlanma deneyimi örneği sergilemektedir. Bu durum diğer yaşlanma deneyimlerinin açıktan olmasa da örtük olarak sorunsallaştırılmasına neden olmaktadır. Toplumsal eşitsizlikleri görmezden gelen böylesi bir tecrübe dışında bir yaşlanma deneyimi

örneğine yer verilmemesi, bir alternatif oluşturma noktasında bianet.org'u eleştirilebilir kılmaktadır.

Aynı haberin devamı niteliğinde olan *"Keşke Emekliliğe Hazırlık Programı Olsa!"* (26.11.2005) başlıklı haber de yukarıda ifadelendirilen durumun daha somut bir içerikle sunulmuş versiyonu olma özelliğini taşımaktadır. Bu metinde yaşlanma ile birlikte yaş evrelerine yüklenen anlamlardaki değişimin bireyler üzerindeki etkileri tartışılmaktadır. Emeklilik ve iş yaşamından çekilmenin birey üzerindeki etkileri ve yeni toplumsal rollere karşı bireyin yaşadığı uyum sorunlarını anlatan metin, iş yaşamından uzaklaşmanın bireydeki toplumsal sorumlulukları azaltması ile birlikte bu koşullar altında 'işe yarar olma' ve 'ödüllendirilme' imkânlarının azalmasından bahsedilmektedir. Dolayısıyla ekonomik ve duygusal tatmin olanaklarının sınırlanması, bireyin yaşamda edindiği konumun sarsılmasına neden olmaktadır. Fonksiyonalist yaklaşımlar içerisinde değerlendirilen 'süreklilik yaklaşımında' olduğu gibi gündelik yaşamında aktif olarak kabul edilen bireyin yaşlanma döneminde başka aktiviteler ile doyum olanaklarını ikame edeceğine dair duyulan inanç, bu metin özelinde sarsılmaktadır. Yazarın gündelik yaşamdaki failliğini ikame ettiği birçok etkinlik aktarılmakta ancak metnin sonu, yazarın emekliliğe henüz hazır olmadığına yönelik bir yargıyla son bulmaktadır. Bu bağlamda 'işe yarar olma' üretim ilişkileri içerisindeki mevziyi koruma ile ilişkilendirilerek diğer olası yaşamsal pratiklerin psikolojik anlamda bir yetersizlik duygusunu körükleyeceyeceği anlayışının yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Bu durumda emeklilik, 'çalışan' için güzel bir imkân olarak görülmesine rağmen, yaşlanmakta olan her birey için riskleri de içinde barındıran bir süreç olarak tasarlanmaktadır.

Yazar bu içerik kapsamında sağlığına gösterdiği ehemmiyetten, gittiği kurslara, sinema ve kitaplara olan ilgisinden, aile bağlarının güçlülüğüne kadar, olumlu olarak nitelenebilecek birçok konudan bahsetmektedir. Ancak bunların yaşlı failliğini tanımlamak için yeterli olmayan deneyimler olduğundan bahsetmektedir. Dolayısıyla iş yaşamından çekilmek sadece yazar için değil, bu metnin okuyucusu olan birçok kişi için de ürkütücü bir süreç olarak çerçevelenmektedir. Bu durumda yaşamdan tatminin tek yolu, kapitalist üretim ilişkilerine dâhil olma ölçütüne indirgenmektedir.

5.2.2.2. Nüfusun Biyopolitikası

Foucault, biyopolitika kavramını 'modernliğe girme eşiği' olarak tanımlayarak, bu iktidar stratejisinin yaşam üzerinde kurduğu iktidarı nüfusun ve cinselliğin düzenlenmesi özelinde anlatmaktadır. Yaşamın tüm alanlarına girift bir şekilde nüfuz ettiği bilinen biyopolitikanın bu alanda varlık göstermesini sağlayan temel dinamik, 'olumsuz' ve 'negatif' bir iktidar tasarımından beslenmemesidir. Bunun ötesinde klasik iktidar kavrayışından farklı olarak, öznellikleri kuran ve onlar tarafından da yeniden kurulan bir yapısı vardır. Bu noktada iktidar ilişkilerinin varlık alanı, bir 'refah' retoriği üzerinden işlemektedir. Dolayısıyla yerelden küresele dile getirilen tüm düzenlemeler, yaşamın 'iyileştirilmesi' ve 'güzelleştirilmesi' için bir araç olarak aktarılmaktadır. Bunun için egemen iktidar pratikleri öncelikli olarak 'normal' olanı belirleyerek işe koyulurlar. Normal olanın belirlenmesi için ise önce dışlananlar ve makul olmayanların tanımlanması gerekmektedir. Makro iktidar kavrayışlarından yola çıkılarak yapılan bu düzenlemelerde öncelikli olarak rutin bir 'raporlama' etkinliğinin gerçekleşmesi beklenmektedir. Zira raporlama, takip ve düzenlemenin ilk safhası olarak öznellikleri ikna eden bir tasarım özelliği taşımaktadır. İktidar rejimlerinin sistematik işleyişini sağlayan bu düzenek sayesinde hukuki mevzuatlar hazırlanmakta ve uygulamalar hem yerel hem de küresel bağlamda kurumsallaşmaktadır [482]. Dolayısıyla bu süreç önce 'normal olan' ile 'dışlananı' belirlemekte, ardından dışlananın hangi koşullar altında içerileceğine dair politikalar üretmektedir.

Bu içeriğe uygun olarak bianet.org haber sitesinde 'nüfusun biyopolitikası' başlığına uygun iki haber seçilmiştir. Bu haberlerden biri yaşlanan bireylerin yaşam koşullarını 'iyileştirmeyi' amaçlayan ulusal ve uluslararası kuruluşların aldığı kararları maddeleyerek açıklayan *"Yaşlıların (da) Hakları Var!"* (29.09.2006) isimli haberdir. Bir diğeri ise, Türkiye'de ulusal anlamda yaşlanma sürecinin kontrol altına alınması için egemen iktidar pratikleri aracılığıyla dile getirilen pronatalist söylemlerin tertibatlanma biçimlerini aktarmak üzere seçilen*"Şahin 'Üç Çocuk' Politikasını Anlattı"* (16.12.2011) başlıklı haberdir. Her iki haberin de ortak özelliği yaşlanmanın bir 'sorun' olarak

[482] Orhan Tekelioğlu; **Foucault Sosyolojisi,** Alfa Aktüel Kitabevi, Bursa, 2003, s. 159

tanımlanmasında kullanılan araçlarda görülen ortaklıktır. Bu bağlamda ilk haber, küresel yaşlanma istatistiklerini kullanmakta, diğeri ise ulusal verileri aktaran TÜİK'in istatistik verilerinden yararlanmaktadır. Dolayısıyla istatistik bilimsel olarak 'tehlikeyi' çağrıştırmak için bir araç olarak kullanılmaktadır.

Bu anlamda istatistiği her türlü egemen iktidar pratiğinin sayma ve sınıflama bilimi olarak tanımlamak mümkündür. Bu bilimselleştirme çabası altında istatistik egemen iktidar elinde 'nesneleşmesine' rağmen, 'normal'i doğallaştıran ve onu tüm hukuksal düzeneklerle sarmalayan bir 'hakikat' işlevi görür [483]. Bu nedenle uzayan ömürlere ilişkin oluşturulan tüm istatistiki tablolar bir 'refah' kurgusu için müdahaleyi zorunlu kılmaktadır [484] . Bu bağlamda egemen iktidar pratikleri, doğum kontrolünden, pronatalist politikalara her türlü müdaheleyi 'ortak iyinin' inşası için zorunlu olarak görür. Dolayısıyla nüfusu haritalandırma çabası aynı zamanda yaşlanmanın sorunsallaştırılmasının söylemsel alandaki hakikatini de kurar.

Bu bilgilerden yola çıkarak öncelikli olarak *"Yaşlıların (da) Hakları Var!"* (29.09.2006) başlıklı haberin detaylarına bakmak yerinde olacaktır. Haber öncelikli olarak küresel nüfus dağılımlarını ve nüfus içindeki yaşlı oranlarına yönelik gelecek projeksiyonlarını içeren 9 maddelik bir içerikle başlamaktadır. Yaşlanmakta olan nüfusa yönelik oldukça yüksek bir ivmelenmenin görülebildiği bu maddeleri okuyanlar, geleceğe yönelik bir 'kaygı' duyabilir ve yaşlanan nüfusu bir tehlike olarak kodlayabilirler. Çalışmanın daha önceki kısımlarında da dile getirildiği üzere egemen olanın istisna halini belirleme yetkisinin olması gibi, tehlike olanı belirleme otoritesi de yine egemen iktidara aittir. Haberin en önemli özelliği, yaşlanan birey, sorun olarak kodlanmasına rağmen, bunun gerekçesi açıklanmamıştır. Bu durumda nesnesi belli olmayan bir kaygı olarak beliren yaşlanma, bireylerin psikolojik anlamdaki anksiyetelerini tetikleyen bir müphemlik olarak belirmektedir. Rasyonel dünyada bilinmeze duyulan tahammülsüzlüğün bir göstergesi olarak yaşlanmanın varlığı, ölçülebilir bir istatistik karşısında, ölçülemez bir 'tehlike' olarak belirmesine neden olmaktadır.

[483] Özmakas; **a.g.e.,** s.153 -155
[484] Tekelioğlu; **a.g.e.,** s. 172

Bu anlamda yaşlanan bireylerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi yönünde neler yapılabileceği, uluslararası antlaşmalar, sözleşmeler, eylem planları ve yaşlanan bireylerin yaşadığı (yaşayacağı) olası dezavantajlı konumları gidermeye yönelik farkındalık kazandırmak adına Dünya Yaşlılar Günü gibi etkinliklerin gündemine gelmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalardan tarihsel bir kesit sunmayı da amaçlayan haber, böylelikle alandaki gelişmelerden okuyucuları da bilgilendirmeyi amaçladığı görülmektedir. Bu anlamda haberde, BM'nin 1982 yılında ilk kez gerçekleştirdiği Dünya Yaşlılık Asamblesi'nden (Viyana), 1999 yılının Uluslararası Yaşlılar Yılı ilan edilmesine, 2. Dünya Yaşlılık Asamblesi'ndeki (Madrid) 2002 Uluslararası Eylem Planı maddelerinden, 1 Ekim Dünya Yaşlılar Günü'ne kadar yaşlanma alanında gerçekleştirilen küresel çaplı etkinliklere yer verilmektedir. Bu içerik dâhilinde yapılan en kapsamlı vurgu, yaşlanmanın insan temel hakları bağlamında incelenen bir konu olması ve olası ayrımcılık pratiklerinin azalması yönünde ve temel hakların korunması yönünde alınabilecek kararlardan bahsedilmektedir. Haber içeriğinde en göze çarpan unsur ise en sona saklanmış ve bir temenni ile dile getirilmiştir. Esasında bu temenni aynı zamanda yaşlanan bireylerin sorunsallaştırılmasının ardında yatan gizli sebep olarak da okunabilir. O cümle şu şekildedir: "*yaşlanan nüfusun –gelecekte kalkınmanın temeli – potansiyelinin benimsenmesi dileğimizdir."* Görüldüğü üzere bu söylem yaşlanan bireylerin kapitalist üretim ilişkileri karşısında atıl olarak konumlandırıldıkları ya da öyle algılandıkları için oluşan önkabulün yeniden okunmasını temenni eden bir dilek olması bakımından önem taşımaktadır.

Benzer bir söylemsel okumanın seçilen ikinci haber metninde de yer aldığı görülmektedir. Ancak ilk haber, yaşlanan bireyin imkânlarını genişletmenin olanaklarını ararken, ikinci haber yaşlanan nüfusun genel nüfus içindeki oranını azaltma yönünde egemen iktidar pratikleri açısından yeni bir nüfus düzenlemesi önermektedir.

"Şahin 'Üç Çocuk' Politikasını Anlattı" (16.11.2011) başlığını taşıyan haberde, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin'in Türkiye'nin yaşlanan nüfus karşısında 'önlem alma' zorunluluğunu, bilimsel olduğunu söylediği dayanaklar ekseninde açıklamaktadır. Bu açıdan bilimsellik 'ortak iyiyi' kurma konusunda bir meşruiyet alanı inşa etmektedir.

Türkiye'de 2008 yılından itibaren sistematik bir biçimde dile getirilen ve 2011 yılında doruk noktasına ulaşan, 'en az üç çocuk' söylemi, pronatalist politikaların popülerleşen retoriği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun ardında yatan sebep, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı tarafından nüfusun yaşlanması olarak gerekçelendirilmekte ve Türkiye'nin yaşlanan nüfus dinamiğini açıklamak için istatistiki verilerden ve gelecek projeksiyonlarından yararlanılmaktadır. Türkiye'nin Güney Avrupa refah rejiminin temel ilkelerine uyuyor olması ve muhafazakâr siyasi iktidarın aileye yüklediği anlamlar nedeniyle, böylesi bir uygulama çare olarak sunulmaktadır.

"Yaşlı nüfus başımızın tacıdır ama kaliteli genç nüfus planlamak tüm partilerin görevi" şeklinde ifade edilen söylemde de görüldüğü gibi, nüfusun planlanması konusunda ailelere yüklenen sorumluluklar cinsel yaşamın düzenlenmesi gibi mikro iktidar ilişkilerini etkileyen önemli bir parametre olarak kabul edilebilmektedir.

5.2.2.3. Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci

Bianet.org haber sitesinin Hürriyet Gazetesi'nden farklı olarak yaşlanma konusunda en çok içeriği 'Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci' kategorisinde ürettiği görülmektedir. Bianet.org'da yaşlanma ile ilgili tespit edilen 67 haberin 27'sinde bu konuya değiniliyor olması, bianet.org'un neredeyse üçte birinin yaşlanmayı bir sosyal politika öznesi olarak kabul etmesi ile açıklanabilmektedir. Bianet.org'un bu içeriğe duyduğu hassasiyeti doğru bir şekilde temsil edebilmek adına iki farklı tartışmanın odağında yer alan iki farklı konu seçilmiştir. Bunlardan biri akademik bir metin niteliği taşıyan ve Akdeniz Üniversitesi Gerontoloji Bölümü Öğretim Üyelerinden Doç.Dr. İsmail Tufan'ın emeklilik sistemleri ve işgücü piyasası ile ilgili kaleme aldığı *"Yaşlılığın Keşfi"* (21.07.2007) isimli yazısıdır. Diğer haber ise, yaşlanan bireylere yönelik düzenlenen bakım hizmetlerinin Türkiye'deki görünümünün aktarıldığı *"Yeni Düzenlemeler: İnsan Sevdikleriyle Yerinde Yaşlanası"* (27.08.2008) ismini taşımaktadır.

"Yaşlılığın Keşfi" (21.07.2007) haberinde öncelikli olarak yaşlanmaya yüklenen anlamların yaşlanmanın sosyo-ekonomik değişkenlere bağlı olarak farklılık gösterdiğine değinilmektedir. Bunun somut göstergeleri arasında *"maddi olanaklar, yaşam biçimleri, beslenme, hastalık riskleri ve sosyal pozisyonlar"* yer almaktadır. Yazarın betimlediği bu göstergelere bağlı olarak yaşam süreleri ve ortalama beklenen yaşam sürelerinin değişkenlik gösterdiği vurgulanmaktadır. Bu durumda doğru siyasi stratejilerin geliştirilmesi gerektiğini dile getiren yazar, yaklaşan seçimler karşısında 'yaşlılığın nasıl bir sosyal kategori' olduğunun iyi analiz edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda yaşlanma sürecine yönelik geliştirilecek olası bir farkındalık aynı zamanda bir 'oy potansiyeli' taşıması bakımından araştırma için önemli bir göstergedir. Zira bu durumda bu haber, hak temelli bir tartışma konusunda kamuoyunu bilgilendirmenin ötesinde 'sosyal politikaların' olası yan işlevlerine yönelik siyasileri uyarma amacı taşımaktadır. Buna rağmen yaşlanan bireylerin hakları temelinde yapılan bir haber önem taşımaktadır. Ancak bu hakların muhteviyatının da yönetimsellik ile ilgili olduğu unutulmamalıdır.

'Demografik bir devrim' olarak tanımlanan 'toplumsal yaşlanma' olgusunun 21. yüzyıl toplumlarında yaşlanma sürecinin yeniden 'keşfedilmesi' gereken bir kavram olduğunu dile getiren yazar, metinde bu alanda yapılan çalışmaların sosyal politikaların içeriğini belirleyeceğine dair bir vurguda bulunmaktadır. Yaşlanma her canlı için 'doğal' bir süreç olmasına rağmen, onun bir 'keşif' olarak adlandırılması, uzayan ömürlere karşı egemen iktidarların alması gereken sorumlulukları hatırlatması bakımından önem taşımaktadır. Ancak bu alanda yapılacak her bir düzenlemenin biyopolitikanın görünümlerinden biri olduğunu da unutmamak gerekmektedir. Zira burada amaç, emek pazarının düzenlenmesi için gerekli olan insan gücü ve çalışmayan nüfusun 'dengesinin sağlanmasıdır.'

Haberde Bangladeş'in *'ortalama yaşam süresi en düşük ülkelerden biri olduğu'* bilgisi paylaşılmaktadır. Bu bilgi ışığında küresel olduğu kabul edilen 'yaşlı' sınıflamasının bahse konu ülkenin sosyal politikalarının belirlenmesinde yardımcı olmayacağı ifade edilerek, konjonktürel politikaların gerçekleştirilmesi konusunda ulus-devletler uyarılmaktadır. Türkiye'nin 1999 yılında vazgeçtiği bilinen 'erken emeklilik

politikalarının' Türkiye'nin ekonomik sistemine sebep olduğu 'yük' aşağıdaki ifaderlerle dile getirilmektedir.

> *"Eğer yaşlılığın sınırını 65 olarak kabul edersek, çalışır durumdaki insanlarımız, yaşlılık sınırına ortalama 20 yıl kala emekli olmaktadırlar. Yaşam süresinin 70 yıl ise, o zaman Türkiye'de ortalama 45 yaşlarında emekliye sevk edilen insanlar, toplumsal üretime katkı sağlamadan, 25 yıl oyunca "devletten geçinmektedir". Bu emeklilik sisteminin yaşam süresi şüphesiz çok kısa olacaktır. Bu para kim tarafından karşılanacaktır?"*

Bu noktada 'devletten geçinmek', Türkiye'de 1980 sonrası neoliberal politikaların hâkim olduğu dönemde, refah rejimleri uygulamalarını ti'ye almak için kullanılan bir deyim olma özelliğini göstermesi bakımından yaşlanan bireyin varlığını sorunsallaştırmaktadır. 'Bu para kimler tarafından karşılanacak?' deyimi ise genç nüfusun 'yaşlanan bireyler' için girdiği sorumluluğa dikkat çekmektedir. Bu durumda gençliğin hak etmediği bir 'yük' altında ezildiği açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda ortalama yaşam süresi hesaplanmadan uygulamaya konan sosyal politikaların ağır bedelleri olduğu açıklanmaya çalışılmaktadır. Ancak madalyonun diğer yüzünde emeklilik yaşı geçtiği halde çalışmaya devam edenler de metinde benzer bir 'ayrıştırıcı dil' ile eleştirilmektedirler. *'Üniversite mezunlarının bile yüzde 24'ünün işsiz olduğu ülkemizde ..."*ifadesi ile açıklanan durum, yaşlıların gençlerin istihdam olanaklarını körelttiği yönünde bir izlenim vermektedir. Dolayısıyla bu haber metni özelinde yaşlanan birey, çalışsa da çalışmasa sorundur.

Bu kategori içerisinde değerlendirmeye alınan bir diğer haber ise *"Yeni Düzenlemeler: İnsan Sevdikleriyle Yerinde Yaşlanası"* (27.08.2008) başlığını taşımaktadır. Bu haberde de yaşlanan bireylerin 'bakım' seçeneklerine ilişkin uygulanan ve uygulanması tavsiye edilen pratikler açıklanmaktadır. Bireysel ve toplumsal bir 'sorun' olduğu dile getirilen yaşlanma döneminin 'kontrol altına alınması için' 'Yaşlanma: Ulusal Eylem Planı'nın hayata geçirilmesi salık verilmektedir. Egemen iktidar pratiklerine seslenmeyi hedefleyen bu haber, 'açık' alanların denetim altına alınmasına önemli bir örnek teşkil etmektedir. Zira yaşlanan bir bireyin hangi koşullarda, hangi mekânlarda ve hangi iletişimsel ağ dolayımıyla yaşlanacağı ya yaşlanmasının makul olacağı yönünde önemli göstergeler ile donatılmıştır. Bu bağlamda evde bakım, gündüz bakımı, huzurevlerinde temin edilen gündüzlü bakım

hizmetleri ve özel huzurevleri gibi birçok yaşamsal formundan olanaklarından bahseden bir nitelik taşımaktadır.

5.2.2.4. Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi

Hürriyet Gazetesi'nin, yaş evreleri arası mücadeleyi ve yaşları ikili karşıtlıklar üzerinden aktarma stratejisini yoğunluklu olarak kullandığı gözlenmektedir. Bunun sonucunda yaşlanma süreci yaşlılığa indirgenerek, gençlik karşıtı olarak konumlandırılmakta, gençlik ise yaşlanmanın olumsuz niteliklerinden azade bir tablo çizmektedir. Bu durumda gençlik, yaşlı olmayan 'her şey' olarak kodlanmaktadır. Oysa seyir halindeki yaşam için bu iki 'oluş'u birbirinden ayıran somut delillerden söz edebilmek pek mümkün değildir - varsa bile bunların toplumsal olarak inşa edildiği varsayılmaktadır- . Bu durumda toplumun her şeyi rasyonelleştirme ve belirli dönemleri belirli göstergelere indirgeme eğilimi ortaya çıkmaktadır. Tıp biliminin bedendeki her gelişmeye bir 'isim' verme zorunluluğu da bu simgesel anlamın yaş evreleri arasında keskinleşmesine zemin hazırlamıştır. Bu minvaldeki bakış açısı ile beden, bir çeşit yüzey olarak kabul edilerek 'kusursuzluğu' ölçütünde onaylanmaktadır.

Pierre Bourdieu bu simgesel anlamı üreten dinamiği yaş evreleri arasındaki ilişkiselliğe dayandırmaktadır. Bourdieu, gençlik ve yaşlılık gibi kavramların sabit birer toplumsal veri olmaktan öte, bu iki kavramın birbirleriyle olan mücadelelerinin ürünü olduğunu iddia etmektedir [485]. Dolayısıyla gençlik de yaşlılık gibi tanımı sürekli değişen bir nitelik kazanmaktadır. Her yaş evresinin sınırlarını belirleyen bir başka yaş evresinin varlığı, gençliğin; çocukluk, yetişkinlik, yaşlılık gibi değişkenler üzerinden ayrı ayrı tanımlanmasını gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla her yaş evresinin diğer bir yaş evresinin ürünü olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Bir haber sitesi olarak bianet.org'un böylesi bir ikili karşıtlığı merkeze alan bir söylemsel dizinden sistematik olarak bahsettiğini söylemek pek mümkün değildir. Zira

[485] Anne Jourdain ve Sidonie Naulin; **Pierre Bourdieu'nün Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları,** İletişim Yayınları, İstanbul 2011, s. 37

bu içeriğe benzer olduğu düşünülen 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma Süreci' kategorisine uygun olabilecek hiçbir haber yer almazken, 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi' içeriğine uygun olabilecek sadece bir haberin varlığı tespit edilmiştir. Üstelik bu minvaldeki haber, bianet.org'un ilk yayıncılığa başladığı yıl olan 2002 yılına denk düşmektedir. Daha sonrasında bu içeriğe benzer herhangi bir tanımlamaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu kategori içerisinde sadece bir haber değerlendirmeye alınmıştır.

"Saça, Cilde, Kiloya Kozmetik" (03.09.2002) başlığını taşıyan bu haberde dikkat çeken temel unsur, Hürriyet Gazetesi'nden farklı olarak sadece 'doğal' olan, 'doğada yetişen' ürünlere yer veriliyor olmasıdır. Bu bakımdan herhangi bir kozmetik ürününün reklamı niteliğini taşımayan bu haberler, bu özelliği ile Hürriyet Gazetesi'nin ilgili alandaki yayıncılık politikasından ayrılmaktadır. Olası reklam paylarının bu tür haberlerde etkili olduğu çıkarımında bulunmak mümkünken, gençleşmek ve güzelleşmek için referansın 'doğa' olması da ayrıca önemlidir. Zira gençlik ve güzelliğe herkesin kolaylıkla ulaşabileceği izlenimini yaratan bu haberler, aynı zamanda okuyucuların hepsini aksiyona geçmeleri yönünde teşvik etmektedir. Dolayısıyla referansları farklı olmasına rağmen, bireyin 'kendilik kaygısının' bu tür gelişmelerden mahrum kalmamaları gerektiği yönünde bir tertibatla öznelliklerini kurmalarına neden olmaktadır. Burada oynanan hakikat oyunu, etik anlamda güzelleşmek ve gençleşmek için bireye sorumluluklar yüklemektedir. 'Selülit ve varis için', 'cilt için' 'saç ve tırnaklar' için farklı bitkilerin tavsiye edildiği bu haber metninde yaşlanma sürecine özel bir önemin atfedildiği görülmektedir.

> *"Zambak, enginar ve çobançantası yaşlanma etkilerini geciktirici olduğu düşünülen yüz ve gözaltı kremlerinin de hammaddesi olarak kullanılıyor"*

Görüldüğü üzere kozmetik yerine hammadde bilgisi veren bu haber, yukarıda ifade edilen bitkilere 'yaşlanma etkilerini geciktirmek' gibi işlev vererek yaşlanmayı yüz ve gözaltı gibi 'bölgelerin' güzelleşmesinin reçetesi olarak sunmaktadır. Bu durumda psikolojik, biyolojik, kültürel birçok göstergesi olan yaşlanma süreci, bedensel bir pürüzsüzlüğe indirgenmektedir. Bianet.org haber sitesinin 2002 senesinden sonra bu içeriğe benzer herhangi bir habere yer vermemesi ilgili alandaki yaklaşımsal farklılığa dikkat çekmek adına önemli bir veri sunmaktadır.

5.2.2.5. Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması

'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması' esasında bianet.org haber sitesinde iki yönlü olarak incelenebilecek bir konudur. Zira bu kategoriye dâhil edilen haberlerden biri 2002 yılından diğeri ise 2004 yılından seçilmiştir. Farklı bir gazetecilik anlayışı ile ele alındıkları oldukça belirgin olan bu iki haber, gazetenin ortak bir yayıncılık politikası olmadığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Zira bu haberlerden biri, *"Zihninizi Açık Tutmanın Yolları"* (19.10.2002) diğeri ise *"Cumhuriyet Bile Yaparsa"* (17.04.2004) başlığını taşımaktadır.

İncelenen haberin spotunda yer alan *''Hafızanızı güçlendirmeniz, doğal bir zihne kavuşmanız mümkün''* söylemi; genel geçer bir ''doğal''lık düzeyine atıf yaparken aynı zamanda, bu ''doğal''lık düzeyine ulaşabilmek adına alınacak önlemlerin ve çözümlerin sorumluluğunu bireye atfetmektedir.

Haber metninde, 21. yüzyılda başarılı olabilmenin anahtarı olarak işaret edilen, *''Kafamızın içinde, kırk tilkiyi kuyruklarını birbirine dolandırmadan dolaştırabilmek''* deyimi, temelde yaygın ve bilinen anlamıyla; kurnazlık, açıkgözlülük ve yalancılık niteliklerine atfen kullanılmaktadır. Bu bağlamda haber metnine göre; günümüzde başarılı olmanın yolu, sözü edilen niteliklerden geçmektedir. Bu sebeple eğer birey başarılı ve *'doğal'* olarak belirlenen seviyenin altında kalmak istemiyorsa, zihnini güçlendirmekle yükümlüdür. Ayrıca yine aynı paragrafın sonunda yer alan *'sıfır bir beyin'* söylemi; insan beynini, zihnini ve hafızasını, aynı bir araç gibi yenilenebilen ve bakımı yapılması gereken bir meta olarak betimlemektedir. Bu bağlamda, incelenen metinde adeta birey, beyin metasının sahibidir ve onu kabul görür standartlara ulaştırmak için, tavsiye edilen ürün ve reçeteleri kullanmalıdır.

Haber metninin devamında*, 'Güçlü bir zihni kim istemez?'* başlığı altında yer alan *'İlerleyen yaşınıza rağmen performansından bir şey kaybetmemiş bir beyin ve güçlü bir zihin... Sizce hayal mi?'* söylemi; yaşın ilerlemesiyle, zihnin performansının düşmesi arasında kaçınılmaz bir bağ olduğuna işaret etmektedir. Doksanlı yıllarda bilim insanlarının ortak fikri olarak sunulan *'İnsanoğlu doğarken 100 milyar beyin hücresine*

sahip, ancak her gün bunların 100 bini ölüyor' ifadesi; bilimin tüm bireyleri homojenleştirici ve dolayısıyla sorunları tektipleştirici bir dil inşa ettiğini göstermektedir. Bu durumda her bir birey, yukarıda ifade edilen sorunun bir ortalaması olarak kendini konumlandırabilmektedir. Dolayısıyla geçen her günün, ne kadar büyük kayıplara yol açtığı bireylere hissettirilmeye çalışılmaktadır. Bu çerçevede yaşı ilerlemekte olan birey, önlem almak ve doğallaşmakla yükümlü kılınmaktadır.

Metnin ilerleyen kısımlarında anonim bir çalışmanın verilerine yer verilmektedir. *'Yakın geçmişte Kaliforniya Üniversitesi'nde yapılmış olan bir çalışmadan alınan sonuçlara göre, sağlıklı bir beyin kendini yenileyebiliyor.''* Yazarın, herhangi bir bilgi vermeden atıf yaptığı 'bir çalışma'ya göre; beyin, eğer sağlıklı ise kendini yenileyebilmektedir. Metinin başlarında, kesin bir ifadeyle yazılmış olan sayısal verilerden hemen sonra yer alan bu 'anonim' çalışma, haber metninin ileride sözünü edeceği reçeteler ve tavsiyeler için temel oluşturmakta ve okuyucunun dikkatini, metnin devamına yönlendirmektedir. Ayrıca söz konusu olan 'araştırma' sonucunda, *'Bizim beynimiz için yapabileceğimiz, yapmakla yükümlü olduğumuz şeyler de var. Beyninizin yaşlanmasını durdurmanın dışında, hasarları tamir edebilirsiniz''* ifadeleriyle yapılmış olan yorum; daha önce de sözü edildiği gibi, beyni, bir meta olarak konumlandırmaktadır. Buna ek olarak, 'hasar' söylemiyle güçlendirilen meta vurgusu yoluyla; yalnızca yaşlanma sebebiyle gerçekleşen performans kaybına değil, aynı zamanda yaştan bağımsız olarak gelişen sorunlara da 'deva' olabilecek çözümler vaat etmektedir.

Metinde yer alan 'Akıllı Stratejiler' başlığı altında tekrar, bir başka uzman görüşüne yer verilmiştir. Bu amaçla, "Beyin Ömrü (Brain Longevity) isimli kitabın yazarı ve Amerikan Alzheimer Önleme Vakfı (Alzheimer's Prevention Foundation) Başkanı Dharma Singh Khalsa olarak takdim edilen uzman; 'doğru ve dengeli beslenme', 'stresi uzak tutma' gibi alışıldık tavsiyelerde bulunsa da, haber metni okuyucularına çok daha çeşitli yöntemler vaat etmektedir. Ayrıca paragrafın devamında beyin sağlığı adına 'kitaplara muhtaç' olma durumunun, bir mecburiyet hali olarak betimlenmesi; tavsiyelere uyduğu takdirde, okuyucusunun bu mecburiyetten

kurtulabileceği umudunu vermeyi amaçlarken, aynı zamanda incelenen haberi ise bir kurtarıcı olarak konumlandırmaktadır.

''Yapmanız gereken tek şey, önerdiğimiz doğal ve pratik metotları hayata geçirmek'' ve ''Aşağıdaki stratejileri sağlıklı yaşam alışkanlıkları olarak benimsediğiniz takdirde, beyninizin performansını geliştirebilir ve güçlü bir belleğe sahip olabilirsiniz'' ifadeleri; haberin başından bu yana, kanıtlar ve uzmanlar yoluyla betimlenen problemlere kesin olarak son verecek nitelikte çözümler vaat etmekte ve bu kesin ifadeler yoluyla, okuyucunun dikkatini ve ilgisini haberin devamına yönlendirmektedir.

İncelenen haberin 'yoga, meditasyon' başlığı altında yer alan '*kronik stres, beyinde sorun yaratan bir numaralı zanlı'* söylemi; metnin geneline hakim olan 'meta' ifadesini güçlendirirken, suçu bir zanlı olarak 'stres' e, sorumluluğu ise bireye atfetmektedir. İleride bir tehlikeyle karşılaşmamak için birey; bu zanlıya karşı önlem almalı, haber içeriğinde sunulan reçeteleri ve tavsiyeleri, adeta bir sigorta paketi gibi kullanmalıdır.

Haber metninin 'aerobik egzersizleri' başlığı altında yer alan *'Zihin sağlığı için aerobik egzersizleri adeta 'gençlik çeşmesi'...'* ifadesi; okuyucularına çözüm olmayı amaçladığı ''beyin ve zihin sağlığı'' konusunun dışında, gençliği idealleştiren nitelikte bir söylemdir. Ayrıca ifadenin ardındaki anlam düşünüldüğünde; yukarıdaki söylem temelde, zihnin sağlıklı olmasını gençlikle eşdeğer tutarken, zihnin sağlıksız ve hasta olmasını ise yaşlılıkla bağdaştırmaktadır. Bu bağlamda, tavsiye edilen 'aerobik egzersizleri'; metinde, bir hastalık olarak konumlandırılan ve önlenmesi ya da iyileştirilmesi gereken yaşlılığa, 'mucize' niteliğinde çözüm getirecektir.

'Hafızaya Ginkgo Biloba desteği' adlı başlığın altında incelenen ve sayısız yararı olması nedeniyle Çinliler tarafından 'kutsal' kabul edildiği vurgulanan Ginkgo Biloba bitkisi; metnin merkezinde olan 'zihin ve beynin sağlığı' dışında, diğer faydalarıyla da haberde kendine yer bulmuştur. Haber metninde, çözüm olarak sunulan diğer başlıklarda olmadığı şekilde, çok yönlü olarak incelenen bitkinin faydaları arasında gösterilen *''Ayrıca yaşlanma etkilerini ve ruhsal yorgunluğu azaltıyor ve nörolojik bozukluklara iyi geliyor''* söylemi; bireyin yaşadığı veya yaşayacağı sağlık ve

estetik sorunlarının, yaşlanmanın olağan etkileri olduğu yönündeki görüşü güçlendirirken, Ginkgo Biloba kullanımının, sözü edilen sorunlara deva olabileceğine işaret ediyor. İncelenen başlık için yazılan metnin sonunda ise; Ginkgo Biloba'nın kuru yapraklar halinde satın alınabileceği ifade edilirken, kullanımına dair hiçbir bilgiye yer verilmemesi; buna karşılık eczanelerde satılan bazı vitaminlerin içinde bulunduğunun vurgulanması, okuyucuyu çözüm olarak vitamin almaya teşvik etmektedir. Tüm bunlara ek olarak; özellikle sağlık haberlerinde dönem dönem yer alan ve 'mucizevi' veya 'doğal' olarak takdim edilen bitkiler, meyveler, baharatlar ve karışımlar; söz konusu haberlerle paralel zamanlarda piyasaya sürülen ve aynı zamanda içeriğinde, haberlerde yer verilen maddeleri barındıran ürünlerin tanıtımı niteliğinde olmaktadır. Genel olarak yakın tarihlerde gelişim gösteren bu haber-tanıtım faaliyetleri; bilimsel verilerle desteklenen ve okuyucuların 'reklam' önyargısı gütmeksizin maruz kaldığı bir halkla ilişkiler etkinliği olarak kabul edilebilir. Etik yönden büyük sorunları olan bu haber-tanıtım faaliyetleri; ilaç sektörünün, bütünleşik pazarlama bileşeninin en güçlü kozlarından birisidir. Bu amaçla hazırlanan haber metinleri, markaların haber bültenleri niteliğinde olmakla birlikte; maruz kalınanın bir reklam değil de bilimsel verilerle desteklenmiş bir haber olması, tüketicinin zihninde oluşan reklam önyargısından arınmış olarak yürütülen bir ikna sürecini mümkün kılar.

Haber metninin devamında yer alan 'Net'teki oyunları keşfedin', 'Tetris ya da Car Jam oynayın' ve 'Bulmaca çözün' başlıkları altında ise; temelde bulmacalar, online oyunlar ve Tetris, Car Jam gibi bilindik oyunların, zihin ve hafıza güçlendirme üzerindeki etkisine değinilmektedir. Fakat bu başlıklar altında sözü edilen oyunların, farklı mecralarda ve web sitelerinde olmalarına rağmen; metnin içinde özellikle, okuyucuların hemen ulaşabilmesi için web sitesi linklerine yer verilmiştir. Bu linklere ait web sitelerinin sıkça tanıtım amacıyla ve ücretli olarak başka sitelere reklam verdiği düşünüldüğünde; incelenen haber yoluyla okuyuculara ulaşması ve detaylı tanıtımlarının yapılması, etkili bir reklam stratejisinin parçası niteliğindedir.

Bianet.org haber sitesinde 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması' kategorisi altında çok sayıda haberinin olmadığı bilinmektedir. Ancak bu haberler arasında ortak bir söylemsel dilin varlığından söz edebilmek çok da

mümkün değildir. Bu alanda seçilen *"Cumhuriyet Bile Yaparsa…"* başlığını taşıyan haber, yukarıda incelemeye alınan haberin bir başka gazete üzerinden eleştirisini sunma niteliğini taşımaktadır. İki haber arasındaki zamansal farklılık aradaki sürede haber sitesinin alana ilişkin yaklaşımında bir farklılık olduğu izlenimini yaratsa da bir halkla ilişkiler ve reklam stratejisi olarak haberlerin kullanılması sert bir dille eleştirilmiştir. Bu durumun belirginleşebilmesi için ilgili haberin detaylarına bakmak yerinde olacaktır.

Sağlık haberciliği ve etik tartışmalarını merkezine alan bu haberde maksat, bir reklam stratejisi olarak haberciliğin kullanımının ne tür sıkıntılar doğurduğudur. Haberi yazanın 'haber kaynağı' olarak anonimleştirildiği ve elde edilen bilgilerin ikimcil bir kaynak tarafından doğrulatılmadığı bu haberlerin 'sağlık' gibi hayati bir konuda dahi yargı bildirme yetkisinin ne kadar sorunlu olduğunu dile getirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca haberde neyin 'alternatif tıp' olduğunu tanımlama ölçütünde yetkili mercinin ancak tıp söylemine hâkim olan birinin olduğu belirtilerek, alanda söz söyleme yetkisinin sınırlandırıldığı bir perspektif çizilmektedir. Bu bağlamda *'hekim olmayanın hasta tedavi etme'* yetkisinin olmadığını belirten haber, bir hekim tarafından kaleme alınması bağlamında önem taşımaktadır. Zira sağlık haberciliği yaptığını belirten bu yazarın, gazetecilik mesleğini icra ediyor olması durumu, benzer bir ayrıştırma hakkını okuyucuya ya da benzer meslek grubundan herhangi birine vermemektedir. Bu özelliği dolayısıyla 'tıp' söylemsel olarak tüm söylem alanlarının üzerinde konumlandırılmaktadır. Zira sağlık alanında yaşanan herhangi bir etik sorun, insan yaşamını etkilemesi bakımından bilme biçimlerini yönetme iktidarını almasının dayanağını oluşturmaktadır.

Hastalıkları tedavi etmekten ziyade hastalıktan koruduğu müjdelenen Ayurveda isimli tekniğin, *"yaşlanmayı yavaşlattığı, fazla kiloları erittiği, sağlıklı ve genç kalmayı sağladığı…"* yönünde bilgiler paylaşılmaktadır. Ancak burada bir parantez açarak sağlık haberciliğinde etik sorunları dile getiren gazeteci-hekimin yukarıda sıralanan etmenlerin bir hastalıktan korunma stratejisi olmaktan öte, bir 'fiziksel iyi görünüm' sağlama yönünde bir uygulama olduğunu belirtmemesi, yaşlanmanın fiziksel belirtilerini de hastalıktan saymasına neden olmaktadır.

5.2.2.6. Yaşlanmanın Cinsiyeti

Yaşlanma tüm insanlar için ortak bir deneyim olmasına rağmen, kültürel bağlam, yaşlanmanın cinsiyetler temelinde farklı şekilde deneyimlenmesini beraberinde getirmektedir. Toplumsal cinsiyetlere yüklenen anlamların epistemik bağlam gereği oluşan biçimi, medyaya da yansımakta ve haber içerikleri yaşlanmayı toplumsal cinsiyetler özelinde kategorilendiren bir yapı sergilemektedir.

Bu bağlamda bianet.org haber sitesinde ilgili kategoriyi uygun bir biçimde temsil ettiğine inanılan iki haber seçilmiştir. Bunlardan biri *"Menodayım Ama En Fazla 43 Gösteriyormuşum"* (08.07.2016), diğeri ise "*Yaşlı Kadın(lar)a Karşı Her Türlü İhmal ve Şiddete Son"* (25.11.2010) başlığını taşımaktadır. Böylelikle yaşlanmanın cinisyeti başlığı altında yapılan betimsel analiz sonucu, bianet.org'un üzerinde durduğu iki alt başlığa da eleştirel analiz bölümünde yer verilmiştir.

Yaşlanma elbette beden üzerindeki biyolojik ve fizyolojik değişimlerin sebeplerinden biridir. Bu değişim sürecinin anlamlandırılma çabası ise süreçle ilgili ister istemez yargılarda bulunulmasını beraberinde getirmektedir. Bedenin anatomo-politikasına yönelik disipline edici söylemler tam da bu noktada devreye girmekte ve bedenin olası yaşlanma deneyimine karşılık onu tasnifleme çabası dikkatleri çekmektedir. Bu tasnifleme ile tıp söyleminin bir bilme iktidarı olarak faaliyet göstermesi eşzamanlı olmaktadır. Dolayısıyla daha önce yaşlanma olarak adlandırılan birçok süreç, tıp dilinde bir anlama gelmeye başlamaktadır. Menopoz, andropoz, osteoporoz, kırışıklık, sarkma gibi semptomların hepsi ortak bir yaşlanma söylemine dâhil edilmektedir. Bu tasnifleme çabasının soncunda biyopolitik anlamda bir bedenin disipline edilmesinden yola çıkan ancak tüm yaşamı düzenlenmesi gereken bir araç olarak tasarlayan aşamaya geçiş yapılmaktadır. Bu bağlamda biyopolitikanın nüfuz ettiği alanlardan biri toplumsal cinsiyet temelinde aktive olmaktadır. Zira nüfusun düzenlenmesi gereken bir süreç olduğuna yönelik yargıya biyolojik anlamda engel olan 'doğal' bir set vardır. Bu durumda kadının doğurganlığı ve doğurganlığının sonu olarak nitelenen 'menopoz' sürecinin sorunsallaştırıldığı dikkatleri çekmektedir. Bedenin

nasıl olması gerektiği ve dönemin epistemik bağlamı gereği bu değişimlere yüklenen anlamlar, cinsiyet temelli yargılama süreçlerini de beraberinde getirmektedir.

Bianet.org'un hegemonik yaşlanma söylemine karşılık alternatif bir söylem oluşturma olanağının araştırıldığı bu çalışmada göze çarpan ilk detay, kelime bulutundan da hatırlanacağı üzere kadın, yaşlı ve menopoz kelimelerinin bir arada kullanıldığıdır. Bu kelime birlikteliğinin oluşturduğu söylemsel düzlemde, yaşlanmanın bir 'kadın' sorunu olarak büyük puntolarla dile getirildiği gözlenmektedir. Zira bu durumda yaşlanma sadece kadınlıkla ilişkilendirilmemekte aynı zamanda belirli kadınlık hallerinin de sorunsallaştırılmasına neden olmaktadır. Menopoz eşittir yaşlanma denklemini yeniden üretmeye hizmet etmeye teşne bu birliktelik, oldukça tartışmaya açık bir alan olarak değerlendirilebilir. Bu durumda yaşlanma belirli bir cinsiyete sabitlenmekte, üstelik onun doğurganlığı ile de sınırlanmaktadır. Ancak bianet.org'un bir alternatif mecra olarak bu meseleyi nasıl ele aldığı ayrı bir önem arz etmektedir.

Bianet.org'un genel yayıncılık anlayışına paralel olarak bu haber de, belirli bir yaşamsal deneyimden süzülerek yazılan bir deneme yazısı niteliği taşımaktadır. Genellenebilir olmayan ve haber değeri taşıması için belirli bir kamusal olayın gerçekleşmesini beklemeyen bu metnin dikkat çeken ilk unsuru 'ben dili' ile yazılmış olmasıdır. Ben dili, haberleri kişiselleştirmekle birlikte bir samimiyet inşa etmekte ve bir duygudaşlık kurmayı amaçlamaktadır. Klasik gazetecilik anlayışından oldukça uzak olan bu metinde yaşlanma pratiklerinde görülen benzerliklerden yola çıkılarak etkileşimsel bir dayanışma ağının oluşturulmaya çalışıldığı gözlenmektedir.

Öncelikli olarak haber başlığında dile getirilen "Menodayım ama en fazla 43 gösteriyormuşum" ifadesine yer verildiği görülmektedir. Bu noktada göze çarpan ilk detay, menopoz sürecinin içselleştirildiğini belirtmek amacıyla kullanılan 'meno' kısaltmasıdır. Bu söylem gereği, her yaşın onu 'algılayanlar' tarafından kodlanmış belirli fizyolojik, biyolojik görünümlerinin olduğu ima edilmektedir. Bu durumda, yaşlanma fenomenolojik olarak çeşitli göstergelere ve davranış setlerine indirgenen bir süreç olarak tasarlanmaktadır. Harrison'un *Gençleşme* adlı eserinde dile getirdği biçimiyle yaş, fenomenolojik olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan biri *varlığın yaşı,*

diğeri ise *varlığı algılayanın belirlediği yaştır.* Tikel bir olgunun tümel bir varoluşu kapsadığını anlatan metninde, varlıkların ancak algılandıkları, istendikleri ya da anlaşıldıkları zaman birer olguya dönüştüklerinden söz ederek, olguların birbirinden bağımsız, ancak birbiriyle kesişen en az iki yaşı bir araya getirdiğini vurgular [486] . Dolayısıyla kronolojik yaş ve muhtelif bedensel göstergeler, varlığın anlamlandırılması ve sınıflandırılmasında birer araç olarak değerlendirilmektedir. Bu örnek özelinde menopozda olmak, belirli yetilerin kaybı olarak kodlandığı için onu algılayan tarafından belirli stereotiplerle donatılmayı gerektirmektedir. Bu haber içinde yazar, söz konusu stereotipleri nasıl deneyimlediğini aktarırken, genel kabulün dışına taşan bir üslup sergilemeyi tercih etmiştir. Ancak söz konusu açıklamalarını yine o stereotipler içinden yorumlamak durumunda kalmıştır. Haberde değinilen konuları, 'menopoz sonrası cinsel yaşamın dönüşümü', 'uykusuzluk', 'vücut sıcaklığında yaşanan dönüşüm', 'menopoz sonrası cilt bakımı' ve 'psikolojik dalgalanmalar' şeklinde kodlamak mümkündür.

Haber, menopozun yaşlanma ile eşdeğer olduğu yönündeki algıyı kırmak için yazılmış ironik bir metin görünümündedir. Bu nedenle yukarıda menopoza ilişkin zamanla geliştirilmiş strereotiplere karşı çıkmak için sürecin 'normalleştirilmesi' amaçlanmış. Bunun için yazar, ilk olarak 1968 kuşağının mottosu olduğunu varsaydığı 'hala kendimi on sekizinde hissediyorum' söylemini yapısöküme uğratarak başlamaktadır. Yaşlanmayı *'daha az genç'* [487] olmak olarak aktaran yazar, 18 yaşında hissediyor olma söyleminin 20. Yüzyılın bir *'hastalığı'* olarak tanımlamaktadır. Ancak metnin devamında yazar, kendini *'artı eksi kırk'* aralığında tanımlayarak yine içinde bulunduğu yaş aralığını belirli bir zaman çizelgesine yerleştirme ihtiyacı olduğu görülmektedir. Menopoz döneminden 'beklenen' olumsuz senaryolarla karşılaşmadığını dile getiren yazar, her şeyin 'normal'e döndüğünü ifade ederek, kendisini oldukça 'mutlu' ve 'mükemmel' hisettiğinden bahsetmektedir. Ancak bu durumda da mutluluğun kaynağı olduğu yaştan daha genç hissetmek ile sağlanmaktadır. Dolayısıyla olduğun yaşta hissetmek her zaman sorunsallaştırılmaktadır. Bununla birlikte haber metninde yazar, '43 yaşında gösteriyor' olmanın bir 'iltifat' olarak kullanılmasını da

[486] Robert Pogue Harrison; **Gençleşme- Yaşımızın Kültürel Tarihi,** çev. Merve Pehlivan, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016, s. 22

[487] Yazar, 'Daha az genç' olmak kavramını Fidel Castro'nun Kübra Devrimi'nin 40. yıl kutlamalarında yaptığı konuşmadan esinlenerek kullandığını belirtmiştir.

eleştirmektedir. Hatta *'bu nasıl ölçülüyor?'* diyerek yaşın temsil ettiği varsayılan göstergelerin ne kadar inşa edilen gerçeklikler olduğunu betimleme ihtiyacı hissetmektedir.

Haber içerisinde değinilen bir diğer konu ise, menopoz üzerine yazılan kitaplar, magazin ekleri ve kadın-sağlık haberlerinin nasıl bir içerikle tertibatlandığıdır. Dönemin biyomedikal paradigmasının bir nevi eleştirisi niteliğinde olan bu çıkarımda, menopozun 'adlandırılma' biçimlerinde yaşanan dönüşüme dikkat çekilmesi amaçlanmıştır. Menopozun bir 'umut-umutsuzluk' ekseninde dikotomik bir bağlamda pazarlanıyor olmasının eleştirisini sunan yazar, '*yaşamın üçüncü dönemi' , 'ikinci şans'* gibi isimlendirmelerin menopoza yeni anlamlar yüklenmesinin medyadaki yansımaları olarak okumaktadır.

Bu haber kategorisine uygun olduğu düşünülen bir diğer haber ise "*Yaşlı Kadın(lar)a Karşı Her Türlü İhmal ve Şiddete Son"* (25.11.2010) başlığını taşımaktadır. Yaşlanma Ulusal Eylem Planı'nın hayata geçirilmesini teşvik amacıyla hazırlanan bu haber metni, 25 Kasım – Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Dayanışma ve Mücadele Günü'nde kaleme alınarak yaşlanma döneminde kadının yaşayacağı olumsuz süreçlere özel olarak dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla bu haberin kesişim kümesinde 'yaşlılar' ve 'kadınlar' yer almaktadır. Haberin kurgusunda bir dizi 'koşul (şart) cümlesine' rastlanmaktadır. Bir olayın gerçekleşmesinin bir başka olaylar serisine bağlı olduğunu belirten bu cümleler aracılığıyla geniş kapsamlı bir neden-sonuç ağı oluşturulmaktadır. Aynı zamanda eksiltili cümleler olarak kurgulanan ve üç nokta ile biten koşullar, *'yaşlı bir kadının potansiyel şiddet mağduru'* olması sonucuna bağlanmaktadır.

'Birleşmiş Milletler, Yaşlanma – 2002 Uluslararası Eylem Planı - Yaşlılara Karşı Her Türlü İhmal, İstismar ve Şiddetin Ortadan Kaldırılması' hedeflerinin gerçekleştirilmesi gibi evrensel bir girişimin olası şiddet eylemlerine yönelik caydırıcı bir nitelik taşıyacağı varsayılarak hazırlanan haber metninde, yasal düzenlemelerin ivedilikle gerçekleştirilmesi talep edilmektedir. Haberde dile getirilen koşul (şart) cümleleri yaşlanan bir bireyin, yaşlanma deneyiminde karşılaşabileceği tüm olası koşulları sıralamakta ve hepsinin şidddet için olası bir zemin hazırladığından

bahsedilmektedir. Dolayısıyla yasal mevzuatların tüm bu koşulları kapsayıcı bir içerikle çare araması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu durum aynı zamanda yasal tertibatların olası koşulları betimleme zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir.

Olası sorunların çözümleri yönünde haberi incelerken, 'yaşlanan bireyin yaşam koşulları', yaşlanan bireye 'bakan' kişinin psikolojik durumu', 'yaşlanan bireyin birincil ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi', 'bakan-bakılan arasındaki zorunlu dayanışmanın ürettiği suskunluk sarmalı' , 'sosyal politikaların yetersizliği' , gibi bireysel düzeyden toplumsal düzeye kadar birçok parametrenin yaşlanan kadının şiddete uğramasında etkili olduğu aktarılmaktadır. Haber, yazıldığı tarih ve yazılma sebebi bakımından önem arz eden bir metindir.

EK 2.6.2.'de detayları okunabilecek metinden kısa bir bölümün paylaşıldığı paragraftan da görülebileceği üzere, her yaşlanma deneyiminin şiddete sebep olacak nüveler içerdiğini iddia etmek, şiddeti meşrulaştırabilecek bir zemin de kurmaktadır. Bu durumda yaşlandığın sürece şiddete açık hale gelebileceğine dair bir izlenim yaratılmaktadır. Bu durumda şiddeti koşullara bağlamanın kendisi sorunlu olmaktadır.

"Yaşlı kadın evinde yalnız yaşıyorsa…[488]
Yaşlı kadın yoksulsa…
Yaşlı kadın zenginse…
Yaşlı kadının yaşı çok ilerlemişse…
O yaşlı kadın potansiyel şiddet mağdurudur.
Bakan kişinin ruh sağlığı yerinde değilse…
Bakan kişi kendini rahatlatmayı bilmiyorsa…
Bakan kişi bilgisiz ise…
O yaşlı kadın potansiyel şiddet mağdurudur."

Bununla birlikte şiddetin önlenmesine yönelik egemen iktidarların yapabileceği birçok değişiklikten söz edilmesi bakımından bu metin önemli bir haber olarak değerlendirilebilir. Ancak söz konusu durumun yalnızca bir 'kadınlık' meselesi olmadığını dile getirmekte de yarar vardır. Zira yaşlanma belirli bir cinsiyetin tekelinde bir mesele olmadığı gibi, olası mağduriyete sebep olan tek koşul da cinsiyet değildir. Özellikle ekonomik koşulların ve bakım-sağlık olanaklarının yeterli oranda olmadığı

[488] Haberin detayına EK 2.6.2.'den ulaşılabilir. Örnek vermek adına haberde kullanılan koşullardan sadece kesitler sunulmuştur.

toplumlarda yaş ayrımcılığı, nefret söylemini körükleyen altyapılar sunmaktadır. Böylesi bir sosyal çevre ve epistemik bağlam içerisinde şiddet, olası sonuçlardan biri olarak değerlendirilebilir.

5.2.2.6. Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma

'Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma' bianet.org haber sitesinin yaşlanma hakkında en çok üzerinde durduğu ikinci haber kategorisi olma özelliğini taşımaktadır. Bu alanda yazılmış on iki (12) ayrı haber başlığına rastlanmıştır. Bu özelliği nedeniyle ayrı bir önemi olan bu kategori, yaşlanmanın hangi formlarının 'makul', hangilerinin sorunlu olduğunu tespit etmek noktasında öncü bir rol oynamaktadır. Zira yaşlanmanın kırılganlığına işaret eden bu göstergeler, aynı zamanda sorunlu yaşlanma pratiklerini 'dışlamadan' nasıl 'merhamet' gösterilmesi gerektiğni anlatması bakımından örtük bir küçümseme manası da taşımaktadır. Söz konusu ifadelerin anlam kazanması adına bu kategoriyi temsil ettiğine inanılan iki haber eleştirel analiz ile incelenecektir. Bunlardan biri *"Sana Ne Moruk?"* (22.04.2004), diğeri ise*"İnsan Alışkanlıkları ile Birlikte Yaşlanmalı"* (01.10.2009) başlığını taşımaktadır. Birinci haber, yaş ayrımcılığının kimi zaman ne kadar örtük olduğunun gösterilmesi adına, bir diğer haber ise 'makul' yaşlanma pratiklerinin nasıl organize edildiğini görmek adına seçilmiştir.

"Sana Ne Moruk?" (22.04.2004) haberi, temelde yazarın gözlemlediği bir olaydan yola çıkarak, yaş ayrımcılığı konusuna değinen fikirlerden oluşmaktadır. Ancak, ayrımcılığa yönelik eleştiri yaparken yazar; ayrımcılığı pekiştiren söylemlerde bulunmakta ve iktidarın yaygın olarak kullandığı söylemi zaman zaman desteklemektedir.

> *''İstiklal caddesinde yürürken, yaşlı bir kadınla göz göze geldiğim, muzipçe gülümsediği anda duydum, 'Sana ne moruk!' lafını. Kadın çok sevimliydi; buruş buruş yüzü ve bembeyaz kısa saçlarıyla.''*

Habercinin, okuyucuya aktardığı durum; yaşlı bir kadına yönelik sarf edilen *''sana ne moruk''* ifadesi ile başlamaktadır. ''Moruk'' kelimesini, yaşlılara yönelik bir hakaret niteliğinde değerlendiren ve şahit olduğu olay karşısındaki tepkisini anlatan

yazar; ifadesinin devamında, ‘yaşlı’ olarak konumlandırdığı kadını ‘sevimli’ olarak tanımlamaktadır. Haber metinlerinin genelinde, genç olarak konumlandırılan kadınlar için kullanılmayan ‘sevimli’ kelimesi; yaşlı bir kadın için uygun görülmektedir. Çünkü yaşlı bir kadına, genç kadınlarla ilgili yapılan haberlerde sıkça kullanıldığı gibi ‘‘güzel’’, ‘‘çekici’’ ya da ‘‘seksi’’ ifadeleri kullanılmaz ki; bu durum, her iki haber dili için de ayrımcı ifadelerdir – sadece temsil ettikleri alan farklılaşmaktadır.

> *‘‘(...) Kadının ona ne söylediğini bilmiyorum, ama kötü bir şey söylemiş olamaz gibi geldi bana, ancak işine karışmış olabilir adamın (...)Saygıdeğer yaşlıların "moruk" olması an meselesidir. Tıpkı **"çiçek"** olan kadınların, **"karı"** oluvermesi gibi...’’*

Metne yukarıdaki ifadelerle devam eden yazar; ‘yaşlı’ ve (bu sebeple) ‘sevimli’ olduğunu belirttiği kadının, sahip olduğu bu niteliklerinden dolayı kötü bir şey yapmış olabileceğine ihtimal vermemektedir. Bu bağlamda yazarın kendisi, hali hazırda söz konusu kadını aciz olarak konumlandırmaktadır. Yazar, bireyin yaşlı olmasından dolayı ‘koşulsuz, şartsız’ saygıdeğer olduğu görüşünü desteklerken; aynı zamanda iktidarın yaygın söylemlerinden biri olan ve kadınlar için sıkça kullanılan ‘kadınlar çiçektir’ ifadesinin altını çizmekte ve yaşlılara ‘‘moruk’’ ifadesiyle hakaret edildiği gibi, kadınlara da ‘karı’ ifadesiyle hakaret edildiğini belirtmektedir. Fakat yazar kelimeler yoluyla çizdiği keskin sınırlar yoluyla ayrımcı söylemi desteklemektedir.

> *‘‘**"Yaşlılara neden saygı göstermeliyiz?"**e kafa yormaya başladım (...) Sahi neden yaşlı olmak saygı görmeye yeter koşuldur? Çocukların sevilmek zorunda olması gibi... Bunlar ayrımcılığın farklı yüzleri aslında. Yaşlılara saygının altında aslında acıma var, tıpkı sakatlara olduğu gibi(...)*

Metnin devamında yazar, ‘yaşlılara neden saygı göstermeliyiz?’ sorusuna cevap aramakta ve bunun ‘acıma’ olduğunu vurgulayarak, ayrımcılığın sebebi olduğuna işaret etmektedir. Yukarıdaki metinde yaşlanma korkusunun temel sebebinin; yaşlılara gösterilen saygının ardında, yaşlı bireye karşı beslenen acıma duygusunun olduğuna işaret edilmektedir. Ancak ayrımcı söylemin ardında yatan örtük ifadeye yönelik farkındalığı yeni söylemlerin üretilmesi adına önemli bir direniş odağı potansiyeli taşımaktadır.

> *“...çünkü katiyen anlayamıyorum, yaşlanmanın da pek çok olumlu yanı olmasına ve kaçınılmaz olmasına karşın, insanların yaşlanmaktan neden korktuklarını (...)Yaşlanmakla ilgili pek çok söz olmasına karşın Ingmar Bergman'ın dediği en iyi anlatanı bence yaşlılığı: ‘Yaşlanmak bir dağa tırmanmak gibidir. Tırmandıkça nefesiniz daralır, yorulursunuz. Ancak görüş açınız genişler.’ “*

Yazar, metnin genelinde vurguladığı ‘‘kabullenmek’’ ve ‘‘mutlu olmak’’ konusundaki fikirlerini, yukarıdaki alıntıda da yinelemiş ve Ingmar Bergman’ın sözlerine atıfta bulunarak, kendi görüşünü güçlendirmiştir. Bergman’ın sözleri yoluyla, yazar, yaşlılıkla birlikte gelişen kayıpların yanında, getirilerinin de olduğunu belirtmektedir.

Bu kategoride yazılmış bir diğer haber ise Mine Urgan’ın kaleme aldığı *“İnsan Alışkanlıkları ile Birlikte Yaşlanmalı”* (01.10.2009) başlığını taşımaktadır. Bu başlık altında incelenen haber; temelde yazarın, ‘yaşlılık’ ve ‘yaşlanma süreci’ni, öznel perspektiften değerlendirmesini içermektedir. Ancak her ne kadar sözü edilen konulara olumlu açıdan yaklaşmaya çalışsa da yazar, klişeleşmiş olan söylemlerden uzaklaşamamıştır.

Haberin girişinde yer alan ‘Atmışından sonra’ ifadesi; genel geçer yaşlılık ve gençlik sınırını destekler niteliktedir. Ayrıca metinde, yaşlanmanın kabullenilmesi gereken ve kaçınılmaz bir durum olduğu vurgulanmaktadır. Yazara göre, ancak bu yolladır ki; yaşlılığın nimetlerinden faydalanılabilir ve rahata, mutluluğa kavuşulabilir.

> *‘‘Her şeyden önce gençliğin bir mutluluk, yaşlılığın ise bir mutsuzluk dönemi olduğu mitosunu yıkmak istiyorum. Gençliğin mutluluğu, gençlerin kendileri dışında neredeyse herkesin inandığı koca bir yalandır. Hiçbir gencin "genç olduğum için aman ne mutluyum!" dediği duyulmamıştır.’’*

Yazar, belirttiği üzere *‘gençliğin mutluluk, yaşlılığın ise mutsuzluk dönemi olduğu’* algısını yıkmayı hedeflese de; bunu, yaşlılığı olumlayıcı bir söylemle değil, gençliği olumsuzlayıcı bir söylem ile yapması sebebiyle hedefinin çok uzağındadır. Metinde, gençliğin mutluluğunun bir yalandan ibaret olduğunun savunulması; yaşlılığı mutlu bir dönem yapmamaktadır. Bununla birlikte yazarın, yaşlılık ve gençlik dönemi olarak sınırlarını çizdiği ve toplamının neredeyse ‘tüm bir yaşam süresi’ ettiği sürecin, genel bir ‘mutsuzluk’ hali olduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda, yukarıda alıntılanan metinde insan hayatının ‘bir hüzün’ süreci olduğu savunulurken; metnin geneline bakıldığında, betimlenen durumdan kurtulmanın yolunun ‘‘kabullenme’’den geçtiği savunulmaktadır.

Yazar, metinde ‘yaşlı’ olarak belirlediği kitlenin aynı zamanda ‘ihtiyar’ olduğunu belirtmekte ve aslında her ikisinin de aynı anlama geldiğinin altını

çizmektedir. Ancak ona göre; genel yargı, bu iki sıfatın farklı olduğu düşüncesidir. ‘‘ *’Artık ben ihtiyarladım’ deyince ‘hayır ihtiyarlamadınız, sadece yaşlandınız’ diyorlar’* ifadesinden yakınan yazar; bu durumun kendisinde, yaşlılığın ‘ayıp’ ve ‘müstehcen’ bir dönem algısının oluştuğunu belirtmektedir. Fakat yaygın olarak kullanılan bu söylem; genelde ‘yaşlı’ bireylere duyulan ‘saygı’, ‘empati’ ya da ‘acıma’ gibi çeşitli alt anlamlar barındırsa da, kelime anlamı tüm bunlardan çok uzak olan ‘müstehcenlik’ halini karşılamamaktadır. Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde, ‘açık saçık, edebe aykırı, yakışıksız’ olarak tanımlanan ‘müstehcen’ kelimesi; farklı anlamlarda kullanılabilse de, ‘yaşlılık’ ya da ‘ihtiyarlık’ gibi söylemlerle örtüşmemektedir. Bu durumda yaşlanma müstehcen bir sürece işaret ediyorsa özneden beklenen de bu deneyiminden ‘utanç’ duymasıdır.

> *‘‘Bir de "sizi çok iyi gördüm" lafı var. Benden genç olanlar, benimle karşılaşır karşılaşmaz, "sizi çok iyi gördüm" diyorlar selam yerine. Bunu otomatik olarak söylerken, iyi niyetliler, "vah zavallı! Amma da çökmüş!" diye düşünüyorlar. Kötü niyetliler de "bu moruk da hâlâ ayakta kaldı" diyorlar içlerinden.’’*

Bu bağlamda yaş bir sosyal kategori olarak yaş evreleri arasında bir mücadele alanı olarak kodlanmaktadır. Yaşlı için genç anlayışsız, genç olan içinse yaşlı içinde bulunduğu yaş evresine meydan okuyabildiği ölçüde ‘takdire şayan’ olarak değerlendirilmektedir.

Yazar metnin ilerleyen kısımlarında yaşlılığın *‘katlanılması gereken acı bir gerçek*’ olduğunu vurgulamaktadır. Ancak birey, eğer yaşlılığını kabullenirse ve bunu ‘kullanırsa’, yazarın ifadeleriyle rahata kavuşacaktır. Fakat metinde, aciz olmayan yaşlıların, olmayan acziyetlerini kabullenmesi ve bunu kullanması yönünde verilen tavsiye; hem etik hem de ahlaki perspektiflerden ele alındığında, tartışmaya açık bir durumdur. Bununla birlikte, yukarıdaki alıntıda da görülebileceği üzere yazar, yaşlılara karşı geliştirilen acıma, acziyet, hassasiyet gibi görüşleri onaylarken, aynı zamanda tüm bunların, yaşlılığın birer ‘nimeti’ olduğunu ifade etmektedir. Fakat metnin henüz başlarında yakınılan durum, sözü edilen alıntıdaki görüşün tersi niteliğindedir. Yazar metnin ilk satırlarında, gençlerin olumsuz ve ayrımcı düşüncelerine, söylemlerine karşı hoşnutsuzluğunu dile getirmiş olsa da; daha sonra bunun, yaşlılığın kullanılması gereken bir nimeti olduğunu savunmaktadır.

Metinde yer alan *‘‘Gencecik insanlar ölüp giderken, bu kadar uzun yaşamanın bedelini ödemek zorundasınız elbette’’ ifadesi*; yazarın, hangi hayatın yaşanmaya değer, hangisinin vazgeçilebilir olduğu yönündeki görüşlerinin bir yansıması niteliğindedir. Judith Butler’ın, Kırılgan Hayat adlı kitabında ele aldığı bu durum; incelenen metin özelinde ele alındığında, mevcut iktidar söylemini güçlendirici bir nitelik taşımaktadır.

SONUÇ

Doğum ve ölüm arasındaki süreç yaşam olarak isimlendirilmektedir. Bu özelliği itibariyle yaşam, bir noktadan diğerine bir hareketi, dolayısıyla da bir 'oluş' halini tanımlamak için kullanılmaktadır. Hareketin özneye kattığı dinamizm sayesinde kendi öznelliğini keşfeden birey, eşzamanlı olarak bu serüven sırasında başladığı noktadan 'farklı' bir deneyimsellikle yaşamını sürdürmektedir. Başlangıç ve varış noktalarının özne için bu kadar belirsiz olması, onun değişebilir, dönüşebilir ve mobil olması yönünde gerekli motivasyonu sağlayan kaynaklardan biri olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla bir bilinmez olarak yaşam, hem öznenin kendisi için hem de onun etrafında sarmalanan tertibat için şifreleri çözülmeyi bekleyen bir bilmece gibidir. Bu bağlamda modern iktidar kavrayışının en 'rahatsız' olduğu şey olarak 'bilinmez'lik, derhal 'düzenlenmesi ve 'öngörülebilir' bir forma sokulması gereken bir 'şey' olarak kodlanmaktadır. Bu kodu çözmek için 'şeyler', dilin imkân verdiği sınırlar çerçevesinde 'adlandırılmakta' ve söylemsel düzen içerisinde anlamlandırılmaya çalışılmaktadır. Yaşa yönelik böylesi bir yaklaşım geliştirmek onun 'bilimselleştirilmesi' yönünde atılan ilk adım olarak değerlendirilebilir. Ancak yaşın ve yaşlanmanın ne olduğu esasında çok daha kadim bir sorudur ve çağlar boyu farklı referanslarla açıklanmaya çalışılmıştır. Dinlerde, mitlerde, efsanelerde ve felsefi metinlerde farklı bağlamları içerisinde incelenen yaşlanma süreci, beraberinde ölümlülük ve ölümsüzlük ve ebedi gençlik sorgularını getirmiştir. Bu sorgulama pratiği ise, yaşamın ontolojik kökenine yönelik tartışmaları da içermektedir. Dolayısıyla insanın kendi yaşlanma deneyiminin 'farkında olma'sının imkân ve sınırlılıkları incelenmeye değerdir.

Yaşlanma sürecine yönelik yapılan felsefi tartışmaların başında Simone de Beauvoir'ın fikirlerine kulak vermek gerekmektedir. Yaşlanma konusunu 'ontolojik' olarak tartışmayı tercih eden de Beauvoir, 'yaşlı'nın kim olduğu noktasında verilecek yanıtların her daim öznel ölçütleri beraberinde getireceğini vurgulayarak, yaşlanma sürecinin bilimselleştirilemeyeceği yönünde bir iddiada bulunmaktadır. Kendi yaşlanma deneyimini bireyin sezemeyeceğini varsayan de Beauvoir, bunun için bir başka 'gözün' öznel ölçütüne ihtiyaç duyulduğunu iddia eder. Bu durumda yaş ikili bir görünümle

algılanabilmektedir. Bunlardan biri varlığın kendi yaşı diğeri ise, varlığı algılayanın yaşı şeklinde anlaşılabilmektedir. Ancak burada belirleyici olan, iki algısal süreç arasındaki ilişkiselliktir. Yani bir başka terminolojiden yararlanarak açıklamak gerekirse, tertibat içindeki bilgi-iktidar ve etik ilişkileri yaşa yönelik tertibatın kurulumunda ve öznellik üretiminde başat bir rol oynamaktadır. Bu çerçevede bir başlangıç noktası ile bitiş noktası olan yaşamın, özne için yarattığı hareket halinde olma deneyimi, Zenon paradoksunda olduğu gibi bir yanılsamayı beraberinde getirmektedir. Tüm veriler, öznenin bir noktadan diğer noktaya hareketini gösteriyor olsa da öznenin kendisi o hareketin doğrudan bilincinde değildir. Varlık alanının ötesinde konumlandırılan bu iki nokta arasındaki serüven, ancak ona tanık olanların söylemleri ile inanılır olabilmektedir. Bergson'un gözünden bu durum, geçmiş ile şimdi arasındaki bilinç düzeyi ile açıklanabilmektedir. Bu durumda bir gerçeklik olarak yaşlanma, geçmişin şimdi oluşundadır. Dolayısıyla zaman karşısında öznenin konumlanışı, yeri geldiğinde birçok noktanın üst üste binmesi ile mümkün olabilmektedir. Zira geçmişin izlerini bugüne taşıyan her bir birey, bilinci sayesinde biricikleşmektedir. Hatta bu durumda birey dahi zaman içinde kendiyle özdeş olma durumunu kaybedebilmektedir. Zira yaşanan her bir 'an' emsalsiz bir geleceğe işaret ediyor olabilir.

Bilinmezi, münkün olduğu kadar bilinir kılma yolunda atılan adımlar, yaşamın her aşamasının ayrı ayrı isimlendirilmesini ve yaşanan her tecrübenin de belirli bir isimle kodlanmasını beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla yaşamda görülen fizyolojik, biyolojik, psikolojik, kültürel ve toplumsal tüm değişimler, 'yaşlanma' ana başlığı altında toplanmaktadır. Ancak bu tanımlama çabası sanıldığı kadar basit değildir. Çünkü yaşlanma bir süreç olması itibariyle oldukça yüzergezer bir kavramdır. Kavramın söz konusu akışkanlığına zamanın ve toplumların altı kaygan zemini eklendiğinde yaşlanmayı bilimsel temellere sabitlemek de son derece zorlaşmakta ve belirli bir 'bilme biçimi' etrafında örgütlenmesini de zorunlu kılmaktadır.

'Yaşlanma' ve 'yaş' kavramları birbirinin eşleneği gibi görülüyor olsa da aralarında dilsel anlamda belirgin bir farklılık vardır. O da yaş kavramının 'statik', yaşlanmanın ise 'dinamik' bir sürece işaret ediyor olmasıdır. Dolayısıyla yaşa söz konusu dinamizmi kazandıranın yaşlanma süreci olduğunu söylemek yanlış

olmayacaktır. Ancak her iki kavramın toplumsal yaşamın işleyişindeki tezahürleri farklı şekillerde görülebilmektedir. Dolayısıyla tüm canlılar için biyolojik ve kaçınılmaz olan bu durum, tertibatların içeriğine göre sorunsallaşmaktadır.

'Yaş' kavramının modern toplumsal yaşamı örgütlemede bir araç olarak kullanılması, onun sabit bir veri olarak değerlendirilmesi ile mümkün olabilmektedir. Fonksiyonalist anlamda yapılan bu değerlendirme gereğince modern toplumlarda bu durum 'kronolojik yaş' kavramı ile açıklanmaktadır. Emeklilik yaşı, okula başlama yaşı, ehliyet alma yaşı, evlenme yaşı gibi birçok hayati karar, yaş ile ilişkilendirilerek açıklanmaktadır. Dolayısıyla yaşın bireye yetkinlik yükleyen bir yanının olduğu varsayılmaktadır. Bu bakımdan ontolojik olarak 'var olma', bir çeşit mücadele alanına dönüşmektedir. Bir bilme biçimi olarak tertibatlanan 'yaşın gereğini yapmak', ister istemez 'zamanla' olan yarışı da beraberinde getirmektedir. Çünkü yaş ve zaman birbirini içeren ve öznelere örtük yaptırımlar uygulayan bir anlamı içerisinde taşımaktadır. Bu durumda yaşam bir 'zaman yönetimine' dönüşmekte ve 'zamanı yönetmek', yaşa meydan okuyan ve yeri geldiğinde onun anlamını besleyen biyopolitik bir okumayı gerektirmektedir. Böylesi bir çıkarımda bulunmak, benzer yaş dönemlerindeki bireylerin, yaşam deneyimleri, ekonomik durumları ve içinde büyüdükleri sosyo-kültürel yapıların homojen olduğu varsayımından ileri gelmektedir.

Yaşa sayısal anlamda matematiksel bir değerin biçilmesi böylelikle sadece yeryüzünde geçirilen vakiti sabitlemekle kalmaz, aynı zamanda bireye o sayısal veriye uygun 'davranma' sorumluluğunu da yükler. Bu özelliği nedeniyle yaş, yine fonksiyonalist bakış gereğince 'toplumsal rollerin' inşasında aktif bir rol oynamaktadır. Böylelikle yaş, toplumsal mevzilerin kazanılması ya da kaybedilmesinde önemli bir gösterge olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bir öznenin kendi öznelliğini inşa etme sürecinde ihtiyaç duyduğu varsayılan 'öteki' , yaş ile yapılan karşılaştırmalar ekseninde somutlaşma imkânı bulmaktadır. Çünkü sosyal yaşamdaki her karşılaştırma kaçınılmaz olarak özneyi bir diğeri üzerinden tanımlanma ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Bu nedenle tanışma serüvenlerinin başında 'yaşın' sorulması esasında bir 'konumlandırma' çabasının ürünü olarak yorumlanabilir. Yaşı merkeze alan bu sosyal karşılaştırma dinamikleri ile yaş evreleri belirginleşmektedir. Söz konusu

belirginleşmenin en başat sonucu ise, yaş evreleri arasında hiyerarşik bir konumlanmanın ortaya çıkmasıdır. Nitekim işbölümünün daha basit ve sosyal değişmenin nispeten yavaş olduğu toplumlarda, sınırlı sayıda yaş evresinden bahsedebilmek mümkünken, kapitalist işleyişte yaş evrelerinin çoğaldığı görülmektedir. Bu durum aynı zamanda 'makul' ve 'arzu edilen' yaşlanma deneyimlerine yönelik söylemlerin üretilmesinde gerekli görülen zemini oluşturmaktadır. Dolayısıyla öznellik üretiminde kırılganlık eşiği temel parametre olarak ortaya çıkmaktadır.

Yaşamın olağan akışını evrelere bölen bu anlayışın belirmesinde toplumsal organizasyonlarda yaşanan değişikliklerin yanı sıra insanın, kendini bir inceleme nesnesi olarak almasının da önemli bir payı olduğunu unutmamak gerekmektedir. Dolayısıyla bilimsel bilginin gözünü 'insana' çevirmesi ile insana dair her şey 'dönüştürülebilir' ve 'kontrol altına alınabilir' bir 'nesne' haline gelmektedir. Foucault'nun 'modernliğe girme eşiği' olarak gördüğü biyopolitika kavramı da tam da bu noktada devreye girmektedir. Öznelliğin kurucu unsuru olarak varlık bulan 'nesnelleşme' süreci de yaş evrelerinin bir 'hakikat' olarak tertibatlanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Yaşın bilimin söylem alanı içerisinden evrelere ayrılması neticesinde yaşam seyrindeki insan ömrü toplumsal örgütlenme biçimindeki pratikler gereği yaş ayrımcılığına zemin hazırlayan söylemlerle donatılmaktadır. Bu noktada Bytheway toplumdaki her bir öznelliğin toplumun yaygın olduğu varsayılan beklentilerine nasıl cevap verdiğinin ayrımcılığa maruz kalma boyutunu şekillendirdiğini iddia etmektedir. Dolayısıyla tüketim toplumunun dinamikleri gereği her yaş aralığını farklı kıstaslar ekseninde eleştirme iktidarı doğabilmektedir. Bu bağlamda tertibat, toplumu çepeçevre sarmalayan bir şebekesel ağ olarak 'normal' ve 'arzu edilenin' sınırını belirlemektedir. Yaş ayrımcılığı olarak adlandırılan bu süreç, yaşlanmakta olan bireyin bedensel göstergelerinden, çalışma alanındaki varlığına kadar birçok alanda sorunsallaştırılması ile açıklanmaktadır. Dolayısıyla hem söylemsel hem de söylemsel olmayan bir düzlemde doğru ve yanlış oyununa sokulan yaşlanma süreci, birçok yönü ile gündemde tutulmaktadır. Ancak gündemde kaldığı çoğu kez, doğrudan ya da örtük olarak ayrımcı ifadelerin yerleşmesi de kaçınılmaz olmaktadır. Özellikle günümüz toplumlarında

yaşanan dinamikler söz konusu ifadeleri besleyen bir zeminin oluşmasına neden olmaktadır. Bunun için modernlik ile birlikte uzayan ömürlere ve nüfus dinamiklerine bakmak gerekmektedir. Zira kapitalist sistem içerisinde 'çalışma'nın ve ekonomik işleyişte faaliyetlerde bulunmanın sistematik kurallara bağlanması ve emeklilik sistemleri ile geleceğin yönetilmesi, yaşlanan bireylerin 'bağımlı' nüfus olarak tanımlanmalarına neden olmaktadır. Bu noktada yaşlanan bireyler, çalışma yaşamını aktif olarak sürdürseler de çalışma yaşamından çekilseler de belirli sorunların odağına yerleştirilmektedirler. Dolayısıyla bir gelecek tasarımı olarak yaşlanma, 'güvencesizlik' söylemleri ile çerçevelenmekte ve risk toplumunun vücut bulduğu bir alan olarak beden kodlanmaktadır. Söz konusu risklerin yönetimi ise yaşamın her alanına yayılan bir yönetimsellik ile görünür olmaktadır. Dolayısıyla ilgili tertibatın izleri öznelliklere nakşedilmektedir.

Yaşlanmanın 'ne' olduğunun anlamlandırılması çabası, basit bir merak olmaktan öte, dünyada yaşlanan nüfus sayısında görülen artış ile ilişkilendirilmektedir. Dolayısıyla, kitlesel bir yaşlanma deneyimi, daha önceki çağlarda 'istisnai' ve 'özel' bir süreç olarak değerlendirilirken, günümüz toplumlarında modernliğin kazanımı olarak görülmektedir. Ancak söz konusu durumun gündelik söylemdeki yerleşme biçimi onun aynı zamanda bir 'pharmakon' olma özelliğini beraberinde getirmektedir. Madalyonun diğer yüzünde yaşlanma toplumlar için adeta bir sorun olarak kodlanmaktadır. Herhangi bir konunun sorunsallaştırılması onun, 'normal'in sınırlarının ötesine taştığı ve var olan sistemin devamı için uygun pratikler gereğince 'dışlanmasını' gerektirmektedir. Dolayısıyla uzayan ömürler ve nüfus yaşlanması kontrol altına alınması ve düzenlenmesi gereken bir mesele olarak biyopolitik bir çerçeveye yerleşmektedir. Nüfus artışını ve nüfus yaşlanmasını anlamlandırma çabası, insanın kendini bir araştırma nesnesi olarak konumlandırdığı bilimsel perspektiften ayrı düşünülememektedir.

Bu nedenle söz konusu çaba, gerontoloji biliminin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Ancak bu zeminin belirli bir fonksiyonalist ihtiyacı giderme çabası ile varlık bulması, 'makul' yaşlanma deneyimlerini sınıflandıran ve yayan bir niteliğin de

ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu noktada bilimsel herhangi bir çabayı bilme biçimlerinin organize olma süreçlerinden bağımsız düşünmek olası değildir.

Dolayısıyla yaşlanma özelinde geliştirilen söylemler bilimsel dayanakları da referans göstererek belirli yaşlanma kalıplarını onaylanabilir bir 'normal' içinde konumlandırırken, bazı yaşlanma deneyimlerinin kurumların kontrollü denetimi ile 'dışlanarak içerilmelerini' beraberinde getirmektedir. Modernliğin beklenmeyen sonucu olarak değerlendirilen uzayan ömürler, nüfus alanında yaşanan gelişmelerin adlandırılma çabası ile birlikte yaşlanma üzerine daha çok düşünmeyi beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda yaşlanma hem kurumsal hem de özneler temelinde incelenebilen bir mesele olarak ayrı ayrı olarak ve birlikte incelenebilmektedir.

Yaşamın biricikliğinin ve geri döndürülemezliğinin bilincinde olan bir birey için 'yaşamını sanatsallaştırma' çabası, olağan karşılanabilmektedir. Yaşamın sanatsallaştırılması kavramını, bireyin kendi öznelliğini ürettiğine inanılan 'özgürleşme pratikleri' olarak okumak mümkünken, söz konusu özgürlüklerin sınırını belirleyen bir toplumsal bağlamın ve her tarihsel döneme özgü bir epistemik 'fanusun' olduğunu da hatırlatmak gerekmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada, bireyin yaşlanma deneyimini anlamlı kılmak için geliştirdiği stratejileri, hem bireysel düzlemde hem de toplumsal bağlamda değerlendirmek mümkün görünmektedir. Bu anlamda yaşlanma süreci birçok bakımdan incelenmesi mümkün olan bir konu olarak değerlendirilebilir.

Yukarıda sıralanan argümanlardan yola çıkılarak kuramsal temeli hazırlanan bu çalışmada temel amaç, ana-akım medyada ve alternatif gazetecilik pratiklerinin sürdürüldüğü mecralarda yaşlanmanın biyopolitikasına yönelik temsilin izlerini aramaktır. Bunun içinse bilme biçimlerinin toplumları bir şebeke, bir ağ gibi sarmaladığı bir alanda tertibatların ortak bir söylem alanı yaratmada ne oranda etkili olduğu araştırılmaya çalışılmıştır. Böylelikle hem ana-akım hem de alternatif medyada ortak bir söylem alanının ne oranda meydana geldiği gözlenebilmektedir.

Alternatif gazetecilik pratiklerinin alternatif bir söylem üretme potansiyeli de bu araştırmanın tartışma sorularından birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda alternatif gazetecilik pratiğinin mevcut hegemonik söylem karşısında direniş odağı oluşturma potansiyeli de merak konusudur. Ancak bu noktada özellikle değinilmesi gereken husus,

'neyin' direniş olarak kabul edilebileceğidir. Zira bu çalışmanın kuramsal tartışmalarının yürütüldüğü bölümden de anlaşılacağı üzere yaşlanmaya direnmenin kendisi tüketim toplumunun kabul gören normlarının içerisinde yer almaktadır. Bu bağlamda yaşlanmanın bir 'istisna hali' olarak yeniden tasarlandığı görülmektedir. Egemen iktidarın istisna halini belirleme yetkisi yaşlanan bireylerin yaşlanma deneyimlerini eleştiren ve kimi zaman da belirli yaşlanma deneyimlerini onaylayan bir görünümle medya aracılığıyla dolaşıma sokulmaktadır. Böylece makul olan yaşlanma deneyimleri açıklanırken, bunların dışında kalan yaşlanma deneyimleri kırılgan (prekar) bir hal olarak, yaş(lan)maya değer olmayan hayatlar olarak kodlanmaktadır.

Bu nedenle yaş ayrımcılığının görünür olduğu alanlardan biri olarak bu medya söylemlerinin değerlendirilmesi anlamlı olacaktır. Böylesi bir tarama sonucunda belirgin ve doğrudan yaş ayrımcılığına dâhil edilebilecek söylemler tespit edilirken, örtük yaş ayrımcılığı söylemlerinin de görünürlük kazanması beklenmektedir. Dolayısıyla araştırma konusuna dâhil edilen gazetelerin oluşturabileceği alternatif, haber içeriklerinde görülen söylemler arası farklılıklar ekseninde araştırılmaktadır. Bu bağlamda seçilen iki gazetenin farklı haber yazım esaslarını dikkate almaları ve farklı konulara odaklanmaları olası alternatiflerin kapılarını aralamaya imkân tanımaktadır.

Araştırmanın örneklemi belirlenirken öncelikli kriter, alternatif medya ve ana-akım medyayı en iyi temsil ettiğine inanılan mecraların seçilmesiydi. Bu kritere uygun olarak Hürriyet Gazetesi ve internet üzerinden erişim sağlanan 'bianet.org' haber sitesi tercih edilmiştir. Verilerin elde edilmesi ve değerlendirilmesi sürecinde ise iki gazetecilik pratiğinin web tabanlı adreslerinden yararlanılmıştır. Medya sahiplik yapısı gereği ana akım medyayı temsil ettiğine inanılan ve ona uygun bir söylemsel içerik ürettiği görülen Hürriyet Gazetesi, klasik gazetecilik pratiklerini ve haber yazım tekniklerini benimsemesi nedeniyle tercih sebebi olmuştur. Bununla birlikte araştırma konusuna uygun ve gerekli sınırlandırmaları gerçekleştirme konusunda donanımlı bir veri tabanı olması da ayrıca tercih edilmesi noktasında önemli bir parametre olmuştur. Bianet.org ise yeni medya teknolojinin gündelik yaşama sirayet ettiği, etkileşimsel bir gazetecilik pratiğinin geliştirilmesini amaç edindiğini belirten bir platform olması nedeniyle tercih sebebi olmuştur. Bu noktada bianet.org, profesyonel gazetecilerin

yanında ‘alanında uzman’ kabul edilen bireylere de platformlarında yazar olarak yer vermektedir. Kısa özgeçmişlerle söz konusu haberleri yayınlayan bianet.org, kimi zaman klasik haber yazım tekniklerinin dışına taşmaktadır. Hatta kimi haberler, bir haber olma özelliğinin ötesinde gündelik yaşamı anlatan deneme yazıları ve köşe yazısı olma özelliği taşımaya daha yakındır. Bu bakımdan ‘metruk’ bir uzam olarak yeni medya, alternatif söylemlere yer açan ya da benzer kategorilere dâhil edilebilecek konuları farklı biçimde değerlendirmeye imkân tanıyan bir içerik üretilmesine vesile olabilmektedir. Bununla birlikte bianet.org’ta yayınlanacak haberlerin yayınlanmadan önce editoryal bir süreçten geçmesi, açık bir kullanıcı hesabı ile işlem yapılamaması gibi parametreler nedeniyle gazetecilik pratiklerini kısmi anlamda sürdürmesi de önemli bir neden olarak görülmüştür.

Yaşlanmanın biyopolitikasının görünür olduğu alanlardan biri olarak sayılabilecek medya ve onun ürettiği söylemlerin araştırılmasını merkeze alan bu çalışmada ‘hurriyet.com.tr’ ve ‘bianet.org’ haber sitesinin 2002-2017 yılları arasında ‘yaşlanma’ anahtar kelimesi ile elde edilen sonuçları eleştirel söylem analizine göre incelenmiştir. Böylelikle hem Türkiye’de hem de dünyada yaygınlaşan neoliberal politikaların, yaşlanma sürecine yönelik söylemlerin gelişmesinde ne tür rol oynadığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. 2002-2017 yılları arası haberlerin seçilmesinin nedeni ise, dünya konjonktüründen ayrı düşünülemeyecek olan Türkiye’nin son 15 yılda egemen iktidar olarak konumlanan partisinin yaşlanmaya yönelik sosyal politikalarını incelemektir. Ancak bu örneklem belirlenirken çok geniş bir zaman aralığı seçilmiştir. Bu zaman aralığında anlamlı verilerin elde edilmesini sağlayacak bir söylem analizi gerçekleştirebilmek adına çeşitli sınırlandırmalara gidilmiştir. Özellikle Hürriyet Gazetesi’nde ihtiyaç duyulan sınırlandırma zorunluluğuna bağlı olarak sadece ‘Gündem’ ana başlığı altında yer alan haberler, söylem analizine tabi tutulmuştur. Bununla birlikte farklı zaman dilimlerinde birebir aynı başlık ve içerikle sunulan haberler ve içerisinde yaşlanma kelimesi geçmesine rağmen araştırma konusu ile doğrudan bağlantısı olmadığı düşünülen haberler, araştırma içeriğinin dışında tutulmuştur.

Bu araştırma kapsamında yapılan incelemede söylem analizi; betimsel analiz ve eleştirel analiz olmak üzere iki ana eksende değerlendirmeye alınmıştır. Böylelikle

geniş bir zaman aralığını ve çok sayıda veriyi kapsayan bu çalışmada söylem üzerine bir çalışma yapmak mümkün olabilmiştir. Yapılan sınırlandırma sonucunda Hürriyet Gazetesi'nde 139 haber, bianet.org'da ise 67 haber tespit edilmiştir. Gazetelerde yaşlanmanın nasıl temsil edildiğini genel hatları ile tespit edebilmek adına toplamda 206 'haber başlığı' betimsel analiz bölümünde değerlendirmeye alınmıştır. Böylece haber başlıklarından yola çıkılarak yaşlanmanın nasıl bir söylemsel dizinle dile getirildiğine yönelik anlamlı ipuçları elde edilmiştir. Foucault söylemin düzenini açıklarken 'neyin' söylem olduğu konusunda geniş spektrumda bir açıklama yapmaktadır. İktidar ilişkilerinin mikrofiziği gereği, tüm alanlara nakşedilmiş söylem, kimi zaman bir sözcük, kimi zaman ise bir metnin tümüne nüfuz eden bir yapı sergilemektedir. Bu durumda bir sözcük de bir gazete haberi de gazetenin kendisi de temsil ettiği içerikler bağlamında 'söylemi' kurmaktadır. Çalışmanın kuramsal tartışmalarına uygun bir araştırma gerçekleştirebilmek adına böylesi bir söylem tanımının izleği araştırma bölümünde detaylıca taranmaya çalışılmıştır. Bu nedenle de betimsel analiz bölümü sadece haber başlıklarının incelenmesine ayrılmamıştır. Aynı zamanda haber kategorilerine göre kelime bulutları hazırlanmıştır. R Studio programı yardımıyla sistematize edilen bu kelime bulutları araştırma örneklemine dâhil edilen 206 haberin içeriğinde yer alan kelime tekrarlarının şematize edilmesinde kullanılmıştır. Bunun için her bir kategorideki haber metinlerinin tümünü içeren tek bir metin oluşturulmuştur. Bu metinler içerisinde yer alan kelimelerin tümü küçük harflere dönüştürülerek tekrarlanma sayıları elde edilmiştir. Bağlaç olma özelliği taşıyan ya da tek başına anlam ifade etmediği düşünülen kelimeler, kelime bulutu listesinden çıkarılarak, bu çalışma kapsamında anlam ifade ettiği düşünülen ilk yüz (100) kelimeden oluşan kelime bulutları kategorik olarak ayrılmıştır. Gazete haberlerinde sıklıkla tekrarlanan kelimelerin kategoriler bazında incelenmesi hem haberin hangi sözcükler etrafında örgütlendiğini göstermesi bakımından önem taşımakta hem de sözcüklerin birbiri ile olan ilişkisi görünürlük kazanmaktadır. Bu bölüm aynı zamanda ilgili alana ilişkin kategorilerin belirlenmesinde önemli bir yardımcı olmuştur. Zira betimsel analiz alana ilişkin bütüncül bir bakış kurmak adına ayrı bir önem taşımaktadır.

Araştırmanın örneklem verilerinden hareketle önemli sayısal verilere de ulaşılmıştır. Bunlardan biri gazeteler bazında yayınlanan haberlerin sayısıdır. Yapılan

inceleme sonucunda Hürriyet Gazetesi'nin yıllık ortalama 8.68 haber ile bianet.org'dan çok daha fazla habere yer verildiği tespit edilmiştir. Buna karşılık bianet.org'un aynı dönemdeki haber sayısı yıllık ortalama 4.18'dir. Bu verilerden hareketle bianet.org haber sitesinde yayınlanan haberlerin Hürriyet Gazetesi'nde yayınlanan haberlerin neredeyse iki katı olduğu çıkarımında bulunmak mümkündür. Bu veriler aynı zamanda bu alanda yapılan haberlerin sayılarının haberlerin toplam sayılarının içerisinde ne kadar az haber yapıldığını da gösteren önemli bir parametredir. Zira 15 yılı kapsayan bir süreçte 'yaşlanma' anahtar kelimesi ile yapılan toplam haber sayısının 206 olması, esasında gazetelerin de alana yönelik ilgisinin ne kadar sınırlı olduğunu göstermesi bakımından önemli verilerdir. Bununla birlikte söz konusu sayısal farklılığa ilişkin anlamlı bir değerlendirme yapabilmek adına yaşlanmanın temsiline dair kategorilendirmelere de yer vermek gerekmektedir.

Yukarıda sözü edilen bütüncül bakış gereği, 'yaşlanma' anahtar kelimesinden hareketle araştırma örneklemine dâhil edilen haberler içerisinde Hürriyet Gazetesi'nde sekiz (8), Bianet.org haber sitesinde ise yedi (7) ayrı kategoriye rastlandığı görülmüştür. Bu kategoriler; 'Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma', 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma', 'Nüfusun Biyopolitikası', 'Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci', 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi', 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması', 'Yaşlanmanın Cinsiyeti' ve 'Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma' şeklinde sıralanabilir. Konu dışı bir içerik olmasına rağmen bu noktada gündem belirleme kuramının temel sayıtılarını hatırlatmakta fayda vardır.

Gündem Belirleme Kuramı'nın temel yaklaşımından hareketle yaşlanma temsiline ilişkin konu çeşitliliğinin aynı zamanda o konuyu gündemde tutmaya yarayan bir içeriği pekiştirdiği bilinmektedir. Dolayısıyla belirli bir haber, kaç farklı tema ile ele alınırsa ona ilişkin söylemsel alan o kadar derinleşmekte ve kapsamı da bir o kadar genişlemektedir. Dolayısıyla yaşlanmaya yönelik 'normatif' bir değer biçilmesini hedefleyen haber metinleri, aynı zamanda yaşlanmanın kırılganlığına dair bir çerçeve çizmeye yaramaktadır. Söz konusu kategorilerin yıllara göre dağılım grafiği incelendiğinde Hürriyet Gazetesi'nin alana ilişkin ilgisinin çok katmanlı olduğu

gözlenmektedir. Bunun en somut örneği, 2002 yılının başından itibaren (inişli çıkışlı bir grafik izlenmesine rağmen) 2015 yılına kadar yaşlanmanın, yukarıda ifade edilen birçok kategori ile birlikte söylemsel alanda varlık bulmasıdır. Hatta tabloya dikkatle bakıldığında 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlanması', 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma' ve 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi' isimli kategorilerin yıllar arası dağılım grafiğinde çoğunlukla bir arada yayınlandığı görülmektedir. Dolayısıyla biyomedikal paradigmanın bilimsel referanslardan hareketle bedenin düzenlenmesi ve disipline edilmesine yönelik öznellikleri uyaran bir işlev gördüğü görülebilmektedir. Bununla birlikte yaşlanmanın ele alındığı haber kategorileri çeşitliliğinin özellikle 2016 ve 2017 yıllarında giderek azaldığı tespit edilmiştir. Üstelik bu durum, hem Hürriyet Gazetesi hem de Bianet.org haber sitesi için geçerli olan bir durumdur. Böylece örnekleme dâhil edilen son iki yıl, hem yaşlanmanın ele alındığı haberlerde sayısal anlamda bir azalmaya neden olmakta hem de yaşlanmanın ele alındığı kategori çeşitliliğinin azalması ile sonuçlanmaktadır. Yaşlanma sürecine genel olarak ilginin azalması, ilgili konunun söylemsel alandan yavaş yavaş çekilmesi anlamına gelmektedir. Yaşlanmanın söylemsel alandan uzaklaşması, onun politik gündemden de uzaklaştırılması anlamına gelebilmektedir. Bu durumda sosyal politikalar gereği toplumun 'dezavantajlısı' olarak konumlanan yaşlanan bireylerin, medyada temsil gücünün zayıfladığı anlamı da çıkabilmektedir.

Bu kategoriler aynı zamanda yaşlanmanın biyopolitikasına dair önemli ipuçları vermektedir. 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlanması' , 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi' ve 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma' adlı kategoriler merkeze aldıkları sorun farklı olsa da yaşlanmayı biyomedikal paradigma üst şemsiyesi altında inceleyen başlıklar olarak görülebilmektedir. İktidarın mikrofiziğinin uğrak konağı olarak bulunan beden, bu kategoriler gereğince düzenlenmesi, kontrol altına alınması ve 'iyilik' halini sürdürmesi yönünde etik bir çerçeve ekseninde söylemselleştirilmektedir. Bu durumda yaşlanan beden, tıp biliminden, psikoloji bilimine kadar birçok farklı disiplinin söz söyleme yetkisi ile donatılmıştır. Medya ise söz konusu söylemi dolaşıma sokan merci olarak işlev görmektedir. Ancak yaşlanma bu çalışma kapsamında bedensel göstergelerin düzenlenmesi ile sınırlandırılmamıştır

çünkü biyopolitika yaşamın tümüne sirayet eden bir faktör olması hasebiyle birçok bakımdan değerlendirilmeye ihtiyaç duyan bir konudur.

Öznellik üretiminde bedenin disipline edilmesi son derece önemli bir parametre olsa da biyopolitika kavramını açıklamak için yeterli değildir. Nitekim incelenen haber metinlerinde de yaşamın tüm alanına nüfuz etmenin, 'açık alanların yönetilmesi' ile mümkün olduğu görülmüştür. Dolayısıyla cinselliğin düzenlenmesinden, sahip olunacak çocuk sayısının belirlenmesine, nüfusun genelinde 'bağımlılık oranı' içerisinde değerlendirilen yaşlı bireylerin sosyal haklarını düzenleyen sosyal politikaların içeriğine kadar birçok başlığın, haber içeriklerinde incelendiği görülmüştür. Bu nedenle 'Nüfusun Biyopolitikası' ve 'Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci' başlıklı kategoriler, yaşlanma tertibatının biyopolitik görümünü anlamlandırabilmek için yalnızca bugünün değil, yarının taşıdığı riskler bağlamında da incelenmesi gereken bir konu olarak dikkatleri çekmektedir. Bu bağlamda öznelliğin inşası neoliberal yönetimsellikler ekseninde haberlerde yeniden tartışmaya açılmakta ve gazetenin ilgili alana yaklaşımına bağlı olarak geleceğin olası risk faktörlerini düzenlemeye yönelik sorumluluk; devlet, piyasa, aile ya da bireyin kendisine aktarılarak bölüştürülmektedir.

Hürriyet Gazetesi ve Bianet.org haber sitesinin yaşlanma temsiline yer veren haber kategorilerine bakıldığında Bianet.org'da 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma' kategorisine dâhil edilebilecek herhangi bir habere rastlanmadığı tespit edilmiştir. Bu bakımdan Hürriyet Gazetesi'nin 'yaşamı' ölümün karşı-anımsatıcısı olarak konumlandırdığı görülebilmektedir. Zira yaşamın olası sonsuzluğuna yapılan vurgu, yeni bir etik anlayışını beraberinde getireceğinden yeni dönüşümlere yönelik imkân arayışı bireysel bir sorumluluk alanını pekiştiren bir anlamı da beraberinde getirebilmektedir. Üstelik bu kategori Hürriyet Gazetesi'nde yirmi beş (25) haber başlığında gözlenerek söz konusu gazetenin en çok yer verdiği ikinci yaşlanma kategorisi olma özelliğini taşımaktadır. Yaşlanmanın ölümden uzaklaşma olarak kodlanmasının yaşama bağlayıcı bir yanının olması bu çalışma açısından anlamlı bir veri ve gazeteler arası önemli bir farklılıktır. Bunun bir diğer sebebi ise, bilimsel alanda yaşanan gelişmelerin kimi zaman fütüristik bir söylemle dile getirilmeleridir. Ayrıca bu haber kategorisi içerisinde değerlendirilen haberlerde bilimsel referanslarda

bulunulmasına rağmen, söz konusu açıklamaların metafizik ile açıklandığı da dikkatleri çekmektedir. 'İksir', 'mucize', 'ölümsüzlük', 'mucizevi' gibi kavramlara hem haber başlıklarında hem de haber içeriklerinde yer veren bu kategori bu özelliği nedeniyle modernliğin 'rasyonel' temelli açıklamalardan uzaklaşarak ne kadar 'postmodern' bir içerikle sunulduğuna yönelik önemli ipuçlarını da içeriğinde barındırmaktadır. Dolayısıyla artık 'aklın' ürünlerinin pazarlanmasının yolu postmodern anlatılardan geçmektedir.

Haber kategorilerinin sayısal dağılımına yeri gelmişken bakıldığına göre diğer tarama verileri sonuçlarına da göz atmak yerinde olacaktır. Zira ilgili alana yönelik gazetelerin yaklaşımsal farklılıklarının en belirgin olduğu alan bu kısımda ortaya çıkmaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre Hürriyet Gazetesi'nde en çok değinilen kategori kırk bir (41) haberle 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması'dır. Bunu yirmiş beş haberle 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma' izlemektedir. 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi' ile ilgili on yedi (17), 'Nüfusun Biyopolitikası', 'Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci' ile ilgili haber sayısı on altı (16), 'Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma' ile ilgili sekiz (8) haber, 'Yaşlanmanın Cinsiyeti' yedi (7) ve 'Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma' ile ilgili haber sayısı ise yedi (7) haberle aktarılmıştır.

Bu tabloya karşılık Bianet.org haber sitesinde en çok değinilen konu yirmi yedi (27) haberle 'Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci' kategorisidir. Bunu on iki (12) haberle 'Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma' izlemektedir. Bu iki kategori sonrasında gelen haberler sayısında ise ciddi bir düşüş görülmüştür: 'Nüfusun Biyopolitikası' ve 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması' ile ilgili haber sayısı sekiz (8), 'Yaşlanmanın Cinsiyeti' ile ilgili haber sayısı altı (6), 'Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma' ile ilgili haber sayısı dört (4), 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi' kategorisine dâhil edilen haber sayısı ise sadece bir (1)'dir.

Sadece bu sayısal verilerden hareketle dahi iki gazetecilik pratiğinin birbirinden ne oranda ayrıldığı belirginlik kazanmaktadır. Hürriyet Gazetesi biyomedikal paradigmayı merkeze alan bir tartışmayla yaşlanmanın bedensel göstergeleri ve hafıza sorunlarının kontrol altına alınması gereken yönüne vurgu yaparken, bianet.org haber

sitesi ise, yaşlanan bireyin yaşamını sosyal politikalar temelinde kontrol altına almayı hedeflemektedir. Dolayısıyla Hürriyet Gazetesi'nde öznellikler, tıbbi literatürle desteklenen bir bedenin anatomo-politikası çerçevesinde şekillenmektedir. Yaşamın organize edilme biçiminde iktidarın mikrofiziğinin konakladığı bir alan olarak beden 'kendilik kaygısı'nın ve olası 'benlik teknolojilerinin' uygulanmasının etik çerçevesine göre biçimlenmektedir. Bianet.org haber sitesi ise, 'açık alanların yönetilmesi'nde egemen iktidar pratiklerine odaklanmayı tercih eder görünmektedir. Yaşlanmakta olan bireyi haklar temelinde sorunsallaştıran bu gazetecilik anlayışında sorumluluğun egemen iktidar pratiklerine yüklendiği görülmektedir. Ancak her iki gazetede de 'pozitif' bir iktidar anlayışının hâkim olduğu görülmektedir. Yaşamın tüm alanlarına girift olan bu iktidar kavrayışı, bilimsel bilginin referanslarından ve yasalardan hareketle bir 'normal' ve 'arzulanan' yaratmakta ve öznellikler gönüllü bir tabi oluş sürecine girmektedirler.

Bu durumun daha belirgin bir şekilde anlaşılabilmesi için yukarıda bahse konu kategorilerin gazeteler bazında gerçekleştirilen betimsel ve eleştirel analizlerine bütüncül bir bakışla değerlendirmek gerekmektedir. Bunun için bu çalışma kapsamında belirlenen sırayı takip etmek anlamlı olacaktır.

'Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma' kategorisi Hürriyet Gazetesi ve bianet.org haber sitesinde çok yoğunluklu olarak incelenen bir konu olarak görülmemektedir. Ancak buna rağmen iki gazete arasında habercilik pratiklerinde yaşanan farklılıktan kaynaklı olarak belirgin bir yaklaşımsal çeşitlilik söz konusudur. Hürriyet Gazetesi'nde sekiz (8), bianet.org haber sitesinde ise (4) haberle yer alan bu kategori, yaşlanmanın deneyimselliğine vurgu yapan bir içerikle yansıtılmaktadır. Deneyimselliğin en önemli yanı, herkesin başına gelmesi muhtemel olan bir süreç olan yaşlanmaya dair bir yüzleşme gerçekleştirmektir. Ayna etkisi yaratmayı amaçlayan bu haberler ile yaşlanmanın ilgili yaşam formlarından birinin 'tercih edilebilir' olduğu yönünde bir izlenim yaratılmaktadır. Hürriyet Gazetesi söz konusu kategoriye yönelik söylemsel dizinini iki ana eksende sunmaktadır. Bunlardan biri kamusal alanda tanınırlığı olan ünlü kimselerin yaşlanma deneyimlerinden yola çıkılarak ödüllendirilmeleri yönünde yaşlanmanın belirli formlarını onaylayan bir içerikle sunulmaktadır. Yoğunlukla incelenen bir diğer konu ise erken yaşlanma belirtilerini

çocukluk çağında yaşayan (progeria hastalığı) ve yine genç yaşta yaşamını yitiren bir çocuğun dönemin başbakanı ile yaptığı görüşmeyi içermektedir. Söz konusu değerlendimeyi anlamlandırabilmek adına daha detaylı bir taramaya ihtiyaç olmuştur. Bu nedenle bu iki eksende gelişen tartışmaya eleştirel analiz bölümünde de yer verilmiştir.

Hürriyet Gazetesi söz konusu durumu, kelime bulutlarının yardımı ile tespit etmek gerekirse 'özel isimlerden' hareketle açıklamayı yeğlemiştir. Bu bağlamda yaşlanma bir beden ile bir kimlik ile somutlaştırılmıştır. Yaşlanmanın bedenselleşmesi, bir hastalık ekseninde okunması ve yaşlanma semptomlarını yaşayan bir hastalığın da yaşlanma ile aynı biçimde isimlendirilmesi benzer tedavi stratejilerini gerekli kıldığına yönelik bir izlenim yaratmaktadır. Yaşlanmanın bireysel bir kaygı alanı inşa ettiği ve birçok patolojik tehlikeyi içinde barındırdığına yönelik izlenim, herkesin benzer tehlikelelerle bir gün karşılaşabileceğine yönelik bir ard alan oluşturmaktadır. Bianet.org haber sitesinde ise gazetecilik pratiğinin getirdiği deneysel yazım tekniğinin imkân verdiği sınırlar ölçüsünde yaşlanmakta olan bir bireyin gündelik yaşam rutinlerini çağrıştıran veriler elde edilmiştir. Nitekim kelime bulutunda bu durum, 'ben', 'düşünüyorum', 'biliyorum', 'özlüyorum,' 'diliyorum', 'her' gibi kelimelerin sıklığından anlaşılabilmektedir. Dolayısıyla ben dili ile yazılmış bu metnin duygudaşlık kurmayı amaç edindiği söylenebilmektedir. Bu metnin geleneksel gazetecilik kavrayışından ayrılan en önemli yanı ise, gündeliğe yer veriyor olmasıdır. Hâlbuki geleneksel gazetecilik pratiklerinde bir şeyin haber değeri taşıyor olması için olağanın dışında olması beklenmekteydi. Oysa bu kategoride bianet.org bilinçli olarak 'olağan'ı anlatmayı tercih etmiştir.

Söz konusu farklılığı Hürriyet Gazetesi'nin deneyimselliği tanımlama ve söylemselleştirme biçiminde gözlemlemek mümkündür. Hürriyet Gazetesi'nde progeria hastalığı, dönemin siyasi bir kimliğinin imajının 'merhametli' olarak kodlanması için gündeme gelmektedir. Ya da 'Kenter ve Aral'a Başarı Plaketi' haberinde olduğu gibi, yaşlanma 'ünlü' olunduğunda ödüllendirilen bir meseledir. Dolayısıyla toplumda belirli bir üne kavuşmuş sanatçıların başarı plaketini hak etmekteki ölçütleri mesleklerinde elde ettikleri başarılar kadar onu ne kadar uzun süre sürdürebildikleri de önemlidir.

Dolayısıyla ömür, mesleki alandaki saygınlığı inşa eden bir faktör olarak işlev görmektedir. 'İlerleyen yaşa rağmen' mesleği sürdürmenin ödüllendirilmesi ise, gençliğe yönelik bir faaliyet alanında mevzi koruma başarısı olarak da okunabilmektedir. Ancak aynı zamanda söz konusu alanın 'sahipleri' de yeniden tanımlanmaktadır.

Araştırma örneklemine dâhil edilen bir diğer kategori ise 'Nüfusun Biyopolitikası'dır. Uzayan ömürlerin ve nüfus dinamiklerinde görülen dalgalanmaların demografi bilimi gereğince sorunsallaştırılması ilgili kategorinin içeriğine istatistik biliminin hâkim olması ile sonuçlanmaktadır. Egemen iktidar pratiklerinin söylemlerini meşrulaştırmaları yolunda kullandıkları bilimsel bilgi aynı zamanda yaşlanmaya yönelik yargıların da içeriğini belirlemektedir. Bu nedenle bu kategori dâhilinde yayınlanmış tüm haberlerde gazete ayırt etmeksizin 'yüzde' kelimesinin yer aldığı gözlenmektedir. Bu anlamda istatistik, her türlü egemen iktidar pratiğinin sayma ve sınıflama bilimi olarak varlık göstermektedir. Bu bilimselleştirme çabası altında istatistik, 'normal' i doğallaştıran ve onu tüm hukuksal düzeneklerle sarmalayan bir hakikat işlevi görmektedir. Dolayısıyla bilimsel bilginin ilgili alandaki hâkimiyeti son derece belirgin kabul edilmektedir. Bu bağlamda Katz'ın sözünü ettiği 'alarmist demografi retoriği', bu haberler özelinde sıklıkla tekrarlanmaktadır. Bunu somutlaştırarak aktarabilmek için Hürriyet Gazetesi'nin ilgili alandaki haber başlıklarına göz atmak gerekmektedir.

Yönetimselliğin varlık alanı olarak görülebilecek 'güvenliğin' tesis edilmesi bağlamında risklerin yönetimi, geleceğe yönelik hesaplanabilir bir öngörü ile işlemektedir. Bu bağlamda yaşlanma süreci de 'güvenlik' gerekçeleri ile düzenlenebilir bir biyopolitika konusu haline gelmektedir.

Makro boyutlardan mikro boyutlara kadar bir yaşlanma 'sorunu' olduğunu gösteren bu haber metinleri, ilgili sorunu mekânsal bir düzleme çekmektedir. Ölçeğini dünyadan, Çin'e, Türkiye'den, Konya - Karaman bölgesine kadar daraltan bu haber başlıkları, var olduğu iddia edilen sorunu içkinleştirmektedir. Mekânsal ölçek daraldıkça bireylere düşen sorumluluk alanı genişlemektedir. Aynı sosyal psikoloji araştırmalarında olduğu gibi, bir sorun karşısında bulunan kişi sayısı arttıkça sorumluluğun bulanıklaşması gibi, mekânsal ölçek daraldıkça, konunun muhattabı olan

kişi sayısı azaldıkça, sorumluluk üstlenme zorunluluğu da artış göstermektedir. Nüfusun düzenlenmesinin 'aile' kurumunun sorunluluğu olduğuna yönelik egemen iktidarlar tarafından artan söylemsel dizinler, ailenin pronatalist (ya da yeri geldiği antinatalist) politikalar karşısında bir 'borç' ilişkisi içerisine girmesine neden olmaktadır.

Dolayısıyla egemen iktidarların nüfusun düzenlenmesine yönelik arzu ettikleri akış ölçüsünde yaşlanan bireylere de sorumluluklar yüklenmektedir. Zira neoliberal politikaların hâkim olduğu toplumsal örgütlenme biçimlerinde yaşlanan bireyler, çalışan nüfusun yükünü azaltmak için geleceklerinin sorumluluklarını ekononomik anlamda alabilmek için bireysel emeklilik gibi çareler aramaları beklenmektedir. Hürriyet Gazetesi nüfusun biyopolitikasından hareketle hazırladığı birçok haberi bu nedenle sosyal güvenlik sistemlerinin içeriği ile sürdürmeyi tercih etmiştir. Nitekim Hürriyet Gazetesi'nde bu alana ilişkin yapılan eleştirel analiz bölümünde karşılaşılan söylemler çoğunlukla genç – yaşlı dikotomisi üzerinden işlemektedir. Burada çalışan nüfusun aldığı açıklanan sorumluluğa karşılık, yaşlanan bireylerin de sorumluluk üstlenmesi gerektiği örtük olarak hatırlatılmaktadır. Butler ve Athanasiou'nun mülksüzleşme kavramı söz konusu durumu açıklamak konusunda oldukça yardımcıdır. Zira neoliberal toplumda hem özneyi kuran hem de onu öznellikten çıkaran mülksüzleşme pratiği özelde yaşlanan bireyleri de tanımsız ve çoğu zaman yersiz yurtsuz bırakmaktadır. Yukarıda sıralanan gerekçeler neticesinde yaşlanan bireyler kurumsal bir çalışma yaşamını sürdürmeleri ölçüsünde onaylanmalarına rağmen, ekonomik sorunların yaşandığı coğrafyalarda gençlerin çalışma alanını ve kentsel konutlarını işgal edenler olarak betimlenmektedir. Çalışma yaşamından çekilip emekli olduklarında da ekonomik külfet olarak yorumlanmaktadırlar. Dolayısıyla yaşlanmanın kendisi bir 'dışlanarak içerme' pratiğini beraberinde getirmektedir. Hürriyet Gazetesi'nin bu alana ilişkin haberlerinde de bu durumun sadece Türkiye'nin değil, tüm dünyanın sorunu olduğu hatırlatılarak yaşlanma sürecine yönelik olumsuz bir imaj yaratılmaktadır. Zira bu haberler, yaşlanan bireyi bir özne değil, toplumun bekası karşısında engel teşkil eden bir nesne olarak betimlenmesi ölçüsünde değerlendirilmektedir.

Bianet.org haber sitesi ise, Türkiye'de son yıllarda yürütülmekte olan pronatalist politikaların içeriğine egemen iktidarın söylemlerini dile getirerek yer vermiştir. Yaşlıların (da) Hakları Var!, başlıklı haberde ise yaşlanma sürecine yönelik hukuksal

dayanaklar hatırlatılmaktadır. Nüfusun istatistiki verilerinden hareketle yaşlanan bireylerin haklarının verilmesinin önemine yer verilmiştir. Ancak bu noktada yaşlanan bireylerin haklarının 'olması gerektiği gibi' uygulanması, 'onların' sayısal çoğunluğuna dayandırılmaktadır. Bu nedenle de hak, 'verilen' bir niteliğe bürünmektedir. Bu bağlamda bianet.org da yaşamın düzenlenmesi ve organize edilmesinde öznelerden çok egemen iktidar pratiklerine yönelmektedir. Nitekim benzer bir yaklaşımı 'Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci' başlığında da görebilmek mümkündür. Bu durumda bianet.org'un siyaseten refah rejimlerinin uygulanmasına yönelik bir bakışının var olduğu ve toplumsal adaletin bu sayede sağlanacağına yönelik bir izleniminin olduğu görülebilmektedir. Ancak yine de haber 'Yaşlıların (da) Hakları Var!' başlığında kullanılan '-da' eki, söz konusu yaş grubundakileri küçümseyici bir manayı da içinde barındırmaktadır. Bu bağlamda toplumun 'dezavantajlısının' belirlenmesi noktasında söylemlerin önemli bir yeri vardır. Nitekim belirli hakların tanınması için toplumun belirli bir kesimini dezavantajlı olarak kodlamak, var olan bir 'normal'in 'ötekisi'ni tarif etmeyi beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla hak denen kavram, biyopolitik anlamda 'öteki' için sunulan bir seçenektir.

Yukarıda sıralanan argümanların bir benzerini 'Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci' kategorisinde de gözlemleyebilmek mümkündür. Bu noktada öncelikle kelime bulutlarının ilgili alanı nasıl çerçevelediğine bakmak yerinde olacaktır. Hürriyet Gazetesi genel olarak sosyal politikaları emeklilik sistemi ve sosyal güvenlik ekseninde incelemektedir. Bu nedenle de 'prim', 'gün' gibi sözcükler kelime bulutunda yer bulmaktadır. Bu şekilde bir sınırlandırmanın gerçekleşmesinin nedeni ise emeklilik yaşının değişmesi ile gerçekleşen yasal mevzuat konusundaki bir bilgilendirmeden kaynaklanmaktadır. Bianet.org haber sitesinde ise sosyal politika konusu, sosyal güvenlik, bakım, yardım ve sosyal hizmet ekseninde tartışılmaktadır. Dolayısıyla ilgili alan sadece tek bir perspektiften değil, birçok alandan incelenen bir konu olarak tertibatlanmaktadır. Hatta ana akım medyada yer bulmayan seks işçilerinin emeklilikleri ile ilgili haberler de bu mecrada dile getirilmektedir. Bununla birlikte Hardt ve Negri'nin yeni bir emek türü olarak ortaya çıkan 'duygulanımsal emeğin' karşılanması yönünde hangi kurumların devrede olduğuna yönelik bilgilendirmeler de mevcuttur. Bu

bilgilendirme yaşlanan bireye bakma sorumluluğunun aileden diğer kurumlara akışını anlatmak üzere tasarlanmıştır.

Hürriyet Gazetesi'nin bianet.org haber sitesinden ayrılan en önemli yanı sosyal politikalara yaşlanma ile ilgili özel bir gün, toplantı ya da etkinlik dışında yer vermiyor olmasıdır. Bunun sonucunda yaşlanma ve onun ele alınış biçimleri ancak uygun bir zemin oluşturulduğunda sosyal politik bağlamda medyanın gündemine gelmektedir. Bu durum, toplumdaki dezavantajlı gruplara dâhil edilebilecek bireylerin sosyal politik alanda söylemselleştirilebilmeleri için özel günleri beklemeleri gerektiğine yönelik bir izlenim yaratmaktadır. Bu da sosyal politikaların düzenlenmesinin bir 'yurttaşlık hakkı' olmaktan öte bir 'lütuf' olarak sunulmasına neden olmaktadır. Zira söylem alanına çıkmanın kendisi dahi istisnai bir durum olarak görülmektedir.

Hürriyet Gazetesi'nin bu alanda hazırladığı haberlere uygulanan eleştirel analizde önemli bir saptamada daha bulunulmuştur. O da yukarıda belirtilen etkinlikler kapsamında alanında uzman olup, yaşlı kabul edilen bireylere 'kıdemli yurttaş' ödülünün verilmesidir. *'bir görevde rütbece eskilik'* anlamına gelen kıdem kavramı yaşamın bir 'iş', bir 'uğraş' olarak tanımlanmasını pekiştiren bir manayı da beraberinde getirmektedir. Kamusal alandaki görünürlüğün 'iş' üzerinden tanımlanması ile yaşam üzerindeki iktidarın ne şekilde söylemselleştirileceği de belirlenmektedir. Bu nedenle haber metinlerinde başarının 'iş' ile tanımlanması hatta yaşlanma deneyiminin bir 'iş' olarak addedilmesi biyopolitikanın kırılganlık eşiğini de çerçeveleyen bir akış sunmaktadır. Dolayısıyla bu görevin 'başarı' ile yerine getirilmiş olmasını sağlayan, toplumun arzu ettiği kurallar çerçevesinde 'arzulanan' bir yaşlanma pratiğini gerçekleştirmektir.

Çalışmanın daha önceki bölümlerinde de dile getirildiği üzere bir gazetenin ya da gazetecilik faaliyeti yürüten bir haber sitesinin hangi alanı önemsediği, ona haber metinlerinde ne kadar yer ayırdığı o alanda yazılmış haber içeriklerini çeşitlendirmesi ölçüsünde bir ehemmiyet taşımaktadır. Bu bağlamda Hürriyet Gazetesi'nde 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlanması', 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi' ve 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma' kategorilerinin birbirleri ile dirsek temasında olduğu görülebilmektedir. Biyomedikal paradigmanın

temel sayıltılarından hareketle hazırlanan bu haber içerikleri, vurguladıkları temalar bakımından farklılık gösterse de işin özünde öznenin kendilik kaygısını bilimsel tartışmalar ekseninde kuran bir söylem geliştirmektedir. Nitekim bu üç (3) kategorideki kelime bulutları dikkatle incelendiğinde 'bilim' sözcüğünün hep merkezde yer aldığı görülebilmektedir. Nietzsche'nin belirttiği gibi 'söylemi kimin söylediği'nin önemli olduğu günümüzde bu alandaki bilme iktidarını kuran yetkili merci tıp olarak yerleşmektedir. Dolayısıyla yaşamın olağan akışı içerisinde biyolojik ve evrensel olan yaşlanma süreci, bu kategoriler ekseninde bireysel bir mücadele alanına dönüşmektedir. Bireyin kendine ve bedenine bakma sorumluluğu ile donatılmış olduğuna dair genel vurgu, geleceğin güvencesizliğine karşı bedenini her daim hazır kılma zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Bunun için perhiz rejiminden, gerekli fiziksel aktivitenin karşılanmasına, aktif yaşlanma stratejilerinin tümünün yaşama dâhil edilmesi gerektiğine dair bir anlatı yaygınlık kazanmaktadır. Dolayısıyla yaşlanmak, hastalanmak, kırışmak, sarkmak ya da bedensel göstergelerin herhangi bir anında güçten düşmek patolojik bir sınırda değerlendirilerek tıp söylemi içerisinde çözülmesi gereken bir mesele olarak kodlanmaktadır. Yaşamın olağan seyrinin bir 'iyilik' hali için 'olağandışılaşması' tüketim kültürünün ve imajların dolaşıma sokulduğu günümüz çağının olası sonuçlarından biri olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle yaşlanma Foucaultcu anlamdaki bir 'etik' kaygı ekseninde 'istisna hali'ne dönüşmektedir. Özellikle Hürriyet Gazetesi öznelliğin inşasında biyomedikal paradigmanın temel sayıltılarından hareketle çok sayıda haber yayınlamaktadır. Bu durumda gençliğin iksirini bulduğunu söyleyen ya da estetik operasyonların güzelliği vaad eden söylemleri ile üzerine güzellemeler yapılan gençlik dönemi, esasında örtük de olsa yaş evreleri arasında bir hiyerarşik konumlandırma yapmaktadır. Dolayısıyla bu durum görünürde bir ayrımcı söylem olmasa da esasında yaş ayrımcılığının önünü açan bir tertibatın ürünü olarak değerlendirilmektedir.

Bu durumda Alzheimer gibi hastalıklar da medya aracılığıyla yaşlanmanın zorunlu ve kaçınılmaz bir sonucu olarak tanımlanarak yaşlanmanın tektip bir formu olabileceğine dair bir izlenim yaratmaktadır. Yaşlanmanın metaforlarından biri olarak değerlendirilebilecek 'Alzheimer', 'bunama' gibi rahatsızlıklar da Susan Sontag'ın savaş metaforlarına benzer metaforlar ile mücadele edilen bir yaşam setini beraberinde

getirmektedir. Dolayısıyla yukarıda sözü edilen üç kategorinin Hürriyet Gazetesi'nde yaşamı sanatsallaştırma adına öznelerden beklenen adımı çehresini sunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Burada tarif edilen öznelleşme pratiklerine uyulması ölçüsünde yaşlanma deneyimi onaylanırken, bunun dışında kalan yaşam pratikleri eleştirilmekte ve kırılganlığı ölçüsünde yaşlanmaya değer görülmemektedir.

Yukarıda açıklanan üç kategorinin bianet.org haber sitesinde benzer bir dikkatle yer almadığı görülmektedir. 'Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma' kategorisi bu haber sitesinde hiç yer bulmazken, 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi' 2002 senesinde sadece bir (1) haberle sitede yer bulmuştur. Bununla birlikte 'Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması' kategorisi ise sekiz (8) haberle değerlendirilmiştir. 'Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi' kategorisi içerisinde yer alan haberin Hürriyet Gazetesi'nden en büyük farkı, benzer bir haber yazım tekniği güdülmüş olmasına rağmen, referans noktalarında görünür olmaktadır. Bu bağlamda bianet.org'un doğada bulunan ürünlerle güzelliğin ve gençliğin imkanlarını aradığı görülmektedir. Hürriyet Gazetesi ise bilimsel verilerden hareket ederek ilaç, cerrahi ve kozmetik sektörünü referans göstermektedir. Böylesi bir değerlendirme ayrımının gazetelerin aldığı reklam payları ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Özellikle Hürriyet Gazetesi'nde kimi zaman bir ürün kimi zaman bir hekim kimi zamansa bir uygulama bir halkla ilişkiler çalışması dâhilinde bir haber formatı haline getirilerek 'gündem' başlığı altına yerleştirilmektedir. Dolayısıyla her bakımdan haber olma özelliği gösteren bu metinler esasında bir halkla ilişkiler çalışmasının parçası olma özelliğini taşıdığı düşünülmektedir. Böylesi bir tespiti yapmayı tetikleyen ise bianet.org'un söz konusu durumu eleştirdiği 'Cumhuriyet Bile Yaparsa…" başlıklı haberdir. Bianet.org'da bu minvalde üretilen ancak eleştirel analiz bölümüne dahil edilmeyen bir haber daha yer almaktadır. Alternatif bir medyanın üretilmesi adına böylesi bir farkındalık metninin yazılması yaşlanmanın yeniden okunabilmesi konusunda önemli bir çaba olarak görülebilir.

Kategoriler arasındaki farklılığa ilişkin bir çıkarım da 'Yaşlanmanın Cinsiyeti' alanında dikkatleri çekmektedir. Hürriyet Gazetesi'nde yer alan haberler, yaşlanmayı bedensel göstergelere indirgeyen bir içerikle sunarak yine biyomedikal paradigmayı referans almaktadır. Dolayısıyla yayınlanan haber metinlerinde de değinilen esas konu,

cinsiyet stereotiplerine hizmet eden ve onun ideal formlarına ilişkin çıkarımları genç beden güzellemesi üzerinden yapan metinlerden oluşmaktadır. Bianet.org haber sitesinin ise, yaşlanmayı kadınlık deneyimi ile sınırlandırdığı görülmektedir. Ancak buradaki odak, bedenin güzelliği değil, bedenin doğurganlığıdır. Kadın bedeninin üretim ilişkileri içerisindeki yerine gizli bir vurguyu barındıran bu söylem gereği, 'menopoz' ve bir kadının menopoz sonrasında yaşama adaptasyonuna ilişkin bireysel deneyimlerine yer verilmektedir. Kadın cinselliği ve doğurganlığına yönelik birçok tabuyu yıkan bu haber metinleri kadına söylemin faili olması noktasında önemli bir rol biçmektedir. Ancak yaşlanmanın cinsiyet temelli boyutunda sadece kadınlara yer verilmiş olması ve bunun da kadının 'doğurganlığı' ile sınırlandırılmış olması, alana ilişkin üretilen retotiğin sorunlu olmasına neden olmaktadır.

İncelenen tüm haber metinlerinde yaşlanmanın kırılganlığına ilişkin önemli çıkarımların elde edilmesine zemin hazırlayan söylemlere rastlanmıştır. Bu bağlamda yaşlanma, geleceğin güvencesizliğinin teminat altına alınması yoluyla bireye her yönüyle sorumluluklar yükleyen bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Aksi takdirde 'makul olmayan', 'arzu edilmeyen' yaşlanma deneyimleri olan bireylerin toplumdan dışlanması kaçınılmaz olarak görülmektedir. Nitekim incelenen haber metinlerinin çoğunda benzer bir retoriğin hâkim olduğu söylenebilmektedir. Dolayısıyla yaşlanma, performatifliği ölçüsünde arzu edilir kalıplar içerisinde kalmayı beraberinde getirmektedir.

Alternatif medya ve ana akım medyanın yaşlanmaya yönelik temsillerinde de toplumun epistemik bağlamından tamamen bağımsız bir içeriğin üretilmediği görülmektedir. Özellikle yaşlanmanın performatifliğine yönelik vurgu Hürriyet Gazetesi'nde bedensel göstergeler üzerinden bireye sorumluluklar yüklerken, bianet.org haber sitesinde ise temel argümanın refah rejimlerinin uygulanması yönünde varlık gösterdiği bilinmektedir. Her iki koşulda da yaşlanma hem özneleri ilgilendiren bir sorun olarak tanımlanmakta hem de ulusal ve küresel olarak çözüm üretilmesi gereken bir mesele olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla hem ana akım medya hem de alternatif olma ihtimalinin tartışmaya açıldığı bianet.org haber sitesinde 'yaşlanma' bir sorun olarak tertibatlandırılmaktadır. Ancak bu sorunun dile getirilme biçiminde söylemsel

bazı ayrımlara varmak mümkündür. Yaşlanmanın deneyimselliğine yapılan vurgu ile dikkat çeken ve ana akım medyanın geleneksel gazetecilik anlayışından ayrılan bianet.org söz konusu yaklaşımsal farklılığını 'duygudaşlık' kurmayı amaç edindiği deneme yazıları ile yakalamaya çalışmaktadır. Böylece yaşlanmanın 'olağanlaştırıcı' bir yönüne vurgu yapılması amaçlanmaktadır. Ancak aynı vurgu, yaşlanmaya direnmeyi de 'olağanlaştıracak' söylemler içermektedir. Dolayısıyla 'istisna hali' sürekli bir salınım içinde olmaktadır. Bu noktada neyin bir direniş odağı olduğuna odaklanmaktansa yaşlanmaya yönelik olası söylemlerin dile getirilme biçimlerinin önemli olduğu çıkarımına varmak bu çalışma kapsamında en anlamlı yol olarak görülmektedir. Alternatif medya, özellikle yaşlanma ile ilgili alternatif söylem üretme noktasında çok güçlü argümanlara sahip olmasa da alternatif 'yöntemler' ile bunu sunmak konusunda umut vaad edebilmektedir. Dolayısıyla direnişi, alternatif söylemde değil, ancak alternatif bir gazetecilik pratiğini mümkün kılacak alternatif 'yöntemlerde' aramak oldukça önemli görünmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AGAMBEN, Giorgio; **Dispozitif Nedir? Dost**, Monokl Yayınları, 2012.

AGAMBEN, Giorgio; **Kutsal İnsan- Egemen İktidar ve Çıplak Hayat,** Çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2013.

AKAY, Ali; **Michel Foucault'da İktidar ve Direnme Odakları,** Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2016

AKÇAY, Cengiz; **Yaşlılık Kavramlar ve Kuramlar,** (1. Baskı), Kriter Yayınevi, İstanbul, 2011.

ARIES, Philippe; **Batı'da Ölümün Tarihi,** Çev. Edhem Elhem, Everest Yayınları, İstanbul, 2015.

ATCHLEY, Robert.C.; **Social Forces and Aging – An Introduction to Social Gerontology**, (6. Baskı), Wadsworth Publishing Company, California, 1991.

AYTAÇ, Ahmet Turan; **Ailenin Serencamı – Türkiye'de Modern Aile Fikrinin Oluşması**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2015.

BAUDRILLARD, Jean; **Tüketim Toplumu**, Çev. Ferda Keskin, Nilgün Tutal, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012.

BAUMAN, Zygmunt; **Çalışma, Tüketicilik ve Yeni Yoksulluk**, Çev. Ümit Öktem, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1999.

BAUMAN, Zygmunt; **Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri,** Çev. Nurgül Demirdöven, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012.

BECK, Ulrich; **Risk Toplumu- Başka Bir Modernliğe Doğru,** Çev. Bülent Doğan, İthaki Yayınları, İstanbul, 2014.

BERMAN, Marshall; **Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor-Modernite Deneyimi**, Çev. Ümit Altuğ, Bülent Peker, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.

BLAIKIE, Andrew; **Aging and Popular Culture**, Cambridge University Press, Cambridge, 1999.

BİLGİN, Nuri; **Sosyal Psikoloji**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 2011.

BOCOCK, Robert; **Tüketim,** Çev. İrem Kutluk, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009.

BROGDEN, Mike; **Geronticide**, Jessica Kingsley Publishers, Londen & Philedelphia, 2011.

BUĞRA, Ayşe; **Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika,** (8. Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.

BUTLER, Judith; **Kırılgan Hayat – Yasın ve Şiddetin Gücü,** Çev. Başak Ertür, Metis Yayınları, İstanbul, 2005.

BUTLER, Judith ve ATHANASIOU, Athena; **Mülksüzleşme – Siyasaldaki Performatif,** Çev. Başak Ertür, Metis Yayınları, İstanbul, 2017.

CEYLAN, Harun; **Yaşlılık ve Refah Devleti- Bakım Hizmeti Alan Yaşlılar Üzerine Nicel Bir Araştırma- İsveç Örneği,** Açılım Kitap, İstanbul, 2015.

CİCERO, Marcus Tillius; **Yaşlılık ve Dostluk**, Çev. Hacı Berat, Arya Yayıncılık, 2011.

CUMMING, Elanie ve HENRY, William - Earl; **Growing Old- The Process Of Disengagement,**. Basic Books Inc., New York, 1991.

ÇABUKLU, Yaşar; **Toplumsalın Sınırında Beden**, Kanat Kitap, İstanbul, 2004.

ÇAĞLAR, Türken; **Yaşlı Bakımı- Modeller ve Uygulamalar,** Nika Yayınevi, Ankara, 2017.

DE BEAUVOİR, Simone; **Yaşlılık**, Çev. M. Ali Kayabal, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1970.

DELEUZE, Gilles; **Foucault,** Çev. Burcu Yalım, Emre Koyuncu, Norgunk Yayıncılık, İstanbul, 2013.

EAGLETON, Terry; **Kültür Yorumları**, Çev. Özge Çelik, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011.

ESPING-ANDERSEN, Gosta; **Tamamlanmamış Devrim- Kadınların Yeni Rollerine Uymak** Çev. Selin Çağatay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.

ESTES, Carrol, L. ve BIGGS, Simon ve PHILIPSON, Chris; **Social Theory, Social Policy and Aging – A Critical Introduction**, Open University Press, 2003.

FOUCAULT, Michel; **Öznenin Yorumbilgisi- College de France Dersleri 1981-1982,** Çev. Ferda Keskin, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015.

FOUCAULT, Michel; **Bilginin Arkeolojisi,** Çev. Veli Urhan, Birey Yayıncılık, İstanbul, 1999.

FOUCAULT, Michel; **Cinselliğin Tarihi**, Çev. Hülya Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010.

FOUCAULT, Michel; **Hapishanenin Doğuşu,** Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara, 2006.

FOUCAULT, Michel**; Kliniğin Doğuşu – Tıbbi Algının Arkeolojisi,** Çev. Şule Ünsaldı, Epos Yayınları, Ankara, 2002.

FOUCAULT, Michel; **Entelektüelin Siyasi İşlevi- Seçme Yazılar 1**, Çev. Osman Akınhay, Işık Ergüden, Ferda Keskin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014.

FOUCAULT, Michel, **Büyük Kapatılma – Seçme Yazılar 3**, Çev. Işık Ergüden, Ferda Keskin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011.

FOUCAULT, Michel; **İktidarın Gözü - Seçme Yazılar 4,** Ayrıntı Yayınları, Çev. Işık Ergüden, Ed. Ferda Keskin, İstanbul, 2015

FOUCAULT, Michel; **Kelimeler ve Şeyler – İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi**, İmge Kitabevi, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 2013.

FOUCAULT, Michel; **Toplumu Savunmak Gerekir**, Çev. Şehsuvar Aktaş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.

GIDDENS, Anthony; **Modernite ve Bireysel Kimlik- Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum**, Say Yayınları, İstanbul, 2010.

GIDDENS, Anthony; **Modernliğin Sonuçları**, Çev. Ersin Kuşdil, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012.

GIDDENS, Anthony; **Sosyoloji,** Der. Cemal Güzel, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2012**.**

GILLEARD, Chris ve HIGGS, Paul; **Class, Cohort And Community**, Cambridge, Polity Press, 2005.

GOFFMAN, Erving; **Damga- Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar**, Çev. Ş. Geniş, Levent Ünsaldı, Heretik Yayıncılık, Ankara, 2014.

GÖKBAYRAK, Şenay; **Refah Devletinin Dönüşümü ve Özel Emeklilik Programları,** Siyasal Kitabevi, Ankara, 2010.

GREEN, S.Bryan; **Gerontology and the Construction of Old Age**, Transaction Publishers, New Jersey, 2009.

GULLETTE, Margaret Morganroth; **Agewise- Fighting the New Ageism in America,** The University of Chicago Press, Chicago & London, 2004.

GULLETTE, Margaret Morganroth; **Kültürle Yaşlanmak**, Çev. I. Yıldız, Babil Yayınları, İstanbul, 2013.

HARDT, Michael ve NEGRI Antonio; **İmparatorluk,** Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001.

HARRISON, Robert Pogue; **Gençleşme - Yaşımızın Kültürel Tarihi,** Çev. Merve Pehlivan, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016.

HARVEY, David; **Neoliberalizmin Kısa Tarihi,** Çev. Aylin Onacak, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2015.

HEYWOOD, Andrew; **Siyasi İdeolojiler - Bir Giriş**, Çev. Levent Köker, Adres Yayınları, Ankara, 2007.

HOOYMAN, Nancy, R.ve KIYAK, Asuman; **Social Geronthology – A Multidisciplinary Perspective** (2. Baskı). Massachusetts: Pearson Education Comp. Allyn and Bacon, 1999.

HOOYMAN, Nancy. R.ve KIYAK, Asuman; **Social Geronthology – A Multidisciplinary perspective** (7. Baskı). Boston: Pearson Education Inc., 2005.

JOURDAIN, Anne ve NAULIN, Sidonie; **Pierre Bourdieu'nün Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları**, Çev. Öykü Elitez, İletişim Yayınları, İstanbul 2011.

KALAYCIOĞLU, Sibel, TOL, Uğraş Ulaş, KÜÇÜKURAL, Önder ve KURTULUŞ Cengiz; **Yaşlılar ve Yaşlı Yakınları Açısından Yaşam Biçimleri Tercihleri,** Türkiye Bilimler Akademisi Raporları, 2013.

KALINKARA, Velittin; **Temel Gerontoloji: Yaşlılık Bilimi** (1. Basım), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2011.

KART, Carl, S. ve KINNEY, Jennifer, M.; **The Realities of Aging – An Introduction to Geronthology** (6. Baskı), Pearson Education Comp.MA, 2001.

KOLB, Patricia; **Understanding Aging and Diversity- Theories and Concepts,** Routledge Taylor & Francis Group, London & New York, 2014.

KORAY, Meryem ve ÇELİK, Aziz, **Himmet, Fıtrat, Piyasa- AKP Döneminde Sosyal Politika,** (2. Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul, 2017.

KUMAR, Krishan; **Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları**, Çev. Mehmet Küçük, Üçüncü Baskı, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1995.

LEMKE, Thomas; **Biyopolitika**, Çev. Utku Özmakas, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.

LEVINAS, Emmanuel; **Ölüm ve Zaman,** Çev. Nami Başer, Ayrıntı Yayınları, 2014.

MARX, Karl ve ENGELS, Friedrich; **Nüfus Üzerine,** Çev. Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 2011.

MASSUMİ, Brian; **Kapitalizm ve Şizofreni İçin Kullanıcı Rehberi: Deleuze ve Guattari'den Sapmalar,** çev. Fahrettin Ege, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara, 2013.

MINOIS, Georges, **History Of Old Age**, Polity Press, Cambridge, 1989.

MORGAN, Leslie A. ve KUNKEL Suzanne, R.; **Aging, Society and the Life Course**, 4. Baskı, Springer Publishing Company, 2011.

OKTUĞ ZENGİN, Melis, **Televizyonlarda Yaşlı Temsilleri ve Yaşçılık** (1. Baskı), Kriter Yayınevi, İstanbul, 2015.

ONUR, Bekir; **Gelişim Psikolojisi**, İmge Kitabevi, Ankara, 2014.

ÖZBAY, Ferhunde; **Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus,** İletşim Yayınları, İstanbul, 2015.

ÖZİPEK, Bekir Berat; **Muhafazakârlık - Akıl, Toplum, Siyaset,** Kadim Yayınları, Ankara, 2005.

POWELL, Jason; **Aging and Social Policy- A Foucauldian Excursion**, Nova Science Publishers, New York, 2011.

POWELL, Jason ve CHAMBERLAIN, John Martny; **Social Welfare, Aging and Social Theory,** (1. Baskı), Lexington Books, Maryland, 2012.

POLOMA, Margaret M.; **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, Çev. Hayriye Erbaş, Palme Yayıncılık, Ankara, 2012.

QUADAGNO, Jill; **Aging and the Life Course: An Introduction to Social Geronthology** ,(1. Baskı), McGraw-Hill College, New York, 1999.

RAJAN, Kaushik Sunder; **Biyokapital – Genom Sonrası Hayatın Kuruluşu,** Çev. Ayşe Deniz Temiz, Metis Yayınları, İstanbul, 2012.

RICHER, Rudolf; **Sosyolojik Paradigmalar: Klasik ve Modern Sosyoloji Anlayışlarına Giriş**, Çev. Necmettin Doğan, Küre Yayınları, İstanbul, 2012.

SHAKESPEARE, William; **Size nasıl geliyorsa** (2. Baskı), Çev. Bülent Bozkurt, Remzi Yayınevi, İstanbul, 1999.

STUART – HAMILTON, Ian; **An Introduction to Gerontology,** Cambridge University Press, New York, 2011.

SONTAG, Susan; **Metafor Olarak Hastalık- AIDS ve Metaforları,** Agora Kitaplığı, Çev. Osman Akınhay, İstanbul, 2003.

ŞAHİN, Salih; **Geçmiş Günümüz ve Gelecekte Nüfus Gerçeği,** Pegem Akademi, Ankara, 2018.

ŞAYLAN, Gencay; **Postmodernizm,** İmge Kitabevi, Ankara, 2002.

TEKELİOĞLU, Orhan; **Foucault Sosyolojisi,** Alfa Aktüel Kitabevi, Bursa, 2003.

TOPAK, Oğuz; **Refah Devleti ve Kapitalizm- 2000'li Yıllarda Türkiye'de Refah Devleti,** İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

TOPAKKAYA, Arslan; **Felsefe, Din ve Kültür'de Zaman,** Paradigma Yayınları, 2013.

TUFAN, İsmail; **Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık – Sosyolojik Yaşlanma** (1. Baskı), Aykırı Yayıncılık, İstanbul, 2002.

TUFAN, İsmail; **Türkiye'de Yaşlılığın Yapısal Değişimi** (1. Baskı), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2014.

WALLACE, Ruth A. ve WOLF, Alison; **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, Çev. Leyla Elburuz ve M. Rami Ayas, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2012.

VEYNE, Paul; **Foucault, Düşüncesi, Kişiliği,** Çev. Işık Ergüden, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2014.

VICTOR, Christina; **The Social Context Of Ageing** (1. Baskı), Routledge, London & New York, 2005.

YENTÜRK, Nurhan ve KURTARAN, Yörük ve NEMUTLU, Gülesin; **Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012.

YILDIZ, Dinçer; **Henri Bergson'un Felsefesi- Kozmik Bir Füg Gibi Gelişen Dünya Görüşü,** Bağlam Yayıncılık, İstanbul

MAKALELER & SÜRELİ YAYINLAR

AĞIRTAN, Tuba İnci; "Metalaşma ve Sağlıkta Dönüşümün Sınırları - Türkiye Örneği", İçinde: Özbay C. ve Terzioğlu A. ve Yasin Y. (Ed.) **Neoliberalizm ve Mahremiyet – Türkiye'de Beden, Sağlık ve Cinsellik,** , Metis Yayınları, İstanbul, s. 31-45

ALPER, Yusuf; "Sosyal Güvenlik", İçinde: Tokol A. ve Alper Y. (Ed.) , **Sosyal Politika,** Dora Yayıncılık, Bursa, 2014, s.203-238.

ALTAN, Ömer Zühtü ve ŞİŞMAN, Yener; "Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar", **Kamu-İş C: 7 S:2,** 2003, s.1-36

ARUN, Özgür; "Yaşlı Bireyin Türkiye Serüveni: Kaliteli Yaşlanma İmkânı Üzerine Senaryolar", **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** 7(2):313-330(2008), s. 313-330

ATCHLEY, Robert. C.; "A Continuity Theory of Normal Aging", İçinde: Gubrium J ve Holstein J (Ed..) **Aging and Everyday Life**, Blackwell Publishers, Oxford, 2000, s. 47-62.

BAARS, Jan, DANNEFER, Dale, PHILIPSON, Chris ve WALKER, Alan "Introduction: Critical Perspectives in Social Gerontology", İçinde: Baars J, Dannefer D, Philipson C., Walker A. (Ed.) , A**ging, Globalization and Inequality- The New Critical Gerontology,** , Baywood Publishing Company, Amityville, 2006, s. 1- 14.

BORA, Aksu; "Türkiye'nin Refah Rejimi: Neoliberalizm, Kültürel Muhafazakârlık ve Yeniden Tanımlanan Toplumsal Dayanışma", İçinde: Dedeoğlu S. Ve Elveren A.Y. (Ed.), **Türkiye'de Refah Devleti ve Kadın,** İletişim Yayınları, İstanbul, s. 47-71.

BOZKIR SERDAR, Aysu; "Sosyal Politika Kavramı - Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'de Sosyal Politika", İçinde: Tokol A. ve Alper Y. (Ed.) **Sosyal Politika,** Dora Yayıncılık, Bursa, 2014, s.1-59.

BYTHEWAY, Bill; "Ageism", İçinde: Johnson M.L. (Ed..)**, The Cambridge Handbook of Age and Ageing**, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, s.338-345.

CUMMING, E. Mark; " Further Thoughts on the Theory Of Disengagement" , İçinde: Gubrium J. ve Holstein J. (Der.) **Aging in Everyday Life**., Blackwell Publishers, Malden ve Oxford, 2000, s.25-46.

ÇELİK, Aziz; "Muhafazakâr Sosyal Politika Yönelimi: Hak Yerine Yardım – Yükümlülük Yerine Hayırseverlik", **İ.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** No. 42, İstanbul, Mart 2010, s. 63-81.

DAL, Süleyman; "Sosyal Politikanın Dönüşümünü Küreselleşme Üzerinden Anlamak", **Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi,** Volume 1, Issue 1, 2017, s. 4-18.

DANNEFER, Dale; "The Waters We Swim: Everyday Social Processes, Macrostructural Realities And Human Aging", İçinde: Shaie W.K. ve Adeles R.P

(Der.), **Social Structures and Aging Individuals**, Springer Publishing Company, 2008, s.3-22.

DEACON, Bob; "Küreselleşme ve Sosyal Politika: Hakkaniyetli Bir Refaha Tehdit", İçinde: Buğra A ve Çağlar Keyder, **Sosyal Politika Yazıları- Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu,** çev. Burcu Yakut Çakar, Utku Barış Balaban, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s. 101-259.

DEMİROL, Aygül, BOZDAĞ, Gürkan., KART, Cavit., GÜRGAN, Timur.;"Yaşlanma Fizyolojisi ve Olası Teoriler", **Türk Geriatri Dergisi**, 2006, s.250-255

ESPING- ANDERSEN, Gosta; "Toplumsal Riskler ve Refah Devletleri", İçinde Buğra A. ve Keyder Ç. (Ed.), **Sosyal Politika Yazıları- Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu,** Çev. Burcu Yakut Çakar, Utku Barış Balaban, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s. 33-53.

ESPING- ANDERSEN, Gosta; "Altın Çağ Sonrası? Küresel Bir Ekonomide Refah Devleti İkilemleri", İçinde Buğra A. ve Keyder Ç. (Ed.), **Sosyal Politika Yazıları- Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu,** çev. Burcu Yakut Çakar, Utku Barış Balaban, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s.53-101.

FASSIN, Didier; "The Biopolitics of Otherness: Undocumented Foreigners and Racial Discrimination in French Public Debate" , **Anthropology Today,** Vol. 17, No. 1 Feb., 2001, s.3-7.

GAMBETTİ, Zeynep; "Marx ve Arendt: Emek, İş, Eylem Üzerinden Üç Siyaset Biçimi", **Birikim Dergisi No. 217**, Mayıs 2007, s.46-54.

GÖREGENLİ, Melek; "Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık", İçinde: Çayır K, Ceyhan M.A. (Ed.), **Ayrımcılık,** İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012.

GÖRGÜN BARAN, Aylin; "Yaşlılık Sosyolojisi", İçinde: Kalınkara V. (Ed.), **Yaşlılık: Disiplinler Arası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler,** Odak Yayınevi, Ankara, 2004, s.35-57.

GÜNGÖR, Fatih ve Özuğurlu Metin; "İngiliz Yoksul Yasaları: Paternalizm, Piyasa ya da Sosyal Devlet", **No.3, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi 'İngiliz Yoksul Yasaları' Doktora Semineri Tartışma Metinleri,** Ankara, Şubat 1997, s.1-38.

HAZAN, HAIM; "The Personal Trap: The Language of Self Presentation", İçinde: Gubrium J, Holstein J.A (Ed.), **Aging And Everyday Life,** (19-24) Blackwell Publishers, Oxford, 2000, s. 19-24.

IŞIĞIÇOK, Özlem; "Temel Sosyal Politika Sorunları", İçinde: Tokol A. ve Alper Y. (Ed.) **Sosyal Politika,** Bursa, 2014,s. 119-159.

İNCEOĞLU, Yasemin, ÖZÇETİN, Burak, TOL, Meltem Gökmen, ALKURT, Saygın Vedat; "Sağlık ve Hoşnutsuzlukları: Sağlık Kanaat Önderlerinin Sosyal Medya Söylemleri ve Sağlığın Tıbbileştirilmesi", İçinde: Alptekin D. (Ed.) **Hasta Toplum-Cinsiyetçilik, Tıbbileştirme ve Tüketime Dair Sağlık Çözümlemeleri**, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 101-125.

JEANNIERE, Abel; **"**Modernite Nedir?" İçinde: Küçük M. (Ed.), **Modernite Versus Postmodernite,** Çev. Nilgün Tutal, Say Yayınları, İstanbul, 2011,s. 111-125.

JOHNSON, Kimberly. ve MUTCHER, Jan ; "The Emergence of a Positive Gerontology: From Disengagement To Social Involvement", **The Gerontologist** 54(1), 2013, s .93-100.

KALAYCIĞLU, Sibel; "Yaşlılıkla Baş Etme ve Direnlilik Stratejileri", İçinde: Ceylan H. (Ed.), **Yaşlılık Sosyolojisi,** Nobel Yayıncılık, 2016, s. 157-169.

KALKAN, Melek; "Yaşlılık: Tanımı, Sınıflandırması Ve Genel Bilgiler", İçinde: Ersanlı K, Kalkan M (Ed.), **Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açıdan Yaşlılık**, Pegem Yayınları, Ankara, 2008, s.1-20.

KAPAR, Recep; "AKP İktidarıjnda Sosyal Sigoralar", İçinde: Koray M. ve Çelik A. (Ed.), **Himmet, Fıtrat, Piyasa – AKP Döneminde Sosyal Politika,** İletişim Yayınları, 2017, s. 195-229.

KAUFMAN, Sharan R.; "The Ageless Self", İçinde: Gubrium J, Holstein J.A. (Ed.), **Aging and Everyday Life,** Blackwell Publishers, Oxford, 2000, s. 103-112

KATZ, Stephen; "Alarmist Demography: Power, Knowledge and the Elderly Population", **Journal of Aging Studies,** Jai Press Inc, Volume 6, Number 3, 1992, s. 203-225.

KAYGUSUZ, Canani; "Yaşlılık Kuramları", İçinde: Ersanlı K, Kalkan M, **Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açıdan Yaşlılık,** Pegem Yayınları, Ankara, 2008,s. 215-250.

KOÇ, Mustafa; "Yaşlılık Psikolojisi İle İlgili Yapılan Bilimsel Çalışmaların Tarihi ve Literatürü Üzerine Bir Araştırma", **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,** 2000, s. 289 – 308.

KOHLI, Freya Dittman; "Self and Identity", İçinde: Johnson M., **The Cambridge Handbook of Age and Ageing ,** , Cambridge University Press, Cambridge, 2005, s. 275-291.

KORAY, Meryem; "AKP Dönemi: Neoliberalizm, Neo-Muhafazakarlık, Neo-Poopülizm Beşiğinde Sallanan Sosyal Devlet ve Sosyal Politika", İçinde: Koray M. ve Çelik A. (Ed.) **Himmet, Fıtrat, Piyasa – AKP Döneminde Sosyal Politika,** ed. Meryem Koray, Aziz Çelik, İletişim Yayınları, 2017,s.11-55

KORKMAZ, Nilüfer; "Türkiye'de Yaşlılık ve Sosyal Politika – Yaşlılık Sosyal Politikadan Ayrı Düşünülebilir Mi?", İçinde Korkmaz N. ve Yazıcı S. (Ed.) **Küreselleşme ve Yaşlılık- Eleştirel Gerontolojiye Giriş,** Ütopya Yayınevi, Ankara, s. 189-215.

KOYUNCU, Emre; "Foucault'nun Siyaset Felsefesinde Biyopolitikanın Doğuşu", İçinde. Kartal O. (Ed.), **Biyopolitika- Foucault'dan Günümüze Biyopolitikanın İzdüşümleri- Cilt 2,** NotaBene Yayınları, Ankara, 2016, s.21-61

LYNOTT, Robert. J. ve LYNOTT, Patrica Passuth; "Tracing The Course of Theoretical Development in The Sociology of Aging, **The Gerontologist 36**(6) , 1996, s. 749-760.

MACNICOL, John; "Ageism and Age Discrimination", İçinde: Macnicol J. (Ed.), **Age Discrimination: an Historical and Contemporary Analysis**, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.

MARSHALL, Thomas Humphrey; "Yurttaşlık ve Sosyal Sınıf", İçinde: Buğra A, Keyder Ç, **Sosyal Politika Yazıları- Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu,** Çev. Burcu Yakut Çakar, Utku Barış Balaban, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s. 19-33.

NEUGARTEN, Bernice ve HAGESTAD Gunhild; "Age and the Life Course", İçinde: Binstock R. ve Shanas E., (Ed.), **Handbook of Aging and the Social Sciences,** D. Van Nostrand Company, New York, s. 35-55.

ÖREN, Ezgi; "Neoliberal Yönetimsellik, Çalışma İlişkileri ve 'Girişimci Özne'", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,** Cilt 29, Sayı 1, Erzurum, 2015, s. 155-169.

ÖZDİL, Kemal; "Aşağdan Biyopolitika: Biyoiktidarın Yeni Çağı ve 'Yaşam Siyaseti", İçinde. Kartal O. (Ed.), **Biyopolitika- Foucault'dan Günümüze Biyopolitikanın İzdüşümleri- Cilt 2,** NotaBene Yayınları, Ankara, 2016, s.259-299.

ÖZMAKAS, Utku; "Hardt ve Negri: Biyopolitikanın Kurucu Uğrağı", İçinde. Kartal O. (Ed.), **Biyopolitika- Foucault'dan Günümüze Biyopolitikanın İzdüşümleri- Cilt 2,** NotaBene Yayınları, Ankara, 2016, s.167-193.

ÖZTÜRK, Osman; "Sağlıkta Neoliberal Dönüşüm ve Hak Kayıpları", İçinde: Koray M. ve Çelik A. (Ed.), **Himmet, Fıtrat, Piyasa – AKP Döneminde Sosyal Politika,** İletişim Yayınları, 2017, s. 77-99.

PEACE, Sheila, DİTTMANN-KOHLİ, Freya, WESTERHOF, Gerben, J., BOND, John; "The Ageing World", İçinde: Sheila Peace, Freya Dittmann-Kohli, Gerben J. Westerhof, John Bond (Ed.), **Ageing in Society,** İkinci Basım, Sage Publications, California, 2008,s. 1-15

PHILIPSON, Chris. ve BAARS, Jaan; "Social Theory and Social Ageing" İçinde: Bond J, Peace S.M. , Dittmann-Kohli F., Westerhof G. (Ed). **Ageing in Society**, (2. Basım). Sage Publications, California, 2008, s. 68-85.

PHILLIPSON, Chris; "Yaşlanma ve Küreselleşme: Eleştirel Gerontoloji ve Ekonomi Politik Sorunları", İçinde: Korkmaz N. ve Yazıcı S. (Ed.) **Küreselleşme ve Yaşlılık - Eleştirel Gerontolojiye Giriş,** Ütopya Yayınevi, Ankara, 2014, s. 67-92.

POWELL, Jason L., BIGGS, Simon, WAHIDIN, Azrini; "Exploring Foucault and Bio-medical Gerontology in Western Modernity", İçinde: Powell J., Wahidin A., **Foucault and Aging**, Nova Science Publishers, New York, 2006, s. 1-17.

POWELL, Jason; "Küresel Yaşlanma: Eğilimler, Sorunlar ve Karşılaştırmalar", Korkmaz N. ve Yazıcı S. (Ed.), **Küreselleşme ve Yaşlılık- Eleştirel Gerontolojiye Giriş**, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2014, s. 135-169.

STREET, Debra; "Sociological Approaches to Understanding Age and Aging", İçinde: Blackburn J.A ve Dulmus J.N (Ed.), **Handbook of Gerontology - Evidence Based Approaches to Theory, Practise And Policy**. John Wiley & Sons Inc., New Jersey, 2007.

TAŞCI, Faruk; "Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri", **Çalışma ve Toplum Dergisi,** 2010/1, s. 175-202.

TAŞCI, Faruk; "Refah Devleti ve Yaşlılık Algısı: Türkiye Üzerinden Değerlendirmeler" İçinde: Altuntaş B. (Der.) **Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Politika,** Nobel Kitap, Ankara, 2016, s. 35-57

TOKOL, Aysen; "Sosyal Politikanın Tarafları", İçinde: Tokol A. ve Alper Y. (Ed.), **Sosyal Politika**, Bursa, 2014, s.75-98.

TOKOL, Aysen; "Türkiye'de Sosyal Politika", İçinde: Tokol A ve Alper Y, **Sosyal Politika,** Dora Yayıncılık, Bursa, 2014, s. 59-75.

ULUTÜRK, Süleyman ve DANE, Kutlu, "Sosyal Güvenlik: Teori, Dönüşüm ve Türkiye Uygulaması", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,** C.8, N. 29, Yaz 2009, s. 114-142.

URHAN, Gülcan ve URHAN, Betül; "AKP Döneminde Sosyal Yardım", İçinde: Koray M. ve Çelik A. (Ed.) **Himmet, Fıtrat, Piyasa – AKP Döneminde Sosyal Politika,** İletişim Yayınları, 2017, s.229-259.

WILSON, Gail; "A Postmodern Approach to Structured Dependency Theory", **Journal of Social Policy 26,3**, 1997, s. 341-350.

VAN DIJK, Silke; "The Appraisal of Difference: Critical Gerontology and the Active Aging Paradigm", **ELSEVİER Journal of Aging Studies**, 2014, s.93-103.

YAZICI, Suzan, "Gerontoloji ve Gelişim Süreci", İçinde: Korkmaz N. ve Yazıcı S (Ed.), **Küreselleşme ve Yaşlılık – Eleştirel Gerontolojiye Giriş**, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2014, s.21-39.

TEZLER

CAN, Rana; "Tıp Etiği Çerçevesinde Geriatri Ve Gerontoloji Alanlarında Umut Yönetimi", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,** Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

ECE, Ayhan; "Michel Foucault Düşüncesinde Söylem, Düzen ve Hakikat", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,** İstanbul, 2009.

KURT, Gökhan; "Türkiye'de Yaşlılık Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış (Sivas İl Örneği)" ,**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi"**, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

ÖZCAN, Mustafa; "Aktif Yaşlanmaya Yönelik Sosyal Güvenlik Politikaları", Gazi Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi,** Ankara, 2010.

ÖNDER Erol, Pelin; "Sosyolojik Perspektiften Demografik Yaşlanma: Toplumsal, Ekonomik ve Politik Alanlarda Yaşlı Failliği", **Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,** 2011.

TALAY ÖZEL, Özlem; "Michel Foucault'da Dilin Fonksiyonu", **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,** Denizli, 2005.

TURGUT, Hasan; "Makine Olarak İnternet: Toplumsal Hareketler – Yeni Medya İlişkisine Dair İmkân ve Sınırlılıklar" , **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi,** İzmir, 2016, s. 326

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

NEUGARTEN, Bernice, L., ve NEUGARTEN, Dail; A., "Age in the Aging Society", **Daedalus Vol 115(1), The Aging Society,** Winter 1986, MIT Press, http://www.jstor.org/stable/20025024 (Erişim Tarihi 25.03.2016).

http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2709&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch (Erişim Tarihi: 14.09.2018)

http://bianet.org/bianet/sayfa/hakkimizda (Erişim Tarihi: 15.02.2018)

ÇIĞ, Muazzez İlmiye; **Gilgameş – Tarihte İlk Kral Kahraman,** Kaynak Yayınları

https://media.turuz.com/users/bey-2016-1/0029-Gilgemish_tarixde_ilk_kiral_qahraman-muezziz_ilmiye_chigh.pdf (Erişim Tarihi: 07.07.2019)

EKLER

EK -1 HÜRRİYET GAZETESİ ELEŞTİREL ANALİZ HABERLERİ

EK 1.1. Hürriyet Gazetesi - Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma

EK 1.1.1. Hürriyet Gazetesi- Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma- Haber 1

Kenter ve Aral'a başarı plaketi

Türk tiyatrosunun duayeni Müşfik Kenter ve Türk mizah ustası Oğuz Aral'a Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi GEBAM tarafından yaşam boyu başarı plaketi verildi.

Plaket töreninde ünlü mizahçı Oğuz Aral yaşlanma üzerine küçük bir gösteri sergileyerek salondaki konukları kahkahalara boğdu. Gösteri sırasında yaşlanmaya vakit bulamadığını, çünkü sürekli meşgul olduğunu ve meşgul olanların da kolay kolay yaşlanamadığını söyleyen Aral, "Genç kalmanın en büyük sırrı mizahtır. Mizahtan anlayan biriyseniz ihtiyarlamanız mümkün değildir" dedi.

Müşfik Kenter ise Oğuz Aral'ın Bunama ve Saçmalık adlı iki mizah yazısını etkileyici sesiyle okuyarak salondaki konukları gülmekten kırıp geçirdi.

EK 1.1.2. Hürriyet Gazetesi - Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma-Haber 2

Başbakan Erdoğan progeri hastası Gamze ile görüştü

refid:25731857 ilişkili resim dosyası

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Almanya ve Hollanda'da faaliyetlerini sürdüren bazı Türk sivil toplum kuruluşlarının (STK) temsilcileriyle görüştü. Bunun ardından halk arasında yaşlılık hastalığı olarak bilinen progerie hastası 14 yaşındaki Gamze Yağar'ı ziyaret etti.

Almanya'da yaşayan Kayserili bir ailenin çocuğu olan Yağar, Başbakan Erdoğan'a kendi yaptığı resimlerinden oluşan 2014 yılı takvimini hediye etti.

BAŞBAKAN VE GAMZE BÖYLE POZ VERDİ

Başbakan'a Türkiye'de kendisiyle aynı hastalığa sahip kişilerle buluşma isteğini ileten Yağar, Başbakan'dan bu konuda olumlu yanıt aldı.

Progerie, halk dilinde erken yaşlanma hastalığı olarak biliniyor. Dünyada, Gamze gibi progerie hastası olan 40 kişi daha bulunuyor. Bunlardan ikisi Türkiye'de yaşıyor.

EK 1.2. Hürriyet Gazetesi – Nüfusun Biyopolitikası

EK 1.2.1. Hürriyet Gazetesi – Nüfusun Biyopolitikası- Haber 1

Dünyanın geleceğini bekleyen sorun: Yaşlılık

refid:16053367 ilişkili resim dosyası

Dünya nüfusu yaşlanıyor ve bu zannedilene kıyasla çok daha hızlı gerçekleşiyor. Şu an, dünya nüfusu 28 yaşın altında ve üstünde olanlar arasında ikiye ayrılmış durumda. 21'inci yüzyılın ortalarına geldiğimizde, bu rakam 40 olacak. Bu gidişle 2018 yılında bir ilk yaşanacak ve 65 yaşında olan insan sayısı, beş yaşındaki çocukların sayısını aşacak.

Ekonomide küreselleşme, nüfusun yaşlanmasıyla birlikte hızlanıyor. Aynı zamanda, dünya nüfusu da küreselleşmenin hız kazanmasıyla daha hızlı yaşlanıyor. Bu dinamikler, uluslararası rekabette ülkelerin zenginlik ve refahını önemli ölçüde etkiliyor. ABD ve diğer zengin ülkeler, yaşlanan nüfuslarını sağlık ihtiyaçlarını gidermek ve yoksulluktan uzak tutmak adına sahip oldukları ekonomik dengeyi kaybediyor.

Bu sürecin en iyi gözlemlendiği ülke olan Çin'de, artan ekonomik zenginlik 100 milyonlarca genci Pekin ve Şenzen gibi metropollere taşınmaya itti. Çin genelinde dev fabrikalar inşa etmeye başlayan şirketlerden Foxconn Technology, bugün 25 yaşın altında neredeyse 920 bin işçi çalıştırıyor. Ancak yaşlı işçiler, küreselleşen ekonominin dışında kalıyor: Kırsal kesimlerde kalıyor, şehirlerde ise genç insanların kalacağı apartmanlara yer açmak için evlerinden oluyorlar.

Ancak 2015 yılında Çin'in 65 yaş altı çalışma nüfusu erimeye başlayacak. 65 yaş üstü insan sayısının 300 milyon artacağı 2050 yılında ise Çin ABD'den daha yaşlı bir ulus haline gelecek.

Bu gidişatı tersine çevirebilmek için, Çin henüz nüfusu genç iken dünyanın üretim ve sermayesini kendisine çekmeye çalışıyor. Bunu da, ağırlıklı olarak genç işçilerini emekli maaşı ve sağlık sigortası kapsamı dışında bırakarak yapıyor. Kısaca, imtiyazlardan yoksun ve ödemeleri ihmal edilen bir işçi sınıfı oluşturuluyor. Üretimlerini Çin'e kaydıran veya Çin'den mal alan ülkeler ise bu ülkedeki dengeye uyum sağlamak için kendi topraklarındaki yaşlı çalışanlarından kurtulmayı tercih ediyor.

Toplumlardaki yaşlanma, sermayenin küresel alandaki akışını değiştiriyor. Yüksek maaşlı yaşlı çalışanlara sahip ülkeler, daha fazla getirisi olan genç ekonomilere yatırım yapıyor. Çin, genç iş gücü sayesinde düşük maliyetli ekosistemini muhafaza ediyor ve genç bir ekonomiden getiri elde etmek isteyen yabancı yatırımlardan fayda sağlıyor.

YAŞLILIK NEREDEN DOĞUYOR?

Küreselleşmenin iki faktörü toplumların hızlı yaşlanmasında rol oynuyor. Bunlardan ilki, gelişen sağlık teknolojisi, tıbbi buluşlar ve okuryazarlığın yayılmasıyla ortalama yaşam süresinin neredeyse dünyanın her tarafında artması. Bir diğer önemli unsur ise, yaşlanan toplumların daha az çocuk yapması.

Küresel ekonomide etkin olmak isteyen gelişmekte olan ülkeler, küçük aileleri teşvik etmek için iki yöntem kullanıyor: Genç kadınlara sunulan eğitim ve iş olanakları artıyor; kentleşme yayılıyor. Şehirlere yerleşen kadınlar işleri için çocuk yapmayı erteliyor. Diğer yandan, çocuk yetiştirmek gittikçe daha pahalı bir hale geliyor.

Göçler, genç nüfusu toplumlardan sürerek yaşlılığı tetikliyor. Bugün İspanya nüfusunun yüzde 12'sini oluşturan göçmenlerin çoğunluğu Ekvador'dan geliyor. Ekvador, geride kalan yaşlı nüfusuyla çok az gelişim şansı bulabiliyor.

ABD NASIL ETKİLENİYOR?

Küreselleşme ve yaşlanan nüfusun etkisini hisseden ABD iş piyasası, 2001 ve 2007 yılları arasında Çin'e 2.3 milyon iş kaybetti. En çok kaybı, düşük yetenekli yaşlı işçilerin oluşturduğu üretim sektörü verdi. Yeni yetenekler elde etmekte zorlanan yaşlı nüfus zamanla daha zor iş bulabilir hale geliyor ve düşük ücrete razı oluyor.

Geçtiğimiz Aralık ayında ABD'de 55 yaş üstü ve işsiz olanların sayısı yüzde 331 arttı. 2007 ile 2010 yılları arasında iş aramayı kesen 55 yaş ve üstü kişilerin sayısı ise beş kat artış gösterdi.

Diğer yandan ABD, diğer gelişmiş ülkelere kıyasla yaşlı nüfusuna esneklik gerektiren iş alternatiflerini daha başarıyla sunabiliyor.

NÜFUS DAHA NE KADAR ARTACAK?

Dünyanın yeniden gençleşme ihtimali, yakın gelecek için çok düşük bir olasılık. Şehirleşme daha da hızlanmasına kesin gözüyle bakılırken insanların kırsal alanlara ve daha büyük aile ortamlarına geri dönmesini gerektirecek şartların ortaya çıkması beklenmiyor.

Dünya yaşlandıkça, bu alışılmadık değişimin toplumlarımızı nasıl olumsuz etkileyebileceğini, ülkeleri zayıflatabileceğini ve yaşlı insanları toplum dışına itebileceğine dikkat etmemiz gerekiyor. Bugün sanki küresel güç elde etmek yaşlı insanları toplumda göz ardı etmeye bağlıymış gibi görülüyor.

Artan yaş ile büyüyen harcamalar ABD'de mali endişelere neden olurken, Avrupa'da emekli maaşlarını karşılamayan hükümetleri protesto etmek isteyen göstericiler sokaklara dökülüyor. Eğer yaşlanan toplumlarla ekonomik faktörlerin nasıl kesiştiğini anlarsak, yaşlı ve genç nüfustan o kadar yararlanabiliriz.

EK 1.2.2. Hürriyet Gazetesi – Nüfusun Biyopolitikası- Haber 2

Türkiye'de de yaşlı nüfus artıyor

EGE Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Çiçek Fadıloğlu, tüm dünyada yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranının giderek arttığını belirterek, "Dünyada 629 milyon olan 60 ve üstü yaşlı nüfusun, 2050 yılında 2 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Ülkemizde yaşlı nüfus oranının 2010 yılında yüzde 7.1, 2030 yılında yüzde 15 olması beklenmektedir. Avrupa Bölgesi'nde de yaşlı nüfus oranının 2025 yılına kadar yüzde 28'e ulaşacağı tahmin edilmektedir" dedi.

65 yaşın yaşlılığın başlangıcı olarak kabul edildiğini belirten Prof. Dr. Fadıloğlu, "Ancak bu yaşlanma sürecini etkileyen katılım, yaşam biçimi, iş, beslenme alışkanlıkları, kronik hastalıklar ve kişilik özellikleri gibi birçok bireysel farklılığın olduğu da vurgulanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün sınıflandırmasına göre; 45- 59 yaşları orta yaş, 60- 74 yaşları yaşlılık, 75- 89 yaşları ihtiyarlık, 90 yaş ve üzeri ileri yaşlılık olarak sınıflandırılmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü yaşlanmanın toplumlar için bir ayrıcalık olduğunu belirtmekte, tıp, bilim ve teknoloji üçgenindeki gelişmelerin ve doğum oranlarındaki azalmanın, toplumların yaşlanmasında temel taşı oluşturduğu ifade edilmektedir" diye konuştu.

ABD'de de yaşlılar toplam nüfusun yüzde 13'ünü oluşturmasına karşılık, bu oranın ülkemizde yapılan 1985 nüfus sayımında yüzde 4.2 iken, 2005 yılında yüzde 6.3 olarak saptandığını belirten Prof. Dr. Fadıloğlu, "1998 verileri ise yaşlı nüfusun 3.5 milyon olduğunu göstermektedir. Ülkemizde bu oranın 2030 yılında yüzde 15'e ulaşması beklenmektedir" dedi.

Avrupa ülkelerinde ortalama yaşam beklentisinin artış gösterdiğini kaydeden Prof. Dr. Fadıloğlu, "İzlanda'da kadınlarda 79.2, erkeklerde 73, İskandinav ve Batı Avrupa ülkelerinde kadınlarda 75, erkeklerde 72.7 olduğu ve bu oranların gelecek yıllarda 80- 90'lı yaşlara çıkmasının tahmin edildiği belirtilmektedir. Gelişme sürecinde olan ülkemizde ise, ortalama yaşam ömrü 1960 yılında 55 yıl, 1990 yılında 60 iken, 2005 yılında yaşam süresi kadında 72.7, erkekte 68 yıl olmuş ve bu sürenin 2010 yılında kadında 73.8, erkekte de 69 olması beklenmektedir" diye konuştu.

Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre en yaşlı bölgenin yüzde 11.1 oranında yaşlı nüfusu ile Avrupa olduğunu açıklayan Prof. Dr. Fadıloğlu, "Ülkemizdeki yıllara göre artış gösteren yaşlı nüfus oranlarına baktığımızda Türkiye 1985 yılında genç toplum iken, 1998- 2005 yılında olgun toplum olarak değerlendirilmiştir ve 2010 yılı tahminlerine göre yüzde 7.1 oranı ile yaşlı toplum olarak nitelendirilecektir. Bu durumda yaşlılık sadece yaşlıları ilgilendiren bir sorun olmaktan çıkıp toplumsal bir sorun haline gelmiştir" dedi.

EK 1.3. Hürriyet Gazetesi – Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci

EK 1.3.1. Hürriyet Gazetesi – Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci – Haber 1

Yarın yaşlıların günü

Yarın 1 Ekim Dünya Yaşlılar Günü. Gün dolayısıyla tüm dünya ülkelerinde yaşlıların sorunları ve onlara daha iyi yaşam koşulları sağlamak için yapılması gerekenler sorgulanıyor, eğlencelerin de aralarında bulunduğu çeşitli etkinlikler düzenleniyor.

Türkiye'deki nüfus içinde tıbbi anlamda "yaşlı" sayılabilecek 5 milyon kişi bulunuyor. Türkiye Yaşlılık Konseyi Derneği Başkanı Mete Bora, 1 Ekim Dünya Yaşlılar Günü dolayısıyla Yaşlılar Hakkında Temel İlke, Hak ve Beklentiler Deklarasyonu'nu kamuoyunun dikkatine sundu.

MADDİ MANEVİ SORUNLAR

Türkiye'de yoksulluk, hastalık gibi ağır sorunlarla başetmek zorunda kalan yaşlılar, bunlardan ya da başka nedenlerden kaynaklanan ilgisizlik, yalnızlık gibi ağır manevi sorunlarla da başetmek zorunda kalıyorlar.

Yaşlılar Deklarasyonu'nun birinci maddesi, "Cinsiyeti, soyu, ırkı, yaşı, innacı, yaşam biçimi, dünya görüşü, ekonomik ve sosyal konumu ne olursa olsun, bütün kıdemli yurttaşlar; onurlu, saygın ve bağımsız bir yaşam sürme hakkına sahiptirler. Yaşlı hakları, yaşlı bireyin kendisine olduğu kadar, diğer bireylere ve topluma karşı taşıdığı sorumluluğu da kapsar" ifadesini içeriyor.

Yaşlıların bağımsız ve isterlerse sosyal hizmet destekli bir yaşam sürme, özgürce seyahat edebilme, hareket serbestisi sağlayacak düzenlemeleri talep etme, gereksinim durumunda yaşam koşullarını dikkate alan çağdaş bakım hizmetlerini talep etme haklarına sahip olduklarını içeren Deklarasyonda şu maddeler bulunuyor:

"Yaşlılar; istedikleri bir çevrede yaşamlarını sürdürme özgürlüğüne, toplumsal bir sorumluluk üstlenme, saygı bekleme, insan onuruna yakışır bir yaşam sürme, başkalarına bağımlı olsalar dahi, onurlarını zedeleyen tutum ve davranışları reddetme haklarına sahiptirler.

Yaşlılar; kendilerini geliştirme, eğitme ve yaşamlarını yönlendirme, inançlarına uygun ibadet yerlerini (cami, kilise, sinagog, vb.) kullanma, sosyal çevrelerini seçme, kültürel etkinliklere, boş zamanlarını değerlendirme ve spor etkinliklerine katılma haklarına sahiptirler.

Yaşlılar; demokratik haklarını kullanma ve ifade etme, çıkarlarının korunması için örgütlenme, sosyo-kültürel, politik ve toplumsal katılımı sağlamak için etkinlikler düzenleme haklarına sahiptirler.

Yaşlılar, yaş ayrımcılığının engellenmesi ve bu konuda toplumun bilinçlendirilmesi için gerekli olan önlemlerin devlet, yerel yönetimler ve ilgili kurumlar tarafından alınmasını talep etme, ücretli ve gönüllü çalıştıkları işyerlerinde yaş ayrımcılığından dolayı dışlanmama, hukuki işlemlerde itiraz olmadığı sürece, yaş ayrımcılığı nedeniyle istenen belgelerin kaldırılmasını talep etme haklarına sahiptirler."

SAĞLIK HİZMETLERİ

Yaşlılar Deklarasyonu'nda sağlık hizmetlerine de bir bölüm ayrılmış durumda bulunuyor. Yaşlıların sağlık hizmetlerine etkin ve rahat ulaşabilme, hizmetlerden etkin bir şekilde yararlanma, yaşlı sağlığı birimleri ve klinikleri, yoğun bakım, acil yardım gibi özel hizmet modellerinden yararlanma, eğitilmiş yardımcı personel tarafından bakılma hakları bulunuyor.

Deklarasyonda devletin Ulusal Yaşlılar Politikası geliştirmesi ve uygulaması gerektiği belirtilirkken, yerel yönetimlerin yaşlılara hizmetlerini indirimli vermeleri önerildi.

DEVLET GÜVENCESİNDE EVDE BAKIM

Deklarasyonda, "Sağlık sorunu olan yaşlı birey.in, bakımının sürekliliğinin sağlanması için kurum bakımından sonra evde bakım hizmetlerinin de devlet güvencesine alınması gerekmektedir" denildi.

Yaşlıların sağlık durumlarına göre düzenlemelerin yapılabilceeği uygun konuta sahip olabilmelerinin istendiği Deklarasyonda "Yaşlılar, konutlarında ve konuftlarının dışında güvenli bir ortamda yaşama hakkına sahip olabilmelidirler. Bu konuda yerel yönetimlerin etkin görev alması sağlanmalıdır. Yalnız yaşayanların güvenceye alınması sağlanmalıdır" maddesi yer aldı.

Deklarasyon şu cümleyle bitti:

"Yaşlanma, evrensel bir süreçtir ve toplumun 'Sağlıklı, Başarılı ve Üretken' yaşlanabilmesi için ve 'Yaşlıların Haklarının Korunması' konularına emek veren, katkıda bulunan tüm kurum ve kuruluşlar, önümüzdreki yıllar için son derece önemli ve saygın bir misyon üstlenmektedirler."

EK 1.3.2. Hürriyet Gazetesi – Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci – Haber 2

Çığ'a 'Kıdemli Vatandaş' ödülü

refid:24858299 ilişkili resim dosyası

Türkiye'nin yaşlılık konusunda ortak sesi olmak amacıyla kurulan Yaşlılık Platformu ve Yaşlılık Konseyi Derneği (TÜRYAK) tarafından verilen '2013 Yılı Örnek Kıdemli Vatandaş' ödülleri törenle sahiplerini buldu. Bu yıl ödül alanlar arasında 99 yaşındaki dünyaca ünlü Sümerolog Muazzez İlmiye Çığ da yer aldı.

Türkiye'de 10'uncu kuruluş yıldönümünü kutlayan yaşlılık konusunun önemli kuruluşlarından TÜRYAK Yaşlılık Konseyi Derneği'nin, merkezi Toronto Kanada'da bulunan ve dünyanın yaşlılık ve yaşlanma konusundaki en büyük uluslararası kuruluşu olan İFA İnternational Federation on Ageing' ile ortaklaşa düzenledikleri Nesiller arası dayanışma' ana temalı Uluslararası İstanbul Yaşlılık Girişimi Kongresi, WOW Otel Kongre Merkezi'nde dün başladı. Kongrenin bugün gerçekleştirilen açılış törenine, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin, İslam Konferansı Genel Sekreteri Prof Ekmelettin İhsanoğlu, Libya eski Cumhurbaşkanı Dr. Mohamed Youssef Al Migariaf, Moldova eski Cumhurbaşkanı Petru Luchinschi, Nijer Nufüs, Kadın ve Çocuk Bakanı Dr. Maikibi Kadidiatou Dan Dobi, Oman Sultanlığı Sosyal İşler Bakanı Mohammed Said Saif Al-Kalbani ile aralarında Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ve Dünya Sağlık Teşkilatı temsilcileri ile yaklaşık 49 ülkeden uzmanlar katıldı.

"YAŞLILARIN TECRÜBELERİNDEN YARARLANABİLİRİZ"

Yarın sona erecek kongrenin açılışında konuşan İslam Konferansı Genel Sekreteri Ekmelettin İhsanoğlu, "Yaşlılar ihmal edilecek ayrımcılığa maruz kalacak grup olarak düşünülmemelidir.

Aslında ekonomik olarak da aktif sayılabilirler. Farklı sektörlerde çalışan yaşlıların tecrübelerinden yararlanabiliriz. İslam İşbirliği Teşkilatı son 10 yılda sosyal politika alanında önemli bir yol kat etti. İslam toplumlarında gelneksel aile yapısının yaşlılara yönelik sosyal politikanın gelişmesinde önemli katkıları vardır. Aile değerlerine ve yaşlılara saygı bütün dünya toplumlarının kabul ettiği değerdir" dedi.

"İSTİYORUZ Kİ HERKESİN EVİ KENDİ HUZUREVİ OLSUN"

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin yaptığı konuşmada, yaşlıların "Nasıl mutlu olursunuz?" sorusuna verdikleri cevabın "Ailemin yanında daha mutlu olurum" şeklinde olduğunu ve ulaştıkları bu sonuca göre politika belirlediklerini söyledi. Şahin, "2007 yılında verdiğimiz bir kararla aile yanında destek projesini çok önemsedik ve bu gün 400 bin kişiye asgari ücret tutarında mali destek veriyoruz. Ve bunun 140 bini yaşlı ve bakıma muhtaç. İstiyoruz ki herkesin evi kendi huzurevi olsun. Aile yanında yaşlı politikası uyguladığımız zaman, ekonomik olarak verdiğimiz desteğin, onların mutluluğunu ve yaşam kalitesini yükseltmeye başladığını görüyoruz" dedi.

"ÖZEL HUZUREVLERİNDEN HİZMET SATIN ALMAK İÇİN ÇALIŞMA YAPIYORUZ"

2014 planlamalarına ilişkin verdikleri son kararı da açıklayan Bakan Şahin, "Özel huzurevlerinden hizmet satın almak için çalışmalarımızı başlatıyoruz. Özel huzurevleri ile beraber denetim takip sistemini oluşturacağız. Bizden hizmet bekleyen hiçbir yaşlımızın olmamasını çok önemsiyoruz" dedi. Ayrıca huzurevlerindeki koğuş sistemlerinden daha mikro ve ihtisaslaşmış alanlara geçmek istediklerini belirten Bakan Şahin, 2023 planlarına göre her grup yaşlı için ayrı fiziki altyapı ve rehabilitasyon sistemi hedeflediklerini söyledi. Bakan Şahin şu anda 164 yaşlıyı apartmanlarda açtıkları yaşlı yaşam merkezlerinde ağırladıklarını ve bu yaşam merkezleri sayılarını hızlı bir şekilde arttırmayı hedeflediklerini de sözlerine ekledi. Bakan Şahin konuşmasının ardından protokolü selamlayarak salondan ayrıldı.

Yapılan konuşmaların ardından Kongre Genel Kurulu tarafından seçilen bu yılki "Örnek Kıdemli Vatandaş" ödülleri takdim edildi. Ödül alan isimler arasında 99 yaşındaki Dünyaca ünlü Sümerolog Muazzez İlmiye Çığ, Borusan Holding'in kurucusu merhum iş adamı Asım Kocabıyık, Şarık Tara, Güllü Akdemir, Gülgen Dural, İbrahim Bodur, İdris Yamantürk, Kamil Çetin Oraler, Kazım Ergun, Talat Halman, Yüksel Erimtan'a ödülleri TÜRYAK Yönetim Kurulu üyeleri tarafından verildi. Ayrıca "Yaşlı dostu kentler ve yaratıcılık" dalında yapılan, 27 ülkeden birçok kurum ve kuruluşun katıldığı yarışmadı Uluslar arası jüri tarafından seçiler kuruluşlara ödülleri verildi.

EK 1.4. Hürriyet Gazetesi – Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi

EK 1.4.1. Hürriyet Gazetesi – Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi-Haber 1

Genç görünme arzusu bağımlılık yaratıyor

Ortalama yaşam süresinin uzaması ve tedavi olanaklarının çoğalmasıyla, yaşlılığın insan vücudunda bıraktığı izleri silmeye yönelik tıbbi müdahaleler hız kazanıyor. Doktorlar, "Perma-gençlik modası"nın bağımlılık yaratmasından korkuyor.

Birleşmiş Milletler'in 8-12 Nisan 2002 tarihleri arasında İspanya'nın başkenti Madrid'de düzenlediği 2.Dünya Yaşlılık Konferansı'nda, yaşlanmakta olan nüfusun temel sorunları masaya yatırıldı. İnsanların daha uzun yaşadığı, daha az sayıda bebeğin doğduğu dünyamızda nüfus son hızla yaşlanıyor. Toplantıda 60 yaşın üzerindeki insan nüfusunun bugünkü 629 milyondan 2050 yılında 2 milyara ulaşacağı bildirildi.

Artışın büyük bir kısmı gelişmekte olan ülkelerde, yarıdan fazlası Asya'da ve dörtte birden büyük kısmı da Çin'de olacak. İngiltere örneğinde, 60 yaşının üzerindeki insanların genel nüfusa oranının yüzde 21'den 2050'de yüzde 34'e yükseleceği tahmin ediliyor. Türkiye'de yapılan projeksiyonlarda gelecekte yaşlı nüfusun artacağı öngörülüyor. Son 20 yılda yaşanan doğurganlık düzeyindeki düşüş, Türkiye nüfusunun yapısında önemli değişikliklere yol açıyor. Çocuk nüfusunun toplam nüfusa oranı azalmakta, 65 üzeri yaş gruplarının payı artmaktadır.

Türkiye nüfusu içinde yaşlıların (65 ve yukarı yaştakiler) oranı 2002'de 5.8'e ulaşmıştı. 2030'da ise ortalama ömür 69.4'den 73.4'e yükseleceği tahmin edilmektedir.

Her pahasına genç

İnsanoğlu bugüne dek güzel görünmek için neler yapmadı... Kleopatra eşek sütüyle banyo yapardı. 16.Yüzyıl'da yaşamış Macar Kontes Elizabeth Bathory bakire kanıyla yıkanmayı adet edinmişti. Hindistan eski Başbakanı Morarji Desai düzenli olarak kendi idrarını içer ve bunu herkese önerirdi.

Bugün dünya üzerinde on milyonlarca insan, sabah akşam yüzlerine kremler sürmekte, çeşitli doğal veya yapay maddelerden yapılmış cilt bakım malzemelerinden medet ummaktadır.

İnsanlar, yılların vücutlarında bıraktığı izlerden rahatsızlık duydukça, bunlardan kurtulmak için akla gelmedik yollara başvuruyor. Kırışıklar, sarkık deriler ve kırlaşmış saçlar, her bakımdan normal insanların tarih boyunca efsanevi "gençlik iksiri"nin peşine düşmesine neden oldu.

Kaldı ki artık gençlik iksiri yalnızca bir efsane değil. Geliştirdikleri ilaç ve tekniklerle yaşlanmanın izlerini büyük ölçüde yok etmeyi başaran doktorlar, insanların neredeyse 15 yaş daha genç görünmelerini sağlayabiliyor.

En önemlisi, yaşlanmayı durduran veya yavaşlatan ilaçlar zaman içinde şarlatanlarından

tekelinden çıkıp ve bilim adamlarının ilgi alanına girmeyi başardı.

Bu arada bilimsel bir temele oturtulan yaşlanma karşıtı ilaçlar, modern tıbbın en kârlı alanlarından biri haline geldi. Yükselen bir trend izleyen bu ilaçların dünyanın da yaşlandığı bir döneme rast gelmesi, genç görünmeyi tutku haline getiren zengin kesimin işine yaradı.

Erkekleri de sardı

Bugün gençliğe öykünen toplumun kamuya yansıyan yüzünü Hollywood sanatçıları temsil etmektedir. Cher, Julie Christie, Joan Collins, Elizabeth Taylor, Demi Moore ve Jane Fonda gibi sanatçıların tümü estetik cerrahlarının neşterinden yararlandıklarını itiraf ediyor.

Son dedikodulara göre bugüne dek doğal yaşlanma sürecine müdahale edilmemesi gerektiğini savunan Robert Redford bile yaşlanma saatini geri döndürme arzusuna yenik düşmüş.

Genç görünme tutkusu bugün kadınlar kadar erkekleri de esir almış durumda. Ve bu tutku sahne sanatçıları ile sınırlı değil. Ekonomik açıdan ortalamanın üzerindeki kesim, genç görünme uğruna artık körükörüne gidip ameliyat masasına yatmıyor. Yüz gerdirme operasyonları en son başvurulan çare olarak eski popülaritesini oldukça yitirmiş durumda.

"Bundan 5 yıl önce adı bile duyulmamış pek çok yeni teknik şu anda yaygın bir şekilde kullanılıyor" diyor Kaliforniya Üniversitesi'nden dermatolog Dr. Nick Lowe.

Bu arada gençlik sevdasının çığrından çıkmak üzere olduğuna dikkat çeken doktorlar, insanların ebedi gençlik tutkusu yüzünden psikolojik bozukluk geçireceklerinden kaygılı.

Bu yeni ilaçların başında "Botox" var. Bu ilacın, cildin altına enjekte edilerek kırışıkları düzelttiği belirtiliyor.

Tabii yan etkiler de var. Ancak bu ilaç bile yavaş yavaş popülaritesini yitiriyor, çünkü ''Hylaform ve restyane'' gibi gibi kimyasal maddelerin klinik deneylerde Botox'tan daha az yan etkisi olduğu görüldü. Bu arada hastaların kendi yağları yüzlerinin bir bölümüne nakledilebiliyor.

Yeni yöntemler

Birkaç yıl önce geliştirilen gençlik lazeri, cildin yüzeyini parçalamadan fibroblast (liflerin gelişmesini sağlayan hücresel element) hücrelerini uyarıyor. Fibroblast hücreleri, ciltteki sarkık bölümleri dolduran doğal kolajen maddelerini üreterek kırışıkları gideriyor.

Yeni lokal kremler eski nesil kremlerden daha etkili. Klinik deneylerde ''Retin A'' ve ''Tazarotene'' isimli kırışık kremlerinin yaşlanma sürecini geciktirdiği gösterildi. Bu kremler yeni cilt hücreleri üretirken, gereğinden fazla güneş ışınına maruz kalmanın sonucunda ortaya çıkan lekelerin de

yokedilmesinde etkili.

Bu arada bir önceki denenmiş "dermabrasion-deri üzerindeki benleri veya geçirilmiş lezyonun bıraktığı izi ortadan kaldırma amacıyla yapılan kazıma işlemi" yöntemleri de devam ediyor.

Herkese farklı

Lowe'a göre bütün bu teknikler daha fazla insana, daha etkin bir şekilde müdahale anlamına geliyor. "İnsanların ciltleri farklı nedenlere bağlı olarak yaşlanır. Bu nedenle herkese farklı tedavilerin uygulanması gerekir" diye konuşan Lowe, bu kounda şunları söylüyor:

"Bazı insanların cildi güneşte fazla kaldıkları için kırışır, bazılarında tekrarlayan kas hareketlerine bağlı olarak alınlarında, göz kenarlarında iz kalır. Yağ ve destek dokuları zaman içinde kaybolur veya alt kısımlara doğru kayar. Dudak ve yanak bölgelerinden kaçan yağlar, göz kapaklarının altında birikir. Bu ilaçlardan alınan sonuçlar kişiden kişiye değişir. Bazı hastalar 10-15 yaş genç görünürken, bazıları 2-5 yıl gençleşir. Bu fark ne kadar yaşlı olduklarına, genetik yapılarına, sigara ve alkol kullanımı gibi yaşam şekillerine bağlı".

Plastik cerrahi yoluyla gençleşmek isteyen hastalara psikolojik destek sağlayan psikologlar ise giderek artan sayıda hastanın genç görünme bağımlısı haline geldiğini söylüyor. Bu bağımlılığa "Perma-gençlik" adını veren psikologlar şöyle diyor:

"Bu bağımlılık yaratan bir tutkudur. Ne kadar çok bıçak altına yatarlarsa, o kadar neşter bağımlısı olurlar. Böylece bu kendini kendini besleyen bir alışkanlık haline gelir. Bazı insanlar yaşlanma olgusuna tahammül edemez. Bu insanlar nasıl göründükleriyle, nasıl görünmek istedikleri arasındaki farkı kapatmak için her çareye başvurur. Yaşlanmayı tersine çevirmek, bu işi yanlış gerekçelerle yapanlara zarar verir. Yaş dönemlerinde bazı insanlar depresyona girer ve ameliyatı çözüm olarak görür. Ancak bu onların tatminsizliklerini gidermez; dolayısıyla depresyonları artar".

EK 1.4.2. Hürriyet Gazetesi – Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi-

Haber 2

Bıçak altına yatmadan güzellik

Bursa'daki bir estetik cerrah tarafından 6 yıllık çalışma sonucunda geliştirilen ve kişiye özel olarak uyarlanan "Beauty Box" sistemi sayesinde, gençleşmek için estetik operasyona ihtiyaç duyan kişilerin artık bıçak altına yatmalarının gerekmediği iddia edildi.

Bursa'da faaliyet gösteren bir estetik cerrahi kliniğinin sahibi Op. Dr. Bülent Cihantimur, derinin yaşlanmasını durdurmak, yeniden genç ve canlı görünüme kavuşturmak için "Beauty Box" ismini verdiği yeni bir sistem geliştirdiğini söyledi.

Şimdiye kadar yüz gençleştirmek için yapılan botox, kollajen ve lazer gibi uygulamaların hiçbirinin tek başına çözüm olmadığını, istenilen canlılığı ve gençleşmeyi sağlayamadığını savunan Cihantimur, bu yöntemlerin sorunu kısmen çözebildiğini ve çoğunlukla da kalıcı olmadığını ifade etti.

Cihantimur, ideal bir yüz gençleştirme sisteminde, yaşlanmanın mekanizmasının durdurulması veya yavaşlatılması, sonra da geride kalan izlerin, kırışıklıkların, çukurların ve matlığın yok edilmesi gerektiğini, "Beauty Box"ı da bu bilgilerin ışığında geliştirdiğini dile getirerek, şöyle konuştu:

"Bu sistemin en önemli özelliği kişiye özel olarak uyarlanmasıdır. Sistemde herşey kişinin deri özelliklerine göre planlanıyor. Çünkü her insanın deri yapısı ve yaşlanma şekli birbirinden farklıdır. Bu nedenle de Beauty Box sistemi şu anda dünyadaki en etkili yüz gençleştirme sistemidir. Beauty Box, sadece yaşlanmış yüzü gençleştirmez, genç yüzlerin daima genç kalmasını sağlayacak formüller de içerir."

Sistemde ilk olarak yaşlanmış derinin analiz edildiğini anlatan Cihantimur, deriyi yeniden canlandıracak, genç görünmesini sağlayacak işlemlerin, her insanın deri tipine göre belirlendiğini vurguladı.

Cihantimur, belirli yaştan sonra derinin diriliğini sağlayan madde olan kollajenin yapımının azaldığını, dolayısıyla tüm dokularda erime ve hacim kaybı oluştuğuna işaret ederek, ciltteki kollajenin, azalmayla birlikte derinin kas tabakasına yapıştığını ve kasların hareketleriyle birlikte de kırışıklıkların oluştuğunu vurguladı.

Bunu ortadan kaldırmanın yolunun botox olduğunu, ancak asıl önemli noktanın derinin sıklığını, genç durmasını sağlayan ana madde kollajenin yeniden eski seviyelerine çıkarılması olduğunu anlatan Cihantimur, kollajenin yaşla ve dış etkenlerin etkisiyle parçalandığını bildirdi.

Kollajenin parçalanmasını sağlayanın ise "Kollajenez" adlı enzim olduğuna değinen Cihantimur, "Beauty Box sistemini geliştirirken bu enzimi durdurmanın yolunu çözdüm. Kollajenin korunması, haliyle gerçekleştirilen işlemlerin de kalıcı olmasını sağlıyor. Lazer ile kaybedilen kollajen yeniden kazandırılıyor. Özetle derinin daha sık, diri ve genç görünmesi sağlayan kollajen yapımı yeniden başlıyor" dedi.

Cihantimur, deride yaşlanmanın belirtisi olan sarkmaları da "Thermalift" adı verilen pratik ve etkili sistemle çözdüklerini anlatarak, şunları kaydetti:

"Beauty Box sistemi, yüz gençleştirmede her türlü ayrıntıyı düşünen ve kalıcı çözümler üreten komplike bir sistem. Yeniden genç ve canlı hale getirdiğimiz derinin bu şekilde kalması için kişiye özel cilt bakım sistemiyle koruma altına alıyoruz. Bu sistem içinde gerçekleştirilen bütün işlemler, ameliyatsız uygulamalardır. Sistem doğru olarak hazırlandığında başarısız olması mümkün değildir. Tüm sistemin tamamlanması 1.5-2 ay sürüyor."

EK 1.5. Hürriyet Gazetesi – Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlanması

EK 1.5.1.Hürriyet Gazetesi – Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlanması-Haber 1

Stres yaşlanmayı hızlandırıyor

Uzun süreli stresin, kortizol hormonunu yükselterek vücudun savunma sistemini bozduğu ve bazı hastalıkların çok daha erken yaşta ortaya çıkmasına neden olduğu bildirildi

Uludağ Üniversitesi (UÜ) Tıp Fakültesi Biyokimya Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Asuman Tokullugil, stresin organizmayı tehdit eden herhangi bir fiziksel ya da duygusal durumda vücuttaki dengenin bozulduğunu belirterek, gerilim, korku, baskı ve endişe gibi durumların insanlarda stres oluşturabildiğini söyledi.

Prof. Dr. Tokullugil, stres etkenlerinin vücutta ani tepkiler oluşturduğunu kaydederek, bireyin stres etkeniyle karşılaştığında, vücudunun kan basıncını yükseltmek ve gücü artırmak için ilk olarak "adrenalin" hormonu salgılandığını, stresin devamı halinde vücudun, 'kortizol' adlı hormonu salgıladığını bildirdi.

"Bu hormonu her ne kadar vücudun kendisi salgılasa da kortizolün fazla salgılanması ve uzun süre devam etmesi vücuda zarar verir" diyen Prof. Dr. Tokullugil, yapılan araştırmalarda artan yaşla birlikte, vücuttaki kortizol düzeyinin de arttığının belirlendiğini, bunun erişkinlerde görülen şeker hastalığına, yüksek tansiyona, kadınlarda adet kesilmesine, erkeklerde cinsel gücün kaybolmasına (impotans), bağışıklık sistemini baskıladığı için enfeksiyonlara ve kansere neden olabildiğini kaydetti.

Prof. Dr. Tokullugil, kortizol yüksekliğinin beyindeki hücreleri öldürmeye kadar varan etkileri olduğuna dikkat çekerek, "Bazı hastalıklar zararlı etkenlerin vücutta birikmesi sonucu yaşlanmayla birlikte ortaya çıkar. Stres ise vücutta kortizol düzeyini yükselterekvücudun savunma sistemini bozduğu için yaşla birlikte ortaya çıkan bu durumların çok daha erken yaşta ortaya çıkmasına neden oluyor" dedi.

İnsanlarda yaşlanma ile birlikte, klinik olarak yeteneklerde kayıp, öğrenmede yavaşlama, hafıza bozuklukları, kortizol düzeyinde yükselme gibi belirtiler görüldüğünü anlatan Prof. Dr. Tokullugil, şunları söyledi:

"Kortizol düzeyinin yaşla birlikte artması doğaldır. Ancak stres,insan vücudundaki kortizol düzeyini artırdığı için yaşlanmayı da artırır. İnsanlar yaşlandıkları için üzülüp ve bunun için stres yapıyorlar, ancak bunun yaşlanma sürecini daha da hızlandırdığının farkında değiller. Stresi önlemek için hiçbir zaman (bir zamanlar nasıldım, şimdi ne hale geldim) diyerek stres yapılmamalı. Stresten kaçmak için kendilerini mutlu hissettirecek hobiler bulabilirler. Polyannacılık oyunu oynayarak herşeye iyi tarafından bakmayı denemeliler."

EK 1.5.1.Hürriyet Gazetesi – Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlanması-Haber 2

Hafıza hapı geliyor

Amerikan Newsweek Dergisi, son sayısında hafıza hapı geliştirme çalışmalarını kapak konusu yaptı. 'Aplysia Californicus' adlı bir deniz salyangozunun beyniyle insan beyninin aynı şekilde işlediğini keşfeden bilim adamları, bu hayvan üzerindeki araştırmalar sonucunda hafıza hapını geliştirme aşamasına geldi. İlacın iki yıl içinde tamamlaması bekleniyor.

YAŞLANMA, kaza ya da Alzheimer gibi hastalıklar sonucu meydana gelen hafıza kaybını bir hap ile sona erdirmek ve eskisinden daha keskin bir hafızaya sahip olmak, yakında mümkün hale gelecek. Colombia Üniversitesi'nde çalışmalarını sürdüren Nobel ödüllü bilim adamı Eric Kandal ve ekibine göre 'Aplysia Californicus' türü deniz salyangozunun basit bir beyni var; ama bu beyinin en önemli özelliği, insan beyin hücrelerinin çalışma fonksiyonlarının benzerini kullanması.

5 yıl süren araştırmaya göre, deniz salyangozu az sayıda, ancak büyük beyin hücrelerine sahip. Bu beyin hücrelerinden bir bölümü sinir hücrelerini düzenleyen ve AMP adı verilen hafıza hücrelerinin harekete geçiren CREB adlı proteinin üretilmesini sağlıyor. CREB proteininin fazla salgılanması da hafıza genlerini, bir ampulü açıp kapayan elektrik anahtarı gibi kontrol ediyor. CREB proteininin azalması, hafıza kaybına, çoğalması ise mevcut hafızanın keskinleşmesine ve güçlenmesine yol açıyor.

2 YIL İÇİNDE HAZIR

İnsanın hafıza merkezi ise, kafatasının arka kısmında, beyincik ile kulakların arka kısmında 'hippocampus' adı verilen ve beynin derinliklerinde yer alan, küçük iki kanatlı deniz atına benzer bir organda saklanıyor. CREB proteini, bu hafıza merkezinin bir kanal gibi açılıp kapanmasını emrediyor.

Fareler üzerindeki deneylerinde başarılı sonuçlar alan Eric Kendal ve ekibi, iki yıl içinde bu proteinin bir hap halinde üreterek erken bunama ya da yaşlanma ile bağlantılı hafıza kaybına çözüm bulmayı hedefliyor.

NİKOTİNİN FAYDASI

Hafızanın yeniden kazanılmasını amaçlayan başarılı araştırmalardan biri de Harvard Üniversitesi'nde yapıldı. Sigarayı bırakmamızı engelleyen nikotinin beyni nasıl etkilediğini araştıran bilim adamları, nikotinin hafıza merkezindeki beyin hücrelerini uyardığını keşfetti. Bu beyin hücreleri aynı zamanda hafıza kaybını da engelleyen proteini üreten beyin hücreleriydi. Nikotinin uyardığı hücreleri ayıran bilim adamları, aynı uyarılma ile hafıza kaybını önlediklerini keşfetti.

EK 1.6. Hürriyet Gazetesi – Yaşlanmanın Cinsiyeti

EK 1.6.1. Hürriyet Gazetesi – Yaşlanmanın Cinsiyeti – Haber 1

Saçı dökülen erkek mutsuz

Taylor Nelson Sofres Piar araştırma şirketinin 2003 yılında yaptığı bir araştırmada Türkiye'de saçı dökülen erkeklerin mutsuz olduğunu ortaya koydu.

Araştırmaya katılan erkeklerin yüzde 73'ü, saç dökülmesinin erkekler için talihsiz ve üzücü bir olay olduğunu düşündüğünü söyledi. Saç dökülmesinin erkeklerde yaşlanma işareti olarak algılandığını belirten Akdeniz Üniversitesi'nden psikolog Mehmet Gülengöz, "Saçı dökülen erkek, bunu fiziksel görünümünden ve bütünlüğünden kayıp olarak algılıyor ve mutsuz oluyor" dedi.

EK 1.6.2. Hürriyet Gazetesi – Yaşlanmanın Cinsiyeti – Haber 2

50 yaş üzeri her 3 kadından 1'i bu hastalığı yaşıyor

refid:19025286 ilişkili resim dosyası

Kemik kırıklarına, sakatlıklara, hatta ölümlere yol açabilen kemik erimesi (osteoporoz) hastalığı, 50 yaşın üzerinde her üç kadından birinde görülüyor.

Türkiye'de yaklaşık 8 milyon osteoporoz hastası bulunduğunu belirten uzmanlar, her 5 erkekten birinde de osteoporoz göründüğünü belirtiyor.
Gazi Üniversitesi (GÜ) Tıp Fakültesi Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı Öğretim Üyesi ve Osteoporoz ile Yaşam Derneği Başkanı Prof. Dr. Fatma Atalay, yaptığı açıklamada, halk arasında "kemik erimesi" olarak bilinen osteoporoz hastalığının, osteoporozun kemiklerde zayıflama, kemik yapısında bozulma ve buna bağlı olarak kemik kırılabilirliğinde meydana gelen artış ile karakterize olan bir iskelet hastalığı olduğunu söyledi.

Osteoporozun, kişilerin yaşam kalitesini önemli ölçüde etkilediğini, sakatlık, hatta ölümlere yol açabildiğini belirten Atalay, hastalığın 50 yaşın üzerinde her üç kadından birinde görüldüğünü söyledi.

Atalay, hastalığın erkeklerde ve hatta çocuklarda da ortaya çıkabildiğini ifade ederek, tedavisi uzun zaman alan, tedavi maliyeti oldukça yüksek olan ve toplumda yaygın olarak görülen hastalığın bir halk sağlığı sorunu olarak kabul edildiğini dile getirdi.
Türkiye'de yaklaşık 8 milyon kemik erimesi hastasının bulunduğunu belirten Atalay, "Türkiye'de her 3 kadından ve her 5 erkekten 1'i osteoporoz hastasıdır" dedi.

Atalay, osteoporozun kalp ve damar hastalıklarından ve kanserden sonra en çok bilinen ölüm
< eni olduğunu ifade ederek, bunun özellikle ileri yaşlarda sık rastlanan bir hastalık ve sessiz ilerleyen sinsi bir sağlık problemi olduğunu kaydetti.

“50 yaşın üstünde her sekiz kişiden birinde osteoporoza bağlı omurga kırığı gelişmekte olup, bu oran yaş ile artmaktadır. 70'li yaşlardan sonra her üç kadından birinde kalça kırığı meydana gelmektedir” diyen Atalay, osteoporozun önlenebilir bir hastalık olduğuna dikkati çekti.

Atalay, toplumun çocukluk çağı, hatta doğumdan itibaren bu konuda bilinçlendirilmesi gerektiğini vurguladı.

Sağlıklı bir kemik yapısına sahip olabilmek için kemik gelişimi sırasında özellikle kalsiyumdan yeterli beslenilmesi, güneş ışınlarından faydalanılması ve fiziksel aktiviteye özen gösterilmesi gerektiğini anlatan Atalay, sigara, aşırı kahve ve alkol tüketiminin ciddi bir risk faktörü olduğunu vurguladı.

25-30'LU YAŞLARDA KEMİK GELİŞİMİ EN SON NOKTASINA ULAŞIR

Atalay, insanlarda kemik yapısının yaşam boyu devam eden yıkım ve yapım süreçleri ile uyumlu bir denge içinde canlılığını koruduğunu dile getirdi.
Kemik gelişiminin doğumdan önce anne karnında başladığını ve 25-30'lu yaşlarda kemik gelişiminin en son noktasına ulaştığını belirten Atalay, “Beslenmesi yeterli olan, yeterli egzersizi yapabilen, puberte dönemini sağlıklı geçirenlerde kemik yapımı ve yıkımı dengededir. Fakat kişide, genetik yapı, yaşlanma ve beslenme bozuklukları, alkol, sigara kullanımı gibi kemik metabolizmasını etkileyen hastalıkların bulunması osteoporoz riskini artırır” diye konuştu.
Atalay, osteoporoza yakalanan kişilerde yaşanan sıkıntılar ile ilgili olarak, şunları kaydetti:
“Tüm kırıkların yüzde 15-20'sini oluşturan kalça kırıkları, komplikasyonların ortaya çıkması sonucu iş gücü kaybı ve yüksek tedavi maliyeti nedeniyle çok önemli bir problemdir. Kalça kırığı sonrası ilk bir yıl içinde hastaların yüzde 20'si kaybedilmekte, yaşayanların yüzde 25'i bakıma gereksinim duymakta ve yüzde 50'sinde ise yaşam kalitesinde önemli ölçüde düşüklükler olmaktadır.

Omurga kırıkları sonrasında sırt ve bel ağrıları boy kısalması ve deformitelere neden olarak özellikle yaşlılık döneminde sorunlara yol açar. Diğer bölge kırıkları da benzer şekilde yaşam kalitesini düşürecek şekilde etkilidir.”

KEMİK MİNERAL YOĞUNLUĞUNUN DÜŞÜK OLMASI BÜYÜK RİSK OLARAK GÖSTERİLİYOR

Osteoporozun gelişimde kemik mineral yoğunluğunun düşük olmasının osteoporotik kırık oluşması açısından çok önemli olduğuna işaret eden Atalay, mineral yoğunluğunun düşük olmasını sağlayan risk faktörlerinin bir kısmı değiştirilebilen ve diğer bir kısmı da değiştirilemeyen faktörler olduğunu söyledi.

ay, diğer risk faktörlerini şöyle sıraladı:

Ailede osteoporoza ait kırık öyküsü olması, ince yapılı olmak, yaşlanma, hormonal durum, östrojen yetersizliği, erken menopoza girmek, menopoz sonrası dönemde olmak, erkeklerde testesteron yetersizliği, beslenmede düşük kalsiyum ve D vitamini alımı, aşırı protein, tuz,gazlı içecek tüketimi, D vitamini sentezi için gereken güneş ışınlarından yararlanamama, hareketsiz yaşam biçimi, sigara ve alkol kullanımı, fazla kahve tüketimi, bazı romatizmal hastalıklar, kronik barsak hastalıkları, şeker hastalığı, tiroit ile ilgili bazı hastalıklar, kortizon, heparin gibi ilaçların uzun süre kullanımı."

Kırıkları önlemek için özellikle yaşlı hastaların düşmemesine özen gösterilmesi gerektiğini belirten Atalay, muayenelerinin yaptırılması, evde ve dışarıda çevresel düzenlemelerin en uygun şekilde hazırlanması, denge ve kuvvetlendirmeye yönelik egzersizlerin yaptırılması gerektiğini söyledi.

ÜCRETSİZ SÜT DAĞITIMI YAPILDI

Dernek olarak, 20 Ekim Dünya Osteoporoz Günü dolayısıyla toplumda farkındalığı artırmak amacıyla çeşitli etkinlikler gerçekleştireceklerini anlatan Atalay, bu yıl Türkiye Osteoporoz Derneği ile birlikte Ankara'da 15 Ekim'de CEPA AVM'de kurulan stanta osteoporoz konusunda bilgiler ve danışmanlık hizmeti verdiklerini, broşür dağıttıklarını ve ücretsiz süt dağıtımı yaptıklarını belirtti.

Atalay, yarın Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Konferans Salonu'nda fakülte öğrencilerinin ve öğretim üyelerinin katılacağı bir eğitim toplantısı düzenleneceklerini söyledi.

EK 1.7. Hürriyet Gazetesi – Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma

EK 1.7.1. Hürriyet Gazetesi – Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma- Haber 1

Yaşlılık psikolojisinin ilacı sosyalleşme

65 yaş ve üstü kişilerde ortaya çıkan yaşlılık psikolojisini yalnız kalma ve ölüm korkusunun beslediğine dikkat çeken uzmanlar, bu dönemde sosyalleşmenin önemine vurgu yaparak, kişilerin huzurevi gibi ortamlarda yaşlılık psikolojisinden uzaklaştığını söylüyor.

Ülkemizde her yıl 18-24 Mart arasındaki günler, Yaşlılar Haftası olarak anılıyor. Yaşlı nüfusun sorunlarının ele alındığı bu haftada çözüm önerileri tartışılıyor.

Üsküdar Üniversitesi NP Etiler Polikliniği'nden uzman klinik psikolog Serkan Elçi, yaşlılık psikolojisinin yalnız kalma ve ölüm korkusu ile beslendiğini belirterek şunları söyledi:

"*Yaşlanma sürecinde kişinin psikolojisinde de değişimler olur. Psikolojik olarak süreci ele alacak olursak yaşlılık yerine yaşlanma ifadesini kullanmak daha doğru olacaktır. Doğumdan itibaren süreç başlar, fizyolojik ve psikolojik bazı etmenlerle beraber görünür hale gelmektedir. Hafızanın zayıflaması, öğrenme sürecinin yavaşlaması başlıca nörolojik etkilerdir. Diğer taraftan emeklilik ile kendisini gösteren hayatın geçen dönemlerine dair oluşan suçluluk duyguları, yakın kayıplarının ardından gelen yalnızlık ve ölüm korkusu temel psikolojik sorunsallar olarak önümüze çıkmaktadır.*

YALNIZLIK DEPRESYONA İTİYOR, SOSYALLEŞMEK İYİ GELİYOR

Bu dönemde sosyalleşmek büyük önem taşıyor. Psiko-sosyal desteğin sağlandığı huzurevi gibi ortamlar yaşlıların hayat kalitesinin arttırırken bireyler, yaşlılık psikolojisinden uzaklaşıyor.

Yakınları tarafından huzurevinden önce iyi bakılan ve ilgi gösterilen yaşlılar huzurevi sürecinde de rahat bir yaşam süreceklerdir. Genelde terk edilme ve beraberinde olan yalnızlık duyguları kişiyi ağır bir depresyonun içine çekecektir. Bu duygu depresyonun yanı sıra bilişsel süreçlerin de etkilenmesine, unutkanlık ve hafızada derin boşluklar açmasına da neden olacaktır.

Yalnızlık duygusunun azaltılması için sık ziyaretlerin yapılması oldukça önemlidir. Yaş arttıkça, eski verimden uzaklaşılınca kişinin aklına tek bir şey gelir; 'ölüm'.

HAYAT KALİTESİ ARTIYOR

Bu korku geçmiş yaşlarda da gelir fakat toplumdaki 'sıralı ölüm' sözüne göre sıra daha bize gelmemiştir. İlerleyen yaşla beraber sıranın geldiğini düşünmek, ölüm korkusunun temelidir. İyi bir huzurevinde yaşayan kişilerin 'yalnız ölmek' düşüncesine kapılması çok güçtür. Psiko-sosyal desteğin sağlandığı bu ortamlarda hayat kalitesinin arttığı da görülmektedir.

YAŞLI NÜFUS HIZLA ARTIYOR

Devlet Planlama Teşkilatı'nın raporuna göre, 2005 yılında 6 milyon civarında olan 60 yaş ve üzerindeki kişilerin sayısı, 2015 yılında 8 milyonu bulmuşken, 2025 yılında ise 12 milyonu bulacak. Dünya Sağlık Örgütü'nün rakamları da bu raporu destekliyor. 2025 yılında 65 yaş üzeri nüfusu 800 milyon olarak ön görülüyor."

EK 1.7.2. Hürriyet Gazetesi – Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma- Haber 2

Yenilikten korkmak yaşlandırıyor

refid:14182729 ilişkili resim dosyası

Neofobosi olanların yani yenilikten korkanların öğrenmeye dirençli oldukları, dolayısıyla erken yaşlandıkları belirtildi.

İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Psikiyatri Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Sedat Özkan, 18-24 Mart Yaşlılar Haftası dolayısıyla yaptığı açıklamada, yaşlanmanın öncelikle psikolojik olarak kişinin kendini nasıl hissettiğiyle ilişkili olduğuna dikkati çekti.

"Yaşlanma, üretkenlik, sevme, öğrenme kapasitesinin erozyona uğramasıdır. Neofobosi olanlar, yani yenilikten korkanlar öğrenmeye dirençlidir, dolayısıyla erken yaşlanırlar" diyen Özkan, bu kişilerin obsesyona eğilimlerinin bulunduğunu ve kontrolcü bireyler olduklarını kaydetti.

Özkan, yaşlanmanın da sağlıklı bir şekilde yapılabileceğini belirterek, sözlerini şöyle sürdürdü: "Toplumumuzdaki yanlış bir kanıya göre yaşlılık dönemi, sosyal hayata pek dahil olunmayan, genellikle evde vakit geçirilen, sağlık sorunlarıyla dolu ve yalnız bir süreç olarak algılanmaktadır. Oysa yaşlılık döneminin getirdiği fiziksel, sosyal ve psikolojik tüm değişikliklere rağmen fiziksel ve psikolojik sağlığın sürdüğü sosyal açıdan aktif, üretken ve doyumlu bir hayat sürmek mümkündür. Önemli olan kişinin kaç yaşında olduğu değil, yaşamdan aldığı hazdır."

EK 1.8. Hürriyet Gazetesi – Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma

EK 1.8.1 Hürriyet Gazetesi – Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma-

Haber 1

Insan yüzlerce yıl yaşayabilir

Amerikan Michigan eyalet üniversitesi doktorlarından Michael Fossel, insanın, yaşlılığın sıradan bir hastalık gibi ''tedavi edilebilmesi halinde'' yüzlerce yıl yaşayabileceği öne sürdü.Amerikan Michigan eyalet üniversitesi doktorlarından Michael Fossel, Sidney'de bir tıp kongresinde konuşurken, araştırmacıların deri hücrelerini laboratuvar koşullarında ''gençleştirmeyi başardıklarını'' iddia ederek, bu teknolojinin daha da geliştirilerek insanoğlunun yaşlanma sürecinin tersine çevrilebileceğini söyledi. ''Genetik ifadeyi değiştirmekteyiz. Saati tersine çalıştırıp deri hücrelerini laboratuvarda gençleştirebiliyoruz'' diyen Amerikalı profesör, ''Burada sorun, bunun bütün organizmada yapılıp yapılamayacağı. Bence yapabiliriz. Çoğumuz bunun olabileceğini düşünüyor, ancak henüz böyle bir şey denenmedi'' diye konuştu. Amerikalı uzman, bütün yaptıklarının, hücreleri gençken yaptıklarını yapmaya zorlayacak şekilde programlamaktan ibaret olduğunu belirtti. Doktor, ''Onları değiştirmiyoruz, başkalaştırmıyoruz. Yıllar önce yaptıklarını yine doğru şekilde yapabilmeleri için onları programlıyoruz'' dedi. Doktor Fossel, ''Zamanla bozulan içimizdeki saati yeniden ayarlarsak ne kadar yaşayabileceğimizi kestirmek zor. Bazıları 5 bin yıldan bile söz ediyor. Bazıları bunun hiçbir şeyi değiştirmeyeceğini iddia ediyor. Bense insanın birkaç yüz yıla inanıyorum'' dedi. Yaşlılığın nedenlerini değil, semptomlarını tedavi etmekten söz ettiğini anlatan doktor, birçok meslektaşının buna şüpheyle yaklaştığını da kabul etti.

EK 1.8.2 Hürriyet Gazetesi – Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma-

Haber 2

Gençlik iksiri hayal değil

refid:8362244 ilişkili resim dosyası

Nakillerden sonra doku reddi ihtimalini azaltmada kullanılan rapamisin (sirolimus) maddesi, yaşlı farelerin ömrünü uzattı.

Araştırmacılar David Harrison ve Randy Strong, yiyeceğin yanında rapamisin verilen 20 aylık (insanda 60 yaşına eşdeğer) farelerin yaşam süresiyle normal

beslenen aynı yaştaki farelerinkini karşılaştırdı. ◆

Diğer farelere göre, ilaç verilen erkek farelerin yaşam süresi ortalama yüzde 9, dişilerinki yüzde 13 arttı. İlaç, farelerin, ulaşabileceği maksimum yaşı da geride bırakmasını sağladı. ◆

EK 2 Bianet.org ELEŞTİREL ANALİZ HABERLERİ

EK 2.1. Bianet.org – Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma

EK 2.1.1. Bianet.org - Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma- Haber 1

Ben Bir Yaşlıyım!

Çiçeklerimin açtığını görmek, sabah çoğu kez kendimi zorlayarak dudağıma hafif bir ruj sürmek, günlük gazetemi okumadan ekinde verilen çengel bulmacayı çözmek, 10 numara şişlerle torunlarıma kaşkol, bere örmek, haftada bir bankadan emekli arkadaşlarımla..

Ben; yaşlılığın her canlı için döllenme ile başlayıp ölüme kadar devam eden biyolojik bir süreç olduğunu biliyorum.

Bence; yaşlılık bile insandan insana değişiyor. Yaşam biçimi, hastalıklar ve kişilik özellikleri vb. gibi etmenler nedeniyle.

Sağlık alanındaki gelişmeler ve bilinç düzeyi insan ömrünü uzattı. Annemi 63 yaşında kaybettiğimizde **"eee artık yaşlılık, doğal"** demiştik. Şimdi ne kadar genç diyoruz o yaşta birini kaybettiğimizde.

Yaşlanma insan vücudunda bir sürü değişikliğe yol açıyor. Ama her yaşlı, aynı değil. Yani herkesin yaşlılığı birbirinden farklı, bazı ortak özellikler dışında.

Ben artık 71 yaşındayım

Yaşlanma sürecindeki bir insan olarak; fiziksel ve zihinsel olarak bazı gerilemelerimin olduğunu, ayrıca sosyal ve psikolojik yönden de artık eskisi gibi olmadığımın farkındayım.

Bu gerilemelerimi fark edip, kabul ettiğimde **-ki çok da kolay olmadı-** kişilik yapımın değiştiğini, çevremdekilerin beni algılayışlarında değişiklik olduğunu gördüm.

Yaşım ilerledikçe, bende, fiziksel ve ruh sağlığımın bozulacağı endişesi ortaya çıktı.

Kendimde ve çevremdeki yaşıtlarımda birilerine bağımlı olma, fiziksel yetersizlik, ekonomik güçlük, oluşan ufak-tefek günlük sorunları çözememe kaygısını gözlüyorum. En çok da beni / bizi dışlanma korkusu etkiliyor galiba.

Stresle başa çıkmak

Stresle başa çıkmak her yaş ve dönem için zor ama, galiba en çok da yaşlılar için zor.

Yani **stres ve yalnızlık** yaşlanma sürecinde önemli bir sorun.

İnsanlarla ilişki kurmak, sürdürmek ve yeni uğraşılar edinmek her geçen gün zorlaşıyor benim için. Oysa, yaşamımı sürdürmek için bunun çok önemli olduğunu biliyorum.

Artık eskisi kadar üretken değilim. Bu işlevimden uzaklaştığımın farkındayım. İşe yaramayan bir insanmışım gibime geliyor.

Yeni durumlara uyum sağlamakta zorluk çekiyorum. Bazı zihinsel işlevlerimin gerilediğini fark etmek beni üzüyor.

Bağımlılık beni kabuğuma çekiyor

Dün akşam ne yediğimi unutuyorum ama ilk memuriyet yıllarıma denk düşen bazı olayları, kızımın bebeklik günlerini çok iyi hatırlıyorum.

Yani yakın geçmişimi hatırlamakta zorluk çekiyorum ama, uzak geçmişimi çok net hatırlayabiliyorum bir uyaran aldığımda.

En çok da her hangi bir konuda başkalarının yardımına /desteğine gereksinim duymak beni etkiliyor.

Artık hastaneye yalnız gidemiyorum, marketten yapabildiğim alışverişi evime tek başına taşıyamıyorum, çoğu kez faturaları bile bankaya yatırmaları için komşumdan destek istiyorum.

Bu ve benzeri bağımlılıklarım beni kabuğuma çekilmeye zorluyor.

Bazen **-çoğu kez mi demeli acaba-** yalnızlığıma gömüldüğümü hissediyorum.

Kapı çalsa, telefon çalsa

Çalan her telefon yüreğimi hoplatıyor, arayanım soranım var diye. Kızımın biri her gün saat 10 da arar, **"Anne ne yapıyorsun"** diye. Diğeri yurt dışında haftada bir arar.

Geçenlerde düşündüm ki hep yakınıyorum **"oram, buram ağrıyor"** diye. Ahbaplarım, emekli grubundaki arkadaşlarım da arıyor sıkça ama bana yetmiyor galiba.

Çalan her kapı zili beni mutlu ediyor. Apartman görevlisinin geleceği saatleri bile iple çekiyorum kapıda bir-iki laf ederim diye.

Eşimle kavgalarımı bile özlüyorum

Eşimi dokuz yıl önce kaybettim. Beraberken bazen tartışırdık, ufacık sorunlar yüzünden. İnan o lüzumsuz tartışmaları bile özlüyorum.

Evin içinde bir nefesti, konuşulacak paylaşılacak hatta tartışılacak bir nefes. Birlikte gezmeğe giderdik, yürüyüş yapardık... Onu öyle çok özlüyorum ki!

Akranlarımın ölüm haberini aldığımda çok etkileniyorum. Yakınlarımı kaybetmek de beni çok üzüyor. Ama bir genç ölümünü öğrendiğimde, **"Allah sıralı ölüm versin!"** diyorum elbette.

Gündüz içim geçiyor, gece...

Artık uykuda geçirdiğim süre o kadar azaldı ki! Gün boyu sıkça içim geçiyor, kuş uykusu anlayacağın.

Çoğu kez daldığımı bile fark etmiyorum. Gece TV'deki haberler sırasında uyuklayan ben, yatağıma geçtiğimde bir türlü sabah olmuyor... Hoş sabah olsa ne olacak! Yapacak çok işim mi var sanki!

Uyku düzenim bozuk anlayacağınız. Doktor ilaç verdi arada bir alıyorum ama , çok ta bir şey değiştirmiyor mu ne?

Dinlenmek istiyorum

Konuşacak birilerini bulduğumda bir süre sonra karşımdakinin beni dinlemediğini fark etmek beni üzüyor.

Galiba hep geçmişten söz ediyorum, ya da daha önce anlattığım bir şeyi farkında olmadan yeniden anlatıyorum.

Torunum kaç kez **"tamam anneannecim, biliyorum ben bu olayın nasıl sonuçlandığını"** dedi. Ahhh beni birazcık anlayabilse! Benim artık eskisi kadar çok yeni yaşantım olmuyor ki...

Unutkanlık, duygusallık

Bazen banka defterimi koyduğum yeri unutuyorum, bazen temizliğe gelen yardımcımın adını. En önemlisi de ilaçlarımı alıp almadığımı.

Kızım beni **"gerçeklerden kaçmak"** ile suçluyor! Hadi suçluyor demeyeyim de uyarıyor diyelim. "Ayaklarım ağrıyor" dediğimde, **"anne ağrıyacak elbette, artık 18 yaşındaki halin gibi olamazsın, yaşlılığı kabul et"** diyor.

Duyarlı bir insandım gençliğimde, ama şimdi çok duygusalım. Çok doğal olan bir söz / davranış bile beni çok üzüyor. Kafama takacak o denli çok şey buluyorum ki...

Bazen **"depresyon mu geçiriyorum acaba?"** diye düşünüyorum. Ama akranlarımdan da aynı yakınmaları dinliyorum. Onlarda benim gibi endişeli.

Aslında yapacak şeyler de var

Hala bir çok şeyden zevk almak için nedenim var.

Çiçeklerimin açtığını görmek, sabah çoğu kez kendimi zorlayarak dudağıma hafif bir ruj sürmek, günlük gazetemi okumadan ekinde verilen çengel bulmacayı çözmek, 10 numara şişlerle torunlarıma kaşkol, bere örmek, haftada bir bankadan emekli arkadaşlarımla konken oynamak, yılda 10 gün bankanın emekli devresinden yararlanarak **Sığacık'**a kampa gitmek, komşumun baktığı torununa o çok sevdiği kekimden yaparak yediğini seyretmek, ayda bir lise arkadaşlarımla devlet tiyatrosuna gitmek bana iyi geliyor.

Ama galiba yetmiyor.....

Kendimi yararsız buluyorum hep. Çocuklarıma yardımcı olamıyorum diye. Hoş sağ olsunlar onların benim sağlıklı olmam dışında bir beklentileri yok ama....

Aman ne süslüydüm!

Eskiden ilgi ve istek duyduğum konular artık benim için önemini yitirdi. Aman ne süslü bir kadındım. Sürekli çok şık olmak isterdim. Artık temiz bir şey giymek dışında giyim merakım kalmadı.

Kızım bazen **"Her geldiğimde üzerinde aynı şey var. Diğerlerini niye giymiyorsun?"** diyor. **"İçimden gelmiyor, ne yapayım! Hem kim görüyor ki?"** dediğimde de kızıyor bana.

Evimizde sofra düzenine çok özen gösterilirdi eskiden. Artık çoğu kez tepside yiyorum yemeğimi. Ama birileri geldiğinde yine eski özeni gösteriyorum elbette.

Arkadaşım Şehrazat gibi değilim de

Toplumun genel akışından kopmuş bir varlık olarak görüyorum kendimi çoğu kez.

Oysa ben yaşamım boyunca kendimle barışık bir insandım. Son yıllarda giderek kendime mi küsüyorum ne!

Huysuz, çevresindekileri huzursuz kılan, sürekli isteyen, sürekli maddi-manevi almak isteyen bir insan değilim.

Arkadaşım Şehrazat gibi değilim en azından. O oğlunun her gün ziyaretine gelmesini istiyor, başı ağrısa dünya yıkılıyor zannedip, çevresindekileri harekete geçiriyor, telefonla kebapçıdan pide getirtebilecek yada gidip yiyebilecekken oğluna **"canım pide istiyor"** diyor.

Her Pazar torunlarının öğle yemeğine gelmesini istiyor filan. Ben öyle değilim en azından.

Korkularım ve gücüm

Evet; her geçen gün fiziksel ve ruhsal olarak geriliyorum. Kendime olan güvenim azalıyor, bazı korkular **- en çok da düşüp bir yerimi kırmak-** yaşıyorum. Daha bir karamsar insan oluyorum ama.

Kendimde gözlediğim bazı değişimleri inkar etmiyorum. Ben artık bir günde tüm evi temizleyemem ama bir gün salonu, bir gün banyoyu temizleyebilirim. Yani elden ayaktan düşmedim.

Artık nelere gücüm yeteceğini, nelere yetmeyeceğini biliyorum. Ve en önemlisi kabul ediyorum belli konulardaki güç kaybımı.

Şık Devrek bastonum

Karşıdan karşıya geçerken yardım istemeyi öğrendim. Damadımın hediyesi o çok şık Devrek bastonunu artık yanımda taşırken eskisi gibi utanmıyorum.

Banyo yapacağım zaman komşuyu çağırıyorum eve. Olur da düşer kalırsam birisi olsun evde diye.

Ama yalnızlığı hiç sevmiyorum. Artı ilgi ve sevgiye hiç itirazım yok. Yaptığım o güzelim zeytinyağlı enginarı kızım ve torunumla birlikte yemek, paylaşmak istiyorum ama, onlar geldiğinde torunum yüksek sesle müzik dinlediğinde de tahammül edemiyor içimden **"gidip, evinde dinlesin"** diyorum.

Hala önemliyim

Yönetilmekten hiç hoşlanmıyorum. Aslında benim iyiliğime olan ev içi bir düzenleme önerisi geldiğinde, hemen direnç gösteriyorum.

Kendi yaşamımı idame ettiremeyeceğim günleri düşündüğümde, bu halimden yakınmamaya çalışıyorum. Başkalarına bağımlı olarak yaşam sürdürmek düşüncesi beni ürkütüyor.

Yaşlandıkça daha bir ihtiyatlı oldum. Özellikle para konusunda. Geçim sıkıntım yok şanslı bir yaşlıyım. Ama hep **"parasız kalırsam"** kaygısı yaşıyorum.

Çocuklarım, torunlarım ve yakınlarım için **"hala önemliyim"** biliyorum ama galiba bazen bu da bana yetmiyor.

Bakılmak

Gelecekte **"bakılmama"** gibi bir sorunum olmayacağını biliyorum. Nasıl olsa bir bakıcı / refakatçi bulunur ama... Yine de zaman zaman **bunalıma** giriyorum işte.

Artı eksi yönleriyle yaşlılık bu işte.....

Sosyal dünyadan yavaş yavaş **geri çekilme** sürecinin adına **yaşlılık denmiş.....**(ŞD/BA)

EK 2.1.2. Bianet.org - Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma- Haber 2

Keşke Emekliliğe Hazırlık Programı Olsa!

Önce sağlık, sonra kurslar, kitaplar, sinema ve internet... Ellili yaşların başındayım, emekli olunca torun bakımı da sıraya giriyordu ki, kreşleri hatırlattım, ben torun okşamayı seviyorum elbette ama sorumluluk başka... Dünyadan çekilmek istemiyorum.

Ellili yaşlarımın başındayım. Bir süredir yaşamımı ve yaşımı sorguluyorum.

16 ay önce emekli oldum. Emeklilik kararı öncesi **" Kendimi oyalayacak bir şeyler bulurum! Dinlenir kurslara gider, gezmeye tozmaya zaman ayırırım."** diye düşünüyordum.

Oğullarımın biri evli. Artık bana yükü yok. Diğeri bekar, çalışıyor ve kendi aleminde. Eşimden yana da sorun yok. Pratik ve hızlı olduğumdan ev işleri de fazla zamanımı almıyor. Kendime ayırabildiğim zaman fazlaca.

Komşumla yaptığım sabah yürüyüşleri gün içinde beni en mutlu eden etkinlik.

Önce sağlık

İlk aylar sağlığımla ilgilenerek, tüm vücudumu gözden geçirttim. Bir sürü değer ya yüksek, ya alçak çıktı. Oysa genel olarak sağlıklı bir insanım. Kafama yatan doktor önerilerine titizlenerek uyuyorum.

TV'deki malum kadın programları beni ırgalamıyor. Başlangıçta zengin bir film arşivi olan arkadaşımdan aldığım filmlerin tümünü deliler gibi izledim.

Akranlarımın tümü ya emekli yada arifesinde. Onlarla arada bir buluşup, dertleşip, boşalıyoruz. Ama hastalık muhabbeti yoruyor beni. Konkenci arkadaşlarıma da bir - iki kez takıldım, çok anlamsız geldi.

Sıraya kurslar girdi

Klasik bir emekli olarak bilumum kurslara ben de gittim. Önce tekstil. Yıllardır kullanmadığım dikiş makinem bir süre nonstop çalıştı. Nevresimler, masa örtüleri, yastıklar yaptım önceleri zevkle. Sonra sıkıldım ve bıraktım.

Sonra bir arkadaşımın itelemesiyle takı kursu.Dünyanın parasını verdim ıncık cıncığa. Geceler boyunca artık yakını görmekte zorlanan gözlerimle, bir dünya para yatırdığım minicik boncuklarla uğraştım.

Her eserime bir **"şaheser"** muamelesi yaptım.Etrafımdakileri **"takı"**landırdım. Sonra örgüye dadanarak, çevremdekileri **"şal"**landırıp, **"panço"**landırdım.

Kitaplar ve sinema

Yıllardır okuyamadığım yada oğlumun getirdiği kitapların tümünü yuttum adeta. Okuduklarımı sıcak sıcak tartışacağım insan fazlaca yoksa da çevremde. Yıllardır arşivlenmeyi bekleyen fotoğrafları da düzenledim.

Sinemada film izlemenin tadı başka... Ben sinema filmlerini vizyona girdiği ilk gün ilk seansta izlemeyi severim. Eleştiri yazılarını okumadan, çevremdekilerin eleştirilerini dinlemeden.

Çalışırken iş arkadaşlarımla kaçardık sinemaya, öğle tatilinden çalarak. Emeklilik sonrası da gittiysem de, kapalı yerlerin beni sıktığını fark ettim.

Torunu okşarım ama

İnternet'te dolanıyorum gün içinde. Gelen çoğu saçma sapan mailleri artık okumuyorum. Birilerine de iletmiyorum.

Çalıştığım sürece hep uzun tatil özlemi duydum. Geçen yaz kız kardeşimin Sığacık'taki evinde iki ay kaldım.Bahçeyle toprakla uğraşmak keyif verdi bana. Sıkılmadım ama mevsim bitti.Karadeniz ve güneydoğuyu da turlarla keşfettik.

Gelinim ve oğlum artık sıranın **"torun bakma"** hobisine geldiğini söylüyor. Bakarsam bana torun **"hediye"** edeceklermiş. Ben de **" sever, okşarım ama sorumluluğunu alamam. Ben çocuklarımı kreşlerde, klüplerde nasıl büyüttüysem sizde öyle yapın. Zor zamanınızda destek olurum."** diyorum.

Eşim ve ben

Eşim emekli ama ikinci ve üçüncü işi var. Sabahları bir arkadaşının iddia makinasının başında duruyor.Öğleden sonra bir mali müşavire yardımcı oluyor.Üç gün akşam spor yapıyor, iki gün de oyuna gidiyor.

Pazar günleri de keyifle eski radyoları tamir etmeye çalışıyor. Birbirimize dokunmuyoruz, karışmıyoruz günü değerlendirirken.

İkimizin özel ve ortak alanları net. Böylesi daha iyi.

Emekli koca sendromu

Arkadaşım Perizat'ın durumu zor. Ben ve eşim gibi çoğu kez ayrı programlar yapmaz, bir çok şeyi birlikte yapmaktan keyif duyan güzel bir çiftti onlar, taaa ki eşi emekli oluşundan 3-5 ay sonrasına dek.

Süreç içerisinde birbirlerine her daim müdahil olmuşlar, evde her daim hır-gür varmış.

Bazen soğuk bazen de sıcak olan bu savaş yorar tabii insanı. Şimdi Perizat eşinin evdeki varlığına katlanamayan sinir küpü, depresif bir kadın.

Bu gerginliğe dayanamayan arkadaşımın vücudu alarma geçmiş. Ses tellerinde polip oluştuğundan kısık sesli, gözleri ağlamışçasına kıpkırmızı, midesinde de gastrit. Gittiği psikiatr **"emekli koca sendromu"** teşhisi koymuş ve antidepresan tedavisi başlamış.

Aile bağlarım

Aile bağlarımız güçlü. Annem de, kardeşlerimde kendi yağlarında kavruluyor, henüz birbirimize yük değiliz. Akranları gibi yalnız yaşamayı tercih eden annemin evi bizlere yakın.

Torunlarıyla ilişkisinde köprü görevini üstlendik. Başlangıçta kurduğumuz demokratik aile düzenimizin meyvelerini ailemin üyeleriyle yiyor, birbirimize müdahale etmiyorsak da..

Yaşlanma sürecimde fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan toplumsal dünyadan derece derece geri çekilmek istemiyorum. Ama giderek yaşamımın anlamının, özelliklerinin ve biçiminin değişikliğe uğradığının farkındayım.

Gelecek korkum yok

İzin vermesem de bu süreç ailemle ve toplumla ilişkilerimi bir şekilde etkiliyor. Bu fiziksel, psikolojik ve toplumsal değişimlerle baş edebilmek için **"yeni bir yaşam biçimi"** geliştirmek ve uygulamakta zorlandığımı hissediyorum.

İstenen ve oynamam gereken rollerimin, kurduğum ilişkilerin azalmasına izin vermek istemiyorum. Akranlarımla bazı biyolojik ve fiziki farklılıklarımız olsa da, temel psikolojik ve toplumsal gereksinmelerimiz ortak.

Yaşam biçimim, sosyo-ekonomik statüm ve sağlık koşullarım şimdilik olabilecek en iyi noktada. Kendimi güven içinde hissediyorum, gelecek korkum yok, sevdiklerim yanımda.

Moral ve yaşam doyumu ile ölçülen yaşam kalitem de yüksek. Bu konuda şanslıyım. Ama bir şeyler eksik yaşamımda.

Emekliliğin kendisinin bir sendrom olduğunu anladım bu kısacık sürede.

Oysa ben vazgeçilmezdim

Emeklilik toplumsal yaşama katılımımı azalttı. 28 yıl çalıştım. Son on yılda iş yerimde kendimi **"vazgeçilmez"** diye algılıyordum. Yararlıydım, üretiyordum, yılların birikimiyle en çetrefil işleri kolayca hallediyordum.

Egom doyuyor, kendimi sıkça kutluyordum. Nadiren onore ediliyordum. Ayrıldıktan sonra bir dönem daireden telefonla bir şeyler sorduklarında, daireye çağırdıklarında mutlu oluyordun. Artık o da kalmadı.

Artık ödül almıyorum

İş yaşamımdaki bu rolüm sona erince -toplumsal yönden beni yararlı kılan olanaklar azalınca- bu süreçten olumsuz etkilendiğimi anladım.

Yetişkinliğimde kişiliğimin parçası haline gelen bazı alışkanlıklarımı, bağlantılarım, tercihlerimi korumaya çalışsam da çok başarılı değilim gibi Yaşam, toplumsal ilişkiler değiş-tokuşa dayalı.

İlişkiler bedel ve ödülleri beraberinde getiriyor. Artık ödül almıyorum, fazlaca ödev yerine getirmediğimden. Yorgunluk, gerginlik, çabalama gibi bedeller de ödemiyorum.

Yeni roller

Kendimi yalnız hissediyorum, kalabalık içinde. Gelecek kaygısı başladı. Bazen karamsarlığa düşüyorum. Kültürlü, yeterli gelir sahibi, iyi bir işten emekli olan bir kişi olarak emekliliğin yarattığı boşluğu, yeni rollerle kapatmakta güçlük çekmeyeceğimi düşünüyordum.

Özel ilgi alanları keşfederek, geliştirerek aşarım diye düşünüyordum. Bu düşüncemi yaşamada geçirdim. **"Şunu da yapayım, bunu da yapayım"** dediğim şeylerin hiçbirini yapmayı pek de istemediğimi anladım bir süre sonra.

Tembel bir insan değilim, ama galiba ben emeklilik fikrine hazır değilmişim.

Şimdi **" keşke ülkemizde de diğer ülkelerde olduğu gibi emekliliğe hazırlık programları olsaydı ! "** diye düşünüyorum. (ŞD/BA)

EK 2.2. Bianet.org – Nüfusun Biyopolitikası

EK 2.2.1. Bianet.org – Nüfusun Biyopolitikası - Haber 1

Yaşlıların (da) Hakları Var!

1950-2000 yılları arasında 46dan 66ya çıkan ortalama yaşam süresinin 2050de 76ya çıkacağı, 2000de 70 milyon kişi olan 80(+) yaş ileri yaş grubunun, 2050 yılında beş kat artacağı varsayılıyor. Yaşlıların hak ettiği saygının gösterilmesi dileğimizdir.

Sağlıklı ve güçlü yaşlılık döneminin temelleri, yaşamın ilk yıllarında atılmaktadır. Yirminci yüzyılda bireylerin yanı sıra toplumların da yaşlanmasından söz edilmesine nedeni; ortalama yaşam süresi ve toplam nüfusa oranla yaşlı nüfus oranındaki büyük artıştır.

* 1950-2000 yılları arasında 46'dan 66'ya çıkan ortalama yaşam süresinin 2050'de 76'ya çıkacağı,

* 2000 yılında 600 milyon olan 60(+) yaş nüfusun, 2050'de 2 milyara çıkacağı,

* küresel olarak 2000-2050 yılları arasında nüfus içinde 60 (+)yaş kişi oranının yüzde 10'dan yüzde 21'e yükselmesi belenirken, çocuk oranının 1/3 oranında düşeceği,

* gelecek 50 yılda yaşlı nüfusun dört kat artacağı,

* 2050 yılında bazı gelişmiş ülkelerde yaşlı sayısının çocuk sayısının iki katı olacağı,

* gelişmiş ülkelerde kadın erkek oranının 100/71'den 100/78'e yükseleceği,

* 2025 yılına kadar gelişmiş ülke nüfuslarının yüzde 82'sinin, gelişmekte olan ülke nüfuslarının yarısından daha az bir kısmının kentsel alanlarda yaşayacağı,

* 100/88 olan 60(+) yaş kadın, erkek oranının, 2050 yılında 100/87 olacağı,

* 2000 yılında 70 milyon kişi olan 80(+) yaş ileri yaş grubunun, 2050 yılında beş kat artacağı varsayılıyor.

Son yirmi beş yıldır dünya gündeminde yer alan yaşlanma olgusu, ülkeleri farklı durumlara uyarlanabilecek özel önlemler almaya zorlamaktadır. Yirminci yüzyılda endüstrileşmesini tamamlayan ülkelerin nüfus yapısındaki değişimler, başta sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri olmak üzere bazı sosyal sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nca 1982'de Viyana'da yapılan ilk **Dünya Yaşlanma Asamblesi'**nde; yaşlanma süreci özellikleri ve sorunları ele alınmıştır. Asamble'de benimsenerek **"Bağımsızlık, Katılım, Bakım, Kendini Gerçekleştirme, İtibar"** başlıkları altında sıralanan ilkeler, tüm dünyada yaşlanma konusunda düşünce ve planlama sürecine yol göstermiştir.

1999 Uluslararası Yaşlılar Yılı çalışmalarının; yaşlıların tam katılımıyla oluşan eşitlik esasına dayalı, ayrımcılığın olmadığı, bütün yaş gruplarını kapsayan bir toplum yaratılmasında - kalkınma hakkı da dahil- bütün insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesine katkısı anlamlıdır.

"Bütün yaşlılar için toplum" ana temalı Uluslararası Yılda;

* Yaşam boyu bireysel gelişme,

* Kuşaklar arası ilişkiler,

* Toplum yaşlanması,

* Kalkınma ilişkisiyle yaşlıların durumuna ilişkin dört önemli konu gündeme getirilerek, yaşlanma konusunun tüm sektörlere dahil edilmesi, yaşamın tüm aşamalarında olanakların arttırılması, sorunun dünya çapında fark edilmesi, araştırma ve politik eylemlerin arttırılması sağlanmıştır.

2inci Dünya Yaşlılar Asamblesi'ne dek geçen yirmi yılda, küresel yaşlanmanın kalkınma sürecine katılabilmesi için yaşlanmaya ilişkin politikaların saptanan rehber ilkeler doğrultusunda yaşamın her alanında kalkınmaya yönelik, toplumu bütüncül olarak ele alan bir bakış açısına gereksinim duyulmuştur.

Madrid'de toplanan 2. Dünya Yaşlılar Asamblesi'nde hazırlanan **Yaşlanma-2002 Uluslararası Eylem Planı;**

a. Bütün insan hakları ve temel özgürlüklerin yaşlılara tanınması ve gerçekleştirilmesi,

b. Yaşlı yoksulluğunun bitmesi, yaşlıların güvenle yaşlanması,

c. Yaşlıların, toplumun ekonomik, politik ve sosyal yaşamlarına tam ve etkili olarak katılması,

d. Yaşam boyu öğrenme, toplum olanaklarına erişme fırsatlarının yaşamın ileri yıllarında da sağlanması, bireysel gelişme, kişisel tatmin ve iyi olma durumunun sürdürülmesi,

e. Yaşlıların ekonomik - sosyal - kültürel - vatandaşlık ve siyasi haklara sahip olması,

f. Yaşlılara karşı her türlü şiddet ve ayırımcılığın ortadan kaldırılması,

g. Yaşlılarda cinsiyet ayrımcılığı ortadan kaldırılarak, eşitliğin sağlanması,

h. Sosyal kalkınma için aile, kuşaklar arası bağlılık, dayanışma ve ilişkilerin öneminin kavranması,

ı. Yaşlılara her türlü sağlık hizmetleri, destek ve sosyal koruma sağlanması,

i. Planın uygulanması için yaşlılar ile hükümet-sivil toplum-özel sektör işbirliğinin kolaylaştırılması,

j. Yaşlanmanın bireysel, sosyal ve sağlık yönlerine ilişkin araştırmalar yapılması, bilgi ve becerilerin artması, teknolojiden yararlanılması,

k. Yaşlananları etkileyen konularda, bireylerin seslerini duyurmalarının sağlanması gibi, insanların ekonomik ve sosyal durumunu iyileştirmeyi hedefleyen amaçlar ve taahhütler içermektedir.

Yaşlanma sorununun küresel düzeyde fark edilmesini sağlama amacındaki **1 Ekim Dünya Yaşlılar Günü,** 1983 yılından bu yana ülkemizde de kutlanıyor.

2006 yılı **Dünya Yaşlılar Günü**'nde;

* Her yerde insanların güvenli ve saygın şekilde yaşlanması,

* İnsanların yaşadıkları toplumlarında bütün haklara sahip birer vatandaş olarak yaşamlarını sürdürebilmesi,

* Yaşa bağlı negatif ayrımcığa ilişkin mücadelenin arttırılması,

* Yaşlıların hak ettiği saygının gösterilmesi,

* İnsan hakları ve temel özgürlüklerin geliştirilmesi ve korunması yaş gruplarının tümünü kapsayan bir toplum oluşturulması,

* yaşlanan nüfusun -gelecekte kalkınmanın temeli- potansiyelinin benimsenmesi dileğimizdir. (ŞD)

EK 2.2.2. Bianet.org – Nüfusun Biyopolitikası - Haber 2

Şahin "Üç Çocuk" Politikasını Anlattı

Fatma Şahin, Türkiye nüfusunun yaşlanmaya başladığını, "en az üç çocuk anlayışının muhafazakar bir erkek anlayışı değil, kaliteli genç bir nüfus oluşturmak için bilimsel bir yaklaşım" olduğunu söyledi.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı **Fatma Şahin**, Türkiye nüfusunun yaşlanmaya başladığını, "en az üç çocuk" anlayışının" muhafazakar bir erkek anlayışı" değil, bilimsel bir yaklaşım olduğunu söyledi.

Bütçe görüşmelerinde milletvekillerinin sorularını yanıtlayan Şahin, mühendis kökenli bir milletvekili olarak çalışmaları tablolarla anlatmak istediğini söyledi. 1970-2050 yıllarında Türkiye'deki nüfusun yaş dağılımının bulunduğu tabloyu gösteren Şahin, genç nüfusun gittikçe azaldığını ifade etti:

"Bu grafikteki aralık, ülkemizin yaşlanmaya başladığını göstermektedir. 65 yaş üstü nüfus yüzde 7 artmaktadır. Yaşlı nüfus başımızın tacıdır ama kaliteli genç nüfus planlamak tüm partilerin görevi.

"Önerim şu: tüm partiler bilim kurulunu siz oluşturun. Bütçesini ben kendi Bakanlığımdan vereceğim. Hane başına kaç çocukla bu eğriyi düzelteceksiniz siz bize söyleyin, biz de arkasında duralım. En az üç çocuk söylemindeki karşılık budur. Bilim ve aklı kullanarak politika üretmek en büyük görevimizdir.

''Dünyada yaşlanma sorunsa, Avrupa Birliği 2012'yi aktif yaşlanma yılı ilan ettiyse, ülkemizdeki nüfus da durağanlaştıysa, burada bizim nüfus politikaları üretmemiz gerekir.''

Şahin, "güçlü ailenin güçlü milleti oluşturacağını", bunun için ailenin yapısının nasıl güçlendirileceğini esas aldıklarını, Türkiye'nin "araştırmalara göre, boşanmalarda ve aile birliğinde en güçlü ülke" olduğunu söyledi. (ÇT)

EK 2.3. Bianet.org – Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci

EK 2.3.1. Bianet.org –Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci –Haber 1

Yaşlılığın Keşfi

Yaşlılığın en önemli sosyal kategori olduğunu hatırlatmak istedim. Önümüzde daha bir sürü seçim var. Her seçimde Gerontolojiden bir konu seçsek, 2050ye kadar yaşlılığı keşfedebilir, Gerontolojinin önemini kavramışların sayısını çoğaltabiliriz.

Yaşlılığın yeniden keşfedilişi, toplumsal düzlemlerin birçoğunda kendisini hissettirmektedir. Bilim adamlarının bazen demografik devrim olarak tanımladıkları toplumsal yaşlanma, yaşlılığı keşfetme girişimlerinde adeta jeneratör fonksiyonuna sahiptir.

1990'lı yılların başlarında Amerika birleşik Devletleri'nde (ABD) "beyaz erkeklerin" ortalama yaşam süresi 72,1 yıl, "Afro-amerikan" erkeklerin 64,5 yıl, "beyaz kadınların" 79,6 ve afro-amerikan kadınların 73,8 yıldı (U.S. Bureau of the Census 1996).

Yaşam süreleri arasındaki bu farklılığın sebepleri, tabii ki bireylerin ten renginden ileri gelmemektedir. Türkiye'de, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün (2005) rakamlarına göre yaşam süresi erkeklerde ortalama 70, kadınlarda 72 yıla ulaşmıştır.

Ancak yaşam süresi bakımından bölgeler arasında belirgin farkların bulunduğundan hareket etmek gerekir. Çeşitli düzlemlerde yer alan avantajlara veya dezavantajlara bağlı olarak değişmektedir. Maddi olanaklar, yaşam biçimleri, beslenme, hastalık riskleri ve sosyal pozisyonlar (örneğin: mesleki pozisyonlar) arasındaki farklar, yaşam süresinin uzun veya kısa oluşunda büyük rol oynamaktadır.

İnsanlık tarihinin başka hiçbir döneminde yaşlılık, yaşlanmak ve yaşlı insan üzerinde bu kadar durulmamıştır. Fakat nasıl ki yaşam sürelerinde farklılık varsa, ülkeler arasında da, bu konularla az ve çok ilgilenenler arasında ayırım yapmak gerekir.

Yaşlılara yönelik birçok çalışma ve hizmetin ortaya çıkmış olması, ama bunların ülkemizde henüz bulunmaması, bu bağlamda bir ölçü kabul edilirse, yaşlılarıyla az ilgilenen ülkelerden biri olduğumuz söylenebilir.

Bu ilgisizliğin bir başka göstergesi de, yaşlı dediğimiz insanların tanımında "yaş" faktörünü kullanırken, kendi toplumumuzdan hareket etmek yerine, Batı ülkelerinin ölçülerini kullanmamızdır. Batı ülkelerindeki yaşam koşulları farklı olduğu için uzun ömürlülüğün ölçüleri de değişmektedir.

Demografik istatistiklerde örneğin Almanya 65. doğum gününü kutlayan kişileri, yaşlı sınıfında değerlendirmektedir. Aynı değerlendirmeyi DİE'nin istatistiklerinde görmek, biraz şaşırtıcıdır. Çünkü Türkiye'de yaşam süresi, henüz Batı ülkelerinin seviyesinden çok geridedir.

Bangladeş, ortalama yaşam süresi en düşük insanların yaşadığı ülkedir. Bu ülkede insanlar ortalama 50 yıl yaşamaktadır. Eğer yaşlılığın başlangıcını 65 olarak kabul ederlerse, ya yaşlılığı bilmiyorlar ya da bilerek yanlış hareket ediyorlar düşüncesi ortaya çıkar.

Bu ülkede yaşlılığın ne zaman başladığı, bizi ancak ikinci derecede ilgilendirirken, emeklilik yaşıyla yaşlılık yaşı arasında, emeklilik yaşı lehine, çok uzun bir süre bulunan ülkemizde, yaşlılığın sınırını 60 veya 65'e yerleştirmek, farklı bir görüntü ortaya çıkarmaktadır.

Eğer yaşlılığın sınırını 65 olarak kabul edersek, çalışır durumdaki insanlarımız, yaşlılık sınırına ortalama 20 yıl kala emekli olmaktadırlar. Yaşam süresinin 70 yıl ise, o zaman Türkiye'de ortalama 45 yaşlarında emekliye sevk edilen insanlar, toplumsal üretime katkı sağlamadan, 25 yıl oyunca "devletten geçinmektedir".

Bu emeklilik sisteminin yaşam süresi şüphesiz çok kısa olacaktır. Bu para kim tarafından karşılanacaktır?

Böylece geldik, yaşlanan toplumlardaki işsizliğe! Üniversite mezunlarının bile yüzde 24'ünün (DİE 2002/Hesaplama: Tufan 2007) işsiz olduğu ülkemizde, eğitim düzeyi azaldıkça, işsizlik problemiyle karşı karşıya olan insanların sayısı da çoğalmaktadır.

Bu da "ne iş olursa olsun, hangi koşullarda olursa olsun, çalışırım" düşüncesinin yaygınlaşmasına yol açmaktadır. Bunun doğurduğu sonuçlardan biri de "sigortasız" çalışan bireylerin çoğalmasına yol açmaktadır.

Analizler, 2002 yılında sosyal güvenlik kapsamı dışındaki birey sayısının 29,7 milyon olduğunu göstermektedir (DİE 2002/Hesaplama: Tufan 2007). Bu durumdaki kişiler açısından çeşitli riskler yaratan

bu durum, sosyal güvenlik sistemi açısından öldürücü darbe anlamına gelmektedir. Çünkü bir taraftan erken yaşlarda kızağa çekilerek emekliliğe sevk ettiğimiz insanların emekli aylıklarını karşılamak gerekmektedir, diğer taraftan bunların maaşlarını karşılayacak "sigortalı" çalışanların sayısı çoğalmamaktadır.

Bindiği dalı kesen bir adamı andıran bu görüntüsüyle, Türkiye'nin AB hayallerini gerçekleştirmesi bir hayli zor görünmektedir. Avrupa'dan Türkiye'ye yönelik çatlak seslerin ardında, bir taraftan çoğalan, diğer taraftan hızla yaşlanan toplumumuzun sosyal problemleri yatmaktadır.

Daha kendi içinde problemlerini çözmekte zorlanan AB'nin Türkiye gibi dev bir yükü, büyük istekle üstlenmesini beklemek çok fazla hayale kapılmak anlamına gelmektedir. Eğer, kendi gücümüzle toplumsal yaşlanmadan kaynaklanan problemlerin üstesinden gelebileceğimizi gösteremezsek, zaten bizle ilgili bol miktarda önyargılara sahip olan Avrupa, bir de demografik gelişmelerin yarattığı sosyal gerçekleri diline dolarsa, bizi AB'de görmek istemeyenlerin ekmeğine yağ sürmüş olacağız.

Yaşlılığın "en önemli sosyal kategori" (Wahl, Heyl 2004, 14) olduğunu seçim öncesi anımsatmak istedim.

Önümüzde daha bir sürü seçim var. Her seçimde Gerontolojiden bir konu seçsek, 2050'ye kadar yaşlılığı keşfedebilir, Gerontolojinin önemini kavramışların sayısını çoğaltabiliriz.(İT/EÜ)

* **Doç. Dr. İsmail Tufan,** Gerontoloji Bölümü, Akdeniz. Üniversitesi

EK 2.3.2. Bianet.org –Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci –Haber 2

Yeni Düzenlemeler: İnsan Sevdikleriyle Yerinde Yaşlanası

Yaşlının alıştığı ortamda sevdikleriyle yaşlanması için, yaşlılara güvenli bir yaşam sunmayı amaçlayan devlet politikalarını içeren "Yaşlanma: Ulusal Eylem Planı"nın uygulanmasını sağlayacak programın acilen yaşama geçirilmesi gerek.

Yaşlılık gerileme ve kayıpların sıkça yaşandığı bir dönem. Yaşlanma süreci insanın kişiliğinde ve kendini algılayışında değişikliklere yol açan bir dönem. Yaşlanma kişiye yönelik toplum ve çevre algısının değiştiği bir dönem.

Yalnızlık dönemi mi?

Dış dünyayı terk ederek tamamen kendi dünyasına çekilmeyi tercih eden yaşlının bunalıma girmesi kaçınılmaz.

Bunalım dönemi mi?

Üretken olamadığı, uyum yeteneği azaldığı, çevresinden gelen uyarılara yanıtı geciktiği, belleği zayıfladığı, bunaltısı arttığı, uyku düzeni bozulduğu, özgüven ve değer kaybına uğradığı, sosyal statüsü değiştiği, eş ve yaşıt kayıpları yaşadığı, fiziksel ve mental sağlığının -daha da- bozulacağı endişesi taşıdığı, ekonomik sorunları arttığı, dışlanma korkusuna kapıldığı için mutsuz olup, karamsarlığa kapılan yaşlının da tercihi olmasa bile kendi dünyasına çekilerek bunalıma girmesi mümkün.

Yaşlılık: bireysel ve toplumsal bir sorun

Yaşlanma yaşam sürecinin önemli ve nihai bir aşaması. Ortalama yaşam ömrünün pek çok değişkenin etkisiyle her geçen gün uzadığı günümüzde; yaşlanma sürecine giren kişilerin bilinç düzeyinin artması, yaşlılık alanına ilişkin çok yönlü araştırmalar yapılması, uluslar arası ve ulusal düzeyde planlamalara gidilmesi, yeni yasal düzenlemeler yapılması ve çeşitli önlemler alınması sevindiricidir.

Tüm dünyada yaşlılara yönelik en yaygın hizmet türü dışarıdan ve profesyonellerle desteklenen evde bakım modeli iken ülkemizde kurumsal bakıma ağırlık verilmiştir.

Her yaştaki insan yeni ortam ve mekanlara uyum sağlamada güçlük çeker. Yaşlılar ise alıştıkları mekan ve çevreye bağımlılık geliştirdiklerinden kısa süreli ayrılıklarda bile bir an önce o ortama geri dönmek isterler.

Yapılan çalışmalar yaşlanma sürecine giren bireylerin alıştıkları ortamda sevdikleriyle birlikte toplum içinde yaşlanması durumunda çok yönlü iyilik halini sürdürebilmelerine katkı sağladığını göstermektedir.

Son yıllarda yaşlılık alanında sıkça kullanılmağa başlanan "toplum temelli bakım" ve "yerinde yaşlanma" terimlerinin ortak yönlerinin kısaca yaşlı insanın çevresi ile olan ilişkisini güçlendirmek, yaşamını alıştığı ortamda sürdürmesini sağlamak, bu bağlamda oluşan gereksinimlerini karşılamak, toplumsal taşama dahil olması için çaba harcamak, tıbbi bakımını desteklemek olduğu söylenebilir.

İnsanların kendilerine en yakın çevrenin olanaklarıyla bakımının desteklendiği bu hizmetin sınırları çok geniş olduğundan her ülkede değişik şekilde çeşitlendirilmiştir. Ülkemizde bu tür hizmetlere uzun yıllar gereksinim duyulmuş ise de konuya ilişkin yasal düzenlemeler çok kısa bir süre önce yapılmıştır.

Evde bakım hizmeti nedir?

Akıl ve ruh sağlığı yerinde olan, tıbbi bakıma ihtiyacı olmayan ve herhangi bir özrü bulunmayan yaşlının bakımı ile ilgili olarak hane halkının tek başına veya komşu akraba gibi diğer destek unsurlarına rağmen yetersiz kaldığı durumlarda yaşlılara evde yaşamlarını devam ettirebilmeleri için yaşam ortamlarının iyileştirilmesi, günlük yaşam faaliyetlerine yardımcı olunması amacıyla sunulan sosyal, fiziksel, psikolojik destek hizmetleridir.

Gündüzlü bakım hizmeti nedir?

Yaşamını evde sürdüren sağlıklı ya da demans, alzheimer gibi hastalığı olan yaşlıların yaşam ortamlarını iyileştirmek, boş zamanlarını değerlendirmek, sosyal, psikolojik ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasına

yardımcı olmak, rehberlik ve mesleki danışmanlık yapmak, kendi imkanlarıyla karşılamakta güçlük çektikleri konular ile günlük yaşam faaliyetlerinde destek hizmetleri vermek, ilgilerine göre faaliyet grupları kurarak sosyal faaliyetler düzenleyerek aktivitelerini ve sosyal ilişkilerini arttırmak, aileleri ile dayanışma ve paylaşım sağlanarak yaşlının yaşam kalitesinin artırılması amaçlı hizmetlerdir.

Yaşlılara gündüzlü bakım hizmeti

Temmuz'2008'de yürürlüğe giren "Özel Huzurevleri İle Huzurevi Yaşlı Bakım Merkezleri Yönetmeliği ile "Yaşlı Hizmet Merkezlerinde Sunulacak Gündüzlü Bakım İle Evde Bakım Hizmetleri Hakkında Yönetmelik"le getirilen düzenlemeler yaşlılara özel huzurevleri ya da Yaşlı Hizmet Merkezleri bünyesindeki birimlerde verilecek gündüzlü bakım hizmetini içeriyor.

Özel huzurevleri gündüzlü bakım hizmeti verebilecek

Gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri tarafından açılacak huzurevi ile huzurevi yaşlı bakım merkezlerinde 55 yaşını bitirmiş yaşlılığa bağlı demans, Alzheimer hastası, ağır felçli, yatağa bağımlı veya özel bakımı gerektiren diğer hallerde, başkasının desteğine ihtiyaç duyan yaşlılara 24 saat yatılı hizmet verilebilecek.

Bu merkezlerden yararlanacak yaşlılar için hazırlanacak olan bakım planında yaşlının bireysel özellikleri ve ihtiyaçları göz önüne alınarak verilecek hizmetin içerik ve sıklığı yer alacak ve hizmet sosyal çalışmacı, doktor, psikiyatri fizyoterapist, diyetisyen, sağlık memuru, hemşire ve yaşlı bakım elemanından oluşan bir ekip tarafından sunulacaktır.

Kapasite dahilinde geçici süre ile yatılı / gündüzlü yaşlı kabul edilebilecek olan bu merkezlerin alacağı aylık bakım ücreti Valilikte oluşturulan komisyonca saptanacak.

Yaşlı hizmet merkezleri gündüzlü bakım hizmeti verecek

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) bünyesinde açılacak Yaşlı Hizmet Merkezleri(YHM); yaşlılara merkez binasında ya da evinde sosyal-psikolojik destek hizmeti verilebileceği gibi, hasta olan yaşlılara da gündüzlü bakım hizmeti verilebilecek.

YHM'nde evinde yaşam sürdüren yaşlılara boş zamanlarını çeşitli aktivitelerle değerlendirme, sosyal ilişkilerini arttırma ve günlük yaşam aktivitelerini geliştirmeleri desteklenerek yaşam kalitelerinin yükseltilmesine yardımcı olunabileceği gibi, alzheimer gibi hastalığı olan yaşlılara da ev ortamlarının iyileştirilmesi, boş zamanlarını değerlendirilmesi, sosyal, psikolojik ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanması, günlük yaşam etkinliklerine destek hizmeti verilmesi mümkün olabilecektir.

Yönetmelikte evde bakım hizmetinin yaşlı/yakınlarının talebi ve hizmet gereklerine göre gece/gündüz, hafta sonu ve tatil günleri gerektiğinde 24 saat kesintisiz ya da saptanan saatlerde verilebileceği, yaşlı yakınlarını bilgilendirici eğitim programları düzenlenebileceği, yaşlıların özel, resmi ve hukuki sorunlarının çözümünde rehberlik ve danışmanlık yapılabileceği gibi hükümler de içermektedir.

Herkes sevdikleriyle alıştığı ortamda yaşlanası

Yaşlıların bakımının evinde sağlanmasına ilişkin düzenlemelerin yaşama geçmesi zaman alacaksa da bu adımın atılmasını önemsiyoruz.

Yaşlının yerinde, alıştığı ortamda sevdikleriyle yaşlanması için; uzun süreli bakım - gündüzlü bakım - evde bakım, kurum bakımı ve diğer sosyal hizmetler ile diğer toplum hizmetlerinin koordinasyonunun sağlanması ve iyileştirilmesine ilişkin politikaların oluşturulması ve kurumlar arası işbirliğinin sağlanması, yaşlılara güvenli bir yaşam sunmayı amaçlayan devlet politikalarını içeren "Yaşlanma: Ulusal Eylem Planı"nda yer alan eylemlerin uygulamaya dönüştürülebilmesini sağlayacak olan 'Uygulama Programı'nın ivedilikle yaşama geçirilmesini diliyoruz. (ŞD/EZÖ)

EK 2.4. Bianet.org – Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi

EK 2.4.1. Bianet.org – Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi- Haber 1

Saça, Cilde, Kiloya Kozmetik

Çay, fındık, incir, keçisakalı, keçiboynuzu, fasulye kapçığı, fare kulağı, duvar sarmaşığı, mısır püskülü, civanperçemi, atkuyruğu, asma yaprağı, atkestanesi, çobançantası, dikenli mersin, kokulu yonca, selvi, at kestanesi, bira mayası...

Bakım ve güzellik için evde açılabilecek **"güzellik salonu"** için şifalı bitkiler sırada.

Pek çok bitki, sağlık, güzellik, kilo fazlalığı için kullanılıyor ve işe yarıyor.

Çay, fındık, incir ve fazla kilolar

Çayın yağların eritilmesinde yardımcı olduğu, yeşil çayın fazla kilolarda etkili olduğu öne sürülüyor.

Fındık, incirin de fazla kiloların atılmasında etkili olduğu düşünülüyor.

Aktarlarda satılan ve suya karıştırılarak içilen **keçisakalı,** keçiboynuzu, **fasulye kapçığı** ve **fare kulağı** da hem zayıflatıcı, hem de kilo verdikten sonra tekrar almayı önlediği düşünülen bitkiler arasında yer alıyor.

Selüloit ve varis

Duvar sarmaşığı, yeşil çay ve mısır püskülü selüloit için öneriliyor.

Varis için de **fındık,** civanperçemi, **atkuyruğu,** asma yaprağı, **atkestanesi,** çobançantası, **dikenli mersin,** kokulu yonca ve **selvi** bitkilerinin iyi geldiği düşünülüyor.

Cilt için

Yağlı ve siyah noktalı ciltlere **yulaf,** kuru ciltlerde **gül,** yorgun ciltlere nane salık veriliyor.

At kestanesi, yüzdeki kırmızılığa, **bira mayası** cilt kuruluğuna, **çöğen,** dulavratotu, **kavak,** yabani menekşe ve **yabani hindiba** ise yağlı, akneli ciltlere iyi gelebiliyor.

Zambak, enginar ve **çobançantası** yaşlanma etkilerini geciktirici olduğu düşünülen yüz ve gözaltı kremlerinin de hammaddesi olarak kullanılıyor.

Bu bitkilerin doğrudan uygulandığında cilde iyi geldiği öne sürülüyor.

Saçlar ve tırnaklar

Atkuyruğu, bira mayası, **ısırgan otu** ve **latin çiçeği** ise saç ve tırnakların ana maddesi olan **keratini** güçlendirerek saç dökülmelerini ve tırnak kırılmalarını engelleyebiliyor. (NM/BB)

EK 2.5. Bianet.org – Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması

EK 2.5.1 Bianet.org – Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması-Haber 1

Zihninizi Açık Tutmanın Yolları

Hafızanızı güçlendirmeniz, doğal bir zihne kavuşmanız mümkün. Araştırmalara göre; egzersizler, tetris benzeri oyunlar, dengeli beslenme, stresten uzak yaşam, bulmaca çözmek gibi faaliyetler zihnin kendini yenilemesini sağlıyor.

Kafamızın içinde, kırk tilkiyi kuyruklarını birbirine dolandırmadan dolaştırabilmek, 21. yüzyılda başarının yeni anahtarı. Sadece bu da değil daha hızlı düşünmeniz ve kitap yığınları arasında kaybolmadan belleğinizi kuvvetlendirmeniz de gerekiyor. İşte, **bunları başarmanız ve sıfır bir beyin için doğal formüller...**

Güçlü bir zihni kim istemez?

İlerleyen yaşınıza rağmen performansından bir şey kaybetmemiş bir beyin ve güçlü bir zihin.... Sizce hayal mi? Doksanlı yılların başlarına dek bilim adamları da bu konuda bir seçme şansı bulunduğunu düşünmüyorlardı. Şu gerçeği zaten biliyorlardı: **İnsanoğlu doğarken 100 milyar beyin hücresine sahip, ancak her gün bunların 100 bini ölüyor.**

Yakın geçmişte Kaliforniya Üniversitesi'nde yapılmış olan bir çalışmadan alınan sonuçlara göre, Sağlıklı bir beyin kendini yenileyebiliyor. Bizim beynimiz için yapabileceğimiz, yapmakla yükümlü olduğumuz şeyler de var. Beyninizin yaşlanmasını durdurmanın dışında, hasarları tamir edebilirsiniz.

Kognitif nitelikli çalışmalarda bulunan ve **"Kişinin Beyni İçin El Kitabı** (The Owner's Manual for the Brain)" isimli kitabın yazarı Prof. Dr. Pierce J.Howard, **"Aklımızı geliştirmek daha güçlü bir hafızaya sahip olmak için beden ve zihin sağlığımızı korumamız gerekiyor"** diyerek sağlıklı bir yaşam tarzının önemine dikkat çekiyor. Yani beyin geliştiren oyunlar ve zihni besleyen besinlerle yaşlanan ve yavaşlamaya mahkum olan beyninizi yeniden harekete geçirebilirsiniz, tıpkı eski günlerdeki gibi.

Akıllı Stratejiler

"Beyin Ömrü (Brian Longevity)" ismili Kitabın yazarı ve Amerikan Alzheimer Önleme Vakfı (Alzheimer's Prevention Foundation) Başkanı Dharma Singh Khalsa; doğru ve dengeli beslenerek,stresi hayatımızdan uzaklaştırarak ve **zihnimizi daima aktif tutarak beyin kimyasallarım düzenleyebileceğimizi belirtiyor.** Uzmanlarsa bu kapsamda çeşitli önerilerde bulunuyor.

Sağlam bir beyine ve iyi bir hafızaya sahip olmak için kitaplara muhtaç değilsiniz. Yapmamz gereken tek şey, önerdiğimiz doğal ve pratik **metotları hayata geçirmek.**

Aşağıdaki stratejileri sağlıklı yaşam alışkanlıkları olarak benimsediğiniz taktirde, beyninizin performanısını geliştirebilir ve güçlü bir belleğe sahip olabilirsiniz:

Yoga, meditasyon

Kronik stres, beyinde sorun yaratan bir numaralı zanlı. Bu konuda McGill Üniversitesi'nden Prof. Dr. Sonia Lupien şunları söylüyor:

"Kortizol adı verilen stres hormonunun üst sınırlarda seyretmesi, zaman içinde beynin bellek merkezi hipokamp'ın büzülmesine yol açabiliyor." Dharma Khalsa da böylelikle kısa dönemli hafıza sistemi bozularak beyin hücrelerinin yaşlanma sürecinin hızlandığına dikkat çekiyor. Uzmanlar bu sorunun çözüm anahtarının gevşemeyi (rahatlamayı) öğrenmek olduğunu ifade ediyor. Khalsa'nın araştırması günden güne stresi azaltarak belleğin geliştirileceğini ortaya koyuyor. Bu şekilde IQ'nuzla birlikte moraliniz de yükseliyor.

Bunu yapın: Sabahları stres seviyesi dorukta olduğundan uzmanlar, güne 10- 20 dakika kadar uygulanabilecek yoga, meditasyon ve derin nefes alıp verme teknikleriyle başlamayı öneriyorlar.

En az 8 saat uyku

Bir araştırmanın sonuçlarına göre uyku, uçup gidebilecek anıları garanti altına alıyor. Yakın geçmişte bu hususla ilgili olarak Amerika'da yayınlanan 'Nature Neuroscience' isimli bilimsel gazetede Harvard Tıp Okulu'ndan Psikiyatrist Prof. Dr. Robert Stickgold bazı bildirilerde bulundu. Buna göre, yeni bir şey öğrendikten sonra gece boyunca ayakta uyanık kalanlar dinlenme ve uyku süreçlerim tamamlayanlara zıt olarak, öğrendiklerini kalıcı bilgiye dönüştüremiyorlar.

Bunu yapın: Geceleri 8 saat uyumaya özen gösterin. Uygun zaman ve mekanlarda şekerleme yapın.

Aerobik Egzersizleri

Zihin sağlığı için aerobik egzersizleri adeta 'gençlik çeşmesi'... Uzmanlara göre bu tür sporlar stresi azaltıyor; beyne daha çok oksijen gitmesini sağlıyor ve sinir dokusundaki hücrelerin üretimini artırıyor. İllionis Üniversitesi'nin bilim ve teknoloji çalışmaları yapan birimi Beckman Enstitüsü'nün araştırmacıları, haftada 3 kez 45'er dakikadan aerobik yapanlar üzerinde 6 ay boyunca çalıştılar. Ve sonuçta bu kişilerin zihinsel performanslarmda yüzde 25 artış olduğunu kaydettiler.

Bunu yapın: Beyin hücrelerini aktif ve tetikte tutmak adına, haftada en az 5 kez 20'şer dakikalık aerobik türü egzersizler yapmalısınız.

Klasik müzik

Uzmanlar, Mozart gibi klasik müzik bestecilerinin eserlerini günde en az bir kere sakin bir ortamda dinlemek gerektiğim söylüyorlar. Bu yöntemle özellikle 'zihinde imaj canlandırma' konusunda başarılı olabiliyorsunuz. Bunun yanı sıra, matematik problemlerim çözmekte, satrançta, müzik enstrümanlarım çalmak da kreatif bir proje kurmada ustalaşıyorsunuz. Kaliforniya Üniversitesi uzmanları bunu 'Mozart Etkisi' olarak netilendiriyor. Ayrıca klasik müziğin zihni açtığı ve gevşemeye yardımcı olduğu görüşünde birleşiyorlar.

Bunu yapın: Zekanızı yoğun olarak kullanmak durumunda olduğunuz zamanlarda klasik müzik dinleyin. Bunun için fanatik bir klasik müzik dinleyicisi olmanız gerekmiyor, aynı formda başka türde eserleri de seçebilirsiniz.

Hafızaya Ginkgo Biloba desteği

Bu bitki, yeryüzündeki geçmişi 150 - 200 milyon yıl olan Gingkgo Biloba ağacından elde ediliyor.

Sayısız yararı nedeniyle Çinliler tarafından kutsal bitki olarak kabul ediliyor.

Uzmanlara göre eşsiz bir antioksidan. Başta beyin fonksiyonları olmak üzere vücudun genel sağlığı için önemli bir destek Beyin kuvvetlendirici olarak da tanımlanıyor. Çünkü belleği güçlendiriyor. Ayrıca, yine beyindeki oksijen seviyelerini artırıyor.

Ayrıca yaşlanma etkilerini ve ruhsal yorgunluğu azaltıyor ve nörolojik bozukluklara iyi geliyor.

Ginkgo Biloba'yı kuru yapraklar halinde satın alabiliyorsunuz. Ayrıca, bugün birçok vitamin ilacında da kullanılıyor.

Beyni Yapılandıran Oyunlar

Prof. Dr. Howard da, stratejiye dayalı tüm oyunların problem çözmede ve kritik düşünme yeteneğini geliştirmede yararlı olabileceğini belirtiyor. Kelimelerden veya resimlerden oluşan yap - bozlar veya bilmeceler büyüseniz de ev ödeviniz olabilir.

Net'teki oyunları keşfedin

Pittsburgh Üniversitesi'nden Psikolog Prof. Dr. Jonathan Schooler, "Sadece tek perspektiften düşünmeye başladığımız zaman rutinleşmişiz demektir" diyor. Öğrenme Araştırma ve Geliştirme üzerine de çeşitli çalışmalarda bulunan Schooler, bunun yaklaşımlarımızı da olumsuzlaştırabileceğini vurguluyor. Peki çözüm nedir?

Bir web sitesi yazarı olan Prof. Dr. Paul Grobstein, yukarda sözü edilen türden oyunların beynimizi daha esnek kılarak, daha zinde kalmamızı sağladığım söylüyor. Bu konseptteki oyunları net'te de interaktif ortamda oynayabilirsiniz. **Mesela, www.serendip.brynmawr.edu binlerce interaktif web sitesinden sadece biri.**

Tetris ya da Car Jam oynayın

Beyniniz 'ful mü çekiyor'? Demek ki bellek merkeziniz hippokamp'ta birkaç odacık daha açmanız icap ediyor. Uzmanlar, objeleri ilgili boşluklara yerleştirmeye ilişkin oyunların, çağrışım yeteneğini hayli geliştirdiği kanaatinde.

Örneğin, Tetris (tetris.com) bu oyunlardan birisi. Bu oyunda geometrik şekilleri birbirine uygun olarak konumlandırmanız gerekiyor. Car Jam (smartgames.com) adlı oyun da bu tip bir konsepte sahip; çok kısıtlı bir alanda mümkün olduğunca az manevrada bulunarak arabayı park etmeniz şart.

Bulmaca çözün

Çapraz bulmacalar kelime haznemizi geliştirmenin en yararlı yöntemlerinden birisi. Uzmanlar, birkaç hafta önce yeni öğrendiğimiz bir kelimeyle yeniden karşılaştığımız da bu Tekrarlamanın hatırlamamıza yarcımcı olduğunu belirtiyor. Yani bulmacalara vakit ayırmamız gerekiyor. www.gamesville.com 'un 'classic games' linkinde ise çapraz bulmaca keyfi yaşayabilirsiniz.

Sihirli Hafıza Hileleri

Beyinlerimiz ne yazık ki karbon kağıdı değil ki gelen bilgiler kalıcı olsun! Burada bize biraz iş düşüyor. Hafızayı kuvvetlendirme teknikleri olan 'Mnemonik Oyunları' veya hafıza tekniklerinden yararlanabilirsiniz.

Kategorize ederek düşünün

Bilim adamlarının ortaya koyduğu bir gerçek var: Birçok kişi yedi (artı veya eksi 2'de olabilir kimi zaman) ile sınırlı bir hafıza yetisine sahip. Bunun için en güzel örnek, kuşkusuz 7 basamaklı telefon numaralarının kolaylıkla anımsanabilmesi. Uzmanlar, 7, baz alınarak yapılan çalışmalar sonucunda hafıza mekanizmasının daha da geliştirilebileceği görüşünde.

Bunu yapın: Alışverişe çıkarken bir akıl listesi oluşturup bunu kategorize ederek işe başlayabilirsiniz. Örneğin; sütlü besinler, et türleri ve meyveler olarak sınıflandırma yapabilirsiniz. Böylelikle sosları veya makarnayı otomatik olarak daha kolay hatırlayacaksınız. Çünkü beyninizde bunlar için odacık kalmış olacak.

İsim etiketleri yaratın!

Herhangi bir yüze bir 'ad' takabilir misiniz? Yapılan bilimsel araştırmaların sonuçları, görsel imajların, isimler gibi özel adları anımsatmada eşsiz araçlar olduğunu defalarca ortaya koydu.

Bunu yapın: Bu kez yeni tanıştığınız kişinin ismini duyduğunuzda, beyninizde istediğiniz bir cümle kurun ve bu isim, özne olsun. Cümleyi bir kaç kez içinizden tekrar edin. Örneğin; "Can, buzdolabının yanında duruyor". Bu cümleyi bir kaç kez tekrar ettiğiniz taktirde, zamanla 'Buzdolabı Can'a dönüşecektir. Can'ı lakabıyla anımsamanız artık kesinlikle daha kolay olacaktır (NH/NK/BB)

EK 2.5.2 Bianet.org – Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması-Haber 2

Cumhuriyet Bile Yaparsa...

Habere göre, sağlıklılığımızı bozan her şey zihnimizden kaynaklanıyor... Aklımda, Nazımın Behey Berkeley şiiri. Sevgili haber merkezinin ondan da haberi yok galiba, Irak savaşının yarattığı sağlık sorunlarını da mı diye sormak aklına gelmiyor...

Sağlık alanında reklam olmazdı. En azından kural olarak böyleydi. Şimdi değil. Çünkü ilaçlar ikiye ayrıldı ve **"reçeteye tabi olmayanların"** reklamını yapmak artık serbest. Peki, **hekim olmadığı halde hasta "tedavi" edenlerin** reklamını yapmak da serbest mi?

Gazeteler de bunu artık öğrendi. Gazetede "boş" yer kaldığında, "reklam" değeri olduğu için **"sağlık ve tıp"** ortamına ilişkin haberleri yayınlıyorlar. Çünkü sağlık artık "para" getiren bir alan.

Sayıları az da olsa artık "sağlık" alanında uzmanlaşan gazeteciler de var bu ülkede. Onlar hem "sağlık ve tıp" hem de "gazetecilik" alanının ilkelerini gözeterek haberlerini, yazılarını yazmaya çalışıyorlar.

Yaklaşık 8-10 yıldır bir **"hekim",** sağlık alanından birisi olarak bu sürece katkıda bulunan birisi olmanın onurunu ve keyfini de yaşıyorum. Onların çoğu bir şekilde işbirliği yaptığım insanlar.

Bu grubun dışında **"sağlık-tıp"** haberi yazan başka gruplar da var. Bunlardan birisi de, haberlerinin başında ya da sonunda **"haber merkezi"** yazanlar. Çoğunun, anlık kişisel olaylar dışında, bu "alan"la doğrudan ilgileri yok. Önlerine geleni yazıyorlar. En zor iş onların ki. Ama **"gazetecilik"** adına en çok sorunlu olanlar da onlar.

Bu durumdan hemen hiç bir gazete ya da yayın organı **"muaf"** değil. Hepsinde de bu tür haberleri sıklıkla görüyoruz.Bu yazım onlardan bir örnek üzerine. Kimseyi "kötülemek", "kınamak" gibi bir niyetim yok. Bir **"okur-yazar"** tepkisi benimki....

Bilimsel tıp ya da alternatif tedavi yöntemleri

Artık "haftada bir" okuduğum Cumhuriyet gazetesinin 10 Nisan tarihli nüshasının **"sağlık"** üst başlıklı 7. sayfasındaki dört haber var. Bunların hepsinin sağlık gazeteciliği açısından ele alınıp tartışılacak yanları var ama içlerinden birisinde gerçekten çok önemli yanlışlar var.

Haberin üst başlığı **"Alternatif tedavi yöntemleri".** Asıl başlığı da **"Hindistan'dan Pancha Karma".**

Daha bu başlıkta sorunlar başlıyor. **"Bilimsel tıp"** dışı yöntemleri bilimin bir "seçenek" olarak görmediğini, en azından bu konuda tartışmalar olduğunu herkes biliyor. Haberi yazan bu tartışmada bir sonuca varmış: **"Pancha Karma alternatif bir tedavi yöntemidir."**

Bu kararı gazetenin **"İstanbul Haber Merkezi"** vermiş, konuyu açıklığa kavuşturmuş. Peki bu kararı almayı sağlayan kanıtlar ne? Onları da **"tek tarafın görüşü"** olarak haberin içinde görüyoruz.

Haberin ilk paragrafı şöyle:"Alternatif bir tedavi yöntemi olan Ayurveda ve Pancha Karma, 'Hayatımızı nasıl sağlıklı yaşarız' sorusuna buhar banyoları, bitkisel yağlarla yapılan masajlar ve beden tipine uygun beslenme biçimleri ile yanıt bulmaya çalışıyor."

Burada bir "dönüş" seziliyor: Başlıkta hastalıkların **"tedavisi"** denmiş ama burada hastalıklardan **"korunma"**dan söz edileceğini düşünüyoruz. Bu ilk cümlede başka bir yöntemin de bir anlamda reklamı araya sıkıştırılıyor: **"Ayurveda".**

Dile getirilen yöntemler de "yaşamın sağlıklılığına" yardımcı olabilir; ama yaşamı asıl sağlıklı kılan "doğru ve dengeli beslenme, iyi barınma koşulları, temiz su içme ve kullanma, kötü alışkanlıklardan uzak olma, bulaşıcı hastalıklardan korunma, bunun için aşılanma ve bağışıklığı yükseltme, barış ve demokrasinin varlığı, açlık yoksulluk, sefalet çekmeme" gibi unsurlardır.

Haberin ikinci paragrafı bir **"bilgilendirme"** bölümü. **"Ayurveda"** ve **"Pancha Karma"**nın ne olduğunu anlatıyor.

Önce "Ayurveda" ele alınmış: "5 bin yıllık bir tarihe sahip olan Ayurveda, yaşlanmayı yavaşlatıyor, fazla kiloları eritiyor, cildi gençleştiriyor, ölümle sonçlanan hastalıklara yol açan toksinleri vücuttan söküp atıyor, bağışıklık sistemini güçlendirerek sağlıklı ve genç kalmayı sağlıyor."

Gazetecinin görevi...

Bir tanıtım broşüründen alıntılandığı anlaşılan bu sözcükleri bir bilim insanı, dahası az buçuk bilimsel bilgiyi özümsemiş birisi söylemiş olamaz.

Kuşkusuz bir **"gazeteci"**nin bilim insanı olması gerekmiyor. Ama onun elinde "gazetecilik" mesleği var. Bu meslek ona, **bilgiye ulaşmayı** görev kılıyor. Okuduğu broşürü yorumlayacak bilgisi olmayabilir, ama gazeteciliğin **"bilgiyi ikinci bir kaynaktan doğrulama"** kuralı gereği, burada yazdıklarını bir başka uzmana sorması gerekiyor.

Paragrafın ikinci bölümünde de bu kez **"Pancha Karma"**ya ilişkin bilgiler veriliyor:"Pancha Karma yani 'Beş İşlem' yöntemiyle de 5 aşamada bitki buharları ve şifalı özler karıştırılmış yağlarla yapılan özel masajlar sonucu yumuşatılan toksinler vücuttan atılıyor."

Haberi yazan sevgili "Haber merkezi", "toksin" sözcüğünün ne anlama geldiğini de bilmiyor anlaşılan. Eğer haberciyseniz bilmediğiniz bir sözcüğü haberinizde kullanmanız gerekirse en azından açıp bir sözcük açıp onun ne olduğuna bakarsınız. Sizin yerinize biz yapalım bunu: **"TOKSİN:** a. Fr. Canlı organizmalarda görülen ağı." (Türk Dil Kurumu Sözlüğü 7. Baskı, 1983)

Yani bir çeşit zehir. Zehirler genellikle **"yumuşatılması" gerekmeyecek** fiziksel formda maddelerdir. "Kıymık" ya da "tel" gibi "yumuşatılması" gereken herhangi bir zehir yoktur.

Haberi okumayı sürdürelim: "Bitki masajı, köpükleme, alın masajı, burun masajı, yüz tedavisi (yine "tedavi sözcüğü buraya dikkat!), bel ve boyun masajı gibi bölümleri bulunan Pancha Karma uygulamasında, kişinin tipine, yakalandığı hastalıklara ve kişilik özelliğine göre farklı bölgelere farklı yağlar damlatılarak masaj yapılıyor."

Şimdi bu paragrafı biraz farklı bir niyetle ve hınzırca bir kere daha okuyun. Eğer bu haberi bir mizah dergisinde okusaydım, çok hoşuma giderdi...

"Google"da bir tarama ve....

Böylelikle gerekli bilgiyi aldık; şimdi de biraz haberin içeriğini kuvvetlendirmek gerekli. Bakalım söylenenler doğru mu ve bunu nerede kontrol edebiliriz. Başka bir deyişle söylersek asıl haber burada başlıyor.

"Üç yılı Pancha Karma eğitimi olmak üzere 10 yıllık bir medikal eğitim alan Pancha Karma Uzmanı Satish ve eşi Prerna Arora, yaklaşık 2 yıldır Türkiye'de Pancha Karma'yı uyguluyor."

Okur bu bilgiden sonra artık güvenle bu konuya yönelebilir. Ama bana birazcık "gazetecilik" merakı bulaştığı için merak edemeden duramıyorum. Aklıma gelen bazı sorular var:

* **Bu 10 yıllık** medikal eğitim acaba bilimsel ve formel bir tıp eğitimi mi?

* **Bu kişilerin** bunu belgeleyecek herhangi bir "resmi", "kabul edilmiş" bir belgesi var mı?

* **Pancha Karma** denilen yöntemin öğrenilmesi için "üç" yıl yeterli mi?

* **Bunun eğitimi** nerelerde veriliyor, kimlere veriliyor? Eğiticileri "nasıl" yetişiyor? Eğitim "araştırma"lardan "üretilmiş" bilgilere dayanır; bu bilgilere ulaşmak için nasıl araştırmalar yapılıyor?

* **Neden** bu kişiler Türkiye'ye gelmişler, Hindistan'da sağlıklı yaşam sürdürmek isteyen kimse kalmamış mı, yoksa Türkleri çok mu sevmişler de kendilerine taa Hindistan'dan buralara atmışlar? Başka birileri yok muymuş da onlar gelmişler?

Bu soruların yanıtları haberin içinde yok. Oysa en azından merak ve "internet" denilen olanak insana bu bilgilerden bazılarına ulaşma olanağı tanıyor.

Ben **"Google"** arama motoruyla interneti taradım. **"Pancha Karma"** için 4 bin 930 sonuç, **"Satish Arora"** için de 146 sonuç çıktı. Tüm web sitelerine bakamadım ama, "Satish Arora" adı birden fazla kişide var. Bunlardan birisi bilgisayar teknolojisiyle uğraşan bir kişi, diğeri de ünlü bir "otel restoranı şefi". Her ikisini birlikte aradığımda ise herhangi bir kayıt olmadığını gördüm.

Irak savaşının "zihinsel" çözümü

Yine de biz sürdürelim okumayı:"Tanı Eğitim Merkezi işbirliği ile yürüttükleri seminerler çerçevesinde de Pancha Karma'yı insanlara anlatan Satish Arora, ruhumuza, zihnimize ulaşabileceğimizi ve zihnin bize hizmet etmesi gerektiğini söylüyor. Zihnimizin sürekli düşüncelerle dolu olmasının da bize zarar verdiğini ifade eden Arora, 'Bütün sorunlar zihinden kaynaklanıyor. Bu nedenle zihnimizi iyi tutumalıyız. yaptığımız herşeye konsantre olun; su içiyorsanız sadece su için, doğayı izliyorsanız sadece gözlerinizle değil zihninizi de başka düşüncelerde kurtararak, zihninizi de katarak doğayı izleyin' diyor."

Okur olarak buradan aldığımız iki bilgi var. İlki bu kişiler bir **"merkez"**le birlikte çalışıyorlar. Yalnız **"tedavi"** değil **"bilgilendirme"** yoluyla da çalışıyorlar.

İkincisi bizim sağlıklılığımızı bozan her şey zihnimizden kaynaklanıyor. Onu bir boşaltsak gerçekten sorun filan kalmayacak. Bu paragrafı okurken Nazım'ın metafizik düşünceye karşı yazdığı **"Behey Berkeley"** şiiri aklıma geldi. Sevgili "haber merkezi" nin bu şiirden de haberi yok anlaşılan. **"Bütün sorunlar zihinden kaynaklanıyor"** cümlesini oraya yazarken **"yahu Irak savaşının ya da sefaletin yarattığı sağlık sorunlarını da mı"** diye sormayı aklına getirmiyor.

Bu paragrafın ardından uzmanın beslenme üzerine söylediklerine yer verilmiş:

"Beslenmenin önemine değinene Arora, kısa beslenme önerileri de veriyor: 'Besinlerinizi taze alın. Yemeklerinizi pişirip dolaba koymayın; yiyeceğiniz kadar pişirin. Çünkü pişirilip dolaba dolaba konmuş yemek enerji kaybına uğrar. Dolapta pişirilmemiş yiyecek bizim için çoğunlukla tazedir. Yemekten önce ve sonra su içilmemesi gerekiyor. Çünkü yemekten çnce içilen su mide asidini alır götürür. Sindirim yavaşlar yemek midede bayatlar. Suyun yemekten sonra içilmesi halinde ise mide enzimleri idrarla atılır ve yine sindirim zorlaşır. Yemekle birlikte az su içebilirsiniz.'"

Bir beslenme uzmanı değilim. Ama genel tıp bilgimle burada söylenenlerin hiç birisinin bilimsel olmadığını iddia edebilirim.

Pişmiş yemeğin pişme yöntemine göre bazı vitaminleri ve mineralleri, dışardan alınması zorunlu olan yapı taşlarını yitirmesi söz konusu olabilir. Yemeğin bayatlaması da mümkündür. Ama pişen yemeğin dolapta beklerken enerji kaybetmesi diye bir şey olamaz. Bir yiyeceğin vereceği enerji ile besin değeri birbirinden ayrıdır.

"Paran varsa, ulaşabilirsin"

Haberin son paragrafı da "tanıtım"ın ötesinde bir **reklam** niteliğinde: "Ağrı, uykusuzluk, depresyon, migren, sinüzit, boyun bel fıtığı ve artrit, hafıza sorunları, saç ağarması, saç dökülmesi, görme bozukluğu, göz alerjisi, mide asidi, gaz, ülser, iştahsızlık gibi sorunlara çözüm bulan ve zayıflama, toksinlerden arınma, Hindistan sihirli güzellik programlarını içeren Pancha Karma tedavi ücretleri ise 500 milyon ile 1 milyar 200 milyon lira arasında değişiyor."

Paragrafın ilk bölümünde tanımlananlar kuramsal olarak birbirinden çok farklı durumlar ve süreçler; birbirlerine benzerliği ve ilişkisi hemen hiç yok. Bunların içinde sağlıklılıkla ilgili olan durumların hepsine birden çözüm olabilecek bir yaklaşım söz konusu olamaz.

Tüm bunları da geçiyorum "Hindistan'ın sihirli güzellik programlarının" habere konu olan sağlıklı yaşamla ne ilişkisi olabilir sizce?

Son cümle ise okuru bilgilendiriyor: **"Tüm bunları yapmak isterseniz cebinizde 500 milyon ile 1.2 milyar arasında paranız olsun"** diyor. Yani bunlar "satılık" ve gazeteci aslında "reklam" yapıyor. **"Paran varsa ulaşabilirsin."**

"Okur, tepki verir"

Yazıyı bütünüyle değerlendirecek olursak şunları da söyleyebiliriz.

* **Bu bir haber değil bir reklamdır.** Mevcut gazetecilik kural ve ilkelerine göre reklamların reklam oldukları açıkça belirtilmelidir. Belirtilmezse bu kusurlu bir davranış olur. Eğer bu bir karşılık alınarak yapılmışsa o zaman da suç olur.

* **Eğer bu kişiler gerçekten "hekim" iseler,** ikinci bir kuraldışılık daha vardır: Hekimlerin reklamı yapılamaz. Bu da hekimlik kurallarına göre "kusurlu", "yanlış" ve yapanı "sorumlu kılan" bir davranıştır. Eğer hekimin bunda katkısı ve payı varsa gazeteci dışında hekimin de en azından mesleki otoritesi yani tabip odası tarafından cezalandırılması gerekir.

* **Önemli kural ihlâli** de bu kişiler hekim olmadıkları koşul için söz konusudur. Ülkemizde hekim olmayanların "tedavi" uygulamaları yasalarda açıkça yer almış bir suçtur. Bu; hekim olsalar bile hekimliklerini usulüne göre sağlık otoritesi tarafından onaylatıp çalışma ruhsatı almayanlar için de söz konusudur.

* **Ayrıca yine** mevcut yasalara göre Türkiye'de hekimlik yapma yetkisi yalnız bu ülkenin vatandaşların tanınmış bir ayrıcalıktır. Yabancı uyruklu bir hekim kendi başına hekimlik yapamaz. Bu yasa hükmünün doğruluğu yanlışlığı, uygulanırlığı ayrı tartışma konusudur.

* **Bir gazeteci** yasaya açıkça aykırı bir durumu ya da tutumu öneremez, ya da yapılması doğrultusunda destek anlamına gelen tutum ve davranışlarda bulunamaz. Bu da ayrıca bir suç oluşturur. Basın özgürlüğü de bunu içermez.

* **Her mesleği uygulayan kişi** bu arada gazeteci de mesleğinin kural ve ilkelerini korumak, gözetmek zorundadır. Kamuoyunu yanlış, eksik bilgilendirmek, birey ya da toplumda olumsuz etkiler ve sonuçlar doğuracak haberler yayınlamaktan kaçınılması gereklidir.

*** Tıpkı resmi kamu görevlileri gibi** gazeteciler de bir kamu görevi yapmaktadırlar. Bir haberci eğitimi eksik olduğu için, bilgi ve deneyimi yetersiz olduğu için yanlış yapabilir. Ama bir gazetede deneyimli ve eğitimli muhabir, gazetenin haber müdürü, sorumlu yazı işleri müdürü vb. üst kademe sorumlularının bir görevi de bu habercilerin yaptıklarının kontrolü ve onların iş içinde eğitimidir.

Böyle bir haberin aslında bir **"okul"** olan **Cumhuriyet**'te yer alması da önemli bir durumdur. Şu anda düzenli **"okur"**u olmasam da bildiğimce yanlışı göstermek ve uyarmak benim için de bir görev olduğundan bu yazıyı yazıyorum.

Unutulmaması gereken bir nokta da şudur: "Okur" ne verilirse alan bir insan değildir. **Okur tepki verir.** En büyük tepkisi de o gazeteyi okumamaktır. Bu "tepki" doğru anlaşılmalı ve gereği ona göre yapılmalıdır. (MS/BB)

İstanbul - BİA Haber Merkezi

EK 2.6. Bianet.org – Yaşlanmanın Cinsiyeti

EK 2.6.1 Bianet.org – Yaşlanmanın Cinsiyeti – Haber 1

Menodayım ama, En Fazla 43 Gösteriyormuşum!

Arkadaşım Anja Meulenbelt. Hala kendimi on sekizinde hissediyorum sendromu! Cinsellik geri gelecek mi? Kendimi müthiş beğeniyorum. Günlük programım: Yalandan kim ölmüş! Vitaminler, kalsiyum ve de uyku. Yok canım ne menopozu? Ve utanç!

"Muzaffer bir edayla yatak odasına ilerliyorum. İşte başardım," cümlesinin üzerinden, yani o minik "şeker"leri almaya başlamamın üzerinden tam 20 ay geçti.

Anja Meulenbelt'leyim (!), iyi arkadaşızdır, o beni tanımıyor ama olsun, ben onunla sürekli tartışır, didişirim...

Kayıp Zamanı kitabında, bu kitabı yayımlandığında kendisi 49 yaşındadır, arkadaşı Amy'nin ona "yaşlanmak üzerine bir kitap yazmalısın" demesi üzerine, tepkisini aktarıyor: "Böööğğğ. Yaşlanma üzerine kitap? Menopoz üzerine? Lafı bile itici, haftalık Groone'nin kapak sayfasındaki başlığı şimdiden görüyor gibiyim: Meulenbelt menopozda."

Anja'nın "yaşlılık" ile "menopoz"u eş gördüğü, bu konuda rahatsız olduğu gibi bir yoruma girmeden, ki aslında "bir miktar" huzursuzluk seziliyor dersem bile onu kayırmış oluyorum, "işte başardım" gecesine dönmek istiyorum.

"Hala kendimi on sekizinde hissediyorum" sendromu

Bir not daha: İnsan menopoza girse bile yaşlanmıyor. Geçenlerde, geride bırakmak üzere olduğumuz 1900'lerin tedavisi mümkünatsız "hastalıklar"ı arasına, "hala kendimi on sekiz yaşında hissediyorum sendrom"unu 68'lilere malederek katmışlar. Ne ayıp!

Aslında, o gece yeni bir "bileşim" bedenime giriyor ya, tedirgin olmadım desem yalan olacak.

Tabii, uyanık olduğum her an kendimi kontrol altında tutuyorum, o ateş basmaları bekliyorum, hani biri "ters" bir laf edince nasıl "şaha kalkacağım" diye tetikteyim...

Cinsellik geri gelecek mi?

Bir de tabii en mühimi, "cinsellik geri gelecek mi", hadi kaygısı diyelim! Şikayet ettiğim ne varsa üç gün içinde, abartmıyorum, geçti...

Uykular harika, aynen eskisi gibi, yatar yatmaz uykuya dalıyorum, gözlerimi açıyorum ki sabah olmuş... Haliyle uykular azalıyor ama kesintisizlik önemli, insan erken uyanıyor, bu da güzel, günün uzuyor, fena mı?

Beklediğim de geri geldi. Cinsellik de, şaşırtıcı bir biçimde "normal"e dönüyor. Tabii, herkesin "normal"i kendine... Kimi yayınlardaki "artık her şey çok daha mükemmel" yorumlarına katılmıyorum.

Herkesin "mükemmel"i de kendine. Gebe kalma "korku"sunun ortadan kalkması hoş bir gelişme, çok rahatlatıcı.

Artı eksi kırklar

Bu durumda, "kendimi hala 18 yaşında hissediyorum" da sendrom olmaktan çıktı, sahici bir hüviyet kazandı. Aslında, ben kendimi, her yaş hoş olsa da, hep artı eksi kırklarda hissetmekten hoşlanıyorum. Özetle bir mucize yaşamaya başlıyorum, harika!

Anja, ilk kitaplarını ilerleyen yaşlarında yazan kadın yazarlar üzerine yapılan incelemelerde **"menopoza girmiş hanımlar"**ı cilt altına zerk edilen bir zehir olarak sezdiğini aktarıyor.

Sonra da, onurunu riske atmak istemeyen ve ıslıklanmadan sahayı terk ettiğini düşündüğü **Germaine Greer**'in (*) **"Menopoz Yılları"** kitabına dönüyor. Ben bu kitabı daha önce duymamıştım, acaba Türkçe'ye çevrildi mi?

Nedir bu adlandırmalar?

Kadınların yaşlanma üzerine yazdıkları kimi kitaplarda, "yaşamın üçüncü dönemi", "ikinci şans" gibi adlandırmalara rastlanıyor.

Bu adlandırmalara, bana kalırsa, daha ziyade gazetelerin kimi zaman magazin, kim zaman da kadın-sağlık adlı daha "bilimsel" sayfalarındaki bir nevi teselli gayretleri demeli.

Bu, menoyla birlikte başlayan döneme neden kadını "umutlandıran" ya da "umutsuzluğa" gark eden bir ad takacakmışız ki?

Kendimi müthiş beğeniyorum!

Evet üçüncü günün sonunda sanki mucizeden mucizeye koşuyorum. Kendimi müthiş beğeniyorum. Aynaya bakıyorum sanki inceldim, yüzüme bir mana ve ehemmiyet geldi. Çünkü, yüzümü de önemsiyorum, yani cilt anlamında.

Şu yatmadan yüz temizleme işini hala günlük işler listesine koyamadım ama sabahları nemlendiricisiz sokağa çıkamıyorum, aksi takdirde yüzüm çalı dikeni gibi oluyor.

Bu arada, bizi bilimsel bir sonuca götürür mü bilemiyorum ama benim tespitim şu: ne kullanmaya başlasan cilt hemen onun tiryakisi oluyor, kullanmayınca da felaketi anlıyorsun.

Oysa, hiç denemeyince eksikliğini hissetmiyorsun, en azından bu benim içim böyle... Mesela, **Sophia Loren** cildini gülsuyu ile temizlermiş; o pahalı tonikler yerine denemeye değer. Acaba, **Türkan Şoray** ne yapıyor?

Günlük programım: "Yalandan kim ölmüş"

Asıl önemlisi de müthiş bir güven... İnsan, Küba devriminin 40. Yıl kutlamalarında **Fidel Castro**'nun yaptığı konuşmadan ödünç aldığım deyişle "daha az genç" olmaya başlayınca dünyaya hükmettiğini düşünüyor, çünkü dünyayı daha az takıyor.

Tabii, ben her gece yatağa gitmeden en son görüştüğüm yeni arkadaşımla, bu durum bir hastalık olmadığına göre ilaç demek haksızlık, yolumda yürümeye başladığım yeni günlerinde yeni alışkanlıklar kazanıyorum.

Sabahları kalkınca bol bol su içiyorum, bunun için neredeyse sürahi kadar büyük bir yeni bardağım bile var. Sonra her gün mutlaka on dakika yatakta kolları bacakları havalarda uçuyorum.

Pazartesi, Çarşamba, Cuma günleri de buna ek 20 dakika aletli aletsiz, evde elime ne geçirdiysem televizyonun bir gün önce kaçırdığım haberlerinin karşısında soluk soluğa ter atıyorum. Aksi takdirde, bütün bedenim ağıyor, sızım sızım sızlayan kemiklerim hareket istiyor.

Sonra bir ılık duş dememi beklemeyin, o kitaplarda. Normal bir duş alıyorum, en son soğuk suyla elbette. Şimdi, yazdıklarımı aksatmadan yapabildiğime şaşıp kıskanmayın, yalandan kim ölmüş?

Vitaminler, kalsiyum ve de uyku

Yalnız, kadınların menoyla, ya da acaba yaş almakla mı ilgili, birlikte yediklerini daha az yaktıkları, dolayısıyla da hızlı kilo aldıklarını etrafınızdaki bütün örneklerde görebilirsiniz...

Mesela, bir zamanların incecik **Çolpan İlhan**'ını düşünün, 36. Antalya Festivali'nde sahneye çıktığında baktım da, evet, kalın bir kadın değil ama artık ince de değil.

Kahvaltıya oturduğumda zımba gibiyim. Vitaminim ve de kalsiyumum çayımın yanında. Bu vitaminleri bilen bilmeyen herkes pek önemsiyor, tabii ben de. Almasam başka türlü mü olurum bilmiyorum, ama madem ki usul bu, uyuyoruz.

Gene de, yaş aldıkça boyu kısalan, dik duramayan kadınları düşünün. Hep konuşuruz ya; anneannemiz bir düştü bir daha kar etmedi, yoksa hiçbir hastalığı yoktu diye... Şimdi, anladığım kadarıyla bu kemikle ilgili, o da ne diyorlar ostrojen eksikliğiyle bağlantılı. Neyse, tıp alanına fazla girmeyelim.

"Yok canım ne menopozu?"

İnsanın kendine güveni geldikçe, yani bu aslında kendini bilmek gibi bir şey değil mi, ilişkileri de rayına oturuyor. Öyle her şeye kızmak, sinirlenmek yok, stres biriktirmek, sonra patlamak, hani tamamen yok oluyor demeyeyim de, hayli azalıyor.

Çok sıkışınca, "ihtiyarlık böyle, kusura bakma" diyor, gerilimi dağıtıyorum. Tabii, hemen "estağfurullah" lafları... "Canım, sen en fazla 43 -- bu nasıl ölçülüyor?-- gösteriyorsun" gibi "iltifat"lar.

Bir keresinde, 43 gösteren değil de, sahiden 43 olan bir kadın arkadaşımla çabuk yorulmaktan söz ederken, "eh, artık menopoz" dememe kalmadı ki, "yok canım, ne menopozu" diyerek bir "iltifat" daha. Ama, lafımı ağzıma öyle bir tıkadı ki, "kendimi neyle suçladım" diye düşünmek zorunda kaldım doğrusu.

EK 2.6.2 Bianet.org – Yaşlanmanın Cinsiyeti – Haber 2

Yaşlı Kadın(lar)a Karşı Her Türlü İhmal ve Şiddete Son

BM "Yaşlanma-2002 Uluslararası Eylem Planı-Yaşlılara Karşı Her Türlü İhmal, İstismar ve Şiddetin Ortadan Kaldırılması" hedefleri kapsamında saptanan ulusal eylemlerin yaşama geçirilmesi gecikmeye devam ederse... O yaşlı kadın(lar)a yönelik şiddet-bir şekilde- sürer.

Yaşlı kadın evinde yalnız yaşıyorsa...

Yaşlı kadın yoksulsa...

Yaşlı kadın hastane-bakımevi-huzurevinde kalıyorsa...

Yaşlı kadın bakıcısıyla yaşıyorsa...

Yaşlı kadın 'dul'sa...

Yaşlı kadın zenginse...

Yaşlı kadın başkasına bağımlı yaşıyorsa...

Yaşlı kadın olumsuz fiziki koşullarda yaşıyorsa...

Yaşlı kadının yaşlının fiziksel problemleri varsa...

Yaşlı kadının bilişsel süreçlerinde yetersizliği varsa...

Yaşlı kadının yaşı çok ilerlemişse...

Yaşlı kadına ekonomik destek ve barınma açısından bağımlı aile üyesi varsa...

O yaşlı kadın potansiyel şiddet mağdurudur.

Bakan kişinin ruh sağlığı yerinde değilse...

Bakan kişi çok yorulmuşsa, tükenmişlik noktasına gelmişse...

Bakan kişi hiç kimseden destek al(a)mıyorsa...

Bakan kişi kendini rahatlatmayı bilmiyorsa...

Bakan kişi bilgisiz ise...

O yaşlı kadın potansiyel şiddet mağdurudur.

Fiziksel, sosyal ya da duygusal ihtiyaçları *-örn: beslenme, giyim, temizlik, sağlık, barınma, ısınma, güvenlik vb.-* ve ekonomik giderleri karşılanmıyorsa...

Bakımını sağlayanlardan ya da çevresindeki kişilerden sağlık veya iyilik halini tehdit eden ya da zarar veren davranışlara maruz kalıyorsa...

Kasıtlı ya da kasıtsız olarak gereksinimleri yetersiz olarak karşılanıyorsa...

Fiziksel, cinsel, sözel-duygusal, ekonomik ve sosyal yönden canı acıtılıyorsa...

Fiziksel, cinsel, sözel-duygusal, ekonomik ve sosyal yönden ızdırap çektiriliyorsa...

Tecavüz ediliyorsa...

O yaşlı kadın şiddet mağdurudur.

Kendine uygulanan şiddete tepkisiz kalıyorsa...

Başkalarına iletmiyorsa...

Kendini suçlu hissediyorsa...

Bağırma-çağırma-iteklenme-azarlanma-hakaret etme-ilgisizlik vb. davranışları şiddet olarak algılamıyorsa...

Maruz kaldığı şiddete karşı nasıl tepki verileceğini bilmiyorsa...

O yaşlı kadına yönelik şiddet devam eder.

Kendini suçladığından...

Tehdit edilip, korkutulduğundan...

Kendisine yardım edebilecek ya da duruma müdahale edebilecek kişilerden yardım almak istediğinde onların da zarar görmesinden çekindiğinden...

Yaşamını kontrol edemez hale geldiğinin ortaya çıkmasını istemediğinden...

Şiddet uygulayanın verdiği sosyal destekten yoksun kalacağı için kaygılandığından...

Şiddet uygulayana ödün(ler) verirse; onu vazgeçirtebileceğini düşündüğünden...

Yaşamını sürdürebilmek için şiddet uygulayana mahkum olduğundan...

Tek başına kalma korkusu yaşadığından...

Tekrar ve daha fazla şiddete uğramaktan...

Aile üyelerinden uzaklaştırılma kaygısı taşıdığından...

Başkalarına ifade etmekte zorlandığından...

Söyleyecek olsa kaale alınmayacağını düşündüğünden...

Kayıt altına alınmasını istemediğinden...

Polisin konuya önem vermeyeceğini düşündüğünden...

Huzurevine gönderilmekten korktuğundan...

O yaşlı kadın gördüğü şiddete sessiz kalır.

Şiddetin ruhunu yaralandığını saklamayarak itiraf edip, yardım istiyorsa...

Şiddet gördüğü saptandıysa...

O yaşlı kadına yönelik şiddet *mutlaka ve mutlaka* **sonlandırılmalı.**

Şiddete duyarlı olunmazsa...

Resmi kayıtlara geçmesini sağlanmazsa...

Ona şiddetten korunma ve kendini koruyup kollayabilmesi için bilgi verilmezse...

Sonlandırılması için yeterli önlemler alınmazsa...

Şiddet uygulayan kişiden uzaklaştırılmazsa...

Danışmanlık yapılmazsa...

Yasal müdahalede bulunulması için rehberlik yapılmazsa...

Şiddet koşullarını düzeltici önlemler alınmazsa...

Yapılan müdahaleyle şiddet görmesi önlendiğinde takip edilmezse...

Mağdurlar için rehabilitasyon dahil gerekli hizmetler verilmezse...

Toplum, güvenlik ve sağlık çalışanlarının duyarlılığını ve farkındalığını arttırıcı bilinçlendirilme çalışmaları hayata geçirilmezse...

Yaşlılara yönelik şiddetin tipi-nedenleri-doğası-yaygınlığı- önemi ve sonuçlarına ilişkin araştırmalar yap(tır)ılmazsa...

Yaşlıları ilgilendiren zararlı geleneksel uygulamaların ortadan kaldırılmazsa...

Gerekli yasal düzenlemeler yapılmazsa...

Birleşmiş Milletler "*Yaşlanma-2002 Uluslararası Eylem Planı-- Yaşlılara Karşı Her Türlü İhmal, İstismar ve Şiddetin Ortadan Kaldırılması*" hedefleri kapsamında saptanan ulusal eylemlerin yaşama geçirilmesi gecikmeye devam ederse...

O yaşlı kadın(lar**)a yönelik şiddet** -*bir şekilde*- **sürer.**

EK 2.7. Bianet.org – Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma

EK 2.7.1 Bianet.org – Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma – Haber 1

İnsan, Alışkanlıklarıyla Birlikte Yaşlanmalı

Atmışından sonra, yaşlanmaya yüz tuttuğunuz gerçeğine katlanmak zorunda kalırsınız. Kolay değildir. Artık yaşlıyım, diyenler, aklın alamayacağı rahata kavuşur, huzurlu, hatta mutlu bir dönem olabileceğini anlar, nimetlerinden yararlanma yolunu arayabilir.

Her şeyden önce gençliğin bir mutluluk, yaşlılığın ise bir mutsuzluk dönemi olduğu mitosunu yıkmak istiyorum. Gençliğin mutluluğu, gençlerin kendileri dışında neredeyse herkesin inandığı koca bir yalandır. Hiçbir gencin "genç olduğum için aman ne mutluyum!" dediği duyulmamıştır. Ama nedense ihtiyarlar "Ah! Gençken ne mutluydum" diyerek kendilerini aldatıp dururlar.

Gençliği bir mutluluk dönemi sanmak yanılgısına düşenler, ihtiyarlığı da, acıklı, hatta biraz ayıp bir dönem sayıyorlar. "Artık ben ihtiyarladım" deyince "hayır ihtiyarlamadınız, sadece yaşlandınız" diyorlar. Sanki yaşlanmakla, ihtiyarlamak aynı anlama gelmiyormuş gibi, "ihtiyarlamak" hafifçe müstehcen bir sözcükmüş gibi...

Bir de "sizi çok iyi gördüm" lafı var. Benden genç olanlar, benimle karşılaşır karşılaşmaz, "sizi çok iyi gördüm" diyorlar selam yerine. Bunu otomatik olarak söylerken, iyi niyetliler, "vah zavallı! Amma da çökmüş!" diye düşünüyorlar. Kötü niyetliler de "bu moruk da hâlâ ayakta kaldı" diyorlar içlerinden.

İhtiyarlamak, hiç utanılacak, üzülecek bir durum değil.Yaşımı bildirmekten hiçbir zaman çekinmedim. Hatta iyice ihtiyarladıktan sonra, biraz gururla, neredeyse övünerek ilan etmeye başladım tam kaç yaşında olduğumu.

Atmışından sonra, yaşlanmaya yüz tuttuğunuz gerçeğine katlanmak zorunda kalırsınız. Hiç de kolay değildir bu. Ama bu acı gerçeğe katlananlar, "artık ben yaşlıyım" diyenler, aklın alamayacağı bir rahata kavuşurlar. Eğer sağlık durumları az çok yerindeyse, hiç kimseye muhtaç olmadan bir evde yalnız yaşayabiliyorsa, yaşlılığın huzurlu, hatta mutlu bir dönem olabileceğini anlarlar. Bunu anladıktan sonra da, yaşlılığın nimetlerinden yararlanabilmenin yolunu arayabilirler. Örneğin, yaşlandıklarını bahane ederek şımarabilirler.

Yaşlılığımda, "şunu yapmak istiyorum, bunu yapmak istiyorum, şunu yemek istiyorum, bunu yemek istiyorum" diye tutturunca, yakınlarım bu seksenlik ihtiyarın isteklerini yerine getiriyorlar. Ben de hiç utanmadan, elimden geldiğince sömürüyorum bu durumu.

Gencecik insanlar ölüp giderken, bu kadar uzun yaşamanın bedelini ödemek zorundasınız elbette.Bu bedeli fazlasıyla ağır ödemek istemeyenlerin, "İyi ihtiyarlamak için yiğit olmak gerekir" sloganına uymaktan, sağlıkları konusunda dırdırlarını kesmekten, bedenleriyle birlikte kafalarının da yaşlanmasını engellemek için yoğun bir çaba göstermekten başka çareleri yoktur.

Doksan yaşına gelince, dadım Gülüstan Hanım'ı, kendi isteği üzerine, Bakırköy'de bir huzurevine yerleştirdim. Tek kişilik odası, TV'si, eski ve çok yakın bir dostu vardı orada. Gel gelelim, bir ay sonra, "Ben ne yapayım burada? Hepsi ihtiyar" diyerek, kıyametleri kopardı, eve geri döndü. Çocuklarımın arkadaşları gelince, en güzel giysilerini giyer, takılarını takar, süslenir püslenir. Oturma odasında bir koltuğa yerleşirdi. Kendi lafa karışmadan, gençlerin söylediklerini ilgiyle dinlerdi.

Bütün ihtiyarlar gençlerle birlikte olmaya can atarlar. Torun sahipleri çok talihlidirler bu açıdan. Yaşlı bir insanın torunlarıyla ilişkisi, gençken çocuklarıyla ilişkisinden kat kat daha rahattır. Çocuklarla yaşanan gerginlik torunlarla yaşanmaz. Çocuklar da, anneleriyle babalarına gösterdikleri tepkileri büyükanneleriyle dedelerine göstermezler. Hoşgörülüdürler bu ihtiyarlara. Ninelerle dedeler de, torunlarına fazla karışmazlar. Sadece severler, canları istediği kadar da şımartabilirler onları. Böylece huzurlu bir sevgi ortamı oluşur küçüklerle yaşlılar arasında.

Benim iç dünyam genç olmasına genç de bugünün gençliğinin iç dünyasıyla ne derece uyum içinde bilemem. Çünkü günümüzün çoğu gençleri siyasal ve toplumsal sorunlara tamamıyla ilgisiz. Bol para kazanmak tek amaçları.

Sigarayı bir türlü bırakamamamın bana verdiği aşağılık duygusundan ancak yaşlanınca kurtuldum. Çünkü Profesör Dr. **Süleyman Velioğlu** bana dedi ki; "Mina Hanım, daha genç olsaydınız, sigarayı bırakmanız için size korkunç baskı yapardım. Ama artık yaşlanmaya başladınız. Ve bir insan, alışkanlıklarıyla birlikte yaşlanmalı." Ayağa kalktım, Süleyman Bey'i bağrıma bastım, öptüm. O ne doğru laf! Ruh doktoru dediğin böyle konuşmalı işte!

Doksan yaşına varan Sofokles'e kadınlar, aşk, bedensel hazlar filan bittiği için üzülüp üzülmediğini sormuşlar. "Ne üzülmesi!" demiş Sofokles. "Zalim bir efendinin elinden kurtulup sonunda özgürlüğüne kavuşan bir köle kadar mutlu hissediyorum kendimi." Cinsellikten kurtulmak gerçekten mutluluk ve huzur verebilir insana. Ama bu mutlu dönemi salt iradenizle, kafanızın verdiği bir kararla başlatamazsınız. "Tamam, artık bitti" dersiniz kendi kendinize. Sonra bir de bakarsınız ki, hiçbir şeyin bittiği yok. Cıvıl cıvıl cıvıldayan küçük kuşlar sanki uçuşmaktadır derinizin altında.

Sofokles'in zalim efendisinden kurtulmanız için, belirli bir yaşa varmanız ve cinselliğinizi, sevinçleri ve acılarıyla doyasıya yaşamış olmanız gerekir. Cinselliklerini vaktinde yaşamadıkları için, beyaz atıyla gelecek yakışıklı prensi yetmişinde hala bekleyen nice kadınlar; seksenindeyken gencecik kızlara ölesiye aşık olan nice erkekler tanırım. Onları ayıplamıyorum; hatta o yaşta böylesine yoğun heyecanlara kapılabildikleri için, biraz da beğeniyorum onları.

Mayıs 1968 Paris'inde duvarlara yazılanlar arasında en çok dikkatimi çeken sloganlardan biri şuydu: "Gençler aşk yapar, yaşlılar müstehcen hareketler yapar." Gençlerin ihtiyarlara karşı acımasızlığının çarpıcı bir örneğiydi bu elbette. Ama ne yazık ki doğru bir yanı da vardı.

Yaşlılığa ikinci çocukluk derler. Bende bundan yararlandım. "Sekseninden sonra, insanın çocuklaşmaya, hatta bunamaya hakkı vardır" dedim kendi kendime. "Vah zavallı, bunadı desinler canları isterse" dedim.

Yaşlılar aynalara bakarken -çok ender bakarlar aynalara- kendi yüzlerini değil, başkalarının yüzlerini görürler. Kendi dertlerine değil, başkalarının dertlerine çare bulmak için uğraşırlar. Kişisel mutluluk gibi pespaye bir amacı gütmekten vazgeçerler.

Oysa bedenin çöküşü, beynin temposunun ağırlaşması bir yana, birçok felaketi daha vardır ihtiyarlığın. Bunların en korkuncu sevdiklerinin ölümüdür. En yakın arkadaşların ölür, gencecik insanlar ölür, doğurduğun çocuk ölür.

Uzun yaşamanın bir felaketi sevdiklerinizin ölümünü görmekse, bir başka felaketi de yalnızlıktır. İhtiyarlar aranmaz. Yaşıtlarınız sağlık durumlarından ötürü size gelemezler. Siz de ikide birde onlara gidemezsiniz. Gençlerin ve orta yaşlıların ise, işi gücü vardır. Kimseyi aramaya pek vakit bulamazlar. Yapa yalnız kalırsınız böylece.

Kırkına kadar yaşadığımız her olayın bir yeri, bir önemi, bir anlamı vardır. Kırkından sonra tempo inanılmaz biçimde hızlanır. Bir bakarsızın daha dün olduğunu sandığınız bir şey on beş yıl önce geçmiştir.

* Bu metin, yazarın Bir Dinozorun Anıları (Yapı Kredi Yayınları, 20. Bası,1998) adlı kitabının "Yaşlılık ve Ölüm " başlıklı bölümünden (s: 10-66) yapılan alıntılardan oluşuyor.

İstanbul - BİA Haber Merkezi

EK 2.7.2. Bianet.org – Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma – Haber 2

Sana Ne Moruk!

Pollyannaya babası doğum gününde bir çift koltuk değneği hediye eder. Pollyanna üzülür. Babası da ona, Bunlara ihtiyacın olmadığı için sevinmelisin! der. Peki, bunu okuyan sakat bir çocuk ne yapar? Nasıl büyür? Kendisini nasıl hisseder?

İstiklal caddesinde yürürken, yaşlı bir kadınla göz göze geldiğim, muzipçe gülümsediği anda duydum, **"Sana ne moruk!"** lafını.

Kadın çok sevimliydi; buruş buruş yüzü ve bembeyaz kısa saçlarıyla.

O da duydu bu lafı; duyması gülüşünü arttırdı sanki...

Söyleyen orta yaşlı bir erkekti. Kadının ona ne söylediğini bilmiyorum, ama kötü bir şey söylemiş olamaz gibi geldi bana, ancak işine karışmış olabilir adamın.

Ne söylediği önemli değil zaten kadının, önemli olan adamın ona söyledikleri.

Her fırsatta yaşlılara saygıdan söz edilen bu toplumda, kızdıkları anda "moruk" diyerek aşağılamaya çalışırlar yaşlı insanları.

Saygıdeğer yaşlıların "moruk" olması an meselesidir.

Tıpkı **"çiçek"** olan kadınların, **"karı"** oluvermesi gibi...

Adama kötü kötü bakmaktan başka bir şey yapmak gelmedi elimden o an. Kendimi güçsüz hissettiğim bir andı.

Kadının duyduklarına bozulmayıp gülmesi bana, "topal" diye alay ettiklerinde "Efendim?" deyip gülmemi hatırlattı.

Bazen kendimi duyduğum/gördüğüm her şeye dayanacak ve karşı koyacak güçte hissederken, neden bazen tam tersine çok zayıf oluyorum, diye kafa yormaya başladım.

Söyleyenin bir önemi var mı acaba?

Bazen var, bazen yok aslında...

Bu sorgulamanın içinden çıkamayınca, **"Yaşlılara neden saygı göstermeliyiz?"**e kafa yormaya başladım. Mecburum kafamı sürekli bir şeylere yormaya ya!

Sahi neden yaşlı olmak saygı görmeye yeter koşuldur?

Çocukların sevilmek zorunda olması gibi...

Bunlar ayrımcılığın farklı yüzleri aslında.

Yaşlılara saygının altında aslında acıma var, tıpkı sakatlara olduğu gibi...

O yüzden yaşlanmaktan bu kadar korkuyor insanlar. Sahiden saygı duyan insan yaşlılara, korkar mı yaşlanmaktan? Neden korksun, saygı görmekten bir insan?

Sanki bir keşif yapmışım gibi geldi birden!

Saçlarımın bir kısmı beyazlayalı epey oldu, ama boyamıyorum. Hoşuma gidiyor beyazlamış saçlar. Arkadaşlarımın boyamam için yaptıkları tüm baskılara direniyorum yıllardır.

Belki de yaşlanmaktan korkmuyorum. Belki de sakat olduğum için korkmuyorum. İnsanların yaşlanınca çektiği yürüme zorluğunu ben yıllardır çekiyorum zaten. Yaşlılara ve sakatlara acımadığım için korkmuyorumdur belki de yaşlanmaktan...

Belki de yine sakat olmanın olumlu bir yanını bulup kendimi iyi hissetmeye çalışıyorum... Belki de farkına bile varmadığım daha pek çok olumlu katkısı olmuştur bana sakat olmamın...

Hayatı kendilerine zehir ederken insanların çoğu yaşlanmayı durdurmaya çalışarak, benim böyle dertlerimin olmamasından güzel ne olabilir ki?

Sakın bana Pollyannacılık oynadığımı söylemeyin çok kızarım.*

Anlayışımı kıtlaştırıyor da olabilir sakat olmak elbette, çünkü katiyen anlayamıyorum, yaşlanmanın da pek çok olumlu yanı olmasına ve kaçınılmaz olmasına karşın, insanların yaşlanmaktan neden korktuklarını...

Yaşlanmakla ilgili pek çok söz olmasına karşın **Ingmar Bergman**'ın dediği en iyi anlatanı bence yaşlılığı: **"Yaşlanmak bir dağa tırmanmak gibidir. Tırmandıkça nefesiniz daralır, yorulursunuz. Ancak görüş açınız genişler."**

* "Pollyannacılık oynuyorsun!" diyenlere neden mi kızarım?

Çünkü hatırlarsanız Pollyanna'ya babası doğum gününde bir çift koltuk değneği hediye eder. Pollyanna üzülür. Babası da ona, **"Bunlara ihtiyacın olmadığı için sevinmelisin!"** der.

Şimdi söyler misiniz, bunu okuyan sakat bir çocuk ne yapar? Nasıl büyür? Koltuk değneğine ihtiyacı varsa neler hisseder?

Pollyannacılık, kendinden daha kötü durumda olanları düşünerek sevinme sanatıdır! Böyle düşünmeyi de sevmem, bana yakıştırılmasını da elbette...

İnsan kendinden daha kötü bir durumda olanları düşünerek seviniyorsa, o kişilerle arasında hiyerarşi oluşur. Kendi üstün o aşağıda demektir bu da. Hiyerarşi olan yerde ayrımcılık oluşur.

Ayrımcılık bütün kötülüklerin babasıdır, desem saçmalamış olur muyum? Dedim. Farzedin ki saçmaladım. Saçmalama hakkımı kullanıyorum bugün. (NG/BB)

EK 3. HÜRRİYET GAZETESİ FREKANS TABLOLARI

Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma

Kelime	f	Kelime	f	Kelime	f	Kelime	f
ama	21	kendini	10	ancak	6	sağlık	5
çocuk	18	nasıl	10	diğer	6	söyledi	5
olan	17	tabii	10	fiziksel	6	yeni	5
ben	17	kişinin	9	hayatın	6	önlenebilir	5
çok	16	olmak	9	ileri	6	aile	5
her	15	kişiler	9	kişi	6	birçok	5
milyon	15	aydın	9	nedenle	6	durum	5
yaşlı	15	birlikte	8	olabilir	6	dönemlerinde	5
olduğunu	14	ortaya	8	olduğu	6	fazla	5
sonra	14	var	8	sadece	6	ilgili	5
önemli	14	yani	8	yalnız	6	kendine	5
göre	13	çünkü	8	zaman	6	kişilerin	5
yaşlanma	13	baba	8	değil	6	neler	5
bazı	13	yaşam	7	eylem	6	olma	5
böyle	12	yüzde	7	altında	5	oluyor	5
sosyal	12	büyük	7	arasında	5	sahip	5
anne	11	hayat	7	bağlı	5	son	5
bunun	11	şey	7	buss	5	yalnızlık	5
dünya	11	ifade	6	genelinde	5	yaşayan	5
olarak	11	neden	6	gün	5	yaşlarda	5
kadar	11	sağlıklı	6	hastalıklar	5	yaşlılarda	5
kendi	11	yaş	6	hastalıkların	5	yerine	5
yaşlılık	11	yaşın	6	insan	5	yılında	5
bin	10	özcebe	6	nedeniyle	5	ablam	5
ölüm	10	özellikle	6	pek	5	beni	5
Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma							
gamze	16	sahip	4	falkland	3	nde	3
olan	11	dedi	4	kaygısı	3	aral	2
çok	9	nin	4	margaret	3	araştırma	2
yaşlanma	7	gen	4	nelerdir	3	gösteri	2
kaygı	7	oyun	4	programı	3	iki	2
olduğunu	6	büyük	3	tedavi	3	kenter	2
kadar	6	oğuz	3	uğur	3	kolay	2
yayla	6	türk	3	yaşayan	3	konukları	2
hastalığı	6	anne	3	abd	3	küçük	2
kaza	5	baba	3	hastası	3	meşgul	2
melike	5	ben	3	progeria	3	mizah	2
hangi	5	beni	3	ancak	3	salondaki	2
olarak	5	cenaze	3	bilim	3	tarafından	2
sonra	5	cip	3	fazla	3	ünlü	2
vakıf	5	diye	3	uzun	3	ahmet	2
kişinin	5	eden	3	üniversitesinden	3	altına	2
yağar	5	fatma	3	erken	3	ama	2
adem	5	ifade	3	kişi	3	anlatan	2
mehmet	5	kızının	3	yaptığı	3	annesi	2
mümkün	4	neden	3	ailesinin	3	ayrıca	2
annesinin	4	park	3	suriye	3	behiç	2
ortaya	4	rağmen	3	yüzünden	3	belirten	2
sadıkoğlu	4	yaşına	3	artık	3	benim	2
severim	4	yok	3	dha	3	böyle	2
hem	4	akşam	3	hemmingen	3	değil	2

Bir Ölümsüzlük Stratejisi Olarak Yaşlanma							
Kelime	**f**	**Kelime**	**f**	**Kelime**	**f**	**Kelime**	**f**
bilim	46	büyük	13	ilacın	9	iddia	7
yaşlanma	30	iyi	13	İlacın	9	yol	7
yıl	28	sonra	13	olacak	9	ayrıca	7
çok	28	kurzweil	13	karşı	8	mümkün	7
göre	26	bal	13	gen	8	yaşlı	7
genetik	25	ilgili	12	ifade	8	bunun	7
uzun	25	nasıl	12	beyin	8	insanın	7
üzerinde	25	ömür	11	yeniden	8	bulunduğunu	7
olarak	25	diğer	10	iki	8	dünyanın	7
olduğunu	24	ortaya	10	konusunda	8	sayesinde	7
adamları	23	sonucunda	10	kendi	8	şimdi	7
kadar	23	ilaç	10	son	8	yapay	7
insan	21	şekilde	10	yoda	8	insanı	7
olan	20	içinde	10	abd	8	sağlıklı	7
hücre	19	tarafından	10	bugün	8	lerde	7
araştırma	18	kabak	10	hem	8	kabağının	7
yeni	18	yani	10	teknoloji	8	dergisinde	6
her	18	yıldız	10	çalışmaların	8	ulusal	6
yüzde	17	fazla	9	yetişen	8	yer	6
önemli	15	ortalama	9	button	7	sonuç	6
yapılan	15	söyledi	9	insanlara	7	yapan	6
ancak	15	buna	9	insanların	7	eden	6
bulunan	14	arasında	9	gelecekte	7	verilen	6
üniversitesi	14	aynı	9	genç	7	belirtti	6
yaşam	14	değil	9	etkili	7	derece	6
Nüfusun Biyopolitikasi							
yüzde	51	nüfusu	12	insan	9	olduğu	7
yaşlı	43	ortalama	12	ben	9	geriatri	7
yaş	35	kadar	11	bunu	9	hizmet	7
yaşlanma	31	sonra	11	yaşlanan	9	ilgili	7
türkiye	30	yer	11	hızla	9	ilk	7
olarak	24	doğan	11	her	8	yaşlılık	7
milyon	21	dünya	11	ülkelerinde	8	gelecek	7
yılında	20	ancak	10	başbakan	8	altında	7
göre	19	birçok	10	diğer	8	devletin	7
erdoğan	19	içinde	10	süresi	8	din	7
genç	18	olduğunu	10	türkiyede	8	diye	7
nüfus	18	çalışma	10	tıp	8	ekonomik	7
nüfusun	17	var	10	abd	8	politikalar	7
sosyal	17	nüfusunun	10	arasında	8	toplum	7
yıl	17	artış	10	büyük	8	iken	7
sağlık	16	olması	10	çocuk	8	küresel	7
tufan	15	uluslararası	10	ülkeler	8	ama	7
olan	14	çin	10	gerontoloji	8	yaşayan	6
yaşam	14	türkiyenin	9	hızlı	8	ülkelerde	6
çok	14	ülke	9	inin	8	üzerinde	6
sahip	13	bugün	9	aktif	7	aynı	6
aydın	13	fazla	9	haline	7	dedi	6
prof	13	sayısı	9	uzun	7	eden	6
avrupa	12	tam	9	işaret	7	geçen	6
ortaya	12	dünyada	9	nüfusa	7	insanların	6

Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci

Kelime	f	Kelime	f	Kelime	f	Kelime	f
emeklilik	77	olan	21	bulunan	16	aile	12
emekli	76	türkiye	21	yaşam	16	olmak	12
yüzde	55	ilgili	20	yaşlılar	16	sigortası	12
olarak	48	veya	20	şekilde	16	giriniz	12
sağlık	48	yaşlanma	20	bin	16	hesaplarim	12
yaşlı	43	hesaplama	19	emeklİlİk	16	yaşimi	12
yaş	39	malullük	19	çalışan	15	gerekiyor	11
yaşlılık	37	genel	19	tufan	15	işe	11
gün	35	ilk	19	önemli	14	tabi	11
sosyal	33	ssk	19	arasında	14	ila	11
hizmet	30	var	18	sigorta	14	kadın	11
giriş	29	aylık	18	üzerinden	14	kişiler	11
sonra	29	doğum	18	nasil	14	olacak	11
zaman	29	aylığı	17	öncelikle	13	oranında	11
hesaplaması	28	alan	17	tarafından	13	prime	11
tarihinizi	28	devlet	17	kimlik	13	primi	11
göre	27	yer	17	alzheimer	13	sürekli	11
bakım	27	bağlı	17	çok	13	prof	11
sigortalı	26	esas	17	olurum	13	nın	11
yani	25	ardından	17	ancak	12	sandığı	11
yaşı	23	sgk	17	her	12	girmelisiniz	11
prim	23	olduğunu	16	meslek	12	bunun	10
özel	22	tüm	16	sigortalılar	12	erken	10
kurumuna	21	ölüm	16	gerekmektedir	12	güvenlik	10
nüfus	21	önce	16	yaşlıların	12	olanlar	10
Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi							
yaşlanma	19	deri	8	yüzde	6	haline	5
olarak	16	önemli	8	eden	6	kişiye	5
genç	15	yaşam	8	sadece	6	sigara	5
ancak	13	yaşlanmayı	8	ürünlerin	6	var	5
kadar	13	yıl	8	ifade	6	şekilde	5
göre	12	cihantimur	8	bulunan	6	adamları	5
yeni	12	son	7	yeşil	6	mümkün	5
çok	11	yaşlanmanın	7	çayın	6	anlatan	5
cildin	11	yok	7	birlikte	6	botoks	5
estetik	11	insanların	7	ilk	6	enerji	5
yol	10	kendini	7	milyon	6	imedeen	5
bilim	10	veya	7	özel	6	kozmesötik	5
etkili	10	yapılan	7	tüm	6	kırışıklıkların	5
olduğunu	10	yaş	7	yeniden	6	ülkede	5
altına	9	yüz	7	longoria	6	kollajenin	5
dedi	9	şöyle	7	adlı	5	sistem	5
derinin	9	söyledi	7	ciltte	5	alan	4
cilt	9	kozmetik	7	devam	5	açan	4
değil	9	beauty	7	ediyor	5	bilimadamları	4
fazla	9	box	7	gelen	5	genin	4
her	9	cerrahi	6	meydana	5	arada	4
içinde	9	gençlik	6	üzerinde	5	artık	4
olan	9	göz	6	üzerindeki	5	den	4
türkiyede	9	olduğu	6	bazı	5	doktorlar	4
çelemli	9	sağlayan	6	büyük	5	eski	4

Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması

Kelime	f	Kelime	f	Kelime	f	Kelime	f
olan	89	hastalığı	30	şekilde	22	yerine	18
alzheimer	80	ancak	29	aynı	21	türkiye	18
olarak	75	yol	29	bazı	21	tüm	18
çok	68	ilk	28	hastalığın	21	yaş	18
göre	66	ilaç	27	sağlıklı	21	arasında	17
yaşlanma	60	ayrıca	27	bunama	21	hastalığa	17
olduğunu	52	sağlık	27	bunun	21	sinir	17
bilim	47	goji	27	özellikle	21	insan	17
her	43	adamları	26	bulunan	20	kadın	17
ortaya	42	hastalık	26	eden	20	konusunda	17
yeni	42	içinde	26	hücreleri	20	etkili	17
önemli	42	yılında	26	sadece	20	tedavi	17
üniversitesi	40	diyabet	26	dikkat	20	başka	16
yıl	38	bağlı	25	hafıza	20	yaşlılık	16
neden	38	yüksek	25	adlı	19	uzun	16
beyin	38	berry	25	ilgili	19	var	16
fazla	37	sonra	24	karşı	19	hormon	16
erken	36	birlikte	23	yönelik	19	yaşlı	16
kadar	34	üzerinde	23	bellek	19	kanser	16
unutkanlık	34	iki	23	nedenle	18	ama	16
yüzde	31	bilgi	22	tıp	18	kişinin	16
hasta	31	olduğu	22	önce	18	yani	16
araştırma	31	iyi	22	son	18	hayat	16
yapılan	31	milyon	22	diğer	18	yer	15
yaşam	30	kalp	22	kanseri	18	farklı	15
Yaşlanmanın Cinsiyeti							
kemik	19	yıl	5	yeni	4	sonra	3
yüzde	14	önemli	5	erkek	3	vitamini	3
olduğunu	13	neden	5	erkeklerin	3	yaşın	3
çok	13	olan	5	fiziksel	3	yüksek	3
olarak	12	tüm	5	söyledi	3	üniversitesi	3
osteoporoz	12	dolgular	5	türkiyede	3	şendur	3
atalay	10	dolgusu	5	adamları	3	alkol	3
dudak	10	yaptığı	4	anne	3	derneği	3
erkeklerde	9	kromozomu	4	elde	3	diğer	3
her	9	uzun	4	göre	3	hatta	3
belirten	8	üzerinde	4	kız	3	kullanımı	3
yaşlanma	8	bilinen	4	olduğu	3	kırığı	3
yaşam	7	birlikte	4	sahip	3	osteoporoza	3
ortaya	6	erimesi	4	uzunluğunu	3	risk	3
bilim	6	kadından	4	çocuk	3	sigara	3
hem	6	kırık	4	erkekten	3	son	3
telomer	6	nedeniyle	4	halk	3	yaşlarda	3
hastalığın	6	tedavi	4	hastaların	3	yoğunluğunun	3
kalça	6	yeterli	4	içinde	3	şekilde	3
estetik	6	birinde	4	kaydetti	3	abartılı	3
erkekler	5	düşük	4	kırıklarının	3	artık	3
sadece	5	kırıkları	4	mineral	3	dünyada	3
gerektiğini	5	osteoporozun	4	omurga	3	operasyon	3
ilacın	5	özellikle	4	problemi	3	araştırma	2
kadınlarda	5	jenerasyon	4	sağlık	3	araştırmada	2

EK 4 BİANET.ORG HABER SİTESİ FREKANS TABLOLARI

Bir Acziyet Kategorisi Olarak Yaşlanma

Kelime	f	Kelime	f	Kelime	f	Kelime	f
yaşlı	73	insan	17	yani	12	pek	9
şiddet	60	ilgili	16	artık	12	sürekli	9
çok	51	hizmet	16	eylem	12	tam	9
her	45	yaşlılık	15	şiddete	12	genç	9
sosyal	45	ilişkin	15	şiddetin	12	hatta	9
sağlık	44	maruz	15	planı	12	yaşlılığın	9
yaşlının	37	ancak	14	bana	11	hayatın	9
yaşlılara	36	başka	14	bunu	11	hiç	9
yaşlılar	36	önemli	14	insanların	11	kendine	9
yaşlıların	34	bakım	14	onları	11	yeni	9
yaşam	32	toplum	14	yalnız	11	duygusal	9
olarak	30	yaşlanma	14	bireyin	11	ben	8
içinde	26	şiddeti	14	yaşlıya	11	karşı	8
kendi	24	arasında	13	olmak	10	kötü	8
aile	24	aslında	13	genellikle	10	çoğu	8
ama	23	olması	13	gün	10	dünya	8
toplumsal	23	destek	13	ortaya	10	olduğunu	8
olan	22	gerekli	13	uzun	10	yönlü	8
fiziksel	22	hem	13	zaman	10	şekilde	8
var	21	sonra	13	sınırlı	10	yüksek	8
ekonomik	21	önce	13	bağımlı	10	istismar	8
yönelik	21	diye	12	psikolojik	10	kalan	8
değil	20	olduğu	12	yardım	10	rol	8
çünkü	20	şey	12	güzel	9	yer	8
onlar	19	hep	12	kadar	9	alınmalı	8
Bir Deneyim Alanı Olarak Yaşlanma							
çok	33	çoğu	8	sosyal	5	aile	4
ama	29	şey	8	yaşlı	5	daim	4
her	26	hayatın	8	yaşlılığı	5	emeklilik	4
artık	21	bana	7	yıl	5	fazla	4
beni	19	benim	7	güzel	5	uzun	4
ben	15	bile	7	yaşama	5	yap	4
gün	14	değilim	7	bence	4	schmid	4
yaşlılık	12	galiba	7	eden	4	akşam	3
diye	11	önce	7	eskisi	4	almak	3
emekli	11	değer	7	gelen	4	arkadaşlarımla	3
içinde	11	biliyorum	6	geçen	4	arkadaşım	3
yaşam	11	fiziksel	6	hissediyorum	4	aynı	3
hayat	11	hep	6	kendi	4	barışık	3
bazen	10	iyi	6	oysa	4	birlikte	3
olan	10	kadar	6	psikolojik	4	biyolojik	3
olarak	10	olduğunu	6	sağlık	4	biçimi	3
bazı	9	yani	6	son	4	devam	3
insan	9	yaşlanma	6	süre	4	değil	3
kez	9	toplumsal	6	süreç	4	değişikliğe	3
yok	9	dışında	5	yalnız	4	diyor	3
kendimi	8	elbette	5	zor	4	diyorum	3
sonra	8	fark	5	üzüyor	4	doğal	3
var	8	hiç	5	şeyi	4	dünya	3
yeni	8	ortak	5	şeyler	4	etkiliyor	3
zaman	8	sabah	5	şimdi	4	etmek	3

Nüfusun Biyopolitikası

Kelime	f	Kelime	f	Kelime	f	Kelime	f
yüzde	85	ekonomik	16	ama	11	değil	9
nüfus	51	bin	15	emekli	11	gelişmiş	9
yaş	47	çok	15	temel	11	ilişkin	9
yaşlı	38	sağlık	15	tüm	11	olup	9
oranı	37	fazla	14	özel	11	yeni	9
yaşlanma	28	toplum	14	biz	11	ortalama	9
dünya	28	içinde	13	olmak	10	yaşlılık	9
sosyal	26	türkiye	13	yılında	10	kadında	9
yaşlılar	26	var	13	küresel	10	artmış	9
olan	25	yaşayan	13	ulusal	10	bağımlılık	9
yılda	25	iken	13	önce	10	dir	9
nüfusun	25	sahip	12	eylem	10	avrupa	8
olarak	24	abd	12	büyük	9	göç	8
çocuk	24	mali	12	hizmet	9	olacak	8
milyon	22	uluslararası	12	nüfusu	9	oranında	8
yaşlıların	22	çalışan	12	oran	9	önemli	8
her	21	bakım	12	tam	9	üzere	8
kişi	21	ruh	12	toplam	9	ilk	8
emeklilik	21	sağlığı	12	ülke	9	sağlıklı	8
erkek	21	arasında	11	ülkeler	9	yılı	8
kadın	18	aynı	11	şekilde	9	aile	8
göre	17	genç	11	bazı	9	kalkınma	8
kadar	17	sonra	11	bireysel	9	toplumsal	8
yaşam	17	yıl	11	bütün	9	yaştaki	8
olduğu	16	ülkelerde	11	dahil	9	oranının	7
Sosyal Politikanın Öznesi Olarak Yaşlanma Süreci							
sosyal	189	kadar	43	ilişkin	30	bazı	22
olarak	132	büyük	42	gelir	30	yer	22
yaşlı	124	yıl	42	toplum	29	yılında	22
sağlık	106	değil	41	olduğunu	29	bütün	22
yüzde	97	ekonomik	40	uzun	29	hazine	22
yaşam	81	yaş	39	hizmeti	29	çünkü	22
olan	78	var	39	nüfus	28	önce	22
çok	78	yeni	38	bunun	28	olması	22
yaşlılar	72	toplumsal	38	nedeniyle	28	temel	22
bakım	72	diğer	37	yok	28	insanlar	22
hizmet	64	göre	36	içinde	27	den	21
emeklilik	63	olduğu	35	önemli	27	insan	21
yaşlanma	63	türkiyede	34	abd	27	bireysel	21
yaşlıların	61	milyon	34	açısından	27	mali	21
güvenlik	61	genel	34	hem	27	sadece	21
yaşlılık	60	fazla	33	aynı	26	sigortası	21
her	51	kendi	33	iki	26	uluslararası	21
yaşlılara	50	para	33	sermaye	26	verimlilik	21
ama	49	çalışan	33	sonra	26	zaman	21
özel	48	eylem	33	arasında	26	şöyle	21
dünya	46	sahip	32	aktif	24	sayısı	21
devlet	44	tüm	32	merkez	24	ortalama	21
tarafından	44	nüfusun	31	uygun	24	kabul	20
ulusal	44	ortaya	30	türkiye	24	artık	20
emekli	43	ilgili	30	yönelik	23	mevcut	20

Tithonus'un Laneti ve Gençliğin İdealleştirilmesi

Kelime	f	Kelime	f	Kelime	f	Kelime	f
olduğu	4	çay	2	dökülmelerini	1	keçiboynuzu	1
ciltlere	3	çayın	2	engelleyebiliyor	1	keçisakalı	1
fazla	3	çobançantası	2	enginar	1	kilolar	1
fındık	3	öne	2	eritilmesinde	1	kilolarda	1
güzellik	3	akneli	1	etkilerini	1	kiloların	1
iyi	3	aktarlarda	1	evde	1	kokulu	1
atkuyruğu	2	almayı	1	fare	1	kremlerinin	1
bira	2	alıyor	1	fasulye	1	kulağı	1
bitkiler	2	ana	1	fazlalığı	1	kuru	1
cilt	2	arasında	1	geciktirici	1	kuruluğuna	1
düşünülen	2	asma	1	gelebiliyor	1	kırmızılığa	1
düşünülüyor	2	atkestanesi	1	gözaltı	1	kırılmalarını	1
etkili	2	atılmasında	1	gül	1	latin	1
geldiği	2	açılabilecek	1	güçlendirerek	1	maddesi	1
hem	2	bakım	1	hammaddesi	1	menekşe	1
kilo	2	bitki	1	hindiba	1	mersin	1
kullanılıyor	2	bitkilerin	1	incir	1	mısır	1
mayası	2	bitkilerinin	1	incirin	1	nane	1
saç	2	cilde	1	içilen	1	nmbb	1
selüloit	2	ciltlerde	1	işe	1	noktalı	1
sürülüyor	2	civanperçemi	1	kapçığı	1	olan	1
varis	2	dikenli	1	karıştırılarak	1	olarak	1
yabani	2	doğrudan	1	kavak	1	otu	1
yağlı	2	dulavratotu	1	keratini	1	pek	1
yeşil	2	duvar	1	kestanesi	1	püskülü	1

Yaşlanmanın Bir Hastalık Olarak Tertibatlandırılması

sağlık	37	yani	12	prof	8	beslenme	7
var	35	karşı	12	sahip	8	yan	7
alzheimer	33	beyin	11	tüm	8	alan	7
çok	32	fazla	11	uzmanlar	8	eğitim	7
olarak	31	kalp	11	yapılan	8	gazete	7
vitamini	27	içinde	10	yaşlanma	8	hekim	7
olan	23	kez	10	yol	8	söz	7
elde	21	karma	10	hastalığı	8	aids	7
göre	20	demans	10	yok	8	biraz	6
ama	19	ancak	9	haberi	8	biri	6
olduğu	17	ayrıca	9	haberin	8	doğru	6
ortaya	17	bunun	9	son	8	konuda	6
bunu	16	değil	9	uzun	8	merkezi	6
sağlıklı	16	gerekiyor	9	artık	7	nedeniyle	6
her	14	hafıza	9	aynı	7	nefes	6
olduğunu	14	kadar	9	bilim	7	sadece	6
sonra	14	yeni	9	bilimsel	7	yakın	6
tıp	14	önemli	9	burada	7	yapın	6
haber	14	hastalık	9	dikkat	7	yine	6
tedavi	14	yer	9	milyon	7	yüzde	6
başka	13	farklı	9	tarafından	7	çözüm	6
pancha	13	bazı	8	veya	7	önce	6
birlikte	12	birisi	8	yaşam	7	üzerine	6
ilgili	12	diyor	8	zaman	7	şekilde	6
iyi	12	olabilir	8	çünkü	7	şey	6

Yaşlanmanın Cinsiyeti

Kelime	f	Kelime	f	Kelime	f	Kelime	f
kadın	45	yaşlılara	8	hormon	5	günlük	4
şiddet	30	yönelik	8	ifade	5	karşı	4
yaşlı	26	eden	7	ilgili	5	konusunda	4
özellikle	23	gün	7	tedavisi	5	menopoza	4
menopoz	17	kadınların	7	aslında	5	menopozu	4
çok	15	sonra	7	diye	5	mutlaka	4
ama	13	ben	7	evde	5	tehdit	4
olarak	12	bile	7	nasıl	5	tüm	4
her	11	tabii	7	olan	5	türkiye	4
kadar	11	yok	7	ona	5	yapılan	4
olanların	11	siz	7	yani	5	artık	4
kendine	10	fiziksel	7	yaş	5	başka	4
kendini	10	şiddete	7	yaşlanma	5	durum	4
kendi	10	tek	7	yeni	5	hala	4
sağlık	10	lgbtİ	7	şey	5	herkesin	4
olduğunu	9	cinsel	6	evlilik	5	iyi	4
cinsellik	9	kadınlara	6	bağımlı	5	ortadan	4
aile	9	değil	6	kadına	5	sanki	4
olabilir	9	evet	6	olanlara	5	varsa	4
olmak	9	var	6	şiddetin	5	çünkü	4
destek	8	zaman	6	bakan	5	anda	4
birlikte	8	ekonomik	6	sonrası	5	aynı	4
kendimi	8	maruz	6	söyledi	5	evi	4
yalnız	8	sosyal	6	cilt	4	onların	4
üzerine	8	cinselliğin	6	ertüngealp	4	ruh	4

TEŞEKKÜR

Uzun ve meşakkatli bu yolda ilerlerken bana her İzmir'e gittiğimde güleryüzü ile karşılık veren, tezimle ilgili karamsarlığa düştüğüm her an verdiği yanıtlarla içimi rahatlatan, akademik bilgisine ve yol göstericiliğine çok güvendiğim danışmanım Prof. Dr. Gülgün Erdoğan Tosun'a, tezi yazdığım her dönemde sorduğum soruları sabırla yanıtlayan, her daim kaynak tavsiyesinde bulunan ve teze yön veren Prof. Dr. Ahmet Talimciler ve Prof. Dr. Selda İçin Akçalı'ya teşekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca tezin bir süreç olduğunu, savunmanın dahi bir son olmadığını ve bu konuda hala öğreneceğim çok şey olduğunu hatırlatan ve değerli katkılarını sunan Doç. Dr. Huriye Toker ve Doç. Dr. Burak Doğu'ya çok teşekkür ederim.

Bu noktada bir parantez açarak bu araştırmayı yaparken çalışma arkadaşlarım olan dostlarımın katkısından söz etmek istiyorum. Tezin en başından en sonuna kadar desteğini hiç eksik etmeyen, akademik bilgisine çok güvendiğim, her konuda fikrine danıştığım hatta çoğu zaman verdiği ilham verici bilgiler sayesinde tezin felsefi temelini güçlendirmemi sağlayan, felsefede sorular kadar 'yanıtların' da önemli olduğunu hatırlatan kıymetli oda arkadaşım Dr. Öğretim Üyesi Hasan Turgut'a ve güzel ailesine, pes ettiğim her an beni yine çalışmanın başına oturtan ve devam edebilmek için her defasında bir başka sebep sunmayı başaran Dr. Öğretim Üyesi Filiz Erdoğan Tuğran'a, Samsun'da yalnız olmadığımı bana hissettiren çok sevdiğim dostlarım Dr. Ali Çakır'a ve 2015'ten beri hiç bıkmadan *'Bitti bitti bu tez'* diyerek moral veren Burcu Güldalı'na ve sevgili İnal ailesine ne kadar teşekkür etsem azdır.

Tezin araştırma bölümünde incelediğim gazetelerin yaşlanmayla ilgili haberlerini nasıl kategorilendireceğimi bilmediğim bir anda alanda yabancısı olduğum 'veri kazıma' tekniği ile tanıştıran ve bu verileri yeri geldiğinde kilometrelerce öteden sistematize eden Dr. Öğretim Üyesi Dr. Enes Abanoz'a, araştırma bölümünde Samsun'un neredeyse her kafesinde benimle birlikte zihnini yoran, mükemmel analiz becerileri ile zihnimi açan M. Elif Gürses'e ve son aylarda kütüphaneyi beraber mesken edindiğim ve azmiyle bu tezin bitebileceğine beni inandıran çok sevdiğim dostum Arş. Gör. Ebru Akçay'a müteşekkirim. Tezin her zorlandığım aşamasında bana her zaman

kucak açan ve ilham perilerini eksik etmeyen güzel şehir Sinop'a da çok teşekkür ederim.

Son olarak ise, tezin yazım aşaması boyunca ihmal ettiğim ve beni sabırla bekleyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu tez onlar *sayesinde* ama sevgili yeğenim Ella Lavin Murat *için* bitti.

Gülten Arslantürk

ÖZGEÇMİŞ

1984 yılında Rotterdam'da doğdu. 2008 yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi 'Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl başladığı Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 'Genel Sosyoloji ve Metodoloji' yüksek lisans programını 2011 yılında "Türkiye ve Hollanda Yayıncılık Geleneklerinin Sosyolojik Bir Perspektifle Karşılaştırılması" başlıklı teziyle tamamladı. Gülten Arslantürk 2012 yılından itibaren ise Ondokuz Mayıs Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Çalışmalar:

Dergi Makalesi

1) Gülten Arslantürk, Türkiye ve Hollanda Basın Geleneklerinin Sosyolojik Bir Perspektifle Karşılaştırılması: Schiphol Uçak Kazası Örneği, Ege Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, 28, 0 / 2013 [Ulusal]

2) Hasan Turgut, Gülten Arslantürk İsonomia'yı Yeniden Düşünmek: Ekşi Sözlüğün Kamusal Alan Olma Potansiyeli, Atatürk İletişim Dergisi, 6, 1 / 2014 [Ulusal]

3) Gülten Arslantürk, Hasan Turgut 8284 Vakası: Ekşi Sözlük'te Cinsiyetçi Kamusallığın Yeniden Üretilmesi, Atatürk İletişim Dergisi, (2)1, 7 / 2015 [Ulusal]

Konferans Bildirisi

1) Hasan Turgut, Filiz Erdoğan Tuğran, Gülten Arslantürk Cemil Meriç, Kemal Tahir ve Oğuz Atay Üzerinden Türk Modernleşmesine Eleştirel Bir Bakış, 5 / 2014 [Ulusal]

2) Gülten Arslantürk, Hasan Turgut 8284 Vakası: Ekşi Sözlükte Cinsiyetçi Kamusallığın Yeniden Üretilmesi, 0, 0 / [Ulusal]

Kitap Bölümü

1) Gülten Arslantürk Narrative Advertising Models and Conceptualization in the Digital Age, 6 / 2017 [Uluslararası]

Projeler

1) BAP - Araştırmacı 3 - 2014 / 5 - 2015 | Durum: Tamamlandı.
Ondokuz Mayıs Üniversitesi İletişim Fakültesi Fotoğraf Stüdyosu

2) BAP - Araştırmacı 9 - 2014 / 9 - 2015 | Durum: Tamamlandı.
OMÜ İletişim Fakültesi Haber Atölyesi.